DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

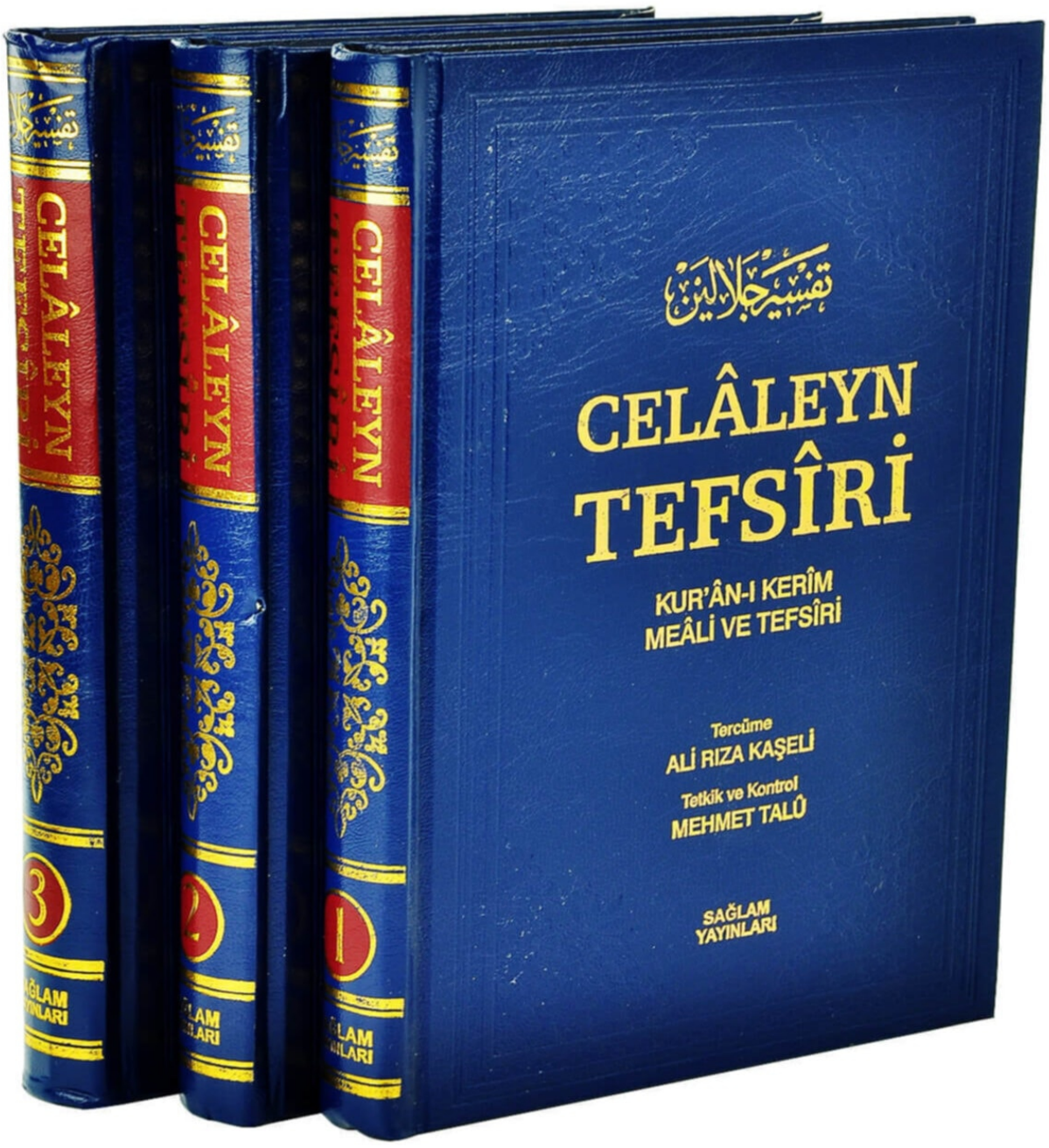
RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

تفسير جلالين
CELÂLEYN
TEFSÎRİ
KUR'ÂN-I KERÎM
MEÂLİ VE TEFSÎRİ
Tercüme
ALİ RIZA KAŞELİ
Tetkik ve Kontrol
MEHMET TALÛ
SAĞLAM
YAYINLARI
3
2
1

تفسير جلالين

CELÂLEYN TEFSİRİ

2. CİLT

Tercüme:
ALİ RIZA KAŞELİ
İBRÂHİM SERDAR
YUSUF ŞENSOY

Tetkik ve Kontrol:
MEHMET TALÛ

© CELÂLEYN TEFSİRİ
Bu eserin tüm hakları Sağlam Yayınevi'ne aittir. İzinsiz iktibas edilemez.

Sertifika No:16248
ISBN: 978-975-9180-63-8
Baskı: Ekim 2020 / İstanbul

Baskı : Lord Matbaacılık
Davutpaşa Emintaş Mat. San. Sit. No: 430 Topkapı/İST

SAĞLAM YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. No:19/1 D:4 Cağaloğlu/İST
Tel: 212 527 52 79 Faks: 212 513 67 70
www.saglamyayinevi.com
saglam@saglamyayinevi.com

تفسير جلالين

CELÂLEYN TEFSİRİ

2. CİLT

Tercüme:
ALİ RIZA KAŞELİ
İBRÂHİM SERDAR
YUSUF ŞENSOY

Tetkik ve Kontrol:
MEHMET TALÛ

SAĞLAM YAYINEVİ

سُورَةُ هُودٍ

HÛD SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 123 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Râ. Bunlarla muradını ancak Allah bilir. Bu **bir kitaptır ki âyetleri** nazmının mükemmelliği ve mânâlarının benzersizliği ile **muhkem yapılmış, sonra hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan** Allah **tarafından** hükümler, kıssalar ve nasihatlar ile **açıklanmıştır.**

اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ ۜ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۙ ﴿٢﴾

2. (De ki: Bu Kitap) "Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için (indirildi). Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

Açıklaması:

2- Ta ki Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben onun tarafından şâyet inkâr ederseniz azab ile **uyarıcı ve** iman ederseniz sevab ile **müjdeci olarak gönderilmiş** (Peygamber)im.

وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهٗ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾

3. Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için (indirildi. Eğer bu emrolunanları yaparsanız), Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.

Açıklaması:

3- Hem Rabbinizin şirkten **bağışlamasını isteyin! Sonra O'na** itaatla **yönelin ki, sizi** dünyada **belirli bir zamana** ölüme **kadar** rahat bir yaşam ve geniş bir rızıkla **güzel bir şekilde yaşatsın. Ve** ahirette amelde bulunan **her fazilet sahibine mükâfatını versin. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün** ki, o da kıyamet günüdür **azabından korkarım.**

اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

4. Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, her şeye kadirdir.

Açıklaması:

4- Dönüşünüz ancak Allah'adır. O ise her şeye kadirdir. Sevap ve azap da onun kudreti dahilindedir.

Buhari'nin rivâyet ettiğine göre İbn Abbas şöyle anlatmıştır: "Bir takım kimseler büyük abdest bozmaya çıktıklarında veya kadınlarıyla temasta bulunduklarında avret yerlerinin göğe dönmüş olmasından utanırlardı da,

اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۗ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5. Bilesiniz ki, onlar Peygamber'den, (düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler). İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü O, kalplerin özünü bilendir.

Açıklaması:

5- Bu âyet onlar hakkında nazil oldu. Bu âyetin münafıklar hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

Dikkat edin, onlar Allah'tan **gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar. Dikkat edin! Onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi** Allahü teâlâ **neyi gizlediklerini, neyi açığa vurduklarını bilir,** o halde onların gizlenmeleri bir şey ifade etmez. **Çünkü O, göğüslerin özünü hakkıyla bilendir.** Yani kalplerde olanı bilir.[1]

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَاؕ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٦﴾

6. Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da)dır.

Açıklaması:

6- Yeryüzünde debelenen hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Hepsinin rızkını lütuf ve keremi ile üzerine almıştır. "Dabbe" yeryüzünde yürüyen, kımıldayan her canlı için kullanılır. **O onların** dünya da yahut sulbünde durduğu yeri meskenini **de bilir** ölümden sonraki yahut rahimde **emanet bulundukları yeri de.** Anlatılanların **hepsi açık bir kitapta** Levh-i Mahfuz'dadır.

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَّكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَّبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾

7. O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arş'ı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, (Resûlüm!): "Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen, kâfir olanlar derhal "Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.

Açıklaması:

7- O, amel bakımından hanginizin daha güzel yani daha itaatkâr **olduğu hususunda sizi imtihan etmek için,** yerleri ve gökleri yaratmadan önce Arş'ı rüzgârın sırtı üzerinde bulunan **su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır.** O altı günün birinci günü pazar, sonuncu günü ise cuma günüdür.[2]

---

1 Âyette geçen "Tevellev" fiilinden ta'ların biri hazfedilmiştir. Aslında "Tetevellev" idi.
2 "Ve ma min dabbetin"deki "min" zaittir. "Liyeblüveküm"deki "Lam" Haleke'ye taalluk et-

Böyle iken eğer sen, Ey Muhammed onlara **öldükten sonra muhakkak diriltileceksiniz! dersen, kafirler mutlaka bu** senin söylediğin şey ve öldükten sonra dirilmeden bahseden Kur'an **açık bir sihirden başka bir şey değildir.**

Bir kıraatte ise "sahirun" şeklinde olup bununla gösterilen ise Efendimiz'dir (sallallahu aleyhi ve sellem).

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨﴾

8. Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, mutlaka "Onun gelmesini engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.

Açıklaması:

8- Eğer belirli bir vaktin gelişine kadar onlardan azabı geciktirirsek o vakit de mutlaka alay tarzında **"ona mâni olan ne?"** onun gelişini engelleyen nedir? **derler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"Haberiniz olsun! Kendilerine azap geldiği gün onlardan döndürülecek** defolunacak **değildir. Ve o alay ettikleri şey** azab **onlara inmiş olacaktır.**

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهٗ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّى اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

9. Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.

10. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırırsak, elbette "Kötülükler benden gitti" der. Çünkü o (bunu derken) şımarıktır, kibirlidir.

11. Ancak (musibetlere) sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır.

Açıklaması:

9- Şâyet insana kafire **tarafımızdan bir rahmet** zenginlik ve sıhhat **tattırır da sonra onu çekip alırsak muhakkak çok me'yus** Allah'ın rahmetin-

mektedir. Buna göre mânâ: Yerleri, gökleri ve bu ikisinde bulunan size ait fayda ve maslahatları sizi imtihan etmek için yaratmıştır.

den ümidini kesmiş **çok nankör olur.** Şiddetle onu inkar eder.

10- Ama ona dokunan bir zarardan fakirlikten, sıkıntıdan **sonra, kendisine bir nimet tattırırsak, mutlaka "Benden bütün kötülükler** musibetler **gitti der."** Artık o nimetlerin elinden (bir daha) çıkacağını ummaz ve onlara karşı da şükürde bulunmaz. **Çünkü o sevinir** (bu anda) şımarıktır, kendine verilen şey ile insanlara karşı **böbürlenendir.**

11- Ancak dertlere sıkıntılara (göğüs gererek) **sabredip** bolluk anlarında da **hayırlı işler yapanlar müstesna. Onlar için bir mağfiret ve büyük bir ecir vardır.** O da cennettir.

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ۗ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيْرٌ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٢﴾

12. Belki de sen (müşriklerin:) "Ona (gökten) bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden ötürü sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır. (İyi bil ki) sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekîldir.

Açıklaması:

12- Belki de sen Ey Muhammed (müşriklerin) **"Ona bir hazine indirilse ya! Yahut beraberinde** bizim de teklif ettiğimiz gibi kendisini tasdik edecek **bir melek gelse ya!" demesinden** onu onlara tilavet etmen ile **göğsün daralarak sana vahyolunanın bazısını terk edecek hale gelirsin.** Sana vahyedileni onların küçümsemesi yüzünden onu kendilerine (belki de) tebliğ etmeyeceksin

Sen ancak uyarıcı bir peygambersin. Senin görevin sadece tebliğdir. Onların sana teklif ettikleri şeyi getirmek senin görevin değildir. **Allah ise her şeye vekildir,** gözetendir. O halde onları cezalandıracaktır.

(Hayır. Bu varid değildir. Çünkü peygamberler kendilerine vahyolunana hıyanetten ma'sumdurlar. Bu âyette tebliğ konusunda Resûlünü teşvik etmek vardır.)

اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۗ قُلْ فَأْتُوْا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيٰتٍ وَّادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٣﴾

13. Yoksa, "Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.

Açıklaması:

13- Yoksa "Onu Kur'anı kendi **uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Öyleyse haydi siz de** fesahatte ve belagatte **onun gibi on sûre getirin düzme ve uydurma olarak.** Çünkü siz de benim gibi fasih konuşan Araplarsınız. Önce onlara on sûre sonra bir sûre getirmeleri ile meydan okudu.

Ve bunun için Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de bu konuda yardıma **çağırın!** Bu Kur'an'ın uydurulmuş olduğu hususunda **Doğru söylüyorsanız** (onları yardıma çağırarak bunu yapın).

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

14. Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa, bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka tanrı yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?

Açıklaması:

14- Eğer bunun üzerine onlar yani yardım için çağırdığınız kimseler **size cevap vermezlerse, bilin ki** bu hitap müşriklere yapılmıştır. **Kur'an ancak Allah'ın ilmi ile indirilmiştir.** Demek ki Kur'an'ı Muhammed uydurmuş değildir.

O Allah ki, **ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık** bu kesin delilden sonra **Müslüman oluyor musunuz siz?** Yani, Müslüman olunuz!

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15. Kim, (yalnız) dünya hayatını ve zinetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar.

l6. İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; (dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler (zaten) bâtıldır.

Açıklaması:

15- Şirk üzere devam etmeye ısrar etmek suretiyle **kim dünya hayatını ve zinetini isterse, biz öylelerine, amellerini** yani, sadaka ve yakın akrabayı gözetmek gibi yaptıkları hayrın karşılığını, rızıklarını onlara geniş yapmakla **burada tamamen öderiz. Bu hususta** dünyada **onlara hiçbir noksanlık yapılmaz.**

16- Bunlar öyle kimselerdir ki, ahirette kendilerine ateşten başka bir şey yoktur. Yaptıkları şeyler **orada** yani ahirette **boşa gitmiştir.** Ayrıca onlara hiçbir sevap verilmez. **Zaten bütün yapmış oldukları şeyler boştur.**

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۭ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِىْ مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17. Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitab'ı (elinde) bulunan kimse (inkârcılar gibi) midir? Çünkü bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Zümrelerden hangisi onu inkâr ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir, bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar.

Açıklaması:

17- Hiç onlara benzer mi o kimse ki, Rabbinden açık bir delil açık beyan **üzeredir** ki o da nebi sellallahu aleyhi ve sellemdir. Yahut müminlerdir. O delil ise Kur'an'dır. **Hem onu, Allah'tan** onun doğruluğuna **şahit olan takip ediyor.** Bu şahid Cibril'dir (a.s.). **Hem bundan** yani Kur'an'dan **önce kendisine uyulan ve bir rahmet olan Musa'nın kitabı** Tevrat da ona şahit olarak var. (Allah'tan kesin bir delil üzerine olan peygamber ve müminler) bu şekilde olmayan kimseler gibi olur mu? Hayır olamaz.[3]

İşte bunlar yani Rabbinden bir delil üzere bulunan kimseler **ona iman ederler.** Yani Kur'an'a ve onlar için cennet vardır. **Hiziblerden** kâfir toplumlarından **her kim de onu inkâr ederse, artık ateş onun vaad edilmiş yeridir. Sen de bundan** Kur'an'dan **şüphe içinde olma! Çünkü o Rabbin tarafından indirilmiş hak** (bir kitab)dır. **Lâkin insanların çoğu** yani Mekke halkı **iman etmezler.** O'na ortak ve çocuk isnad etmek suretiyle **Allah'a yalan uyduranlardan daha zalim kim olabilir.** Hiç kimse olamaz.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۭ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَاۗءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ ﴿١٨﴾

18. Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim olabilir? Onlar (kıyamet gününde) Rablerine arz edilecekler, şahitler de: İşte bunlar Rablerine karşı

3 "En" lafzı aslında "Enne"idi. Tahfiflenmiştir. "İmamen ve Rahmeten" kelimeleri haldir.

yalan söyleyenlerdir, diyecekler. Bilin ki, Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir!

Açıklaması:

18- Onlar kıyamet günü halkın arasında **Rablerine arz olunacaklar ve şahitler** ki bunlar meleklerdir. Tebliğe dair peygamberlerin lehine, tekzibe dair ise de kâfirlerin aleyhine şahitlik edecekler. **"Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır" diyeceklerdir. Dikkat edin! Allah'ın laneti zalimlerin** müşriklerin **üzerinedir.**

اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

19. Onlar, (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Ahireti inkâr edenler de onlardır.

Açıklaması:

19- Onlar ki Allah'ın yolundan İslâm dininden **men ederler ve** o yolu **onun eğri olmasını** eğrilenmiş **olmasını isterler. Onlar ahireti de inkâr ederler.**[4]

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir; onların Allah'tan başka (yardım isteyecekleri) dostları da yoktur. Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar (gerçekleri) ne görebiliyorlar ne de kulak veriyorlardı.

Açıklaması:

20- Bunlar yeryüzünde Allah'ı **aciz bırakacak değillerdir.** Kendilerini Allah'ın azabından koruyacak **Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur.** Başkalarını saptırmaları yüzünden **onlara azap katlanacaktır. Onlar** hakkı **işitmeye tahammül etmiyorlardı, hem de** hakkı **görmüyorlardı.** Yani onların hakkı ziyadesiyle kötü görmelerinden dolayı sanki (kabiliyetleri yok oldu da) hakkı işitmeye ve görmeye takatları yetmedi.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾

21. İşte onlar kendilerini ziyana uğrattılar. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.

4 "Eşhad" Şahid'in çoğuludur. "Hum" zamiri tekid ifade etmektedir.

Açıklaması:

21- İşte bunlar, kendilerine yazık etmiş kimselerdir. Çünkü onlar, haklarında (âyet ve hadisle) desteklenmiş olan cehenneme varacaklardır.

Ve Allah'a karşı **iftira ettikleri, uydurdukları şeyler** eş koşma davası **hep kendilerinden kaybolup gitmiştir.**

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

22. Şüphesiz onlar, ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.

Açıklaması:

22- Şüphesiz gerçek şu ki, **onlar, ahirette en çok ziyan çekeceklerdir.**

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23. İnanıp da güzel işler yapan ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedî kalırlar.

Açıklaması:

23- İman edip salih ameller işleyenler ve sükûnet ve kalp huzuru ile yahut yönelerek **Rablerine itaat edenler var ya! İşte bunlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.**

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Bu iki zümrenin (müminlerle kâfirlerin) durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâla ibret almıyor musunuz?

Açıklaması:

24- Bu iki zümrenin yani Müminlerle kâfirlerin **durumu kör ve sağır** bu kafirin durumudur **ile gören ve işitenin** bu da müminin durumudur **durumuna benzer. Hiç bunlar müsavi olurlar mı?** Hayır müsavi olamazlar. **Artık düşünmez misiniz?** Hâlâ öğüt ve ibret almıyor musunuz?[5]

5 "Tezekkerun" aslında "Tetezekkerun" idi. Kelimenin aslında bulunan "Ta" harfi zal'a idgam edilmiştir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ ۗ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

25. Andolsun, biz Nuh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara: "Ben (dedi), sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

26. Allah'tan başkasına tapmayın! Ben, size (gelecek) elem verici bir günün azabından korkuyorum."

Açıklaması:

25- Yemin olsun ki, biz Nuh'u kavmine göndermiştik. O kavmine şöyle demişti: **"Ben, sizin için apaçık bir uyarıcıyım,** yani şunu diyorum:

26- "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Ondan başkasına ibadet ederseniz **sizin için** dünya ve ahirette **elem verici şiddetli bir günün azabından korkarım.**[6]

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ ۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27. Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz."

Açıklaması:

27- Bunun üzerine kavminin ileri gelenleri eşraftan olanlar **dediler ki: Biz, seni ancak bizim gibi bir insan görüyoruz.** Senin bizden üstünlüğün yoktur.

Sana bağlı olanları da ilk bakışta içimizden sadece dokumacı, ayakkabıcı gibi **ayak takımının, başlangıçta düşünmeden** yani senin hakkında hiç düşünmeden, ilk görüşlerini ortaya koyma anında **sana uyduklarını görüyoruz. Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz.** Bu nedenle bizim (size) uyma hakkına sahip değilsiniz. **Hatta sizi** risalet davasında **yalancılar sayıyoruz." dediler.** Kavmini de Nuh'la (a.s.) beraber hitaba eklediler.[7]

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰىنِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ

6 «"Enni" "Kavl" kelimesinin hazfedilmesiyle kesra ile de okunmuştur.

7 "Badiye'-r'a'yı" hemzeli ve hemzesiz de okunmuştur." Badiye'r'a'yı" zarfiyet üzere mensubtur.

عَلَيْكُمْۗ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28. (Nuh) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından (bildirilen) açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?

Açıklaması:

28- Nuh şöyle dedi: "Ey Kavmim! Söyleyin bana! Eğer ben Rabbimden açık bir delil üzerinde isem, bir de Allah bana kendi tarafından bir rahmet peygamberlik **bahşetmiş de size gizli kalmışsa, size onu istemediğiniz halde zorla mı onu kabul ettireceğiz.** Bizim buna gücümüz yetmez.

وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۗ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓاۗ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيٓ اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْۗ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

29. Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum.

30. Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan (onun azabından) kim korur? Düşünmüyor musunuz?

Açıklaması:

29- Ey kavmim! Bana yani risaleti tebliğ etmeye **karşı ben sizden** bana vereceğiniz **bir mal istemiyorum. Benim ecrim** sevabım **ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri** benden istediğiniz gibi **kovacak değilim. Elbette onlar** öldükten sonra dirilmek suretiyle **Rablerine kavuşacaklar.** Neticede onları mükafatlandırıp onların hakkını, kendilerine haksızlık yapan ve kovanlardan alacaktır.

Lakin ben sizi işinizin akıbetini bilmeyen **bir kavim olarak görüyorum.**[8]

30- Ey kavmim! Ben onları kovarsam Allah'tan yani azabından **bana kim yardım eder?** Kim benden (azabı) giderir. Benim için hiçbir yardımcı olamaz. **Hiç düşünmez misiniz?** Nasihat ve ibret almaz mısınız?[9]

8 "Amiyet" kelimesi bir kıraate göre meçhul olarak mim'in ve ya'nın şeddesi ile de okunmuştur.

9 "Tezekkerun" kelimenin aslında bulunan ikinci "ta" "zal"e idgam edilmiştir.

وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِٓى اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّٓى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

31. Ben size: "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum, gaybı da bilmem. "Ben bir meleğim" de demiyorum, sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum."

Açıklaması:

31- Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Ben bir meleğim de demiyorum. Bilakis sizin gibi bir beşerim. **Gözlerinizin hor gördüğü kimseler** (mü'minler) **hakkında "Allah onlara asla hayır vermez" diyemem. Onların içlerindekini** kalplerindekini **en iyi Allah bilir.** Ben böyle bir şey demiş olsam **o takdirde, zalimlerden olurum."**

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾

32. Dediler ki: Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir!

Açıklaması:

32- Kavmi: "Ey **Nuh! Gerçekten bizimle mücadelende çok ileri gittin.** Bu konuda **Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit edip durduğun o şeyi** azabı **getir" dediler.**

قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾

33. (Nuh) dedi ki: "Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz.

Açıklaması:

33- (Nuh) **Dedi ki: "Onu size,** hemen acele vermeyi **dilerse, ancak Allah getirir.** Çünkü o iş ona aittir. Bana ait değil. **Ve siz aciz bırakamazsınız.** Allah'tan kurtalamazsınız.

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيٓ اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ ۜ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝٣٤

34. Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. (Çünkü) O sizin Rabbinizdir. Ve (nihayet) O'na döndürüleceksiniz."

Açıklaması:

34- Eğer Allah, sizi delalete düşürmeyi dilerse, ben size nasihat etsem de benim nasihatim size fayda vermez. Rabbiniz O'dur. Siz O'na döndürüleceksiniz.[10]

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۜ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامِي وَاَنَا۠ بَرِيٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ۝٣٥

35. (Resûlüm!) Yoksa, "Bunu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım."

Açıklaması:

35- 'Yoksa onu uydurdu mu? Yani Mekke kâfirleri Muhammed onu uydurdu" **diyorlar. De ki: "Eğer onu uydurdumsa, vebali,** günahım yani onun cezası **benim boynumadır. Halbuki ben, sizin yüklendiğiniz vebalden** bana isnad ettiğiniz iftira hakkındaki suçunuzdan **beriyim."**

وَاُوحِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۝٣٦

36. Nuh'a vahyolundu ki: Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından (günahlardan) dolayı üzülme.

Açıklaması:

36- Bir de Nuh'a şöyle vahyolunmuştu. Haberin olsun, iman edenlerden başka, kavminden sana hiçbir kimse asla iman etmeyecek, o halde onların yaptıklarından koştukları şirkten **kederlenme!** Bunun üzerine Nuh (a.s.) "Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimse bırakma! (Nuh-**26**) diyerek kavmine beddua etti. Allahü teâlâ duasına hemen icabet ederek şöyle buyurdu:

10 Birinci (cümledeki) şartın cevabı ikinci şartın cevabına delalet ediyor. Yani Allah sizin delalete düşmenizi istemişse, benim nasihatim size fayda vermez. Allahü teâlâ buyurdu.

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

37. Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır!

Açıklaması:

37- "Bizim gözetimimiz ve korumamız **altında ve vahyimizle** emrimizle **gemiyi yap! Hem o zulmeden** kâfirler **hakkında** onları helâk etmeyi terk etme konusunda **bana hitab etme! Çünkü onlar boğulmuşlardır** (boğulacaklardır).

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Nuh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle alay edeceğiz!

Açıklaması:

38- Nuh (a.s) **gemiyi yapar.** Olayı zihinlerde canlandırmak için geçmiş bir hal şimdiki zaman sigasıyla hikâye edilmiştir. **Kavminin ileri gelenlerinden bir grup her uğradıkça onunla alay edip güldüler. O dedi ki: "Siz bizimle eğleniyorsanız,** (ileride) biz kurtulup, siz boğulduğunuzda **bizimle alay ettiğiniz gibi, biz de sizinle alay edeceğiz.**

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

39. Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.

Açıklaması:

39- Kendisini rüsva edecek azabın kime geleceğini ve devamlıbir azabın kimin başına geleceğini ileride bileceksiniz."

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40. Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: "(Canlı çeşitlerinin) her birinden iki eş ile -(boğulacağına dair) aley-

hinde söz geçmiş olanlar dışında- aileni ve iman edenleri gemiye yükle!" Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti.

Açıklaması:

40- Nihâyet onları helak etme **emrimiz gelip de** fırıncı **fırın**daki ateşin suyunun kaynadığını gördüğü **vakit** ki bu (Tufanın kopacağına dair) Nuh (a.s.) için bir alamet idi.

(Nuh'a) **Dedik ki: Her birinden** yani erkek ve dişiden, yani onların her sınıfından erkek ve dişi olarak **ikişer çift ile, aleyhinde** onlardan helak edilmelerine dair **söz geçmiş olanlar müstesna.** Ki, onlar da (bir) hanımı ile oğlu Kenan'dı. Sam, Ham ve Yafes onları üç tane eşleri ile birlikte gemiye aldı. **Aileni ve iman edenleri gemiye al!** Hikâye edildiğine göre, Allahü teâlâ, Nuh (a.s.) için yırtıcı hayvanları, kuşları ve bunların dışındakileri bir araya topladı. Bunun üzerine Nuh (a.s.) her iki elini her sınıfın üzerinde gezdirmeye başladı. Sağ eli erkek, sol eli ise dişi üzerine gelerek onları gemiye yüklüyordu. **zaten onun beraberinde bulunan az kimselerden başkası da iman etmemişti.** İman edenlerin sayısı hakkında ihtilaf edilmiştir. Denildi ki, onlar altı erkek ile hanımları idi. Yine denildi ki gemide bulunanların tümü seksen kişi idiler. Yarsı erkek, yarısı ise kadındı.[11]

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ؕ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٤١﴾

41. (Nuh) dedi ki: "Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

Açıklaması:

41- Nuh **Dedi ki: "Binin içerisine, onun akması da, durması da Allah'ın adıyladır.** Yani onun su üzerinde yüzmesi de demirlemesi ve durması da Allah'ın adıyladır. **Gerçekten Rabbim çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.** Ki, bu bakımdan bizi helak etmedi.

وَهِىَ تَجْرٖى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحُ ابْنَهُ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرٖينَ ﴿٤٢﴾

42. Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma! diye seslendi.

11 "Men" lafzı ism-i mevsul'dür ve "Ta'lemune" kelimesinin mefuludur. "Hattâ" gaye içindir. Ve "Yasnev" fiiline taalluk etmektedir. "İsneyni" kelimesi "İhmil" fiilinin mefuludur.

Açıklaması:

42- Gemi, içindekilerle birlikte yükseklikte ve büyüklükte **dağlar gibi dalgalar içinde akıp gidiyordu. Nuh,** (a.s) gemiden **ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna** Kenan'a **seslendi: 'Yavrucağım!** (gel) **bizimle beraber sen de bin! Kâfirlerle beraber olma!** Oğlu **cevap verdi;**

قَالَ سَاٰوِىٓ اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِى مِنَ الْمَآءِ ۗ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

43. Oğlu: Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım, dedi. (Nuh): "Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.

Açıklaması:

43- "Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur. Babası "bugün Allah'ın emrinden azabından **koruyacak kimse yoktur.** Fakat Allah'ın **merhamet ettiği hariç.** O korunmuştur **dedi.** Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **Derken aralarına dalga giriverdi, o da boğulanlardan oldu.**

وَقِيلَ يَٰٓاَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾

44. (Nihayet) "Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!" denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti. Ve: "O zalimler topluluğunun canı cehenneme!" denildi.

Açıklaması:

44- "Ey **Yer!** Senden çıkmış olan **suyunu yut!** O da semadan yağıp da nehirler ve denizlere dönüşenden başka kendi suyunu içerisine çekti. **Ve ey gök!** yağmurunu **tut denildi,** o da yağmurunu tuttu, **su çekildi.** Azaldı. **Ve iş bitirildi.** Nuh'un kavminin helak olma işi tamamlandı. Gemi de, Musul yakınlarında Cezire (Irak'ta bir şehir) de bulunan Cûdi dağının **üzerinde durdu, zalimler** kâfirler **güruhuna uzak olsunlar** helak olsunlar" **denildi.**

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِى وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

45. Nuh, Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin."

Açıklaması:

45- Nuh, Rabbine dua etti ve şöyle dedi: 'Ya Rabbi! Şüphesiz ki oğlum Kenan **benim ailemdendir,** oysa sen bana ailemi kurtaracağını vaad etmiştin. **Şüphesiz senin vaadin haktır** öyle ki, onda asla cayma olmaz. **Ve sen hâkimlerin hâkimisin** (hak ile) hükmedenlerin en bileni ve en adilisin.

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۖ اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِى بِهٖ عِلْمٌ ۖ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِى اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

46. Allah buyurdu ki: Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim.

47. Nuh dedi ki: Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!

Açıklaması:

46- Allahü teâlâ **buyurdu ki: "Ey Nuh! (a.s) O, senin** kurtuluşa erecek olan, yahut senin dininin mensubu olan **ailenden değildir. Çünkü o** yani onun kurtulmasını benden istemen **salih olmayan bir iştir.** Çünkü o kâfirdir. Kâfirler için ise asla kurtuluş yoktur. **O halde bilmediğin bir şeyi** oğlunun kurtulmasını **sakın benden isteme! Ben sana,** (doğru olup olmadığını) bilmediğin bir şeyi istemekle **cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum.**

47- Nuh; (a.s) 'Ya Rabbi! Bilmediğim bir şeyi, senden istemekten sana sığınırım. Benden sadır olan şeyden **Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, ben hüsrana uğrayanlardan olurum." dedi.**

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۚ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48. Denildi ki: Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Kendilerini (dünyada) faydalandıra-cağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır.

Açıklaması:

48- "Ey **Nuh! (a.s) Sana ve** gemide **seninle beraber bulunan ümmetlere**

yani Nuh'un evlatlarına ve (kıyamet gününe kadar gelecek olan) onların zürriyetlerine, onlarda bütün müminlerdir, **bizden selâm,** selamet, yahut selam **ve bereketlerle** hayırlarla gemiden in. Seninle beraber olanlardan (onlardan türeyecek) **Daha birçok ümmetler vardır ki, biz onları** dünyada **faydalandıracağız. Sonra kendilerine** ahirette **bizden acıklı bir azap dokunacak denildi.** Onlar da kafirlerdir.

تِلْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۛ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۧ ﴿٤٩﴾

49. (Resûlüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır.

Açıklaması:

49- İşte bunlar yani Nuh'un kıssasını konu eden âyetler **gayb haberlerindendir.** Senin görmediğin haberlerdendir. **Ki onları sana vahyediyoruz.** Ey Muhammed! **Bundan** Kur'andan **önce onları ne sen bilirdin, ne de kavmin! O halde** Nuh **(a.s)** sabrettiği gibi sen de kavminin eziyetine ve tebliğ konusunda **sabret! Şüphesiz** güzel **akıbet takva sahiplerinindir.**[12]

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۛ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۛ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz.

Açıklaması:

50- Ad (kavmin)'e de (din kardeşleri olmayıp) aynı kabileden (neseben) **kardeşleri Hud'u** (peygamber olarak) gönderdik. **Dedi ki:** "Ey **kavmim! Allah'a ibadet edin.** Onu birleyin! Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Siz putlara tapmakla Allah'a karşı **yalan düzenlerden başka** (kimseler) **değilsiniz.**

يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۛ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۛ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

12 Bir kıraate göre âyette geçen "Amelün" kelimesi mim'in kesresi ile "Amile" şeklinde fiil olarak okunmuş, "gayru" lafzı ise (meful'u olarak) mansub okunmuştur. Buna göre "Amile fiilinin tahtındaki zamir "İbn" lafzına ait olmuş olur. "Umemun" lafzı (mübteda olarak) merfu okunmuştur.

51. Ey kavmim! Ben, ona (peygamberliğe) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına ait değildir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?

Açıklaması:

51- Ey kavmim! Buna karşı tevhid konusunda **sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Akıllanmıyacak mısınız?**

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü (yağmuru) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin.

Açıklaması:

52- Ey kavmim! şirk koşmaktan dolayı **Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Sonra** ibadet etmek suretiyle **O'na dönün ki böyle yaparsanız gökten size bol bol** sağnak yağmur **gönderir.** (Rivâyete göre üç yıl) onlara yağmur yağdırılmamıştı. **Ve** mal ve çocuk vermekle **kuvvetinize kuvvet katar.** (Gelin) **günahkârlar** müşrikler **olarak dönüp gitmeyin** (yüz çevirmeyin).

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِٓى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

53. Dediler ki: Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz.

Açıklaması:

53- Onlar: "Ey **Hud! (a.s) Sen bize** sözüne karşı **açık bir mucize** delil **getirmedin. Biz de senin sözünle** yani senin sözünden dolayı **tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değiliz.**

اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ اِنِّى اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّى بَرِٓىءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾

54. Biz "Tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış!" demekten başka bir söz söylemeyiz! (Hûd) dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki ben

sizin ortak koştuklarınızdan uzağım."

55. "O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin!"

Açıklaması:

54-55- Biz senin hakkında **'Tanrılarımızdan bazısı seni fena çarpmış"** dokunmuş, "Sen ilâhlarımıza sövdüğün için onlardan biri seni çarparak aklını bozmuş da sen sayıklıyorsun" (demekten) **başka** (bir şey) **söylemeyiz. Hud (a.s) dedi ki: "Ben** kendime **Allah'ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olun ki, ben, sizin Allah'ı bırakıp** O'na **ortak koştuğunuz şeylerden beriyim. Artık bana** siz ve putlarınız **topyekûn** beni yok etmek için **tuzak kurun. Sonra bana mühlet de vermeyin.**

اِنِّی تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّی وَرَبِّكُمْ ؕ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ؕ اِنَّ رَبِّی عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

56. "Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."

Açıklaması:

56- Şüphesiz ki ben, hem benim, hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayanmışım.[13]

Yeryüzünde yürüyen ne **kadar canlı varsa hepsinin alnından tutan O'dur.** Yani hepsinin sahibi ve kahiri (galebe çalanı) O'dur. O halde onun izni olmadan (kimseden kimseye) ne bir fayda vardır ne de bir *zarar.*[14]

Şüphesiz ki benim Rabbim, doğru bir yol üzerindedir, yani hak ve adil bir yol üzerindedir.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ؕ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّی قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ رَبِّی عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾

57. "Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle size gönderileni size bildirdim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü benim Rabbim her şeyi gözetendir."

---

13 "An kavlike" de bulunan harf-i cer illet ifade eden "Lam" yerindedir."İn" lafzı ise olumsuzluk ifade eden "Ma" mânâsındadır.

14 Özellikle alın saçı zikredildi. Çünkü alın saçından tutulan kimse nihai derecede boyun eğmiş olur.

Açıklaması:

57- Şimdi siz (imandan) **yüz çevirirseniz** (ne diyeyim.) **Ben size gönderilmiş olduğum vazifemi tebliğ ettim. Hem Rabbim, sizin yerinize başka bir kavmi getirir de, siz O'na** şirk koşmanızla **hiçbir zarar veremezsiniz. Muhakkak Rabbim, her şeyin koruyucusudur.** Herşeyi gözetleyicidir.

"Tevellev" fiilinden "ta'lardan biri hazfedilmiştir.

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّاۚ وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

58. Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.

Açıklaması:

58- Vaktâ ki azab emrimiz geldi. Hud'u (a.s) **ve beraberinde iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle** hidâyetle **kurtardık. Evet onları çok** ağır **katı bir azaptan kurtardık.**

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

59. İşte Âd (kavmi). Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler; O'nun peygamberlerine âsi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular.

Açıklaması:

59- İşte Ad, (kavmi) Bu, onların kalıntılarına işaret etmektedir. Yani (onların) yurtlarına seyahat edin de kalıntılarına bir bakın (da ibret alın) demektir. Daha sonra onların durumlarını tanımlayarak şöyle buyurdu: **"Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler ve onun peygamberlerine asi oldular.** "Rûsûlehû" kelimesi çoğul olarak getirilmiştir. Zira bir peygambere isyan eden bütün peygamberlere isyan etmiş olur. Çünkü onlar getirdikleri esas şeyde hepsi müşterektirler ki o da tevhiddir. Ve hakka karşı direnen **her inatçı zorba** reislerinin **emri ardından gittiler.** Yani ayak takımı kimseler (onlara uydular.)

وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۗ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْۗ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

60. Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lânete tâbi tutuldular. Biliniz ki, Ad (kavmi) Rablerini inkâr ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.

Açıklaması:

60- Onlar, hem bu dünyada halk tarafından **hem de kıyamet gününde** halkın huzurunda **lanete tabi tutuldular.**

Bilesiniz ki! Ad kavmi, Rablerine küfrettiler. Onu inkâr ettiler. **Haberiniz olsun! Hud'un(a.s) kavmi olan Ad** Allah'ın rahmetinden **uzak olsun.**

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗۗ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِۗ اِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾

61. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakındır, (dualarını) kabul edendir.

Açıklaması:

61- Semûd (kavmin)'e **de** aynı kabileden olan (neseb) **kardeşleri Salih'i** gönderdik. **Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet ediniz.** Onu birleyiniz. **Sizin O'ndan başka hiçbir ilâh'ınız yoktur. O sizi topraktan meydana getirdi.** Ceddiniz Adem'i O'ndan yaratmakla sizi yerden yaratmaya başlayan O'dur. **Ve sizi yeryüzünün mimarları ve orada yerleşen sakinleri kıldı. O halde** koştuğunuz şirkten dolayı **O'ndan mağfiret dileyin! Sonra** ibadet etmek suretiyle **O'na yönelin! Şüphesiz Rabbim,** ilmi ile mahlûkatına **yakındır,** kendisinden isteyene **icabet edicidir.**

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا وَاِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

62. Dediler ki: Ey Sâlih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.

Açıklaması:

62- Onlar: "Ey Salih! Sen, bundan evvel bu sözleri söylemeden evvel **bizim aramızda ümit beslenen bir kimse idin.** Bizim liderimiz olacağını ümit ediyorduk. **Şimdi kalkıp da bizi, babalarımızın taptığı** putlara **tapmaktan men etmek mi istiyorsun? Doğrusu biz, senin bizi davet ettiğin** tevhid'den (devamlı) kuşkuya düşüren **bir şüphe içindeyiz" dediler.**

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰىنِى مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

63. (Sâlih) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten fazla bir şey yapamazsınız.

Açıklaması:

63- Bunun üzerine Salih: "Ey kavmim! Söyleyin bakayım. Eğer ben, Rabbim tarafından bir beyyine (mucize) **üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet** peygamberlik **bahşetmişse, O'na asi olduğum takdirde, beni Allah'tan** yani azabından kim **kurtarabilir?** beni koruyabilir. **Demek ki siz,** bu işi bana söylemenizle **bana zarar vermekten** (amelleri) boşa çıkarmaktan **başka bir şey artırmayacaksınız.**

وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ فِى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِى دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَٓا اِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

64. Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın; sonra sizi yakın bir azap yakalar.

65. Fakat Semûd kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Sâlih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız)!" Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi.

66. Emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, (her şeye) galip gelendir.

67. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar.

68. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine bilesiniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı.

Açıklaması:

64- Ey kavmim! İşte size mucize olarak, Allah'ın bir dişi devesi, bırakın onu, Allah'ın arzında yesin. Ve kesmek gibi **kötü bir maksatla ona dokunmayın,** şâyet onu keserseniz **sonra sizi yakın bir azap yakalar" dedi.**

65- Derken deveyi kestiler. Deveyi Kidar (adındaki bir şahıs) onların emri (ve rızası) ile kesti. (Suç hepsine isnad edildi.) **Bunun üzerine** Salih: **'Yurdunuzda üç gün daha yaşayın.** Sonra yok olacaksınız. **İşte bu,** içinde **yalan bulunmayan gerçek bir vaaddir.**

66- Onların yok edilmesi ile ilgili **Emrimiz gelince Salih'i de beraberindeki iman etmiş olanları da** ki onlar dört bin kişi idiler. **Tarafımızdan bir rahmetle kurtardık.** Onları **o günün kepazeliğinden de** kurtardık. **Şüphesiz ki Rabbin güçlü** galip, **kuvvetli olanın ta kendisidir.**[15]

67- O zulmedenleri ise korkunç bir nâra yakaladı da yurtlarında ölü olarak **diz üstü çökekaldılar.**

68- Sanki onlar **orada** yurtlarında **hiç oturmamışlardı. Haberiniz olsun! Semud kavmi, Rablerine küfrettiler. İyi dinleyin! Semud** (kavmi Allah'ın rahmetinden) **uzak olsun!**[16]

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا ۜ قَالَ سَلَامٌ ۚ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

69. Andolsun ki elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde getirdiler ve: "Selam (sana)" dediler. O da: "(Size de) selam" dedi ve hemen kızartılmış bir buzağı getirdi.

Açıklaması:

69- Şanım haki için! İbrahim'e onun ardından İshak ve Yakub'a **da elçilerimiz müjde ile gelerek, "Selam" dediler. O da, "Selam** size **olsun" dedi.**[17]

Ve hiç eğlenmeden gidip kızartılmış bir buzağı getirdi.

---

15 "Yevmi iz" Mu'reb olarak mim'in kesrası ile, mebni olana izafe ile de mebni olarak mim'in fethası ile okunmuştur. Daha çok bu şekilde okunmuştur.

16 "Keen" aslında "Keenne" idi. Tahfiflenmiştir. İsmi ise mahzuftur. Yani "keennehum" idi. "Semud" lafzı ise mahalle, semt mânâsına itibarla munsarıf, kabile manasına itibarla da gayri munsarıf olarak okunmuştur.

17 "Selamen" lafzı meful-u mutlak olarak (ismi) masdardır.

فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۟ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾

70. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir korku düştü. Dediler ki: Korkma! (biz melekleriz). Lût kavmine gönderildik.

Açıklaması:

70- Ellerinin buzağıya uzanmadığını görünce, onları yadırgadı. Onlardan pek hoşlanmadı. **Ve onlardan bir nevi korku duydu.** Onlardan kalbine bir nevi korku gizledi. **Onlar, "Korkma! Çünkü biz** kendilerini helak etmemiz için **Lût kavmine gönderildik." dediler.**

وَامْرَاَتُهٗ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ ۙ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾

71. O esnada hanımı ayakta idi ve (bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik.

Açıklaması:

71- Onun hanımı yani İbrahim'in hanımı Sare **ayakta** onlara hizmet etmekte idi. (Bu söz üzerine) onların helâkına sevinerek **güldü. Biz de ona, İshak'ı ve İshak'ın ardından** oğlu **Yakub'u** ve sen torununu görünceye kadar yaşayacaksın diyerek (kendisini) **müjdeledik.**

قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۭ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾

72. (İbrahim'in karısı:) Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey! dedi.

Açıklaması:

72- Vay başıma gelenler! Bu, büyük bir iş anında söylenen bir sözdür. **Ben doğuracak mıyım? Halbuki ben** doksan dokuz yaşında **ihtiyar bir kadınım. Şu kocam da** yüz, yahut yüz yirmi yaşında **yaşlanmış bir kimse! Doğrusu bu** iki yaşlı kimseden bir çocuğun doğması (dünyaya gelmesi) **çok şaşılacak bir şey! dedi.**

قَالُوٓا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۭ اِنَّهٗ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

73. (Melekler) dediler ki: Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur.

Açıklaması:

73- (Melekler): **"Sen, Allah'ın emrine** kudretine **şaşıyor musun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Ey ehli beyt! Şüphe yok ki O,** (zatında ve sıfatlarında) **övülmüş ve çok kerimdir." dediler.**

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾

74. İbrahim'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lût kavmi hakkında (adeta) bizimle mücadeleye başladı.

Açıklaması:

74- **İbrahim'den korku gidip kendisine** çocuk hakkında **müjde gelince, Lût kavmi hakkında bizim** elçilerimizle **mücadele etmeye** başladı.

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾

75. İbrahim cidden yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a vermiş biri idi.

Açıklaması:

75- Çünkü İbrahim çok yumuşak huylu, acele etmeyen oldukça teenni ile hareket eden, **kalbi yanık ve tamamen kendini Allah'a vermiş** (O'na) yönelen **bir kimse idi.**

(Melekler, "Biz bu şehir halkını helak edeceğiz" deyince) İbrahim (a.s.) onlara: "Siz, içinde üç yüz mümin olan bir köyü helak mı edeceksiniz? diye sormuş, onlar: "Hayır" demişler. İçinde iki yüz mümin olan bir köyü helak mı edeceksiniz? Diye sormuş, onlar, "Hayır" demişler. İçinde kırk mümin olan köyü helak mı edeceksiniz?" diye sormuş. Onlar da; "Hayır" demiş. İçinde on dört mümin olan köyü helâkmı edeceksiniz? Diye sormuş. Onlar "Hayır" demişler. Peki söyler misiniz; Orada bir tek mümin kişi olsa orayı helak eder misiniz? Diye sormuş, onlar: "Hayır" cevabını vermişler, bunun üzerine İbrahim (a.s.): "Muhakkak ki orada Lut var" demiş. Melekler: "Orada olanı biz iyi biliriz..." dediler. Böylece İbrahim (a.s.) mücadeleyi uzatınca melekler,

يَآ اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهُ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

76. (Dediler ki): Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin (azap) emri

gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!

Açıklaması:

76- "Ey **İbrahim bundan** bu mücadeleden **vazgeç! Çünkü Rabbinin** onları helak etme **emri geldi. Muhakkak onlara reddi imkânsız bir azap gelecektir."** dediler.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

77. Elçilerimiz Lût'a gelince, (Lût) onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içi daraldı da "Bu, çetin bir gündür" dedi.

Açıklaması:

77- Elçilerimiz Lut'a vardıklarında, onların yüzünden mahzun oldu, bunlar yüzünden göğsü daraldı. Çünkü onlar güzel yüzlü misafirler suretinde gelmişlerdi. Kavminden onlara bir kötülük geleceğinden korktu. Ve bu çok zor bir gün dedi.[18]

وَجَآءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِى ۖ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

78. Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. (Lût): "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?" dedi.

Açıklaması:

78- Lut'un kavmi onların geldiklerini öğrenince **koşarak ona geldiler. Bundan önce de** yani meleklere gelmeden önce de **kötü işler** oğlancılık **yaparlardı.** Lut: "Ey **kavmim! İşte kızlarım** onlarla evlenineniz! **Onlar sizin için daha temizdir. Artık Allah'tan korkun da, beni misafirlerimin içinde rezil etmeyin. Sizin aranızda** iyiliği emredip, kötülükten alıkoyacak **aklı başında bir adam yok mu" dedi.**

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ ۖ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

79. Dediler ki: Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin.

18 "Âyette geçen 'Seyhan' lazfı hal olmak üzere mansubtur. Amili ise 'Za'daki işaret mânâsıdır, (yani "Uşiru" fiilidir)"

Açıklaması:

79- Onlar şu cevabı verdiler: "Pekâlâ bilirsin ki, bizim senin (milletinin) **kızlarında hiçbir ihtiyacımız yok. Sen bizim** erkeklerle ilişki kurma **isteğimizi pekâlâ bilirsin.**

قَالَ لَوْ اَنَّ لِی بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِی اِلٰی رُكْنٍ شَدِیدٍ ﴿٨٠﴾

80. (Lût:) Keşke benim size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim! dedi.

Açıklaması:

80- Lut: "Keşke size karşı bir gücüm olsaydı yahut çok sağlam bir kaleye sığınabilseydim!" Size karşı bana yardım edecek bir aşirete sığınsaydım (mahzuf "Lev"in cevabı) elbette sizi yakalayıp öldürürdüm, dedi. Melekler bu durumu görünce:

قَالُوا یَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ یَصِلُوٓا اِلَیْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّیْلِ وَلَا یَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ؕ اِنَّهُ مُصِیبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ ؕ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ؕ اَلَیْسَ الصُّبْحُ بِقَرِیبٍ ﴿٨١﴾

81. (Melekler) dediler ki: Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan (azap) şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vaad olunan (helâk) zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?

Açıklaması:

81- "Ey **Lut! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana** hiçbir kötülükle **asla dokunamazlar. Hemen gecenin bir kısmında ailenle birlikte yola çık. Sizden hiçbiriniz** onların başına gelecek olan büyük bir belayı görmek için **geri kalmasın. Yalnız karın hariç.** Yani onu alıp götürme! **Çünkü kavmine gelecek musibet, ona da gelecektir,** (müfessirler tarafından) denilmiştir ki; Hanımını dışarı çıkarmadı. Şöyle de denilmiştir. Hanımı da çıktı (Fakat giderken) dönüp geri baktı (kavmine gelen musibeti görünce): "Vah kavmim" dedi. O anda bir taş gelip onu öldürdü.

Lut (a.s.) meleklere kavminin helak vaktini sorunca onlar: **Onların helak zamanı sabahtır.** dediler. Lut (a.s.): "Bundan daha acele olmasını istiyorum"

deyince, melekler: **"Sabah yakın değil mi?" dediler.**[19]

Onların helak edilmeleri ile ilgili,

فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ۙ مَنْضُودٍ ۙ ﴿٨٢﴾

82. Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.

Açıklaması:

82- Emrimiz gelince, oranın yani onların beldelerinin, Cibril'in o beldeleri göğe kaldırıp yere doğru ters çevirip salıvermesiyle **üstünü altına getirdik ve üzerlerine,** ateşte **pişmiş çamurdan yapılmış taşları birbiri ardından yağdırdık.**

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِىَ مِنَ الظّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

83. (O taşlar:) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır). Onlar zalimlerden uzak değildir.

Açıklaması:

83- Ki bu taşlar, Rabbinin katında damgalanmışlardı. Her taş kimin üzerine, o taş kime atılacaksa onun ismi yazılmıştı.

Onlar taşlar yahut onların beldeleri **zalimlerden** yani Mekke halkından **hiç de uzak değildir.**

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۖ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنِّى اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içinde görüyorum. Ve ben, gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.

Açıklaması:

84- Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'i gönderdik. **Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin,** onu birleyin! **O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçeği ve tartıyı eksik yapmayın! Çünkü ben sizi bir hayır** ölçüde ve tartıda eksik yapmaya ihtiyaç duymayacak kadar bir nimet (zenginlik) **içinde**

19 "İmre etuke" "Ahadun"dan bedel olarak merfu okunur. Bir kıraata göre de "Ehlike"den istisna yapılarak mansub okunur.

olduğunuzu görüyorum. Ve iman etmezseniz **muhakkak bir gün** sizi **çepeçevre kuşatıcı** sizi helak edecek **bir azaptan korkuyorum.**[20]

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

85. Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.

86. Eğer mümin iseniz Allah'ın (helâlinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim.

Açıklaması:

85- Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın! İnsanların mallarından haklarından **hiçbir şeyi eksiltmeyin. Ve yeryüzünde** öldürmek ve buna benzer şekilde **fesat çıkararak fenalık yapmayın!** Ölçüyü ve tartıyı tam yaptıktan sonra,

86- Allah'ın sizin için **bıraktığı** (helâl) rızkı **sizin için** eksik ölçme ve tartmadan **daha hayırlıdır. Eğer mü'minlerseniz.** (Allah'ın size verdiği helâl mala razı olunuz.) **Ben, sizin üzerinizde** yaptıklarınıza karşılık size karşılığını verecek bir **gözetleyici değilim!"** Ben sadece korkutucu olarak gönderildim.[21]

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ۖ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (putları), yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi, sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın!

Açıklaması:

87- Onlar; kendisiyle alay ederek **ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları** putlarını **terk etmemizi yahut mallarımızda istediğimizi yapmaktan** vazgeçmemiz teklifini **sana namazın mı emrediyor?** Yani bu saçma bir iştir. Hiçbir

20 "inde Rabbike" "musevvemeten"e taalluk etmektedir. "Kuşatıcı günün azabı" (Burada mecazi aklı vardır.) azabın o günde olması itibariyle kuşatma fiili güne isnad edilmiştir. (Bu fiilin zamana isnadı şeklindedir, bundan dolayı) gün kuşatma ile vasıflanmıştır.

21 Âyette geçen "Ta'sev" kelimesi sa'nın kesresi ile okunan "Asiye" fiilinden gelmektedir. İfsad etti mânâsındadır. "Mufsidun" hal'i müekkededir. Amili olan "Ta'sev" filinin mânâsını tekid etmektedir (pekiştirmektedir).

davetçi hayır olarak buna (kimseyi) çağırmaz.

Doğrusu sen çok yumuşak huylu, çok akıllısın" dediler. Bu sözleri alay ederek söylediler.

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ ؕ اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ؕ وَمَا تَوْفِيقِى اِلَّا بِاللّٰهِ ؕ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿٨٨﴾

88. Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim.

Açıklaması:

88- Şuayb şöyle dedi: "Ey kavmim! Söyleyin bakayım! Eğer ben, Rabbimden bir beyyine (delil) üzerine isem ve (bana tarafından güzel helâl **bir rızık vermişse** ben onu tartı ve ölçüde eksik ve (müşteriden mal alırken) fazla yapmak suretiyle haramla (hiç) karıştırır mıyım?

Size yasak ettiğim şeylerde onlara gitmekle **aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum** ki onları irtikap edeyim (yapayım). **Ben ancak gücümün yettiği kadar** sizi adaletle **ıslah etmek istiyorum.** Bu ve buna benzer diğer itaatlara karşı **başarım** gücüm **yalnız Allah'ın yardımı iledir. Ben, sadece O'na tevekkül ettim ve yalnız O'na yönelirim.**

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِى اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ؕ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

89. Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin veya Hûd kavminin, yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin! Lût kavmi de sizden uzak değildir.

Açıklaması:

89- Ey **kavmim! Bana karşı gelmeniz, sakın sizi Nuh kavminin veya Hud kavminin yahut Salih kavminin başlarına gelen** azablar **gibi, size bir musibet kazandırmasın! Lut kavmi,** yani oturdukları yerler yahut onların

helak olma zamanı **sizden uzak değildir.** O halde ibret alınız![22]

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ ۭ اِنَّ رَبِّيْ رَحِيْمٌ وَدُوْدٌ ﴿٩٠﴾

90. Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, (müminleri) çok sever.

Açıklaması:

90- Rabbinizden mağfiret dileyin! Sonra O'na yönelin. Şüphesiz Rabbim müminlere **çok merhametlidir,** onları **çok sevendir.** Sözüne itibar etmediklerini bildirmek için:

قَالُوْا يٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيْرًا مِّمَّا تَقُوْلُ وَاِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْنَا ضَعِيْفًا ۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنٰكَ ۡ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيْزٍ ﴿٩١﴾

91. Dediler ki: Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içi-mizde seni cidden zayıf (âciz) görüyoruz! Eğer kabilen olmasa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin.

Açıklaması:

91- Dediler ki: "Ey **Şuayb! Biz, senin dediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Ve biz gerçekten aramızda seni zayıf** hakir **bir kimse görüyoruz. Eğer senin aşiretin olmasaydı, mutlaka seni taşlayarak öldürürdük. Bizim katımızda senin değerin ve saygınlığın yoktur,** ki, seni taşlamaktan sakınalım. Sadece senin aşiretin saygıdeğer kimselerdir.

قَالَ يٰقَوْمِ اَرَهْطِيْٓ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَاتَّخَذْتُمُوْهُ وَرَاۗءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۭ اِنَّ رَبِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿٩٢﴾

92. (Şuayb:) "Ey kavmim dedi, size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır.

Açıklaması:

92- Şuayb şöyle dedi: "Ey kavmim! Benim aşiretim, size Allah'tan daha mı değerli ki, beni Allah için korumuyorsunuz da kavmim için beni öldürmeyi bırakıyorsunuz ve O'nu yani Allah'ı arkaya atılan ve kendisine değer verilme-

22 Âyetteki "Şikakı" "Yecrime"nin failidir. Zamir birinci mefulu, "Enyusibe" ikinci mefuludur.

yen, hakkı gözetilmeyen bir şey gibi sayıp **arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz Rabbim ilmi** ile **sizin bütün yaptıklarınızı kuşatmıştır,** (yaptıklarınızın) karşılığını size verecektir.

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ ۗ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوٓا اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

93. Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber beklemekteyim."

Açıklaması:

93- Ey **kavmim! Siz yolunuzda çalışmaya devam edin. Ben de yolumda çalışacağım. İleride rüsva edecek azabın kime geleceğini ve yalancının kim olduğunu bileceksiniz,** işinizin sonunu **bekleyin, ben de sizinle beraber beklemekteyim.**[23]

وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۙ ﴿٩٤﴾

94. Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar.

Açıklaması:

94- Onları helak etme **Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve beraberindeki iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık Zulmedenleri ise, korkuç bir nâra yakaladı.** Cibril onlara öyle bir nâra attı **ki yurtlarında** ölü olarak **diz üstü çökekaldılar.**

كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

95. Sanki orada hiç barınmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak olduğu gibi Medyen kavmi de uzak oldu.

Açıklaması:

95- Sanki onlar **orada hiç ikâmet edip yaşamamışlardı Dikkat, edin! Semud** (kavmi Allah'ın rahmetinden) **nasıl uzak oldu ise, Medyen** (halkı) da

23 Âyette geçen "Men" İsm-i mevsuldur. "Alime" fiilinin mefuludur.

(Allah'ın rahmetinden) **uzak olsun.**[24]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ ﴿٩٧﴾

96. Andolsun ki Musa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

97. Firavun'a ve onun ileri gelenlerine. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi.

Açıklaması:

96-97- Şanım hakkı için! Biz, Musa'yı da mucizelerimiz ve açık hüccetimizle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar, Firavun'ın emrine uydular. Firavun'ın emri ise hiç doğru değildi.

يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۭ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ ﴿٩٨﴾

98. Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşecek ve onları (çekip) ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir!

Açıklaması:

98- Firavun kıyamet gününde kavminin önüne geçecek dünyada ona uydukları gibi (kıyamet gününde de) onun ardına düşecekler **ve onları cehenneme sokacaktır.** O cehennem **girilecek ne kötü bir yerdir.**

وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿٩٩﴾

99. Onlar burada da, kıyamet gününde de lânete uğratıldılar. (Onlara) verilen bu armağan ne kötü armağandır!

Açıklaması:

99- Burada da, yani dünyada, **lanete tabi tutuldular, kıyamet gününde de** lanete tabi tutuldular, **yapılan yardım ve bahşiş ne kötüdür.**

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَاۗىِٕمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿١٠٠﴾

100. (Ey Muhammed!) İşte bu, (halkı helâk olmuş) memleketlerin haberlerindendir. Biz onu sana anlatıyoruz; onlardan (bugüne kadar izleri) kalan da

24 "Keen" tahfiflenmiştir. Aslında "Keennehum" idi.

vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır.

Açıklaması:

100- İşte bahsedilen **bu kıssalar şehirlerin haberlerindendir.** Ey Muhammed! **Bu kıssaları sana anlatıyoruz. O şehirlerin bazısı duruyor,** halkı yok olmuş, kendisi duruyor, **bazısı da ekin gibi biçilmiştir.** (O şehirlerden kimisi de) halkı ile beraber yok olmuş, tırpanla biçilmiş ekin gibi hiçbir iz kalmamıştır. Günahları olmadığı halde onları helak ederek,

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِى يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ لَمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾

101. Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

Açıklaması:

101- Biz, onlara zulmetmedik, fakat onlar Allah'a eş koşmak suretiyle **kendilerine zulmettiler. Rabbinin azabı geldiği vakit, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, kendilerinden hiçbir şeyi savamadı** (defedemedi). Ve o şahısların o putlara tapınmaları sebebiyle **onlara hüsrandan başka bir şey artırmış da olmadılar.**[25]

وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِىَ ظَالِمَةٌ ۚ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

102. Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!

Açıklaması:

102- İşte, günahlar yüzünden **zulümkâr şehirleri yakaladığı vakit, Rabbinin yakalaması böyle** bir yakalamadır. Yani, Allah'ın yakalamasından hiçbir şey onlara fayda sağlayamaz ve hiçbirşey onlardan azabı defedemez.[26]

Gerçekten O'nun yakalaması çok elem vericidir. Çok şiddetlidir.

Buhari ve Müslim'in rivâyet ettiklerine göre Ebu Musa el-Eşari (r.a.) şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allahü teâlâ zalime mühlet verir. Nihâyet onu yakaladığında, zalim onun elinden kurtulamaz." Sonra Resûlullah (s.a.v.) bu âyeti okudu. (Buhari- Tefsiru'l-Kur'an, Müslim. Birr. Bl.)*

25 "Min" har-i cerri zaittir.
26 Âyette şehir zikredildi. Fakat şehrin halkı kastedilmiştir.

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾

103. İşte bunda, ahiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlûkatın) hazır bulunduğu bir gündür.

Açıklaması:

103- Anlatılan bu kıssalarda ahiret azabından korkanlar için muhakkak çok büyük bir ibret vardır.

O kıyamet günü **bütün insanların** o günde **toplanmış** (toplanacağı) **bulunduğu bir gündür. O** bütün mahlûkatın **hazır olacağı bir gündür.**

وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

104. Biz onu (kıyamet gününü) sadece sayılı bir müddete kadar bekletiriz.

Açıklaması:

104- Biz, onu ancak vakti Allah katında malûm olan **sayılı bir müddet için geriye bırakıyoruz.**

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

105. O gün geldiğinde Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu.

Açıklaması:

105- O gün gelecek ya! O kıyamet gününde **Allahü teâlânın izni olmadıkça hiçbir kimse konuşamayacaktır. Artık onlardan** yani halktan **bir kısmı bedbaht ve** onlardan bir kısmı **bahtiyardır.** Her biri ezelde yazılmıştır.[27]

فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِى النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾

106. Bedbaht olanlar ateştedirler, orada onların (öyle feci) nefes alıp vermeleri vardır ki.

Açıklaması:

106- Allahü teâlânın ezeli ilminde **Bedbaht olanlara gelince onlar ateştedirler. Onlar için orada** şiddetli sesle **nefes alıp** cılız bir sesle **vermeleri vardır.**

27 Âyette geçen "Tekellemu" fiilinde "ta'lardan biri hazfedilmiştir.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

107. Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır.

Açıklaması:

107- Gökler ve yer durdukça yani gökler ve yer dünyada devam ettikleri süre kadar **orada ebedî kalıcıdırlar. Rabbinin** bunlar üzerine sonsuza kadar ziyadesini **dilediği** (müddet) **başka.** Bunun mânâsı şudur: Onlar orada ebedî kalacaklardır. **Muhakkak Rabbin istediğini hakkıyla yapandır.**[28]

وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

108. Mutlu olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır. Bu (nimetler) bitmez, tükenmez bir lütuftur.

Açıklaması:

108- Bahtiyar olanlara gelince, onlar cennettedirler. Göklerle yer durdukça orada ebedî kalacaklardır. Rabbinin dilediği başka. Bunun da yorumu önceden zikredildiği şekildedir. Bahtiyar kimseler hakkında cennette ebedî kalmaya (âyetin devamı) delalet etmektedir. **Bu, h**izmet **tükenmez,** kesilmeyen (sonsuza kadar devam eden) **bir lütuftur.** Geride ifade edilen yorum (müfessirlerin görüşleri arasından) net ve açık olan bir yorumdur ki bu da müşkilâtsızdır.[29] Allahü teâlâ muradını en iyi bilendir.

فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَآءِ ؕ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ ۙ مِنْ قَبْلُ ؕ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

109. O halde onların tapmakta oldukları şeylerden (bu şeylerin onları azaba götürdüğünden) şüphen olmasın. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz onların (azaptan) nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz.

---

28 Âyette geçen "illa" gayrı mânâsında kullanılmıştır.

29 Taberi şöyle der: Araplar bir şeyin ebedi olarak sürekli olduğunu anlatmak istediklerinde, bu göklerin ve yerin devamlı olması gibi devamlıdır. Yani, ebedi olarak devam eder, derler. Yüce Allah onlara kendi aralarında kullandıkları sözlerle hitap etmiştir.

Açıklaması:

109- O halde Ey Muhammed **onların taptıkları şeylerden** putlardan **şüphe içinde olma!** Çünkü biz, kendilerinden öncekileri cezalandırdığımız gibi onları da cezalandıracağız. Bu Resûlullah (s.a.v.) için bir tesellidir.

Onlar, daha evvelden ataları (putlara) **nasıl tapıyorlar idiyse tıpkı onun gibi tapıyorlar.** Yani tıpkı onların tapması gibidir. Oysa biz onları cezalandırdık. **Biz de onların nasiplerini** azabdan paylarını onlara verdiğimiz gibi **eksiksiz vereceğiz.** Yani, tam olarak vereceğiz.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

110. Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik; fakat onda ihtilaf edildi. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, elbette onların arasında hüküm verilmişti (ve işleri de bitirilmişti). Şüphesiz ki onlar (Mekkeliler) de Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.

Açıklaması:

110- Yemin olsun ki, biz Musa'ya Kitab'ı Tevrat'ı **verdik de** Kur'an gibi (kimi) tasdik etmekle (kimi de) yalanlamakla **onun hakkında ihtilaf edildi. Eğer Rabbinden** hesabın ve cezanın kıyamet gününe erteleneceğine dair **bir kelime** (söz) **geçmiş olmasaydı mutlaka** ihtilaf ettikleri şey hakkında dünyada **aralarında hüküm verilmiş bitmişti bile. Gerçekten onlar** yani Kur'an'ı yalanlayanlar **bundan yana kuşkuya düşüren bir şüphe içindedirler.**

وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ۗ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

111. Şüphesiz Rabbin, onların her birinin amellerinin karşılığını onlara tam olarak verecektir. Çünkü Rabbin, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

Açıklaması:

111- Şüphesiz Rabbin, her birinin yani bütün mahlukatın **amellerini** yani amellerinin karşılığını **onlara tam olarak verecektir. Çünkü O, onların yaptıkları her şeyden haberdardır.** dış yüzleri gibi iç yüzlerini de bilmektedir.[30]

30 "İnne" şeddesiz ve şeddeli olarak da okunur. "Le-ma" buradaki 'ma' zaittir. "Lam" ise inne şeddeli okunduğunda mukadder kasemi hazırlayıcıdır, (ona delalet etmektedir. İnne şeddesiz okunduğunda ve Lam-ı farikedir. (Yani tekid ile olumsuzluk iade eden "in" arasını ayırandır.) Bir kıraata göre "Le-ma" şeddeli okunur, illa mânâsında istisna için olur. "İn" ise olumsuzluk edatı olur.

فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۗ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١٢﴾

112. O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.

Açıklaması:

112- Emrolunduğun gibi Rabbinin emrettiği şekilde amel etmek ve ona davet etmek üzere **istikamet üzere ol! Ve seninle beraber iman edenler de** dosdoğru olsunlar. **Aşırı gitmeyin!** Allah'ın koyduğu sınırları geçmeyin! **Çünkü O, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.** Ve onların karşılığını size verecektir.

وَلَا تَرْكَنُوْٓا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَاۤءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿١١٣﴾

113. Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz!

Açıklaması:

113- Sevmekle yahut yağcılık yapmakla veya onların yaptıklarına rıza göstermekle **zalimlere sakın meyletmeyin! Ki sonra size ateş dokunur. Zaten sizin Allah'tan başka** sizi ateşten koruyacak **yardımcılarınız yoktur, sonra yardım göremezsiniz.** Allah'ın azabından korunamazsınız.[31]

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِۗ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِۗ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَۚ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١١٥﴾

114. Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

115. (Ey Muhammed!) Sabırlı ol, çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez.

Açıklaması:

114- Gündüzün sabah akşam **(her) iki tarafında** yani sabah, öğle ve ikindi vakitlerinde **ve gecenin gündüze yakın kısımlarında** yani akşam ve yatsı saatlerinde **namazı dosdoğru kıl.**[32]

---

31 "Min" lafz-ı zaittir.

32 Âyette geçen 'Zulefen' zulfet'in çoğuludur. Şüphesiz ki, beş vakit namaz gibi iyi ameller, küçük günahları giderir. (İbn-i Mes'ud'un anlattığına göre) Adamın biri yabancı bir kadını öpmüş, sonra Peygamberimiz'e (s.a.v.) gelip bunu haber vermişti. Bu kimse hakkında âyet nazil

Bu öğüt alanlar için bir nasihattir.

115- Ey Muhammed! Kavminden gördüğün eziyetlere yahut namaza **sabret. Çünkü Allah,** ibadete devam etmek ile **iyilik edenlerin ecrini zayi etmez.**

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلاً مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَآ اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

116. Sizden önceki asırlarda yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı ya! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır (bunlar görevlerini yaptılar). Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.

Açıklaması:

116- Sizden önceki devirlerde geçmiş nesillerde **yeryüzünde fesat çıkarmaktan vazgeçirmeye çalışacak** dindar, **fazilet sahipleri bulunmalı değil miydi?** Buradaki teşvikten kastedilen menfiliktir. Yani onların arasında bu işi yapan olmadı. **Fakat onlardan kurtardığımız kimseler pek azdır.** Onlar vazgeçirmeye çalıştılar ve kurtuldular.[33]

Fesat çıkarmak ve kötülükten vazgeçirmeyi terketmekle **zalim olanlar ise kendilerine verilen (dünyevî) refahın** nimetin **ardına düştüler ve mücrim oldular.**

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

117. Halkı iyi olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helâk etmez.

Açıklaması:

117- Halkı mümin oldukları halde senin Rabbin kendi tarafından **haksızlıkla memleketleri asla helak etmez.**

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾

118. Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler.

Açıklaması:

118- Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet tek din mensubu **yapardı. Fakat onlar** dinde **ihtilafa düşmeye devam edecekler.**

---

oldu. Adam; 'Bu sadece benim için mi? diye sordu Efendimiz: "Bütün ümmetim içindir" buyurdu. Bu hadis-i şerifi Buhari ve Müslim rivâyet etmiştir. (Buharı: Kitabu's-Selat)

33 "Min" beyan (açıklama getirmek) içindir.

اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ ؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۱۹﴾

119. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, "Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım" sözü yerini buldu.

Açıklaması:

119- Ancak Rabbinin kendilerine hayrı murad edip **rahmetine nail olanlar müstesnadır.** Onlar dinde ihtilafa düşmeyeceklerdir. (Allah bizi onlardan kılsın. Amin)

Onları bunun için yaratmıştır. Yani, ihtilaf ehlini ihtilaf için, rahmet ehlini de rahmet için yaratmıştır. (Buradaki Lam, sonuç bildiren Lam'dır. Yani Allah onları yarattı ki neticede ihtilaf ehli ile rahmet ehli birbirinden ayrılsınlar.-Mütercim-)

Ve Rabbinin sözü yerine gelmiştir. O da şudur: **"Andolsun ki, ben, cehennemi hep insan ve cinlerden dolduracağım."**[34]

وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِىْ هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۰﴾

120. Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

Açıklaması:

120- Peygamberlerin haberlerinden, onunla kalbini tatmin ve **tesbit edeceğimiz** kendisine ihtiyaç duyulan **her haberi sana kıssa olarak anlatıyoruz.**[35]

Bunda yani bu haberler veya âyetlerde **de sana hak, müminlere bir nasihat ve ihtar gelmiştir.** Kafirlerin aksine, müminler Kur'an'ın öğütlerinden yararlandıkları için (burada) özellikle zikredildiler.

وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ؕ اِنَّا عٰمِلُوْنَ ۚ ﴿۱۲۱﴾

34 Âyette geçen "Küllen" "nekussu" fiili ile mansubdur. Tenvin'i ise muzafun ileyh'den ivazdır.

35 "Ma-Nüsebbitü" "Küllen" lafzından bedeldir.

121. İman etmeyenlere de ki: Elinizden geleni yapın! Biz de (gerekeni) yapmaktayız!

Açıklaması:

121- İman etmeyenlere de ki: "Siz kendi yol ve usûlünüze göre amel edin! Biz de kendi yol ve usulümüze göre **amel edicileriz.** Bu onlara bir tehdittir.

وَانْتَظِرُوٓا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!

Açıklaması:

122- Ve işinizin sonunu **bekleyin. Biz de** işinizin akibetini **beklemekteyiz.**

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Göklerin ve yerin gaybı (sırrı) yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise O'na kulluk et ve O'na dayan! Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.

Açıklaması:

123- Göklerin ve yerin gaybı yani göklerde ve yerde gizli olan şeyleri bilmek **yalnız Allah'a aittir. Bütün işler ancak O'na döndürülecektir.** O, asi olan kimselerden intikamını alır. **O halde yalnız O'na ibadet et!** O'nu birle. **Ve O'na tevekkül eyle!** O'na güven. Çünkü O, sana yeter.

Rabbin sizin yapmakta olduğunuz şeylerden gafil değildir. Kendileri için tayin etmiş olduğu vakte kadar onları sadece geri bırakıyor.[36]

36 Âyette yer alan "Yerciu" fiili malûm sigasında okunur. "İşler ona dönecektir" mânâsında olur. Meçhul sığasında okunduğunda "İşler O'na döndürülecektir" mânâsında olmuş olur.

سُورَةُ يُوسُفَ

YÛSUF SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 111 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

Açıklaması:

1- Elif, **Lam, Ra,** Bunlarla muradını ancak Allah bilir.

Bu âyetler hakkı batıldan (ayıran) **açıklayan Kitabın** Kur'an'ın **âyetleridir.**

Gramer: Ayatü'l-Kitab'daki izafet. İzafet-i beyaniye olup min manasınadır.

اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

2. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

Açıklaması:

2- Biz onun mânâlarını **anlayasınız diye** Araplar'ın dili üzere **Arapça bir Kur'an olarak indirdik.**

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

3. (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce

(bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin.

Açıklaması:

3- Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle, en güzel kıssayı anlatıyoruz. Durum şu ki, **sen, daha önce bundan haberdar olmayanlardandın.** Hatırla ki,

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يٰٓاَبَتِ اِنِّى رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

4. Bir zamanlar Yusuf, babasına (Yakub'a) demişti ki: Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.

Açıklaması:

4- Hani bir zamanlar Yusuf babasına Yakub'a: **"Babacığım! Ben,** rüyada **on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm, gördüm ki, bana secde ediyorlar! demişti.**[37]

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًاۖ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾

5. (Babası:) Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

Açıklaması:

5- Babası: "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma! Sonra sana tuzak kurarlar. On bir yıldızın te'vili kendileri olduğunu, güneşin annen, ay'ın ise baban olduğunu bilirler de, hased ederek seni yok etme hususunda tuzak kurarlar." **Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır.** Düşmanlığı ortadadır.

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَۚ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

6. İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamam-

37 "İn" tahfiflenmiştir. Aslında "İnnehü" idi. "Ya Ebeti" hazfedilen izafet "ya"sına delalet etmek üzere kesre ile, ya'dan kalb edilen mahzuf elife delalet etmek üzere de fetha ile okunması caizdir. Âyette yer alan ikinci "Rea" cümlesi birincisini tekid etmektedir. "Sacıdin" akıllıların vasıflarından olan secde ile vasıflanmak için Ya ve Nün ile çoğul yapıldı.

ladığı gibi sana ve Yakub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Açıklaması:

6- Rabbin seni böylece rüyada gördüğün gibi **seni beğenip seçecek ve sana rüya tabirini öğretecek. Hem sana, hem Yakub ailesine** çocuklarına **nimetini bundan önce ataların İbrahim ve İshak'a** peygamberlik ile **tamamladığı gibi** (sana da nimetini) peygamberlik ile **tamamlayacaktır.**

Rabbin mahlûkatını **bilendir,** yaratıklarına yaptığı işlerde **hikmet sahibidir.**

لَقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِلسَّاۤئِلِينَ ﴿٧﴾

7. Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, (almak) isteyenler için ibretler vardır.

Açıklaması:

7- Şanım hakkı için, Yusuf ve on bir **kardeşlerinin haberinde** onların haberlerini **soranlar için ibretler vardır.**

اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ۗ اِنَّ اَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ۚ ﴿٨﴾

8. (Kardeşleri) dediler ki: Yusuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.

Açıklaması:

8- Hatırla! **Hani** yani Yusuf'un kardeşleri birbirlerine **'Yusuf ve** öz **kardeşi** Bünyamin **babamıza herhalde bizden daha sevgilidir. Hâlbuki biz bir cemaatız. Doğrusu babamız** onları bize karşı tercih etmekle **açık bir yanılma içindedir.** "İn tahfiflenmiştir. Aslında "innehu" idi.

اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

9. (Aralarında dediler ki:) Yusuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) sâlih kimseler olursunuz!

Açıklaması:

9- Yusuf'u öldürün! Yahut onu uzak bir yere atın ki, babanızın yüzü yalnız size kalsın. Babanız tamamen size teveccüh etsin, sizden başkasına iltifatta bulunmasın. **Ondan sonra** yani Yusuf'u öldürdükten, yahut onu bir yere attıktan sonra tevbe ederek **salih bir kavim olursunuz! dediler.**

قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

10. Onlardan biri: Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün), dedi.

Açıklaması:

10- İçlerinden biri Yahuda adındaki kardeşi: **'Yusuf'u öldürmeyin! Onu** karanlık **bir kuyu dibine atın da bir yolcu kafilesinden biri onu bulup alsın.** Babanızla onun arasını ayırma isteğinizi **yapacaksanız** bununla yetinin.[38]

قَالُوا يَآ اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾

11. Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz.

Açıklaması:

11- "Ey **Babamız! Sen neden bize Yusuf için güvenmiyorsun? Şüphe yok ki biz elbet onun hayırhahlarıyız,** onun faydasına olan şeyleri yerine getiren kimseleriz.

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

12. Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."

Açıklaması:

12- Yarın onu bizimle beraber çöl'e **gönder de bol bol yiyelim ve oynayalım. Şüphesiz biz onun koruyucularıyız.**[39]

قَالَ اِنِّى لَيَحْزُنُنِىٓ اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

38 Bir kıraata göre "Gayebet" çoğul olarak da okunmuştur.
39 Âyette yer alan "Nerte ve Nel'ab" fiilleri ya ile de okunmuştur:

13. (Babaları) dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım.

Açıklaması:

13- Babaları: "Onu götürmeniz, beni cidden üzer. Korkarım ki, siz ondan gafil bir haldeyken oyunla meşgulken **onu kurt yer! dedi.**

Yakub'un (a.s.) kasdetmiş olduğu belli bir kurt değil, kurt cinsini kasdetmiştir. Kurt pek çoktu.

قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

14. Dediler ki: Hakikaten biz (kuvvetli) bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız.

Açıklaması:

14- Onlar: 'Yemin olsun ki, biz bir cemaat olduğumuz halde onu kurt yerse, bu takdirde biz aciz durumuna düşmüş oluruz, dediler. Ve Yusuf'u onlarla beraber gönderdi.[40]

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوٓا اَنْ يَّجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15. Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, biz Yusuf'a: Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin, diye vahyettik.

Açıklaması:

15- Vaktâ ki kardeşleri, Yusuf'u götürdüler ve onu kuyunun dibine atmaya karar verdiler.[41]

Yani, ölümünü kastederek kendisini dövüp sövme ve benzeri şekillerle de ona eziyetten sonra gömleğini çıkardılar ve onu kuyuya sarkıttılar. Kuyunun yarısına kadar geldiğinde ölmesi için onu atıverdiler. Yusuf önce suya düştü, daha sonra kuyunun içindeki bir kayaya tırmandı. Derken kardeşleri ona seslendiler. Kardeşlerinin kendisine acıdıklarını sanarak onlara cevap verince bir kaya parçası ile kendisini ezmek istediler, fakat Yahuda onlara engel oldu. **Bunun üzerine biz de ona** kendisi on yedi yaşında yahut daha küçükken kalbini hoş etmek ve sebat vermek için gerçek bir vahiyle **şöyle vahyetttik: "Yemin olsun! Sen onlara** haber verirken senin Yusuf olduğunun **farkında değillerken** bugünden

40 Âyette yer alan lam, "Kasem" lamıdır.
41 "Lemma"nın cevabı hazfedilmiştir.

sonra **yaptıklarını haber vereceksin.**

وَجَآؤُۡ اَبَاهُمۡ عِشَآءً يَبۡكُوۡنَ ﴿۱۶﴾ قَالُوۡا يٰۤاَبَانَاۤ اِنَّا ذَهَبۡنَا نَسۡتَبِقُ وَتَرَكۡنَا يُوۡسُفَ عِنۡدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئۡبُ ۚ وَمَاۤ اَنۡتَ بِمُؤۡمِنٍ لَّنَا وَلَوۡ كُنَّا صٰدِقِيۡنَ ﴿۱۷﴾

16. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

17. Ey babamız! Dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.

Açıklaması:

16- Akşam vakti **ağlaya ağlaya babalarına geldiler.**

17- "Ey **babamız" dediler, Biz gittik** atma **yarışı yapıyorduk. Yusuf'u da elbiselerimizin yanına bırakmıştık.** (Bir de ne görelim) **onu kurt yemiş! Şimdi sen bizi asla tasdik etmezsin. Şâyet Biz** senin katında **doğruyu söyleyenler olsak da** Yusuf'a fazla muhabbetinden dolayı elbette sen, bu konu hakkında bizi itham edip duracaksın. Artık bizim hakkımızda su-i zanda bulunduğun halde bize inanman ve doğrulaman nasıl olacak?

وَجَآؤُ عَلٰى قَمِيۡصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ ؕ قَالَ بَلۡ سَوَّلَتۡ لَكُمۡ اَنۡفُسُكُمۡ اَمۡرًا ؕ فَصَبۡرٌ جَمِيۡلٌ ؕ وَاللّٰهُ الۡمُسۡتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوۡنَ ﴿۱۸﴾

18. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır.

Açıklaması:

18- Bir de üzerine yalan bir kan yani yalancı (sahte) bir kan **ile gömleğini getirdiler.** Bir oğlak kestiler ve kanını Yusuf'un gömleğine bulaştırdılar. Fakat gömleği yırtmayı unutmuşlar ve bu Yusuf'un kanıdır, dediler.

Âyette yer alan: "Ala Kamisıhı" zarf olmak üzere mahallen mansubdur. Üzerinde mânâsındadır. Babaları Yakub, gömleğin sağlam olduğunu görüp onların yalanını anlayınca: **Hayır! Nefsiniz size** Yusuf'a yaptığınız **işi süslü gösterdi.**

Bu hususta benim yapacağım iş bu konuda sabırsızlık ve şikâyet değildir **güzel bir sabırdır.** Yusuf'un işi hakkında **söylediklerinize karşı da kendisinden yardım istenilen ancak Allah'tır.**[42]

42 Âyette yer alan: "Sabrun-Cemil" mahzuf mübtedanın haberidir. Yani "Fe-emri Sabrun

وَجَاۤءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهٗ ۗقَالَ يٰبُشْرٰى هٰذَا غُلٰمٌ ۗوَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ۗوَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾

19. Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusuf'u görünce) "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

Açıklaması:

19- Öteden beri Medyen'den Mısır'a doğru giden **bir yolcu kafilesi gelip** Yusuf'un bulunduğu kuyunun yakınında bir yerde konakladılar. Bu arada kuyudan su almak için suya giden **sucularını göndermişlerdi. Sucu kovasını** kuyuya **sarkıttı.** Yusuf derhal kovaya sarıldı ve onu çıkardı. Sucu onu görünce "Ay... **Müjde! İşte erkek bir çocuk" dedi.**[43]

Sucunun bu şekilde seslenişi mecazidir. (Sanki o müjdeye seslendi ve) dedi ki: "Gel, şimdi senin zamanındır."

Yusuf'un kardeşleri işi anlayınca (bir nüshada) sucunun yanına, (diğer bir nüshada) kafilenin yanına gelerek, **onu ticaret malı olarak** gösterdiler "Bu, bizim kaçak kölemizdir" diyerek durumunu (insanlardan) **gizlediler.** Yusuf da kendisini öldüreceklerinden korkarak ses çıkarmadı.

Halbuki Allah, onların yaptıklarını çok iyi bilendir.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۢ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚوَكَانُوْا فِيْهِ مِنَ الزّٰهِدِيْنَ ﴿٢٠﴾

20. (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.

Açıklaması:

20- Kafileye **onu değersiz** düşük **bir fiyatla, birkaç** yirmi yahut yirmi iki **dirheme sattılar. Onlar** yani kardeşleri **Yusuf'a rağbet etmeyen** (ona karşı ilgisiz) **kimselerdi.**

Kafile onu Mısır'a götürdü ve Yusuf'u satın alan kişi onu yirmi dinara ve iki çift ayakkabı ile iki elbiseye sattı.

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرٰىهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِىْ مَثْوٰىهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ۗ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِى الْاَرْضِ ۖوَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۗ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى

Cemil" takdirindedir.

43 Âyette yer alan "Büşra" bir kıraata göre de "Büşraye" şeklinde okunmuştur.

اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢١﴾

21. Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniriz." İşte böylece (Mısır'da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.

Açıklaması:

21- Onu satın alan Mısırlı onu satın alan Mısır'ın azizi (Maliye Bakanı) Kıtfır idi. **Karısına** Zeliha'ya: **"O'na iyi bak!** Bunun makamını nezdimizde şerefli tut! **Umulur ki bize faydası olur. Yahut onu evlat ediniriz.** -Aziz'in çocuğu olmuyordu- **dedi.**

Onu öldürmekten ve kuyudan kurtarıp ona karşı azizin kalbini şefkatli kıldığımız gibi **İşte böylece Yusuf'u orada** Mısır diyarında **yerleştirdik.** Nihâyet ulaşacağına ulaştı. **Bunu bir de ona rüya tabirini öğretelim diye** yaptık.[44]

Allahü teâlâ **emrinde galiptir.** Hiçbir şey onu aciz bırakamaz. **Fakat insanların çoğu** ki onlar da kâfirlerdir, bunu **bilmezler.**

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٢٢﴾

22. (Yusuf) ergenlik çağına erişince, ona (isabetle) hükmetme (yeteneği) ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

Açıklaması:

22- Yusuf kemal çağına varınca yani otuz yahut otuz üç yaşına gelince peygamber olarak gönderilmeden evvel **kendisine hikmet ve ilim** dinde bilgili olma özelliğini **verdik. İşte** biz, onu mükâfatlandırdığımız gibi kendi menfaatlerine **iyilik yapanları biz böyle mükâfatlandırırız.**

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِيْ هُوَ فِيْ بَيْتِهَا عَنْ نَّفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۭ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّيْٓ اَحْسَنَ مَثْوَايَ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٣﴾

23. Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi. O da" (Hâşâ), Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi.

44 Âyette yer alan "Velinu'allimehu" mukadder bir fiil üzerine atıftır. O da "Mekkenna"ya taalluk etmektedir. Mukadder olan "Li-numellikehu" fiilidir. Yahut vav zaittir.

Açıklaması:

23- Onun bulunduğu evdeki kadın -ki o kadın Zeliha idi -**onun nefsinden murat almak istedi.** Yani onun kendisiyle ilişkide bulunmasını ondan istedi, **ve** evin **kapılarını sımsıkı kapadı ve: ona: "Sana söylüyorum, gelsene!** Yani gel!" **dedi.**[45]

Yusuf: Bu işten **Allah'a sığınırım! Doğrusu o** yani beni satın alan **benim efendimdir, o bana güzel baktı.** Bana güzel bir mevki vermiştir. Ailesi hakkında ona hainlik edemem. **Hakikat şudur ki, zalimler** zaniler **felah bulmazlar" dedi.**

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْۤءَ وَالْفَحْشَآءَ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٢٤﴾

24. Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.

Açıklaması:

24- O kadın, andolsun ona niyeti kurmuştu. Kadın onunla birleşmeye kesin olarak karar verdi, (belki Yusuf da) **onu kasd etmiş gitmişti.** Birleşmeyi kast etmişti. **Rabbinin burhanını görmeseydi.** Bu şartın cevabı, elbette Yusuf onunla cinsi münasebette bulunacaktı.

İbn-i Abbas (r.a.) der ki: "(Babası) Yakub'un sureti kendisine gösterildi de babası, Yusuf'un göğsüne vurdu ve şehveti parmak uçlarından çıkıp gitti.

Bir açıklama: Bazı kimseler fasıklardan birine dahi nisbet edilmesi uygun olmayan bu davranışı Yusuf'a nisbet etmiştir. Bunlardan biri de Vakıdî'dir. Birçok sapık görüşleri nakletmiştir. Kesinlikle Yusuf (a.s.) bu işe niyet bile etmemiştir. Çünkü âyetin açık ifadesi şudur: Rabbinin delili olmasaydı kadına yaklaşmaya niyet edecekti. Fakat delili görünce kendisinden böyle bir niyet meydana gelmedi. Seleften nakledilenler ise kesinlikle doğru değildir. Çünkü Selef böyle bir şeyi söylemez. Bkz. Fahreddin Razi *Mefatihu'l Gayb*.

İşte böylece biz, ondan fenalığı hainliği **ve fuhşu** zinayı **gidermek için** O'na delili gösterdik. Çünkü O, taat de **ihlasa erdirilmiş** seçilmiş kullarımızdandı.[46]

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ؕ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ

45 Gramer: "Lam" beyan içindir (yani sana söylüyorum). Bir kıraata göre "Heyte" kelimesi ha'nın kesresi ile diğer bir kıraata göre ta'nın zammesi ile okunmuştur.

46 Bir kıraatta "Muhlesin şeklinde lam'ın fethası ile okunmuştur. (Yani seçilmiş kullarımızdandı.)

اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوۤءًا اِلَّاۤ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

25. İkisi de kapıya doğru koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!

Açıklaması:

25- İkisi de kapıya koştular. Yusuf kaçıp kurtulmak, kadın da onu yakalamak maksadıyla kapıya doğru koştular. Nihâyet kadın, onun elbisesini tuttu, onu kendine doğru çekmeye başladı. **Kadın, onun gömleğini arkadan yırttı. Ve kapının yanında efendisine** kadının kocasına **rast geldiler.** Kadın hemen kendini temize çıkarmaya başladı ve sonra **dedi ki: "Senin hanımına kötülük** zina **yapmak isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya** dövülmek suretiyle **acıklı bir azaptan başka ne olabilir?"**

قَالَ هِىَ رَاوَدَتْنِى عَنْ نَّفْسِى وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ كَانَ قَمِيصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٦﴾

26. Yusuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır."

Açıklaması:

26- Yusuf: "Suçsuz olduğunu göstermek için **"O, kendisi benim nefsimden murat almak istedi." dedi. O'nun yakınlarından bir şahit de** kadının amcasının oğlu olup rivâyet edildiğine göre beşikteki bir çocuktu, **şehadet etti,** şöyle dedi: **"Eğer Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir. Bu ise yalancılardandır.**

وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٧﴾

27. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir."

Açıklaması:

27- Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiş, bu ise doğru konuşanlardandır.

فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّۗ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. (Kocası, Yusuf'un gömleğinin) arkadan yırtılmış olduğunu görünce, (kadına): "Şüphesiz, dedi; bu, sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."

Açıklaması:

28- Kadının kocası **Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, "Anlaşıldı, bu** yani, "Senin hanımına kötülük yapmak isteyenin cezası... diye devam eden sözün **sizin fendinizdendir, hilelerinizdendir. Çünkü** Ey kadınlar! **Sizin hileniz, gerçekten çok büyüktür." dedi.**

يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِى لِذَنْۢبِكِ ۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـِٕيْنَ ۚ﴿٢٩﴾

29. "Ey Yusuf! Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın!) Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun"

Açıklaması:

29- Sonra Yusuf'a (dönerek): "Ey **Yusuf! Sen bundan** bu işten **vazgeç.** (Ona buna) yayılmaması için bu işi (kimseye) açma. Ey Zeliha! **Sen de günahına tevbe et! Çünkü sen günahkârlardan oldun! dedi.** Ve bu haber şöhret bulup her tarafa yayıldı.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۗ اِنَّا لَنَرٰىهَا فِى ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾

30. Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.

Açıklaması:

30- Şehirde Mısır şehrinde **birtakım kadınlar da, "Vezirin karısı delikanlısının** kölesinin **nefsinden murat almak istiyormuş, onun sevgisi yüreğinin zarına işlemiş,** yani kölesinin aşkı yüreğinin zarına ulaştı. **Doğrusu biz, onun** Yusuf'a karşı aşkından dolayı **açık bir sapıklıkta** hatada **olduğunu görüyoruz" dediler.**[47]

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ۗ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ﴿٣١﴾

47 Âyette yer alan "Hubben" kelimesi temyizdir.

31. Kadın, onların dedikodusunu duyunca, onlara dâvetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Herbirine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyveleri soyarken Yusuf'a): "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce, onun büyüklüğünü anladılar. (Şaşkınlıklarından) ellerini kestiler ve dediler ki: Hâşâ Rabbimiz! Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!

Açıklaması:

31- (Zeliha) **kadınların** kendisi hakkında **gizliden gizliye dedikodu yaptıklarını işitince, onlara** (davetçi) **gönderdi. Onlar için** yerken yaslanmak için **yaslanacak bir yer** (ve) bıçakla kesilen bir taam (sofrası) **hazırladı.** Bu taam ise turunçgillerden (portakal ve benzerleri) idi. **Ve her birine bir bıçak verdi.** Yusuf'a da: **"Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce** (gözlerinde) **çok büyüttüler ve** bıçaklarla **ellerini kestiler** de gönülleri Yusuf'a takıldığından dolayı acıyı hissetmediler. **"Allah'ı tenzih ederiz. Bu** yani Yusuf **bir beşer değildir. Bu,** hemen hemen insan cinsinde bulunmayan bir güzelliğe sahip olduğundan **ancak şerefli bir melektir." dediler.**

Buhari'de rivâyet edilen bir hadis-i şerife göre: "Güzelliğin yarısı Yusuf'a (a.s.) verilmiştir.

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

32. Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atı-lacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!

Açıklaması:

32- Aziz'in karısı, kadınların başına gelen şeyi görünce **"İşte bu gördüğünüz, kendisi hakkında** onu sevme konusunda **beni ayıpladığınız** işte bu **kimsedir.** Aziz'in karısı bu sözü onlara karşı bir mazeret beyanı olarak söylemiştir.

Yemin ederim ki, ben bunun nefsinden murat almak istedim de, o şiddetle (bundan) **sakındı. Yine yemin ederim ki, eğer o, kendisine emredeceğim** şeyi **yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve mutlaka zelillerden olacaktır." dedi.** Kadınlar Yusuf'a: "Hanım efendine itaat et" dediler.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَىَّ مِمَّا يَدْعُونَنِى اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

33. (Yusuf:) Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum! dedi.

Açıklaması:

33- Yusuf: 'Ya Rabbi! Zindan bana bunların davet ettikleri şeyden daha makbuldür. Eğer bu kadınların tuzaklarını benden defetmezsen, ben onlara meylederim ve cahillerden günah işleyenlerden **olurum." dedi.** Yusuf (a.s.) bu sözleri dua maksadı ile söylemiştir.

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ؕ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.

Açıklaması:

34- Bu sebeple Yüce Allah şöyle buyurdu. **Bunun üzerine Rabbi** duasını kabul ederek **ona icabet etti de kadınların tuzağını ondan bertaraf etti. Çünkü o,** konuşulanları **hakkıyla işiten ve** yapılanları **hakkıyla bilendir.**

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ ﴿٣٥﴾

35. Sonunda (Aziz ve arkadaşları) kesin delilleri görmelerine rağmen (halkın dedikodusunu kesmek için yine de) onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.

Açıklaması:

35- Sonra Yusuf'un suçsuzluğunu gösteren **bunca delilleri görmelerinin ardından** onu hapse atma (görüşü) **kendilerine zahir oldu. Andolsun ki onu belli bir zamana** halkın dedikodusu kesilinceye **kadar mutlaka zindana atacaklarına** dair yemin ettiler) ve zindana atıldı.[48]

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ؕ قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّٓى اَرٰىنِٓى اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّٓى اَرٰىنِٓى اَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ؕ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36. Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver.

48 Âyette yer alan "Beda" fiilinin faili mahzuf olup şarihin takdir ettiği "Enyescunuhu" sözüdür. Buna da "Leyescunennehu" delalet etmektedir.

Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi.

Açıklaması:

36- Onunla beraber, zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri hükümdarın sakisi, diğeri ise aşçısı olan hükümdarın iki kölesi idiler. Bu iki genç Yusuf'un (a.s.) rüya tabirinde bulunduğunu görünce "Mutlaka biz onu imtihan edeceğiz" dediler. Bunun üzerine.

Onlardan biri, Saki olan genç: **"Ben, rüyamda kendimi şarap** yani üzüm **sıkarken görüyorum" dedi. Öteki** aşçı olanı **da: "Ben de kendimi başımın üstünde ekmek taşırken görüyorum. Ondan kuşlar yiyor. Bize bunun tabirlerini haber ver! Çünkü biz, seni iyilik edenlerden görüyoruz" dedi.**

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهٖٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَاۗ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّىۗ اِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. (Yusuf) dedi ki: Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkâr edenlerin kendileridir.

Açıklaması:

37- Rüya tabirini bildiğini haber vererek onlara **Yusuf şöyle dedi: Size** rüyanızda, **rızık olarak hiçbir yemek gelmiyor ki, daha** açıklaması gelmeden önce ben size onun te'vilini (açıklamasını) uyanıkken **yapmış olmayayım. Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir.** Bu anlattıkları o iki genci iman etmeye teşvik etti. Sonra bu teşvikini şu sözüyle kuvvetlendirdi. **Çünkü ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkar eden bir kavmin dinini terk ettim.**[49]

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِىٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۗ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَىْءٍۗ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

Açıklaması:

38- Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine masum olduğumuz için **uydum. Herhangi bir şeyi Allah'a şirk koşmamız bize yakışmaz. Bu** tev-

49 Âyette yer alan "Hum" zamiri te'kid ifade etmektedir.

hid **bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur. Lâkin insanların çoğu** ki bunlar kâfirlerdir Allah'a **şükretmezler,** de (Allah'a) eş koşarlar. Bundan sonra Yusuf (a.s.) o iki genci açıkça imana davet ederek şöyle dedi:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

39. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

Açıklaması:

39- Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı birçok ilâhlar mı daha hayırlıdır. Yoksa hepsine gâlip ve hâkim olan bir Allah mı? daha hayırlıdır?[50]

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۚ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۚ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّآ اِيَّاهُۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

40. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

40- Sizin onu bırakıp taptığınız şeyler, yani ondan gayrısı **bir takım kuru isimlerden ibarettir ki, onları siz ve atalarınız takmışsınız,** onlara putlar adını siz koydunuz. **Yoksa Allah, onlara** tapmayla ilgili **hiçbir delil,** burhan **indirmemiştir. Hüküm ancak** bir olan **Allah'ındır. O, yalnız kendisine ibadet etmenizi emir buyurmuştur. İşte bu** tevhid **dosdoğru ve sabit dindir. Velâkin insanların çoğu** ki onlar da kâfirlerdir varacakları azabı **bilmezler** de şirk koşarlar.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّآ اَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًاۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَّأْسِهٖۜ قُضِىَ الْاَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِۜ ﴿٤١﴾

41. Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyalarınıza gelince), biriniz (daha önce olduğu gibi) efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini)

50 Buradaki istifham takrir içindir. (Yani Allah'ın daha hayırlı olduğunu ikrar ediniz.)

yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş (bu şekilde) kesinleşmiştir.

Açıklaması:

41- Ey zindan arkadaşlarım! (rüyalarınıza gelince) **"Biriniz** yani saki olan üç gün sonra çıkıp **efendisine** daha önceki vazifesi üzere **yine şarap sunacak. Diğeri ise** üç gün sonra çıkıp **asılacak ve kuşlar başından yiyecek.** Görmüş olduğunuz rüyaların yorumu budur. Bunun üzerine onlar: "Biz hiçbir şey (rüya) görmedik." deyince, Yusuf (a.s.) "İster doğru söyleyin, ister yalan **fetvasını istediğiniz iş olup bitmiştir,** (çaresiz bu iş olacaktır.)

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an, (umulur ki beni çıkarır). Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla (Yusuf), birkaç sene daha zindanda kaldı.

Açıklaması:

42- (Yusuf) **onlardan kurtulacağını bildiği delikanlıya** saki olan gence: **"Efendinin yanında beni an!** O'na de ki: "Zindanda haksız yere hapsedilmiş bir genç var." Neticede genç zindandan çıktı. **Ama şeytan efendisinin yanında** Yusuf'u **anmayı ona** yani Saki'ye **unutturdu da,** Yusuf **senelerce zindanda kaldı.** Yedi veya on iki yıl zindanda kaldığı rivâyet olunmaktadır.

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّى اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ يَآ اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُونِى فِى رُءْيَاىَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

43. Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız.

Açıklaması:

43- (Bir gün) Mısır **hükümdar'ı** Reyyan İbn Velid **şöyle demişti: "Rüyamda görüyorum** yani gördüm **ki yedi semiz ineği, yedi** zayıf inek **yemektedir.** Onları yutmaktadır.

Âyette yer alan "İcaf' kelimesi "Acfa"nın çoğuludur. **Ve ayrıca yedi yeşil başak ile diğer** yedi **kuru** başak (gördüm) kurular, yeşillerin üzerine eğildi ve onları yedi. **Ey ileri gelenler! Bu rüyanın tabirini bana anlatın! Eğer rüya tabir edebiliyorsanız** rüyamın tabirini yapınız!

قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44. (Yorumcular) dediler ki: Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz.

Açıklaması:

44- Tabirciler: "Bunlar **karma karışık rüyalardır. Biz böyle karışık rüyaların tabirini bilenler değiliz." dediler.**

وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهٖ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

45. (Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra (Yusuf'u) hatırlayarak dedi ki: Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen (zindana) gönderin.

Açıklaması:

45- O ikiden kurtulanı yani iki gençten kurtulanı ki o da saki olanıdır. **Nice zamandan sonra** Yusuf'un halini **hatırladı da dedi ki: Ben size onun tabirini haber veririm. Hemen beni gönderin!**

Âyette yer alan "idde kere" kelimesindeki (babın) aslında bulunan ta dal'a ibdal edilmiş, o dal da dal'a idgam yapılmıştır. Bu ifade üzerine onu (Yusuf'a) gönderdiler. Yusuf'a gelerek dedi ki:

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيقُ اَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ ۙ لَعَلِّٓى اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

46. (Yusufun yanına gelerek dedi ki:) Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! (Rüyada görülen) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan (başaklar) hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara (isabetli yorumunla) dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler.

Açıklaması:

46- "Ey **Yusuf! Ey pek doğru sözlü! Bize şunun hakkında fetva ver. Yedi semiz ineği, yedi zayıf** (inek) **yiyor ve yedi yeşil başağı, diğer yedi kuru başak yemiş,** (yani ondaki rutubeti emmiş) **umarım ki insanlara** yani hükümdara yahut arkadaşlarına **dönerim de belki onlar** bunun tabirini **bilirler"** (anlamış olurlar).

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَاَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهٖٓ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَاْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

47. Yusuf dedi ki: Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız.

Açıklaması:

47- Yusuf şöyle **dedi: 'Yedi sene sürekli olarak art arda ekin ekiyorsunuz.** Yani **ekiniz!** Ekin ekiniz! Bu yedi semiz ineğin yorumudur. **Biçtiklerinizi** bozulmamak için **başaklarında bırakın. Yalnız yiyeceğiniz kadar az bir miktarı hariç** onu bırakın.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾
ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

48. Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecek, yedi kıtlık yılı gelecektir.

49. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara (Allah tarafından) yardım olunacak ve o yılda (meyvesuyu ve yağ) sıkacaklar.

Açıklaması:

48- Sonra bunun arkasından yani yedi bolluk senesinden sonra **yedi sıkıntılı kurak** (yıl) **gelecek** Bu da yedi zayıf ineğin yorumudur, (tohumluk olarak) **biriktirip sakladıklarınızdan az bir miktarı hariç olmak üzere** bolluk yıllarında **biriktirdikleriniz** buğday ekinlerini **yerler** yani onu o yıllarda yiyeceksiniz.

49- Sonra bunun arkasından yani yedi kıt yıldan sonra **bir yıl gelecek ki** yağmur yağması sebebiyle **o yılda insanlar sıkıntıdan kurtulacak ve** o yıl çok bolluk olacağı için, insanlar üzüm ve diğer meyveleri **o sene de sıkıp sağacaklar."** Gönderilen kişi hükümdara gelip rüyanın yorumunu ona arz edince;

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِۦ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ
الّٰتِى قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ اِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. (Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yusuf'a geldiği zaman, (Yusuf) dedi ki: "Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."

Açıklaması:

50- Hükümdar: "O'nu yani bu rüyayı tabir eden kişiyi **bana getirin! dedi. Bunun üzerine O'na** yani Yusuf'a **elçi gelince;** ve (hapisten) çıkmayı kendisine arz edince, Yusuf (kendisine isnad edilen) suçtan temiz olduğunu göstermeyi kastederek **şöyle dedi: "Efendine dön de, o ellerini kesen kadınların**

hali neydi kendisine sor! Çünkü benim Rabbim efendim **onların hilelerini çok iyi bilir."** Elçi geri dönüp hükümdara (olayı) anlattı.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُّنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهٖ ؕ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُّوْٓءٍ ؕ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۖ اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَفْسِهٖ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾

51. (Kral kadınlara) dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Aziz'in karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."

Açıklaması:

51- Bunun üzerine kadınları toplayan hükümdar **şöyle dedi: 'Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz vakit ne halde idiniz?** Ondan size karşı meyil gördünüz mü? **Kadınlar, Haşa Allah için, biz onun aleyhinde bir fenalık bilmiyoruz" dediler. Vezirin karısı: "Şimdi hak meydana çıktı. Ben onun nefsinden kâm almak istedim. O ise:** "O (Zeliha) benden murat almak istedi" sözünde **doğru söyleyenlerdendir."**

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّى لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ الْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

52. (Yusuf dedi ki): Bu, Aziz'in yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.

Açıklaması:

52- Elçi, kadınların bu sözünü Yusuf'a haber verince şöyle dedi: **"Bu** yani beraatımı arzu etmem, **gıyabında** ailesi hakkında **kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hakikaten hainlerin hilesini muvaffakiyete (başarıya) erdiremiyeceğini** vezirin **bilmesi içindi.**[51]

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِى ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّى ؕ اِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

53. (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Açıklaması:

53- Sonra Yusuf (a.s) Allah için tevazu ederek şöyle dedi: **"Ben nefsimi** hatalardan **temize de çıkarmıyorum. Çünkü nefis,** genelde **gerçekten kötü-**

51 Âyette yer alan "bi'l-gaybı" haldir.

lüğü çok emreder. Ancak Rabbimin esirgediği ve koruduğu **kimseler hariç. Çünkü Rabbim, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."**

Âyette yer alan "Ma" lafzı "Men" mânâsında kullanılmıştır.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِىۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ ﴿٥٤﴾

54. Kral dedi ki: Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim. Onunla konuşunca: Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin, dedi.

Açıklaması:

54- Hükümdar: O'nu bana getirin! öz be öz **O'nu kendime has bir** (müsteşar) **edeceğim! dedi.**

Bunun üzerine elçi kendisine gelerek: Hükümdarın arzusunu yerine getir." dedi. Yusuf (a.s.) kalkıp zindanda bulunanlarla vedalaştı ve onlara dua etti. (Çıktıktan) sonra gusül abdesti alıp güzelce elbiseler giyerek hükümdarın yanına vardı. **Sonra Yusuf'la konuşunca ona "Sen bugün, bizim yanımızda mühim bir mevki sahibisin,** idaremizde **emin** (bir müsteşar)sın." Ne yapmamızı önerirsin." **dedi.** Yusuf (a.s.): Şu bolluk yıllarında yiyecek biriktir, bol ekin ek! Ve yiyeceği başaklarında sakla. Halk senden zahire almak için sana gelecek. Hükümdar: "Fakat bana bu işi kim yapıverecek" dedi.

قَالَ اجْعَلْنِى عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِۚ اِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

55. "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim" dedi.

Açıklaması:

55- İşte o vakit Yusuf (a.s.): **Beni** Mısır **memleketinin hazineleri üzerine** (memur) **tayin et! Çünkü ben** (onları) **korumaya sahibim,** onların tasarruf şekillerini **bilirim,** dedi. Bir görüşe göre kâtip ve muhasip şeklinde tefsir edilmiştir.

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56. Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların

mükâfatını zayi etmeyiz.

Açıklaması:

56- İşte Yusuf'u böylece zindandan kurtarmayı kendisine ihsan ettiğimiz gibi **o yere** Mısır memleketine **yerleştirdik.** Darlık ve hapis hayatından sonra **o, o yerde neresini dilerse orada konaklardı.** Rivâyet edildiğine göre hükümdar Yusuf 'a (a.s.) bir taç giydirir, devlet mührünü (çıkarıp) parmağına geçirip, kendisini vezirin yerine tayin eder. Veziri görevinden alır. (görevinden alındıktan) sonra vezir vefat edince hükümdar Yusuf'u vezirin hanımı (Zeliha) ile evlendirir. Gerdeğe girdiğinde Zeliha'yı bakire bulup (Yusuf Zeliha'ya nasıl bu senin istediğinden daha iyi değil mi? demiş) ve ondan iki oğlu dünyaya gelir. Mısır memleketinde adaleti icra eder ve insanlar (hükümdarlar) kendisine boyun eğip itaatkâr olurlar.

Biz rahmetimizi dilediğimiz kimseye veririz. İyilik edenlerin mükâfatını da zayi etmeyiz.

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٥٧﴾

57. İman edip de (kötülüklerden) sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır.

Açıklaması:

57- Ama iman edip takva yolunu tutanlar için elbette ahiret mükâfatı dünya mükâfatından **daha hayırlıdır.** Derken kıtlık seneleri gelip Kenan (ili) ile Şam'da zuhur etti.

وَجَآءَ اِخْوَةُ يُوْسُفَ فَدَخَلُوْا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٥٨﴾

58. Yusuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, (Yusuf) onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı.

Açıklaması:

58- Mısır veziri parayla gıda maddesi veriyor haberi kendilerine ulaşınca zahire almak için Bünyamin hariç **Yusuf'un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yusuf onların** kendi kardeşleri olduklarını **tanıdı. Onlarsa** ondan ayrılalı aradan uzun zaman geçmesi ve onun öldüğünü zannetmelerinden dolayı **onu tanıyamadılar.** Bu yüzden kendisiyle İbranice konuştular. Yusuf (a.s.) onları tanımazlıktan gelerek: "Siz benim ülkeme niçin geldiniz? diye sordu. Onlar: "Yiyecek için geldik" dediler. Yusuf (a.s.): "Yoksa siz casus musunuz?" dedi. Kardeşleri: "Allah korusun! dediler. Yusuf (a.s.) "Peki siz nerelisiniz?" diye sordu. Kardeşleri: "Kenan ülkesindeniz. Babamız Allah'ın peygamberi Yakup'tur." diye

cevap verdiler. Yusuf (a.s.): Babanızın sizden başka çocukları var mı? dedi. Onlar: "Evet" dediler. Biz on iki kardeştik. Küçüğümüz çöle gitti ve orada helak oldu (kayboldu). Babamız en çok onu severdi. Geride onun öz kardeşi kaldı. Babamız ölenin üzüntüsünü onunla gidermek için onu yanında alıkoydu." Bunun üzerine Yusuf (a.s.) onların konuk edilmelerini ve ağırlanmalarını emretti.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبِيكُمْ ۚ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّى اُوفِى الْكَيْلَ وَاَنَا۠ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾

59. (Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim.

Açıklaması:

57- Yusuf, onların bütün zahire yüklerini hazırlayıp ölçeklerini tam yapınca, **"Bana baba bir erkek kardeşinizi** Bünyamin'i **getirin** ki söylediklerinizde doğru olduğunuzu bileyim. **Görmüyor musunuz ben ölçeği** eksik yapmaksızın **tam ölçüyorum. Ve ben konukseverlerin en hayırlısıyım!**

فَاِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهٖ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

60. Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın!

Açıklaması:

60- Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size kile yani zahire **yok ve bana** (boşuna) **yaklaşmayın!**[52]

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

61. Dediler ki: Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız.

Açıklaması:

61- Kardeşleri, "Onu babasından istemeye çalışırız. Ve herhalde bunu **başarırız" dediler.**

52 Âyette yer alan "Ve-la tekrabun" fiili ya nehy-i hazırdır (nün ise nun-u vikayedir) yahutta "Fela-keyle" cümlesinin mahalli üzerine atfedilmiştir. Buna göre mânâ: "Mahrum bırakılır ve (memleketime) yaklaşamazsınız."

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ اِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

62. (Yusuf) emrindeki gençlere dedi ki: Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler.

Açıklaması:

62- Yusuf uşaklarına, bunların onunla yiyecek satın almak için verdikleri **sermayelerini** ki o da birkaç dirhemdi **yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndükleri** ve çuvallarını boşalttıkları **vakit, farkına varırlar da yine** bize **gelirler dedi.** Çünkü onlar (o kadar dindar kimselerdir ki) o sermayeyi yanlarında tutmayı helâl görmezler![53]

فَلَمَّا رَجَعُٓوا اِلٰٓى اَبِيهِمْ قَالُوا يٰٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

63. Babalarına döndüklerinde dediler ki: Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi (Bünyamin'i) bizimle beraber gönder de (onun sayesinde) ölçüp alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız.

Açıklaması:

63- Bu suretle babalarına döndükleri vakit, şöyle dediler: "Ey babamız! Eğer kardeşimizi kendisine göndermezsen **bizden ölçek men edildi.** (Zahire verilmeyecek.) **Hemen kardeşimizi bizimle beraber gönder ki, ölçüp zahire alalım. Biz onu muhakkak koruruz.**[54]

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

64. Yakub dedi ki: Daha önce kardeşi (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir.

53 Âyette yer alan "Fityan" kelimesi "Fityet'un" şeklinde de okunmuştur.
54 Âyette yer alan "Nektel" filili 'ya' ile de okunmuştur.

Açıklaması:

64- Babaları dedi ki: "Hiç size inanır mıyım?"[55]

Meğer ki bundan evvel kardeşini Yusuf'u **inandığım gibi ola.** Siz de ona yapacağınızı yaptınız. **Koruma bakımından Allah daha hayırlıdır.**[56] **Hem O, acıyanların en acıyıcısıdır.** Bu yüzden onu korumayı (bana) ihsan edeceğini ümit ederim.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ؕ قَالُوا يٰۤاَبَانَا مَا نَبْغِىؕ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا ۚ وَنَمِيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ؕ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

65. Eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş. (Onunla yine) ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu (sefer aldığı-mız) az bir miktardır.

Açıklaması:

65- Derken eşyalarını açınca, sermayelerini kendilerine iade edilmiş buldular. "Ey babamız: Daha ne isteriz.

Âyette yer alan "Ma" lafzı istifhama aittir. Buna göre mânâsı Melik'in ikramından, bundan daha büyük ne isteyelim? Âyette yer alan "Nebği" bir kıraata göre babalarına hitaben "Tebği" şeklinde okunmuştur. Böylece, Yusuf'un kendilerine olan ikramını babalarına hatırlatmış oldular. **İşte sermayemiz de bize iade olunmuş! Yine ailemize erzak getiririz.** O erzak da gıda maddesidir.

Kardeşimizi de muhafaza ederiz. Hem kardeşimiz için **bir deve yükü fazla alırız, ki** cömert olduğu için Melik'e **bu çok kolaydır." dediler.**

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهٗ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِىْ بِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ يُّحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّاۤ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ وَكِيْلٌ ﴿٦٦﴾

66. (Yakub) dedi ki: Kuşatılmanız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.

---

55 Âyette yer alan "Hel" kelimesi "Ma" (olumsuzluk) mânâsında kullanılmıştır.

56 Âyette yer alan "Hifzen" bir kıraata göre temyiz olarak "Hafızen" şeklinde okunmuştur. "Lillahi Derruhu Farisen" de olduğu gibi temyiz nekre olması gerekirken, müştak olarak gelmiştir.

Açıklaması:

66- Babaları: "Onu sizinle asla gönderemem. Meğer ki etrafınız ölmenizle yahut mağlup düşersiniz de onu getirmeye gücünüz yetmez bir suretle **kuşatılmadıkça mutlaka onu bana getireceğinize dair** yemin etmeniz suretiyle **Allah'tan sağlam** bir ahit **veresiniz!" dedi.** Evlatları bu konuda babalarına icabet ettiler. **Vakta ki** bu konuda **babalarına yeminlerini verdiler. Babaları: "Allah** bizim ve sizin **söylediklerimize karşı vekildir.** Şahittir **dedi.** Nihâyet oğlunu onlarla beraber gönderdi.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۭ وَمَآ اُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿٦٧﴾

67. Sonra şöyle dedi: Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. (Onun için) ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar.

Açıklaması:

67- Ey oğullarım! Mısır'a **bir kapıdan girmeyin. Ayrı ayrı kapılardan girin,** ki size nazar değmesin. **Mamafih ne yapsam** bu tavsiyem ile **Allah'tan** size yazdığı **hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam.** Benim bu tavsiyem ise bir şefkat eseridir.[57] **Hüküm ancak** tek olan **Allah'ındır. Ben ancak O'na tevekkül ettim.** Sadece O'na güvendim. **Tevekkül edenler de yalnız O'na güvenmelidirler." dedi.**

وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوْهُمْ ۭ مَا كَانَ يُغْنِيْ عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِيْ نَفْسِ يَعْقُوْبَ قَضٰىهَا ۭ وَاِنَّهٗ لَذُوْ عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٨﴾

68. Babalarının kendilerine emrettiği yerden (çeşitli kapılardan) girdiklerinde (onun emrini yerine getirdiler. Fakat bu tedbir) Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Yakub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

68- Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **'Vakta ki babalarının emrettiği yerden** yani ayrı ayrı olarak **şehre girdiler. Bu, Allah'ın** kazasından **hiçbir şeyi onlardan gidermedi. Sadece Yakub'un nefsindeki bir haceti yerine getirmiş oldu.** O da

57 Âyette yer alan "Min" harf-i cerri zaittir.

(oğullarına olan) şefkatinden nazar değmemesini istemesiydi.[58]

Şüphesiz Yakûb, bir ilim sahibiydi. Çünkü biz ona öğretmiştik. Biz ona (vahiy ile) öğretmemizden dolayı bir ilim sahibiydi. **Fakat insanların çoğu** ki onlar da kâfirlerdir Allah'ın temiz kullarına ilhamını **bilmezler.**

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّٓى اَنَا اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı ve "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme" dedi.

Açıklaması:

69- Yusuf'un huzuruna girdikleri vakit Yusuf kardeşini yanına aldı ve "Ben (evet) **ben senin kardeşinim. Sen onların bize yaptıklarına** bizi kıskanmalarına **üzülme! dedi.** Onlara bir şey söylememesini ona tenbih etti. Ve bir bahaneyle onu kendi yanında bırakacağına dair onunla anlaştı.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

70. (Yusuf) onların yükünü hazırladığı zaman maşrabayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafile hareket ettikten) sonra bir tellal: Ey kafile! Siz hırsızsınız! diye seslendi.

Açıklaması:

70- Yusuf onların zahire yüklerini hazırlayınca, su kabını ki bu, cevherlerle süslenmiş altın bir ölçek (tas)tı. **Kardeşi** Bünyamin'in **yüküne koydu.** Yusuf'un meclisinden ayrılmalarından **sonra da bir Dellal şöyle bağırdı: "Ey kafile! Muhakkak siz hırsızlarsınız!"**

قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

71. (Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek: Ne arıyorsunuz? Dediler.

Açıklaması:

71- Yakub'un oğulları **onlara dönerek:** "Neyi **yitirdiniz?** (Neyiniz kay-

58 Âyette yer alan "Min" harf-i cerri zaittir. Ayrıca "illa" edatı da "Lakinne" mânâsında kullanılmıştır.

boldu?) **dediler.**[59]

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

72. Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var dediler. (İçlerinden biri:) Ben buna kefilim, dedi.

Açıklaması:

72- Onlar: "Hükümdarın su kabını kaybettik." Onu getirene bir deve yükü yiyecek **var. Ben de buna** bir deve yükü yiyeceğe **kefilim" dediler.**

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

73. Allah'a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz, dediler.

Açıklaması:

73- Kardeşler, Allah Allah! Pekâlâ bilirsiniz ki biz bu yere fesat çıkarmak için gelmedik, hırsız kimseler de değiliz. Biz asla hırsızlık yapmadık **dediler.**[60]

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

74. (Yusuf'un adamları) dediler ki: Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?

Açıklaması:

74- Nida eden veya arkadaşları: "Biz hırsız kimseler değiliz sözünüzde **yalancılar iseniz** ve de siz de bulunursa çalanın **cezası nedir? dediler.**

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

75. "Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler.

Açıklaması:

75- Kardeşler, kimin yükünde çıkarsa, o kimsenin köle olarak alınmasıdır. Sonra bunu şu sözüyle pekiştirdi. **İşte o kimse** yani çalan kimse **bunun**

59 Âyette yer alan "Ekbele" fiilinden "Ked" harfi hazfedilmiştir. (Demek ki cümle, hal cümlesidir.) Yine âyette yer alan "Za" kelimesi "Ellezi" mânâsında ism-i mevsuldur.

60 Ayette yer alan "Tellahi" kasem için olup hayret mânâsı taşımaktadır.

yani çalınan şeyin **cezasıdır.** Yalnızca cezası budur. Yakub'un (a.s.) şeriatında hırsızın cezası buydu.

Biz hırsızlık suçu işlemekle **zalim olanları böylece** bir yıl köle olarak alınması cezasıyla **cezalandırırız.** Bundan sonra çuvallarının teftiş edilmesi için Yusuf'un (a.s.) huzuruna döndürüldüler.

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَآءِ اَخِيهِ ۚ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ اَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76. Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini (aramaya) başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.

Açıklaması:

76- Bunun üzerine (Yusuf) itham altında kalmamak için **kardeşinin kabından evvel onların kaplarını** aramaya **başladı. Sonra onu** yani tası **kardeşinin kabından çıkardı.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"İşte biz Yusuf için böyle bir tedbir kullandık.** Kardeşini yanında tutması için Yusuf'a bu çareyi ilham ettik.

Mısır **Hükümdarının kanununa göre,** Yusuf'un **kardeşini** hırsızlık suçundan dolayı köle olarak **alıkoyma hakkı yoktu.** Çünkü hükümdara göre hırsızın cezası, dövülmek ve çaldığının iki katı cezaya çarptırılmaktı. Köle olarak alınmak yoktu.

Meğer ki babasının şeriatına göre kardeşini alıkoymayı **Allah dilemiş ola!**[61]

Yani Yusuf (a.s.) kardeşini yanına alıkoymaya ancak Allah'ın dilemesiyle imkân bulmuştur, (hırsızın cezası nedir şeklindeki) kardeşlerine sorulması ve onların da, kendi şeriatlarına göre cevap vermelerini Allahü teâlânın ilham etmesiyle olmuştur.

Biz dilediğimizi ilimde **derecelerle yükseltiriz.** Nitekim Yusuf'u yüceltiğimiz gibi. Mahlûkattan başlayıp Allahü teâlâya varıncaya kadar **Her ilim sahibinin üstünde,** ondan **daha iyi bilen birisi vardır.**[62]

---

61 "Cezahu" lafzı mübteda, maba'di haberdir.
62 Âyette yer alan "derecatu" kelimesi izafetle ve tenvinle de okunmuştur.

قَالُوٓا اِنْ يَّسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهٗ مِنْ قَبْلُۚ فَاَسَرَّهَا يُوْسُفُ فِيْ نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَّكَانًاۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُوْنَ ﴿٧٧﴾

77. (Kardeşleri) dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.

Açıklaması:

77- Kardeşleri, eğer (Bünyamin) çalmışsa, daha önce onun **bir kardeşi** yani Yusuf da çalmıştı. Yusuf (a.s.) (çocukluğunda) annesinin babasına ait altından yapılmış bir putu çalarak ona tapmasın diye kırmıştı. **Yusuf bu sözleri içine attı, onlara belli etmedi.**[63]

İçinden, **Siz** Yusuf ve kardeşinden **daha kötü mevkidesiniz.** Çünkü siz kardeşinizi babanızdan çaldınız ve zulmettiniz. **Allah** Yusuf'un işi hakkında **anlatmakta olduğunuz şeyi bilendir." dedi.**

قَالُوْا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيْزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيْرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهٗۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٧٨﴾

78. Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz.

Açıklaması:

78- Kardeşleri, Ey Vezir! Emin ol ki, bunun çok ihtiyar bir babası var. Bunu bizden daha çok sever, ölen çocuğu yerine bununla teselli bulur ve bundan ayrılması onu üzer. **Onun yerine** (bizden) **birimizi al** onu köle edin! **Doğrusu** işlerinde **biz seni iyilik edenlerden görüyoruz!" dediler.**

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَّجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓۙ اِنَّآ اِذًا لَّظٰلِمُوْنَ ﴿٧٩﴾

79. Dedi ki: Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!

Açıklaması:

79- (Yusuf), "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını almamızdan Allah'a sığınırız.[64]

---

63 Âyette yer alan "Lehum" zamiri "siz daha kötü mevkidesiniz" sözündeki "entum" kelimesine aittir.

64 Âyette yer alan "Me'azellah" lafzı meful u mutlak olmak üzere mansuptur. Fiili (amili)

Yusuf (a.s.) yalan konuşmaktan sakınmak için "Eşyamızı çalan" demedi (de "eşyamızı kimde bulursak" dedi.) Şâyet ondan başkasını alırsak **o zaman biz zalimler oluruz" dedi.**

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۬ قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِى يُوسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِىٓ اَبِىٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِىۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾

80. Ondan ümitlerini kesince, (meseleyi) gizli görüşmek üzere ayrılıp (bir kenara) çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en hayırlısıdır.

Açıklaması:

80- Ondan ümitlerini kesince, fısıldaşarak bir kenara çekildiler.[65]

Yaş bakımından **onların büyükleri** Rubil, yahut akılca büyükleri olan Yehûdâ **dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına** kardeşiniz hakkında **sağlam söz aldığını, bundan önce de Yusuf hakkında ettiğiniz kusuru bilmiyor musunuz?"**[66]

Artık ben, ta babam bana kendisine dönmeye **izin verinceye veya** kardeşimin kurtulmasıyla ile ilgili **benim hakkımda Allah bir hüküm tayin edinceye kadar asla buradan** Mısır yurdundan **ayrılmam. O hâkimlerin en hayırlısıdır.** En adil olanıdır.

اِرْجِعُوٓا اِلٰٓى اَبِيكُمْ فَقُولُوا يٰٓاَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾

81. Babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.

---

hazfedilmiş ve mefulüne izafe edilmiştir. Yani "Almamızdan Allah'a sığınırız" takdirindedir.

65 Âyette yer alan "Neciyyen" lafzı masdardır. Bir için de kullanılır, birden başkası için de.
Yani "Birbirlerine fısıldaşarak...."

66 Âyette yer alan "Ma" lafzı zaittir. Ayrıca "Ma"nın masdariyye olup, mübteda olduğunu haberinin ise "Min-kablu" olduğunu söyleyen vardır.

Açıklaması:

81- Siz, **babanıza dönün ve deyin ki, Ey babamız! İnan, oğlun hırsızlık etti. Biz** onun hakkında **ancak** kesin olarak **bildiğimiz şeye** tasın onun eşyası içinde görülmesine **şahidiz. Yoksa biz** söz ve yemin verme zamanında bizim bilmediğimiz **gaybın koruyucuları** (bilicileri) **değiliz.** Şâyet onun çalacağını bilseydik onu (yanımıza) almazdık.

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِى كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِى اَقْبَلْنَا فِيهَاۗ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

82. (İstersen) içinde bulunduğumuz şehire (Mısır halkına) ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz."

Açıklaması:

82- Hem bulunduğumuz şehre sor: O şehir de Mısır'dır. Yani Mısır halkına bir adam gönder de meseleyi onlara sor! **Hem aralarında geldiğimiz** ki onlar Kenan'dan bir topluluktu **kervana** yani kafileye (sor). **Bizden emin ol,** sözümüzde **doğru** (yu) **söyleyicileriz.**

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۗ فَصَبْرٌ جَمِيلٌۗ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًاۗ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾

83. (Babaları) dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

Açıklaması:

83- Kardeşleri babalarına varıp aynı sözleri söylediler. Babaları: **"Hayır, size nefisleriniz bir işi süsledi** de onu uyguladınız. Daha önce Yusuf'a yaptıkları işten dolayı onları suçladı.

Artık benim sabrım **güzel bir sabırdır. Ola ki Allah, bana hepsini** Yusuf ve iki kardeşini **birden getirir. Çünkü** benim halimi **en iyi bilen** tasarrufunda **hikmet sahibi ancak O'dur." dedi.**

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

84. Onlardan yüz çevirdi, "Ah Yusuf'um ah!" diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi.

Açıklaması:

84- Ve Yakub, onlarla konuşmayı terkederek, **oğullarından yüzünü çe-**

virdi de: 'Vay Yusuf üzerine başıma gelenler!" dedi.

Âyette yer alan "Esefa" daki elif izafet ya'sından (mutekellim yasından) ivazdir. (Onun yerine getirilmiştir.) Yani "Ey üzüntüm" demektir. Ve oğluna olan **kederinden gözlerine ak düştü,** ağlamaktan dolayı gözlerinin siyahı silinip beyaza dönüştü. **Artık gamını yutkunuyor, yutkunuyordu.** Kederini belli etmeyecek şekilde gam ve kederini yutmaktaydı.

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾

85. (Oğulları:) "Allah'a andolsun ki sen hâla Yusuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helâk olacaksın!" dediler.

Açıklaması:

85- Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda uzun süre hastalığından **sen ölüme yüz tutacaksın veya helâka uğrayanlardan** ölenlerden **olacaksın." dediler.**[67]

قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّى وَحُزْنِىٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86. (Yakub:) Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arzediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından (vahiy ile) biliyorum, dedi.

Açıklaması:

86- O oğullarına **şöyle dedi: "Ben gam ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ederim.** O'ndan başkasına açmam. Başkasına değil. O öyle bir zattır ki, kendisine yapılan şikâyet fayda verir.

Bess: Herkesin ona tahammül edemeyip insanlara yaymaktan kendini alamayacağı merak ve hüzün demektir.

Ve Allah tarafından sizin bilemeyeceğiniz Yusuf'un rüyası doğrudur. O sağdır (gibi) **şeyleri bilirim!**

يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

87. Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden

67 Âyette yer alan "Tefteu" fiilinin başından 'Lam' hazfedilmiştir. (Kasemin cevabıdır.) Ayrıca "Harezen" kelimesi masdardır. Müfred ve diğerleri (tesniye-cemi) kip (siga) bakımından aynıdır.

ümit kesmez.

Açıklaması:

87- Ey **oğullarım! Gidin de Yusuf'la kardeşinden haberlerini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler güruhu ümidini keser."** Bunun üzerine kardeşleri Mısır'a doğru gitmek üzere çıktılar.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88. Yusuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: Ey aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır.

Açıklaması:

88- **Yusuf'un yanına girince, Ey Vezir! Bizi ve ailemizi darlık** açlık **bastırdı. Pek ehemmiyetsiz** onları gören herkesin değersizliğinden dolayı geri vereceği **bir sermaye ile de geldik.** Sermayeleri ayarı düşük birkaç dirhem yahut buna benzer bir şeydi. **Sen yine bize tam ölçü zahire ver ve** sermayemizin değersizliğine bakmadan müsamaha ile **tasadduk eyle! Şüphesiz Allah, sadaka verenleri mükafatlandırır.** Bunun üzerine kalbi onlara yumuşadı, merhamete gelerek onlarla arasındaki perdeyi (gizlediği şeyi) kaldırdı.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

89. Yusuf dedi ki: Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?

Açıklaması:

89- Sonra Yusuf: Azarlayarak onlara: "Siz **cahilliğinizde** Yusuf'un işi nereye varacağını bilemediğiniz zamanda, dövme, satma ve buna benzer işlerle **Yusuf'a ve** kardeşinin ayrılığından sonra kendisine eziyet ve haksızlık etmenizle de **kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz? dedi.**

قَالُٓوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ اَنَا۠ يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى ۖ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ۖ اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

90. Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusuf'um, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan)

korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi.

Açıklaması:

90- Dikkatle düşünerek huylarından o olduğu ortaya çıkınca kardeşleri onu tanıdıktan sonra; **Yoksa sen sahi sen Yusuf musun? dediler.**[68] O da "(Evet) **Ben, Yusuf'um, bu da kardeşim! Gerçekten Allah bize** bir araya gelmeyi **ihsan eyledi. Durum şu ki, her kim** Allah'tan **korkar ve** başına gelen şeylere **sabrederse, bilsin ki, Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez." dedi.**[69]

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٕيْنَ ﴿٩١﴾

91. (Kardeşleri) dediler ki: Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz.

Açıklaması:

91- Kardeşleri: "Allah'a yemin ederiz ki, Muhakkak Allah saltanat ve diğer (sabır, ilim, yumuşak huylu gibi) şeyler ile **seni bize üstün kılmıştır. Biz gerçekten** sana yapılan iş konusunda **günahkâr olanlardan olduk.** Sana yaptıklarımızdan dolayı bizi ise zelil ve hakir kıldı." **dediler.**[70]

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿٩٢﴾

92. (Yusuf) dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."

Açıklaması:

92- Yusuf, "Bugün size kınama yok!" Kınamanın beklendiği zaman olması bakımından Yusuf (a.s.) özellikle bugünü (elyevm) zikretti. O halde diğer günlerde kınamanın olmaması daha evladır (münasiptir)

Allah sizi bağışlar. O, acıyanların en acıyısıdır. Yusuf (a.s.) onlara babasının durumundan sordu. Onlar "Gözleri görmez oldu" dediler.

اِذْهَبُوا بِقَمِيْصِى هٰذَا فَاَلْقُوْهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى يَأْتِ بَصِيْرًا ۚ وَأْتُوْنِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٩٣﴾

93. "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin."

---

68 Âyette yer alan "Einneke" iki hemzenin okunuşu ve aralarına elifi girdirmekle beraber ikinci hemzenin teshili ile iki vecih üzere okunmuştur.

69 Bu âyette ism-i zahir zamir yerine konulmuştur.

70 Âyette yer alan "İn" tahfiflenmiştir. Yani "İnna" (Biz mânâsı) takdirindedir.

Açıklaması:

93- Bunun üzerine **"Şimdi siz, benim şu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki** (tekrar) **görür hale gelsin.** Bu gömlek İbrahim (a.s.) atıldığı zaman giymiş olduğu gömlekti. (Cebrail tarafından) cennetten getirilen bu gömlek Yusuf (a.s.) kuyudayken (nazar değmemesi için muska olarak) boynunda asılı idi. Cibril bu gömleği babasına göndermesini emrederek "Onda cennet kokusu vardır. Herhangi bir derde yakalanmış olana dokunursa mutlaka şifa bulur." dedi.

Ve bütün taallukatınızı da bana getirin." dedi.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

94. Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere): Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum! dedi.

Açıklaması:

94- Kafile Mısır'dan Şam bölgesine doğru **ayrılınca, öteden babaları** yanında bulunan evlatlarına ve onların çocuklarına: **Ben Yusuf'un kokusunu alıyorum.** Saba rüzgârı bu (güzel) kokuyu Allahü teâlânın izniyle üç veya sekiz yahut daha ziyade günlük mesafeden Yakub'a (a.s.) getirmiş idi. **Eğer bana beyinsiz ve bunak demezseniz.** (Cevabı mahzuftur) elbette beni tasdik ederdiniz.

قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

95. (Onlar da:) Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın, dediler.

Açıklaması:

95- Oradakiler ona: Allah'a yemin ederiz ki, sen Yusuf'u aşırı derecede sevdiğin ve aradan uzun zaman geçmesine rağmen ona kavuşacağını umduğundan **sen hâlâ eski yanlışlığındasın.**

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96. Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz (Yakub) görür oldu. Ben size: "Allah tarafından (vahiy ile) sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim" demedim mi! dedi.

Açıklaması:

96- Fakat müjdeci Yahuda gömlek ile gelince, ki (daha önce) kanlı gömleği kendisi getirmişti. Babasını (daha önce) üzdüğü gibi (şimdi de) onu sevindirmek istedi. **Gömleği yüzüne koydu, derhal görmeye başladı. "Ben size, Allah'tan sizin bilemeyeceklerinizi, ben bilirim dememiş miydim?" dedi.**

قَالُوا يَآ اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ اِنَّا كُنَّا خَاطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىٓ ۖ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

97. (Oğulları) dediler ki: Ey babamız! (Allah'tan) bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik.

98. (Yakub:) Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir, dedi.

Açıklaması:

97- Oğulları: "Ey babamız! Bizim için günahlarımıza istiğfar ediver! Bizler, gerçekten günahkârlar idik" dediler.

98- Babaları: "Sizin için Rabbimden ileride mağfiret dileyeceğim. O, gerçekten çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." dedi. Kabule daha şayan olsun diye, af dilemeyi seher vaktine erteledi. (Bir görüşe göre) yahut da Cuma gecesine erteledi.

Daha sonra hepsi beraber Mısır'a doğru hareket ettiler. Yusuf (a.s.) ve devletin ileri gelenleri onları karşılamak için çıkmışlardı.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ﴿٩٩﴾

99. (Hep beraber Mısır'a gidip) Yusuf'un yanına girdikleri zaman, anababasını kucakladı, "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!" dedi.

Açıklaması:

99- Vaktâ ki onlar Yusuf'un yanına (onları karşılamak için hazırlamış olduğu) çadırına **girdiler. Yusuf babasını ve anasını** (veya annesi vefat etmişti de) yahut teyzesini **kucakladı. Ve** onlara **"Buyrun! Allah'ın izniyle emin olarak Mısır'a girin" dedi.** Ve böylece Mısır'a girdiler. Yusuf (a.s.) tahtına oturdu.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۚ وَقَالَ يَآ اَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ۖ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا ۖ وَقَدْ اَحْسَنَ بِّىٓ اِذْ اَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ

بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ اِخْوَتِىْ ؕ اِنَّ رَبِّى لَطِيْفٌ لِمَا يَشَآءُ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۰۰﴾

100. Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

Açıklaması:

100- Ve **Annesiyle babasını** (da) **tahtında** yanına **oturttu. Hepsi** yani anne, babası ve kardeşleri **onun için** (ona kavuştukları için) alnı yere koyma suretiyle olan bir secde değil, selamlama ve hürmetle eğilerek **secdeye kapandılar.** O devirde onların selamlaması (veya resmi selamlamaları) bu şekilde idi. (Bizim şeriatımızda ise bu caiz değildir.)

Yusuf, "Ey babacığım! İşte bu, evvelce gördüğüm rüyamın tevilidir. Rabbim onu tahakkuk ettirdi. Ve hakikaten bana iyilik etti. Çünkü beni hapisten çıkardı. Yusuf (a.s.) bir lütuf olarak, kardeşlerini utandırmamak için kuyudan (çıkardı) demedi, (yani kuyudan bahsetmedi.) **Şeytan, benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra o, sizi çölden getirdi. Muhakkak Rabbim, dilediğine lütufkârdır. Çünkü** yarattıklarını **hakkıyla bilir,** yaptıklarında **hikmet sahibidir.** Babası Yusuf'un (a.s.) yanında yirmi dört yahut on yedi sene kalmıştır. Yusuf (a.s.) babasından on sekiz, yahut kırk yahutta seksen sene ayrı kalmıştır. Babasının vefatı yaklaşınca Yusuf'a, na'şını götürüp babasının yanına defnetmesini vasiyet eder ve Yusuf (a.s.) bizat kendisi gidip babasının cenazesini götürüp oraya defneder. Sonra Mısır'a geri döner ve babasından sonra yirmi üç sene daha yaşar. Görevi tamamlanıp daha fazla yaşayamayacağını anlayınca, nefsi ebedî olan Melek'i (yaratanı) arzu etti ve şöyle dedi:

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّٖ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِى بِالصّٰلِحِينَ ﴿۱۰۱﴾

101. "Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"

Açıklaması:

101- Ey Rabbim! Sen, bana mülkten bir nasip verdin ve rüya tabirini

öğrettin. Ey göklerle yeri yaratan! Dünya ve ahirette benim velimsin. Dünya ve ahiret işlerimin sahibisin. **Canımı Müslüman olarak al! Ve beni** atalarımdan olan **salihler zümresine kat!" dedi.**

Yusuf (a.s.) bundan sonra bir hafta veya bir haftadan fazla yaşamış ve yüz yirmi yaşında vefat etmiştir. Mısır ahalisi arasında nereye defnedileceği hususunda (anlaşmazlık çıkmış) birbirleriye kavga edecek hale gelmişler. Nihâyet mermerden bir tabut yapıp onun içine koymuşlar ve Nil nehrinin yukarı tarafına (mecrasına) defnetmeye karar vermişler ki Nil nehrinin suları onun üzerinden geçerek bereket Nil'in her iki tarafına da yayılsın. Mülkünün sonu olmayan zatı tenzih ederim.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٢﴾

102. İşte bu (Yusuf kıssası) gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin (ki bunları bilesin).

Açıklaması:

102- İşte Yusuf un kıssası hakkında anlatılan şeyler Ey Muhammed! Senin bilmediğin **gayb haberlerindendir. O'nu sana vahy ile bildiriyoruz. Yoksa onlar** Yusuf'a hile yapmak üzere **işlerine karar verip** yani onun aleyhine kesin karara vardıklarında O'na **hile yaparlarken sen onların** yani Yusuf'un kardeşlerinin **yanında değildin.** Yani, sen onların yanında değildin ki, onların kıssasını bilesin de onları haber veresin. Onların bilgisini ancak vahiy yoluyla elde etmişsin.

وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾

103. Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir.

Açıklaması:

103- Sen ne kadar can-ı gönülden onlann iman etmelerini **istesen de yine insanların** yani Mekke ehlinin **çoğu iman edecek değillerdir.**

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۗ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾

104. Halbuki sen bunun için (peygamberlik görevini îfa için) onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür.

Açıklaması:

104- Buna yani Kur'an'a **karşı onlardan** alacağın **bir ücret de istemiyorsun, o** yani Kur'an **ancak bütün âlemlere bir nasihattir.**

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

Açıklaması:

105- Göklerde ve yerde Allah'ın birliğine delalet eden **nice alâmetler var ki, üzerlerinden geçerler** onları görürler **de** onları düşünüp ibret almadan **onlardan yüz çevirirler.**

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾

106. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.

Açıklaması:

106- Allah'ın yaratıcı ve rızık verici olduğunu söylemelerine rağmen **onların çoğu** putlara tapmak suretiyle O'na **şirk koşmaksızın Allah'a iman etmezler.** Bu nedenle, telbiye yaparken şöyle derler. "Lebbeyk. Senin hiç ortağın yoktur. Ancak bir ortağın vardır ki, O senindir. Sen, hem onun hem de onun sahip olduğu şeylerin de sahibisin. Onlar (ortağın var dedikleri şeyle) putları kastediyorlar.

اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٠٧﴾

107. Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?

Açıklaması:

107- Acaba onlar, Allah'ın azabından kendilerini **saracak** bir belanın **kendilerine gelmesinden veya** gelmeden önce onun geliş vaktinden **haberleri olmadan ansızın kıyametin tepelerine kopuvermesinden emin mi oldular?**

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِىٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِىْ ؕ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٨﴾

108. (Resûlüm!) De ki: "İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim."

Açıklaması:

108- Onlara **De ki:** 'İşte **benim yolum budur.** O yolu şu sözüyle izah etti. **Ben Allah'ın** dinine **davet ederim. Ben ve** bana iman edip **bana uyanlar** kesin ve açık bir delil (ve) **basiret üzereyiz. Allah'ı** ortaklardan tenzih etmekle tenzih ederim. **Ben müşriklerden değilim.** Bu da onun yolunun kısmındandır.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ اَهْلِ الْقُرٰىۗ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْۗ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْاۗ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٩﴾

109. Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. (Kâfirler) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?

Açıklaması:

109- Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik.

Melekleri peygamber göndermedik. Çünkü şehirliler daha bilgili ve daha yumuşak huyludurlar. Çölde yaşayanlar ise bunun aksine kaba ve bilgisizdirler.[71] **Şimdi onlar,** yani Mekke ehli **yeryüzünde hiç gezmediler mi? Ki kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler.** Yani elçileri yalanlamaları yüzünden onların helak edilmelerinden ibaret olan işlerinin sonu nasıl olmuştur. Bir görüp baksınlar. **Ahiret yurdu** yani Cennet Allah'tan **korkanlar için elbet daha hayırlıdır. Hâlâ akıl etmeyecekler mi?**

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوْٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَاۤءَهُمْ نَصْرُنَاۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَاۤءُۗ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١١٠﴾

110. Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. (Fakat) suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.

71 Âyette yer alan "Yuha" fiili, nun ile ve ha'nın kesresi ile de okunmuştur.

Açıklaması:

110- Nihayet peygamberler, ümitlerini kestikleri ve bundan sonra artık iman etmek yoktur, şeklinde tamamen **yalanladıklarını** elçiler kesinlikle **anladıkları vakit, onlara yardımımız gelmiş, böylece dilediğimiz kimseler kurtarılmıştı. Ama mücrimler** müşrikler **güruhundan bizim azabımız önlenemez.**

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِى الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى
بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111. Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'an) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır); iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.

Açıklaması:

111- Andolsun, onların yani peygamberlerin **kıssalarında, akıl sahipleri için büyük ibret vardır. Bu** Kur'an **uydurulacak bir söz değildir. Lakin kendinden önceki** kitapların **tasdiki** ve dinde ihtiyaç duyulan **her şeyin beyanına iman edecek bir kavim için** delaletten çıkaran **bir hidâyet ve rahmettir.** Özellikle müminler zikredildi. Çünkü Kur'an'la faydalanan onlardan başkası olmayıp sadece müminlerdir.

سُورَةُ الرَّعْدِ

RA'D SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 43 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ؕ وَالَّذِىٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Mîm. Râ. Bunlar, Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Mim, Ra, Bu harflerden muradının ne olduğunu en güzel Allah bilir. **Bu** âyetler, **kitabın,** Kur'an'ın **âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen** yani Kur'an **haktır.** Kendisinde hiçbir şüphe yoktur. **Lakin insanların** yani Mekkelilerin **çoğu** onun Allahü teâlâ katından olduğuna **iman etmezler.**[72]

اَللّٰهُ الَّذِى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ يَجْرِى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ؕ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2. Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten sonra Arş'a istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklamaktadır.

72 "Âyet" ile "el-Kitap" arasındaki izafet "Min" mânâsındadır. Ayrıca "ellezi" lafzı mübteda, "el-Hakkü" lafz-ı celili ise haber düşmektedir.

Açıklaması:

2- Allah O'dur ki, gökleri göreceğiniz direkler olmadan yarattı. Bu ifade, göklerin hiçbir şekilde direkleri olmadığını vurgulamaktadır (çünkü şâyet göklerin direkleri olsaydı bunun görülmesi gerekirdi) **Sonra Arş üzerinde** şanına lâyık olan bir istiva ile **istiva buyurdu. Güneşi de ayı da kendi emrine ram etti.** Bunlardan **her biri belirli bir zamana** kıyamet gününe **kadar** kendi yörüngesinde **akıp gidiyor. Bütün işleri O idare ediyor.** Mülkünün bütün işlerini O yoluna koyuyor, **âyetleri** kudretinin delillerini **açıklıyor ki** ey Mekkeliler! **Sizler** öldükten sonra tekrar dirilmek sureti ile **Rabbinize kavuşacağınızı kesin bilesiniz.**[73]

وَهُوَ الَّذِى مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا ؕ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

Açıklaması:

3- O, yeryüzünü yayan orada oturaklı dağlar ve nehirler yaratan ve orada bütün meyvelerden her çeşit meyveden **iki çift yaratandır. Geceyi** karanlığıyla **gündüze bürüyüp duruyor. Şüphesiz bütün bu** anlatılanlarda, Allah'ın tasarrufunda **düşünecek bir kavim için bir çok ibret** Allahü teâlânın vahdaniyetini gösteren deliller **vardır.**

وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَآءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) Yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

Açıklaması:

4- Yeryüzünde birbirine komşu birbirine bitişik ve birbirinden farklı **top-**

73 Âyet-i kerimede yer alan "Amed" lafz-ı celili direk manasında "İmad" kelimesinin çoğuludur.

rak parçaları- Nitekim kimi toprak vardır verimlidir, kimi toprak vardır, çoraktır. Kimi toprak vardır, mahsulü az olur. Kimi toprak vardır, mahsulü çok olur. Bunların hepsi, yüce Allah'ın kudretinin delillerindendir- **üzüm bağları, ekinler, çatallı** aynı kök'e dayalı yukarıdan dallanıp çatallaşan **ve çatalsız** tek gövdeli **hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanır. Halbuki tat hususunda onları birbirinden farklı yapmışızdır.** Yani bir kısmı tatlı, bir kısmı da ekşidir. Bu da Allahü teâlânın kudretinin delillerindendir. **Şüphesiz bu** anlatılanlarda **aklı başında olan** düşünebilen **bir kavim için ibretler vardır.**[74]

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِرَبِّهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِى اَعْنَاقِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5. (Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) Şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir; işte onlar (kıyamet gününde) boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!

Açıklaması:

5- Ey Muhammed! **Eğer** kâfirlerin seni yalanlamasına **şaşıyorsan** asıl **şaşılacak şey onların** öldükten sonra dirilmeyi inkardan gelerek **"Biz toprak olduğumuz zaman mı, hele hele biz yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir.** Çünkü hiç numune bulunmaksızın, insanları ve yukarıda zikredilenleri yoktan yaratmaya kadir olan bir Zât'ın, onları yeni baştan iade etmeye kadir olacağı muhakkaktır. **İşte bunlar, Rablerini inkar etmiş olanlardır. İşte bunlar, boyunlarına demir halkalar vurulanlardır. Ve işte bunlar, cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.**[75]

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو
مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

74 Âyet-i kerimede yer alan "Zer'un" ve "Nahilün" lafızları "Cennatün" üzerine atfedilmek suretiyle merfu, "A'nabin"üzerine atfedilmek suretiyle de mecrûr okunmuşlardır. "Tuska" lafzından bahçeler ve bunların içinde yer alanlar kastedilerek "Ta" ile, "Mezkur" kastedilerek "Ya" ile okunmuştur. Ayrıca "Mufaddılü" lafzı "Ya" ile, "Ükul" lafzı da "Kafin zammesi ve sükunu ile de okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan "Sinvanün" lafzı "Sinvün" kelimesinin çoğuludur.

75 Âyet-i kerimenin iki ayrı yerinde bulunan iki hemzede ("Eiza" ve "Einna" lafzı); lafızlarında iki hemzenin tahkiki, birinci hemzenin tahkiki ve ikinci hemzenin teshili, "tahkik ve teshil" durumlarında iki hemze arasında Elifin dahil edilmesi ve bunun (Elif dahil edilmesinin) terki kıraatları bulunmaktadır. Ayrıca bir kıraatta, bu iki yerin ilkinde istifham, ikincisinde haber cümlesi ile, diğer bir kıraatta ise bunun tersi ile gelmiştir.

6. (Müşrikler) Senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Hâlbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. (Bununla beraber) Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.

Açıklaması:

6- Bu âyet-i kerime, müşriklerin istihza amacı ile acele azabın gelmesini istemeleri hakkında nazil olmuştur: **Bir de senden iyilikten,** rahmetten **önce acele kötülüğün,** azabın gelmesini istiyorlar. Hâlbuki onlardan önce nice örnek olaylar yani onlar gibi düşünenlerin başlarına gelen nice cezalar geçti. Hâlâ bunlardan ibret alsalar ya! **Doğrusu Rabbin zulümlerine rağmen insanlara mağfiret sahibidir.** Aksi olsaydı yeryüzünde bir canlı bile bırakmazdı. **Bununla beraber Rabbinin azabı** O'na asi olanlar için **gerçekten çok şiddetlidir.**[76]

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ؕ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۧ ﴿٧﴾

7. Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Hâl-buki) Sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.

Açıklaması:

7- Küfredenler, "Ona Muhammed'e âsa, el ve deve gibi **Rabbinden bir mucize indirilse ya!.." diyorlar.** Allahü teâlâ buyuruyor ki: **Sen ancak bir uyarıcısın,** kâfirleri korkutucusun. İstedikleri mucizeleri getirmek senin görevin değildir. **Her kavmin de bir yol göstereni,** kendilerini ona, verdiği mucizelerle -onların bekledikleri şeylerle değil- Rablerine (imana) çağıran peygamberleri **vardır.**

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ؕ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

8. Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi zi-yade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

Açıklaması:

8- Allah, her dişinin neye gebe olduğunu -erkek midir, dişi midir, tek midir, birden fazla mıdır v.s.- **ve rahimlerin** hamilelik müddetinden **neyi eksiltip o müddetten neyi ziyade edeceğini bilir. O'nun katında her şey bir ölçü iledir.** O ölçüyü aşması mümkün değildir.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

76 Âyet-i kerimede yer alan "Mesülaf' lafzı "Semüretün" vezninde olan, "Mesületün" kelimesinin çoğuldur.

9. O, görüleni de görülmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir.

Açıklaması:

9- O gaybı, uzakta olanı **ve hazırı,** müşahade edileni **bilendir, büyüktür ve** kahrı ile mahlûkatı üzerine her şeyden **yücedir.**[77]

سَوَآءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

10. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gün-düzün yürüyen (onun ilminde) eşittir.

Açıklaması:

10- Sizden sözü gizli söyleyen veya açığa vuran ile gece karanlığı **ile gizlenip** bu karanlığın kaybolması ile **gündüz** yolunda **ortaya çıkan ona göre** Allahü teâlânın ilminde **müsavidir.**

لَهٗ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۭ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْۗءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ﴿١١﴾

11. Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takip-çiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.

Açıklaması:

11- Onun insanın **önünde ve arkasında kendisini Allah'ın emri ile** cinlerden ve diğer yaratıklardan **koruyan takipçiler,** onu takip eden melekler **vardır. Şüphesiz ki bir millet kendilerindeki** güzel hallerini masiyetle **değiştirmedikçe, Allah da onlarda bulunanı değiştirmez.** Nimetini onlardan çekip almaz.Allah **bir kavme kötülük azap dilerse** ne takipçi melekler ne de başkaları tarafından **artık onu önleyecek yoktur. Onlar için,** Allah'ın haklarında kötülük murad ettiği kimseler için **ondan** yani Allah'tan **başka** o azabı onlardan alıkoyacak **hiçbir veli yoktur.**[78]

هُوَ الَّذِيْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۚ ﴿١٢﴾

77 Âyet-i kerimede yer alan "el-Müteâli" lafzı ya'lı da okunmuştur ya'sız da okunmuştur.
78 Âyet-i kerimede yer alan "Min" lafzı, zaiddir.

12. O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir.

Açıklaması:

12- Size seferde olanlar için yıldırımlardan **korkarak ve** mukim olanlar için yağmurun gelmesini **ümit ederek şimşeği gösteren ve** yağmur **yüklü bulutları meydana getiren** yaratan **O'dur.**

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

13. Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Onlar, Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır.

Açıklaması:

13- Ra'd -Bulutları sevk etmekle görevli meleğin adıdır- O'na **hamde ile bürünerek tesbih eder.** Yani "Sübhanallahi ve bihamdihi" der. **Melekler de O'nun** yani Allah'ın **korkusundan** tesbih ederler. **Ve yıldırımlar** -Bulutlardan çıkan bir ateş türüdür- da **onlarla dilediğini çarpar** ve gelen yıldırım çarptığı kimseyi yakıverir. Sadedinde bulunduğumuz âyet-i kerime Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisini İslama davet etmek amacıyla gönderdiği elçiye: "Allah'ın Resûlü de kim oluyor? Allah da neymiş? Altından mı yapılmış, gümüşten mi yoksa bakırdan mı?" karşılığını veren ve kendisine bir yıldırım çarparak kafatası kemiğini götüren adam hakkında nazil olmuştur. **Böyle iken onlar** yani kafirler **Allah katında mücadele ederler.** Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) çekişirler. **Halbuki O kuvveti** yahut yakalaması **pek şiddetli olandır.**

لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَىْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ۚ وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِى ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

14. El açıp yalvarmaya lâyık olan ancak O'dur. O'nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şekilde karşılayamaz. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Hâlbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.

Açıklaması:

14- Hak davet yani Hak söz ki -o da "La ilahe illallah" sözüdür- **ancak Al-**

lahü teâlâ içindir. Müşriklerin O'nu bırakıp da yani O'ndan başka **ibadet ettikleri şeyler ise** -ki onlar da putlardır- **kendilerine** istedikleri şeylerden **hiçbir şeyle icabet edemezler. Onların** icabeti **ancak,** kuyudan kendisine doğru yükselmek suretiyle **ağzına gelsin diye** kuyunun kenarında durup **suya doğru iki avucunu açana** yani iki avucunu açan ve suya dua eden kimsenin icabetine **benzer ki o su,** ebediyyen ona yani ağzına **gelmez.** Aynı şekilde putlar da kendilerine dua edenlerin dualarına icabet etmezler. **Kâfirlerin** putlarına **ibadetleri** yahut bizzat duaları **ancak dalalette** zayi olmaktadır.[79]

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾

15. Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.

Açıklaması:

15- Göklerde ve yerde kim varsa, kendileri de, gölgeleri de sabah, akşam müminler gibi **isteyerek de,** münafıklar ve kılıçlar ikrah edilenler gibi **istemeyerek de Allah'a secde ederler.**

قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ قُلِ اللّٰهُ ۗ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ۚ اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۗ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16. (Resûlüm!) De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Allah'tır." O halde de ki: "O'nu bırakıp da kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?" De ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?" Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü? De ki: "Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, karşı durulamaz güç sahibidir."

Açıklaması:

16- Ey Muhammed! **"Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye** kavmine **sor ve** şâyet onlar "Allah'tır" demez iseler, **"Allah'tır" de.** (Bunun) Bundan başka bir cevabı yoktur. Onlara, "Siz **Allah'ı bırakıp** yani ondan başka **kendilerine dahi bir fayda ve zarara malik olmayan bir takım** putları **veliler mi edindiniz** ki faydaya ve zarara malik olan Allah'ı terk ettiniz de onlara ibadet edi-

79 Âyet-i kerimede yer alan "Yed'une" lafzı, "Ta" ile de okunmuştur.

yorsunuz?" Buradaki istifham tevbih (azarlamak) içindir. **"Hiç körle gören,** kâfirle mümin **bir olur mu? Yahut karanlıklarla,** küfürle **aydınlık** iman **bir olur mu?** "Hayır olmaz" **de. Yoksa Allah'a onun gibi yaratan ortaklar buldular da, bu yaratmaları birbirine mi benzettiler?** Yani ortakların yarattıklarını Allah'ın yarattıklarına mı benzettiler de, yaratmalarıyla ibadete layık olduklarına inandılar? Buradaki istifham, inkâr içindir. Yani işin hakikati böyle değildir. İbadete de ancak yaratabilen layık olabilir. **De ki: "Allah, her şeyi yaratandır.** Bu konuda onun hiçbir ortağı yoktur. Dolayısıyla ibadet konusunda da onun hiçbir ortağı yoktur. **Bir olan ve** kulları için **kahhar olan O'dur.** Bundan sonra Yüce Allah Hak ve Batıla bir örnek vererek şöyle buyurdu:

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ؕ وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ فِى النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ؕ ﴿۱۷﴾

17. O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince o, yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

Açıklaması:

17- Yüce Allah, **gökten su,** yağmur **indirdi de vadiler kendi** suları **miktarlarınca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü.** Köpük, pislik ve benzeri şeylerden oluşup su üzerine çıkan şeydir. Eritilince **zinet veya** kendisi ile faydalanılabilecek kap ve kaçak gibi **eşya yapmak için, ateşte üzerini körüklediğiniz** altın, gümüş ve bakır gibi yer yüzünün **madenlerinden de onun gibi** yani sel suyunun üzerine çıkan köpük gibi **bir köpük çıkar.** Bu köpük de körüğün madenlerden ayırdığı pisliktir. **İşte Allah hakla batıla da bu** zikredilen **şekilde misal verir.** Yani onların örneklerini de bu şekilde beyan eder. Selden ve körüklenen madenlerden oluşan **köpüğe gelince o,** hiçbir işe yaramadan **atılır, gider. İnsanlara faydalı olan kısım ise** -ki onlar da su ve madenlerdir- belirli bir süre **yerde kalır.** İşte batıl da böyledir; her ne kadar bazı zamanlar hakkın üzerine çıksa da çökmeye ve zail olmaya mahkûmdur. Hak ise daimidir, bakidir. **Allah işte bu** mezkur **şekilde misalleri beyan eder.**[80]

80 Âyet-i kerimede yer alan "Tükidüne" lafzı, "Ya" ile de okunmuştur. (Ki bizim kıraatimiz

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰىۚ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ الْحِسَابِۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18. İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükâfat) vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa, (kurtulmak için) onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!

Açıklaması:

18- İbadet ve taat ile **Rablerinin emrine icabet edenlere, daha güzeli** cennet **vardır. O'na icabet etmeyenler ise,** -ki onlar da kâfirlerdir- yerde **bulunan şeylerin hepsine, bir o kadarıyla beraber sahip olsalar,** azaptan **kurtulmak için hepsini verirlerdi. İşte bunlar var ya! Hesabın kötüsü onlar içindir.** Hesabın kötüsü, tüm yaptıklarından dolayı onlardan hiçbiri mağfiret edilmeden aynen sorgulanacaklardır. **Sığınakları da cehennemdir. O ne fena yataktır o.**

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰىۜ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِۙ ﴿١٩﴾

19. Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) Ancak akıl sahipleri anlar.

Açıklaması:

19- Bu âyeti-i kerime, Hz. Hamza ve Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur: **Hiç Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen** ve ona iman eden **bir kimse,** onun hak olduğunu bilmeyen ve ona iman etmeyen **kör gibi olur mu?** Elbette ki olmaz. **Ancak akıl sahipleri öğüt alır.**

اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَۙ ﴿٢٠﴾

20. Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır.

Açıklaması:

20- Onlar ki âlem-i zerrede iken kendilerinden alınmış olan **Allah'ın ah-**

da budur -Çeviren.)

dini yahut bütün ahitlerini **yerine getirirler,** iman etmemek ve farzları eda etmemek suretiyle **verdikleri sözü bozmazlar.**

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾

21. Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.

Açıklaması:

21- Ve onlar ki iman, akrabalık haklarına riâyet ve bunlar gibi **Allah'ın idamesini emrettiği şeyleri gözetirler, Rablerinden** yani O'nun tehditinden **korkarlar ve hesabın kötülüğünden korkarlar.** Aynısı geride geçmişti.

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً وَّيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

22. Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.

Açıklaması:

22- Onlar ki yalnızca Rablerinin rızasını kazanmak için ibadet ve belaya karşı **sabrederler** ve masiyetten geri dururlar. Bunun dışında dünya maksatlarından herhangi birini elde etmek için değil. **Namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve aşikar** itaat uğruna **infak ederler. Kötülüğü de iyilikle defederler.** Sataşmayı hilimle, eziyeti sabırla defetmek gibi. **İşte bunlar var ya! Ahiret yurdunun sonucu onlarındır.** Yani ahiret yurdunda sevimli akibet onlarındır.

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

23. (O yurt) Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır.

24. (Melekler:) Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler).

Açıklaması:

23- O sevimli akibet, Adn ikâmet **cennetleridir.** Onlar **buralara atalarından, zevcelerinden ve soylarından salih olanlarla** iman edenlerle **beraber girecekler.** Bunlar, her ne kadar onların amellerini işlememiş olsalar bile onlara hürmeten makamlarında bulunacaklar. Onlar cennete ilk girdiklerinde tebrik amacı ile **melekler** cennetin kapılarından yahut köşklerin kapılarından **her kapıdan yanlarına girecekler** ve onlara:

24- Sabretmenize karşılık selam size, yurdun sonu ne güzel" (derler). **Selam size!** Bu sevap, dünyada **sabretmeniz sebebi** iledir. (Dünya) **Yurdunun sonucu** olan sizin sonucunuz (cennet) **ne güzeldir" diyecekler.**

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهٖ وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25. Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.

Açıklaması:

25- Ama Allah'ın ahdini sağlama bağladıktan sonra bozanlar ve Allah'ın eklenmesini emrettiği bağları koparanlar, yeryüzünü küfür ve masiyetlerle **fesada verenler yok mu? Onlara da ancak lanet** Allah'ın rahmetinden uzak olmak **vardır. Yurdun kötüsü de** ahiret yurdunda kötü akibet de -ki o da cehennemdir- **onlaradır.**

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.

Açıklaması:

26- Allah, dilediği kimseye rızkı genişletir, dilediği kimseye de onu **daraltır. Onlar** yani Mekkeliler, **dünya hayatı ile** yani dünyada nail oldukları nimetler ile şımarıklık sevinciyle **ferahlanmaktadırlar. Hâlbuki ahiret hayatının yanında dünya hayatı, ancak bir meta'dan** kendisi ile faydalanılan ancak yok olmaya mahkûm az bir şeyden **ibarettir.**

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَۚ ﴿٢٧﴾

27. Kâfir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi? De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de hidayete erdirir.

Açıklaması:

27- Yine Mekkeliler'den o **inkar edenler "Ona,** Muhammed'e **Rabbinden** asa, el ve deve gibi **bir mucize indirilseydi ya!"** Onlara **de ki: "Hiç şüphesiz Allah** şaşırtmasını **dilediği kimseyi şaşırtır.** Bu mucizeler bile onlara hiçbir fayda sağlayamaz kendisine **yönelen kimseyi de kendine** dinine **iletir.**

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِۗ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُۗ ﴿٢٨﴾

28. Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.

Açıklaması:

28- Onlar ki, iman etmişlerdir ve kalpleri Allah'ı yani O'nun vadini **hatırlamakla huzura erer. Bilmiş olun ki, kalpler** yani müminlerin kalpleri **ancak Allah'ı zikirle yatışır.**[81]

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

29. İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.

Açıklaması:

29- İman edip yararlı işler yapanlara mutluluk ve güzel bir dönüş vardır.[82]

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِٓى اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِٓى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِۗ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

81 "Âyet-i kerimede yer alan "Ellezine" lafzı celili, bir önceki âyetin sonunda bulunan "Men"den bedel düşer.

82 Âyet-i kerimede yer alan "Ellezine" lafzı mübteda, "Tuba" lafzı da haber düşer. Ayrıca "Tuba", kelimesi "et-Tıyb" kökünün (çukur) mastarı, yahut cennette bir ağaç olup, bir binitli gölgesinde yüz yıl yol almasına rağmen onu kat 'edemez.

30. (Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmet-lerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir. O'n-dan başka tanrı yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'-nadır.

Açıklaması:

30- İşte tıpkı senden evvel peygamberler gönderdiğimiz gibi, **seni de kendilerinden önce nice ümmetler geçmiş bir ümmet içinde gönderdik ki, sana vahyettiğimizi** yani Kur'an'ı **onlara okuyasın. Onlar, Rahman'ı inkâr ediyorlar.** Şöyle ki; Rahman'a secde etmekle emrolunduklarında "Rahman neymiş?" demişlerdi. Ey Muhammed! Onlara **De ki: "O, benim Rabbimdir, O'ndan başka ilah yoktur. Ben ancak O'na dayandım, tevbe de ancak O'nadır."** Aşağıdaki âyet-i kerime, müşriklerin Hz. Peygamber'e: "Eğer peygambersen, Mekke'nin etrafını çevreleyen dağları bizlerden uzaklaştır da yerlerini bizim için nehirlere ve kaynak sularına çevir ki ağaç dikip ziraat yapalım. Ayrıca bizim için ölmüş atalarımızı dirilt de senin peygamber olduğuna dair bizimle konuşsunlar." demeleri üzerine nazil olmuştur.

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ؕ بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ؕ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ؕ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿٣١﴾

31. Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'an olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vâdi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vâdinden asla dönmez.

Açıklaması:

31- Bir Kur'an ki onunla dağlar yürütülse yerlerinden kaldırılsalar **veya onunla yer yarılsa yahut onunla** diriltilmek suretiyle **ölüler konuşturulsa,** o kâfirler yine iman etmezler. **Fakat bütün işler Allah'a aittir.** Başkalarına değil. Binaenaleyh; o kâfirlere ileri sürdükleri mucizeler verilse bile ancak Allah'ın imanını dilediği kimseler iman eder, onların dışında kimse iman etmez. Sahabe-i Kiram, müşriklerin imanlarını ümit ederek, Hz. Peygamber'den ileri sürdükleri mucizeleri izhar etmesini arzu edince âyet-i kerimenin devamı nazil oldu: **İman edenler hâlâ bilmedi mi ki eğer Allah dileseydi,** hiç mucizeye gerek

kalmadan **bütün insanları toptan** imana, **hidâyete erdirirdi.** Mekkeliler'den **küfredenlere ise kendi yaptıkları yüzünden** yani küfretmeleri yüzünden öldürülmek, esirlik, harp ve kıtlık gibi belanın tüm çeşitlerinden onları helâka götürecek **bir musibet gelip duracak yahut** Ey Muhammed sen ordunla birlikte **yurtları,** Mekke **yakınlarına konaklayacaksın Nihâyet Allah'ın** onlar üzerine zafer **vaadi gelecektir. Şüphesiz ki Allah, vaadinden dönmez.** Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Hudeybiye'de konaklamış ve nihâyet Mekke'nin fethi gelip çatmıştır.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32. Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkâr edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydin ki) Azabım nasılmış!

Açıklaması:

32- Yemin olsun, tıpkı seninle alay edildiği gibi **senden önceki peygamberlerle de alay edildi.** Bu, Hz, Peygamber (s.a.v.) için bir teselli niteliğindedir. **Ben de o küfredenlere biraz mühlet verdim. Sonra onları** azapla **yakaladım. Benim azabım nasılmış?** Yani O, tam varacağı noktaya varmıştır. İşte seninle alay edenlere de böyle yapacağım.

اَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ ۗ قُلْ سَمُّوهُمْ ۗ اَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33. Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, hiç böyle yapamayan gibi olur mu? Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin (onlar necidir?) Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut boş laf mı ediyorsunuz?" Doğrusu inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.

Açıklaması:

33- Her nefsin bütün kazandıkları yaptıkları; hayır ve şer **üzerinde kâim** gözcü **olan zat** -ki O da Allah (c.c.)'dır- hiç böyle olmayan putlar gibi olur mu? Elbette ki olmaz." Bu tefsire, âyet-i kerimenin devamı delalet etmektedir: **Hâlbuki onlar, Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onların adlarını** Allah'a **söyleyin ba-**

kalım! Kimlermiş onlar?" **Yoksa Allah'a yer yüzünde bilmediği bir şeyi** yani bir ortağı **mı haber vereceksiniz?"** Buradaki istifham, inkârîdir. Yani O'nun hiçbir ortağı yoktur. Çünkü şâyet olsaydı, mutlaka ortaktan münezzeh olan Allah, bunu bilirdi. Hayır **aksine siz onlara dilde söz olsun diye,** gerçekte bir hakikati olmayan boş bir zanla "ortaklar" adını veriyorsunuz **Aslında küfredenlere hileleri,** küfürleri **süslü gösterildi ve doğru yoldan,** hidâyet yolundan **saptırıldılar. Allah kimi saptırırsa artık onu yola getirecek yoktur.**

لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

34. Dünya hayatında onlara sadece bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha şiddetlidir. Onları Allah'tan (onun azabından) koruyacak kimse de yoktur.

Açıklaması:

34- Onlara dünya hayatında ölüm ve esaret **ile bir azap vardır. Ahiret azabı ise elbet** dünyadaki azaptan **daha çetindir. Onları Allah'tan koruyacak** (O'nun azabından) alıkoyacak **da yoktur.**

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۗ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ۗ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35. Takvâ sahiplerine vaad olunan cennetin özelliği (şudur): Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.

Açıklaması:

35- Takva sahiplerine vaad olunan cennetin sıfat(ları)ı size aktaracağımız şekildedir: **Altından ırmaklar akar. Yemişleri** yani cennette yenilecek olanlar **daimidir. Gölgesi** de daimidir. Güneş onu kaldıramaz. Çünkü orada güneş diye bir şey yoktur. **İşte bu** yani cennet şirkten **sakınanların akıbetidir. Kâfirlerin akıbeti ise ateştir.**[83]

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۚ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَا اُشْرِكَ بِهٖ ۚ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾

36. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene (Kur'an'a) sevinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) gruplardan onun bir kısmını inkâr eden

83 Âyet-i kerimede yer alan "Meselü" lafz-ı celili mübteda olup haberi mahzuftur. Takdiri: "Fima nakussu aleyküm"dir.

de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O'nadır.

Açıklaması:

36- Abdullah b. Selam ve ondan başka Yahudilerden iman etmiş olanlar gibi **kendilerine kitap verdiklerimiz,** yanlarında bulunan kitaba muvafakat etmesi sebebiyle **sana indirilenle ferah duyuyorlar.** Müşrik ve Yahudilerden sana düşmanlıkta gruplaşmış olan **hiziplerden onun bir kısmını inkâr edenler de var.** Müşriklerin "Rahman"ın zikredilmesini, Yahudilerin de İsrailoğulları haberleri dışında kalan âyetleri inkâr etmeleri gibi. **De ki: "Ben,** bana indirilen Kur'an'da **yalnız Allah'a kulluk etmekle ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Yalnız O'na davet ederim, dönüşüm de yalnız O'nadır."**

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّاۗ وَلَىِٕنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۤءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاۤءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37. Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra onların arzularına uyarsan (işte o zaman) Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır.

Açıklaması:

37- **İşte biz onu yani** Kur'an'ı **böyle Arapça** Arap diliyle insanlar arasında kendisiyle hükmedeceğin **bir hüküm olarak indirdik. Yemin olsun! Eğer sana** (vahiyle) **gelen bu** tevhid noktasındaki **bilgiden sonra** farz-ı muhal **onların** yani kafirlerin seni davet ettikleri dinlerine tâbi olma konusunda **hevalarına uyacak olursan, sana Allah'tan ne bir veli,** yardımcı **vardır ne de** onun azabından **bir koruyan,** alıkoyan! Müşriklerin Hz. Peygamber' (s.a.v.) çok kadınla evlendi diye ayıplamaları üzerine.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَّذُرِّيَّةً ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

38. Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur. Her müddetin yazıldığı bir kitap vardır.

Açıklaması:

38- Bu âyet-i kerime nazil oldu. **Andolsun ki biz, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da zevceler ve evlat verdik.** Sen de onlar gibisin. **Allah'ın izni olmadıkça** onlardan **hiçbir peygamberin bir mucize getirmeye**

kudreti yoktur. Çünkü onlar da Allah'ın tasarrufu altında olan kullardır. **Her ecel için,** süre için; bu sürenin sınırının yazılı bulunduğu **bir kitap vardır.**

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُۚ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

39. Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.

Açıklaması:

39- Allah, bu kitaptan **dilediğini silip iptal eder,** dilediği ahkâm vesair şeyleri de **sabit bırakır.** Kendisinde hiçbir değişikliğin söz konusu olamayacağı **kitabın aslı,** -ki o da ezelde yazmış olduğu kitaptır- **O'nun katındadır.**[84]

وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

40. Biz, onlara vaad ettiğimizin (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) seni öldürürsek de sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.

Açıklaması:

40- Onlara kendisini **vaad ettiğimizin** yani azabın **bir kısmını sana** hayatında **göstersek,** (Allah'ın iradesi) bu olmuş olur. Yahut onları azaplandırmadan seni **vefat ettirsek, sana düşen ancak tebliğdir.** Tebliğden öte senin hiçbir görevin yoktur. **Hesap da bize aittir.** Bize vardıkları zaman onlara yaptıklarının karşılığını vereceğiz.[85]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۗ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖۗ وَهُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41. Bizim, yeryüzüne gelip onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.

Açıklaması:

41- O Mekkeliler **görmediler mi ki biz arza geliyoruz,** arzı kastediyoruz **da onu** Hz. Peygamber (s.a.v.)'e fethetmek suretiyle **etrafından eksiltip duru-**

84 Âyet-i kerimede yer alan "Yüsbitü" lafz-ı celili, şeddesiz ve şeddeli olarak okunmuştur.
85 Âyet-i kerimede yer alan "İmma" lafzı, "İn-i şartıyye"nin Nun'u "Ma-i Zaide"ye idğam edilmiştir. Ayrıca "İn-i şartıyye"nin cevabı mahzuf olup "Fezake" takdirindedir.

yoruz. Allah yarattıkları hakkında dilediği şekilde **hükmeder. O'nun hükmü peşine düşecek** O'nu reddedecek **yoktur. Hem O, çabuk hesap görendir.**

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan öncekiler de (peygamberlerine) tuzak kurmuşlardı; hâlbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun (dünyanın) sonunun kimin olduğunu yakında kâfirler bileceklerdir!

Açıklaması:

42- Onlardan önceki ümmetler de tıpkı bunların sana hile yaptıkları gibi, peygamberlerine **hile yaptılar. Fakat bütünüyle hilenin** cezası) **Allah'a mahsustur.** Onların hileleri Allah'ın hilesi gibi olamaz. Çünkü Allahü teâlâ **herkesin ne yapacağını bilir.** Ve ona göre karşılığını verir. İşte bütünüyle hile budur. Çünkü, bu onlara hiç bilmedikleri taraftan gelir. **Yarın kâfir** -burada cins kastedilmiştir- **de yurdun akibetinin** yani ahiret yurdundaki güzel akibetin **kimin olduğunu;** onların mı, yoksa Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabının mı olduğunu **bilecektir.**[86]

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43. Kâfir olanlar: Sen resûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter.

Açıklaması:

43- Kafirler sana: **"Sen Allah tarafından gönderilmiş değilsin" diyorlar.** Onlara **de ki: "Benimle sizin aranızda** benim doğruluğuma dair **şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap ilmi bulunanlar** -ki onlar da Yahudi ve Hıristiyanlar'ın mü'minleridir-**yeter**."

86 Âyet-i kerimede yer alan "el-Kâfirü" lafzı, bir kıraatta (ki bizim kıraatimiz da budur-çeviren) "el-Küffarü" (kafirler) şeklinde okunmuştur.

سُورَةُ اِبْرٰهِيمَ

İBRÂHİM SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 52 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِۙ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an) Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip, (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yo-luna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

Açıklaması:

1- Elif, **Lam, Ra.** Bunlarla muradını ancak Allah bilir. Ey Muhammed! Bu Kur'an, **Rablerinin izni,** emri **ile insanları karanlıklardan,** küfürden **aydınlığa,** imana (her şeye) **galip,** (ve) **övülmeye layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz** (büyük) **bir kitaptır.**[87]

اَللّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ؕ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍۙ ﴿٢﴾

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

Açıklaması:

2- O Allah (ın yolu) **ki, göklerde ve yerde ne varsa** mülkiyet, yaratma ve kul edinme bakımından **hepsi onundur. (Başlarına gelecek) şiddetli azap-**

87 Âyette yer alan "İla-Sıratın" "İle en-Nur"dan bedeldir. Yine âyette yer alan "Allah" lafzı, kesre ile okunduğu takdirde" "El-aziz" lafzından bedel, veya atf-ı beyan olup kendisinden sonra gelen "ellezi" ise sıfatı olur. Ve yine "Allah" ism-i şerifi ref ile okunup mübteda, "Ellezi" ise haberi olur.

tan dolayı vay kâfirlerin haline!..

اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۜ اُولٰٓئِكَ فِى ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

3. Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.

Açıklaması:

3- Onlar öyle kimselerdir ki, dünya hayatını ahiret üzerine tercih ederler.

Âyette yer alan "Ellezine" kâfirlerin sıfatıdır. **Allah'ın yolundan** İslâm dininden insanları **çevirirler ve O'nun** yani yolun **eğri olmasını isterler. İşte onlar** haktan çok **uzak bir sapıklık içindedirler.**

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4. (Allah'ın emirlerini) Onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güç ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

4- Biz her gönderdiğimiz peygamberi, ancak kavminin dili ile gönderdik ki (Allah tarafından) getirmiş olduğu şeyleri **onlara açıklasın** ifade edebilsin. **Artık, Allah dilediğini saptırır, dilediğini de hidâyete erdirir. O,** mülkünde **güçlüdür;** yaptıklarında **hikmet sahibidir.**

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

5. Andolsun ki Musa'yı da kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) günlerini hatırlat diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

Açıklaması:

5- Andolsun ki, biz Musa'yı ona "Kavmin Beni İsrail'i **karanlıklardan** küfürden **nura,** imana **çıkar ve onlara Allah'ın günlerini,** nimetlerini **hatırlat"** diyerek dokuz **mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bu hatırlatmada** itaat hususunda **çok sabırlı olan,** nimetlere **çok şükreden her bir kimse için büyük ibretler vardır.**

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰىكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۗ وَفِىْ ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ﴿٦﴾

6. Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini ha-tırlayın. Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip, kadınlarınızı (kızlarınızı) bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."

Açıklaması:

6- Hani hatırla! **Bir vakitler Musa kavmine şöyle demişti: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü O, sizi Firavun hanedanından kurtarmıştı. Onlar, sizi azabın kötüsüne sürüyorlardı ve** bir takım kahinlerin "Benî İsrail'den bir çocuk yakında dünyaya gelecek, Fir'avn'ın saltanatının gitmesine sebep olacaktır" sözü üzerine doğan **çocuklarınızı boğazlayıp, kadınlarınızı sağ bırakmaya devam ediyorlardı. İşte bunda,** bu kurtarmada veya azapta **Rabbinizden büyük bir** ikram yahut **imtihan vardır.**

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِىْ لَشَدِيْدٌ ﴿٧﴾

7. Hatırlayın ki Rabbiniz size: "Eğer şükrederseniz elbette size (nimetimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!" diye bildirmişti.

Açıklaması:

7- Hatırlayın ki, Rabbiniz (şunu) **bildirmişti: Andolsun, eğer siz** Allah'ı birlemek ve itaat etmek suretiyle benim nimetime **şükrederseniz elbette size** (nimetlerimi) **artırırım. Fakat** küfür ve isyan ile nimeti inkâr ederek **nankörlük ederseniz** elbette size azap ederim.[88] **Muhakkak ki benim azabım çok şiddetlidir."**

88 İkinci cümledeki kasemin cevabı mahzuftur. Şarih, bunun "elbette size azap ederim" olduğunu belirtmiştir. Buna da âyetin devamı delalet etmektedir.

وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًاۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

8. Musa dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye lâyıktır."

Açıklaması:

8- Yine Musa kavmine: "Siz **ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz bilin ki Allah** mahlûkatından **müstağni ve** kullarına yaptığı işlerde **övülmüştür."**

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَۛ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْۛ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُۜ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا اَيْدِيَهُمْ فِٓى اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾

9. Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: "Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz."

Açıklaması:

9- Sizden önce gelip geçenlerin, Nuh kavminin, Hud'un kavmi **Ad ve** Salih'in kavmi **Semud'un ve onlardan sonrakilerin -ki** çokluklarından dolayı **onları (n** sayılarını) **ancak Allah bilir- haberi size gelmedi mi?**[89] **Onlara peygamberleri** doğruluklarını gösteren açık (ve kesin) **delillerle gelmişlerdi de onlar** yani ümmetler, aşırı kinlerinden dolayı ellerini ısırmak için **ellerini ağızlarına götürüp, "Biz hakikaten** sizin iddianıza göre **sizin getirmiş olduğunuz şeyi inkâr ettik ve bizi davet ettiğiniz şeyden kuşkuya düşüren bir şüphe içindeyiz." demişlerdir.**

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِۜ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ قَالُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۜ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10. Peygamberleri dedi ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi mu-

89 Âyette yer alan istifham takrir içindir. (Yani haberleri size gelmiştir.)

ayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine) çağırıyor." Onlar dediler ki: "Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!"

Açıklaması:

10- Peygamberleri: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?[90] **O, sizi günahlarınızı bağışlamak için** kendisine ibadete **çağırıyor ve belirli bir vakte,** ölüm vaktine **kadar** azapsız **size müsaade ediyor" demişlerdir.**[91] **Onlar: "Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz.**[92] **Bizi babalarımızın taptıkları şeylerden,** putlardan **çevirmek istiyorsunuz. O halde bize** doğruluğunuzu gösteren açık **bir delil getirin" dediler.**

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11. Peygamberleri onlara dediler ki: "(Evet) Biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Müminler ancak Allah'a dayansınlar."

Açıklaması:

11- Peygamberleri onlara: "(Evet) Dediğiniz gibi **biz ancak sizin gibi bir insanız velâkin Allah,** peygamberlik **nimetini kullarından kime dilerse ona ihsan buyurur. Allah'ın izni,** emri **olmadıkça da size bir mucize getirmemiz bizim için mümkün değildir.** Çünkü biz yetiştirilmiş kullarız. **Mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler,** O'na güvensinler.

وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا ؕ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُونَا ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

12. "Hem bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevek-

90 "Fi efvahihim" âyetinde yer alan "Fi" harf-i cerri "ilâ" mânâsındadır. Ayrıca "E-fillahi şekkün" âyetinde yer alan istifham inkâr ifade etmektedir. Yani Allah'ın varlığı ve birliğinde şüphe (ihtimali) yoktur. Zira bu konuda çok açık (ve kesin) deliller vardır.

91 "Min-Zunubiküm" âyetinde yer alan "Min" harfi (Ahfeş'in göre) zaiddir. Zira, İslâm, kendinden önceki günahları bağışlar. Veya kul hakları çıkması için "Min" tab'iz (bir kısım) içindir.

92 Âyette yer alan "İn" (menfi) "Ma" mânâsındadır.

kül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."

Açıklaması:

12- Hem biz neden Allah'a tevekkül etmeyelim ki? Yani bundan bizi alıkoyacak hiçbir engel yoktur. **O bize yollarımızı göstermiştir. Ve elbet bize yaptığınız eziyetlere sabredeceğiz. Onun için tevekkül edenler, yalnız Allah'a tevekkül etsinler dediler.**[93]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَاۜ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِينَۙ ﴿١٣﴾

13. Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya yurdu-muzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!" diye vahyetti.

Açıklaması:

13- İnkar edenler peygamberlerine dediler ki: "Ya sizi mutlaka yurdumuzdan çıkarırız. Ya da mutlaka dinimize dönersiniz." Bunun üzerine Rableri onlara: "Biz muhakkak zalimleri, kâfirleri **helak edeceğiz."**

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14. Ve (ey inananlar!) onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştire-ceğiz. İşte bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur.

Açıklaması:

14- Ve onlar(ın helâkın)dan **sonra sizi, o yere,** onların yurduna **yerleştireceğiz diye vahyettik. Bu,** yardım ve o yere mirasçı kılmak **makamımdan** yani huzuruma durması **ve** azap **tehdidimden korkan kimseler içindir.**

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍۙ ﴿١٥﴾

15. (Peygamberler) Fetih istediler (Allah da verdi). Her inatçı zorba da hüsrana uğradı.

Açıklaması:

15- Peygamberler kavimlerine karşı Allah'tan **fütuhat** (ve) zafer **istediler. Ve** hakka karşı **her inatçı,** (ve) Allah'a itaat etmekten kibreden **zorba hüsrana uğradı.**

93 "Alâ mâ azeytûne" âyetinde yer alan "Ma" ma-i masdariyyedir. Şarih bunu "Alâ-azaküm" şeklinde izah etmiştir.

مِنْ وَرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ صَدِيْدٍ ﴿١٦﴾

16. Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli su içirilecektir!

Açıklaması:

16- Onun önünde de gireceği cehennem vardır. Ona orada **irinli sudan içirilecektir.** Sadid: Cehennem ehlinin karnından akıp çıkan şeydir ki kan ve irinle karışmıştır.

يَتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَأْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۗ وَمِنْ وَرَآئِهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ﴿١٧﴾

17. Onu yudumlamaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurtulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap da vardır.

Açıklaması:

17- Acılığından dolayı onu üst üste yudum yudum **zorla yutmaya çalışacak fakat** çirkinliği ve pisliğinden dolayı **bir türlü boğazından geçiremeyecek. Her taraftan kendisine ölüm** yani azabın her türlüsünü ona gerekli kılan ölüm sebepleri **gelecek fakat ölmeyecektir. Bu azabın arkasından da ağır,** kuvvetli hiç kesilmeyen ebedî **bir azap gelecektir.**

مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادِ ِۨاشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِىْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۗ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا عَلٰى شَىْءٍ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٨﴾

18. Rablerini inkâr edenlerin durumu (şudur): Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın, şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İyiden iyiye sapıtma işte budur.

Açıklaması:

18- Rablerini inkâr edenlerin sıla-i rahim ve sadaka gibi iyi gözüken **amellerinin** bunlarla (ahirette) fayda görmeme bakımından **durumu fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer,** ki şiddetli esen rüzgâr o külü saçıp toz yapmış (yok etmiş) ondan hiçbir şey ele geçmez. (İşte aynı şekilde) Kafirler dünyada yapıp **kazandıklarından hiçbir şeyi ellerine geçiremezler,** yani onun için bir sevap bulamazlar. Çünkü şartı yoktur (o da imandır).[94] **İşte**

94 Âyette yer alan "Meselüllezine" mübteda "A'maluhum" ondan bedel, car mecrur ise ha-

bu (haktan) **uzak sapıklığın,** helakin **ta kendisidir.**

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۙ ﴿۱۹﴾

19. Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.

Açıklaması:

19- Ey Muhatap! **Görmedin mi Allah, gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır.**[95]

Ey insanlar! **dilerse sizi götürür de** yerinize **yeni bir halk (nesil) getirir.**

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿۲۰﴾

20. Bu, Allah'a güç değildir.

Açıklaması:

20- Allah'a göre bu zor bir şey değildir.

وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ؕ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿۲۱﴾

21. (Kıyamet gününde) Hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbilerinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar da diyecekler ki: "(Ne yapalım) Allah bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

Açıklaması:

21- Mahlûkatın **hepsi Allah'ın huzuruna çıktılar** (çıkacaklar).[96]

---

beridir.

95 Âyette yer alan istifham takrir içindir. Yine âyette yer alan "bi'l hakkı" "Haleke" fiiline taalluk etmektedir.

96 Bu âyet ile bundan sonraki fiilin mazi sigası ile tabir edilmesi gelecekte meydana gelmesi kesin olması itibarıyladır. (Çünkü Allah'ın haber verdiği her şey doğrudur ve gerçektir. Dolayısıyla sanki olmuş ve meydana gelmiş gibidir.)

Ve zayıflar, tâbi olan halk tabakası peşlerinden gidilen **büyüklük taslayanlara, "Biz size tabi olanlar idik. Şimdi siz, Allah'ın azabından az bir şeyi bizden defedebilir misiniz? diyecekler. Onlar** yani peşlerinden gidilenler: **"Eğer Allah bize hidâyet verseydi elbette sizi** hidâyete **davet ederdik. Şimdi bizler sızlansak da sabretsek de bizim için aynıdır. Bizim için sığınacak bir yer yoktur." cevabını vereceklerdir.**[97]

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّاۤ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَاۤ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَاۤ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَاۤ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۲۲﴾

22. (Hesapları görülüp) iş bitirilince şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkâra) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddettim." Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır.

Açıklaması:

22- Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdirilerek **iş bitince** cehennem ehli şeytanın başına toplanacaklar. **Şeytan,** İblis (Onlara) **der ki "Şüphesiz Allah size** öldükten sonra dirilme ve ceza konusunda (size) **gerçeği vaad etti.** Ve (sözünü) size doğruladı. **Ben de size** öldükten sonra dirilme ve ceza olmayacağına dair **vaad ettim. Ama size yalancı çıktım, bununla beraber benim sizin üzerinizde hiçbir kuvvet ve kudretim yoktu** ki sizi bana uymaya zorlayayım.

Ancak sizi davet ettim. Siz de bana hemen icabet ettiniz. Binaen aleyh beni kınamayın, benim davetimi kabul etmekle **kendinizi kınayınız. Ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Doğrusu ben, sizin bundan önce** dünyada **beni** Allah'a **ortak tutmanızı da tanımamıştım** (ya). Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyuracak: **"Muhakkak ki, zalimlere acıklı bir azap vardır."**[98]

97 Âyette yer alan "Tebe'un" kelimesi "Tabi'in"in çoğuludur. Yine âyette geçen birinci "Min" beyan için, ikincisi ise tab'iz (bir kısım) içindir. "Malene Min Mahis" âyetinde geçen "Min" ise zaiddir.

98 "Min Sultan" âyetinde yer alan "Min" zaiddr. Yine âyette yer alan "İlla" Lakinne mânâsındadır. Ve yine "Bi-ma Eşrektumun'i" âyetinde geçen "Ma" Ma-i masdariyedir. Şarih takdirini

وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23. İman edip de iyi işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada (birbirleriyle) karşılaştıkça söyledikleri "selam"dır.

Açıklaması:

23- İman edip de salih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle orada ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere sokulacaklar. Orada onların Allah'tan, meleklerden ve kendi aralarında **tahiyyeleri** (birbirlerine duaları, iltifatları, sağlık temennileri) **selamdır.**[99]

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَآءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِى اُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

24. Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.

25. (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.

Açıklaması:

24- Görmedin mi Allah nasıl bir temsil yaptı? Güzel bir kelimeyi yani La ilahe illallah kelimesini **kökü** yerde **sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.**

25- O ağaç Rabbinin izni ile, iradesi ile **her zaman yemişini,** meyvesini **verir.** İşte bunun gibi, iman kelimesi müminin kalbine yerleşmiştir. Ameli de göklere yükselir. Her zaman amelinin bereket ve sevabı ona ulaşır. **Allah insanlara böyle temsilleri beyan ediyor ki, olur ki onlar öğüt alırlar** da iman ederler.

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26. Kötü bir sözün misali gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta

yapmıştır. Âyette yer alan Musri hiyy lafzı ya'nın fetha ve kesrası ile de okunmuştur.

99 Âyette yer alan "Halidine" kelimesi hal-i mukaddederedir. (Yani ebedî kalmaları takdir edilmiştir.)

durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.

Açıklaması:

26- Kötü bir kelimenin ki bu küfür kelimesidir, **misali kötü bir ağaç,** Ebu Cehil karpuzu **gibidir. Ki yerin üstünden sökülmüştür.** (Bu yüzden) **Onun için istikrar** ve sebat **yoktur.** Küfür kelimesi de böyledir. Onun da sebatı, dalı ve bereketi yoktur.

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

27. Allahü teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.

Açıklaması:

27- Allah, iman edenleri hem dünyada hem ahirette yani kabirde **sabit sözle** ki o da kelime-i tevhiddir **sağlam, tutar.** İki melek onlara, "Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?" diye sual ettiklerinde doğru cevap verirler. Nitekim Buhari ve Müslim'deki bir hadis-i şerifte böyle buyrulmuştur. **Allah, zalimleri,** kafirleri **delalete düşürür** de doğru cevap vermeye yol bulamazlar. Hadis-i şerifte belirtildiği gibi bilakis, "Bilmiyoruz" derler. **Allah dilediğini yapar.**

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

28. Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavim-lerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

29. Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır!

Açıklaması:

28-29- Bakmaz mısın o kimselere ki Allah'ın nimetini yani nimete şükretmeyi **küfre değiştirdiler.** Onlar da Kureyş kâfirleridir. Ve kâfirler kavimlerini saptırması yüzünden **kavimlerini helak yurduna cehenneme indirdiler. Oraya gireceklerdir. Ne kötü bir karargâhtır** o (cehennem).[100]

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

100 Âyette yer alan "Cehennem" lafzı ("Dare'l-bevar"dan) atf-ı beyandır. (Helak yurdunu izah etmektedir.)

30. (İnsanları) Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: (İstediğiniz gibi) yaşayın! Çünkü dönüşünüz ateşedir.

Açıklaması:

30- Allah'ın yolu İslâm **dininden sapmak (ve saptırmak) için Allah'a eşler uydurdular.** Onlara **de ki:** "Dünya nimetinizle biraz daha **keyfinize bakın! Çünkü varacağınız yer ateştir."**[101]

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31. İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne alışveriş ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıklardan (Allah için) gizli-açık harcasınlar.

Açıklaması:

31- İman etmiş kullarıma söyle: "Namazı dosdoğru kılsınlar ve kendisinde ne alışveriş ne fidye **ne de** fayda veren **dostluk olmayan bir gün** ki o da kıyamet günüdür **gelmeden kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve aşikâr infakta bulunsunlar.**

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ۚ ﴿٣٢﴾

32. (O öyle lütufkâr) Allah'tır ki gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.

Açıklaması:

32- Allah, Odur ki gökleri ve yeri yaratmıştır. Gökten su indirerek onunla size rızık olmak üzere türlü meyveler çıkardı ve izni ile denizde yüzüp gitmeleri için yolcu ve yük taşımak üzere **gemileri emrinize verdi Nehirleri de size musahhar kılmıştır.**

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ ﴿٣٣﴾

33. Düzenli seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.

---

101 Âyette yer alan "Liyedillu" fiili ya'nın zammesi ile de okunmuştur.

Açıklaması:

33- Hiç durmadan yörüngelerinde **yürüyüp giden güneşi ve ayı size musahhar kılmış** gece dinlenesiniz diye **geceyi ve** gündüz onun lütfundan rızık aramanız için **gündüzü de istifadenize verdi.**

وَاٰتٰىكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ ۭ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ۭ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34. O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür!

Açıklaması:

34- Hem size geçiminizi temin edecek şekilde **istediğiniz şeylerin hepsinden vermiştir. Eğer Allah'ın verdiği nimetleri** art arda gelen ihsanını **sayacak olsanız onları saymaya güç yetiremezsiniz. Hakikaten insan,** kâfir isyan etmekle kendine **çok zalim;** Rabbinin nimetini inkâr etmekle de **çok nankördür.**

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِىْ وَبَنِىَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

35. Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"

Açıklaması:

35- Bir de hatırla ki **bir vakitler İbrahim şöyle demişti:** "Ey **Rabbim! Bu beldeyi,** Mekke'yi **emniyetli kıl!**" Allahü teâlâ onun duasını kabul ederek orayı kutsal kılmıştır. Orada insan kanı akıtılmaz, hiç kimseye haksızlık edilmez. Oranın avı avlanmaz ve bitkisi kesilmez.

Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ تَبِعَنِىْ فَاِنَّهٗ مِنِّىْ ۚ وَمَنْ عَصَانِىْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

36. "Çünkü onlar (putlar), insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep oldular Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin."

Açıklaması:

36- Ey **Rabbim! Çünkü onlar** yani putlar birçok insanın onlara tapması

suretiyle **insanlardan bir çoğunu saptırdılar. Bundan böyle** tevhid üzere **kim bana uyarsa işte o benim** dinime mensup olanlardandır. **Kim de bana isyan ederse artık sen çok bağışlayıcı, çok esirgeyicisin.** İbrahim (a.s.) bu sözü, Allahü teâlânın, şirki bağışlamayacağını bilmeden önce söylemiştir.

رَبَّنَآ اِنِّٓى اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِۙ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْـِٕدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِٓى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37. "Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler."

Açıklaması:

37- Ey Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını -ki İsmail (a.s.) ile validesi Hacer'i- tufandan önceki **senin mukaddes olan evinin yanında ekin bitmez bir vadide** -ki Burası Mekke'dir- **yerleştirdim. Ey Rabbimiz** (bunu) **namazı dosdoğru kılsınlar diye** yaptım **Bundan böyle insanlardan bir kısmının kalplerini onlara** (yani hacca) meylettir ve şefkatli kıl. İbn-i Abbas (r.a.) der ki: "Eğer Hz. İbrahim (a.s.) İnsanların kalplerini deseydi, İranlılar ve Bizanslılar ve bütün insanlar hacca gönül verirlerdi." Ve **şükretmeleri için kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır.**

Allahü teâlâ Taifi[102] oraya nakletmekle İbrahim'in (a.s.) duasını kabul etti.

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُۜ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ ﴿٣٨﴾

38. "Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de açıkla-yacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."

Açıklaması:

38- Ey Rabbimiz! Bizim gizlediğimiz ve açığa vurduğumuz her şeyi mu-

102 Taif = Şam memleketinden bir parça yer ve pınar ve ağaçları ile birlikte Hicaz'a, taş ve çorak arazi de Hicaz'dan Şam'da Haran denilen yere Allahü teâlâ tarafından Cebrail vasıtasıyla nakledilmiştir.

hakkak sen bilirsin. Ne yerde ne gökte Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz.

Bu kelâmın, Allahü teâlânın kelâmından veya İbrahim (a.s.)'ın kelâmı olmasına muhtemeldir.

Âyette yer alan "Min" zaittir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ ۚ اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

39. "İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir."

Açıklaması:

39- İhtiyarlık halimde iken bana İsmail'i Hz. İsmail babası doksan dokuz yaşında iken doğdu **ve İshak'ı** İshak ise Hz. İbrahim yüz on iki yaşında iken dünyaya geldi **ihsan eden Allah'a hamdolsun. Şüphesiz ki Rabbim, duayı kabul buyurandır.**

رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾

40. "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz! Duamı kabul et!"

Açıklaması:

40- Ey Rabbim! Beni namaza müdavim kıl! Zürriyetimden de namaz kılacak kimseleri namaza daim eyle! İçlerinden kâfirlerin olacağını *A*llahü teâlâ kendisine bildirmesinden dolayı "Min" lafzını getirdi (Zürriyyetimden dedi).

Ey Rabbimiz! mezkûr **duamı kabul buyur!**

رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

41. "Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve müminleri bağışla!"

Açıklaması:

41- Ey Rabbimiz! Hesap görüleceği gün beni, annemi, babamı ve bütün mü'minleri bağışla![103]

Anne ve babasının Allah düşmanı olduğunu bilmeden önce af dilemiştir. Annesinin Müslüman olduğu söylenmiştir.

103 Âyette yer alan "Veli valideyye" müfred (tekil) olarak "validi" ve "Veledeyye" (İsmail ve İshak'ı) şeklinde de okunmuştur.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَۙ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُۙ ﴿٤٢﴾

42. (Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.

Açıklaması:

42- Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"Sakın Allah'ı zalimlerin** Mekke ehlinden olan kâfirlerin **yaptıklarından gafil sanma! Onları ancak öyle bir güne** azapsız **bırakıyor ki, o günde gözler** görecekleri şeyin dehşetinden **dışarı fırlar.**

"Şuhise basaru falanın" (Filanın gözü kıpırdamadı) denir. Yani güzünü açtı da kapayamadı.

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْۚ وَاَفْـِٕدَتُهُمْ هَوَآءٌۜ ﴿٤٣﴾

43. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar.

Açıklaması:

43- Başlarını semaya doğru **dikerek koşarlar. Gözleri kendilerine bile dönüp bakmayacak. Kalpleri ise** müthiş korkularından dolayı akıldan **bomboştur.**[104]

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾

44. Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) "Daha önce, sizin için bir zevâl olmadığına yemin etmemiş miydiniz? "

Açıklaması:

44- Ey Muhammed! **İnsanları** kâfirleri, **kendilerine azabın geleceği gün** -ki o gün kıyamet günüdür- **ile korkut. Kâfir olanlar: "Rabbimiz!** bizi dünyaya döndürmek suretiyle **Bize yakın bir zamana kadar müsaade buyur da** seni birleyerek **davetine icabet edelim ve peygamberlere uyalım." derler,** azarlamak için onlara şöyle denir **'Hani siz, bundan evvel dünyada, si-**

104 Âyette yer alan "Muhdi'ine" haldir.

zin için hiçbir zeval dünyadan ayrılıp ahirete gitme diye bir şey **olmadığına yemin etmemiş miydiniz?"**

وَسَكَنْتُمْ فِى مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

45. "(Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik."

Açıklaması:

45- Üstelik dünyada, inkâr etmekle **kendilerine zulmeden** geçmiş ümmetlerin **yerlerine oturdunuz. Onlara azap olarak nasıl bir işlem yaptığımız size apaçık belli oldu.** Sizi (yaptıklarınızdan) engellemedi. Ve Kur'an'da **size misaller gösterdik.** İbret de almadınız.

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ ۟ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

46. Hilelerinin cezası Allah katında (malum) iken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi!

Açıklaması:

46- Gerçekten onlar Nebi'ye (s.a.v.) onu öldürmeyi veya bağlayıp tutuklamayı yahut (yurdundan) çıkarmayı istedikleri zaman **hilelerini kurdular. Ve onların hilesi Allah katındadır.** Yani Allah katında malûmdur. Veya cezası Allah katındadır. Ne kadar büyük de olsa **onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildir.** Bunun mânâsı mühim değil, bu ancak kendilerine zarar verir demektir.

Bu âyette zikri geçen dağlardan maksat bizzat dağların kendisidir, denilmiştir. Karar ve sebatta dağlara benzetilen İslâm'ın hükümleridir de denilmiştir.[105] Hileden maksadın, onların küfrü olduğu da söylenmiştir.

"Az daha gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecekti" (Meryem-90) âyeti ikinci kıraata göre, onların hilelerinden maksadın küfür olduğuna münasip düşüyor, muvafakat ediyor. (Çünkü Rahman'a çocuk isnat ettiler.)

Birinci görüşe de (yani onların hilelerinden maksat büyüklüğüdür) menfi olarak okunan "Onların hileleriyle dağlar yerindan gidecek değildi." (büyük de olsa) âyeti muvafakat ediyor.

105 "Bir kıraata göre "Litezule" fiili lam'ın fethası ve fiilin zammesi ile okunmuştur, Buna göre ise "İn" tahfiflenmiştir. Bu kıraate göre maksat onların hilelerinin büyüklüğüdür. Buna göre mânâ: Halbuki onların hilelerinin (büyüklüğü bakımından dağlar yerinden oynar).

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ رُسُلَهٗۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍۙ ﴿٤٧﴾

47. O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah mutlak üstündür, kimsenin yaptığını yanına bırakmaz.

Açıklaması:

47- O halde, sakın Allah Peygamberlerine olan zafer **vaadinden döner sanma! Şüphesiz Allah gâliptir.** Hiçbir şey onu aciz bırakamaz. Kendisine asi olan kimselere karşı **intikam sahibidir.**

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

48. Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği, (insanlar) bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerin cezasını verecektir).

Açıklaması:

48- Hatırla ki, **o gün, yer başka yere, gökler de başka göklere çevrilecek.** Bu da kıyamet günü gerçekleşecektir.

Buhari ve Müslim'deki bir hadis-i şerifte belirtildiği üzere: O gün insanlar bembeyaz tertemiz bir yerde toplanacaklardır."

Efendimiz'e (s.a.v.) "O gün insanlar nerede bulunacaklardır" sorusu sorulduğunda, Efendimiz cevaben; "Sırat üzerinde bulunacaklardır" buyurdu. Bu hadis-i şerifi ise Müslim rivâyet etmiştir. **Ve insanlar her şeye gücü yeten ve bir olan Allah'ın huzuruna** (hesap görmek için) kabirlerinden **çıkarılacaklardır.**

وَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَىِٕذٍ مُّقَرَّنِيْنَ فِى الْاَصْفَادِۚ ﴿٤٩﴾

49. O gün, günahkârların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.

Açıklaması:

49- Ey Muhammed! **O gün, kâfirlerin** şeytanları ile birlikte **kelepçe ve zincirlere bağlanmış olduklarını göreceksin.**

سَرَابِيْلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَّتَغْشٰى وُجُوْهَهُمُ النَّارُۙ ﴿٥٠﴾

50. Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir.

Açıklaması:

50- Gömlekleri katrandandır. Zira katran, ateşi tutuşturmada daha etkilidir. **Yüzlerini** (ve yüreklerini) **de ateş saracaktır.**

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

51. Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir). Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir.

Açıklaması:

51- Çünkü Allah, herkesi kazandığı hayır ve şer **ile cezalandırması için** huzuruna çıkaracaktır.[106]

Şüphesiz Allah, hesabı çok çabuk görendir. Bu konuyla ilgili hadis-i şerifte bildirildiği üzere, bütün yarattıklarını, dünya günlerinden bir gündüzün yarısı kadar bir zamanda hesaba çeker.

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ وَلِيَعْلَمُوٓا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52. İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir.

Açıklaması:

52- Bu Kur'an **insanlara bir tebliğdir.** Yani, insanlara tebliğ edilmek üzere indirilmiştir. **Bununla hem uyarsınlar hem** ondaki delillerden **O'nun** yani Allah'ın **ancak bir ilâh olduğunu bilsinler. Hem de akıl sahipleri öğüt alsınlar.**[107]

106 Âyette yer alan "Liyecziye" fiili Berezu fiiline taalluk etmektedir.
107 Âyette yer alan "Liyezzekkeru" fiilinde (babın) aslındaki ta, zal'a idgam yapılmıştır.

سُورَةُ الْحِجْرِ

HİCR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 99 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile başlarım.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir.

2. İnkâr edenler zaman zaman, keşke biz de Müslüman olsaydık, diye arzu ederler.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Ra Bu harflerden muradının ne olduğunu en iyi bilen Allah'tır. **Bunlar** Bu âyetler **kitabın** Kur'an'ın ve Hakkı batıldan (ayırıp) **izhar eden Kur'an'ın âyetleridir.**[108]

2- Küfredenler kıyamet günü kendi halleri ile Müslümanların hallerini bizzat müşahade ettikleri zaman **"Keşke Müslüman olsalarmış" diye nice kez arzu** temenni **edecekler.** Buradaki "Rubbe" teksir içindir. Çünkü bu temenni onlardan çoğu kez zuhur edecektir. Bir görüşe göre ise "taklil" (azlık) içindir. Çünkü kıyametin ürpertici manzaraları kendilerini o kadar şaşırtıp dehşete düşürecek ki, kendilerine gelip de bunu temenni etme fırsatı bulamayacaklar. Ancak bazı zamanlar bunu temenni edebilecekler.[109]

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

108 "Âyet" ile "el-Kitab" arasındaki izafet "Min" mânâsındadır. Ayrıca "Kur'an'ın" lafz-ı celili bir sıfatın ilâvesi ile "el-Kitab" üzerine matuftur.

109 Âyet-i kerimede yer alan "Rübbema" şeddeli ve şeddesiz "Rübema" şeklinde okunmuştur.

3. Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalayadursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler!

Açıklaması:

3- Bırak onları Ey Muhammed! Kâfirleri (kendi hallerine) terket ki **yesinler,** dünyaları ile **zevk etsinler** ömürlerinin uzun olacağına ve benzeri konulara dair **emel kendilerini** iman etmekten **meşgul ededursun** sonlarının ne olacağını **yakında bilecekler.** Bu, emir, onlarla savaşmakla emrolunmadan önce idi.[110]

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

4. Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.

5. Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez ve onu geciktiremez.

Açıklaması:

4- Biz, hiçbir memleketi -halkı kastedilmiştir- helak edilmeleri için **belli bir yazısı** eceli **olmaksızın** (rastgele) **helak etmedik.**[111]

5- Hiçbir ümmet, ne ecelinin önüne geçebilir, ne de onu geciktirebilir, ecelinden sonraya kalabilir.

وَقَالُوا يَآ اَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

6. Dediler ki: "Ey kendisine Kur'an indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun!"

Açıklaması:

6- Onlar yani Mekke kâfirleri Hz. Peygamber' (s.a.v.): **"Ey** iddiasınca **kendisine Kur'an indirilen! Sen muhakkak delisin!**

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

7. "Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize melekleri getirmeliydin."

Açıklaması:

7- Eğer senin şüphesiz peygamber olduğuna ve bu Kur'an'ın Allah katından olduğuna dair iddianda **doğrulardan isen, bize melekleri getirsene!"**

110 (Daha sonra kılıç âyeti ile neshedildi.(Çeviren)
111 Âyet-i kerimede yer alan "Min", zaidedir.

dediler.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُٓوا اِذًا مُّنْظَرِينَ ﴿٨﴾

8. Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez.

Açıklaması:

8- Allahü teâlâ buyuruyor ki: **Melekler ancak hak ile** azap ile **inerler**[112] **ve o vakit yani** melekler azabı indirdikleri vakit, **o kafirlere mühlet verilmez.** Azaptan geri bırakılmazlar.[113]

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9. Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

Açıklaması:

9- Hiç şüphe yok ki, zikri Kur'an'ı **biz indirdik ve muhakkak onu** her türlü tebdil, tahrif, ziyade ve noksandan **biz koruyacağız.**

Âyet-i kerimede yer alan "Nahnu" lafzı "İnne"nin ismindeki tekid, yahut zamir-i fasl, düşmektedir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى شِيَعِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾

10. Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.

11. Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi.

Açıklaması:

10- Andolsun! Senden önceki ümmetlerin fırkaların **içinde de** peygamberler **gönderdik.**

11- Onlara hiçbir peygamber gelmiyordu ki, kendisiyle alay eder olmasınlar. Tıpkı kavminin seninle alay ettikleri gibi. Bu, Hz. Peygamber (s.a.v.) için bir tesellidir.

كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

12. İşte böylece biz onu, (inkârcılığı) suçluların kalplerine sokarız.

112 Tercümede müfessirin esas aldığı kıraata uyduk. Bizim kıraatimiz olan Hafs rivayetini mealde esas aldık.

113 Âyet-i kerimede yer alan "tenezzelü" lafzında iki Ta'dan biri hazfedilmiştir.

13. Öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken onlar hala buna (Kur'an'a) inanmıyorlar.

Açıklaması:

12- İşte biz yalanlamayı onların kalplerine soktuğumuz gibi **onu mücrimlerin** yani Mekke kafirlerinin **kalplerine de böylece sokarız.**

13- Ona Hz. Peygamber'e (s.a.v.) **iman etmezler. Halbuki evvelki inkarcıların sünneti.** Yani Allah'ın onlar hakkındaki sünneti -ki o da, peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle onları azaplandırmasıdır- **geçmiştir.** Bunların da onlardan bir farkı yoktur. (Dolayısıyla onlara verilen ceza, bunlara da verilecektir.)

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوٓا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

14. Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar,

15. "Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır" derler.

Açıklaması:

14-15- Üzerlerine bir kapı açsak da oradan o kapıdan **yukarı** çıksalar (semaya) yükselseler **mutlaka "Bizim herhalde gözlerimiz döndürüldü** (gerçeği görmelerinin önüne) perde çekildi. **Daha doğrusu biz büyülenmiş bir kavimiz,** de buna bağlı olarak bunlar bize gösterilmektedir." **derlerdi.**

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾

16. Andolsun, biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik.

Açıklaması:

16- Şanım hakkı için! Biz gökte burçlar yarattık. Bunlar koç, boğa, ikizler, yengeç, aslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova ve balık olmak üzere on iki burçtan ibaret olup yedi ayrı yürüyen gezegenin yörüngeleridirler. Şöyle ki:

1- Merih: Koç ve akrep burçları bu gezegenin yörüngeleridirler.

2- Zühre: Boğa ve terazi burçları bu gezegenin yörüngeleridirler.

3- Utarid: İkizler ve başak burçları bu gezegenin yörüngeleridirler.

4- Ay: Yengeç burcu bu gezegenin yörüngesidir.

5- Güneş: Aslan burcu bu gezegenin yörüngesidir.

6- Müşteri: Yay ve balık burçları bu gezegenin yörüngeleridirler.

7- Zühal: Oğlak ve kova burçları bu gezegenin yörüngeleridirler. **Ve gökyüzünü bakıp seyredenler için** yıldızlarla **ziynetledik.**

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

17. Onları, taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk.

18. Ancak kulak hırsızlığı eden müstesna. Onun da peşine açık bir alev sütunu düşmüştür.

Açıklaması:

17- Hem onu, her kovulmuş şeytandan (üzerine yürüyen) ateş parçalarıyla **koruduk.**

18- Ancak kulak hırsızlığı eden kulak verip bilgiyi kapıp götüren **olur ki, onun da peşine apaçık bir ateş yalını** parlak bir yıldız **düşer** ve onu yakıverir, yahut onu delip geçer. Ya da onu sakat bırakıp delirtir.

وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَىْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾

19. Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik.

Açıklaması:

19- Yeri de döşedik. Oraya ağır baskılı, üzerinde bulunanlarla birlikte sarsılmaması için sabit **dağlar oturttuk. Ve oraya ölçülü** (Allah katında) malûm ve takdir edilmiş **her şeyden bitirdik.**

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

20. Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (ge-rekli) geçim vasıtaları yarattık.

Açıklaması:

20- Orada sizin için meyvalar ve hububatlardan **geçimler yarattık. Rızkını sizin veremeyeceğiniz kimseleri de** yani köleleri yeryüzünde dolaşan canlıları ve evcil hayvanları da sizin için yarattık. Ki bunların tamamını yalnızca Allah rızıklandırmaktadır.

وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

21. Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.

Açıklaması:

21- Hiçbir şey yoktur ki hazineleri, hazinelerinin anahtarları **bizim yanımızda olmasın! Fakat biz onu ancak** ihtiyaçlara gö**re malûm bir miktarda indiririz.**

وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَآ اَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾

22. Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.

Açıklaması:

22- Biz de aşılayıcı bulutları aşılayıp yağmurla yüklenmelerine sebep olan **rüzgârlar gönderdik de gökten** buluttan su yağmur **indirerek onunla sizi suladık. Siz onu saklamıyorsunuz.** Yani onun hazineleri sizin ellerinizde değildir.

وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾

23. Şüphesiz biz diriltir ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris olu-ruz.

Açıklaması:

23- Ve biz, gerçekten biz diriltir ve öldürürüz. Hepsinin varisleri de baki olanlar da **bizleriz.** Mahlûkatın tümüne biz varis olacağız.

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

24. Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

25. Şüphesiz Rabbin onları (kıyamette) toplayacaktır. Çünkü O, ha-kîmdir, alîmdir.

Açıklaması:

24- Yemin olsun! Biz sizden öncekileri de Yani Adem'den (a.s.) itibaren sizden önce geçmiş olan yaratılmışları da **bilmişizdir. Yine yemin olsun!** Kıyamete kadar **geri kalanları da biliriz.**

25- Ve muhakkak Rabbin (evet) **O, onları toplayacak. Gerçekten O,** tasarrufunda **çok hikmet sahibidir,** yaratıklarını **ziyade bilendir.**

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

26. Andolsun biz insanı, (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

Açıklaması:

26- Yemin olsun ki biz insanı Adem'i, başka bir nesneye çarpılınca kendisinden "tıngır tıngır", yani ses duyulan **salsalden** kuru bir çamurdan, **şekillenmiş,** asıl suretinden değişmiş, **bir balçıktan** siyah bir çamurdan **yarattık.**

وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27. Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.

Açıklaması:

27- Cann'ı cinlerin atasını da -ki o İblis'tir- **daha evvel** Yani Adem'i yaratmadan evvel **zehirli ateşten** -vücudun ter deliklerinden gir(ip insanı öldür)en dumansız ateştir- **yarattık.**

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَآ اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

28. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."

29. "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

30. Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.

31. Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.

32. (Allah:) Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir? dedi.

33. (İblis:) Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim, dedi.

Açıklaması:

28- Hatırla ki **Bir vakitler Rabbin meleklere: "Ben kuru çamurdan, şekillenmiş balçıktan bir insan yaratacağım.**

29- Onu düzelttiğim tamamladığım **ve kendi ruhumdan ona üfürdüğüm,** bu sebeple diri olduğu **vakit** -Ruhun Allahü teâlâya izafesi, Adem'in (a.s.) şereflendirmek içindir- **siz hemen** iki kat eğilmek suretiyle tahiyye gayesi ile **onun için secdeye kapanın" demişti.**

30- Bunun üzerine bütün melekler toptan secde ettiler.[114]

31- Yalnız İblis müstesna! -Cinlerin atası olup vaktiyle meleklerin arasında bulunuyordu- **O, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi,** imtina etti.

32- Yüce **Rabbi, "Ey İblis! Sana ne oldu** seni ne alıkoydu **ki, secde edenlerle beraber olmadın?" dedi.**[115]

33- İblis: "Ben senin kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan yarattığın insana secde edecek değilim. Ona secde etmek şanıma yakışmaz." **cevabını verdi.**

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِى اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

34. Allah şöyle buyurdu: Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun!

35. Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır!

36. (İblis:) Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver, dedi.

37. Allah buyurdu ki: "Sen mühlet verilenlerdensin"

38. "Allah katında bilinen vaktin gününe kadar..."

Açıklaması:

34- Allahü teâlâ: "O halde hemen oradan yani Cennet'ten -Bir görüşe göre ise: göklerden- **Çık! Çünkü sen taşlanmışsın** kovulmuşsun.

35- Ve bu lanet, din, ceza gününe **kadar senin üzerindedir!" buyurdu.**

114 Âyet-i kerimede iki ayrı tekid (Küllühüm. Ecmeune) bulunmaktadır.
115 Âyet-i kerimede yer alan "Teküne" lafz-ı celili üzerindeki "La" zaidedir.

36- İblis: "Ey **Rabbim! Öyleyse bana onların** yani insanların **dirilecekleri güne kadar mühlet ver!" dedi.**

37-38- Allahü teâlâ: 'Peki, sen, malûm vaktin gününe, birinci sura üfleninceye **kadar mühlet verilenlerdensin" buyurdu.**

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٣٩﴾

39. (İblis) dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!

Açıklaması:

39- İblis, "Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki, ben de muhakkak surette, yeryüzünde onlara günahlarını **süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!**[116]

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

40. Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna.

Açıklaması:

40- "Ancak içlerinden ihlaslı yani mü'min **kulların müstesna" dedi.**

قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾

41. (Allah) şöyle buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur."

Açıklaması:

41- Allahü teâlâ buyurdu ki; "İşte bu, üzerime olan dosdoğru bir yoldur.

اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾

42. "Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna."

Açıklaması:

42- O yol da şudur: **Hakikaten benim kullarım"** yani mümin kullarımın **üzerinde senin hiçbir hakimiyetin** kuvvetin **yoktur. Ancak** lakin **azgınlar-**

116 Âyet-i kerimede yer alan "Ağveyteni" lafzı üzerindeki "Ma" masdariyye olup "Bi iğvaikeli" takdirindedir. Ayrıca "Ma" üzerindeki "Ba" kasem içindir. "Le üzeyyinenne..." cümlesi de kasemin cevabıdır.

dan kafirlerden **sana uyanlar müstesna!**

وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

43. Muhakkak cehennem, onların hepsine vaad olunan yerdir.

Açıklaması:

43- Şüphesiz cehennem de onların yani seninle birlikte sana uyanların **hepsine vaad olunan yerdir.**

لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

44. Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer grup ayrılmıştır.

Açıklaması:

44- Onun yedi kapısı örtüsü **vardır.** O kapılardan **her bir kapıya bölünmüş bir cüz** miktar **vardır.**

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

45. (Allah'ın azabından korkup rahmetine sığınan) takvâ sahipleri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar.

Açıklaması:

45- Elbette takva sahipleri cennetlerde bahçelerde ve bu bahçelerden akan **pınar başlarında olacaklardır.**

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾

46. "Oraya emniyet ve selâmetle girin" (denilir, onlara).

Açıklaması:

46- Onlara **"Buyurun oraya! Selametle** yani her türlü korkutucudan salim olarak -Yahut selam ile birlikle... Yani selamlanıp cennetlere girdirilecekler,- Her türlü korkudan **emin emin girin"** denilecektir.

وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

47. Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.

Açıklaması:

47- Biz onların kalplerindeki kinleri çıkarıp atmışızdır. Hepsi de kardeş olarak tahtlar üzerinde karşı karşıya otururlar. Oturdukları tahtları kendilerini döndürdükleri için birbirlerinin enselerine bakmazlar.[117]

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

48. Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.

Açıklaması:

48- Orada kendilerine hiçbir bitkinlik yorgunluk **dokunmaz. Onlar oradan** elelebed **çıkarılacak da değillerdir.**

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

49. (Resûlüm!) Kullarıma, benim çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.

50. Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir.

Açıklaması:

49- Ey Muhammed! **Kullarıma haber ver ki, hakikaten** müminleri **çok bağışlayıcı,** onlara karşı **çok esirgeyici benim, ben.**

50- Bununla beraber günahkârlar için **azabım da, acıklı** elem verici **azabın ta kendisidir.**

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

51. Onlara İbrahim'in misafirlerinden (meleklerden) de haber ver.

52. Onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler. (İbrahim:) Biz sizden çekiniyoruz, dedi.

53. Dediler ki: Korkma; biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz.

Açıklaması:

51- Hem onlara, İbrahim'in misafirlerinden de bahset. Bunlar, Cibril'in (a.s.) de aralarında bulunduğu on iki, yahut on üç melektir.

117 Âyet-i kerimede yer alan "İhvanen" ile "Mütekabiline" lafzı, "Hum" zamirinden hal düşer.

52- Hani onun yanına girmişler de "selam" yani bu sözü **demişlerdi, İbrahim** (a.s.) onlara yemek takdim edip yemediklerini görünce **"Biz sizden cidden korkuyoruz!" demişti.**

53- Melekler, "Korkma! Biz Rabbinin elçileriyiz ve **sana bilgin** çok ilim sahibi **bir oğul müjdeliyoruz" dediler.** Hud sûresinde de bizzat zikredildiği üzere, müjdeledikleri çocuk İshak peygamberdir.

قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

54. (İbrahim:) Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor mu-sunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz? dedi.

Açıklaması:

54- İbrahim, "Beni çocukla **mı müjdelediniz? Bana ihtiyarlık gelip çatmışken** yani yaşlılık bana dokunmasına rağmen **beni ne ile** hangi şeyle **müjdelersiniz?" dedi.** Buradaki istifham teaccüb ifade etmektedir.[118]

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾

55. Sana gerçeği müjdeledik, sakın ümitsizliğe düşenlerden olma! dediler.

Açıklaması:

55- "Seni **hak ile** doğru ile **müjdeledik. Onun için** (Allah'ın rahmetinden) **ümit kesenlerden olma!" dediler.**

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّٓالُّونَ ﴿٥٦﴾

56. (İbrahim:) dedi ki: Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?

Açıklaması:

56- İbrahim, "Sapıklardan kafirlerden **başka Rabbinin rahmetinden kim ümit kesebilir?"** Yani kimse ümit kesmez, **dedi.**

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَۙ ﴿٥٨﴾ اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍۜ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٥٩﴾ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَٓاۙ اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَۘ ﴿٦٠﴾

57. "Ey elçiler! (Başka) ne işiniz var?" dedi.

118 Âyet-i kerimede yer alan "Ala en messeni" lafzı hal düşmektedir.

58. Dediler ki: "Biz, suçlu bir topluma (onları helâk etmeye) gönderildik."

59. "Ancak Lût ailesi hariç. Onların hepsini kurtaracağız."

60. "(Fakat Lût'un) karısı müstesna; biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik."

Açıklaması:

57- (İbrahim devamla) **dedi ki:** Âyet-i kerimede yer alan "Yaknitu" lafz-ı celili, Nun'un kesresi ve fethası ile okunmuştur, **ki,** "Ey **elçiler! Daha ne iş yapacaksınız?** Maksadınız nedir?

58- Biz, mücrim kafir bir kavme yani helak etmek gayesi ile Lut kavmine **gönderildik.**

59- Ancak (iman eden) **Lut ailesi müstesna! Biz onların hepsini** iman ettikleri için **muhakkak kurtaracağız.**

60- Yalnız Lut'un karısı müstesna! Biz onun geride kalanlardan, küfretmesi dolayısıyla azap içinde kalanlardan **olmasını takdir ettik.**

فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوطِ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

61. Melek olan elçiler Lût âilesine gelince,

62. Lût onlara: "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz" dedi.

63. Dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi (azabı ve helâkı) getirdik.

64. Sana gerçeği getirdik; biz, hakikaten doğru söyleyenleriz.

Açıklaması:

61- Vakta ki elçiler Lut ailesine yani Lut'a **geldiler.**

62- Lut onlara; **"Gerçekten, siz, tanınmamış bir kavimsiniz.** Ben sizleri tanımıyorum" **dedi.**

63- Elçiler; 'Yok! Biz sana onların yani kavminin **şüphe edip durdukları şeyi** -ki, o da azaptır- **getirdik.**

64- Sana hak (fermanı) **ile geldik. Emin ol, biz** özümüzde **doğru söyleyenleriz.**

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

65. Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın, istenen yere gidin."

Açıklaması:

65- Hemen gecenin bir kısmında aileni yürüt. Sen de peşleri sıra git. Arkalarından yürü! **Ve hiçbir kimse ardına bakmasın** ki, onlara inen büyük belayı görmesin! **Ve emrolunduğunuz yere gidin" dediler.** Gitmekle emrolundukları yer Şam'dır.

وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

66. Ona (Lût'a) şu hükmümüzü vahyettik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardı kesilmiş olacaktır."

Açıklaması:

66- Biz Lut'a o, kesin emri hükmettik vahyettik. Emir de şudur: **Bu kafirlerin, sabaha çıkarken mutlaka ardı kesilmiş olacaktır.** Yani sabahleyin, köklerinin kesilme işlemi tamam olacaktır.[119]

وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِۙ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

67. Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak, (meleklerin yanına) geldiler.

68. (Lût) onlara "Bunlar benim misafirimdir. Sakın beni utandırmayın;

69. Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!" dedi.

Açıklaması:

67- Şehir halkı, Sedumlular, -Bunlar Lut'un (a.s.) kavmidirler. -Hz. Lut'un evinde güzel oğlanlar bulunduğunu haber alınca -ki orada bulunanlar, gelen meleklerdi- bu çirkin işi onlara yaparız ümidiyle **sevinerek geldiler.**[120]

68- Lut şunu söyledi: "Gerçekten bunlar, benim misafirlerimdir. Beni kepaze etmeyin!

69- Allah'tan korkun ve bu çirkin işi onlara yapmayı kafanıza koymak sureti ile **beni rezil etmeyin!"**

قَالُٓوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِىٓ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَۜ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ

119 Âyet-i kerimede yer alan "Musbihine" lafzı, hal düşer.
120 Âyet-i kerimede yer alan "Yestebşirune" cümlesi hal düşer.

اِنَّهُمْ لَفِی سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

70. “Biz seni, el âlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?” dediler.

71. (Lût:) İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla ev-lenin), dedi.

72. (Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.

Açıklaması:

70- Kavmi, “Biz seni âlemden onları ağırlamaktan **men etmemiş miydik?” dediler.**

71- **Lut şöyle dedi: “Eğer** arzu ettiğiniz, şehvetinizi giderme işini **yapacaksanız, işte bunlar kızlarım!** Onlarla evlenin!”

72- Allahü teâlâ buyuruyor ki, **Ömrüne yemin olsun** Buradaki hitab, Hz. Peygamber'edir (s.a.v.). Yani hayatına yemin olsun **ki, hakikaten onlar, sarhoşlukları içinde bocalamaktaydılar** tereddüt içindeydiler.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

73. Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı.

74. Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.

75. İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır.

76. Onlar hâla gözler önünde duran bir yol üzerindedirler.

77. Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır.

Açıklaması:

73- Nihâyet onları işrak halinde oldukları bir sırada güneşin doğma vaktinde, **nara** Cibril’in narası **yakalayıverdi.**

74- Derhal onun yani şehirlerinin **üstünü,** Cibril’in semaya kadar yükseltip ters çevirerek yere bırakması suretiyle **altına geçirdik. Ve üzerlerine siccilden** ateşle pişirilmiş çamurdan **taşlar yağdırdık.**

75- Elbette bu anlatılanda **düşünen ferasetli kimseler için** ibretle bakan kimseler için **ibretler** Allah’ın vahdaniyetini gösteren deliller **vardır.**

76- Hem onlar yani, Lut kavminin (harabe olmuş) şehirleri, **yol üstünde durmaktadır.** Yani Kureyş'in Şam yolu üzerinde, izleri silinmeden varlığını korumaktadır. Mekkeliler hâlâ onlara bakıp ibret almıyorlar mı?

77- Gerçekten bunda müminler için ibret vardır.

وَاِنْ كَانَ اَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ لَظٰلِمِيْنَۙ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْۘ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٩﴾

78. Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.

79. Biz onlardan da intikam aldık. İkisi de (Eyke ve Medyen) açık bir yol üzerindedir.

Açıklaması:

78- Hakikaten Eykeliler de -Eyke, Çalılık demektir. Maksat, Şuayb'ın (a.s.) kavmidir.- Şuayb Peygamber'i yalanlamakla **zalim idiler.**[121]

79- Biz de onlardan, şiddetli bir sıcaklığı onlara musallat edip kendilerini helak etmek suretiyle **intikam aldık. İkisi de** yani Lut kavmi ile Eykeliler, **apaçık bir yol üzerindedirler.** Ey Mekkeliler! Sizler, onlara bakıp ibret alsanıza!

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحٰبُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِيْنَۙ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ اٰيٰتِنَا فَكَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَۙ ﴿٨١﴾ وَكَانُوْا يَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا اٰمِنِيْنَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِيْنَۙ ﴿٨٣﴾ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٤﴾

80. Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.

81. Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi.

82. Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı.

83. Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses yakaladı.

84. Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı.

Açıklaması:

80- Andolsun! Hicr halkı da -Hicr, Medine ile Şam arasında kalan bir vadinin ismidir. Hicr, halkından maksat Semud kavmidir.-Salih peygamberi yalanlamakla **Peygamberleri yalanlamışlardı.** Çünkü Salih peygamberi yalanlamaları, tevhid düsturunu getirme noktasında aynı hedefi paylaşmaları dolayısıyla, diğer peygamberleri yalanlamaları anlamındadır.

81- Biz onlara, devede bulunan **mucizelerimizi vermiştik. Ama onlar, bunlardan yüz çeviriyorlardı.** Mucizelerimizde tefekkür etmiyorlardı.

121 Âyet-i kerimede yer alan "İn", muhaffefe olup "İnnehu" takdirindedir.

82- Dağlardan emniyetli evler yontmuşlardı.

83- Bunları da nara, sabahladıkları sırada sabah vakti **yakalayıverdi.**

84- Ve muhkem binalar ile topladıkları mallardan **kazandıkları şeyler, kendilerinden** azabı **uzaklaştıramadı.**

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ ۗ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

85. Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet), mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.

Açıklaması:

85- Biz, göklerle yeri ve aralarındaki şeyleri ancak hak ile yarattık. Kıyamet de çaresi yok; **mutlaka gelecek.** Ve herkese yaptığının karşılığı verilecektir.Şimdi Ey Muhammed! Kavminden **güzellikle yüz çevir,** o müşriklerden sabırsızlanmaya mahal bırakmayacak bir üslubla yüz çevir. Bu âyet, kılıç âyeti ile mensuhtur.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

86. Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratan pek iyi bilendir.

Açıklaması:

86- Gerçekten Rabbin her şeyi **kemaliyle yaratan,** her şeyi **hakkıyla bilendir.**

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِى وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

87. Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik.

Açıklaması:

87- Andolsun ki biz sana yedi tekrarlanan âyeti -Buhari ve Müslim'in rivâyetlerine göre Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bunlar, Fatiha süresidir." buyurmuşlardır. Sureye, her rekatda tekrar edilmesi dolayısıyla, "Mesani" adı verilmiştir- **ve şu büyük Kur'an'ı verdik.**

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

88. Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.

Açıklaması:

88- Sakın onlardan bazı gruplarda sınıflara **geçici fayda için verdiğimiz şeye göz dikme!** şâyet iman etmezlerse **onlara üzülme ve müminlere kanadını ger** kenarını yumuşat.[122]

وَقُلْ اِنِّىٓ اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُۚ ﴿٨٩﴾

89. De ki: Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım.

Açıklaması:

89- Bir de de ki: "Ben, evet ben, Allah'ın azabının üzerinize inmesine karşı, uyarısı **açık bir uyarıcıyım.**

كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَۙ ﴿٩٠﴾

90. Nitekim biz, (Kur'an'ı) kısımlara ayıranlara azabı indirmişizdir.

Açıklaması:

90- Nitekim azabı **O bölücülere** Yahudi ve Hıristiyanlara **indirmiştik.**

اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾

91. Onlar, Kur'an'ı bölüp ayıranlardır.

Açıklaması:

91- Onlar ki Kur'an'ı yani kendilerine indirilen kitaplarını **kısım kısım ayırmışlardı.** Bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak suretiyle onları parça parça etmişlerdi. Bir görüşe göre burada zikredilenlerden maksat, Mekke'nin yollarını bölüşüp halkı İslâm'dan uzaklaştıran kimselerdir. Bunların bir kısmı, Kur'an için "sihirdir", bir kısmı, "kehanettir", bir kısmı da, "şiirdir" demişlerdi.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

92. Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini sorguya çekeceğiz.

93. Yaptıklarından dolayı.

122 (Bu emir, onlara karşı tevazulu olmaktan kinayedir. -Çeviren)

Açıklaması:

92-93- Rabbinin hakkı için! Biz onların hepsini yapmakta oldukları işlerden azarlama sorgusuyla **muhakkak sorguya çekeceğiz.**

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

94. Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!

Açıklaması:

94- Şimdi sen ey Muhammed **emrolunduğun şeyi kafalarına çatlat** yani tebliği açıktan açığa yap ve ona devam et. **Ve müşriklerden yüz çevir!** Bu emir, cihadla emrolunmadan önceydi.

اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَۙ ﴿٩٥﴾

95. (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

Açıklaması:

95- Herhalde biz, her birini bir afetle helak etmek suretiyle, seninle **alay edenlerin hakkından geliriz.** Bunlar; Velid b. Muğire, el-As b. Vail, Adiyy b. Kays, Esved b. el-Muttalib ve Esved b. Abdi Yağus'tur.

اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96. Onlar Allah ile beraber başka bir ilah edinenlerdir. (Kimin doğru olduğunu) yakında bilecekler!

Açıklaması:

96- Onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilâh tanırlar. Ama yakında gidişatlarının akıbetini **öğrenirler.**[123]

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَۙ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَۙ ﴿٩٨﴾

97. Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz.

98. Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

123 Âyet-i kerimede yer alan "Ellezine" lafzı, sıfattır. Bir görüşe göre ise mübtedadır. Şart mânâsını tazammün ettiği için haberi olan "Sevfe"nin başına "Fa" dahil olmuştur.

Açıklaması:

97- Celalim hakkı için! Biz biliyoruz ki, onların söylediklerinden seninle alay etmelerinden ve seni yalanlamalarından **göğsün cidden daralıyor.**[124]

98- O halde Rabbine, hamdine iltibas **ederek** (bürünerek) **teşbih et.** Yani "Sübhanellahi ve bi hamdihi" de. **Ve secdeye kapananlardan** yani namaz kılanlardan **ol,**

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

99. Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!

Açıklaması:

99- Sana yakin ölüm **gelinceye kadar Rabbine ibadet et.**

124 Âyet-i kerimede yer alan "Kad", tahkik içindir.

سُورَةُ النَّحْلِ

NAHL SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 128 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

1. Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

Açıklaması:

Müşrikler (kıyamette başlarına gelecek olan) azabı geç bulunca bu âyet nazil oldu.

1- Allah'ın emri yani kıyamet **geldi.** Bunun meydana gelmesi kesin olduğundan âyette mazi sigasıyla gelmiştir. Yani kıyamet yaklaştı. **Binaenaleyh** vaktinden önce **onu acele istemeyin.** Hiç çare yok o olacaktır. **O, onların** kendisine başkasını eş **koşmalarından münezzehtir ve yücedir.**

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُٓوا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۠ فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

2. Allah kendi emriyle melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, "Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun" diye gönderir.

Açıklaması:

2- Kendi emri (ve) iradesiyle **kullarından dilediğine** ki onlar da peygamberlerdir. **Melekleri** yani Cibril'i **vahiy ile indiriyor da buyuruyor:** "Kafirleri

azap ile **korkutunuz,** (ve) onlara (şunu) bildirin" **Şüphe yok ki benden başka ilâh yoktur. O halde benden korkun.**[125]

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

3. (Allah) gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir.

Açıklaması:

3- Allah, gökleri ve yeri hak ile yani hak olarak **yarattı. Onların** kendisine **ortak koştukları şeylerden** putlardan **çok yücedir.**

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

4. O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki (insan) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.

Açıklaması:

4- İnsanı bir meniden yarattı, onu (aşama aşama) güçlü kuvvetli hale getirince **bir de bakarsın ki, apaçık** çetin **bir mücadeleci kesilir.** "Çürümüş kemikleri kim diriltir" diyerek öldükten sonra dirilmeyi inkâr etme konusunda mücadelesini apaçık ortaya koymuştur.

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾

5. Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.

Açıklaması:

5- Hayvanları deveyi, ineği ve koyunu **yarattı.**[126] (Özellikle) insanlar arasından (ey Kureyş) **onlar da sizi ısıtacak şeyler** kendisiyle ısınıp korunacağınız kıllarından ve yünlerinden mamul elbiseler, ridalar ve buna benzer şeyler **ve** üreme, sütünü alma ve sırtına binme gibi **birtakım faydalar vardır. Hem onlardan yersiniz.**[127]

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

125 Âyette yer alan "En" vahyedilen şeyi tefsir etmektedir.
126 Âyete yer alan "El'en'ame" kelimesi mukadder bir fiil ile mansuptur. "Haleke" fiili ise onu izah etmektedir.
127 Fasıla'ya riâyetten dolayı car-mecrur takaddüm etmiştir.

6. Sizin için onlarda ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik (bir zevk) vardır.

Açıklaması:

6- Akşam barınaklarına **getirirken, sabahleyin** meralara **çıkartırken, onlarda sizin için bir güzellik ve zinet vardır.**

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ ۭ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۙ ﴿٧﴾

7. Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlüklere katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.

Açıklaması:

7- Deve (veya binek hayvanı) olmadan **canlarınızın yarısını harcamadan** pek çok zorluğa katlanmadan **varamayacağınız bir memlekete yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz** onları sizin için yarattığı için size **çok şefkatli, çok merhametlidir.**

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۭ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8. Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zinet olsun diye (yarattı). Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) ya-ratır.

Açıklaması:

8- Hem binesiniz diye hem de ziynet olarak atları, katırları ve merkepleri de yarattı.

Âyette yer alan "Zinet" kelimesi mefulun lehdir. Nimetlerin tanımının bu iki sebebe bağlanmış olması bu hayvanların bu iki şeyin dışında başka bir şey için yaratılmış olmasına aykırı düşmez. Örneğin Buhari ve Müslim'deki hadiste var olan at etinin yenilmesi gibi.[128]

Ve bilemeyeceğiniz daha nice (otomobil, uçak gibi) görülmemiş harika **şeyleri yaratır.**

128 Bu ayete bakarak âlimlerden bazıları at etinin haram olduğu görüşüne zahib olmuşlardır. İmam Ebu Hanife (r.a.) ve fakihlerden ona muvafakat edenler bu kısımdandır. Zira Allahü teâlâ bu hayvanları binek ve zinet için yarattığını belirtmiştir. Katır ve merkeblerin etleri sünnetle sabit olduğu üzere haramdır. İmâm-ı Şafiî'ye (r.a.) göre hadisle sabit olduğu üzere at etini yemek helaldir. *Sarih*'te buna işaret etmiştir. Hanefilerce bu hadis mensuhtur. En doğrusunu Allah bilir.

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ ؕ وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

9. Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

Açıklaması:

9- Yolu göstermek ancak Allah'a aittir, yani dosdoğru yolu beyan etmek, açıklamak ancak Allah'a aittir. **Ondan** yani doğru yol istikametinden **sapan** (yol) **vardır. Mamafih Allah** o hidâyetinizi **dileseydi** doğru yolu bulmaya **hepinizi ulaştırırdı.** Bu sebeple doğru yola, kendi tercihinizi kullanmakla ulaşıyorsunuz.

هُوَ الَّذِىٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

10. Gökten suyu indiren O'dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler.

Açıklaması:

10- Gökten su indiren O'dur. Sizin için ondan içeceğiniz **içme suyu vardır. Yine onun sebebiyle** biten **bitkiler vardır ki, orada hayvanlarınızı otlatıyorsunuz.**

يُنْۢبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

11. (Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.

Açıklaması:

11- (Allahü teâlâ) **o su ile size ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve bütün meyvelerden bitirir. Elbette bu** mezkûr şeylerde onun yaptığı işler hakkında **düşünen bir kavim için** Allahü teâlânın birliğine delalet eden **bir alâmet vardır,** ki (düşünürler de) iman ederler.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهٖ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۙ ﴿١٢﴾

12. O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da

Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda aklını kullananlar için pek çok deliller vardır.

Açıklaması:

12- O; geceyi, gündüzü, güneşi, ayı ve yıldızları iradesiyle sizin hizmetinize verdi. Şüphesiz ki bunlarda düşünen bir millet için ibretler vardır.[129]

وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13. Yeryüzünde sizin için rengârenk yarattıklarında da öğüt alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır.

Açıklaması:

13- Ve sizin için yerde kırmızı, sarı, yeşil ve bunların dışındaki gibi **renkleri muhtelif olarak** hayvanlardan, bitkilerden **neler yaratmış ise** onları da size musahhar kılmıştır. **Elbette bunda öğüt alan bir kavim için bir ibret vardır.**

وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14. İçinden taze et (balık) yemeniz ve takacağınız bir süs (eşyası) çıkarmanız için denizi emrinize veren O'dur. Gemilerin denizde (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) onun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

Açıklaması:

14- Denizden taze et -ki o da balıktır- **yiyesiniz ve ondan giyeceğiniz bir ziynet** -o da inci ve mercandır- **çıkarasınız diye** gemilere binmek ve denize dalmak için **denizi hizmetinize veren de O'dur. Gemilerin denizde suyu yararak gittiklerini görürsün.** Yani gemilerin bir rüzgâr ile denizde gitmeleri sebebiyle suyu yardıklarını görürsün. **Bunu bir de Allahü teâlânın fazlından** ticaret ile **talep edesiniz diye** (yaptı). **Olur ki** bu şeyler üzerine Allah'a **şükredersiniz.**[130]

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾

129 Âyette yer alan "eş-Şems" kelimesi makabline atfen mansub, mübteda olmak üzere de merfu okunur. Buna göre "El-Kamer" ve "En-Nucum" kelimeleri de iki şekilde okunur. Yine âyette yer alan "Musehheratın" kelimesi nasb ile okunursa hal, ref ile okunursa haber olur.

130 Âyette yer alan "Litebğe'u" fiili "Lite'kulu" üzerine atıftır.

15. Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulma-nız için de ırmakları ve yolları yarattı.

Açıklaması:

15- Sizi sarsmaması için, yeryüzünde sabit dağları koydu. Ve yeryüzünde varacağınız yerlere **ulaşabilmeniz için de** Nil gibi **nehirleri ve yolları** yarattı.

وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

16. Daha nice alâmetler (yarattı). Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.

Açıklaması:

16- Gündüzleyin, onlarla yolları bulmaya çalıştığınız dağlar gibi **daha nice alâmetler** (yarattı). **Yıldızlar ile onlar** geceleyin yolları (nı) ve kıbleyi **tesbit ederler.**

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

17. O halde, yaratan (Allah), yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hâla düşünmüyor musunuz?

Açıklaması:

17- Hiç yaratan Allah **yaratmayan** ibadette kendisine onları ortak koştuğunuz putlar **gibi olur mu?** Elbette olamaz. **Artık** bunu **düşünmez misiniz siz** de iman etmiyorsunuz.

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَاۗ اِنَّ اللهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

18. Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Açıklaması:

18- Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız onları sayamazsınız. Nerede kaldı onların şükrünü eda edebilmeniz. **Hiç şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.** Dolayısıyla (bu kadar) isyan ve kusurlarınıza rağmen sizlere nimet vermektedir.

وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

19. Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

Açıklaması:

19- Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

20. Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar), hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

Açıklaması:

20- Bırakıp da kendilerine taptıklarınız putlar **hiçbir** şey **yaratamazlar. Onlar** taş vesaireden (heykel şeklinde) **yapılmışlardır.**[131]

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَآءٍ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ ۙ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

21. Onlar diriler değil, ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

Açıklaması:

21- Onlar kendilerinde ruh olmayan **ölülerdir, canlı değillerdir.**Âyette yer alan "Emvâtun" kelimesi ikinci haberdir. "Gayru Ahya" ise onu tekid etmektedir. **Onların** yani halkın **ne zaman dirileceklerini de onlar** yani putlar **bilmezler.** Peki onlara nasıl tapılır. Çünkü, yaratan, diri olan, gaybı bilenden başkası ilâh olamaz.

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

22. İlâhınız bir tek Tanrıdır. Fakat ahirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir.

Açıklaması:

22- Sizden sudur eden, ibadete layık **ilâhınız** zatında ve sıfatlarında eşi ve benzeri olmayan **tek bir ilâhtır** o da Allahü teâlâdır.

Ama ahirete iman etmeyenlerin kalpleri Allah'ın birliğini **inkâr eder. Onlar** Allah'ın birliğine iman etmekten böbürlenip **büyüklük taslayanlardır.**

لَا جَرَمَ اَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

23. Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez.

131 Âyette yer alan "Ted'une" fiili ya ile de okunmuştur.

Açıklaması:

23- Hiç şüphe yok ki, Allah, onların gizlediklerini de, açıkladıklarını da bilir. Bu sebeple onlara karşılığını verecektir.

Doğrusu O, büyüklük taslayanları sevmez. Bunun mânâsı; onları cezalandıracaktır, demektir.

Gelecek olan âyet, En-Nedr. b. el-Haris hakkında nazil olmuştur.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُٓوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ۙ ﴿٢٤﴾

24. Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını" derler.

Açıklaması:

24- Onlara, "Rabbiniz Muhammed'e **ne indirdi?" diye sorulduğu vakit,** "İnsanları saptırmak için" onun indirdiği şey **eskilerin masalları** hurafeleridir" **derler.**

لِيَحْمِلُٓوا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

25. Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle derler). Bak ki yüklenecekleri şey ne kötüdür!

Açıklaması:

25- İşin neticesinde **onlar, kıyamet gününde kendi günahlarını** onlardan hiçbir şey bağışlanmaksızın **tamamen ve bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarından** bir kısmını **da yükleneceklerdir.** Çünkü onlar saptırdıkları kimseleri delalete çağırdılar, onlar da onlara uydular, neticede günahta ortak oldular.[132]

Bakınız! Onların yüklenecekleri bu yükleri **ne kötü şeydir.**

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Onlardan öncekiler de (peygamberlere) hile yapmışlardı. Sonunda Al-

132 Âyette yer alan "ma" istifham, "za" ise mevsuldur. Ayrıca "Liyahmilu" deki lam da netice sonuç bildiren lamdır.

lah da onların binalarını temellerinden söktü, üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, farkedemedikleri bir yerden gelmişti.

Açıklaması:

26- Evet onlardan öncekiler hileler kurmuşlardı, ki bu da Nemruz'dur. Ondan semaya çıkıp oradakilerle savaşmak için uzun bir kule yapmıştı.

Ama Allah, kurdukları binalara temellerinden geldi kasdetti de o binaya üst kısmından rüzgâr gönderdi. Zelzele de (alttan) onun temellerini kökünden söküp attı. Onlar altında bulunurken **çatı, tepelerinden üzerlerine çöktü. Ve azap onlara bilmedikleri** akıllarından geçmeyen **bir taraftan geldi.** Denilmiştir ki bu peygamberlere yapmayı planladıkları hilenin bozulmasına bir temsildir.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ فِيهِمْۜ قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْىَ الْيَوْمَ وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرِينَۙ ﴿٢٧﴾

27. Sonra kıyamet gününde (Allah), onları rezil eder ve der ki: "Ken-dileri hakkında (müminlere) düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar derler ki: "Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."

Açıklaması:

27- Sonra kıyamet günü, Allah onları rezil ve zelil **edecek ve** Allahü teâlâ onları azarlamak için meleklerin lisanıyla onlara **"Hani sizin haklarında** müminlere **muhalefette bulunduğunuz** itikadınızca **ortaklarım nerede?" buyuracak. Kendilerine ilim verilen** peygamberlerle müminler, **"Gerçekten bugün rezillik ve kötülük, kâfirler üzerindedir." dediler.** Yani diyeceklerdir ki peygamberle, müminler bunu, onların durumlarına sevinerek söyleyeceklerdir.

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ اَنْفُسِهِمْۖ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍۜ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28. Kendilerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Me-lekler onlara şöyle der:) "Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir."

Açıklaması:

28- Melekler, inkâr etmek suretiyle **kendilerine zulmedenlerin canlarını alacakları zaman onlar, "Biz hiçbir kötülük,** şirk **yapmazdık"** diyerek, ölüm anında **boyun eğerek teslim olurlar.** Bunun üzerine melekler: **"Hayır, şüphesiz ki Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir.** Ve yaptıkla-

rınıza karşılık sizi cezalandıracaktır, derler. Ve onlara:

فَادْخُلُوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ؕ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

29. "O halde, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!"

Açıklaması:

29- "O halde içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların varacağı yer ne kötüdür." denilir.[133]

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا خَيْرًا ؕ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ؕ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣٠﴾

30. (Kötülüklerden) sakınanlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiğinde, "Hayır (indirdi)" derler. Bu dünyada güzel davrananlara, güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu ger-çekten güzeldir!

Açıklaması:

30- Şirkten **sakınanlara ise, "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde, onlar "hayır"** (indirdi) **derler.**

Bu dünyada İman etmek suretiyle **iyilik yapanlar için iyilik vardır.** Temiz bir hayat vardır. **Ahiret yurdu** yani cennet ise dünyadan ve dünyanın içindekilerden **daha hayırlıdır.** Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **'Takva sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir.**

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآؤُنَ ؕ كَذٰلِكَ يَجْزِى اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣١﴾

31. (O yurt,) girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

Açıklaması:

31- O yurt **altlarından nehirler akan Adn,** ikamet **cennetlerine girecekler-dir. Onlar için, orada her istedikleri vardır.**

İşte Allah, takva sahiplerini böyle mükâfatla **mükâfatlandırır.**[134]

133 "Âyette yer alan "Teteveffa" fiili ya ile de okunmuştur.
134 Âyette yer alan "Cennatu Adn" mübteda "Yedhuluneha" cümlesi ise haberidir.

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

32. (Onlar,) meleklerin, "Size selâm olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin" diyerek tertemiz olarak canlarını aldıkları kimselerdir.

Açıklaması:

32- Onlar öyle kimselerdir ki, melekler canlarını küfürden **pak oldukları halde alırlar,** ölüm anında onlara **"Selam sizin üzerinize olsun!" derler.** Ahirette ise onlara: **"Yapmış olduğunuz güzel ameller sebebiyle cennete girin"** denilecek.[135]

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

33. (Kâfirler) kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.

Açıklaması:

33- Kâfirler, canlarını almak için **kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rabbinin azabının** yahut azaba müştemil (içine alan) olan kıyametin **gelmesinden başka bir şey beklemiyorlar.**[136]

Onlardan önceki ümmetler de bunların yaptığı gibi **böyle yapmışlardı.** Onlar peygamberlerini yalanlayıp sonunda helak edildiler.

Suçsuz olarak onları helak ederek **Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar** inkâr etmekle **kendilerine zulmeder oldular.**

فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٤﴾

34. Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.

Açıklaması:

34- Sonunda yaptıklarının fenalıkları yani yaptıklarının cezası **onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları** şey yani azap **onları kuşatıverdi.** Tepelerine indi.

---

135 Âyette yer alan "Ellezine", muttakilerin sıfatıdır.
136 Âyette yer alan "Te'tiye" fiili ya ile de okunmuştur.

وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَىْءٍ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَىْءٍ ؕ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

35. Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi!

Açıklaması:

35- Bir de Mekke halkından olan **müşrikler dediler ki, "Eğer Allah dileseydi, ne biz, ne de atalarımız ondan başka hiçbir şeye tapmazdık; ve onsuz** Bahire ve Saibe hayvanlardan **hiçbir şeyi haram kılmazdık!"** Demek ki şirk koşmamız da haram kılmamız da onun dilemesiyledir. O da buna razıdır." Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"Onlardan öncekiler de böyle yaptılar.** Yani getirdikleri şeylerde peygamberlerini yalanladılar.

Peygamberlerin üzerinde apaçık tebliğ etmekten **başka bir şey yoktur.** Hidâyet etmek onlara kalmadı.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

36. Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!

Açıklaması:

36- Andolsun ki biz, nasıl ki seni şunlara gönderdiysek **her ümmete, "Allah'a ibadet edin,** onu birleyin, **putlara** tapmaktan **sakının" diye bir peygamber gönderdik. Onlardan bir kısmına Allah hidâyet verdi** de iman etti. **Bir kısmını da** Allah'ın ezeli ilminde **sapıklık hak,** vacip **oldu** da iman etmedi. Ey Mekke kâfirleri **yeryüzünde gezin de görün,** peygamberlerini **yalanlayanların sonu nasıl** helak **oldu.**

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. (Resûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur.

Açıklaması:

37- Ey Muhammed! **Sen onların hidâyete ermelerine ne kadar düşkün olsan** -ki Allah onları saptırmıştır- buna gücün yetmez. Çünkü **Allah saptırmayı dilediği kimseyi hidâyete erdirmez. Onların** Allah'ın azabından koruyacak **hiçbir yardımcıları da yoktur.**[137]

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْۙ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُۜ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۙ ﴿٣٨﴾

38. Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendisine karşı gerçek bir vaadidir. Fakat insanların çoğu bilmez.

Açıklaması:

38- "Allah ölen kimseyi diriltmeyecektir" diye olanca yeminleriyle bu konuda son derece çaba sarfetmeleri ile **Allah'a yemin ettiler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"Hayır,** onları diriltecek. **Bu onun üzerinde hak bir vaaddir.**[138]

Fakat insanların çoğu yani Mekke ehli bunu **bilmezler.**

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾

39. Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kâfir olanların da kendilerinin yalancılar olduklarını bilmeleri için (Allah onları diriltecek).

Açıklaması:

39- Ki, onlara müminlerle **ihtilaf ettikleri** dinin emri olan şeyi onlara azap etmek, müminleri ise mükafatlandırmak suretiyle **açıklasın ve kâfir olanların da** öldükten sonra dirilmeyi inkâr etme de **yalancılar olduklarını bildirmek için** (Allah) onları diriltecek.[139]

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُۜ ﴿٤٠﴾

137 Âyette yer alan "La yehdi" fiili meçhul olarak da okunmuştur.
138 Âyete yer alan "Va'den ve "Hakken" kelimeleri meful-u mutlakdırlar. (Amillerini) tekid etmektedirler. Mukadder olan fiilleri ile mansub olmuşlardır. Yani Allah bunu vaad etti ve hak kıldı.
139 Âyette yer alan "Li-yübeyyine" fiili mukadder olan "Yeb'asu" fiiline taalluk etmektedir.

40. Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.

Açıklaması:

40- Biz bir şeyi dilediğimiz yani olmasını dilediğimiz **zaman, ona söyleyecek sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.** Yani o da oluverir.

Bu âyet, (Allahü teâlânın) öldükten sonra diriltmeye gücünün yettiğini takrir etmektedir. (Yani bu âyet bu amaç için sevk edilmiştir.)[140]

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür.

Açıklaması:

41- Mekke halkı tarafından eziyete uğratılmak suretiyle ki, bunlar Peygamber (s.a.v.) ve onun ashabıydı. **Zulme uğradıktan sonra** Allah'ın dinini yaşamak ve hakim kılmak için **Allah yolunda hicret edenleri, biz dünyada güzel bir** yurda **yerleştireceğiz.** O yurt ise Medine'dir. Ama kafirler, yahut hicretten geri kalanlar, hicret eden müminlerin nail olacakları lütf-u ilâhiyeyi **bilseler,** elbette onlara ayak uydururlardı. **Ahiretin mükâfatı** (ise) yani cennet **elbette daha büyüktür.**

اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

42. (Onlar) sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.

Açıklaması:

42- Onlar **öyle kimselerdir ki,** müşriklerin işkencelerine ve dini ilan etmek için hicrete **sabretmişlerdir ve yalnız Rablerine tevekkül ederler.** Neticede Rableri hiç ummadıkları yerden yakında onları rızıklandıracaktır.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

140 Âyette yer alan "Kavluna" lafzı mübteda "En-Nekule, Lehu" ise haberidir. Âyette yer alan "Fe-yekunu" bir kıraate göre "Nekulu" fiili üzerine atfedilekrek mansub okunmuştur.

43. Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.

Açıklaması:

43- Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkeklerden başkasını melekleri **peygamber göndermedik. Eğer** bunu **bilmiyorsanız** Tevrat ve İncil'i **bilen** alimlere **sorun.** Zira onlar bunu bilirler. Siz onları tasdik etmeye Muhammed'i (s.a.v.) tasdik eden müminlerden daha yakınsınız.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

44. Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.

Açıklaması:

44- Onları **apaçık delillerle ve kitaplarla** gönderdik. Gramer: Âyette yer alan "bil-beyyinati" mahzuf bir fiile yani "Erselna"ya taalluk etmektedir.

Sana da Kur'an'ı indirdik ki, o Kur'an'da **kendilerine indirilen** helal ve haramı **insanlara anlatasın. Ola ki** bu konuda **düşünürler,** de ibret alırlar.

اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ۙ ﴿٤٥﴾

45. Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyece-ğinden emin mi oldular?

Açıklaması:

45- Yoksa Daru'n-Nedve'de Nebi'ye (s.a.v.) Enfal sûresinde belirtildiği şekilde O'nu hapsetme, veya öldürme yahut memleketinden çıkarma yönünde **kötü tuzakları kuranlar, Allah'ın kendilerini** Karun gibi **yere geçirmeyeceğinden veya bilemeyecekleri bir taraftan** yani akıllarına gelmeyecek bir taraftan ki Bedir'de helâka uğradılar ve bunu da hiç beklemiyorlardı. (Yine) **başlarına azap inmesinden emin mi oldular?**

اَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ۙ ﴿٤٦﴾

46. Yahut onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağından emin mi oldular? Onlar (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir.

Açıklaması:

46- Yahut ticaret maksadıyla yolculuklarında **gezip dolaşırlarken azabın kendilerini yakalayıvermesinden emin mi oldular? Onlar** azabtan kurtularak (Allah'ı) **aciz bırakıcı değillerdir.**

اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

47. Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular)? Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek mer-hametlidir.

Açıklaması:

47- Yahut kendilerini azar azar eksilterek ta ki hepsini helak edinceye kadar **yakalamasından emin mi oldular? Hiç şüphesiz Rabbin çok şefkatli, çok merhametlidir.** Dolayısıyla onlara cezayı acele vermedi.[141]

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner.

Açıklaması:

48- Allah'ın yarattığı ağaç ve dağ gibi gölgesi bulunan **herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri** (bile) **zelilane bir şekilde Allah'a secde edici olarak** yani kendilerinden istenilen (kısalmak, uzamak gibi) şeye boyun eğerek **sağa sola** yani gündüzün evvelinden sağ taraftan (doğudan batıya doğru) sonunda ise sol taraftan (batıdan doğuya doğru) **döner durur.**[142]

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

49. Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

Açıklaması:

49- Göklerde bulunanlar, yerdeki tüm canlılar yani yeryüzünde kımıldayan ve hareket halinde bulunan her canlı **ve bütün melekler, yalnız Allah'a**

141 Âyette yer alan "Ala-tehavvuf" ya failden yahut da mefulden haldir.
142 Gölgeler "Dahirun" şeklinde cemilenerek akıllılar mertebesine konuldular.

secde ederler. Yani kendisinden istenilen şey için Allah'a boyun eğer.[143] Hem o melekler Allah'a ibadet etmekten **kibirlenmezler.**

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar.

Açıklaması:

50- Onlar yani melekler galebe ile **üzerlerine** hakim **olan Rablerinden korkarlar ve emrolundukları o şeyleri yaparlar.**[144]

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

51. Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin! O ancak bir Tanrı'dır. O halde yalnız benden korkun!

Açıklaması:

51- Ve Allah buyurmuştur ki, "İki ilâh edinmeyin! O ancak bir ilâh'dır. Bu söz, ilâhlığı ve vahdaniyyeti (Allah'ın birliği) isbat etmek için getirilmiştir. **O halde** benden başkasından değil **yalnız benden korkun.**[145]

وَلَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًاۗ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

52. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, din de yalnız O'nundur. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

Açıklaması:

52- Göklerde ve yerde mülk, yaratma ve kul edinme bakımından **ne varsa, O'nundur. Din de** ibadet de **daima O'nundur.** Ondan başka ilâh olmayıp gerçek ilâh O iken **Böyle iken siz Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?** [146]

---

143 Akıl sahibi olmayanlar çok olmaları bakımından, bütün canlılar "ma" lafzı ile tabir edilerek tağlib sanatı kullanıldı. Yine meleklerin üstünlüklerini belirtmek için ayrıca özellikle zikredildiler.

144 Âyette yer alan "Yehafune" cümlesi "Yestekbirune" fiilindeki zamirden haldir. Yine âyette yer alan "Min fevkihim" "Rabbehum"deki "Hum" zamirinden haldir. (Fakat doğrusu "Rab" kelimesinden hal olmasıdır. Delili de şarihin, Âliyen şeklindeki takdiridir.)

145 Âyette yer alan "İsneyni" lafzı te'kid ifade etmektedir. Ayrıca âyette gaibden (mütekellime) iltifat vardır.

146 Âyette yer alan "Vasiben" kelimesi "Din" lafzından haldir. Amili ise zarf (car-mecrur)dan anlaşılan mânâdır. (Yani "istekerre" fiilidir) Yine âyetteki istifham inkâr yahut azarlama içindir.

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.

Açıklaması:

53- Sizdeki her bir nimet Allah'tandır. Ondan başkası onu getiremez.[147] **Sonra size bir zarar** fakirlik, hastalık **dokunduğunda yalnız O'na** yalvararak ve dua ederek seslerinizi yükseltir **yalvarır yakarırsınız.** Ondan başkasına yalvarmazsınız.

ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

54. Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!

55. Kendilerine verdiklerimize karşılık nankörlük etmeleri için (öyle yaparlar). O halde bir süre daha faydalanın; fakat yakında hakikati bileceksiniz!

Açıklaması:

54- Sonra Allah, bu zararı sizden giderdiği vakit, bir de bakarsınız ki, içinizden bir fırka Rablerine ortak koşuyorlar.

55- Bunu kendilerine verdiğimiz şeye nimete **nankörlük etmek için yaparlar.** Putlara tapmak üzere bir araya gelmenizle **yaşayın bakalım.** Bu emir tehdit ifade etmektedir. **Fakat yakında** bunun akıbetini **bileceksiniz.**

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

56. Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri şeylere (putlara) pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, iftira et-mekte olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!

Açıklaması:

56- Onlar yani müşrikler **kendilerine verdiğimiz rızıklardan** ekin ve hayvanlardan zarar ve fayda vermediğini **bilmedikleri şeylere** ki onlar da putlardır. "Bu Allah içindir, bu da putlarımız içindir" (gibi) sözleriyle **hisse ayırıyor. Allah'a yemin olsun ki, siz** Allah'a karşı **yaptığınız** "Size bunu o emretmiştir" şeklindeki **bu iftiranızdan mutlaka** azarlama sorgusuyla **sorguya çekilecek-**

147 Âyetteki "ma" lafzı ya şart içindir ya da mevsuldür.

siniz. Gramer: Âyette gaibten muhataba (geçiş) iltifat vardır.

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهٗ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

57. Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! Allah bundan münezzehtir. Beğendikleri de (erkek çocuklar) kendilerinin oluyor.

Açıklaması:

57- "Melekler Allah'ın kızlarıdır" demeleriyle **Allah'a kızları isnad ediyorlar. Hâşâ O,** onların bu batıl inancından **münezzehtir. Beğenip hoşlandıkları şeyleri** yani erkek çocukları seçip **alıyorlar.**[148]

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ۚ ﴿٥٨﴾

58. Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.

Açıklaması:

58- Halbuki onlardan biri doğan **kız** çocuğu **ile müjdelenince keder dolu olduğu halde yüzü simsiyah kesilir.** Üzüntüden yüzü değişip kararır. Peki kız çocuklar Allah'a nasıl isnad edilir.

يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُّوْٓءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۗ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِى التُّرَابِ ۗ اَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٥٩﴾

59. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!

Açıklaması:

59- Verilen müjdenin kötü tesiriyle ayıplanmaktan korkarak (ve) ona ne yapacağını düşünerek **kavimden** yani kavminden **gizlenir. O'nu** öldürmeksizin **zillet ve horluk üzere mi tutacak yoksa onu** diri diri **toprağa mı gömsün. Bakın hükmettikleri** onların bu hükmü **ne kötüdür.** Zira kendileri katında bu derece hor ve hakir olan kızları yaratıcılarına nisbet ettiler.

---

148 "Lehum ma yeştehun" cümle(si) mahallen merfudur. (Münasip olan istinaf cümlesidir. Ve mahalli irabı yoktur). Veya cümle "Yec'alu" ile mahallen mansubdur. Buna göre mânâ: Hoşlanmadıkları kızları Allah'a veriyorlar ki Allah çocuk edinmekten münezzehtir. Beğenip seçtikleri erkek çocukları ise kendilerine ayırıyorlar. Böylece (kendi zanlarınca) en üstün ve en şerefli olanı kendilerine seçip alıyorlar. Tıpkı Allahü teâlânın buyurduğu gibi: "Onlara sor: "Kızlar Rabbinin de, erkekler onların öyle mi?

لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰىۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

60. Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

60- Ahirete inanmayanlar için yani kâfirler için **kötü** yani çirkin **bir sıfat vardır.** O da şudur. Evlenmek için onlara muhtaç olmalarına rağmen kızları diri diri toprağa gömmeleridir. En yüksek sıfat ise o da, ondan başka ilâh yoktur- kelimesidir. **Allah'ındır. O** mülkünde **güçlü** ve yarattığı şeylerde **hikmet sahibidir.**

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

61. Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.

Açıklaması:

61- Eğer Allah, insanları zulümleri isyanları **yüzünden** (hemen) **cezalandırsaydı yeryüzünde kımıldayan tek bir canlı bırakmazdı.**

Dabbe: Yeryüzünde kımıldayan canlı demektir.

Lakin onları mukadder bir zamana kadar erteler. Ecelleri geldi mi o vakitten **bir an ne geri kalabilirler, ne de** o vakit üzerine **öne geçebilirler.**

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۜ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62. Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor. Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, (ateşe) terk olunacaklar.

Açıklaması:

62- Hem kendileri için **hoşlanmayacakları şeyleri Allah'a isnad ederler.** Kız çocuklarından hoşlanmazlar. (Allah'ın kızları var derler; kendileri) başkanlıkta ortaklıktan hoşlanmazlar, Allah'a ortak koşarlar; (Kendi) elçilerin(in) küçümsenmesinden hoşlanmazlar. (Allah'ın elçilerini küçümserler.)

Hem de bununla birlikte **dilleri yalan söylüyor.** O da şudur: Allah katında **onlar için en güzel akıbet** yani cennet **vardır.** Allahü teâlânın: "Rabbim şâyet döndürülürsem muhakkak ki O'nun katında benim için güzel şeyler vardır." âyeti bunu haber vermektedir.

Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **Hiç şüphesiz** şu bir gerçektir ki **onlar için ateş vardır. Ve onlar mutlaka** o ateşte **terkedilmişlerdir.** Yahut onlar oraya acele olarak öncelikle gönderilir.[149]

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63. Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler). İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.

Açıklaması:

63- Allah'a yemin olsun ki, biz, senden önce birçok ümmetlere elçiler **gönderdik de şeytan onlara** kötü **amellerini süsleyiverdi.** Kötü amellerini güzel gördüler de peygamberleri yalanladılar. **Şeytan bugün** yani dünyada **onların** işlerinin **velisidir.** Ahirette ise **onlar için elem verici bir azap vardır.**

Âyette yer alan "bugün"den maksadın, gelecek hali nakletmek üzere kıyamet günü olduğu da söylenmiştir. Yani, o kâfir için şeytandan başka hiçbir yâr ve yardımcıları yoktur. Oysa ki o, kendine yardım etmekten acizdir. Peki onlara nasıl yardım edecek.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

64. Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.

Açıklaması:

64- Ey Muhammed! **Biz bu kitabı** Kur'an'ı **sana ancak** din işlerinden **ihtilaf ettikleri şeyleri onlara** insanlara **beyan edesin ve ona iman edeceklerden olan bir kavim için bir hidâyet ve bir rahmet olsun diye indirdik.**[150]

149 Bir kıraata göre Ra'nın kesresi ile "Müfridüne" şeklinde okunmuştur. Yani, onlar haddi aşanlardır.

150 Âyette yer alan "Huden" lafzı "Litubeyyine" üzerine atfedilmiştir.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ۧ ﴿٦٥﴾

65. Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.

Açıklaması:

65- Allah gökten bir su indirdi de onunla arzı, ölümünden sonra kurumuşken bitki ile **diriltti. Şüphesiz bu** anlatılanda, düşünüp **dinleyen bir kavim için** öldükten sonra dirilmeye delalet eden **bir ibret vardır.**

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٦٦﴾

66. Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

Açıklaması:

66- Gerçekten sizin için sağmal hayvanlarda da ibret vardır. Size onların yani hayvanların **karınlarındaki** işkembe **pisliği ile kan arasından** ikisi arasında olmasına rağmen işkembenin ve kanın tadı, kokusu ve renginden kendisine hiçbir şey karışmayan **içenlerin** boğazlarından hiç takılmadan **kolaylıkla geçip giden bir süt içiriyoruz.**[151]

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا حَسَنًا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾

67. Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.

Açıklaması:

67- Hurmalıkların ve üzüm bağlarının meyvelerinden bir meyve **vardır ki, ondan hem** sarhoş eden **içki** içki (hamr) masdar ile isimlendirilmiştir. Bu âyet içki haram kılınmadan önce nazil olmuştur. Hem hurma, üzüm, sirke ve pekmez gibi **güzel bir rızık elde ediyosunuz. Muhakkak, bu** anlatılanda

151 Âyette yer alan "Nuskiküm" ibreti izah etmektedir. "Atfa beyandır. Yine âyette yer alan "Min-beyni Fersin"deki "min" ibtida içindir ve Nuskiküm'e taalluk etmektedir.

akıllarını kullanarak düşünen bir kavim için Allahü teâlânın kudretine delalet eden **bir ibret vardır.**

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾

68. Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin.

Açıklaması:

68- Rabbin bal arısına "Dağlardan ağaçlardan ve onların yani insanların senin için **yapacakları** yerlerden **çardaklardan** oralarda barınacağın **evler edin.** Allahü teâlâ arıya ilham etmeseydi arı bu yerlerde barınmazdı.

ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

69. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.

Açıklaması:

69- Sonra bütün meyvelerden ye! Mera aramak için **Rabbinin** (sana) **kolay kıldığı yollara gir." diye ilham etti.**[152]

Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet çıkar ki, o da baldır **onda insanların** birçok hastalıkları **için şifa vardır.** Bir kısım hastalıklara şifadır. Nitekim "Şifaun" lafzının nekre (belirsiz) olması da bunu gösteriyor. Yahut başka bir (su gibi) şeyle karıştırılmasıyla bütün hastalıklara şifa olduğu söylenmiştir.

Derim ki, başka bir şeyle karıştırılmadan da şifa niyetiyle bütün hastalıklara şifadır. Nitekim Resûlullah (s.a.v.) ishal olan kimseye bal şerbeti içmesini tavsiye etmiştir. Bu Hadis-i şerifi Buhari ve Müslim rivâyet etmiştir.

Şüphesiz bunda Allahü teâlânın yaptığı işlerde **düşünen bir kavim için mutlaka ibret vardır.** Siz hiçbir şey değilken,

152 Âyette yer alan "En" müfessiredir; veya masdariyedir. "Zululen" kelimesi ise "Zelul"un çoğulu olup subul'den haldir. Yani senin için hazırlanmış olan yollara gir. (Başkasına) zorda olsa haliyle sana zor gelmeyecek ve dönüşte de yolunu şaşırmıyacaksın. "Zululen"in "usluki"deki zamirden hal olduğu da söylenmiştir. Yani, senden istenilen şeye boyun eğerek Rabbinin yollarına gir.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

70. Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak, şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir.

Açıklaması:

70- Allah sizi yarattı, sonra ecelleriniz sona erince **sizi öldürecektir. Bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye sizden bazı kimseler ömrün en reziline** en aşağılığı olan ihtiyarlık ve bunaklık çağına **kadar yaşatılır.** İkrime der ki: "Kur'an'ı okuyan kimse bu duruma düşmez."

Şüphesiz Allah, yarattıklarını idare etmesini **çok iyi bilen** istediğini de yapmaya **gücü yetendir.**

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ ۗ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71. Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

Açıklaması:

71- Allah rızık hususunda da bazınızı, bazınızdan üstün kıldı. Kiminiz zengindir. Öteki fakir. Kiminiz efendidir, öteki köle **üstün kılınanlar** yani efendiler **rızıklarını buyrukları altında bulunanlara verici değillerdir.** Yani, kendilerine verdiğimiz mal ve diğer rızıkları köleleriyle kendi aralarında ortak yapmazlar. **Onlar** yani köleler ile efendiler (mi) **onda ortaklardır,** (öyle mi) maksat. Mallarında, kölelerinden onların ortakları yoktur. O halde Allah'ın kullarından bazılarını O'na nasıl ortaklar sayabiliyorlar.

Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar? Zira onlar Allah'a ortaklar kılıyorlar.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ۙ ﴿٧٢﴾

72. Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için

oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

Açıklaması:

72- Allah size kendi cinsinizden zevceler yarattı. Havva'yı Adem'in (a.s.) kaburga kemiğinden, diğer kadınları ise erkekler ile kadınların nutfelerinden yaratmıştır.

Zevcelerinizden de sizin için oğullar ve torunlar evlatlarınızın evlatlarını **yarattı. Size** meyveler, tahıllar ve hayvanlar gibi çeşitli **temiz şeylerden rızık verdi. Onlar hâlâ batıla** puta **inanıp Allah'ın nimetine** şirk koşmaları ile **nankörlük mü ediyorlar?**

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

73. (Müşrikler) Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar.

Açıklaması:

73- Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine ne göklerden yağmur yağdırmakla **ne yerden** nebatat bitirmekle **rızık vermeye, hiçbir şeye malik olmayan ve** hiçbir şeye **güçleri yetmeyen şeylere ki** onlar da putlardır **tapıyorlar.**[153]

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

74. Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, siz ise bilemezsiniz.

Açıklaması:

74- O halde Allah'a benzerler koşmaya kalkmayın! Allah'a, kendilerini ona ortak koştuğunuz benzerler kılmayın! **Hiç şüphesiz** eşi ve benzeri olmadığını **Allah bilir, siz ise** (ey müşrikler) bunu **bilemezsiniz.**

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَىْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوٗنَ ۖ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile

153 Âyette yer alan "Şey'en" kelimesi (rızkan kelimesinden) bedeldir.

katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.

Açıklaması:

75- Allahü teâlâ bir mesel irad etti. Hiçbir tasarrufa gücü yetmeyen köle bir kul, bir de tarafımızdan kendisine güzel bir rızık verip, ondan gizli, aşikâr infak eden yani dilediği şekilde onda tasarruf eden bir kimse yani hür bir kimse **var. Hiç bunlar bir olur mu?** Yani, aciz köleler ile tasarruf sahibi hür bir olur mu? Hayır olamaz.

Birincisi putlara misaldir, ikincisi ise Allahü teâlâya misaldir.[154]

Hamd bir olan **Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu** yani Mekke halkının çoğu varacakları azabı **bilmezler** de şirk koşarlar.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍۗ هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَۙ وَمَنْ يَّأْمُرُ بِالْعَدْلِۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٦﴾

76. Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?

Açıklaması:

76- Allah iki adamı da misal getirdi; Bunlardan biri dilsizdir. Dilsiz olarak doğmuştur. **Hiçbir şeye gücü yetmez.** Çünkü o ne anlar ne anlatabilir. **Sadece efendisine** (veya) işlerinin velisine **bir yüktür. Onu nereye gönderse** ondan **bir hayır** bir başarı gelmez. Bu kafire misaldir.

Hiç bu, adaletle emreden ve doğru yolda olan bir kimseye yani konuşan (ve) adaleti emredip ona teşvik ettiğinden insanlara faydalı olan kimseye **müsavi olur mu?** Bu ikincisi de mümine misaldir. Hayır bunlar bir değildir.

Bu (adaleti emreden) Allah'a misaldir. Dilsiz ise putlara misaldir. Bundan önceki darb-ı mesel ise kafir ve mü'min hakkında misaldir de denilmiştir.[155]

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِۗ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُۗ اِنَّ اللّٰهَ

154 Âyette yer alan "Abden memluken"" Meselen'den bedeldir. "Memluken" ise Abd'ın sıfatıdır. Onu hürden ayırmaktadır.

155 Âyette yer alan "Reculeyni" Meselen'den bedeldir.

عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾

77. Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.

Açıklaması:

77- Göklerin ve yerin gaybı yani göklerde ve yerde gözükmeyen şeylerin ilmi **Allah'a mahsustur. Kıyamet hadisesi ise, ancak göz kırpma gibi, yahut** ondan **daha yakın bir şeydir.** Zira kıyamet "Ol" sözüyle oluverir. **Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.**

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا ۙ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78. Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

Açıklaması:

78- Allah sizi analarınızın karnından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı.

"La Ta'lemune şey'en" cümlesi haldir.

Ve size kulaklar, gözler ve kalbler verdi ki, bunlara karşı ona **şükredesiniz** ve iman edesiniz.

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِى جَوِّ السَّمَآءِ ۭ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79. Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.

Açıklaması:

79- Gök boşluğunda yani sema ile arasındaki fezada uçmaya **musahhar kılınmış kuşlara bakmadılar mı?** Kanatlarını açıp kapatırken **onları** (yere) düşmekten **Allah'ın** kudretinden **başka tutan yoktur. Elbette bunda iman eden bir kavme birçok ibretler vardır.** O da şudur. Kuşları uçmak mümkün olacak şekilde yarattı. Fezayı da, onda uçmak ve kuşları tutmak mümkün olacak şekilde yaratmıştır.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾

80. Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar derilerinden gerek göç gününüzde, gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.

Açıklaması:

80- Allah, size evlerinizden içlerinde oturacağınız **barınak yaptı. Sizin için gerek göç gününüzde,** yolculuğunuzda, **gerek ikametiniz gününde, davar derilerinden** taşımak için **hafif bulduğunuz** çadırlar ve kubbeler gibi **birtakım evler ve** koyunun **yünlerinden** devenin **yapağılarından,** keçinin **kıllarından** eskiyeceği **bir zamana kadar** evlerinizde kullanacağınız halı ve örtüler gibi eşya ve kendisiyle yaşamınızı sürdüreceğiniz **ticaret malı yarattı.**

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۛ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81. Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

Açıklaması:

81- Allah, yarattığı evler, ağaçlar ve bulutlar gibi **şeylerden size** güneşin hararetinden sizi koruyacak **gölgeler yaptı.**[156]

Size dağlardan barınaklar yaptı.[157]

Kinn: Mağara ve tünel gibi içinde barınılan şeye denir.

Sizi hararetten ve soğuktan **koruyacak** gömlekler (gibi) **giyecekler, harpte** yani harpteki kılıç ve mızrak darbesinden **sizi koruyacak** zırhlar gibi **giyecekler yaptı.** Bu gibi şeyleri yarattığı gibi **Böylece** ihtiyaç duyduğunuz şeyleri yaratmakla **üzerinizde olan nimetini** dünyada **tamamlar ki,** Ey Mekke halkı **Müslüman olasınız** Allah'ı birleyesiniz.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

156 Âyette yer alan "Zilal" kelimesi Zill'ın çoğuludur.
157 Âyette yer alan "Eknan" Kinn'in çoğuludur.

82. (Ey Resûlüm!) Yine de yüz çeviririlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir.

Açıklaması:

82- Buna karşı eğer yine İslâm'dan **yüz çevirirlerse,** Ey Muhammed! **artık senin üzerine düşen yalnız apaçık tebliğ etmektir.**

Bu âyet kıtal âyetinden önce inmiş bulunmaktadır.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

83. Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler). Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.

Açıklaması:

83- Allah'ın nimetini tanırlar, yani nimetin Allah katından olduğunu itiraf ederler, **sonra da** şirk koşmaları suretiyle **onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirlerdir.**

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

84. Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün, artık ne kâfir olanlara (özür dilemelerine) izin verilir ne de onların özür dilemeleri istenir.

Açıklaması:

84- Ve hatırla! **Bir gün gelecek ki, her ümmetten bir şahit göndereceğiz.** O şahit de o ümmetin peygamberidir. Ümmetinin lehinde ve aleyhinde kıyamet gününde şahitlik edecektir, **sonra kâfirlere** mazeret beyan etme hususunda **ne izin verilecek, ne de onlardan hoşnutluk istenecek.** Yani Allahü teâlânın hoşnut olacağı şeye dönüş yapmak onlardan istenmeyecektir. (Yani dünyaya dönüp ibadet etmekle Allah'ı hoşnut etmek onlardan istenmeyecektir.)

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

85. O zulmedenler azabı gördüklerinde, artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

Açıklaması:

85- O küfredenler azabı ateşi **görünce artık** o bu azap **onlardan hafifletilmez,** azabı gördüklerinde **onlara mühlet de verilmez,** azaptan ertelenmezler de.

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَآءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ ۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾

86. (Allah'a) ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman derler ki: "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır." Onlar da bunlara: "Siz mutlaka yalancılarsınız" diye söz atarlar.

Açıklaması:

86- Allah'a ortak tanıyanlar, şeytan ve bunlara benzer **şeriklerini gördükleri vakit,** "Ey **Rabbimiz! İşte seni bırakıp da kendilerine taptığımız şeriklerimiz bunlardır" diyecekler. Onlar da kendilerine şu lâfı atacaklar:** Yani, onlara diyecekler ki: "Sizler bizlere taptınız sözünüzde **muhakkak siz yalancılarsınız."** Başka bir âyette olduğu gibi "onlar bize tapmıyorlardı" (deyip) kendilerine taptıklarını inkâr edecekler.

وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

87. O gün Allah'a teslim (bayrağını) çekerler ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.

Açıklaması:

87- Ve o gün onlar, Allah'a yani Allah'ın hükmüne **teslimiyet gösterirler;** "putları kendilerine şefaat edecektir" (gibi) **uydurdukları şeyler kendilerinden kaybolup gidecektir.**

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

88. İnkâr edip de (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.

Açıklaması:

88- Kafir olup da insanları **Allah yolundan** Allah'ın dininden **alıkoyanlar var ya,** insanları iman etmekten alıkoymaları sebebiyle **bozgunculuk yaptıklarından dolayı** inkar etmeleri yüzünden layık oldukları **azap üstüne onların azabını artırdık.** İbn-i Mes'ud (r.a.) der ki: "Uzun hurmalar gibi köpek dişleri olan akrepler" (onlar için artırılır.)

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ ۗ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89. O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslü-manlar için bir müjde olarak indirdik.

Açıklaması:

89- Hatırla! **O gün her ümmet içinden kendilerinin üzerine birer şahit göndereceğiz.** O da onların peygamberidir. Ey Muhammed! **Seni de bunların** yani kavminin **üzerine şahit getirdik, sana kitabı** Kur'an'ı şeriat işlerinden insanların ihtiyaç duyduğu **her şeyi beyan etmek için;** delaletten **bir hidâyet, bir rahmet ve müminlere** muhavvidlere cennet ile **bir müjde olarak indirdik.**

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90. Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

Açıklaması:

90- Muhakkak ki Allah adaleti, tevhidi (Şarihin yorumu) yahut da tarafsızlığı, **iyiliği** farzları yerine getirmeyi, yahut hadis-i şerifte belirtildiği üzere, onu görür gibi Allah'a ibadet etmeni **ve akrabaya vermeyi emrediyor.** Önemine binaen özellikle akrabayı zikretmiştir. **Zinadan** şer'an **çirkin şeyden** (olan) küfür ve isyanlardan **ve** insanlara **zulüm yapmaktan da yasaklıyor.** Önemine binaen özellikle zulmü zikretti. Nitekim aynı gaye ile ilk önce zinayı zikretti, emretmek ve yasaklamak suretiyle **size öğüt veriyor ki, dinleyip tutasınız.**[158]

Hakim *Müstedrek*'inde, İbn-i Mes'ud'dan rivâyet ettiğine göre: "Kur'an-ı kerimde hayrı ve şerri en derli toplu anlatan âyet budur.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

91. Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.

158 Âyette yer alan "Tezekkerun" kelimesinde aslında "ta" "zal"a idgam edilmiştir.

Açıklaması:

91- Antlaşma yaptığınız zaman, biatlar, yeminler ve bunlara benzer şeylerde **Allah'ın ahdini yerine getirin ve yeminleri sağlamlaştırdıktan sonra onları bozmayın. Halbuki** yeminlerinizi yerine getireceğinize dair **Allah'ı üzerinize kefil kılmıştınız.** Çünkü Allah adına yemin ettiniz.[159]

Şüphesiz Allah, ne yapacağınızı bilir. Bu onlara bir tehdittir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا ؕ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِىَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ ؕ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ ؕ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

92. Bir toplum diğer bir toplumdan (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı edinerek ipliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.

Açıklaması:

92- Bir ümmet cemaat **diğer bir ümmetten** (cemaatten) **daha çoktur diye, yeminlerinizi aranızda** onları bozmak suretiyle **hile ve fesat** (mevzuu) **edinerek** büktüğü **ipliği sağlamca büktükten sonra söküp bozan** (kadın) **gibi olmayın.** Araplar müttefikleriyle anlaşır sonra onlardan sayıca daha çok ve daha güçlülerini bulduklarında onlarla yapmış oldukları antlaşmayı bozar ve diğerleriyle anlaşırlardı.[160]

Nıks: Bozulan şey demektir, yani sağlamca yapılan şey çözülüyor. Mekke'de ahmak bir kadın vardı. Bütün gün ipliğini büker sonra onu çözerdi.

"Tettehizune" "Tekünü"deki zamirden haldir. Yani .... edinmenizde o kadın gibi olmayınız.

Dehelen: Ondan olmadığı halde bir şeye dahil olan şey demektir, yani fesat ve hile.

Allahü teâlâ bununla sizi imtihan ediyor (sınıyor) yani ahdi yerine getirmeyi emretmek suretiyle sizi imtihan ediyor ki, itaat eden ile isyan edeni görsün (ortaya çıkarsın) yahut bir cemaatın daha çok olmasıyla sizi imtihan ediyor ki, (ahdinizi) yerine getirecek misiniz yoksa getirmeyecek misin diye görsün (yani durumunuzu ortaya çıkarsın).

159 Son cümle hal'dir.
160 Âyette yer alan "Enkas" kelimesi haldir ve Niks'in çoğuludur.

Dünyada **hakkında ihtilaf etmekte olduğunuz** sözünde durma ve buna benzer **şeyleri ise o kıyamet günü** yemini bozana azap etmek ve yemininde durana mükâfat vermek suretiyle **size mutlaka açıklayacaktır.**

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِىْ مَنْ يَشَآءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾

93. Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı; fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

Açıklaması:

93- Allah dileseydi, elbette sizi bir tek ümmet bir tek din mensubu **yapardı. Lakin Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidâyet eder. Siz yapmakta olduğunuz şeylerden** karşılığını görmeniz için azarlama sorgusuyla **mutlaka sorguya çekileceksiniz.**

وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوْتِهَا وَتَذُوْقُوا السُّوْٓءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٩٤﴾

94. Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin, aksi halde (İslâm'da) sebat etmişken ayağınız kayar da (insanları) Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü tadarsınız. Sizin için (ahirette de) büyük bir azap vardır.

Açıklaması:

94- Yeminlerinizi aranızda bir hile ve fesat vesilesi yapmayın. Yeminlerin önemini kuvvetle ifade etmek için Allah (c.c.) âyeti tekrarladı. **Ki, sonra sağlam basmışken ayak kayar** yani İslâm yolu üzere istikametten sonra ayaklarınız bu yoldan kayar **da Allah yolundan sapmanız sebebiyle** yani ahdi yerine getirmekten yüz çevirmeniz, yahut sözünü yerine getirme konusunda başkalarına engel teşkil etmenizle çünkü başkaları da (anlaşmaları bozma konusunda) sizlere uyacaktır, bu nedenle (dünyada) **fena bir acı** yani azap **tadarsınız.** Ahirette de **size büyük bir azap vardır.**

وَلَا تَشْتَرُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۗ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٩٥﴾

95. Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

Açıklaması:

95- Allah'ın ahdini az bir bedel için bozmanızla dünyalık **az bir bedelle değişmeyin. Allah katındaki** sevap **size** dünyadakilerden **daha hayırlıdır. Eğer** bunu **bilirseniz** yeminlerinizi ve anlaşmalarınızı bozmayınız.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوٓا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.

Açıklaması:

96- Sizin yanınızdaki dünya malı **tükenir. Allah katındaki ise bakidir.** Daimidir. (Allah) **Elbette** ahidlerini yerine getirmek suretiyle **sabredenlere yaptıkları amelin güzeline karşılık mükâfatlarını verecektir.**[161]

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97. Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.

Açıklaması:

97- Erkek ve kadından, her kim mümin olarak salih amel işlerse, biz onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Denildi ki: O güzel hayat cennet hayatıdır. Ve yine güzel hayat, dünyada kanaat yahut helâl rızık ile tefsir edilmiştir. **Ve işlemekte oldukları amellerin güzellerine karşılık mükâfatlarını mutlaka vereceğiz.**

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

98. Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!

Açıklaması:

98- Kur'an okuduğun zaman yani Kur'an okumak istediğin zaman **o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!** yani Eûzü billahi mineşşeytanırracîm de.

161 Âyette yer alan "Ahsenu" Hasen mânâsındadır. (Biz de meali buna göre verdik.) Âyette geçen "Le yecziyenne" fiili nün ile de okunmuştur.

اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٩٩﴾

99. Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur.

Açıklaması:

99- Hakikat bu ki, iman edip de Rablerine güvenenler üzerinde onun bir tasallutu (hakimiyeti) yoktur.

اِنَّمَا سُلْطَانُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُوْنَ ﴿١٠٠﴾

100. Onun hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlaradır.

Açıklaması:

100- Onun hakimiyeti, ancak ona itaat etmekle **onu dost edinenler, bir de ona** yani Allah'a **şirk koşanlar üzerindedir.**

وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠١﴾

101. Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

101- Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine kulların maslahatı için bunu kaldırıp yerine onun bir başkasını indirmekle **getirdiğimiz vakit -ki Allah neyi indireceğini çok iyi bilendir- onlar** yani kâfirler Peygamber'e (s.a.v.) **"Sen ancak bir iftiracısın."** "Bunu sen kendinden diyorsun" **dediler. Hayır! Onların çoğu** Kur'an'ın hakikatini (kimliğini) ve neshin faydasını **bilmezler.**

قُلْ نَزَّلَهٗ رُوْحُ الْقُدُسِ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٠٢﴾

102. De ki: Onu, Mukaddes Rûh (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi.

Açıklaması:

102- Onlara **De ki: "Onu -iman edenlere** Kur'an'a iman etmeleri sebebiyle **tam bir sebat vermek, Müslümanlara bir hidâyet ve bir müjde olması için-Rabbinden hak olarak Rûhul-kudüs** Cibril **indirmiştir.**[162]

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ؕ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

103. Şüphesiz biz onların: "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır.

Açıklaması:

103- Yemin olsun ki biz onların "Kur'an'ı **ona mutlaka bir insan öğretiyor!" dediklerini biliyoruz.** Bu kişi Hıristiyan bir köle olup Efendimiz (s.a.v.) yanına uğradığı olurdu. Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: Onu o öğretiyor deyip **kendisine nisbet ettikleri kişinin dili yabancıdır. Bu** Kur'an ise fasih ve belağatlı **apaçık Arapça bir dildir.** Onu bir yabancı nasıl öğretebilir?

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۙ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

104. Allah'ın âyetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır.

Açıklaması:

104- Allah'ın âyetlerine iman etmeyenleri, şüphe yok ki Allah hidâyete erdirmez. Onlar için çok acıklı bir azap vardır.

اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir.

Açıklaması:

105- Yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine Kur'an'a "Bu beşer sözüdür" sözlerini **inanmayanlar uydurur. Ve yalancıların ta kendileri de onlardır!**[163]

---

162 Âyette yer alan "Min Rabbike" Nezzele fiiline taalluk etmektedir.

163 Sılanın tekrarı, (Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler) "İnne" ve bunların dışındakiler ile yapılan tekid "sen sadece bir yalancısın" sözlerine bir cevaptır. Reddir.

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهٗ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106. Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.

Açıklaması:

106 Kalbi iman ile dolu olduğu halde, küfür sözünü söylemeye **zorlanan** ve onu söyleyen **hariç, kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse** onlar için büyük bir azap vardır.[164] **Ve kalbini küfre açarsa** yani kalbini küfre açar ve göğsünü küfre genişletirse maksat canı bunu isterse **işte Allah'ın gazabı bunlaradır. Ve onlar için büyük bir azap vardır.**

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾

107. Bu (azap), onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür.

Açıklaması:

107- Onlara bu tehdit, **onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmemesinden ötürüdür.**

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

108. İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühür-lediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir.

Açıklaması:

108- Bunlar, o kimselerdir ki, Allah, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir. Bunlar, kendilerinden istenilen şeyden **gafil olanların ta kendileridir.**

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.

164 Âyette yer alan "Men" mübteda yahut şart edatıdır. Haberi yahut cevabı, onlar için çok kuvvetli bir azap vardır, buna da (haber yahut cevaba) âyetin devamı delalet etmektedir.

Açıklaması:

109- Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir. Çünkü onlar kendilerine ebedî kılınan cehennem ateşine varacaklar.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

110. Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Açıklaması:

110- Sonra şüphesiz Rabbin, işkenceye uğratılmalarının ve küfür sözünü söylemelerinin **ardından** Medine'ye **hicret edip, sonra da** ibadete **sabrederek cihad edenleri** (bağışlayıcı ve onlara acıyıcıdır)

Bütün bunlardan sonra yani bu imtihanlardan sonra **Rabbin elbette** onları **çok bağışlayan ve** onlara **pek merhamet edendir.**[165]

يَوْمَ تَأْتِى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

111. O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.

Açıklaması:

111- Hatırla ki o gün ki kıyamet günü **herkes kendi nefsi için mücadele ederek gelecek** başkasının durumu onu ilgilendirmez. **Ve herkese yaptığı işin** karşılığı **tam olarak ödenecek. Onlara asla zulmedilmez.**

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

112. Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nan-

165 Âyette yer alan "Futinu" bir kıraatte malum olarak da okunmuştur. Yani kâfir olduktan sonra hicret edenleri... veya (müteaddi olarak) insanları iman etmekten fitneye düşürdüler. Âyette yer alan birinci İnne'nin haberine ikinci İnne'nin haberi delalet etmektedir. (Parantez içinde belirtildi)

körlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.

113. Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi.

Açıklaması:

112- Allah bir şehri misal yaptı ki o da Mekke'dir. Âyette yer alan "Karyeten" Meselen'den bedeldir. Karye'den maksat da o karyenin halkıdır ki, baskınlardan dolayı huzurları bozulmayacak şekilde **emniyet ve** darlık ve korkudan dolayı oradan başka yere taşınmaya ihtiyaç duymayacak şekilde **huzur icinde**ydi (ler) **Rızkı her yerden bol bol geliyordu. Derken** Peygamber'i (s.a.v.) yalanlamak suretiyle **Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Allah da onlara yaptıklarından dolayı açlık** yedi sene kıtlık çektiler. **Ve** Peygamber'in (s.a.v.) gönderdiği o müfrezeler ile **korku libasını tattırdı.**

113- Yemin olsun ki, onlara kendilerinden bir peygamber Muhammed (s.a.v.) **geldi de onlar onu yalanladılar. Bunun üzerine onlar zulmederlerken azap** açlık yahut korku **kendilerini yakalayıverdi.**

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۖ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114. Artık, Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yeyin, eğer (gerçekten) yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin.

Açıklaması:

114- Onun için Ey Müminler! **Siz, Allah'ın size verdiği rızıklardan helâl, hoş olarak yeyin de, eğer yalnızca Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetlerine şükredin!**

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

115. (Allah) size, sadece ölü hayvanı kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Ancak kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan (bunlardan yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Açıklaması:

115- O, size ancak leşi, kanı, domuz etini bir de Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. (Bunlardan yemeye) **Artık mecbur kalırsa, taşkınlık yapmadan ve sınırı da aşmadan** (bunlardan yiyebilir). **Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.**

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

116. Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.

Açıklaması:

116- Dillerinizin, yalan olarak vasıflamasıyla bir şey hakkında "Allah bunu niçin helâl kılmadı, şunu niçin haram kılmadı" diyerek **"Bu helâldir, şu haramdır" demeyin ki,** bunları (kafanızdan uydurduğunuz helâl ve haramı) Allah'a isnad etmekle **yalanı Allah'a iftira etmiş olursunuz.**[166] **Şüphesiz Allah'a yalan iftira edenler asla felah bulmazlar.**

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

117. (Kazandıkları) pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır.

Açıklaması:

117- Onlar için dünyada **az bir istifade** ahirette ise **acıklı bir azap vardır.**

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118. Sana anlattıklarımızı, daha önce, Yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.

Açıklaması:

118- Sana anlattıklarımızı daha önce, En'am sûresi yüz kırk altıncı âyette de belirtildiği üzere **Yahudi olanlara** yani Yahudilere **de haram kılmıştık.** Bunları haram kılmakla **Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar** bu cezayı gerektirici isyanları işlemekle **kendi nefislerine zulmediyorlardı.**

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

166 Âyette yer alan "Lima tesifu"deki "Ma" masdar ma'sıdır.

119. Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri (bağışlayacaktır). Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin elbet çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Açıklaması:

119- Sonra, şüphe yok ki senin Rabbin, cahillik sebebiyle bir kötülük şirk **işleyen, arkasından tevbe edip** vazgeçenler ve amellerini **düzelten kimseleri** (bağışlar). **Şüphesiz ki Rabbin bundan sonra** yani bu cahillikten yahut bu tevbeden sonra onları **bağışlayıcı,** onları **esirgeyicidir.**

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًاۜ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَۙ ﴿١٢٠﴾

120. İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi.

Açıklaması:

120- Muhakkak İbrahim, Allah'a itaat eden ve bütün batıl dinleri bırakıp dosdoğru hak dine **yönelen** iyi hasletleri kendinde toplayan **önder bir imamdı. Ve hiçbir zaman müşriklerden olmadı.**

شَاكِرًا لِاَنْعُمِهِۜ اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

121. Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

Açıklaması:

121- Allah'ın nimetlerine şükredendi. Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

وَاٰتَيْنَاهُ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةًۜ وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِينَۜ ﴿١٢٢﴾

122. Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, ahirette de sâlihlerdendir.

Açıklaması:

122- Biz, dünyada ona bir hasene bütün din mensupları arasında güzel bir nam (güzel bir şekilde anılma) **verdik. Muhakkak ki o, ahirette de** en yüksek derecelere sahip olan **iyilerdendir.**[167]

ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

167 Âyette gaibten (mütekellime) iltifat (dönüş) vardır.

123. Sonra da sana: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vahyettik.

Açıklaması:

123- Sonra da Ey Muhammed! **Sana "Hakka yönelen ve müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine tabi ol!" diye vahyettik.** Bu âyet, Yahudi ve Hıristiyanların, İbrahim'in dini üzerinde olduklarına dair iddialarını reddetmek için tekrarlanmıştır.

اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ؕ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir.

Açıklaması:

124- Cumartesi tatili ancak bu konuda peygamberleriyle **ihtilaf edenlere** hürmeti farz **kılındı.** Onlar da Yahudilerdir. Cuma günü bütün vakitlerini ibadete vermekle (peygamberleri tarafından) emrolundular. Fakat onlar; "Biz cuma gününü istemiyoruz" deyip Cumartesi gününü tercih ettiler. Bunun üzerine Cumartesi gününde onlara katı bir hüküm, sıkı bir tatil getirildi. (Balık avlamak yasak.)

Elbette Rabbin, kıyamet gününde onların ihtilaf edip durdukları şey Cumartesi meselesi **hakkında** itaat edeni mükâfatlandırmak ve Cumartesi hürmetini ihlâl etmekle asi olan kimseye azap etmek suretiyle **aralarında hüküm verecektir.**

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125. (Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.

Açıklaması:

125- Ey Muhammed! **Rabbinin yoluna** dinine **hikmetle** Kur'an'la **ve güzel öğütle** Kur'an'daki nasihatlar ile yahut yumuşak sözle **davet et!** Örneğin Allah'ın âyetleri ile Allah'a çağırmak ve O'nun kesin delilleri ile (kendisine iman etmeye) davet etmek gibi. **Şüphe yok ki Rabbin, o yolundan sapanı en iyi bi-**

lendir. Yani bilendir. **Hidâyete erenleri bilen de O'dur.** Neticede onların karşılığını verecektir. Bu âyet savaş emri gelmeden önce inmiştir.

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهٖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصّٰبِرِينَ ﴿١٢٦﴾

126. Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.

Açıklaması:

126- Hz. Hamza şehit edilip azaları paramparça edilince onu gören Peygamberimiz (s.a.v.): Vallahi senin yerine ben de onlardan yetmiş kişiye öldürüp paramparça edeceğim" deyince bu âyet nazil oldu.

Eğer bir ceza vermek isterseniz size reva görülen cezanın misli ile ceza verin!

Ama intikam almaktan vazgeçip **sabrederseniz andolsun ki, bu** yani sabretmek **sabredenler için daha hayırlıdır.** Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) (cezadan) vazgeçti ve yemininden dolayı kefaret ödemiştir. Bu hadis-i şerifi Bezzar rivâyet etmiştir.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!

Açıklaması:

127- Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı ve başarılı kılması **iledir. Ve onlara** yani kâfirlere **karşı** iman etmezlerse, onların iman etmelerini arzulamandan dolayı **üzülme! Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı** (telaşa ve) **sıkıntıya da düşme!** Yani onların tuzaklarına aldırış etme! Çünkü onlara karşı senin yardımcın benim.

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

128. Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.

Açıklaması:

128- Şüphesiz Allah küfür ve masiyetlerden **sakınanlarla ve** taat ve sabırla **ihsan mertebesine kavuşanlarla** yardım ve zaferi ile **beraberdir.**

سُورَةُ الْاِسْرَآءِ

İSRÂ SÛRESİ

Mekke'de nazil olup, 111 âyet-i kerimedir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile başlarım

سُبْحَانَ الَّذِىٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

1. Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.

Açıklaması:

1- Gecenin bir bölümünde, kendisine âyetlerimizden kudretimizin hayret-i mucip yönlerinden **bir kısmını gösterelim diye kulunu** Hz. Muhammed'i (s.a.v.) **Mescid-i Haramdan** yani Mekke'den, **çevresini** meyvalar ile nehirlerle **mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya** Beyt-i Makdis'e- Mescid-i Haram'dan uzak olması sebebiyle "Aksa" (uzak) adını almıştır - **götüren Allah, noksan sıfatlardan sübhandır.** Yani münezzehtir. **Çünkü ziyadesiyle işiten ve hakkıyla gören** yani Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz ve davranışını bilen **O'dur.**[168]

Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdular ki: "Bana Burak getirildi. Bu merkepten büyük, katırdan küçük beyaz bir hayvandı. Ayağını gözünün gittiği en son nok-

168 Âyet-i kerimede yer alan "Leylen" lafz-ı celil zarfiyet üzere mansubtur. "İsra" geceleyin yürütmektir. Ayrıca "Leylen" kelimesinin zikredilmesinin faidesi bu kelimenin nekre olarak getirilmesi ile "İsra" müddetinin azlığına işarettir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) diğer peygamberlerle bir araya gelmesinden, semaya yükseltilmesinden, Melekût aleminin akılalmaz güzelliklerini görmesinden ve Allahü teâlâ ile münacaatından oluşan bir İsra nimetine mazhar kılındı.

taya koyarak yol alıyordu. Ben bu hayvana bindim ve beni alıp götürdü. Nihâyet Beyt-i Makdis'e vardım ve hayvanımı, peygamberlerin hayvanlarını bağladıkları halkaya bağladım. Sonra Mescid-i Aksa'ya girdim ve orada iki rekat namaz kıldım. Sonra buradan çıkıverdim. Bu sırada Cibril bana bir kase şarap ile bir kase süt getirdi. Ben sütü tercih ettim. Cibril:

- "Fıtrat'a isabet ettin." dedi . Sonra dünya semasına yükseldim. Cibril, kapının açılmasını istedi.

- "Sen kimsin? " denildi.

- "Cibril" dedi.

- "Beraberindeki kim?" denildi.

- "Muhammed" dedi.

- "Ona miraç daveti gönderildi mi?" denildi.

- "Gönderildi" dedi. Derken kapımız açıldı. Kendimi Adem'in (a.s.) yanında buldum. Beni hoş geldin etti ve bana hayır duada bulundu. Sonra ikinci semaya yükseltildim. Cibril kapıyı çaldı.

- "Sen kimsin? denildi.

- "Cibril" dedi.

- "Beraberindeki kim?" denildi.

- "Muhammed'dir" dedi.

- "Ona miraç daveti gönderildi mi?" denildi.

- "Evet gönderildi" dedi. Kapımız açıldı. Kendimi teyze oğulları Yahya ve İsa'nın (a.s.) yanında buldum. Bana hoş geldin ettiler ve bana hayır duada bulundu! Sonra üçüncü kat semaya yükseltildik. Cibril kapıyı çaldı.

- "Sen kimsin?" denildi.

- "Cibril'im" dedi.

- "Beraberindeki kim?" denildi.

- "Muhammed'dir" dedi.

- "Kendisine miraç daveti gönderildi mi?" denildi.

- "Evet ona miraç daveti gönderildi" dedi. Kapımız açıldı ve kendimi Yusuf'un (a.s.) yanında buldum. Gördüm ki Yusuf Peygambere güzelliğin yarısı bahşedilmiş. O da bana hoş geldin etti ve bana hayır duada bulundu. Sonra dördüncü kat semaya yükseltildik. Cibril kapının açılmasını istedi.

- "Sen kimsin?" denildi.

- "Cibril'im" dedi.

- "Yanındaki kim?" denildi.

- "Muhammed'dir" dedi.

- “Ona miraç daveti indirildi mi?” denildi.

- “Evet ona miraç daveti indirildi” dedi. Bunun üzerine kapı bize açıldı ve kendimi İdris'in (a.s.) yanında buldum. O da bana hoş geldin etti ve bana hayır duada bulundu. Sonra beşinci kat semaya yükseltildik. Cibril kapıyı çaldı.

- “Sen kimsin?” denildi.

- “Ben Cibril’im” dedi.

- “Beraberindeki kimdir?” denildi.

- “Muhammed’dir” dedi.

- “Ona miraç davetiyesi gönderildi mi?” denildi.

- “Evet ona miraç davetiyesi gönderildi” dedi. Derken kapımız açıldı ve kendimi Harun (a.s.)’ın yanında buldum. O da bana hoş geldin etti ve bana hayır duada bulundu. Sonra altıncı kat semaya yükseltildik. Cibril kapıyı çaldı.

- “Sen kimsin?” denildi.

- “Cibril’im” dedi.

- “Beraberindeki kimdir?” denildi.

- “Muhammed’dir” dedi.

- “Ona miraç davetiyesi gönderildi mi?” denildi.

- “Evet gönderildi” dedi. Derken kapımız açıldı. Kendimi Musa'nın (a.s.) yanında buldum. O da bana hoş geldin etti. ve bana hayır duada bulundu. Sonra yedinci kat semaya yükseltildik. Cibril kapıyı çaldı.

- “Sen kimsin?” denildi.

- “Cibril’im” dedi.

- “Beraberindeki kim?” denildi.

- “Muhammed’dir” dedi.

- “O’na miraç davetiyesi gönderildi mi?” denildi.

- “Evet, ona miraç davetiyesi gönderildi.” dedi. Derken kapımız açıldı. Kendimi İbrahim'in (a.s.) yanında buldum. Beyt-i Mamur’a yaslanmış bir halde idi. Burada Beyt-i Mamur’a her gün yetmiş bin meleğin girdiğini ve bunların bir daha geri dönmediklerini gördüm. Sonra Sidretü’l-Münteha’ya götürüldüm. Bunun yaprakları Fil kulakları gibi meyvaları da testiler gibiydi. Ne zaman Allah’ın emrinden onu (Sidretü’l-Münteha’yı) kaplayan şey kapladıysa, birden değişiverdi. Öyle ki, Allahü teâlânın yarattıklarından hiç kimse onun güzelliğini anlatmaya güç yetiremez.” Resûl-i Ekrem devamla buyurdular ki: “Ve Allah bana vahyedeceğini etti ve bana her gün ve gecede elli vakit olmak üzere namazı farz kıldı. Buradan geri indim. Hz. Musa'ya (a.s.) vardığımda bana:

- “Rabbin ümmetine neyi farz kıldı?” diye sordu.

- "Her gün ve gecede elli vakit namaz" dedim.

- "Rabbine dön ve O'ndan hafifletmesini talep et! Zira senin ümmetin buna güç yetiremez. Ben İsrailoğullarını imtihan ettim ve onları denedim." dedi. Resûl-i Ekrem şöyle devam etti: "Ben de Rabbime döndüm ve "Ey Rabbim! Ümmetimden hafiflet" dedim. Bunun üzerine Rabbim benden beş vakit namaz indirdi. Sonra Hz. Musa'ya (a.s.) geri döndüm. Bana:

- "Ne yaptın?" dedi.

- "Rabbim benden beş vakit indirdi" dedim.

- "Senin ümmetinin buna gücü yetmez, Rabbine dön ve O'ndan ümmetin için hafifletmesini talep et" dedi. Resûlullah şöyle devam etti: "Böylece Rabbim ile Hz. Musa arasında gidip gelmeye devam ettim. Rabbim her defasında benden beşer, beşer indiriyordu. Nihâyet (beşe kadar indirince bana) şöyle buyurdu:

- "Ey Muhammed! Tamamı, her gün ve gecede kılınacak beş vakit namaz! Her namazın karşılığı ondur. Böylece elli vakit namaz eder. Her kim bir iyilik murad eder de onu yapamazsa, kendisi için bir hasene yazılır. Şâyet onu yaparsa kendisine on hasene yazarım. Her kim de bir kötülük murad edip onu yapmazsa bu, ona yazılmaz. Şâyet onu yaparsa kendisine bir kötülük yazılır." Bunun üzerine geri indim. Nihâyet Hz. Musa'ya (a.s.) vardım ve ona olanları haber verdim. Hz. Musa:

-"Rabbine dön ve O'ndan ümmetin için hafifletme talep et. Zira senin ümmetin buna güç yetiremez." dedi. Buna mukabil ben de:

-"Sürekli Rabbime döndüm. Nihâyet O'ndan utandım dedim." Buhari ve Müslim rivâyet etmişlerdir. Ancak buradaki metin, Müslim'e aittir. Hakim'in *el-Müstedrek* adlı eserinde İbn-i Abbas'tan rivâyetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ben, İzzet ve Celal sahibi olan Rabbimi gördüm" Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِى وَكِيلًا ﴿٢﴾

2. Biz, Musa'ya Kitab'ı verdik ve İsrailoğullarına: "Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir rab edinmeyin" diyerek bu Kitab'ı bir hidayet rehberi kıldık.

Açıklaması:

2- Biz Musa'ya da kitabı Tevrat'ı **verdik ve benden başka** işlerini kendisine bırakacakları **vekil edinmesinler diye onu İsrailoğulları'na bir hidâyet rehberi yaptık.**[169]

169 Âyet-i kerimede yer alan "Yettehizü" lafzı, bir kıraatta Ta'lı olarak "Tettehizü" şeklinde okunmuştur. Bu kıraata göre gaibden muhataba iltifat edilmiş olur. Bu durumda "En" zaide olup, cümle mukadder bir kavle makul düşer.

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۚ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

3. (Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.

Açıklaması:

3- Ey Nuh ile beraber gemiye **yüklediğimiz kimselerin soyundan gelenler! Şüphesiz Nuh;** bize **çok şükreden** ve bütün ahvalinde hamdeden **bir kul idi.**

وَقَضَيْنَآ اِلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾

4. Biz, Kitap'ta İsrailoğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik.

Açıklaması:

4- Biz İsrailoğulları'na kitapta Tevrat'ta **şunu hükmettik** vahyettik: **"Yeryüzünde** Şam bölgesinde **siz muhakkak,** işleyeceğiniz günahlarla **iki defa fesat çıkaracaksınız ve büyük bir kibirle kibirleneceksiniz,** büyük bir azgınlıkla taşacaksınız."

فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَآ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾

5. Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi.

Açıklaması:

5- O ikisinden birincisinin fesat çıkaracakları iki defadan ilkinin **vadesi geldiği zaman üzerinize çok kuvvetli ve şiddetli** harb sırasında ve yakalayıp götürmede güç ve kuvvet sahibi **birtakım kullarımızı göndereceğiz de onlar** sizleri öldürmek ve sizleri esir etmek gayesi ile **ta evlerin aralarına** sizin evlerinizin ortasına **girip** sizleri bulmak için **araştıracaklar. Bu, kuvveden fiile çıkarılmış bir vaad oldu.** Nitekim İsrailoğulları yeryüzünde ilk bozgunculuklarını, Zekeriyya'yı (a.s.) katletmekle gerçekleştirdiler. Bunun üzerine Allahü teâlâ Calut'u ve ordusunu üzerlerine gönderdi; kendilerini katlettiler, çocuklarını esir ettiler ve Beyt-i Makdis'i harap ettiler.

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

6. Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik; servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.

Açıklaması:

6- Sonra size, yüzyıl geçtikten sonra Calut'u öldürmekle, **tekrar onların üzerine geri dönüşü** devleti ve galibiyeti **iade edeceğiz ve size mallarla, oğullarla imdat vereceğiz. Cemiyetinizi** aşiretinizi **de öncekinden daha fazla çoğaltacağız.**

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَأْتُمْ فَلَهَا ؕ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُٓؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

7. Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık).

Açıklaması:

7- Ve biz şöyle demiştik: **eğer** itaat yaparak **iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz.** Çünkü iyiliğin sevabı sizin içindir. Yok, bozgunculuk yaparak **kötülük ederseniz,** kötülüğünüz de **kendinizedir. Artık sonraki fesadınızın vadesi gelince sizin yüzlerinizi kara etsinler** bir kısmınızı öldürmek, bir kısmınızı da esir etmek suretiyle yüzlerinize yansıyacak şekilde sizleri mahzun etsinler; **birinci defa girdikleri** ve tahrip ettikleri **gibi yine Beyt-i Makdis'e girsinler** de orayı tahrip etsinler **ve her istila ettikleri yeri** her galip geldikleri şehirleri **mahvededursunlar diye** tarumar ededursunlar diye onları üzerinize musallat edeceğiz." Nitekim onlar ikinci kez de Hz. Yahya'yı (a.s.) öldürmek suretiyle bozgunculuk yaptılar. Bunun üzerine Yüce Allah üzerlerine Buhtannasr'ı musallat kıldı; onlardan binlerce insanı öldürdü, nesillerini esir etti ve Beyt-i Makdis'i tahrip etti. "Ve biz onlara Tevrat'ta şunu da söylemiştik:

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

8. Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.

Açıklaması:

8- Olur ki, bu ikinci kez fesattan sonra, şâyet tevbe ederseniz, **Rabbiniz size merhamet eder. Ama tekrar** fesada **dönerseniz, biz de** cezaya **döneriz."** Nitekim onlar, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) yalanlamakla fesada döndüler. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.), Beni Kurayza'yı öldürmek, Beni Nadir'i sürmek ve kalanlarını cizyeye bağlamak suretiyle üzerlerine musallat kılındı. **Biz, cehennemi kafirler için bir hapishane** ve zindan yaptık.

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًاۙ ﴿٩﴾

9. Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.

Açıklaması:

9- Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğruya yani en adil ve en doğru olan yola **iletir. Ve yararlı işler yapan müminlere, kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdeler.**

وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًاۙ ﴿١٠﴾

10. Ahirete inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap hazırlamışızdır.

Açıklaması:

10- Ahirete iman etmeyenlere de acıklı elem verici **bir azap hazırladığımızı** -ki o da cehennem ateşidir- **haber verir.**[170]

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11. İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!

Açıklaması:

11- İnsan, sıkılınca **hayra dua eder gibi** kendisi ve ailesi aleyhine **şerre dua eder. Zaten insan** neticesini hiç düşünmeden kendi zararına dua etmekle cins itibariyle **çok acelecidir.**

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا

170 Âyet-i kerimede yer alan "A'tedna" lafzı, "A'dedna" takdirindedir.

فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12. Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet (delil) olarak yarattık. Nitekim, Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca, yılların sayı ve hesabını bilmeniz için gecenin karanlığını silip (yerine, eşyayı) aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz, her şeyi açık açık anlattık.

Açıklaması:

12- Biz, gece ile gündüzü kudretimize delalet eden **iki alamet yaptık. Sonra gece alametini** içinde dinlenesiniz diye yok, ettik karanlıklarla ışığını söndürdük **ve** içinde çalışıp kazanmak suretiyle **Rabbinizden bir lütuf aramanız ile** gece ile gündüzün gelip gitmeleri sayesinde **yılların sayısını,** vakitlerin **hesabını bilmeniz için gündüzün alametini görücü** yani aydınlıkla görmeye mahal **yaptık. Biz** ihtiyaç duyulan **her şeyi yerli yerince beyan ettik.**[171]

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ ۗ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾

13. Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.

Açıklaması:

13- Biz, her insanın kusurunu amelini **boynunda asılı olarak** onu taşıdığı halde **onunla beraber kıldık.** Hassaten boyunun zikredilmesi, boyunla taşımanın çok daha zor olması illetine binaendir. (Büyük tefsir âlimi İmam) Mücahid der ki: "Doğan her çocuk, boynunda asılı bir kağıtla beraber doğar. Çocuğun şaki mi bahtiyar mı olduğu bu kağıda yazılıdır."

Kıyamet günü onun için içinde amelinin yazılı bulunduğu **ona kavuşacağı, açılmış bir kitap çıkaracağız.**[172]

اِقْرَأْ كِتَابَكَ ۗ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ۗ ﴿١٤﴾

14. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.

Açıklaması:

14- Kendisine: **"Oku kitabını! Muhasib olarak bugün nefsin sana yeter!"** denilecektir.

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ

171 Âyet-i kerimede yer alan "Âyet" ile "el-Leyl" arasındaki izafet, beyan içindir.
172 Âyet-i kerimede yer alan "Yalkahü" ve "Menşüren" lafızları, "Kitaben"den sıfat düşer.

أُخْرٰىۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولاً ﴿١٥﴾

15. Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üstlenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.

Açıklaması:

15- Kim doğru yolda giderse, sırf kendi lehine gider. Çünkü doğru yolda oluşunun sevabı, kendi lehinedir. **Kim de sapıklık ederse, ancak kendi aleyhine eder.** Çünkü sapıklığının günahı kendi aleyhinedir. **Hiçbir taşıyıcı** günahkar kimse, **başkasının günahını taşımaz,** yani yüklenmez. **Biz** üzerindeki sorumluluğu kendisine beyan edecek bir **peygamber göndermedikçe** kimseye **azap edici değiliz.**

وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

16. Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur; biz de orayı darmadağın ederiz.

Açıklaması:

16- Biz, bir beldeyi helak etmek istediğimiz zaman, o beldenin şımarıklarına nimetlendirdiklerimize yani o beldenin reislerine, peygamberlerimiz vasıtasıyla itaat etmelerini **emrederiz. Onlarsa, orada fasıklık ederler** emrimizin dışına çıkarlar. **Artık o belde** azapla ilgili **hükmü hak etmiştir. Biz de onu gerektiği şekilde** halkını helak edip beldelerini tahrip etmekle **helak ederiz.**

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍۗ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

17. Nuh'tan sonraki nesillerden nicelerini helâk ettik. Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir.

Açıklaması:

17- Biz, Nuh'tan sonra nice yani birçok **nesiller, ümmetler helak etmişizdir. Kullarının günahlarından Rabbinin haberdar olup görmesi** gizlilerini ve açıklarını bilmesi **yeter.**[173]

173 Âyet-i kerimede yer alan "Bi-Zünübi" lafzı, "Habiren-Basiren"e taalluk etmektedir.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

18. Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kı-nanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.

Açıklaması:

18- Her kim aceleyi yani dünyayı **isterse, dilediğimiz kimseye** kendisine peşin dünyalık vermeyi **dilediğimiz kadar peşin** (dünyalık) **veririz. Sonra da** ahirette **onu cehenneme tahsis ederiz. Yerilmiş** levmedilmiş ve rahmet-i ilâhiden **kovulmuş bir halde oraya girer.**[174]

وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

19. Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.

Açıklaması:

19- Kim de mümin olarak ahireti ister ve çalışmasını ona göre yaparsa, ahirete layık bir şekilde amel işlerse, **işte böylelerinin çalışması** Allah katında **şükranla karşılanır,** yani makbul olur ve sevabı verilir.[175]

كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

20. Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.

Açıklaması:

20- Dünyada **Rabbinin ihsanından** iki fırkadan **her birine; hem onlara, hem bunlara veririz.**

Rabbinin dünyadaki **ihsanı** kimseden **yasaklanmış** men edilmiş **değildir.**[176]

اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

174 Âyet-i kerimede yer alan “Men” lafzı, harf-i cerrin iadesi ile “Lehü”den bedel düşer.
175 Âyet-i kerimede yer alan “Vehüve mü’minun” lafzı, hal cümlesidir.
176 Âyet-i kerimede yer alan “Ha’ülai” lafzı “Küllen”den bedel düşer.

21. Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.

Açıklaması:

21- Bak, bir kısmını diğerlerine rızık ve makam konusunda **nasıl üstün kıldık.**

Ama elbette ahiret, dereceler itibariyle de dünyadan **daha büyük, üstünlük yönüyle de daha büyüktür.** Binaenaleyh, dünyaya değil, ahirete özenmek gerekir.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾

22. Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

Açıklaması:

22- Allah ile beraber başka bir ilah edinme! Ki kınanmış ve kendi başına bırakılmış yardımcısız **olarak oturup kalırsın.**

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۗ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ﴿٢٣﴾

23. Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.

Açıklaması:

23- Rabbin kesin olarak O'ndan başkasına ibadet etmemenizi ve anaya-babaya sadakat göstermek suretiyle **iyilik etmenizi hükmetti,** ferman buyurdu.

Şâyet onlardan biri, yahut her ikisi senin yanında ihtiyarlık haline yetişirse sakın onlara "uf deme ve onları azarlama! Katı bir uslubla (hoşlanmadığın şeylerden) onları men etme! **ikisine de hoş** güzel ve yumuşak **söz söyle!**[177]

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ صَغِيْرًاۗ ﴿٢٤﴾

177 Âyet-i celilede yer alan "En" masdariye olup "bi-en" takdirindedir, ayrıca "Ehadühüma" lafzı faildir. Âyet-i kerimede yer alan "Yebluğanne" lafzı bir kıraat da "Yebluğanni" şeklinde okunmuştur. Bu taktirde "Ehadühüma" bu fiilin elifinden bedel düşer. Ayrıca âyet-i kerimede yer alan "Üffin" lafzı, Fa'nın fethası ve kesresi ile tenvinli ve tenvinsiz olarak okunmuş olup "Siz bana zararsınız, davranışlarınız kötüdür" anlamındadır.

24. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et.

Açıklaması:

24- Onlara acımandan ötürü yani o ikisine karşı hassas oluşun sebebiyle **üzerlerine tevazu kanadını indir.** Mütevazi tarafını onlar için yumuşat **ve de ki:** "Ey **Rabbim! Onlar küçükken nasıl beni terbiye** ettikleri zaman bana merhamet ettilerse **sen de onlara rahmet buyur!"**

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۗ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

25. Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır.

Açıklaması:

25- Rabbiniz sizin içinizdekini sadakat mi saklıyorsunuz asilik mi **daha iyi bilir. Eğer siz iyi kimseler** Allah için itaatkarlar olursanız bilin ki o hiç şüphesiz çok yönelenleri O'na itaate dönenleri, anne babaları hakkında içlerinde isyan duygusunu taşımadan, kendilerinden sudur eden istenmedik yanlışlıklara karşı **çok bağışlayıcıdır.**

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

26. Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.

Açıklaması:

26- Karabet sahibine (akrabaya) iyilik ve sıla-i rahimden oluşan **hakkını ver! Yoksula ve yolda kalmışa da. Bununla beraber** malını, Allah'a itaatin dışındaki yerlere harcamak suretiyle **saçıp savurma!**

اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

27. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

Açıklaması:

27- Çünkü israf yapanlar, şeytanların kardeşleridir. Yani onların yolundadırlar. **Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür.**

Rabbinin nimetlerine karşı nankörlüğü oldukça şiddetlidir. Binaenaleyh, onun kardeşi durumundaki müsrifler de öyle.

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾

28. Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.

Açıklaması:

28- Ve eğer Rabbinden ümit ettiğin bir rahmeti aramak için yani sana gelip de onlara vereceğini beklediğin bir rızkı aramak için, **onlardan** yani sözü geçen akraba, yoksul ve yolda kalmıştan **yüz çevirmek mecburiyetinde kalırsan** da bu sebeple onlara veremezsen, **o zaman** rızık eline geçince vereceğine dair kendilerine söz vermek suretiyle **onlara gönül alıcı** yumuşak ve kolay söz söyle.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾

29. Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.

Açıklaması:

29- Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme! Yani elini infaktan büsbütün geri çekme! Onu infakta **büsbütün de açıp israf etme ki, sonra kınanmış** -birincisine (yani cimrilik vasfına) rücû etmektedir- **eli boş** yanında hiçbir şey kalmayacak şekilde kesilmiş **bir halde** -ikincisine (yani eli büsbütün açma vasfına) rücû etmektedir- **oturup kalırsın.**

اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

30. Rabbin rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, (onları) çok iyi görür.

Açıklaması:

30- Şüphe yok ki Rabbin, dilediğine rızkı açar genişletir, dilediğine **daraltır. Hakikat O, kullarının hallerinden haberdardır, her şeyi görendir.** Onların içlerini ve dışlarını bilmektedir. Dolayısıyla onları maslahatlarına göre rızıklandırmaktadır.

وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

31. Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur.

Açıklaması:

31- Bir de, fakirlik korkusuyla endişesiyle, diri diri toprağa gömmek suretiyle **çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da, size de rızkı biz veririz. Muhakkak onları öldürmek, çok büyük bir hata** günahtır.

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

32. Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

Açıklaması:

32- Zinaya da yaklaşmayın. Bu ifade, «Zinaya varmayın» ifadesinden daha mübalağalıdır. **Çünkü o, pek çirkindir ve kötü bir yoldur.**

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِىْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ؕ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِّى الْقَتْلِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33. Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu veli de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır.

Açıklaması:

33- Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksızlıkla öldürülürse, biz onun velisine varisine, katile karşı **muhakkak bir tasallut hakkı vermişizdir. Ama o da** katilden başkasını öldürerek ya da maktulün öldürüldüğü şeyin dışında bir şeyle öldürürek **cana kıyma işinde israf etmesin.** Haddi aşmasın. **Çünkü kendisi, yardım görmüştür.**

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِىْ هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔوْلًا ﴿٣٤﴾

34. Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.

Açıklaması:

34- Yetim malına yaklaşmayın. Ancak, rüşdüne erinceye kadar en güzel şekilde ola! Bir de Allah'a, yahut insanlara söz verdiğiniz zaman, **sözü ye-**

rine getirin. Çünkü verilen sözden sahibi **mesuldür.**

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٣٥﴾

35. Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.

Açıklaması:

35- Ölçtüğünüz zaman, ölçüyü ifa edin tam ölçün. **Ve doğru** dengeli **terazi ile tartın. Bu daha hayırlı ve netice** akıbeti **itibariyle daha hayırlıdır.**

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰۗىِٕكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا ﴿٣٦﴾

36. Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

Açıklaması:

36- Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardına düşme peşinden gitme. **Çünkü kulak göz ve kalp, bütün bunlara** karşı sahibi, onunla ne yaptığından **sorulmuş olacaktır.**

وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ﴿٣٨﴾

37. Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.

38. Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin nezdinde sevimsizdir.

Açıklaması:

37- Hem yeryüzünde böbürlenerek yani kibir ve azametle, şımarık bir halde **yürüme. Çünkü sen elbette yeri yaramazsın** kibrinle yeri eşip sonuna varamazsın. **Boyca da elbet dağlara erişemezsin** Yani sen bu seviyeye erişemezsin, peki ya nasıl böbürlenirsin?

38- Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbin katında sevimsizdir.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۭ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿٣٩﴾

39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

Açıklaması:

39- Ey Muhammed! **İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerden** öğütlerden **dir. Sakın Allah'la beraber başka bir ilah tanıma ki, sonra yerilmiş,** Allah'ın rahmetinden **kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.**

اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۗ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾

40. (Ey müşrikler!) Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi! Gerçekten siz, (vebali) çok büyük bir söz söylüyorsunuz.

Açıklaması:

40- Yoksa ey Mekkeliler! **Rabbiniz, size oğulları tahsis etti de** iddianıza göre **meleklerden** kendisi için **dişiler** kızlar **mı edindi? Gerçekten siz** bunu söylemekle **büyük bir söz söylüyorsunuz.**

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْاۗ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤١﴾

41. Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an'da (çeşitli ikaz ve ihtarları) türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.

Açıklaması:

41- Andolsun biz bu Kur'an'da misal, vaad ve tehdit türlerinden **türlü türlü beyanlarda bulunduk ki, düşünüp akıllarını başlarına alsınlar,** öğütlensinler. **Halbuki bu, ancak onların** haktan **nefret etmelerini artırıyor.**

قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيْلًا ﴿٤٢﴾

42. De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilâhlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı.

Açıklaması:

42- Onlara de ki, eğer onunla yani Allah'la **beraber, onların dedikleri gibi ilâhlar olsaydı, o vakit bu ilâhlar Arş'ın sahibine** yani Allah'a, onunla savaşmak için **mutlaka bir yol ararlardı.**

سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

43. Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur.

Açıklaması:

43- Allah sizin söylediklerinizden O'na şerikler isnad etmenizden **münezzeh, yüce ve çok büyüktür.**

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ۚ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۚ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44. Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır.

Açıklaması:

44- Yedi kat gök ile yer ve bunlarda bulunanlar, O'nu teşbih ederler. O'nu tenzih ederler. Mahlûkattan **hiçbir şey yoktur ki, O'na, hamdine** iltibas **ederek tesbih etmesin.** Yani «Sübhanellahi ve bihamdihi» demesin. **Lakin siz onların tesbihini anlamazsınız.** Çünkü O, sizin anlayabileceğiniz dilden değildir. **O, gerçekten halimdir, bağışlayıcıdır.** Bu sıfatlarının tezahürü olarak sizi çabucak cezalandırmamıştır.

وَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ۙ ﴿٤٥﴾

45. Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz.

Açıklaması:

45- Sen Kur'an'ı okuduğun vakit, biz, seninle ahirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz. Yani seni onlardan gizleyecek bir perde çekeriz de seni göremezler. Bu âyet-i kerime, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) karşı su-i kast niyetinde olanlar hakkında nazil olmuştur.

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

46. Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına

bir ağırlık veririz. Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.

Açıklaması:

46- Ve kalplerinin üzerine onu anlamalarına mani Kur'an'ı anlamalarına engel **örtüler** kapaklar **getiririz.** Yani dolayısıyla onu anlayamazlar. **Kulaklarına da bir ağırlık koyarız** da onu duymazlar. **Sen Kur'an'da Rabbini tek olarak andığın vakit, onlar** o Kur'an'dan **ürkerek arkalarını döner giderler.**

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

47. Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz.

Açıklaması:

47- Seni senin kıraatini **dinledikleri vakit neden** hangi sebeple **kulak verdiklerini** -ki o da alay etmektir- **de, fısıldaşma halinde iken** aralarında fısıldaşırlarken yani konuşurlarken **o zalimlerin** fısıldaşmalarında, "siz **ancak büyülenmiş** tesir altında bırakılmış ve akletme melekesi elinden alınmış **bir adama tabi oluyorsunuz" diyeceğini de siz çok iyi biliyoruz.**[178]

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

48. Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden, (öyle bir) saptılar ki, artık (doğru) yolu bulamayacaklardır.

Açıklaması:

48- Allahü teâlâ buyuruyor ki: Bak, "büyülenmiştir, kahindir, şairdir" demekle **sana nasıl misaller verdiler de** bu yüzden hak yoldan **saptılar. Artık** hak yola varan **bir yol bulmaya da güçleri yetmez.**

وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

49. Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi!

178 Âyet-i kerimede yer alan (ikinci) "iz", bir önceki "iz"den bedel düşer. Ayrıca "Tettebiüne" lafzı üzerinde yer alan "in" nafiye olup "ma" anlamındadır.

Açıklaması:

49- Bir de öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkar edici bir eda ile, **"Biz, bir yığın kemik ve ufalanıp toz olduğumuz vakit mi yeniden yaratılıp diriltileceğiz" dediler.**

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدِيدًاۙ ﴿٥٠﴾

50. De ki: "İster taş olun, ister demir",

Açıklaması:

50- Onlara **de ki,** "Bir yığın kemik olmak ve ufalanıp toz olmak şöyle dursun, **ister taş olun, ister demir.**

اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْۚ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَاۜ قُلِ الَّذِى فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۚ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَۜ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

51. İsterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen her-hangi bir yaratık! (Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek!

Açıklaması:

51- Yahut gönlünüzde öldükten sonra tekrar dirilmeyi kabullenmeyecek kadar **büyüyen herhangi bir mahlûk olun!,** ruhun içiniz de tekrar var edilmesinden kurtulamazsınız." **O halde "bizi tekrar** hayata **kim döndürecek?" diyecekler. De ki, "Sizi,** daha ortada hiçbir şey değilken **ilk defa yaratmış olan** (Allah) **diriltecek":** Çünkü bir şeyin ilkine kadir olan, onu tekrar vücuda getirmeye de kadirdir. Hattâ (aklen) bu, daha da kolaydır. **O zaman** hayret edip **sana başlarını sallayacaklar ve** alay ederek "Ne **vakit o,** yani öldükten sonra tekrar diriliş" **diyeceklerdir. "Umulur ki, yakındır" de.**

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهٖ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلاًۚ ﴿٥٢﴾

52. Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyar-sınız ve (dirilmeden önceki halinizde) çok az kaldığınızı sanırsınız.

Açıklaması:

52- O gün İsrafil'i (aleyhisselam) vasıta ederek **sizi kabirlerinizden çağıracak. Siz de hemen hamd ile** O'nun emri ile -Bir görüşe göre "Hamd O'nadır" diyerek- O'nun davetine kabirlerinizden **icabet edeceksiniz ve** göreceğiniz ürper-

tici haller dolayısıyla dünyada **pek az müddet kaldığınızı sanacaksınız.**[179]

وَقُلْ لِعِبَادِى يَقُولُوا الَّتِى هِىَ اَحْسَنُ ۚ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ۚ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

53. Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan ara-larını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.

Açıklaması:

53- Hemen benim mümin **kullarıma söyle de,** kafirlere **en güzel olan kelimeyi söylesinler. Çünkü şeytan aralarına vesvese** fesat **sokar. Çünkü şeytan, insana açık bir düşmandır.** Düşmanlığı açıktır. (Onlara söyleyecekleri) en güzel kelime şudur:

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ۚ اِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ۚ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

54. Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder; dilerse sizi cezalandırır. Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik.

Açıklaması:

54- "Rabbiniz sizi çok daha iyi bilir. Dilerse tevbe edip iman etmeniz sebebiyle **size merhamet buyurur; Yahut** size azap etmeyi **dilerse,** küfür üzere ölmeniz sebebiyle **sizi azaplandırır. Seni de üzerlerine vekil göndermedik** ki, onları imana zorlayasın. Bu, savaşla emrolonmadan önce idi. (Yani kıtal âyeti ile hükmü neshedilmiştir)

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ ۖ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

55. Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.

Açıklaması:

55- Rabbin, göklerde ve yerde kimin olduğunu en iyi bilendir. Dolayısıyla onları üzerinde bulundukları hallere göre dilediği makama tahsis eder. **Celalim hakkı için! Biz peygamberlerin de,** onlardan her birine bir fazileti tahsis etmek suretiyle **bazısını bazısına üstün yaptık.** "Kelimullah" olmanın Hz. Musa'ya (a.s.), "Halilullah" olmanın Hz. İbrahim'e (a.s.), İsra ile müşerref olmanın Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tahsis edildiği gibi. **Ve Davud'a Zebur'u verdik.**

179 Âyet-i kerimede yer alan "İn", "Ma" mânâsındadır.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهٖ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

56. (Resûlüm!) De ki: "Allah'ı bırakıp da (ilâh olduğunu) ileri sürdük-lerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştire-bilirler."

Açıklaması:

56- Onlara **de ki; Allah'tan başka** melekler, İsa ve Uzeyr gibi ilah olduk-larını **iddia ettiklerinizi çağırın, anlarsınız ki, ne sizden zararı defetmeye ne de** onu sizden başkalarına **çevirmeye kâdir değillerdir.**

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

57. Onların yalvardıkları bu varlıklar Rablerine -hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.

Açıklaması:

57- Onların ilah diye **yalvarıp durdukları bu varlıklar, Rablerine** iba-det etmekle **vesile** yakınlık **isterler. Hem de hangileri O'na en yakın ise.** Yani O'na en yakın olanlar (melekler) ona yaklaşmak isterse, (İsa ve Uzeyr gibi) (bu derece) yakın olmayanlar nasıl istemesin? **Ve onlar** da başkaları gibi **O'nun rahmetini umarlar, azabından korkarlar.** Peki ya, böylelerine nasıl olur da ilah diye yalvarırsınız? **Hakikat, senin Rabbinin azabı korkunçtur.**[180]

وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًاۭ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58. Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) ya-zılıdır.

Açıklaması:

58- Hiçbir memleket yoktur ki, -murad, halkıdır **kıyamet gününden önce** ölümle **biz onu helak etmiş veya** öldürülmek ve benzeri yollarla **şiddetle azaba çekmiş olmayalım. Kitapta** Levh-i Mahfuz'da **bu yazılıdır.**[181]

180 Âyet-i kerimede yer alan "Eyyühüm" lafzı, mevsule olup "Yebteğune"nin "vav"ından be-deldir.

181 Âyet-i kerimede yer alan "İn", "ma-i nafiye" mânâsındadır.

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيٰتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيٰتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا ﴿٥٩﴾

59. Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz.

Açıklaması:

59- Mekkeliler'in istedikleri **o mucizeleri göndermekten bizi men eden de yoktur. Ancak o mucizeleri** biz gönderince **evvelki** (ümmetler **yalanladılar** da biz onları helak ettik. Şâyet bunlara gönderecek olsak, bunlar da göndereceğimiz mucizeleri yalanlayacak ve helak olunmaya müstahak olacaklar. Oysa bizim hükmümüz, Muhammed'in (s.a.v.) işini tamama erdirmek için onlara mühlet vermek yönündedir. **Biz Semud'a açık bir mucize olarak dişi deveyi verdik de, onlar ona zulmettiler,** küfrettiler. Ve bu sebeple helak edildiler. **Halbuki biz, o âyetleri** mucizeleri **ancak** kullarımızı **korkutup** iman etmelerini sağlamak **için göndeririz.**

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِي الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيْرًا ﴿٦٠﴾

60. Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.

Açıklaması:

60- Ve hatırla ki, **vaktiyle sana, "Muhakkak Rabbin insanları** ilmen ve kudreten **kuşatmıştır;** onlar O'nun kudret kabzasındadırlar. Binaenaleyh, sen hemen onlara tebliğde bulun. Kimseden korkma! Çünkü Rabbin seni onlara karşı koruyacaktır." **demiştik. O** İsra gecesi **sana** ayanen **gösterdiğimiz rüyayı sırf insanlara** Mekkelilere **bir imtihan için yapmıştık.** Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) gördüklerini onlara haber verince onu tekzib ettiler ve bir kısmı irtidad etti. **Kur'an'da lanetlenen ağacı da** -ki, Cehennemin dibinde biten zakkum ağacıdır- onlara imtihan için yapmıştık. Çünkü onlar (bu haberi duyunca): "Ateş ağacı yakar. Nasıl olur da onu bitirir." dediler. **Biz** âyetlerimizle **onları korkutuyoruz. Fakat** bizim korkutmamız, **onlara büyük bir taşkınlıktan başka bir şey arttırmaz.**

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَۜ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًاۚ ﴿٦١﴾

61. Meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis: "Ben, dedi, çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ederim!"

Açıklaması:

61- Yine hatırla ki, **bir vakitler meleklere, "Adem için** tebrik amacıyla, iki kat eğilerek **secde edin" demiştik de, hemen secde etmişler, yalnız İblis kalmıştı. İblis, "Hiç ben çamurdan yarattığın bir kimseye secde eder miyim?" demişti.**[182]

قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّۖ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

62. Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!"

Açıklaması:

62- İblis, "Ne dersin yani bana söyle. Şu kendisine secde etmemi bana emretmenle **benden üstün tuttuğuna** oysa ben ondan daha hayırlıyım; çünkü beni ateşten yarattın! **Yemin ederim ki, eğer bana kıyamet gününe kadar mühlet verirsen, ben onun zürriyetini,** onlardan senin koruduğun **pek azı müstesna olmak üzere peşimden sürükleyeceğim,** onların aslını kurutacağım.[183]

قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

63. Allah buyurdu: Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Tam bir ceza!

Açıklaması:

63- Allahü teâlâ **şöyle buyurdu: "Defol,** Ve birinci sura üfürüş vaktine kadar mühlet verilmiş olarak **git. Artık onlardan kim sana uyarsa iyi bilin, cezanız** senin ve onların cezası **cehennemdir. Tam** ve mükemmel **bir ceza...**

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

182 Âyet-i kerimede yer alan "Tinen" lafz-ı celili, harf-i cerrin çekilmesi ile mansub olup; "Min-Tinin" takdirindedir.

183 Âyet-i kerimede yer alan "Lein" lafzı üzerindeki lam, kasem içindir.

64. Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle şaşırt; süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaadlerde bulun. Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey vaad etmez.

Açıklaması:

64- Hem onlardan gücün yettiğin kimseleri, sesinle türküleri, çalgıları ve masiyete götüren her türlü aletleri kullanarak, davetinle **küçült,** hafife al. **Süvarilerinle, piyadelerinle üzerlerine yaygarayı bas** Bunlar, günahlara binekli ve yaya olarak gidenlerdir. "Faiz ve gasp gibi, haram olan **mallarına ve** zina yoluyla olan **çocuklarına ortak ol, onlara** öldükten sonra tekrar dirilişin ve cezanın olmayacağı konularında **bol bol vaad et" Fakat şeytan onlara** bunları vaad ederek **yalnızca hakikate uygun olmayan boş vaadlerde bulunabilir.**

اِنَّ عِبَادِی لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۚ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

65. Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.

Açıklaması:

65- Doğrusu benim mümin **kullarım var ya! Senin onlar üzerinde hiçbir hakimiyetin** diktalığın ve kuvvetin **yoktur. Rabbin ise** onları senden koruyacak **vekil olarak yeter.**

رَبُّكُمُ الَّذِی يُزْجِی لَكُمُ الْفُلْكَ فِی الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ ۚ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

66. (Kullarım!) Rabbiniz, lütfuna nâil olmanız için denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.

Açıklaması:

66-Rabbiniz O Allah'tır ki, ticaret yapmakla, Hak teâlânın **fazlından nasip arayasınız** talep edesiniz **diye, sizin için denizde gemiler yürütür.** Yüzdürür. **Şüphesiz ki, O,** o gemileri emrinize amade kılarak **size çok merhametlidir.**

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

67. Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür.

Açıklaması:

67- Denizde boğulma endişesiyle **size bir zarar** güçlük **dokunduğu vakit, Allahü** teâlâdan **başka yalvardıklarınız** ibadet ettiğiniz ilahlarınız, hatırınızdan **kaybolur** gider. Böylece onlara yalvaramaz olursunuz. Çünkü siz böyle bir durumda yalnızca içinde bulunduğunuz şiddeti sizden uzaklaştırmaya yegâne muktedir olan Allah'a yalvarırsınız. **Fakat O, sizi** boğulmaktan **kurtarıp karaya ulaştırınca da** tehvid düsturundan **yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür,** (içinde bulunduğu) nimetleri fazlasıyla inkâr edendir.

اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

68. O'nun, sizi kara tarafında yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız.

Açıklaması:

68- Acaba sizi kara tarafında Karun gibi **yerin dibine geçirmeyeceğimizden yahut üzerinize çakıllı bir rüzgâr göndermeyeceğimizden** yani Lut kavmine yaptığımız gibi başınıza çakıl taşları atmayacağımızdan **emin mi oldunuz? Sonra kendinize bir vekil** ona karşı koruyucu **da bulamazsınız.**

اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

69. Yahut O'nun, sizi bir kez daha oraya (denize) gönderip üzerinize bir kasırga yollayarak, inkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra, bundan dolayı kendinize (intikamınızı almak için) bizi arayıp soracak bir destekçi de bulamazsınız.

Açıklaması:

69- Yoksa sizi tekrar oraya yani denize **döndürüp de üzerinize şiddetli bir kasırga** yani dokunduğu her şeyi parçalayan şiddetli bir rüzgâr **göndermemizden ve** böylece geminizi parçalayıp **nankörlüğünüz sebebiyle sizi boğmasından emin mi oldunuz? Sonra kendiniz için bizden intikam alacak** ve size bu yaptıklarımıza karşı bizden hakkınızı araştıracak **bir destekçi** yardımcı ve takipçi **de bulamazsınız.**[184]

184 Âyet-i kerimede yer alan "Bima kefertüm" cümlesi üzerindeki "Ma" masdariyye olup cümlesiyle "Biküfriküm" tevilindedir.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

70. Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çe-şitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.

Açıklaması:

70- Yemin olsun! Biz Ademoğulları'nı, ilim, konuşma, yaratılışındaki (fiziksel) düzgünlük ve buna benzer diğer nimetlerimizle -ki, öldükten sonra yıkanıp temizlenmeleri de sayılabilecek diğer nimetler arasındadır- **üstün yarattık** (diğer canlılardan) faziletli kıldık. **Onları karada ve denizde** hayvanlara ve gemilere **yükledik. Kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızdan çoğunun üzerine cidden üstün kıldık.** Örneğin, yırtıcı olmayan ve yırtıcı olan hayvan çeşitleri gibi. Buna göre âyet-i kerimedeki "Men", "Ma" mânâsındadır. Yahut kendi mânâsında olup meleklere de şamildir. Bu taktirde maksat, insan cinsinin üstünlüğüdür. Bundan, cinsin altındaki fertlerin de üstün oldukları anlaşılmaz. Çünkü melekler, -peygamberler dışında- kalan tüm beşerden üstündürler."

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوْتِىَ كِتَابَهٗ بِيَمِينِهٖ فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَءُۥنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

71. Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklar.

Açıklaması:

71- Düşün ki, **bir gün bütün insanları imamlarıyla** peygamberleriyle, **çağıracağız.** Buna göre, "Ey falan peygamberin ümmeti!" denilecek. Yahut, "amel defterleriyle birlikte çağıracağız." Buna göre de, "Ey hayır amel sahibi, ey şer amel sahibi" denilecek. Bugün kıyamet günüdür. **O gün kimin kitabı sağ eline verilirse** -ki bunlar, dünyada iken basiret sahibi, bahtiyar insanlardır- **işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve fetil** çekirdek tanesinin zarı **miktarı zulme uğramayacaklar.** Amellerinden eksiltilmeyecek.

وَمَنْ كَانَ فِى هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

72. Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şa-

şırmıştır.

Açıklaması:

72- Burada yani dünyada, hakkı görmekten **kör olan kimse ahirette de** kurtuluş yolunu görmekten ve amel defterini okumaktan **kördür ve yol itibariyle daha sapıktır.** Kurtuluştan daha uzaktır.

وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِىٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

73. Müşrikler, sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnad etmen için seni, neredeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi.

74. Eğer seni sebatkâr kılmasaydık, gerçekten, neredeyse onlara birazcık meyledecektin.

75. O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.

Açıklaması:

73- Bu âyet-i kerime, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) vadilerinin harem olmasını isteyen ve bu konuda ısrarlı tutumlarını sürdüren Sakifliler hakkında nazil olmuştur. **Sana vahyettiğimizden başkasını bize iftira edesin diye seni bile neredeyse sana vahyettiğimizden saptıracaklardı** alaşağı edeceklerdi. Buna yaklaşmışlardı. **ve bu taktirde** şâyet bunu yapmış olsaydın **seni dost edineceklerdi.**

Âyet-i kerimede yer alan "İn", muhaffefedir.

74- Eğer seni masum kılıp hak üzere **sabit kılmasaydık,** çok fazla sıkıştırmaları ve ısrarla istediklerini elde etmeye çalışmaları dolayısıyla, **sen onlara mutlaka az bir şey meyletmeye yanaşacaktın** Bu cümle, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onlara meyletmediğini ve buna hiç yaklaşmadığını açıkça ifade etmektedir.

75- Ve o taktirde şâyet meyletmiş olsaydın, **sana hayatın** azabını **da ölümün** azabını **da kat kat tattırırdık** yani dünyada ve ahirette senin dışındakilere uygulanan azabın iki katını sana tattırırdık. **sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı** tattıracağımız *azaba* engel olan **bulamazdın!**

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا

قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

76. Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için neredeyse dünyayı başına dar etmişlerdi. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.

Açıklaması:

76- Yahudiler Hz. Peygamber'e (s.a.v.): "Eğer peygambersen, Şam'a git. Çünkü Şam, Peygamberler diyarıdır" demeleri üzerine nazil olmuştur. **Az daha seni bu yerden** Medine yurdundan **çıkarmak için rahatsız edeceklerdi. O takdirde** Eğer seni çıkarmış olsalardı **kendileri de arkandan** orada **pek az dururlardı.** Sonra da helak olunurlardı.

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun (da budur). Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.

Açıklaması:

77- Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki adetimiz. Yani tıpkı onlar içindeki adetimiz gibi. Ki, o da kendilerini çıkaranların helak edilmeleridir. **Sen bizim adetimizde hiçbir değişme bulamazsın.**

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۗ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

78. Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.

Açıklaması:

78- Güneşin dönüşünden yani öğle vakti zevalinden **gecenin karanlığına** karanlığının yönelmesine **kadar namazı** yani öğleyi, ikindiyi, akşamı ve yatsıyı **dosdoğru kıl. Bir de fecir Kur'an'ını** sabah namazını. **Çünkü sabah Kur'an'ı şahitlidir.** Gece melekleri ile gündüz melekleri onda hazır bulunurlar.

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79. Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.

Açıklaması:

79- Geceleyin de kalk ve onunla Kur'an'la **sana mahsus bir fazla namaz olarak,** ümmetine değil, sana mahsus ilave bir farz namaz olarak yahut farz namazlar üzerine fazilet olarak **teheccüd** namazını **kıl. Umulur ki, Rabbin seni** ahirette, öncekilerin ve sonrakilerin övüp duracakları **makam-ı Mahmud'a ulaştırır,** yerleştirir. Söz konusu makam, mahlûkat arasında kaza faslında Hz. Peygamber'e lütfedilen "Şefaat" makamıdır.

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾

80. Ve şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver.

Açıklaması:

80- Resûl-ü ekrem (s.a.v.) hicret etmekle emrolununca bu âyet-i kerime nazil oldu: **De ki,** "Ey **Rabbim! Beni** Medine'ye **doğrulukla,** gönlümle oraya iltifat etmeyeceğim bir çıkarma ile **çıkar. Ve bana tarafından yardımcı bir güç,** onunla düşmanlarına karşı bana yardım edeceğin bir kuvvet **ver!"**

وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

81. Yine de ki: Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti. Zaten bâtıl yıkılmaya mahkumdur.

Açıklaması:

81- Mekke'ye girerken de **şöyle de: "Hak** İslâm **geldi, batıl** küfür **yok oldu. Gerçekten batıl daima hor ve zail olucudur.** Nitekim Buhari ve Müslim'in rivâyetlerine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde Beytullah'ın etrafında **360** tane put vardı. Resûl-ü Ekrem elindeki bir odunla, bir yandan putları deviriyor, bir yandan da bu âyeti kerimeyi okuyordu. Nihâyet putların tamamı yere düşmüştü."

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82. Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.

Açıklaması:

82- Biz Kur'an'dan öyle âyetler indiririz ki, bunlar ona **inananlar için** dalalete düşmekten **şifa ve rahmettir. Zalimlerin** kafirlerin ise onu inkâr etmeleri dolayısıyla **ancak zararını artırır.**[185]

وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَـُٔوْسًا ﴿٨٣﴾

83. İnsana nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer.

Açıklaması:

83- Biz kâfir olan **insana bir nimet verdiğimiz zaman** şükürden **yüz çevirir ve yan çizer.** Böbürlenip büyüklük taslar. **Kendisine fenalık** fakirlik ve güçlük **dokununca da pek me'yus olur.** Allah'ın rahmetinden ziyadesiyle ümidini keser.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖۜ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ﴿٨٤﴾

84. De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.

Açıklaması:

84- De ki, bizden ve sizden **herkes, kendi uyarına** yoluna **göre hareket ediyor." Ama kimin daha doğru yolda olduğunu Rabbiniz daha iyi bilir.** Doğru yolda olanı sevaplandıracaktır.

وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِۜ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٨٥﴾

85. Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.

Açıklaması:

85- Bir de Yahudiler **sana** bedenin kendisi ile diri olduğu **ruhtan soruyorlar.** Onlara **de ki, "Ruh** yani onun ilmi, **Rabbimin emrindendir.** Siz onu bilemezsiniz. Allahü teâlânın ilmine kıyasla **size ilimden pek az bir şey verilmiştir.**

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًاۙ ﴿٨٦﴾
اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَۜ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيْرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ

185 Âyet-i kerimede yer alan "Min", beyaniyye'dir.

وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

86. Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın.

87. Ancak Rabbinin rahmeti (sayesinde Kur'an bâki kalmıştır). Çünkü O'nun sana lütufkârlığı çok büyüktür.

88. De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere ins ü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.

Açıklaması:

86- Yemin olsun ki, eğer dilersek, sana vahyettiğimizi yani Kur'an'ı, hafızalardan ve mushaflardan silmek suretiyle **tamamen gideririz. Sonra bu durumda bize karşı kendin için bir vekil de bulamazsın.**[186]

87- Lakin Rabbinden bir rahmet olarak biz onu bıraktık. **Gerçekten onun senin üzerindeki fazlı pek büyüktür.** Zira hem sana Kur'an'ı indirdi, hem de makam-ı Mahmud'u ve diğer faziletleri ihsan etti.

88- De ki, 'Yemin ederim! İnsanlar ve cinler fesahat ve belagat da **bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplanmış olsalar, birbirlerine destekçi** yardımcı **da olsalar, yine onun benzerini getiremezler.** Yukarıdaki âyet-i kerime, müşriklerin "Dilesek biz bunun gibisini söyleriz" iddialarını reddetmek için nazil olmuştur.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

89. Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

Açıklaması:

89- Celalim hakkı için, biz bu Kur'an'da insanlar için öğütlensinler diye **her çeşit misalden türlü türlü ifadeler yaptık. Ama insanların** yani Mekkeliler'in **çoğu kabul etmeyip küfürde** hakkı inkârda **direndiler.**[187]

وَقَالُوا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ

186 Âyet-i kerimede yer alan "Lein" lafzı üzerindeki "Lam", kasem içindir.

187 Âyet-i kerimede yer alan "Min külli meselin" lafzı mahzuf bir "Meselen" kelimesinin sıfatıdır. Takdir "Her misalin türünden bir misal..." şeklindedir.

نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًاۙ ﴿٩١﴾

90. Onlar: "Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."

91. "Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, iç-lerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."

Açıklaması:

90- Ve dediler ki, "Biz sana asla inanmayız. Ta ki bizim için yerden içinden su çıkan **bir pınar göze fışkırtasın!**

91- Yahut hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçen bostanın **olsun da aralarından** ortasından **şarıl şarıl çaylar akıtasın!**

اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًاۙ ﴿٩٢﴾

92. "Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin."

Açıklaması:

92- Yahut iddia ettiğin gibi, üzerimize semayı parça parça düşüresin. Veya Allah'ı ve melekleri karşımıza ve gözlerimizle görebileceğimiz yere **getiresin** de biz onları görelim.

اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ ؕ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهٗ ؕ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

93. "Yahut da altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız." De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.

Açıklaması:

93- Yahut zuhruftan altından **bir evin olsun, yahut** merdiven kurup **göğe tırmanasın** yükselesin. **Çıkışında da** göğe çıkmış olsan bile **asla inanmayız. Ta ki, bize** oradan, içinde senin tasdik edilmenin yer aldığı, **okuyacağımız bir kitap indiresin."** Onlara **de ki, "Rabbimi tenzih ederim.** -Bu bir teaccüb ifadesidir- **Ben ancak** diğer Resûller gibi **bir insan, bir peygamberim.** Oysa onlar, Allah'ın izni olmadan hiçbir mucize getiremiyorlardı.[188]

188 Âyet-i kerimede yer alan "Hel", "Ma" mânâsında nafiyedir.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُٓوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

94. Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir.

Açıklaması:

94- Kendilerine (doğru yolu gösteren) **hidâyetçi geldiğinde, insanların iman etmelerine ancak** inkarcı bir edayla **"Allah peygamber olarak bir insan mı gönderdi** de melek göndermedi?" **demeleri engel oldu.**[189]

قُلْ لَوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

95. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.

Açıklaması:

95- Söyle onlara, **"Eğer yeryüzünde** insan yerine **yerleşmiş olarak yürüyen melekler olsaydı, mutlaka onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik.** Çünkü herhangi bir millete gönderilen elçi, mutlaka onların cinsinden olmalı ki, onunla konuşmaları ve söylediklerini anlamaları mümkün olsun.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

96. De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. Zira O, kullarını hakikaten bilip görmektedir.

Açıklaması:

96- De ki, "Benimle sizin aranızda, benim doğruluğuma **şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz O, kullarının yaptıklarından haberdardır, her hallerini görür.** Onların içlerini de dışlarını da bilir.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِهٖ ۭ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۭ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

189 Âyet-i kerimede yer alan "En kalü" cümlesi, "En-i masdariyye ile "Kavlühüm" te'vilindedir.

97. Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini arttırırız.

Açıklaması:

97- Allah, kime hidâyet verirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de saptırırsa, artık böyleleri için Allah'tan başka asla onlara hidâyet edecek **veliler bulamazsın. Biz onları kıyamet günü yüzleri üstü** sürünür vaziyette, **kör, dilsiz ve sağır oldukları halde hasredeceğiz. Varacakları yer, cehennemdir. O, yavaşladıkça** ateşi dindikçe biz onun alevlenmesini alevlenip tutuşmasını **arttıracağız.**

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾

98. Cezaları işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr etmişler ve: "Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir.

Açıklaması:

98- Bu, onların cezasıdır. Çünkü onlar, bizim âyetlerimize küfrettiler ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr ederek **"Biz, bir yığın kemik ve ufalanmış bir toz olduğumuz vakit mi, hakikat, biz mi yeniden diriltileceğiz?" dediler.**

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

99. Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kâdirdir! Allah, onlar için bir vâde takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

Açıklaması:

99- Onlar görmediler mi bilmediler mi **ki,** onca büyüklüklerine rağmen **göklerle yeri yaratan Allah,** küçüklük bakımından **kendilerinin** yani insanların **mislini de yaratmaya kâdirdir. Onlar için** ölüm ve diriliş için **bir de ecel tayin etti ki, onda hiç şüphe yoktur. Fakat zalimler küfürden** eceli inkardan **başka bir** şeye **razı olmadılar.**

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّى اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

100. De ki: Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!

Açıklaması:

100- Onlara **de ki, "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine** rızık ve yağmura **siz sahip olsaydınız, o vakit harcama korkusuyla,** harcayıp bitirme korkusuyla **muhakkak tutardınız** cimrilik yapardınız ve böylece cimrileşmiş olurdunuz. **Zaten insan çok cimridir** bahildir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101. Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. Haydi İsrailoğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!"

Açıklaması:

101- Yemin olsun ki, Biz Musa'ya açık açık dokuz mucize verdik. Dokuz mucize; el, asa, tufan, çekirge, ekin biti, kurbağalar, kan, çevrilme, kıtlık ve meyvelerin eksilmesidir. "Ey Muhammed! **İsrailoğulları'na** müşriklerin, doğruluğunu kabullenmelerini gerektirecek bir tarzda Musa'dan **soruver!** Yahut Biz Musa'ya Ben-i İsrail'e soruver" dedik. **Musa onlara geldiği vakit, Firavun kendisine 'Ya Musa! Ben seni muhakkak büyülenmiş** etkilenmiş ve aklına galip gelinmiş **zannediyorum" demişti.**[190]

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَٓا اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَۚ وَاِنِّى لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

102. (Musa Firavun'a:) "Pekâlâ biliyorsun ki, dedi, bunları, birer ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!"

Açıklaması:

102- Musa, "Pekâlâ bilirsin ki, bu mucizeleri birer basiret ibret **olmak**

190 Âyet-i kerimede yer alan "Fes'el" lafzı, bir kıraatta mazi sigasıyla okunmuştur.

üzere, göklerle yerin Rabbinden başkası indirmiş değildir. Ne var ki sen inat ediyorsun. **Ben de ey Firavun seni mutlaka helak olmuş** yahut hayırdan çevrilmiş **zannediyorum.**[191]

فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهٗ جَمِيعًاۙ ﴿١٠٣﴾

103. Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu ve maiyyetindekilerin hepsini (denizde) boğduk.

Açıklaması:

103- Derken Firavn **onları** Musa ve kavmini **ülkeden** Mısır topraklarından **sürmek** çıkarmak **istedi. Biz de onu ve beraberindekileri toptan boğuverdik.**

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًاؕ ﴿١٠٤﴾

104. Arkasından da İsrailoğullarına: “O topraklarda oturun! Ahiret vaadi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz” dedik.

Açıklaması:

104- Onun arkasından İsrailoğulları’na şöyle dedik: “Bu yerde siz oturun! Ahiret vaadi yani kıyamet **geldiği vakit, hepinizi** sizi ve onları **toptan getireceğiz”**

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَۗ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًاۙ ﴿١٠٥﴾

105. Biz Kur’an’ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

Açıklaması:

105- Biz onu yani Kur’an’ı **hak ile indirdik; o da** üzerine şamil olduğu **hak ile indi.** Tıpkı indirildiği gibidir. Onda herhangi bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Ey Muhammed! **Seni de ancak** iman edenleri cennetle **müjdeleyici ve** küfredenleri cehennemle **korkutucu olarak gönderdik.**

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾

106. Biz onu, Kur’an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (âyet âyet,

191 Âyet-i kerimede yer alan “Alimtü” lafzı, bir kıraatta “Ta”nın zammesi ile okunmuştur.

sûre sûre) ayırdık; ve onu peyderpey indirdik.

Açıklaması:

106- Biz Kur'an'ı ayırdık onu yirmi, yahut yirmi üç sene zarfında, ayrı ayrı indirdik, **ki, onu insanlara** anlayabilmeleri için **dura dura** mühlet ve teenni üzere **okuyasın, biz onu yavaş yavaş,** insanların maslahatlarına göre âyet âyet **indirdik.**[192]

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا ۗ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۙ ﴿١٠٧﴾

107. De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar.

Açıklaması:

107- Mekke kafirlerine **de ki, ona ister inanın ister inanmayın!** -Bu, onlar için bir tehdittir.- **Çünkü bundan önce** bu inmeden önce **kendilerine ilim verilenler** -ki onlar da ehl-i kitaptan iman etmiş olanlardır- **kendilerine o okununca yüzleri üstü secdeye kapanıyorlar.**

وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿١٠٨﴾

108. Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vaadi mut-laka yerine getirilir.

Açıklaması:

108- **Ve diyorlar ki, "Rabbimizi** vaadine hulfetmekten **tenzih ederiz, gerçekten Rabbimizin** Kur'an'ın ineceğine ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönderileceğine ilişkin **vaadi, yerine getirildi.**[193]

وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ﴿١٠٩﴾

109. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.

Açıklaması:

109- Ve ağlayarak yüzleri üstü secdeye kapanıyorlar. Kur'an **onların**

192 Âyet-i kerimede yer alan "Kur'anen" lafzı, ma'badinin tefsir ettiği mukadder bir fiil ile mansuptur.

193 Âyet-i kerimede yer alan "İn", muhaffefedir.

Allah'a karşı **huşuunu** tevazularını **da artırıyor.**[194]

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿۱۱۰﴾

110. De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut.

Açıklaması:

110- Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ya Allah, Ya Rahman" diye dua ediyordu. Bunu duyan müşrikler, "Bizi iki ilaha ibadet ekmekten nehy ediyor. Halbuki kendisi de Allah'la beraber bir başka ilaha ibadet ediyor" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu." Onlara **de ki: "İster Allah diye dua edin, ister Rahman deyin** Yani onu bu iki isimden hangisiyle isterseniz onunla isimlendirin. Yahut "Ya Allah, Ya Rahman" demek sureti ile bu iki isimden hangisini isterseniz onunla Allah'a nida edin. Bu iki isimden **hangisini deseniz,** O, güzeldir. -Bir sonraki cümle, bu takdirin doğruluğuna delildir.- Çünkü **en güzel isimler** (Esma-i hüsna) **hep O'na y**ani bu iki ismin müsemmalarına **aittir.** Bu iki isim de, o güzel isimler arasındadır. Zira, o güzel isimler, bir hadis-i şerifte de varid olduğu üzere şöyledir: "Allah, odur ki, kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O, er-Rahman, er-Rahim, el-Melik (mutlak bir hükümdar), el-Kuddüsr (her türlü eksiklikten çok uzak ve pek temiz), es-Selam (her çeşit arıza ve hadiselerden salim olan), el-Mü'min (gönüllerde iman ışığı uyandıran), el-Müheymin (gözetici ve koruyucu), el-Aziz (yegâne galip), el-Cebbar (dilediğini zorla yaptırmaya muktedir olan), el-Mütekebbir (her yerde büyüklüğünü gösteren), el-Halik (yoktan var eden ve yaratan), el-Bâri' (her şeyi mülayim bir halde yaratan), el-Musavvir (tasvir edici), el-Gaffar (mağfireti pek çok), el-Kahhar (her istediğini yapacak surette galip ve hakim), el-Vehhab (çeşit çeşit nimetleri bağışlayan), er-Razzak (kullara faydalanacakları şeyleri ihsan eden), el-Fettah (her türlü müşkilleri açıp kolaylaştıran), el-Alim (her şeyi ziyadesiyle bilen), el-Kabıd (sıkan, daraltan), el-Basıt (açan, genişleten), el-Hafıd (aşağı indiren alçaltan), er-Rafî' (yukarı kaldıran, yükselten), el-Muizz (izzet veren, ağırlayan), el-Müzillû (zelil kılıcı), es-Semi'(ziyade işiten), el-Basir (ziyade gören), el-Hakem (hükmeden), el-Adl (çok adaletli), el-Latif (lütuf sahibi), el-Habir (her şeyin iç yüzünden haberdar olan), el-Halim (hilmi çok olan), el-Azim (pek azametli), el-Gafur (mağfireti çok), eş-Şekür (hayır işlerine ziyadesiyle karşılık veren), el-Aliy (pek yüksek), el-Kebir (pek büyük), el-Hafiz (her şeyi afet ve beladan saklayan), el-Mukit (her

194 Âyet-i kerimede yer alan "Yahirrune" cümlesi, bir sıfat ilavesi ile atıf cümlesidir.

yaratılmışın azığını veren), el-Hasib (bütün tafsilat ve teferruatıyla hesabı en iyi bilen), el-Celil (celalet ve ululuk sahibi), el-Kerim (keremi bol olan), er-Rakîb (bütün varlık üzerinde gözcü), el-Mücib (yalvaranlara isteklerini veren), el-Vasi' (geniş ve müsadıkar), el-Hakîm (bütün işleri hikmetli olan), el-Vedûd (iyi kullarını seven), el-Mecid (şanı büyük ve yüksek), el-Bais (ölüleri diriltip kabirlerinden çıkaran), eş-Şehid (her yerde hazır ve nazır), el-Hakk (varlığı hiç değişmeden duran), el-Vekil (işlerini kendisine havale edenlerin işini düzeltip en iyisini temin eden), el-Kaviyy (pek güçlü), el-Metin (çok sağlam), el-Veliyy (iyi kullarına dost), el-Hamid (bütün varlığın diliyle en çok övülen), el-Muhsi (her şeyin sayısını bilen), el-Mubdi (örneksiz olarak ilk baştan yaratan), el-Muid (yaratıkları tekrar yaratan), el-Muhyi (dirilten), el-Mü-mit (öldüren), el-Hayy (daima diri olan), el-Kayyûm (her şeyi zevala karşı tutan), el-Vacid (istediğini bulan), el-Macid (şanı büyük, keremi bol olan), el-Vahid (zatıyla tek), el-Ahad (sıfatlarıyla tek), es-Samed (mahlûkatın ihtiyacı için tek merci), el-Kadir (her şeye gücü yeten), el-Müktedir (istediği gibi tasarruf eden), el-Mukaddim (istediğini ileri geçiren), el-Muahhir (istediğim geri bırakan), el-Evvel (ilk), el-Ahir (son), ez-Zahir (aşikar), el-Batın (gizli), el-Vali (her şeyi tek başına idare eden), el-Müteali (her türlü kusurdan pek yüce), el-Berr (iyiliği ve bahşişi bol olan), et-Tevvab (tevbeleri kabul buyuran), el-Müntekim (intikam sahibi), el-Afüvv (afvı çok olan), er-Raûf (pek şefkatli), Malikü'l-Mülk (mülkün ebedi sahibi, hem de fazl-ı kerem sahibi), Zül Celali vel ikram, (hem büyüklük sahibi hem de fazlı kerem sahibi), el-Muksıt (bütün işlerini denk ve yerince yapan), el-Cami' (toplayan), el-Ğaniyy (çok zengin), el-Muğni (dilediğini zengin eden), el-Mani' (men eden), ed-Darr (acı ve zarar verici şeyler yaratan), en-Nafi (hayır ve menfaat verici şeyler yaratan), en-Nur (alemleri nurlandıran), el-Hadi (hidâyet lütfeden), el-Bedi' (örneksiz yaratan), el-Baki (varlığının sonu olmayan), el-Varis (servetlerin hakiki sahibi), er-Reşid (her şeyi bir nizam ve intizamla akıbete ulaştıran), es-Sabur'dur (çok sabırlı)," Tirmizi rivâyet etmiştir.

Allahü teâlâ buyuruyor ki: **Namazda** kıraatınla **sesini pek yükseltme.** Sonra müşrikler seni duyarlar da hem sana hem Kur'an'a, hem de onu indiren Allah'a söverler. **Onda sesini fazla da kısma** gizli de okuma ki, ashabın faydalansın. **Bu ikisinin** aşikar ile gizli okumanın arasında **orta** bir yol tut **hedefle.**

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111. "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt!

Açıklaması:

111- De ki, "Evlat edinmeyen, mülkünde ilahlıkta ortağı bulunmayan ve zilletten ötürü kendisine yardım edecek **velisi bulunmayan** Yani zillete düşmediği için yardımcıya ihtiyaç duymayan **Allah'a hamdolsun!" Ve O'nu tekbir ile büyükle de büyükle!** O'nu çocuk edinmekten, ortaktan, zilletten ve şanına layık olmayan her türlü kusurdan gerektiği gibi ulula!" Bu üç noksanlığın zatından nefyedilmesinin peşinden hamdın zikredilmesi, zatıyla kamil oluşu ve sıfatlarında tek oluşu dolayısıyla bütün övgülere müstehak olduğunu göstermek içindir. İmâm-ı Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde Muaz el-Cüheni'den, o da Resûlullah'dan (s.a.v.) rivâyetine göre, Resûl-ü Ekrem şöyle buyururdu: "İzzet ve şeref âyeti, De ki "Evlat edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve zilletten ötürü velisi bulunmayan Allah'a hamdolsun." Ve onu tekbir ile büyükle de büyükle" mealindeki âyettir." En iyisini Allahü teâlâ bilir.

Müellif der ki: "Eş-Şeyh, el-İmam, el-Alim, el-Allame, el-Muhakkik, Celaddüdin, el-Mahalli, eş-Şâfiî'nin telif ettiği Kur'an-ı kerim tefsirini tamamlamak için kaleme aldığım eser burada sona ermiştir. Eserde, bütün takatimi harcadım ve -İnşaallah-u teâlâ- faydalı olacağını düşündüğüm tüm düşüncelerimi çok nefis inceliklerle beraber bu eserde ortaya koydum. Onu Kelimullah'ın (Hz. Musa) randevusu kadar bir süre içinde (Kırk günde) telif ettim ve onu Naim cennetlerine ulaşıp kurtulmaya vesile kıldım. Eser, haddi zatında tamamlanan kitaptan bir alıntı niteliğindedir. Müteşabih âyetlerde hep o esas alınmış ve ona dayanılmıştır. Elhasıl, ona insaf nazarıyla bakanı ve onda bir hataya vakıf olup, vakıf olduğu hatayı bana göstereni Yüce Allah rahmetiyle esirgesin. Ben diyorum ki,

Tüm acziyetime ve zafiyetime rağmen,

Beni başarıya ulaştıran Rabbim Allah'a hamdolsun.

Kim bana yanlışımı gösterirse ondan dönerim,

Bir harf bile olsa kabulünü bana müjdeleyecek var mı?

Söylediklerim böylece kabul edilmeli. Zira, ben bu konuların içine dalma noktasındaki acziyetimin şuurunda olduğum içindir ki, böyle bir işe (el-Mahalli'nin tefsirini tamamlama işine) girişmek, hiçbir zaman hatırımda yoktu.

Ümidim odur ki, Allahü teâlâ bu tekmilemle bol bol faydalar versin. Onunla kapalı gönülleri, kör olmuş gözleri ve sağır olmuş kulakları fetheylesin.

Aslında ben kendimi, bu tekmileden ve aslından büsbütün yüz çevirip, uzunca yazılmış eserlerle uğraşmayı alışkanlık haline getiren ve kuru bir inada yaslanıp onların inceliklerini anlamaya da kendini kazandıramayan kimse gibi hissediyorum. Çünkü bundan tekmile ve aslından gafil olup inceliklerine vakıf

olamayan, öbüründen (uzunca yazılmış eserlerden) de gafildir.[195]

Yüce Allah bununla bizleri, hak yola ulaşmakla, muvaffakiyetle, sözlerinin inceliklerine vakıf olmakla ve işin özünü yakalamakla rızıklandırsın. Ve bizleri bu tekmilenin bereketiyle "Allah'ın inam ve ihsan eylediği; peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kullar"la beraber kılsın. Gerçekten onlar, ne güzel arkadaştırlar.

Müellif (hicri) **876** yılının Şevval ayının onuna tekabül eden Pazar günü telifini tamamladı. Ona başlaması da aynı yıl Ramazan ayının girişine denk gelen Çarşamba günü olmuştu. Temize çekmesini ise **871** yılının Safer ayının altıncı gününe tekabül eden Çarşamba günü tamamladı.

En iyisini yüce Allah bilir.

195 Müellifin bu son cümlesi, İsra suresi 72 numaralı ayet-i kerimesinden iktibas edilmiştir. Ancak burada murad mânâda tercüme edilmiştir.-Çeviren.

سُورَةُ الْكَهْفِ

KEHF SÛRESİ

Mekke'de nazil olup, 110 ayet-i kerimedir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًاۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًاۙ ﴿٢﴾ مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًاۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

1. Hamd olsun Allah'a ki kulu (Muhammed'e), Kitab 'ı indirdi ve ona hiç-bir eğrilik koymadı.

2. Onu dosdoğru (bir Kitab) olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (insanları) uyarmak ve yararlı işler yapan müminlere kendileri için güzel mükafat bulunduğunu müjdelemek için.

3. Onlar orada ebedî kalacaklarlardır.

4. Ve "Allah evlât edindi" diyenleri de uyarmak için.

Açıklaması:

1-2-3-4- Hamd o Allah'a mahsustur ki, Hamd: Güzel ile vasfetmek, övmek demektir. Bununla maksat Allah'a imam (hamd Allah'a aittir şeklinde) bildirmek (haber vermek) midir, yoksa (Allah'a hamdolsun şeklinde) onu övmek midir, ya da her ikisi midir? Burada üç ihtimal vardır. En faydalısı ise üçüncüsüdür.

O, kitap ile kafirleri kendi tarafından Allah tarafından çetin bir azap ile korkutmak, salih amellerde bulunan mü'minlere, kendileri için içinde ebedi kalacakları güzel bir ecir -ki o da cennettir- bulunduğunu müjde-lemek.

Ve kafirler arasında **«Allah çocuk edindi» diyenleri de uyarmak için.**

Dosdoğru kitabı, Kuluna Muhammed'e **indirdi ve onda hiçbir eğrilik** ihtilaf ve çelişki **yapmadı.**[196]

مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّلَا لِاٰبَآئِهِمْ ۭ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۭ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ۝۵

5. Ne onların (Allah evlât edindi, diyenlerin), ne de atalarının bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

Açıklaması:

5- Buna bu söze **dair ne kendilerinin bir ilmi vardır ne de** kendilerinden önce bu sözü söyleyen **babalarının! Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu.**

«Kelimeten" lafzı temyizdir. Müphem zamiri izah etmektedir. Mahsusu 'bi'zzem ise mahzuftur. Yani bahsedilen sözleri (ne çirkindir). **Onlar** bu konuda **ancak yalan** söz **söylüyorlar.**

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝۶

6. Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa (ve bu yüzden helâk olurlarsa) arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin.

Açıklaması:

6- Şimdi bu Kur'an'a iman etmezlerse Onların iman etmelerini çok arzu etmenden dolayı kızarak ve **üzülerek belki sen arkalarından** yani onların sana iman etmekten yüz çevirmelerinin ardından **kendini mahvedeceksin.**[197]

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۝۷

7. Biz, insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi dünyanın kendine mahsus bir zinet yaptık.

Açıklaması:

7- Biz yeryüzündeki canlılar, bitkiler, ağaçlar, nehirler ve bunların dışındaki **şeylere ona mahsus bir zinet yaptık ki,** yeryüzünde bulunan şeylere bakan **insanları imtihan edelim. Bakalım onların hangisi** bunlar hakkında **daha güzel bir amelde bulunacak** yani Allah için daha zahit ve takvalı olacak.

196 Lam harf-i cerri «fi» manasında kullanılmıştır. Ve lem Yec'el cümlesi el-kitap kelimesinden birinci hal «Keyyimen» ise hal-i müekkide olarak ikinci hal düşmektedir.

197 «Esefen» kelimesi meful-u leh olmak üzere mansuptur.

وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًاۗ ﴿٨﴾

8. (Bununla beraber) biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız.

Açıklaması:

8- Biz mutlaka yeryüzünde olan şeyleri bitki bitirmeyen kupkuru bir toprak yapacağız.

اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

9. (Resûlüm)! Yoksa sen, bizim âyetlerimizden (sadece) Kehf ve Rakîm sahiplerinin ibrete şâyan olduklarını mı sandın?

Açıklaması:

9- Yoksa sen Ashab-ı Kehf dağındaki mağara da bulunanlar **ile Rakim'i** Ashab-ı Kehf'in isimlerinin ve neseplerinin yazılı bulunduğu levha sahiplerini **bizim âyetlerimiz** arasından kıssaları konusunda **bir acibe (garip) olduklarını mı sandın?**[198]

اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

10. O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlar ve: Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla! demişlerdi.

Açıklaması:

10- Hatırla ki, **bir zamanlar, o genç yiğitler** kafir kavimlerinden imanlarına bir zarar geleceğinden korkarak **mağaraya çekildiler de şöyle dediler:** «Ey **Rabbimiz! Bizlere senin tarafından bir rahmet ihsan et ve bizim için işimizden bize doğru yolu** hidâyeti **hazırla!** (Kolaylaştır.)

فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِى الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًاۙ ﴿١١﴾

11. Bunun üzerine biz de o mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk (uykuya daldırdık).

198 «Aceben» kelimesi: Kane fiilinin haberi, ondan önce geçen «min ayatina» ise haldir. Yani diğer geri kalan mucizelerimiz değil de onlar (mı sandın). Kıssaları konusunda acayip (harikulade) idiler. Yahut onların kıssaları mucizelerimizin en harikuladesidir (mi sandın). (Hayır) iş böyle değildir.

Açıklaması:

11- Bunun üzerine biz onların kulakları üzerine nice sayılı **yıllar vurduk.** Yani onları uyuttuk.

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَیُّ الْحِزْبَیْنِ اَحْصٰی لِمَا لَبِثُوْٓا اَمَدًا ﴿١٢﴾

12. Sonra da iki gruptan (Ashâb-ı Kehf ile hasımlarından) hangisinin kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini görelim diye onları uyandırdık.

Açıklaması:

12- Sonra onları uyandırdık ki, onların bekleme müddeti konusunda çekişen **iki zümreden hangisi, onların** (mağarada) **bekledikleri müddeti hesap etmişler diye** müşahede ilmiyle **bilelim.**[199]

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ؕ اِنَّهُمْ فِتْیَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنٰهُمْ هُدًی ﴿١٣﴾

13. Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık.

Açıklaması:

13- Biz, onların doğru olan haberlerini sana anlatıyoruz, okuyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine iman etmiş birkaç genç idi. Biz de onların hidâyetlerini artırdık.

وَرَبَطْنَا عَلٰی قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

14. Onların kalplerini metîn kıldık. O yiğitler (o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.

Açıklaması:

14- Putlara secde etmeyi kendilerine emreden krallarının huzurunda **ayağa kalkarak: «Bizim Rabbimiz göklerle yerin Rabbidir. Biz ondan başka hiçbir ilaha asla tapmayız! O takdirde muhakkak saçma söylemiş oluruz.** Yani haddi aşan bir söz söylemiş oluruz. Yani böyle bir şey olmaz da faraza Allah'tan gayrısına tapacak olursak bu küfürde haddi aşmak olur.

199 «Ehsa» kelimesi, fiil-i mazidir, hesap etme manasındadır. «Lima lebisu»'deki ma masdar masıdır. Sarih buna işaret etmiştir ve kendisinden sonra gelen «Emeden»'e taalluk etmektedir.

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً ۜ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ ۜ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

15. Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka tanrılar edindiler. Bari bu tanrılar konusunda açık bir delil getirseler. (Ne mümkün!) Öyle ise Allah hakkında yalan uydurandan daha zalimi var mı?

Açıklaması:

15- Şunlar, bizim kavmimiz, Allah'tan başka ilah edindiler. Onlar putlara tapılacağına **dair açık bir delil getirselerdi ya! Artık** Allahü teâlâya ortak nisbet etmek suretiyle **ona karşı yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir?** Yani (ondan) daha zalim kimse yoktur **dedikleri vakit, kalplerini** hak söz üzerine **kuvvetlendirdik.**[200]

Yiğitlerden biri diğerine şöyle demişti:

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

16. (İçlerinden biri şöyle demişti:) "Madem ki siz onlardan ve onların Allah'ın dışında tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın."

Açıklaması:

16- Madem ki, siz, onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz rahmetinden size genişlik versin ve size işinizde bir kolaylık hazırlasın!»[201]

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ ۚ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ ۜ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾

17. (Resûlüm! Orada bulunsaydın) güneşi görürdün: Doğduğu zaman mağaralarının sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden ge-

200 «Haulai» mübteda. «Kavmuna« atf-ı beyan («îttehaze» ise haberi)dir.

201 «Mırfeken» mim'in fethası ve fa'nın kesresi ile de okunmuştur. Mırfek: Sabah ve akşam kendisiyle faydalanılan şey (rızık) demektir.

çerdi. (Böylece) onlar (güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşesinde (uyurlardı). İşte bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.

Açıklaması:

17- Güneşi görürsün; doğduğu vakit, mağaralarının sağ tarafına meyleder. Battığı vakit de onların sol tarafını makaslar, onları bırakıp üzerlerinden geçip gider, asla onlara dokunmazdı. **Onlar mağaranın geniş bir yerindeydiler.** Serin ve hafif bir rüzgar onlara ulaşır (idi). **İşte bu,** anlatılan şeyler **Allah'ın** kudretinin delillerindendir.[202] **Allah kime hidâyet verirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, artık ona asla doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.**

وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

18. Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. On-ları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.

Açıklaması:

18" Eğer onları görseydin, **onları uyanık sanırdın.** Yani uyanık olduklarını sanırdın. Çünkü onların gözleri acıktı. **Halbuki onlar uykudadırlar.[203] Biz onları,** toprak etlerini yememesi için **sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de** mağaranın **giriş yerinde ön ayaklarını uzatmış idi.** Onlar sağa sola döndüklerinde o da döner, uyku da ve uyanıklıkta o da onlar gibiydi. **Eğer** sen **onları görseydin, mutlaka onlardan döner kaçardın** ve **mutlaka onlardan için korkuyla dolardı.** Onlara bir heybet vermekle, hiç kimsenin yanlarına girmemesiyle Allah onları korumuştur.[204]

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾

202 «Tezzaveru» kelimesi şeddesiz olarak da okunmuştur.
203 «Eykaz» Yekiz'ın çoğuludur. «Rukud» ise Rakid'in çoğuludur.
204 «Mulli'te» şeddesiz olarak da okunmuştur.«Ru'ben» ayn'ın zammesiyle de okunmuştur.

19. Böylece biz, aralarında birbirlerine sormaları için onları uyandırdık: İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi. (Kimi) "Bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık" dediler; (kimi de) şöyle dediler: "Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi bilir. Şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın, (şehrin) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin; ayrıca, nâzik davransın (gizli hareket etsin) ve sakın sizi kimseye sezdirmesin."

Açıklaması:

19- Bahsettiğimiz şeyleri onlara yaptığımız gibi **yine böylece onları uyandırdık ki, birbirlerine** durumlarından ve kaldıkları müddetten **sorsunlar. İçlerinden biri,** «Ne **kadar durdunuz?» diye sordu. «Bir gün yahut bir günün birazı kadar» dediler.** Çünkü mağaraya güneş doğarken girmişler; batarken uyanmışlardı. Bu yüzden bunu, girdikleri günkü güneşin batışıdır sandılar. Bu hususta tereddüt ettikten sonra: «Ne **kadar durduğunuzu, Rabbimiz daha** iyi **bilir. Şimdi birinizi şu geçmiş paranızla şehre** şimdi ise bu şehre Teressus (Tarsus) denilmektedir, **gönderin de hangi** yiyecek **daha temiz baksın** yani şehrin yemeklerden hangisi helaldir baksın ve **size ondan bir rızık getirsin. Çok nezaketle hareket etsin. Ve sakın sizi kimseye sezdirmesin.**[205]

اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوٓا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

20. "Çünkü onlar eğer size muttali olurlarsa, ya sizi taşlayarak öldürürler veya kendi dinlerine çevirirler ki, o zaman ebediyyen iflah olmazsınız."

Açıklaması:

20- Çünkü şehir halkı, size üstün gelirse sizi ya taşla öldürürler, yahut kendi dinlerine döndürürler. Bu takdirde yani onların dinine dönerseniz ebediyyen kurtulamazsınız! dediler.

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُٓوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

21. Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın vaadinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf'in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: "Üzerlerine bir bina yapın. Rableri onları daha iyi bilir." Onların durumuna vâkıf olanlar ise: "Bizler, kesinlikle onların yanı başlarına bir mescit yapaca-ğız" dediler.

205 «Verkikum» kelimesi ra'nın kesresi ile de okunmuştur. Gümüş para demektir.

Açıklaması:

21- Onları uykudan uyandırdığımız gibi **böylece, onları buldurduk ki onlar** yani kavimleri(nin nesli) **Allah'ın** öldükten sonra diriltme **va'di** onları uzun bir müddet öldürüp gidasız bir şekilde ayni halleri üzerine bırakmaya kadir olan ölüleri diriltmeye de kadirdir delili ile **hak olduğunu** ve **kıyametin şüphesiz kopacağını bilsinler. O sırada onlar,** yani müminler ile kafirler **bunların** etrafında bina yapma konusunda gençlerin **işini aralarında tartışıyorlardı.**[206] **Bunun üzerine** kafirler **«Bunların etrafına** onları örtecek **bir bina yapın» dediler: Rableri onların hallerini daha iyi bilir. onların** gençlerin **işine galip** (ve vakıf) **olanlar** -Ki onlar da mü 'minlerdir- **ise «Biz onların yanlarında mutlaka** içinde namaz kılınacak **bir mescid yapacağız» dediler.** Ve mağaranın kapışı önünde bir mescid yapıldı.

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُولُونَ
سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَّبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ اِلَّا
مِرَآءً ظَاهِرًا ۖ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

22. (İnsanların kimi:) "Onlar üç kişidir; dördüncüleri de köpekleridir" diyecekler; yine: "Beş kişidir; altıncıları köpekleridir" diyecekler. (Bunlar) bilinmeyen hakkında tahmin yürütmektir. (Kimileri de:) "Onlar yedi kişi-dir; sekizincisi köpekleridir" derler. De ki: Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Öyle ise Ashâb-ı Kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münakaşaya girişme ve onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerin hiçbirinden malumat isteme.

Açıklaması:

22- Her iki grupta **bilmeden atarak** yani Ashab-ı Kehfi görmeden tahminen, peygamberimiz zamanında yiğitlerin sayısı konusunda tartışanlar yani onlardan bazıları, onların **«sayıları üçtür: Dördüncüleri de köpekleridir» diyecekler.** Kimisi: **Beştir, altıncıları köpekleridir.» derler.** Bu iki söz Necran Hıristiyanlarına aittir.[207]

Müminler de «Yedidir, sekizincileri köpekleridir.» derler.[208]

---

206 Âyette yer alan «iz» a'serna fiilinin mamulüdür (zarfıdır).

207 «Recmen bi'l-gayb» meful-u leh olmak üzere mansuptur. Yani bu sayıları hakkında tahmin yürüttükleri için diyecekler. Tahmin yürüttükleri için sözü ise her iki sözü söyleyene aittir.

208 Mübteda ve haberden oluşan «saaminuhum-kelbuhum» cümlesi vav'ın ziyadesiyle birlikte (tekid manası düşünülmeden) «seb'atın» kelimesinin sıfatıdır. Vav ise, tekid (zait) dir ve sıfatın mevsufa bitişik oluşuna delalet etmektedir, denilmiştir, İlk iki görüşün «bilmeden atmaktır» şeklinde nitelenip üçüncüsünün nitelenmemesi üçüncüsünün kabule

De ki: «Rabbim onların sayısını daha iyi bilir. Onları ancak pek az kimseler bilir.

İbn-i Abbas der ki: "Ben o az kişilerdenim." Sayılarının yedi olduğunu söylemiştir.

Artık sen bunların hakkında zahiri bir münakaşadan sana indirilen Kur'an-ı kerimde olandan **başka söz etme** tartışma. **Ve bunlara dair** fetva isteyerek **onlardan** ehl-i kitap Yahudilerden **kimseye bir şey sorma.**

Mekke halkı Peygamberimiz'e (s.a.v.) Ashab-ı Kehf'in kıssasından sorduğunda «size bunu yarın haber vereceğim» deyip inşaallah demedi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ اِنّى فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾

23. Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme.

Açıklaması:

23- Hiçbir şey hakkında da yani bir şey için **sakın; «Ben, bunu yarın** yani, ileriki bir zamanda **yaparım» deme.**

اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبّى لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

24.Ancak Allah dilerse (yapacağım de). Unuttuğun zaman Allah'ı an ve "Umarım Rabbim beni, doğruya daha yakın olana eriştirir"de.

Açıklaması:

24- Ancak Allah'ın dilemesiyle yani ancak Allah'ın dilemesine bağlayarak «Allah dilerse» diyesin. Onun dilemesine bağlamayı **unuttuğun vakit Allah'ı an!** yani Allah'ın dilemesine bağlıyarak onun dilemesini hatırla.

Unuttuktan sonra «inşaallah» sözünü hatırlamak, sözle zikretmek gibi olur. Hasan Basri ve diğerleri «mecliste bulunduğu müddetçe böyledir» dedi. Yani meclisten kalkmadan «inşaallah» demeyi hatırlaması, söylemesi gibidir.

Ve «umulur ki Rabbim, beni, bundan Ashab-ı Kehf'in kıssasından nübüvvetime delalet etmede **daha yakın bir muvaffakiyete ulaştırır de.** Nitekim Allahü teâlâ bunu yapmıştır.

وَلَبِثُوا فِى كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾

şayan ve doğru olduğuna delildir.

25.Onlar, mağaralarında üç yüz yıl kadar kaldılar ve dokuz yıl da buna ilave etmişlerdir

Açıklaması:

25- Onlar mağaralarında üç yüz sene durdular. Ehl-i kitab'a göre bu üç yüz yıl şemsi yıl hesabına göredir. Araplara göre ise Kameri ay Şemsi yıl hesabından dokuz yıl daha fazladır. Nitekim bu dokuz sene de âyette şöylece zikredildi. **Dokuz da** yani dokuz sene daha **ziyade ettiler:** Buna göre üç yüz senesi Şemsi yıla göredir. Dokuz senesi de kameri aylara göredir.[209]

قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوْاۚ لَهٗ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِۗ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْۗ مَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا يُشْرِكُ فِيْ حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

26. De ki: Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na aittir. O'nun görmesi de, işitmesi de şâyan-ı hayrettir. Onların (göklerde ve yerde olanların), O'ndan başka bir yöneticisi yoktur. O, kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez.

Açıklaması:

26- De ki: «Allah ne kadar durduklarını bu konuda tartışanlardan -ki bahsi geçen tartışma geride ifade edilmiştir- **daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybı** yani gaybı bilmek **O'na mahsustur. O yani Allah ne güzel görendir! O, ne mükemmel işitendir.**[210]

Onların gök ve yer ehlinin **Allah'tan başka bir yardımcısı yoktur. O, hükmünde hiç kimseyi ortak etmez.** Çünkü O'nun ortağa ihtiyacı yoktur.

وَاتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَۗ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

27. Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın.

Açıklaması:

27- Rabbinin kitabından sana vahy olunanı oku! Onun sözlerini değiştirecek yoktur. Ondan başka bir sığınak da asla bulamazsın.

---

209 «Mietin» şeklinde tenvinli olarak okunmuştur. «Sinine» selasü'-mietin'den atf-ı beyandır.

210 «Ebsır bihi» taaccüp sigasıdır. «Esmî'» (bihi) de aynı şeklide taaccüp sigasıdır. Ma-Ebsere hu ve ma-Esme'ahu manasındadır. Bunların her ikisi de mecaz bakımından kullanılmıştır. Maksat, Allahü teâlânın görmesinden ve işitmesinden hiçbir şey kaçmaz.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ۚ تُرِيْدُ زِيْنَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

28. Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.

Açıklaması:

28- Sabah, akşam ibadet etmekle dünya maksatlarından hiçbir şeyi değil sadece **Rablerinin rızasını dileyerek dua edenlerle beraber sabret!** Kendini tut! Onlar da fakir (mü'min)lerdir. **Dünya hayatının ziynetini dileyerek gözlerini onlardan ayırma!** çevirme! Gözlerden maksat gözlerin sahibidir. **Kalbini bizi anmaktan** yani Kur'an'dan **gafil kıldığımız** şirk koşmada **keyfine düşmüş ve işi gücü aşırılık olan kimseye itaat etme!** Bu kimse, Uyeyn b. Hısn ve arkadaşlarıdır.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۙ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۭ وَاِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِى الْوُجُوْهَ ۭ بِئْسَ الشَّرَابُ ۭ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29. Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar, imdatlarına erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!

Açıklaması:

29- O'na ve arkadaşlarına **de ki:** «Bu Kur'an **Haktır. Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen kafir olsun!** Bu onlara bir tehdittir. **Biz, zalimlere** yani kafirlere **öyle bir ateş hazırladık ki duvarları** cehennemi kuşatan şey **kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. İmdat dileyecek olsalar, erimiş maden gibi** zeytinyağı tortusu gibi, ona yaklaştığında hararetinden **yüzleri başlayan bir sıcak su ile imdat olunurlar.** Ne **kötü bir içecektir o. Ve ne kötü bir dayanma yeridir.** Yani cehennem.[211]

211 «Murtefeken» temyizdir. Failden menkuldür. Yani cehennemin dayanıp oturulacak yer

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

30. İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar (bilmelidirler ki) biz, güzel işler yapanların ecrini zâyi etmeyiz.

Açıklaması:

30- İman edip de güzel ameller işleyenler var ya. Şüphesiz biz, güzel amel işleyenlerin mükafatını zâyi etmeyiz.[212]

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِـِٕينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

31. İşte onlara, alt taraflarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar Adn cennetlerinde tahtlar üzerine kurularak orada altın bileziklerle bezenecekler; ince ve kalın dîbâdan yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel karşılık ve ne güzel kalma yeri!

Açıklaması:

31- Böylelerine Adn oturma cennetleri var. Altlarından ırmaklar akar, orada altın bileziklerle süslenecekler.[213]

İnce ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Sündüs: İnce ipek. İstebrek: Kalın ipek (buna dibace de denir). Rahman süresindeki âyette ise: «Astarları kalın ipektendir, «şeklindedir.

Orada koltuklar üzerine yaslanıp kurulacaklar. Cennet ne güzel mükafattır), ne güzel dayanak.[214]

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾

olması ne çirkindir. Bu, cennet hakkında ileride zikredilecek olan «o ne güzel bir yaslanma, faydalanma yeridir» kavl-i şerifine mukabildir. (Yani burada mukabele sanatı vardır.)

212 «inna la-nuzîu...» cümlesi «innellezine»nin haberidir.Burada ism-i zahir zamirin yerine getirilmiştir. Maksat onların ecrini .... demektir. Yani, gelecek olan âyetin içerdiği şey ile onları mükafatlandıracağız.

213 Min'in zait ve teb'ız için olduğu söylenmiştir. «Esavir» esviretin çoğuludur. Ehmire gibi. Esvire'de Sivar'ın çoğuludur.

214 «Erâik» eriketin kelimesinin çoğuludur. Erike: Gelin odasındaki divandır. Gelin odası ise: Damat (ve gelin) için elbise ve örtülerle süslenmiş odadır.

32. Onlara, şu iki adamı misal olarak anlat: Bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, her ikisinin de etrafını hurmalarla donatmış, aralarında da ekinler bitirmiştik.

Açıklaması:

32- Onlara mü'minlerle birlikte kafîrlere **iki adamı**[215] **misal getir.**

Biz onlardan birine kafir olana iki üzüm bağı vermiş, her iki bağın etrafını hurmalıklarla donatmış, ikisinin arasına da kendisiyle beslenilecek bir ekinlik yapmışız.

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ۙ ﴿٣٣﴾

33. İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı. İkisinin arasından bir de ırmak fışkırtmıştık.

Açıklaması:

33- Her iki bağ da yemişlerini meyvelerini **vermiş.**[216]

Hiçbir şeyi noksan bırakmamış, onların arasından ortasından akan **bir de ırmak fışkırttık,** yani yardık.

وَكَانَ لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34. Bu adamın başka geliri de vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: "Ben, servetçe senden daha zenginim; insan sayısı bakımından da senden daha güçlüyüm."

Açıklaması:

34- Bu adamın bu iki bağ ile birlikte **başkaca geliri de vardı.**[217]

Derken o arkadaşına mü'min olana böbürlenerek onlarla konuşurken: «Ben malca senden daha zenginim ve aşiretçe de senden daha itibarlıyım.» dedi.

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ۙ ﴿٣٥﴾

---

215 «Reculeyni» meselen'den bedeldir. Reculeyni ve ardından gelen misali izah etmektedir.

216 «Kilta» tesniye'ye delalet eden müfred bir kelimedir. Aynı zamanda mübtedadır. «Atet» ise haberidir.

217 Sa'nın ve mim'in fethasıyla «semer» her ikisinin zammesiyle ümür ve yine sa'nın zammesi ve mim'in sukunuyla sumrun şeklinde okunmuştur. Buna göre vezinleri: Semeret'in çoğuludur. Şeceretin çoğulu şecer, haşabetin çoğulu, huşub. Bedenetin çoğulu budn'un gibi.

35. (Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: "Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam."

Açıklaması:

35- İnkar etmek suretiyle **kendine zulmeder olduğu halde** arkadaşı ile birlikte **bağına girdi.** Onu bağda dolaştırarak oradaki meyveleri (bir başka nüshada) bahçenin güzelliklerini ona gösteriyordu. Burada Allahü teâlâ, (cenneti değil de) bağı kastettiği için (tesniye olarak) cenneteyni demedi.

Ve «Bu bağın ebediyyen yok olacağını zannetmiyorum.

وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّىْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

36. "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbimin huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum."

Açıklaması:

36- Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Bununla beraber şâyet, senin iddiana göre ahirette Rabbime döndürülürsem muhakkak bundan daha hayırlı bir akibet bulurum» dedi.

قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِىْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾

37. Karşılıklı konuşan arkadaşı ona hitaben: "Sen, dedi, seni topraktan, sonra nutfeden (spermden) yaratan, daha sonra seni bir adam biçimine sokan Allah'ı inkâr mı ettin?"

Açıklaması:

37- Arkadaşı ona cevap vererek şöyle dedi: «Sen, seni topraktan, çünkü Adem ondan yaratıldı. Sonra bir damla sudan meniden yaratan, sonra da seni düzgün bir adam biçimine sokan Allah'ı inkar mı ettin?

لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّىْ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّىْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾

38. "Fakat O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam."

Açıklaması:

38- Lakin ben derim ki o benim Rabbimdir. Ben Rabbime kimseyi ortak

koşmam![218]

وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ۚ ﴿٣٩﴾

39. "Bağına girdiğinde: Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki):"

فَعَسٰى رَبِّىْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا زَلَقًا ۙ ﴿٤٠﴾

40. "Belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir; senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ kupkuru bir toprak haline gelir."

Açıklaması:

39-40- Sen bağına girdiğin vakit bağın hoşuna gidince, bu **Allah'ın dilemesiyledir. (Bu) ancak Allah'ın kuvveti ile olmuştur.» deseydin** ya!

Hadis-i Şerif: Her kime eş yahut mal nimeti verilir de bunun üzerine «maşaallâhlâ kuvvete illâ billâhi» derse o şeyde bir terslik (afet) görmez.

Eğer beni, malca ve evlatça kendinden az görüyorsan -Olur ki Rabbim, bana, senin bağından daha hayırlısını verir.[219]

Seninkinin üzerine gökten yıldırımlar gönderir de, ayakların üzerinde duramıyacağı **kaygan bir toprak akıverir.**[220]

اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿٤١﴾

41. "Yahut, bağının suyu dibe çekilir de bir daha onu arayıp bulamazsın."

Açıklaması:

41- Yahut bağının suyu çekilir de, bir daha onu aramaya kendisiyle suya kavuşacağın çareye **asla güç yetiremezsin.**[221]

---

218 «Lakinna» aslı lakin ene idi. Hamzenin harekesi nun'a nakledilip, sonra hazfedildi. Sonra da nün nun'a idgam yapıldı. «Huve» zamiri Şan'dır. Kendisinden sonra gelen cümle onu izah etmektedir. Ben derim ki... manasındadır.

219 «Ene» iki meful arasını ayıran zamirdir. «Fe'asa» cümlesi ise şart cümlesinin cevabıdır.

220 «Husban» husbanetun çoğuludur. Yıldırımlar demektir.

221 «Gavren» masdardır ama ism-i fail manasındadır. Yerin altından çekip giden manasındadır. «Ev yusbihe» cümlesi, «tusbihe» üzerine değil de «yursile» üzerine atfedilmiştir.

وَاُحِيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّى اَحَدًا ﴿٤٢﴾

42. Derken onun serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece, bağı uğruna yaptığı masraflardan ötürü ellerini oğuşturup kaldı. Bağın çardakları yere çökmüştü. "Ah, diyordu, keşke ben Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!"

Açıklaması:

42- Derken bütün serveti kuşatıldı, bağı ile birlikte yok edilmekle helak oldu.[222]

Bunun üzerine o bağa yaptığı o'nun imari konusunda yaptığı **masrafa karşı** pişmanlık ve üzüntüden dolayı **avuçlarını ovuşturmaya başladı. Bağ,** üzümler için yapılmış olan direkleri yıkılıp sonra üzümlerin yere çökmesiyle **çardakları üzerine çökmüş kalmıştı.** «Ah[223] **keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım» diyordu:**

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾

43. Kendisine Allah'tan başka yardım edecek destekçileri olmadığı gibi kendi kendini de kurtaracak güçte değildi.

Açıklaması:

43- O'na bağı yok olduğu esnada **Allah'tan başka yardım edecek bir cemaat de yoktur.** Bağı helak olduğu zaman **kendi** kendini **de kurtaracak güçte değildi.**[224]

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

44. İşte burada yardım ve dostluk, Hak olan Allah'a mahsustur. Mükâfatı en iyi olan O, en güzel âkıbeti veren yine O'dur.

Açıklaması:

44- İşte burada yani kıyamet gününde **gerçek yardım** ve hakimiyet hak olan **Allah'ındır. O, mükafatça** şâyet mükafat verebilirse başkasının mükafatından **da hayırlı ve** mü'minleri **neticelendirme yönünden de hayırlıdır.**[225]

Çünkü suyun çekilmesi yıldırımlardan kaynaklanmaz, yani yıldırımlar suyun çekilmesine sebep teşkil etmez.

222 «Semer» kelimesi önceden geçen harekeleme şekilleriyle okunmuştur.

223 Buradaki «ya» (Nida için değil) uyarı içindir.

224 «Velem-tekün» ya ile de okunmuştur.

225 «Velâyet» şeklinde vav'ın fethası ile okunursa yardım.«Vilâyet» şeklinde vav'ın kesresi

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45. Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış; arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir.

Açıklaması:

45- Onlara kavmine dünya hayatının misalini şöyle temsil et! (O) gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki bununla yerin **nebatı birbirine karışmış,** suyun inmesiyle yer bitkisi gürlemiş, yahut su bitki ile karışıp sulanır ve güzelleşir, **derken bitki bir çöp kırıntısı olmuş** cüzleri ayrılıp kurumuş, **rüzgarlar onu** paramparça edip götürüp **savurmuştur.** Bu misalden maksat şudur: (Ey Nebi) Dünya hayatını, kuruyup da kırılan ve rüzgarların dağıttığı güzel bir bitkiye benzet? **Allah her şeye kâdirdir.**[226]

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

46. Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.

Açıklaması:

46- Mal ve oğullar dünyada bu ikisiyle süslenilen **dünya hayatının zinetidir.** (ebediyyen) **kalacak olan iyi ameller ise, Rabbinin katında, hem sevapça daha hayırlıdır, hem ümitçe** yani insanın arzulayıp ta Allahü teâlâ katında ümit ettiği şey **daha hayırlıdır.**

Salih amellerden maksat şunlardır. «Subhanellah-Elhamdulillah-La ilahe illallahu vellahu ekber. Müfessirlerden bir kısmı: «La havle vela kuvvete illa billahi sözünü de ilave etmişlerdir.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ۚ ﴿٤٧﴾

ile okunursa hakimiyet manasını ifade eder. «El-Hak» zamme olarak okunursa velâyetin, kesra ile konursa lafze-i celal'ın sıfatı olur. «Ukuba» Kaf'ın sükunu ile de okunmuştur. «Sevab» ve «ükba» kelimeleri temyiz olmak üzere mansup okunmuşlardır.

226 «Mesel-El-Hayat» derebe fiilinin birinci mefulu «Ke'maın» ise ikinci mefuludur. Bir Kıraatte de «er-Rihu» şeklinde okunmuştur.

47. (Düşün) o günü ki, dağları yerinden götürürüz ve yeryüzünün çırılçıplak olduğunu görürsün. Hiçbirini bırakmaksızın onları (tüm ölüleri) mahşerde toplamış olacağız.

Açıklaması:

47- Hatırla! **Ki o gün dağlar yürütülecektir.** Dağlar yerin üstünden götürülecek dağınık toz gibi olacaktır.[227]

Ve yeri çırılçıplak üzerinde ne dağ ne de başka bir şey olmaksızın apaçık bir şekilde **göreceksin.** Onları mü'minleri ve kafirleri **mahşere toplayacağız da, onlardan** hiçbir kimse bırakmayacağız.

وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

48. Ve hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır: Andolsun ki siz ilk defasında yarattığımız şekilde bize geldiniz. Oysa size vâ-dedilenlerin tahakkuk edeceği bir zaman tayin etmediğimizi sanmıştınız, değil mi?

Açıklaması:

48- Onlar, saf halinde Rabbine arz edilecekler.[228]

Onlara: **«Celalim hakkı için! Bize ilk defa yarattığımız** gibi **geldiniz.** Yani tek tek, yalın ayak, çırçıplak ve sünnetsiz olarak geldiniz» denir. Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden kimselere ise «Oysa, siz **sandınız ki, size** öldükten sonra dirilme **vaadi kılmamışız»** denilecek.[229]

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً اِلَّا اَحْصٰيهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾

49. Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. "Vay halimize! derler, bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!" Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

---

227 «Tuseyyeru» bir kıraata göre nün ile ve ya'nın kesrası ile, el-Cibal kelimesinin de fethasıyla, okunmuştur.

228 «Saffen» kelimesi haldir. Yani saf saf oldukları halde. Her ümmet bir saftır. (Bir saf olur.)

229 «En» şeddeli iken tahfiflenmiştir.

Açıklaması:

49- Kitap ortaya konmuştur. Her bir kimsenin kitabı (ortaya konulacak), (kitabını okuyacağı zaman) mü'minlerin ki sağ tarafına kafirlerin ise sol tarafına konulacaktır.

Mücrimleri, kafirleri, **onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün.** Onlar amel defterlerinde olan günahları gözleri ile gördüklerinde **«Vay helakımız! Bu deftere ne olmuş ki,** günahlarımızdan **küçük büyük hiçbir günah bırakmamış, hepsini saymış** ve onları kaydetmiş.» **derler.** Amel defterinin bu işine şaşırıp kaldılar.[230]

Bütün yaptıklarını kitaplarında kayda geçilmiş olarak **hazır bulacaklardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.** Hiç kimseyi suçsuz olarak cezalandırmaz ve hiçbir müminin sevabını eksiltmez.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَۜ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖۜ اَفَتَتَّخِذُونَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ بِئْسَ لِلظّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

50. Hani biz meleklere: Âdem'e secde edin, demiştik; İblis hariç olmak üzere, onlar hemen secde ettiler. İblis cinlerdendi; Rabbinin emrinden dışarı çıktı. Şimdi siz, beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Zalimler için bu ne fena bir değişmedir!

Açıklaması:

50- Yine hatırla. **Hani biz meleklere: «Adem'e** alnı yere koymadan kendisini selamlamak için saygı ve hürmet secdesi ile **secde edin» demiştik. Onlar hemen secde ettiler. Yalnız İblis secde etmedi. O cinlerden idi. Rabbinin emrinden dışarı çıktı.** Yani secde etmemekle Rabbine itaat etmekten çıktı.

Cinlerin Meleklerden bir sınıf olduğu söylenmiştir. Buna göre istisna, muttasıl bir istisnadır, istisnanın munkatı olduğu da söylenmiştir. İblis ise bizzat cinlerin atasıdır. Çünkü bunun ardından kendisiyle birlikte bahsedilen zürriyeti vardır. Meleklerin ise zürriyeti yoktur.

Şimdi beni bırakıp da (bana itaati bırakıp da) onlara itaat etmenizle **İblis'i ve zürriyetini dostlar edinir misin? Halbuki onlar size düşmandırlar.** Buradaki hitap Adem'e ve O'nün zürriyetinedir.[231]

Zalimleri cin îblis ve zürriyeti için Allah'ı bırakıp da onlara itaat etme hususunda **ne kötü değişmedir** (bu)!

---

230 «Ya» uyarı içindir. (Hatasını anladığını uyarmaktadır) «Veyletena» masdardır. Lafzından fiili yoktur.

231 Her iki yerdeki zamir İblis'e aittir.

مَآ اَشْهَدْتُّهُمْ خَلْقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْۖ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

51. Ben onları (İblis ve soyunu) ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de bizzat kendilerinin yaratılışına şahit tuttum. Ben yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim.

Açıklaması:

51- Ben, onları yani iblis ve zürriyetini **ne göklerle yeri yaratırken, ne de kendilerini yaratırken şahit tutmadım.** Yani onlardan bir kısmını diğer bir kısmın yaratılışında hazır bulundurmadım.

Ve saptıran şeytanları **da** (hiçbir zaman) yaratışta **yardımcılar edinmiş değilim.** O halde onlara nasıl itaat ediyorsunuz.

وَيَوْمَ يَقُوْلُ نَادُوْا شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾

52. Yine o günü (düşünün ki, Allah, kâfirlere): Benim ortaklarım olduklarını ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın! buyurur. Çağırmışlardır onları; fakat kendilerine cevap vermemişlerdir. Biz onların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk.

Açıklaması:

52- Hatırla! **O gün** (Allah) **der ki: «Benim ortaklarım olduklarını ileri sürdüğünüz şeyleri** putları, iddianıza göre size şefaat etmeleri için **çağırın bakalım» Hemen onları çağıracaklar. Fakat onlara cevap veremeyecekler. Biz, onların** putlarla, putlara tapanların **arasına bir uçurum** orada topluca helak edilecekleri cehennem vadilerinden bir vadi **koymuşuz.**[232]

وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ فَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوْهَا وَلَمْ يَجِدُوْا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

53. Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını iyice anladılar; ondan kurtuluş yolu da bulamadılar.

Açıklaması:

53- Artık mücrimler ateşi görmüş ve O'na yani içine düşeceklerini iyice anladılar. Ama ondan kaçacak yer bulamadılar.

232 «Yevme» ve daha önce geçen «iz» kelimeleri (mukadder bir) üzkur fiili ile mansupturlar. «Yekulu» fiili ta ile de okunmuştur. «Mevbiken» kelimesi, Vebeke fiilinden gelmektedir. Vebeke ise "helak oldu" manasındadır.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

54. Hakikaten biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali sayıp dökmüşüzdür. Fakat tartışmaya en çok düşkün varlık insandır.

Açıklaması:

54- Celalim hakkı için biz, Kur'an'da insanlara her çeşit misali açıkladık.[233] **Ama insan** yani kafir **cedelleşmede** batıl konuda husumette **en ileri giden** şey **olmuştur.**[234]

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

55. Kendilerine hidayet geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan şey, sadece, öncekilerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini, yahut azabın göz göre göre kendilerine gelmesini beklemeleridir!

Açıklaması:

55- Kendilerine hidâyet Kur'an **geldiğinde insanları** yani Mekke kafirlerini **iman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan** şey, **sadece öncekilerin sünnetinin başlarına gelmesini veya karşı karşıya açıkça azabın kendilerine gelmesidir.** O da Bedir savaşında öldürülmeleridir.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتِى وَمَٓا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

56. Biz resulleri, sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kâfir olanlar ise, hakkı bâtıla dayanarak ortadan kaldırmak için bâtıl yolla mücadele verirler. Onlar âyetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri alaya almışlardır.

Açıklaması:

56- Biz peygamberleri ancak mü'minlere **müjdeci ve** kafirlere **korkutucu olarak göndeririz. Kafir olanlar ise mücadeleleriyle hakkı** Kur'an'ı **iptal etmek için** «Allah bir beşeri peygamber gönderir mi? Ve buna benzer sözleriyle **batılı kullanarak mücadele ediyorlar.**

233 «Min külli mesel» mahzuf bir şeyin (meselen'in) sıfatıdır. Yani öğüt almaları için her çeşit misalden misal zikrettik.

234 «Cedelen» temyizdir. Kane'nin isminden menkuldür. Asıl mana: «insanın tartışması, insanda en çok olan şeydir.»

Âyetlerimizi yani Kur'an'ı **ve korkutuldukları şeyi** cehennemi **bir maskaralık edindiler.**

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾

57. Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılıp da ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığını unutandan daha zalim kim vardır! Biz onların kalplerine, bunu anlamalarına engel olan bir ağırlık, kulaklarına da sa-ğırlık verdik. Sen onları hidayete çağırsan da artık ebediyen hidayete eremeyeceklerdir.

Açıklaması:

57- Rabbinin âyetleri ile uyarılmışken, onlardan yüz çeviren ve yaptığı şeyleri küfür ve isyanları **unutan kimseden daha zalim kim olabilir? Biz böylelerin kalpleri üzerine, O'nu anlamalarına** yani Kur'an'ı anlamalarına **engel perdeler, kulaklarına da bir ağırlık koyduk.** Yani neticede Kur'an'ı anlayamazlar ve O'nu işitmezler. **Sen onları doğru yola davet etsen de, bu halde** yani mezkur şeyleri yapmak sebebiyle **onlar ebediyyen hidâyete gelmezler.**

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِۚ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَۚ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهٖ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾

58. Senin, bağışı bol olan Rabbin merhamet sahibidir; şayet yaptıkları yüzünden onları (hemen) muaheze edecek olsaydı, onlara azabı çarçabuk verirdi. Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, artık bundan kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamayacaklardır.

Açıklaması:

58- (Bununla beraber) **Rabbinin bağışı bol** (ve) **merhameti çoktur. Şâyet yaptıklarından dolayı** dünyada **onları hemen cezalandıracak olsaydı, elbette** dünyada **onlara azabı çarçabuk verirdi. Fakat onlar için vaad edilen bir vakit vardır ki,** o da kıyamet günüdür. **O'ndan** (Allah'tan yahut azaptan) **kurtulmak için asla bir sığınak bulamayacaklar.**

وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

59. İşte şu ülkeler; zulmettikleri zaman onları helâk ettik. Onları helâk etmek için de belli bir zaman tayin etmiştik.

Açıklaması:

59- İşte o memleketleri, yani Ad, Semud ve bunlardan başka diğer memleketlerin halkı **biz onları zulmettikleri** küfrettikleri **vakit helak ettik ve onları helak etmek için belli bir vakit tayin ettik.**[235]

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰىهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

60. Bir vakit Musa genç adamına demişti ki: "Durup dinlenmeyeceğim; tâ iki denizin birleştiği yere kadar varacağım, yahut senelerce yürüyeceğim."

Açıklaması:

60- Hatırla! Bir vakitler İmranoğlu **Musa genç adamına:** ki ismi Yüşa b. Nün'dur. Musa'ya (a.s.) tâbi idi. O'na hizmet eder, ondan ilim öğrenirdi.

«İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar yürümeye **devam edeceğim.** Rum denizi ile doğu tarafını takip eden (doğu tarafına düşen Afrika tarafına düşen) Fars denizinin birleştiği yere kadar yani bu ikisini birleştiren yere kadar **yahut** ne kadar uzakta olsa oraya ulaşmada **uzun seneler gideceğim.**

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

61. Her ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde bir yol tutup gitmişti.

Açıklaması:

61- Bunun üzerine, iki denizin kavşağına vardıklarında, balıklarını unuttular. Yüşa yola çıkarken yanında balığı almayı unuttu. Musa (a.s.) da O'na balığı hatırlatmayı unuttu. **Ve** balık **denizde tünele doğru yolunu tuttu.** Yani Allahü teâlânın yapması ile balık denizi tünel gibi yaptı.

Sereb: Deliği olmayan uzun bir gediğe denir. Buna sebep şu olmuştur, Allahü teâlâ, balığın üzerine suyun akışını durdurup O'ndan su kesilip açılınca küvet gibi oluverdi. Bir daha birleşmedi ve balığın altındaki (etrafındaki) su donup kaldı.[236]

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰىهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

62. (Buluşma yerlerini) geçip gittiklerinde Musa genç adamına: Kuşluk yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz yüzünden başımıza (epeyce) sıkıntı geldi, dedi.

235 «Muhlekün» kelimesi bir kıraatta mim'in fethası ile okunmuştur. Yani onların helaki için.

236 Âyetteki «iz» mukadder «üzkür» ile mansuptur.

Açıklaması:

62- Vaktâ ki yolculuklarının ikinci gününde kuşluk vaktine kadar yürüyerek o yere **geçtiler. Genç arkadaşına: «Kahvaltımızı getir! Andolsun, bu yolculuğumuzdan yorgun düştük.»** Yorgunluk, iki denizin birleştiği yeri geçtikten sonra meydana gelmiştir.

Ğeda: Gündüzün evvelinde yenilen şeydir.

قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّى نَسِيتُ الْحُوتَۚ وَمَآ اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهٗۚ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًاۙ ﴿٦٤﴾

63. (Genç adam:) Gördün mü! dedi, kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşı-lacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.

64. Musa: İşte aradığımız o idi, dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler.

Açıklaması:

63- (Genç) **«Gördün mü** yani hatırla! **O yerdeki kayaya uğradığımız vakit, ben balığı unutmuşum! O'nu hatırlamamı, bana muhakkak şeytan unutturdu.»** Yani şeytan, o'nu hatırlamayı bana unutturdu **dedi.**[237]

Balık **tuhaf bir şekilde** yani önceden açıklandığı üzere, Musa ve genç arkadaşı balığın işini tuhaf karşılayarak **denizde yolunu tutmuştu.**[238]

64- Musa **«işte bu** yani balığı kaybedişimiz kendisini **aradığımız şeydir.»** Yani aradığımız kimsedir. Zira bu aradığımız kimseyi bulacağımıza bir işaretti **dedi. Bunun üzerine, izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler.** Nihâyet kayaya vardılar,

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

65. Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.

Açıklaması:

65- Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, o da Hızır'idi.**Biz O'na tarafımızdan bir rahmet** bir görüşe göre peygamberlik, diğer bir görüşe göre

237 «En ezkurehu», «hu» zamirinden bedel-i iştima olarak bedel düşmektedir.
238 «Aceben» ikinci mefuldur.

velilik ki alimlerin çoğunluğu bu görüştedir. **Vermiş ve tarafımızdan bir ilim**[239] **öğretmiştik.** Yani gayba ait olanlardan malum olanı verdik.

Buhari'nin rivâyetine göre; Musa (a.s.) îsrailoğullarına hutbe okudu. Kendisine, «insanların en bilgini kimdir? diye soruldu. O da; «Ben» dedi. Bunun üzerine Allahü teâlâ O'nu azarladı. Çünkü ilmi Allah'a havale etmedi. Allahü teâlâ O'na vahyederek bildirdi ki: «îki denizin birleştiği yerde benim bir kulum vardır. O senden daha alimdir.» Musa (a.s.): «Ya Rabbi! Ben O'na nasıl varırım?» dedi. Hak teâlâ buyurdu ki: «Beraberinde bir balık alır, onu bir sepete koyarsın, balığı nerede yitirirsen işte o kul oradadır.» Bunun üzerine Musa (a.s.) bir balık alıp sepete koydu. Sonra yola koyuldu. Onunla beraber genç arkadaşı Yüşa b. Nün da yola çıktı.Nihâyet bir kayaya yarınca, başlarını (istirahat için) koyup uyudular. Bu esnada balık sepette sıçradı. Oradan çıkıp denize düştü ve denizde tünele doğru yolunu tutup gitti. Allahü teâlâ balığın üzerinden suyun akışını durdurdu. Oradaki sular (açılıp) balığın üzerinde kemer gibi oldu. Musa (a.s.) uyanınca arkadaşı kendisine balığı haber vermeyi unuttu. Kalan o gün ve o gece yola devam ettiler. Ertesi gün Musa (a. s.) arkadaşına dedi ki: «Bizim sabah yemeğimizi getir. Ravi hadis-i şerif rivâyet ederek sözü şuraya getirdi) ve şaşılacak şekilde o, denizi boylayı vermiş. Hz. Peygamber buyurdu ki: «Balık için denizde tünel, Musa ve arkadaşı için de hayrete düşme oldu...» hadis böylece devam etmektedir.

قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

66. Musa ona: Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı? dedi.

Açıklaması:

66- Musa Hızır'a: «Sana öğretilen ilimden kendisiyle doğruya erişeceğim **doğruyu bana öğretmen şartı ile sana tâbi olabilir miyim? dedi.** (Evet) Musa (a.s.) bunu ondan istedi. Çünkü ilmi artırmak arzu edilen şeydir.[240]

قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾

67. Dedi ki: Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin.

Açıklaması:

67- Hızır: «Doğrusu sen benimle asla sabredemezsin!»

239 «İlmen» ikinci mefuldur.
240 «Reşeden» bir kıraatte Ra'nın zammesi ve Şin'ın sükunu ile de okunmuştur.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

68. (İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?

Açıklaması:

68- (İç yüzünü) **Kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?» dedi.** Bu âyetin ardından yukarıdaki hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: «Ya Musa! Ben, Allah'ın bana öğrettiği bir bilgi üzereyim. O bilgiyi sen bilemezsin. Sen de Allah'ın ilminden sana öğrettiği bir ilim üzerindesin. O'nu da ben bilemem.[241]

قَالَ سَتَجِدُنِىٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِى لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾

69. Musa: İnşaallah, dedi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem.

Açıklaması:

69- Musa: «Beni inşaallah sabırlı ve bana emredeceğin **işte sana karşı gelmeyen bulacaksın.» dedi.** Musa (a.s.) sözünü Allah'ın dilemesine bağladı. Zira üstlendiği şey konusunda nefsinden emin değildi, işte peygamberlerin ve velilerin adeti budur, göz açıp kapayıncaya kadar nefîslerine güvenmezler (meyletmezler).[242]

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَنْ شَىْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

70. (O kul:) Eğer bana tâbi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma! dedi.

Açıklaması:

70- Hızır: «O halde bana tâbi olacaksan, ben ondan söz açmadıkça, yani O'nun sebebini sana anlatmadıkça senin (zâhir) bilgine göre benden beğenmediğin **hiçbir şeyi bana sorma!»** sabret!» **dedi.** Talebenin hocasına karşı takınması gereken edebe riâyet etmek için Musa (a.s.) onun şartını kabul etti

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۭ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾

71. Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman o (Hızır)

241 «Hubren» kelimesi masdardır. Yani «sen kavrayamazsın!" manasında olup "işin içyüzünden haberin olmaz demektir.

242 «La Ası» deki lam, gayru manasında olup sabiren üzerine atfedilmiştir.

gemiyi deldi. Musa: Halkını boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın! dedi.

Açıklaması:

71- Bunun üzerine kalkıp deniz sahilinde **yürüdüler. Nihâyet** yanlarından geçen **gemiye bindikleri vakit,** Hızır bir balta ile denize temas eden tarafından geminin bir yahut iki tahtasını sökerek **gemiyi yardı.** Dalgalar gemiye ulaşınca: Musa Hızır'a: **«Gemiyi içindekileri boğmak için mi deldin? And olsun, sen büyük bir iş** yani çok kötü bir iş **yaptın.» dedi.** Suyun gemiye girmediği rivâyet edilmiştir.[243]

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

72. (Hızır:) Ben sana, benimle beraberliğe sabredemezsin, demedim mi? dedi.

Açıklaması:

72- Hızır, «Sen, benimle asla sabredemezsin, dememiş miydim?» dedi.

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾

73. Musa: Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme; işimde bana güçlük çıkarma, dedi.

Açıklaması:

73- Musa «Beni unuttuğum şeyle **yani sana teslim olma ve** seni **yadırgamayı terk etme konusundaki gafletimle** beni **muaheze etme! Ve bana işimden dolayı güçlük çıkarma** seninle yaptığım arkadaşlıkta bana güçlük çıkarma. Yani bu konuda bana, af etmekle ve kolaylıkla davran.» **dedi.**

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهٗ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

74. Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıklarında (Hızır) hemen onu öldürdü. Musa dedi ki: Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın (kimseyi öldürmediği halde) katlettin ha! Gerçekten sen fena bir şey yaptın!

243 «Tuğrike» bir kıraatte ya ve ra'nın fethası ile «ehlun» kelimesinin zammesiyle okunmuştur.

Açıklaması:

74- Gemiden çıktıktan sonra yürüyerek yine gittiler. **Nihâyet** çocuklarla birlikte oynayan içlerinde en parlak yüzlü buluğa ermemiş bir oğlan çocuğuna rastladıklarında Hızır, çocuğu yan üstü yatırarak bıçakla kesmek, yahut eliyle çocuğun başını koparmak, veya çocuğun kafasını duvara çarpmak suretiyle O'nu öldürdü. Buradaki yahut veya gibi sözler şüphe değil bunlar ayrı ayrı görüşlerdir. Burada atıf harflerinden «fa» getirilmiştir. Çünkü öldürme işi karşılaşmanın hemen akabinde olmuştur.

Musa O'na **«Tertemiz** yani mükellef çağına varmamış günahtan temiz olan **bir canı, bir can karşılığı olmaksızın** yani cana kıymamış iken **öldürdün ha? Doğrusu görülmemiş bir** şey **yaptın.»dedi.**[244]

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

75. (Hızır:) Ben sana, benimle beraber (olacaklara) sabredemezsin, demedim mi? dedi.

Açıklaması:

75- Hızır; «Ben, sana, benimle sabredemezsin demedim miydi?» dedi. Hızır, özrü kalmadığı için önceki sözüne ilaveten burada «sana demedim mi» diye Musa'ya (a.s.) hitap etti

قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَىْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِىۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾

76. Musa: Eğer, dedi, bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme. Hakikaten benim tarafımdan (ileri sürebilecek) ma-zeretin sonuna ulaştın.

Açıklaması:

76- Musa, eğer bundan sonra yani bu defaki sualimden sonra **sana bir** şey **sorarsam, bir daha benimle arkadaşlık etme.** Sana tâbi olmama beni bırakma. **Tarafımdan muhakkak** benimle arkadaşlığı bırakma konusunda **özre ulaşmışsındır.» dedi.**[245]

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُۥ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾

244 «İza»'nın cevabı «Kale» cümlesidir. «Zakiyyeten» bir diğer kıraatte elifsiz ya'nın şeddesiyle okunmuştur. «Nukren» kelimesi Kaf'ın zammesiyle «Nukuren» şeklinde de okunmuştur.

245 «Ledunni» şeddesiz (ledun) şeklinde de okunmuştur

77. Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. (Hızır) hemen onu doğrulttu. Musa: Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın, dedi.

Açıklaması:

77- Yine gittiler. Sonunda bir belde Antakya **halkına vardılar. Orada halkından** misafir olarak onlardan **yemek istedilerse de, onlar bu ikisini misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere olan** yani eğik olduğu için düşmeye yaklaşmış yüz zira' yüksekliğinde **bir duvar buldular.** Hızır hemen onu **eliyle** doğrultuverdi. **Musa O'na «İsteseydin, buna karşı bir ücret** bahşiş **alırdın.** Çünkü yemeğe ihtiyacımız olmasına rağmen bizleri konaklamadılar.» **dedi.**[246]

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

78. (Hızır) şöyle dedi: "İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim."

Açıklaması:

78- Hızır O'na **«İşte bu, seninle benim aramın ayrılmasıdır.** Yani ayrılma vaktidir.

Burada «Beyne» kelimesinin, müteaddit olmayan şeye izafe edilmesi vardır. Bunun caiz oluşu ise atıf vav'ı ile tekrarlanmış olmasıdır. Senden ayrılmadan önce **sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereyim.**

اَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

79. "Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim. (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı."

Açıklaması:

79- Gemiye gelince o, rızık aramak için ücretle denizde gemiye çalışan **on kadar** yoksulundu. **Ben, onu kusurlaınak** istedim. **Çünkü d**öndüklerinde arkalarında **yahut** şu anda **önlerinde** her sağlam **gemiyi zorla alan** kafir **bir**

246 «İza»nın cevabı «Kale» cümlesidir.

hükümdar vardı.[247]

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ اَنْ يُّرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَّكُفْرًاۚ ﴿٨٠﴾

80. "Erkek çocuğa gelince, onun ana babası, mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk."

Açıklaması:

80- Oğlana gelince; Anne ve babası **mü'min** kimselerdi. **Bunun için onları bir azgınlık** ve kafirlik bürümesinden endişe **ettik de.**

Müslim'in rivâyet etmiş olduğu hadis-i şerifte bildirildiğine göre: Çocuk küfre yatkındı. Yaşasaydı, mutlaka anne ve babasını azgınlık ve küfre sürükleyecekti. Çünkü anne ve babasının ona karşı olan sevgisinden bu konuda çocuğa uyabilirlerdi.

فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِى الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًاۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَۚ وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِىْۗ ذٰلِكَ تَأْوِيْلُ مَا لَمْ تَّسْطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًاۧ ﴿٨٢﴾

81. (Devam etti:) "Böylece istedik ki, Rableri onun yerine kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin."

82. "Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir hazine vardı; babaları ise iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin içyüzü budur."

Açıklaması:

81- İstedik ki, Rableri bu oğlanın yerine, onlara temizlikçe yani **takvaca daha hayırlısını** ve merhametçe anne ve babasına iyilik yapmada ondan **daha** yakınını versin! Bundan sonra Allahü teâlâ onlara bir kız çocuğu verdi. Bir peygamberle evlenip bir peygamber doğurdu. Allahü teâlâ da o peygamber ile bir ümmeti hidâyete erdirmiştir.[248]

247 «Gasben» almanın şeklini açıklayan meful-u mutlak olmak üzere mansubdur.
248 «En Yubeddile» şeddesiz olarak da okunmuştur. «Ruhmen» Ha'nın zammesiyle de okunmuştur. Rahmet demektir.

82- Duvara gelince: «Bu **duvar şehirde iki** yetim oğlanındı. **Duvarın altında, onlara ait** yerin altında gizlenmiş altın ve gümüşten bir mal **bir define vardı. Babaları da** salih **bir** zat idi. **Onun için** babalarının iyiliğini hem kendilerinde hem de mallarında devam ettirmek için **Rabbim diledi ki, oğlanlar rüşdlerine ersinler** yani güç ve kuvvetlerini görsünler de **definelerini** çıkarsınlar. **Bu Rabbinden bir rahmet idi.**[249]

Ben, bunların yani bahsi geçen geminin delinmesi, çocuğun öldürülmesi ve duvarın düzeltilmesinden ibaret olanların **hiçbirini kendiliğimden** yani kendi isteğimle yapmadım. Bilakis Allahü teâlânın emriyle onun ilhamı ile yapmış oldum.

İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.» dedi.[250]

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

83. (Resûlüm!) Sana Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım.

Açıklaması:

83- Yahudiler **sana bir de Zülkarneyn'den soruyorlar.** Adı İskender olup peygamber değildi. **De ki:** «Size **ondan** onun halinden **bir haber anlatacağım.»**

اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

84. Gerçekten biz onu yeryüzünde iktidar ve kudret sahibi kıldık, ona (muhtaç olduğu) her şey için bir sebep (bir vasıta ve yol) verdik.

Açıklaması:

84- Gerçekten biz, O'nu yeryüzünde iktidar sahibi yaptık. Gerçekten biz ona yeryüzünde yürüyüşünü kolaylaştırmakla **maddi -manevi kuvvetleri, kudretleri hazırladık.** Ve **ona** amacına ulaşmak için muhtaç olduğu **her şeyden bir sebep** bir yol verdik.

فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾

85. O da bir yol tutup gitti.

---

249 «Rahmeten» mefulun leh'dır. Amili ise «Erade» fiilidir.

250 «İsta'e ve îsteda'e» denilebilir. Her ikisi de 'güç yetirdi' manasını taşımaktadır. Bu ve bundan önceki âyette iki lügat arası birleştirilmiştir. Eredtu-Eredna-Erade Rabbuke kelimelerinde ifade çeşitlendirildi. (Yani ibarede fen sanatı kullanıldı.)

Açıklaması:

85- Bunun üzerine batıya doğru **bir yola girdi.**

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِىْ عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَّوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّآ اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّآ اَنْ تَتَّخِذَ فِيْهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

86. Nihayet güneşin battığı yere varınca, onu kara bir balçıkta batar buldu. Onun yanında (orada) bir kavme rastladı. Bunun üzerine biz: Ey Zülkarneyn! Onlara ya azap edecek veya haklarında iyilik etme yolunu seçeceksin, dedik.

Açıklaması:

86- Nihâyet güneşin battığı yere varınca, onu (sanki) **siyah bir gözesinde batıyor buldu.**

Hamie: Siyah çamur demektir. Güneşin çamur gözesinde batışı, göz ile görünüşe göredir. Yoksa Güneş, dünyadan daha büyüktür.

Ve onun yanında (sahile bitişen) gözenin **yanında bir de** kafir **kavim buldu.** «(Biz ona) ilham yoluyla **Dedik ki:** «Ey **Zülkarneyn!** Öldürmek suretiyle bu kavme **ya azap edersin, yahut** esir olarak **onlara iyi muamele yaparsın.**

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾

87. O, şöyle dedi: "Haksızlık edeni cezalandıracağız; sonra o, Rabbine gönderilecek; sonra Allah da ona korkunç bir azap uygulayacak."

Açıklaması:

87- 0 şöyle dedi: «Şirk koşmakla **kim zulmederse, ona azap edeceğiz.** Onu öldüreceğiz. **Sonra Rabbine döndürülecek, o da ona** cehennemde **müthiş bir şekilde azap edecek.**[251]

وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ۨ الْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

88. "İman edip de iyi davranan kimseye gelince, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanını söyleyeceğiz."

Açıklaması:

88- Ama her kim de iman edip, güzel iş yaparsa ona da en güzel mükafat[252] **vardır.** Yani ona cennet vardır.

---

251 «Nükren» kefin zammesiyle de okunmuştur.

252 İzafet beyan içindir. «Bir kıraata göre «Ceza» kelimesi tenvinli olarak mansup okunmuş-

Ve **ona emrimizden kolay olanı söyleriz.** Yani ona kolay gelen şeyi kendisine emrederiz.

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًاۙ ﴿٩٠﴾

89. Sonra yine bir yol tuttu.

90. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlar için güneşe karşı bir örtü yapmamıştık.

Açıklaması:

89- Sonra doğuya doğru **bir yola girdi.**

90- Güneşin doğduğu yere varınca, onu öyle bir kavim ki bunlar zencilerdir. **Üzerinde doğuyor buldu ki, onlar için buna** yani güneşe **karşı** (korunacak) elbise ve evden (oluşan) **hiçbir siper yapmamıştık.** Ne elbiseleri ne de evleri vardı. Çünkü yerleri binaya müsait değildi. Güneş doğarken yer altında bulunan inlerine saklanırlardı. Yükselince meydana çıkarlardı.

كَذٰلِكَۗ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

91. İşte böylece onunla ilgili her şeyden haberdardık.

Açıklaması:

91- İşte böyle! Yani iş dediğimiz gibidir. **Gerçekten biz onun yanında** yani Zülkarneyn'in yanında **olan** aletler, ordu vesaire şeyleri **ilmimizle kuşatmıştık.**

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًاۙ لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

92. Sonra yine bir yol tuttu.

93. Nihayet iki dağ arasına ulaştığında onların önünde, hemen hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.

Açıklaması:

92- Sonra da başka bir yol tuttu.

---

tur. Buna göre temyiz olmak üzere mansup olmuş olur. Yani (mukaddem haberin muahher mübtedaya) nisbet edilmesi bakımından (temyiz olarak mensup olmuş olur) Bu görüş İmam-ı Ferra'ya aittir.

93- Nihâyet iki set arasına vardığında bunların ötesinde yani bunların önünde **bir kavim buldu ki, neredeyse söz anlamayacak bir durumdaydılar.** Yani sözü; ancak biraz bekledikten sonra anlıyorlardı. Bu iki set Türkistan topraklarının sona erdiği yerde bulunan iki büyük dağdır, İskender'in seddi ise ileride geleceği üzere bu iki arasında olan şeydir (engeldir.)[253]

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

94. Dediler ki: Ey Zülkarneyn! Bu memlekette Ye'cüc ve Me'cüc bozgunculuk yapmaktadırlar. Bizimle onlar arasında bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?

Açıklaması:

94- Dediler ki: «Ey **Zülkarneyn! Ye'cüc ile Me'cüc** bizim yanımıza çıkıp geldiklerinde yağma yapmak ve bozgunculuk çıkarmak suretiyle **bu yerde fesat çıkartıyorlar. Bizimle onların arasında** bize ulaşamıyacakları **bir set** bir engel **yapman şartıyla sana** mallarımızın bir kısmında **vergi** bir kıraata göre haraç **verelim mi?»**[254]

قَالَ مَا مَكَّنِّى فِيهِ رَبِّى خَيْرٌ فَاَعِينُونِى بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۙ ﴿٩٥﴾

95. Dedi ki: "Rabbimin beni içinde bulundurduğu nimet ve kudret daha hayırlıdır. Siz bana kuvvetinizle destek olun da, sizinle onlar arasına aşılmaz bir engel yapayım."

Açıklaması:

95- Zülkarneyn: **«Rabbimin bana verdiği** mal vesaire **şey** sizin bana vereceğiniz verginizden **daha hayırlıdır.** Bu nedenle benim ona hiç ihtiyacım yoktur. Bağış olarak size bir set yapayım. **Haydi, siz bana kuvvetle,** sizden istediğim şey ile **yardım edin de, sizinle onların arasında** erişilemez **bir engel yapayım.**[255]

اٰتُونِى زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا ۖ حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهُ نَارًا ۙ

253 Bu ve bundan sonraki âyette «Sed» bir kıraata göre desin'in zammesiyle «sud» şeklinde de okunmuştur. «Yefkehune» kelimesi diğer bir kıraatte ya'nın zammesi ve katın kesresi ile de okunmuştur.

254 «Hercen» Haracen diye de okunmuştur.

255 Ye'cüc ve Me'cüc» isimleri Yacüc ve Macüc şeklinde hemzesiz olarak da okunmuştur. Bunlar, Arapça olmayan bu kelimeler iki kabilenin ismidir. Ye'cüc ve Me'cüc, gayri munsarıfdırlar. Mekkenni kelimesi bir kıraatta idgamsız olarak iki nunla da okunmuştur.

قَالَ اٰتُوْنِيْٓ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

96. “Bana, demir kütleleri getirin.” Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirince (vadiyi doldurunca): “Üfleyin (körükleyin)!” dedi. Artık onu kor haline sokunca: “Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim” dedi.

Açıklaması:

96- Bana binanın inşa edileceği taşlar miktarınca **demir parçaları getirin.** Zülkarneyn bunlarla binayı kurdu ve aralarına odun kömür koydu. **Dağların iki ucu yani her iki tarafı binayla denkleştiği vakit** bunun çevresine ateş ve körükler koydu. **Körükleyin dedi.** Onlar da körüklediler. **Nihâyet onu** yani demiri **ateş haline** yani ateş gibi hale **getirince «Getirin bana, dedi, üstüne erimiş bakır dökeyim.»**

Kıtr: Erimiş bakır demektir. Bu kızgın demirin üzerine erimiş bakır döküp demir kütleleri arasına girince (birbirlerine yapıştılar ve) bir tek şey oldular. (Bir dağ gibi oldular) «Sudufeyn» sad ve dal harflerinin fethası ile sad’ın zammesi ve dal’ın sükunu ile de okunmuştur.

«Atuni-Ufriğ aleyhi kitren» âyetinde iki fiil (meful olmada) çekişmişlerdir. (Basralılara göre) ikinci fiili amel ettirmek için birinci fiilden meful hazfedilmiştir.

فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

97. Bu sebeple onu ne aşmaya muktedir oldular ne de onu delebildiler.

Açıklaması:

97- Artık Ye’cüc ve Me’cüc, yüksekliğinden ve düzgünlüğünden dolayı üzerine çıkıp **onu ne aşabildiler.** Sertlik ve kalınlığından (genişliğinden) dolayı **ne de delebildiler.**

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّيْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهٗ دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّيْ حَقًّا ﴿٩٨﴾

98. Zülkarneyn: Bu, Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin vaadi gelince, O, bunu yerle bir eder. Rabbimin vaadi haktır, dedi.

Açıklaması:

98- Zülkarneyn: **«Bu** yani bu set yani buna güç yetirmek **Rabbimden bir nimettir.** Çünkü bu, onların ortaya çıkmalarına manidir. Fakat Ye’cüc ve Me’cüc’ün kıyamete yakın ortaya çıkmalarına dair **Rabbimin vaadi geldiği vakit onu** yerle bir **dümdüz edecektir.** Onların ve benzerlerini çıkacaklarına dair **Rabbimin vaadi haktır** (ve bu) olacaktır.» dedi.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

99. O gün (kıyamet gününde bakarsın ki) biz onları, birbirine çarparak çalkalanır bir halde bırakmışızdır; Sûr'a da üfürülmüş, böylece onları bütünüyle bir araya getirmişizdir.

Açıklaması:

99- O çıkacakları **gün, onları** çokluklarından dolayı **birbirinin içinde çalkalanır** birbirine karışmış **bir halde bırakırız. Sûr'a da üfürülür.** Yani canlıların **tamamını, artık onları** yani kıyamet gününde bir tek yerde **toptan toplamışızdır.**

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾

100. O gün cehennemi kafirlere açıkça göstermişizdir.

Açıklaması:

100- Cehennemi de o gün kafirlere yaklaştırmışız.

اَلَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِى وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

101. Ve, gözleri beni görmeye kapalı bulunan, kulak vermeye de tahammül edemez olan kâfirleri o gün cehennemle yüz yüze getirmişizdir.

Açıklaması:

101- Onlar ki, benim zikrimden yani Kur'an'dan **gözleri bir perde içindeydi.** Onlar Kur'an'la nasihatlanmayan kör kimselerdir. **İşitmeye de tahammül edemiyorlardı.** Yani peygambere olan kinlerinden dolayı, kendilerine okuduğu âyetleri peygamberimizden dinlemeye güç yetiremediklerinden, neticede Kur'an'a iman etmiyorlardı.

اَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِى اَوْلِيَآءَ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102. Kâfirler, beni bırakıp da kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere bir konak olarak hazırladık.

Açıklaması:

102- Yoksa o kafirler beni bırakıp da kullarımı yani Meleklererimi!,

İsa'yı, Üzeyr'i (kendilerine) **dostlar**[256] rabler **edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kafirler için bir konukluk hazırladık.** Yani cehennem, misafirler için hazırlanan bir ev gibi, onlar için hazırlanmıştır.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾

103. De ki: Size, (yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi?

Açıklaması:

103- De ki: «İşler[257] **bakımından en çok ziyana uğrayanları size haber verelim mi?**

اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

104. (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.

Açıklaması:

104- Allahü teâlâ şu sözüyle onları açıkladı.

Onlar o kimselerdir ki, dünya hayatında çalışmaları amelleri **boşa gitmiştir. Oysa onlar iyi bir iş amel yaptıklarını** yaptıkları amele karşılık mükafatlanacaklarını **sanıyorlar.**

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

105. İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki, biz onlar için kıyamet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız.

Açıklaması:

105- İşte bunlar, Rablerinin âyetlerini onun birliğini gösteren Kur'an ve Kur'an'ın dışındaki diğer delilleri **ve ona kavuşmayı** yani dirilmeyi, hesabı, sevabı, cezayı **inkar edenlerdir.** (Hayır namına yaptıkları) **bütün amelleri boşa gitmiştir. Artık kıyamet günü biz onlara terazi tutmayacağız.** Yani onlara bir değer vermeyeceğiz.

256 «Evliya», «Yettehize» fiilinin ikinci mefuludur. «Hesibe» fiilinin ikinci mefulu ise hazf edilmiştir. Manası, bahsedilen şeyi yapmak Beni kızdırmayacağını ve bu yüzden onları cezalandırmıyacağımı mı sandılar. Hayır! Böyle düşünüyorlarsa yanılıyorlar.

257 «A'malen» temyizdir. Mümeyyiz'e mutabık olarak çoğul getirilmiştir.

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتِى وَرُسُلِى هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

106. İşte, inkâr ettikleri, âyetlerimi ve resûllerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir.

Açıklaması:

106- İşte iş **böyledir.** Yani bahsetmiş olduğum amellerinin boşa gitmesi ve diğerlerinden ibarettir. **Onların cezası**[258] **küfrettikleri, benim âyetlerimi ve peygamberlerimi eğlenceye aldıkları** yani onları eğlence yerine koymuş oldukları **için cehennemdir.**

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾

107. İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.

Açıklaması:

107- Muhakkak **iman edip de iyi ameller işleyenler,** Allah'ın ezeli ilminde **onların konakları da firdevs cennetleridir.**[259] Firdevs cenneti, cennetin ortası ve en yücesidir.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

108. Orada ebedî kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.

Açıklaması:

108- İçlerinde ebedi kalırlar. Oradan başka bir yere ayrılmak istemezler.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

109. De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.

Açıklaması:

109- De ki: «Rabbimin hikmet ve hayret veren işlerine delalet eden **kelimeleri için** mürekkeple yazılmaları suretiyle deniz (lerin) suyu **mürekkep**[260]

258 «Cezahum» cümlesi ibtidai bir kelamdır.
259 Cennet'in Firdevs'e izafesi beyan içindir.
260 «Meded» kelimesi temyiz olmak üzere mansuptur. «Tenfede» kelimesi ya ile de okun-

olsa, muhakkak Rabbimin kelimeleri tükenmeden onları yazmada denizlerin suyu) **bitip tükenirdi. Velev ki bir o kadar** yani denizler kadar **daha** ona **ilave etsek de** yine de denizler tükenir. Rabbimin kelimeleri ise bitmez tükenmez.

Midad: Kendisiyle yazı yazılan şeye (mürekkeb) denir.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

110. De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.

Açıklaması:

110- De ki: «Ben, ancak sizin gibi bir insanım. Yalnız «ilahınız bir ilahtır» diye bana vahyolunuyor.

«Ma» ile amelden men edilmiş olan cümlenin masdara dönüşmesi ortadan kalkmamıştır. Bu terkipten alınan mana şudur: «ilahın bir tek oluşu bana vahyediliyor.

Onun için her kim öldükten sonra dirilmek ve mükafat ile **Rabbine kavuşmayı arzu ederse, güzel amel işlesin ve Rabbine yaptığı ibadette**[261] gösteriş yapmakla **kimseyi ortak etmesin!**

muştur.

261 «Bi ibadeti Rabbihi»deki ba harf-i cerri fi manasındadır. Şarih buna işaret etmiştir.

سُورَةُ مَرْيَمَ

MERYEM SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 98 âyet-i kerimedir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾

1. Kâf. Hâ. Yâ. Ayn. Sâd.

Açıklaması:

1- Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sad. Bu harflerden muradının ne olduğunu en güzel Allahü teâlâ bilir.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّآ ﴿٢﴾

2. (Bu,) Rabbinin, Zekeriyya kuluna rahmetinin anılmasıdır.

Açıklaması:

2- Bu, Rabbinin Zekeriyya kuluna olan rahmetini bir anmadır.[262]

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

3. Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyaz etmişti:

Açıklaması:

3- Hani o duasını içeren **gizli bir seslenişle** gece yarısı **Rabbine seslenmişti.** Çünkü bu vakit duanın en çabuk kabul edildiği vakittir.[263]

---

262 Âyet-i kerimede yer alan «Abdehu» lafz-ı celili, «Rahmeti»nin mefulu, «Zekeriyya» da ona atf-ı beyan düşer.

263 Âyet-i kerimede yer alan «iz», «Rahmeti»'ye taalluk etmektedir.

قَالَ رَبِّ اِنِّی وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّی وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَیْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِیًّا ﴿٤﴾

4. Rabbim! dedi, benden (vücudumdan), kemiklerim zayıfladı, sa-çım başım ağardı. Ve ben, Rabbim, sana (ettiğim) dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.

Açıklaması:

4- Demişti ki; «Ey **Rabbim! Cidden benim kemiğim** bütün kemiklerim **gevşedi** zayıfladı. **Baş bembeyaz alev aldı.** –Tutuşan odunda ateş lavlarının yayılması misali, saçındaki beyazlıkların yayıldığını ifade etmek istemektedir- ve ben sana dua etmek istiyorum. (Çünkü) **sana duayla** yani sana dua etmemle **ey Rabbim hiçbir zaman bedbaht olmadım.** Yani geçmişte mahrum olmadım, beni gelecekte de mahrum eyleme![264]

وَاِنِّی خِفْتُ الْمَوَالِیَ مِنْ وَرَآءِی وَكَانَتِ امْرَاَتِی عَاقِرًا فَهَبْ لِی مِنْ لَدُنْكَ وَلِیًّا ﴿٥﴾

5. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir veli (oğul) ver.

Açıklaması:

5- Gerçekten ben arkamdan ölümümden sonra **yerime geçecek yakınlardan** yani amcaoğullarım gibi, nesepte beni takip edecek olanlardan din konusunda; onu zâyi edeceklerinden **endişedeyim.** Tıpkı İsrailoğullarında müşahade ettiğim dinlerini tahrif etmeleri gibi. **Hatunum da kısırdır.** Çocuk doğuramaz. **Onun için bana tarafından** katından **bir veli** erkek çocuk **ihsan eyle.**

یَرِثُنِی وَیَرِثُ مِنْ اٰلِ یَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِیًّا ﴿٦﴾

6. Ki o bana vâris olsun; Ya'kub hanedanına da vâris olsun. Rabbim, onu rızana lâyık kıl!

Açıklaması:

6- Ki bana ve ceddim **Yakub hanedanına** ilim ve nübüvvette **mirasçı olsun.** Ey **Rabbim, sen onu rızana mazhar kıl!** Yani katında razı olunmuş kıl.[265]

یَا زَكَرِیَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامِ اسْمُهٗ یَحْیٰی ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهٗ مِنْ قَبْلُ سَمِیًّا ﴿٧﴾

7. (Allah şöyle buyurdu:) Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeleriz ki, onun

264 Âyet-i kerimede yer alan "Şeyben» lafz-ı celili, failden muhavvel temyiz düşer.

265 Âyet-i kerimede yer alan «Yerisni» lafz-ı celili, emrin cevabında meczüm, «Veliyyen»'e sıfat olarak da merfu olarak okunmuştur. Âyetin devamında yer alan «Yeris» lafz-ı celilli de aynı şekilde iki takdirle okunmuştur.

adı Yahya'dır. Daha önce ona kimseyi adaş yapmadık.

Açıklaması:

7- Allahü teâlâ, Hz. Zekeriyya'ya (aleyhisselam) rahmetinin tecellisi olan oğul arzusuna icabeten şöyle buyurdu: «Ey **Zekeriyya! Gerçekten biz sana** arzu ettiğin gibi varis olacak **bir oğul müjdeliyoruz ki, adı Yahya'dır. Bundan önce ona kimseyi adaş** yani Yahya ile isimlenmiş **yapmadık.**

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾

8. Zekeriyya: Rabbim! dedi, karım kısır olduğu, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?

Açıklaması:

8- (Zekeriyya), «Ya Rabbi! Benim nasıl oğlum olur ki, hatunum kısır bulunuyor. Kendim de ihtiyarlığın son haddine vardım, «ıtiyyen» kuruyup büzülmek manasına gelen «A'ta» fiilinden müştaktır. Yani «yaşın nihâyeti olan yüz yirmi yaşa ulaştım.» Hanımı da doksan sekiz yaşına varmıştı.[266]

قَالَ كَذٰلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾

9. Allah: Öyledir, dedi; Rabbin: O bana kolaydır. Daha önce, sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım, buyurdu.

Açıklaması:

9- (Rabbi), «iş **öyledir» buyurdu.** Sizin ikinizden bir çocuk yaratacağım. **«Rabbin buyurdu ki: O, bana kolaydır.** Yani sana cima kuvvetini geri vermeme, hanımının rahimini de senden çıkacak spermle döllenmeye müsait hale getirmeme bağlıdır. **Bundan önce seni yarattım. Halbuki** seni yaratmadan evvel, **hiçbir** şey **değildin.** Allahü teâlâ, bu muazzam kudretini izhar etmek için Hz. Zekeriyya'ya (aleyhisselam) sual yöneltmesini ilham buyurdu ki, onun sorusuna kudret-i ilahiye delalet edecek biçimde cevap verilmiş olsun.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىٓ اٰيَةً ۚ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

10. O: Rabbim! dedi, (çocuğum olacağına dair) bana bir işaret ver. Allah: Sana işaret, sapasağlam olduğun halde üç gün insanlarla konuşamamandır, buyurdu.

266 «Itiyyen» aslen «Ütüv'vün» idi. Kelimenin yapısını hafifletmek kasdiyla fae'l-Fiil meksür kılındı. Birinci vav kesre münasebetiyle, ikincisi de birinci yanın ona idgam edilmesini sağlamak için «ya»'ya kalbedildi.

Açıklaması:

10- O ki nefsi, kendisine müjdelenen çocuğa karşı sabırsızlandı, **şöyle dedi: «Ya Rabbi! Bana bir işaret** yani hatunumun gebeliğine dair bir alamet **ver.» Allahü teâlâ, «Senin** bu konudaki **alametin, sapasağlam olduğun halde** yani hiçbir hastalığın söz konusu olmaksızın, **üç gece** yani günleriyle beraber -çünkü Âl-i İmrân sûresinde «üç gün» olarak zikredilmiştir- **insanlarla konuşmamandır.** Yani Allah'ı zikretmek haricinde onlarla konuşmaktan alıkonmandır.[267]

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾

11. Bunun üzerine Zekeriyya, mâbetten kavminin karşısına çıkarak onlara: "Sabah akşam tesbihte bulunun" diye işaret verdi.

Açıklaması:

11- Derken mihrabtan yani mescidden **kavminin karşısına çıktı** onlar, her zamanki gibi Hz. Zekeriyya'nın (aleyhisselam) emriyle mescidde namaz kılmak için, onun gelip mescidi açmasını bekliyorlardı. **Ve onlara «sabah ve akşam** gündüzün ilk saatlerinde ve son saatlerinde her zaman ki gibi **tesbih edin** namaz kılın» **diye işaret etti.** Böylece, onlarla konuşmaktan alıkonulmuş olmasından da, hanımının Yahya'ya gebe olduğunu bilmiş oldu. Hz. Yahya'nın (aleyhisselam) doğumundan iki yıl sonra, Allahü teâlâ ona şöyle buyurdu:

يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ۗ وَاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۙ ﴿١٢﴾

12. "Ey Yahya! Kitab'a (Tevrat'a) var gücünle sarıl!" (dedik) ve henüz sabî iken ona (ilim ve) hikmet verdik.

Açıklaması:

12- «Ey **Yahya! Kitabı** yani Tevrat'ı **kuvvetle** ciddiyetle **tut! Ve daha** üç yaşında çocukken ona hüküm **peygamberlik** verdik.

وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۗ وَكَانَ تَقِيًّا ۙ ﴿١٣﴾

13. Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve temizlik de (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi.

Açıklaması:

13- Tarafımızdan katımızdan **ona bir kalp yumuşaklığı,** insanlara karşı bir acıma duygusu **ve zekat,** onlara tasadduk alışkanlığı **da** verdik. **O, çok**

267 Âyet-i kerimede yer alan «seviyyen» lafz-ı celili, «Tükellime»'nin failinden hal düşer.

takva sahibi idi. Rivâyete göre Hz. Yahya, günah işlemediği gibi, günahı gönlünden bile geçirmemiştir.

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

14. Ana-babasına çok iyi davranırdı; o, isyankâr bir zorba değildi.

Açıklaması:

14- Anne babasına da itaatkardı. Yani onlara karşı iyilik sahibi idi. **Zorba** kibirli **ve isyankar,** Rabbine asi **değildi.**

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

15. Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona selam olsun!

Açıklaması:

15- Ona, hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak kaldırılacağı gün yani daha önceleri görülmeyenlerin görüldüğü bu korkutucu günlerde bizden **selam olsun.** O, bu günlerde hep güvence altındadır.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

16. (Resûlüm!) Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.

Açıklaması:

16- Bu kitapta Kur'an'da **Meryem'i de** yani onun haberini de **an! Hani** vaktâ ki **o ailesinden ayrılıp doğu tarafından mekan tutmuştu.** Yani evinin doğusunda bir yere çekilmişti.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

17. Meryem, onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü.

Açıklaması:

17- Onların önünde bir perde kurdu. Başında yahut elbisesinde bit aramak için, ya da hayzından temizlenip gusletmek için kendisini gizlemek maksadıyla bir perde asmıştı. **derken kendisine ruhumuzu Cibril'i gönderdik de** Meryem elbiselerini giydikten sonra **ona düzgün** göründü mükemmel **bir insan şeklinde göründü.**

قَالَتْ اِنِّیٓ اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِیًّا ﴿۱۸﴾

18. Meryem dedi ki: Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma).

Açıklaması:

18- (Meryem ona), «Ben senden Rahman'a sığınırım. Eğer takvaysan, benim sığınmamla benden uzaklaşıp gidersin» **dedi.**

قَالَ اِنَّمَآ اَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِیًّا ﴿۱۹﴾

19. Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim, dedi.

Açıklaması:

19- (Cibril), «Ben ancak Rabbimin sana bir elçisiyim. Nübüvvetle tertemiz olmuş bir oğlanı sana bahşetmek için beni gönderdi.» dedi.

قَالَتْ اَنّٰى یَكُونُ لِی غُلَامٌ وَلَمْ یَمْسَسْنِی بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِیًّا ﴿۲۰﴾

20. Meryem: Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir? dedi.

Açıklaması:

20- Meryem, «Benim nasıl oğlum olur? Bana evlenip de bir insan dokunmadı ki! Ben fahişe, iffetsiz de değilim!» dedi.

قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَیَّ هَیِّنٌۚ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰیَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّاۚ وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِیًّا ﴿۲۱﴾

21. Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, hüküm ve karara bağlanmış (ezelde olup bitmiş) bir iş idi.

Açıklaması:

21- Cibril «iş **öyledir;** senden babasız bir oğlan yaratılacaktır. **Rabbin buyurdu ki, «Bu iş, bana göre kolaydır.** Yani Cibril'in benim emrimle sana üflemesine ve bu sayede gebe kalmana bağlıdır. -Yukarıdaki cümle illet ifade ettiğinden aşağıdaki cümle, üzerine atfedilmiştir- **Bir de biz onu, insanlara** kudretimizi gösteren **bir delil ve** ona iman edecekler için **tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Zaten** onun yaratılacağı, benim ezeli ilmimde **hükme bağ-**

lanmış idi.» dedi. Derken Cibril, gömleğinin yakasından üfleyi verdi ve o an Meryem karnında şekillenmiş olan cenini hissetti.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

22. Meryem ona hamile kaldı. Bunun üzerine onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi.

Açıklaması:

22- Böylece Meryem İsa'ya gebe kaldı ve onunla ailesinden uzak bir yere çekildi.

فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِۚ قَالَتْ يٰا لَيْتَنِىْ مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَّنْسِيًّا ﴿٢٣﴾

23. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevketti. "Keşke, dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!"

Açıklaması:

23- Derken doğum sancısı onu dayanıp doğum yapmak için **bir hurma ağacının kütüğüne sevketti** getirdi. Ve Hz. İsa'yı doğurdu O'nun hamile kalması, çocuğun karnında şekillenmesi ve doğumu hep aynı zamanda olmuştu. **Meryem. «Ah, keşke**[268] **bu olaydan önce öleydim de, büsbütün unutulmuş** terkedilmiş, bilinmez ve hatırlanmaz bir şey olaydım!» dedi.

فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِىْ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

24. Aşağısından (İsa yahut melek) ona şöyle seslendi: "Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arkı vücuda getirmiştir."

Açıklaması:

24- O da yani Cibril de -o sırada Cibril ondan daha aşağı tarafta bulunuyordu- **ona altından şöyle seslendi: «Üzülme! Rabbin senin alt yanında bir akar su,** su ırmağı **yarattı.** Bu ırmak önceleri kurumuştu.

وَهُزِّىْٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

25. "Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün."

268 Âyet-i kerimede yer alan «leyte», tenbih içindir.

Açıklaması:

25- Hurmanın dalını[269] **kendine doğru silkele!** Bu sırada hurma ağacı kurumuştu. Üzerine devşirilmiş taze hurmalar dökülsün.

فَكُلِى وَاشْرَبِى وَقَرِّى عَيْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوْلِٓى اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ۚ ﴿٢٦﴾

26. "Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."

Açıklaması:

26- Artık taze hurmalardan ye, su ırmağından **iç.** Çocuğunla **gözün**[270] **aydın olsun.** Yani onunla sükunet bul ve onun haricindeki şeylere iltifat etme! **Eğer insanlardan birini görürsen** de sana çocuğundan sorarsa, **«Ben Rahman'a oruç adadım.** Yanı gerek bu çocuk konusunda ve gerekse başka konularda insanlardan biriyle konuşmaktan uzak kalma sözü verdim. «Orucun bu manada oluşuna âyetin devamı delildir: **Onun için bu gün** yani bundan sonra **hiçbir insanla konuşmayacağım» deyiver!**

فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ ۗ قَالُوْا يٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

27. Nihayet onu (kucağında) taşıyarak kavmine getirdi. Dediler ki: Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın!

Açıklaması:

27- Sonra çocuğu kucağında taşıyarak[271] **kavmine getirdi** ve kavmi çocuğu gördü. **Dediler ki:** «Ey **Meryem! Yemin olsun sen, garip** çok ağır **bir iş yapmışsın.** Çünkü sen, babasız bir çocuk getirdin.

يٰٓاُخْتَ هٰرُوْنَ مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا ۚ ﴿٢٨﴾

---

269 Âyet-i kerimede yer alan «Bi ciz'i...» lafz-ı celili üzerindeki «ba» zaidedir. Âyetin devamında yer alan «tessaket», in aslı iki ta'lıdır, îkinci ta, sin'e kalbedilmiş, o da sin'e idgam edilmiştir. Ayrıca Rutaben" lafz-ı celili temyiz, «ceniyyen» de ona sıfat vaki olmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «tessaket» lafz-ı celili, bir kıraatta idgamsız olarak okunmuştur.

270 Âyet-i kerimede yer alan: «Aynen» lafz-ı celili, failden muhavvel temyiz olup «litekarri aynüke bihi takdirindedir. Âyetin devamındaki «İmma»da, în-i şartiyye'nin nun'u, Ma-i zaide'ye idgam edilmiştir. Ayrıca «Terayinne» fiilinde, Lame'l-fiil ie ayne l-fiil hazfedilmiş ayne'l-fiilin harekesi Ra'ya nakledilmiş ve iki sakinin içtima etmesi sebebiyle zamir durumunda olan ya, kesre ile harekelendirilmiştir.

271 Âyet-i kerimede yer alan «Tahmilühü» lafz-ı celili, hal cümlesidir.

28. Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.

Açıklaması:

28- Ey **Harun'un hemşiresi!** -Harun (İsrailoğulları içinde) salih bir adamdı.- Yani ey iffette Harun timsali kadın! **Senin baban kötü bir kimse** yani zinâkâr bir erkek **değil idi. Anan da fahişe** yani zinâkâr bir kadın **değil idi.** Peki o halde bu çocuğu nereden buldun?

فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

29. Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. "Biz, dediler, beşikteki bir sabî ile nasıl konuşuruz?"

Açıklaması:

29- Bunun üzerine Meryem onlara «onunla konuşun» diye çocuğu gösterdi. Oradakiler: «Biz beşikte ki bir çocukla nasıl konuşuruz?» dediler.[272]

قَالَ اِنِّى عَبْدُ اللّٰهِ اٰتَانِىَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

30. Çocuk şöyle dedi: "Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı."

Açıklaması:

30- Çocuk şöyle dedi: «Ben gerçekten Allah'ın kuluyum. Bana kitabı yani İncil'i verdi ve beni peygamber yaptı.

وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ وَاَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

31. "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti."

Açıklaması:

31- Beni her nerede dursam mübarek yani insanlara çok faydalı **kıldı.** -Hz. İsa burada kendisi için Levh-ı Mahfuz'da yazılanları haber veriyordu- **ve yaşadığım müddetçe bana namazı, zekatı gerekli kıldı.** Bana bu iki ibadeti emretti.

وَبَرًّا بِوَالِدَتِىْ وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

272 Âyet-i kerimede yer alan «Kâne» lafz-ı celili, «vücide» manasında tammedir.

32. “Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı.”

Açıklaması:

32- Beni anneme hürmetkar yaptı. Azgın Rabbine isyan eden **bir zorba** büyüklük taslayan **yapmadı.**[273]

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

33. “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün esenlik banadır.”

Açıklaması:

33- Hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem **de diri olarak kaldırılacağım gün** Allah tarafından **selam** bana! Hz Yahya efendimiz hakkında önceden yaptığımız yorumu burada da yapmak mümkündür.

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

34. İşte, hakkında şüphe ettikleri Meryem oğlu İsa -hak söz olarak- budur.

Açıklaması:

34- Allahü teâlâ buyuruyor ki: **«İşte hakkında şüphe ettikleri Meryemoğlu** İsa, **budur** ve Meryem oğlu İsa’nın sözü **hak**[274] **sözdür.**

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۙ سُبْحَانَهُ ۚ اِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

35. Allah’ın bir evlât edinmesi, olur şey değildir. O, bundan münezzehtir. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece “Ol!” der ve hemen olur.

Açıklaması:

35- Allah’ın çocuk edinmesi, olacak şey değildir. O, bundan **münezzehtir. Bir işe hükmettiği zaman** onu var etmeyi dilediği zaman **ona yalnızca «ol» der. O da oluverir.**[275] İşte İsa’nın babasız yaratılması da bu kabildendir.

---

273 Âyet-i kerimede yer alan «Berren» lafz-ı celili, mukadder bir «Cealeni» fiili ile mensubdur,

274 Âyet-i kerimede yer alan «Kavi» lafz-ı celili bir kıraatta merfu olarak okunmuştur. Bu takdirde «Kavlü..» mukadder bir mübtedaya haber olup cümlesiyle «Kavlüb-nü Meryem’e kavlü’l-Hakki» takdirindedir. Diğer bir kıraatta ise mensub olarak okunmuştur. Bu durumda mukadder bir «Kültü» ile mensubdur. Bu takdirde mana. «Hak sözünce budur» şeklinde değişir. Âyet-i kerimede yer alan «Yemterüne» lafz-ı celili, «miryet» kökünden olup «Yeşükküne» (şüphe ediyorlar) manasındadır. Burada maksad olan «İsa Allah’ın oğludur» deyip yalan söyleyen Hıristiyanlardır.

275 Âyet-i kerimede yer alan «Fe yekunu» lafz-ı celili, bir kıraatta merfu olarak okunmuştur.

وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّی وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

36. (İsa şunu da söyledi:) Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk ediniz. İşte doğru yol budur.

Açıklaması:

36- Muhakkak Allah, benim de sizin de Rabbinizdir. -(Maide suresi: **117**. âyet-i kerimesinde zikredilen) «Ben onlara, bana neyi emrettinse, ancak onu söyledim. Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim» mealindeki kavl-i şerifin delaletiyle, bu cümle, Hz. İsa'nın kelamındandır. -**Doğru yol** cennete götüren yol **işte bu** zikredilen yoldur.[276]

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

37. Sonra gruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler. Büyük güne şahit olunduğu zamanda vay o kâfirlerin haline!

Açıklaması:

37- Sonra hizibler Yani hıristiyanlar «îsa, Allah'ın oğlu mudur, onunla beraber bir ilah mıdır, yoksa üçün üçüncüsü müdür?» diye **kendi aralarında ihtilafa düştüler. Artık büyük bir gün şahit olduğu zaman** yani kıyamet günü ve onun ürpertici manzaraları gelip çattığı zaman **veyl olsun** en çetin azap olsun, yukarıda zikredilenleri ve diğer hakikatleri **inkar edenlere.**

اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَأْتُونَنَا ۤ لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِی ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38. Onlar, bizim huzurumuza çıkacakları gün (başlarına gelecek olanları) ne iyi duyarlar ve ne iyi görürler (bir görsen)! Fakat o zalimler bugün açık bir sapıklık içindedirler.

Açıklaması:

38- Onlar ahirette **bize gelecekleri gün ne de iyi duyarlar ve görürler!**[277] **Lakin zalimler** -Burada zamir yerine zahir isim zikredilmiştir- **bugün** yani dünyada **açık bir sapıklık içindedirler.** İşte bu sapıklık sebebiyle hakkı işitmekten sağır oldular, hakkı görmekten kör oldular. Yani ey muhatab! Dünyada

Bu takdirde mahzuf bir «hüve» mübtedasına haber düşer. Diğer bir kıraatta ise mansub olarak okunmuştur. Bu takdirde de mukadder bir en ile mensubdur.

276 Âyet-i kerimede yer alan «Enne», «Üzkür» fiili takdir edilerek meftuh, «kül» fiili takdir edilerek de meksur okunmuştur.

277 Âyet-i kerimede yer alan «Esmi' ve Ebsir» lafz-ı celilleri teaccüb sigası olup «ma esmeahüm ve «ma ebserehüm» manalarındadırlar.

iken sağır ve kör olmalarının ardından ahiretteki işitmeleri ve görmeleri karşısında onlara şaşmalısın.

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِىَ الْاَمْرُۚ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

39. (Resûlüm!) Sen onları pişmanlık ve üzüntü günü hakkında uyar. Çünkü onlar bir gafletin içine dalmış oldukları halde ve henüz iman etmemişken (bakarsın) iş olup bitmiştir.

Açıklaması:

39- Ey Muhammed! **Sen onları** Mekke kafirlerini **pişmanlık günü ile uyar** korkut, pişmanlık günü, kötü amel işleyenlerin dünyada iken iyi amel işlemediklerine pişman olacakları kıyamet günüdür. Çünkü onlar için o gün azap ile **hüküm verilmiştir. Halbuki onlar** dünyada iken bundan **gaflet içinde idiler ve onlar** buna **iman etmiyorlardı.**

اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَۚ ﴿٤٠﴾

40. Yeryüzüne ve onun üzerindekilere ancak biz vâris oluruz (her şey gider, biz kalırız) ve onlar ancak bize döndürülürler.

Açıklaması:

40- Şüphesiz ki, yere ve üzerindekilere -âkıl, gayr-ı âkıl tüm mahlukata- ehlini yok etmek suretiyle **biz varis olacağız, biz!**[278] **Ve onlar** o gün yaptıklarının karşılığını görmek için **hep bize döndürüleceklerdir.**

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَۘ اِنَّهُ كَانَ صِدّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

41. Kitap'ta İbrahim'i an. Zira o, sıdkı bütün bir peygamberdi.

Açıklaması:

41- Onlara **bu kitapta İbrahim'i,** yani onun haberini **de an. Çünkü O, çok doğrucu** sıdkı bütün **bir peygamberdi.**

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يَآ اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾

42. Bir zaman o babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?

278 Âyet-i kerimede yer alan «Nahnü» lafz-ı celili tekiddir.

Açıklaması:

42" Bir zaman[279] **O,** putlara ibadet etmekte olan **babasına** Azer'e **şöyle demişti. «Babacığım! o işitmez, görmez ve sana hiçbir** şey **sağlamayan** fayda yahut zarar açısından hiçbir işini görmeyen **şeylere niçin taparsın?**

يَآ اَبَتِ اِنِّى قَدْ جَآءَنِى مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِىٓ اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

43. Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım.

Açıklaması:

43- Babacığım! Hakikaten bana, sana gelmeyen bir ilim gelmiştir. O halde bana uy ki, seni dümdüz dosdoğru bir yola çıkarayım.

يَآ اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَۗ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

44. Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a âsi oldu.

Açıklaması:

44- Babacığım! İbadet etmen hususunda kendisine itaat etmek suretiyle **Şeytan'a tapma! Çünkü şeytan Rahman'a karşı ziyade isyankardır,** isyanı çok olandır.

يَآ اَبَتِ اِنِّىٓ اَخَافُ اَنْ يَّمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

45. Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum.

Açıklaması:

45- Babacığım! Eğer tevbe etmeyecek olursan, **ben cidden korkuyorum ki, sana Rahman'dan bir azap dokunur da** cehennem ateşinde **Şeytan'a yar** yardımcı ve arkadaş **olursun!»**

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِىْ يٰٓاِبْرٰهِيْمُۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِىْ مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

46. (Babası:) Ey İbrahim! dedi, sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden

279 Âyet-i kerimede yer alan «iz», (Mukadder bir) «haberehü»'den bedeldir. Âyetin devamında yer alan «Ya ebeti» lafz-ı celilindeki «ta,» muzafun ileyh durumunda olan «ya»'dan ivazdır. Bu ikisi aynı kelimede bir araya gelmezler.

uzak dur!

Açıklaması:

46- (Babası) «Ey **İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun** da onları ayıplıyorsun? **Yemin ederim ki, eğer** onlara sataşmaktan **vazgeçmezsen, seni muhakkak** taşla yahut kötü sözlerle **tepelerim** o halde benden sakın. **Hem uzun bir zaman benden uzak dur.**

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۚ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

47. İbrahim: Selâm sana (esen kal) dedi, Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır.

Açıklaması:

47- İbrahim şu cevabı verdi: Tarafımdan **selam sana!** Yani sana istenmedik bir yaklaşımda bulunmayacağım **senin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O, bana çok lütufkârdır.** Yani ihsan ve ikramı boldur. Binaenaleyh duamı kabul edecektir. Nitekim Hz. ibrahim burada babasına verdiği istiğfar sözünü Şuara suresinde: «Ve babamı da bağışla» diyerek yerine getirmiştir. Ancak onun bu istiğfarı -Beraat suresinde de zikredildiği gibi- onun Allah düşmanı olduğu kendisine belli olmadan önce idi.

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

48. Sizden de, Allah'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime dua etmemle bedbaht (emeği boşa gitmiş) olmam.

Açıklaması:

48- Hem sizden ve Allah'ı bırakıp yalvardığınız taptığınız **şeylerden ayrılıp giderim de, Rabbime yalvarırım** ibadet ederim. **Umulur ki Rabbime yalvarmakla** ona kulluk etmekle sizlerin putlara tapmakla bedbaht olduğunuz gibi **bedbaht olmam.**

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

49. Nihayet İbrahim onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshak ve Yâkub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.

Açıklaması:

49- Vaktâ ki onlardan ve Allah'ı bırakıp taptıkları putlardan uzaklaşıp bir tarafa çekildi. Yani mukaddes topraklara (Şam'a) gitti. **Biz de ona** kendileriyle ünsiyet kuracağı iki oğlanı; **İshak ile Yakub'u ihsan ettik ve** onlardan **her birini de peygamber yaptık.**

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

50. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk; kendilerine haklı ve yüksek bir şöhret nasip ettik.

Açıklaması:

50- Bunlara bu üç peygambere **rahmetimizden** mal ve çocuktan **ihsanlarda bulunduk. Ve kendilerine güzel ve üstün** yüce **şan, şöhret nasip ettik.** Şan ve şöhret, bütün dinlere mensub insanlar tarafından en güzel şekilde övülmeleridir.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مُوسٰى ۟ اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾

51. (Resûlüm!) Kitap'ta Musa'yı da an. Gerçekten o ihlâs sahibi idi ve hem resûl, hem de nebî idi.

Açıklaması:

51- Bu kitapta Musa'yı da an! Çünkü O, ihlaslıydı[280] **ve o hem elçi hem de peygamberdi.**

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

52. Ona Tûr'un sağ tarafından seslendik ve onu, fısıldaşan kimse kadar (kendimize) yaklaştırdık.

Açıklaması:

52- Biz ona Tur'un -Bir dağ adıdır- **sağ tarafından** yani Medyen'den gelmekte olan Musa'nın sağ yanında kalan Tur'dan «Ey Musa! Şüphesiz ben, ben alemlerin Rabbi olan Allah'ım» kavli ile **nida ettik ve ona, özel olarak konuşmak için** onunla münacatta bulunmak için, yani Allahü teâlâ ona kelamım duyurmak için **yakınlık mertebesine erdirdik.**

280 Âyet-i kerimede yer alan «Muhlisen» lafz-ı celili, lam'ın kesresi ve fethasıyla: «Ahlase fi ibadetihi» (ibadetinde samimi oldu) ve «Hallesehüllahu mine'd-Denesi» (Allah onu kirlerden arındırdı) cümlelerindeki manalarda okunmuştur.

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

53. Rahmetimizin bir sonucu olarak ona kardeşi Harun'u bir peygamber olarak armağan ettik.

Açıklaması:

53- Ona rahmetimizden nimetimizden **ötürü, kardeşi Harun'u [281]da kendisine,** kardeşini de onunla beraber göndermesi, yolundaki isteğine icabeten **bir peygamber olarak bahşeyledik.** Hz. Harun, Hz. Musa'dan daha yaşlı idi.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ ۚ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾

54. (Resûlüm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resûl ve nebî idi.

Açıklaması:

54- Bu kitapta İsmail'i de an! Çünkü o sözünde sadıktı. Verdiği her sözünde mutlaka dururdu. Söz verdiği kimseyi hiç yerinden ayrılmadan üç gün yahut bir yıl beklediği olurdu. Nihâyet o kimse, durduğu yerde ona geri dönerdi. **Ve O,** Cürhüm kabilesine **gönderilmiş bir peygamberdi.**

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

55. Halkına namazı ve zekâtı emrederdi; Rabbi nezdinde de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.

Açıklaması:

55- Halkına yani kavmine namaz kılmayı, zekat vermeyi emrediyordu ve Rabbi katında rızaya nail[282] olmuştu.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِدْرِيسَ ۚ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

56. Kitapta İdris'i de an. Hakikaten o, pek doğru bir insan, bir peygamberdi.

57. Onu üstün bir makama yücelttik.

Açıklaması:

56- Bu kitapta İdris'i de an! Hz. İdris, Hz. Nuh'un babasının dedesidir.

281 Âyet-i kerimede yer alan «Hârûne» lafzı- celili bedel yahut atf-ı beyan, «Nebiyyen» lafz-ı celili de haldir. Söz konusu hibeden maksad olan nokta da burasıdır.

282 Âyet-i kerimede yer alan «Mardıyyen» lafz-ı celilesi aslında «Marduv'un» idi. İki vav iki ya'ya, zamme de kesreye kalbedilmiştir.

Çünkü o, çok doğrucu bir peygamber idi.

57- Biz onu yüksek bir yere kaldırdık. Hz. İdris diri olup ya dördüncü kat semada, ya altıncı kat semada, ya yedinci kat semada ya da cennettedir. Ölüm kendisine tattırıldıktan sonra cennete sokuldu ve bir daha çıkmamak üzere tekrar dirildi.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْرَآءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۗ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58. İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in (Yâkub) soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.

Açıklaması:

58- İşte Allah'ın kendilerine nimet ihsan buyurduğu bu peygamberler var ya; Adem'in neslinden olanıyla yani Hz. İdris, **Nuh ile beraber** gemiye **bindirdiklerimizden olanıyla** yani Hz. Nuh'un oğlu Şam'ın torunu olan Hz. İbrahim **İbrahim'in zürriyetinden olanıyla** Yani Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yâkub **İsrail'in** -İsrail Hz. Yâkub'un bir başka adıdır- **de** zürriyetinden olanıyla, Yani Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Zekeriyya, Hz. Yahya ve Hz. İsa **hidâyet verdiklerimizden ve seçtiklerimizden olanlarıyla** yani Peygamberler cümlesinden olanlarıyla, **kendilerine Rahman'ın âyetleri okunduğu vakit ağlayarak secdeye kapanırlardı.** Yani sizler de onlar gibi olun! [283]

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ۙ ﴿٥٩﴾

59. Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.

Açıklaması:

59- Sonra bunların arkalarından Yahudi ve Hıristiyanlar gibi **bozuk bir**

283 Âyet-i kerimede yer alan: «Ülaike» mübteda, ism-i mevsul mübtedaya sıfat, «mine'n-Nebiyyine» sıfat manasında ism-i mevsule beyan, buradan şart cümlesine kadar da «Nebiyyene»ye sıfattır. Mübtedanın haberi ise şart cümlesidir. Ayrıca âyet-i kerimede yer alan «süccéden» ve «bükiyyen» kelimeleri, «sacidin» ve «bakin» kelimelerinin çoğuludur. «Bükiyyün»'ün aslı, «büküvyün» idi. Vav ya'ya, zamme de kesreya kalbedilmek suretiyle bu şekli almıştır.

nesil geldi ki, bunlar namazı terketmek suretiyle **zâyi ettiler ve** günahlardan olan **arzularına uydular. Bunlar da Gayya'yı boylayacaklardır.** Gayya, cehennemde bir vadinin ismidir. Yani bunlar, bu vadinin içine doğru yuvarlanacaklardır.

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾

60. Ancak tevbe edip, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir. Bunlar, cennete girecekler. Ve hiçbir haksığlağa uğratılmayacaklardır.

Açıklaması:

60- Ancak lakin **tevbe edip iman eden ve yararlı işler yapanlar müstesna! Çünkü bunlar cennete girecekler ve hiçbir surette haksızlığa uğratılmayacaklardır.** Sevaplarından hiçbir şey eksiltilmeyecektir.

جَنَّاتِ عَدْنِ الَّتِى وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۭ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

61. O cennet, çok merhametli olan Allah'ın, kullarına gıyaben vaad ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O'nun vaadi yerini bulacaktır.

Açıklaması:

61- Rahman'ın kullarına gıyabi olarak yani kulları ondan gaipte oldukları halde **vaad buyurduğu Adn** ikamet **cennetlerine**[284] **Şüphe yok ki onun vaadi** yani hakkında vaad buyurduğu şey **yerini bulagelmiştir.**

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا اِلَّا سَلَامًا ۭ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

62. Orada boş söz değil, hoş söz duyarlar. Ve orada, sabah-akşam kendilerine ait rızıkları vardır.

Açıklaması:

62- Onlar orada hiç boş söz işitmezler. Yalnız melekler tarafından kendilerine iletilen yahut kendi aralarında birbirlerine ilettikleri **selam işitirler. Orada sabah-akşam rızıkları da kendileri için hazırdır.** Yani dünyada iken sabah ile akşam arası kadar bir zaman aralıklarıyla rızıklandırılacaklardır. Çünkü cennette (sabah ile akşamın tesbiti için esas olan) gündüz ve gece yoktur. Bilakis sadece süresiz bir aydınlık ve nur söz konusudur.

---

284 Âyet-i kerimede yer alan «Cennati» lafz-ı celili, «el-Cennete»den bedeldir. Âyetin devamındaki «Bi'l-gaybi» haldir. «Me'tiyyen», «Atiyen» manasındadır. Aslı ise «Me'tuyun» idi. Yahut («Me'tiyyen», kendi manasındadır. Ancak) Allahü teâlânın burada vaad buyurduğu şey cennet olup maksad, cennetliklerin buraya gelmesidir.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

63. Kullarımızdan, takvâ sahibi kimselere verdiğimiz cennet işte budur.

Açıklaması:

63- İşte bu öyle bir cennettir ki, biz ona kullarımızdan Allah'a itaat etmek suretiyle **takva sahibi olanları varis kılacağız** onu takva sahibi kullarımıza vereceğiz ve onları orada ağırlayacağız.

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ ۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۚ ﴿٦٤﴾

64. Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir.

Açıklaması:

64- Günlerce vahiy gecikip Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Cibril'e: «Bizi öncekinden daha çok ziyaret etmene engel olan şey nedir?» deyince bu âyet-i kerime nazil oldu: **Biz (elçiler) ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzdeki** yani önümüzde bulunan; ahiret işleri, **arkamızdaki** dünya işleri **ve bunların arasındaki her şey** yani bu andan kıyamet kopana kadar olacak olan her şey O'nundur. Yani bütün bunların ilmi hep O'ndadır. **Rabbin unutkan**[285] **değildir.** Yani vahyi geciktirmekle seni terketmiş değildir.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ۚ ﴿٦٥﴾

65. (O) göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir. Şu halde O'na kulluk et; O'na kulluk etmek için sabırlı ve metânetli ol. O'nun bir adaşı (benzeri) olduğunu biliyor musun? (Asla benzeri yoktur.)

Açıklaması:

65- O, bütün göklerle yerin ve aralarındakilerin Rabbidir. Malikidir. Şu **halde O'na ibadet et. Ona ibadet için de metanetli ol.** Yani O'na ibadette sabırlı ol. **Sen onun için bir adaş** yani bu isimle isimlenmiş bir başka zat **bilir misin?** Elbetteki bulamazsın.

وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾

285 Âyet-i kerimede yer alan «Nesiyyen», «Nasiyen» manasındadır.

66. İnsan der ki: "Öldüğüm zaman sahi diri olarak (kabrimden) çıkarılacak mıyım?"

67. İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz kendisini yaratmışızdır?

Açıklaması:

66- Öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkar eden **insan,** hakkında bu âyet-i kerime nazil olan Übeyy b. Halef, yahut el-Velid b. el-Muğire, **«Ben öldüğüm vakit** şu Muhammed'in dediği gibi, kabirden **diri olarak çıkartılacak mıyım?» diyor.** Şu halde buradaki istifham olumsuzluk manasındadır. Yani ben öldükten sonra tekrar dirilmem söz konusu değildir. «Ma» zaide olup te'kid içindir. Lam da tekid içindir.[286]

67- Ancak o insanın bu sözü, Allahü teâlânın şu kavl-i şerifi ile reddedilmiştir: **O insan düşünmüyormu ki**[287]**, evvelce hiçbir** şey **değilken, biz kendisini yarattık.** Ki böylece başlangıç ile tekrar delil bulmuş ola!

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

68. Öyle ise, Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları şeytanlarla birlikte mahşerde toplayacağız; sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.

Açıklaması:

68- Rabbine yemin olsun ki, biz onları yani öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkar edenleri **şeytanlarla beraber mahşerde toplayacağız** yani onlardan her birini şeytanıyla birlikte aynı zincirde bir araya getireceğiz. **Sonra onları muhakkak** dizleri üzerine **çökmüş vaziyette, cehennemin etrafında** cehennemin dışında (yani henüz oraya girmeden) **hazır bulunduracağız.**[288]

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

69. Sonra her milletten, rahman olan Allah'a en çok âsi olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.

---

286 Âyet-i kerimede yer alan «Eiza» lafz-ı celili, ikinci Hemze'nin tahkiki, teshili, tahkik ve teshil durumlarında ikinci elifle birinci elif arasında bir elifin daha getirilmesi ile okunmuştur.

287 Âyet-i kerimede yer alan «Yezzekkerü», aslında «yetezekkerü» idi; ta, zal'e ibdal edilmiş (çevrilmiş), o, da Zal'e idğam edilmiştir. Bir kıraatta ise, ta terkedilmiş, zal'in sükunu, katın zammesi ile okunmuştur.

288 Âyet-i kerimede yer alan «cüsiyyen» lafz-ı celili «casin» kelimesinin çoğulu olup aslı «cüsüvvün» yahut "cisüvyün» idi. Birinci taktirde «cesa yecsü, ikinci taktirde «cesa-yecsi»den gelir. Aynı kökte iki lügat da istimal edilmektedir. (Buna bağlı olarak da kelimede iki ayrı kıraat; «cüsiyyen» ve «cisiyyen» kıraatleri olmuştur.)

Açıklaması:

69- Sonra onlardan her zümreden, fırkadan, Rahman'a karşı en ziyade isyankâr, cüretkâr hangileri ise, muhakkak ve muhakkak çıkarıp ayıracağız.

ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

70. Sonra, orayı boylamaya daha çok müstahak olanları elbette biz daha iyi biliriz.

Açıklaması:

70- Sonra elbette biz oraya cehenneme **yuvarlanmak bakımından** girip yanmak bakımından **en lâyık** müstehak **olanları,** Rahman'a en ziyade isyankar olanı olmayanından, onlardan **daha iyi biliriz.** Dolayısıyla oraya girmeye en lâyık olanlardan başlayacağız.

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ۚ ﴿٧١﴾

71. İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür.

Açıklaması:

71- Hem içimizden hiçbir kimse yoktur ki, mutlak surette ona uğramış olmasın yani cehenneme girmiş olmasın. **Bu, Rabbinin kendine vacib kıldığı bir hükümdür.** Onu gerekli kılmış ve onunla hükmetmiştir. Dolayısıyla onu farketmesi söz konusu olamaz.

ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظّٰلِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

72. Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

Açıklaması:

72- Sonra şirkten ve küfürden **sakınanları** oradan **kurtaracağız.** Allah'a eş koşmak ve inkar etmek suretiyle **zalim olanları ise** dizleri üzeri **çökmüş vaziyette orada bırakacağız.**

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَىُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

73. Kendilerine âyetlerimiz ayan beyan okunduğu zaman inkâr edenler, iman

edenlere: İki topluluktan hangisinin (hangimizin) mevki ve makamı daha iyi, meclis ve topluluğu daha güzeldir? dediler.

Açıklaması:

73- Kur'an'dan **âyetlerimiz kendilerine** yani mü'minlere ve kafirlere **ayan beyan** açık açık **okunduğu vakit, inkar edenler, iman edenlere: «Bu iki zümreden** bizden ve sizden **hangisi mevki itibariyle** hane ve mesken itibariyle **daha iyi ve meclis itibariyle daha güzeldir?** Elbette ki, biz şu halde biz sizden daha üstünüz» **dediler.**[289]

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾

74. Onlardan önce de, eşya ve görünüş bakımından daha güzel olan nice nesiller helâk ettik.

Açıklaması:

74- Allahü teâlâ şöyle buyuruyor: **Halbuki biz onlardan önce nice nesiller** yani geçmiş ümmetlerden birçok ümmet **helak ettik ki, onlar varlık** mal ve eşya **ve görünüm itibariyle daha güzeldiler.** Şu halde küfürleri sebebiyle onları helak ettiğimiz gibi, bunları da helak ederiz.

قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّاۚ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَۜ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

75. De ki: Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet versin! Nihayet kendilerine vaad olunan şeyi -ya azabı (müminler karşısında yenilgiyi), veya kıyameti- gördükleri zaman, mevki ve makamı daha kötü ve askeri daha zayıf olanın kim olduğunu öğreneceklerdir.

Açıklaması:

75- De ki, «Kim dalalette ise[290]**, Rahman ona** dünyada istidrac gayesi ile **mühlet verir. Nihâyet tehdit olundukları şeyi -ya** öldürülmek ve esir edilmek gibi **azabı veya kıyameti** ki kıyamet cehenneme de şamildir ve o kafirler oraya gireceklerdir- gördükleri vakit, artık kimin mevkii daha fena ve topluluğu **taraftarları daha zayıf imiş** onlar mı, yoksa müminler mi **bileceklerdir.** Halbuki onların taraftarları şeytanlar, müminlerin onlara karşı taraftar-

289 Âyet-i kerimede yer alan «Makamen» lafz-ı celili, meftuh okununca «Kame» fiilinden, mazmum okununca «ekame» fiilinden gelir. Âyet-i kerimede yer alan «Beyyinatin» lafz-ı celili, haldir. Ayrıca âyetin devamındaki «Nediyyen» lafz-ı celili, «Nadiyen» manasındadır. Nadi, kavmin toplanıp konuştukları ve karar aldıkları meclis demektir.

290 Âyet-i kerimede yer alan: «Kâne fi'd-Dalâleti« cümlesi «men»in şartı, «Fe'l-Yemdüd» cümlesi ise, haber manasında, yani «Yemüdde» takdirinde olup şartının cevabıdır.

ları ise meleklerdir.

وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

76. Allah, doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de âkıbetçe daha iyidir.

Açıklaması:

76- Allah, iman etmekle **hidâyeti kabul edenlere,** üzerlerine indirdiği âyetleriyle **daha ziyade hidâyet verir. Baki kalacak olan yararlı ameller** -ki onlar da sahibi için kalıcı olan ibadetlerdir- **Rabbinin katında sevapça da daha hayırlıdır, akibetçe de** yani götüreceği ve döndüreceği yer bakımından da **daha hayırlıdır.** Kafirlerin amelleri ise böyle değildir.

Buradaki ism-i tafdil, müşriklerin «Bu iki zümreden hangisi mevki itibariyle daha güzeldir?» sözlerine karşılık olarak zikredilmiştir.

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوْتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿٧٧﴾

77. (Resûlüm!) Âyetlerimizi inkâr eden ve "Muhakkak surette bana mal ve evlât verilecek" diyen adamı gördün mü?

Açıklaması:

77- Gördün mü o âyetlerimizi inkar edeni; Asî b. Vail'ı **ve** kendisine, «öldükten sonra tekrar diriltileceksin» deyip ondan mâlî hakkını isteyen Habbab b. Eret'e «öldükten sonra tekrar diriltilmem halinde **elbette bana mal ve evlat verilecek,** o vakit sana olan borcumu öderim» **diyen kimseyi?**

اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

78. O, gaybı mı bildi, yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı?

Açıklaması:

78- Allahü teâlâ buyuruyor ki: **O, gaybı mı öğrenmiş.**[291] Yani kendisine gaipten haber ve söylediklerinin kendisine verileceğine dair bilgi mi verilmiş **yoksa Rahman katından** söylediği şeylerin kendisine verileceğine dair ahit mi almış?

291 Âyet-i kerimede yer alan «Ettala'a» lafz-ı celilinde istifham hemzesinin zikredilmesi ile vasıl hemzesinden istiğna edilmiş ve vasıl hemzesi hazfedilmiştir.

كَلَّاۖ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّاۙ ﴿٧٩﴾

79. Kesinlikle hayır! Biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız.

Açıklaması:

79- Hayır! Yani bu söyledikleri, kendisine verilmeyecektir. **Biz onun dediğini yazacağız** yazılmasını (görevli meleklere) emredeceğiz. Ve **azabını uzattıkça uzatacağız** Ona küfrünün azabı üzerine bir de bu sözünü katarak daha ziyade azap edeceğiz.

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

80. Onun dediğine biz vâris oluruz, (malı ve evlâdı bize kalır); kendisi de bize yapayalnız gelir.

Açıklaması:

80- O söylediği şeylere mal ve evlada **biz mirasçı olacağız.** Ve **o,** kıyamet günü **bize tek başına** ne malı, ne de evladı olmayacak bir halde **gelecek.**

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّاۙ ﴿٨١﴾

81. Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.

Açıklaması:

81- Onlar yani Mekke kafirleri **Allah'ı bırakıp putları ilahlar edindiler.** Onlara, **kendileri için bir itibar ve izzet olsun diye** azaba maruz kalmamalarını sağlamak suretiyle, Allah katında kendileri için şefaatçi olsunlar diye tapıyorlar.

كَلَّاۖ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّاۘ ﴿٨٢﴾

82. Hayır, hayır! (Taptıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar.

Açıklaması:

82- Hayır! Yani onların azabına mani olacak hiçbir kudret ve itibar yoktur. **Onlar yani** o putlar, yarın onların ibadetlerini inkar edecekler. Yani ibadetlerini kabul etmeyeceklerdir. Tıpkı başka bir âyet-i kerimede buyurulduğu gibi: «Onlar bize de ibadet etmiyorlardı.» **Ve onlara karşı hasım** taraftarlar ve düşmanlar **olacaklardır.**

اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾

83. (Resûlüm!) Görmedin mi? Biz, kâfirlerin üzerine, kendilerini iyice (isyankârlığa) sevkeden şeytanları gönderdik.

Açıklaması:

83- Görmedin mi, biz şeytanları o kafirler üzerine saldık musallat kıldık. **Kendilerini** günahlara **ittikçe itiyorlar** kışkırttıkça kışkırtıyorlar.

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

84. Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onlar için (günlerini) teker teker sayıyoruz.

Açıklaması:

84- Öyle ise aleyhlerine azap istemekle **acele etme! Biz onlar için** azaplandırılmaları anına kadar, günleri ve geceleri, yahut nefesleri **saydıkça sayıyoruz.**

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾

85. Takvâ sahiplerini heyet halinde çok merhametli olan Allah'ın huzurunda toplayacağımız gün.

Açıklaması:

85- Hatırla ki, **o gün biz** imanlarıyla **takva sahibi olanları binitliler olarak**[292] **Rahman'ın huzuruna toplayacağız.**

وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

86. Günahkârları da susuz olarak cehenneme süreceyiz.

Açıklaması:

86- Küfürleri ile mücrim olanları da susamış oldukları halde yaya olarak[293] **cehenneme süreceğiz.**

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

292 Âyet-i kerimede yer alan «Vefden», «Râkibîn» manasında «Vafidün» kelimesinin çoğuludur.

293 Âyet-i kerimede yer alan «Virden« lafz-ı celili, «susamış olarak yaya yürüyen» manasına gelen «Varidün» kelimesinin çoğuludur.

87. O gün Rahmân (olan Allah)'ın nezdinde söz ve izin alandan başkalarının şefâata güçleri yetmeyecektir.

Açıklaması:

87- Onlar yani insanlar **şefaate malik olamayacaklardır. Yalnız Rahman katında söz almış olan kimseler** yani Allah'tan başka ilah olmadığına, güç ve kuvvetin yalnızca Allah'ta olduğuna şehadet eden kimseler **müstesna!**

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾

88. "Rahmân çocuk edindi" dediler.

89. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.

Açıklaması:

88- Onlar yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve meleklerin Allah'ın kızları olduğu inancında olanlar, **«Rahman, çocuk edindi» dediler.**

89- Allahü teâlâ onlara hitaben buyurdu ki: **Yemin olsun ki, siz pek çirkin bir şey** yani büyük bir münker **ortaya attınız.**

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

90. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir!

91. Rahmân'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden.

Açıklaması:

90-91- Rahman'a çocuk isnad ettiler diye bundan dolayı **az daha gökler** yarılıp **çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecekti.** Yani onların üzerlerine kapanacaktı.[294]

وَمَا يَنْبَغِى لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

92. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz.

Açıklaması:

92- Allahü teâlâ buyurdu ki: **Halbuki Rahman'a çocuk edinmek yaraşmaz.** Yani bu, O'nun şanına yakışmaz.

294 Âyet-i kerimede yer alan «yenfatırne» -nün ile- bir kıraatta «ta» ile ve «ti»'nin şeddesi ile («yetefettarne» şeklinde) okunmuştur.

اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾

93. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir.

94. O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir.

Açıklaması:

93- Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet günü **Rahman'a kul olarak** zelil ve boynu bükük olarak **gelecek olmasın** Uzeyr ve İsa da bunlardan biridirler.

94- Yemin olsun! Allah hepsini kuşatmış ve teker teker saymıştır. Binaenaleyh ne onların tamamının oluşturduğu meblağ, ne de onlardan bir fert O'na gizli değildir.

وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

95. Bunların hepsi de kıyamet gününde O'nun huzuruna tek başına (yapayalnız) gelecektir.

Açıklaması:

95- Kıyamet gününde, her biri O'na tek başına ne malı, ne de azap görmesine engel olabilecek bir yardımcısı olmadan **gelecektir.**

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

96. İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.

Açıklaması:

96- İman edip salih ameller işleyenler var ya! Rahman bunlar için kendi aralarında **bir sevgi verecektir.** Bunlar dünyada birbirlerine karşı dostluk besleyecek ve birbirlerini seveceklerdir. Bunun yanında Allahü teâlâ da onları sevecektir.

فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾

97. (Resûlüm!) Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye senin dilinle (indirilip okutarak) kolaylaştırdık.

Açıklaması:

97- Biz onu yani Kur'an'ı **senin** Arapça olan **dilinle kolaylaştırdık ki, onunla takva sahiplerini,** iman etmek suretiyle fevz-u saadete erenleri **müjdeleyesin; inat edenleri**[295] yani boşuna direnenleri -ki onlar da Mekke kafirleridir- **de onunla uyarasın** korkutasın.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍۢ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

98. Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emâresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?

Açıklaması:

98- Hem onlardan önce nice nesiller yani peygamberleri yalanlamaları dolayısıyla geçmiş ümmetlerden nice ümmetler **helak ettik, sen onlardan hiçbirini hissediyor musun** onlardan birine (yani varlık eserine) rastlayabiliyor musun **yahut onların cılız bir sesini** gizli bir sesini **işitiyor musun?** İşte biz onları nasıl helâk ettiysek bunları da öylece helak ederiz.

295 Âyet-i kerimede yer alan «lüdden» lafz-ı celili, «Eleddü» kelimesinin çoğuludur.

سُورَةُ طٰهٰ

TÂ-HÂ SÛRESİ

Mekke'de nazil olup 135 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım

طٰهٰ ﴿١﴾

1. Tâ. Hâ.

Açıklaması:

1- Tâhâ. Bu lafz-ı celilden muradın ne olduğunu ancak Allah bilir.

مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىٓ ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٣﴾ تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾

2. Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye indirmedik.

3. Ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4. (Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.

Açıklaması:

2-3-4- Biz Kur'an'ı sana nüzulünden sonra yapmış olduğun şekilde gece (teheccüd) namazı kıyamını uzun tutmak suretiyle **kendini yorasın diye indirmedik.** Ya Muhammed! Yani (gece namazını) kendine hafiflet. **Ancak** biz onu **kendisi ile Allah'tan korkan kimseye bir nasihat ve yerle yüksek gökleri yaratanın peyderpey indirdiği**[296] (bir kitap) **olmak üzere** inzal ettik.

296 "Tenzîlen" lafzı kendisini nasb eden mukadder (nezzelna) fiili ile beraber (geride geçen) "Enzelnâ" yerine kullanılmıştır. el-Ülâ kelimesi ülyâ kelimesinin çoğuludur. Kübra-küber gibi.

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾

5. Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir.

Açıklaması:

5- O Rahman (kudretiyle) **Arşa** kendine yakışır bir şekilde **istiva etmiştir.** Arş sözlükte melikin tahtı için kullanılır.

لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾

6. Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep O'nundur.

Açıklaması:

6- Göklerde, yerde, ikisinin arasında olan mahluklar **ve** nemli **toprağın altında neler varsa hepsi O'nundur.** Bundan da maksat yedi kat yerlerdir. Çünkü yedi kat yerler toprağın altında bulunmaktadır.

وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾

7. Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.

Açıklaması:

7- Sen zikirde ve duada **sesini yükseltirsen** (bilesin ki) Allahü teâlâ sesi yükseltmekten müstağnidir. **Çünkü O, gizliyi de, gizlinin daha gizlisini de bilir.** Yani insanın gönlünden ve hatırından geçirip de konuşmadığı şeyleri de bilir. O halde sesini yükseltmeye kendini zorlama.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

8. Allah, kendisinden başka ilâh olmayandır. En güzel isimler O'na mahsustur.

Açıklaması:

8- Allah, kendinden başka ilah olmayandır. Hakkında hadis-i şerif olan **en güzel**[297] doksan dokuz **isim(ler) O'nundur.**

وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى

297 Hüsnâ kelimesi Ahsenu'nun müennesidir.

اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

9. (Resûlüm!) Musa (olayının) haberi sana ulaştı mı?

10. Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti.

Açıklaması:

9- Hem sana Musa'nın kıssası geldi mi? Şüphesiz ki geldi.

10- Hani Medyen'den Mısır'a giderken **bir ateş görmüş de ailesine** -hanımına- "Siz (burada) **durun! Ben bir ateş gördüm. Belki size ondan** bir fitilin veya odunun ucundan **bir kor getiririm, yahut ateşin yanında** yolu bana gösterecek **bir kılavuz bulurum demişti.** Musa (a.s.) gece karanlığından dolayı yolu şaşırdı da bu yüzden sözünde durmayı kesin bilemediğinden "belki" kelimesini kullandı.

فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنِّى اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

11. Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan): Ey Musa! diye seslenildi:

12. Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın!

Açıklaması:

11- Yanına vardığında ki, o da dikenli bir ağaçtır, (kendisine): **Ya Musa! diye seslenildi.**

12- Hiç şüphesiz benim ben senin Rabbin. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes temiz, yahut mübarek vadide, Tuva'dasın.[298]

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾

13. Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver.

Açıklaması:

13- Ben seni (peygamberliğe) **seçtim. Şimdi** tarafımdan sana **vahyedi-**

298 "Nudiye" lafzı kile ile tevil edilmek suretiyle Hemzenin kesresi ile, ba (harf-i cerri)nin takdiri ile de fetha ile okunmuştur. "Ene" zamiri mütekellim ya'sını te'kid etmektedir. "Tuva" kelimesi bedel yahut atf-ı beyandır. Tenvinli ve tenvinsiz okunur. (Tenvinli okunursa) mekan manasına itibarla munsarif olur. (Tenvinsiz olursa) alemiyet (özel isim) le birlikte yer manasına itibarla gayr-ı munsarif olur.

lecek şeyleri dinle!

اِنَّنِیۡۤ اَنَا اللّٰہُ لَاۤ اِلٰہَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعۡبُدۡنِیۡ ۙ وَ اَقِمِ الصَّلٰوۃَ لِذِکۡرِیۡ ﴿۱۴﴾

14. Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl.

Açıklaması:

14- Muhakkak, Allah benim ben! Benden başka hiçbir ilah yoktur. Onun için bana ibadet et! Ve beni (namazda) anmak için namaz kıl!

اِنَّ السَّاعَۃَ اٰتِیَۃٌ اَکَادُ اُخۡفِیۡہَا لِتُجۡزٰی کُلُّ نَفۡسٍۭ بِمَا تَسۡعٰی ﴿۱۵﴾

15. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim.

Açıklaması:

15- Çünkü kıyamet muhakkak gelecektir. Ben onu(n vaktini) insanlardan gizlemek istiyorum. Oysa onun yakınlığı alametleri ile birlikte kendilerine aşikare olacak, **ki** o kıyamet gününde **herkes çalışmış olduğu** hayır ve şerrin karşılığındaki şey **ile cezalansın** karşılığını görsün.

فَلَا یَصُدَّنَّکَ عَنۡہَا مَنۡ لَّا یُؤۡمِنُ بِہَا وَ اتَّبَعَ ہَوٰىہُ فَتَرۡدٰی ﴿۱۶﴾

16. Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete inanmaktan) alıkoymasın; sonra mahvolursun!

Açıklaması:

16- O halde, ona inanmayan ve onu inkar etmede **hevasına uyan kimse, sakın seni ona** iman etmekten **alıkoymasın.** (Faraza) kıyamete iman etmekten alıkonulursan **sonra helâk olursun.**

وَ مَا تِلۡکَ بِیَمِیۡنِکَ یٰمُوۡسٰی ﴿۱۷﴾

17. Şu sağ elindeki nedir, ey Musa?

Açıklaması:

17- Sağ elinde olan şey **nedir ya Musa?** Buradaki istifham, Allahü teâlânın Musa'nın (a.s.) elinde olan şeyde tertip edeceği mucizeleri takrir (tesbit) etmek içindir.

قَالَ هِيَ عَصَايَۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِى وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾

18. O, benim asamdır, dedi. Ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim; benim ona başkaca ihtiyaçlarım da vardır.

Açıklaması:

18- (Musa) **"o benim asamdır** yerden kalkarken ve yürürken **ben ona dayanırım. Ben onunla** yanlarına düşüp de yesinler diye **davarlarıma** ağaç yaprağı **silkelerim. Benim onda daha başka hacetlerim**[299] **de vardır.** Örneğin azığı, su kabını taşımak ve haşereleri kovmak gibi şeyler. Musa (a.s.) asası ile gördüğü ihtiyaçlarını açıklayarak cevabı uzatmıştır.

قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾

19. Allah: Yere at onu, ey Musa! dedi.

Açıklaması:

19- (Allahü teâlâ) **"Bırak onu ey Musa!" buyurdu.**

فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾

20. Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla sürünen bir yılan değil mi!

Açıklaması:

20- Musa da hemen onu bıraktı. Bir de ne görsün. Asa büyük bir **yılan olmuş.** Başka bir âyette "Cann" diye tabir edilen ve bu isimle anılan tıpkı küçük bir yılan gibi hızlı bir şekilde karnı üzerinde **koşuyor.**

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْۖ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى ﴿٢١﴾

21. Allah buyurdu: Al onu! Korkma! Biz onu şimdi ilk haline sokacağız.

Açıklaması:

21- (Allahü teâlâ) **"Tut onu** ondan **korkma! Biz onu eski haline**[300] **döndüreceğiz.**

Bunun üzerine Musa (a.s.) elini yılanın ağzına koydu. Ve derhal asa'ya dönüşüverdi. Anladı ki elini (yılanın ağzına) soktuğu yer iki parmağı arasında

299 Meârib kelimesi meribenin çoğuludur, ihtiyaçlar manasındadır. Meribe kelimesi ra'nın üç harekesiyle de okunur.

300 Sîret kelimesi, harf-i cerrin çekilmesiyle mansub olmuştur.

asayı tutma yeridir. Allahü teâlâ Musa Peygamber'e bu işi (önceden) gösterdi ki Firavun'un yanında asa yılana dönüşünce sabırsızlanarak telaşa kapılmasın.

وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰىۙ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰىۚ ﴿٢٣﴾

22. Bir de elini koltuğunun altına sok ki, bir başka mucize olmak üzere o, kusursuz ve lekesiz beyazlıkta çıksın.

23. Ta ki, sana, (böylece) en büyük âyetlerimizden bazılarını gösterelim.

Açıklaması:

22- Bir de başka bir mucize olmak üzere sağ **elini** yani avucunu **koynuna sok** yani pazu altından koltuk altına kadar sol tarafına sok ve çıkar **ki kendisinde bir kusur** yani alaca hastalığı **olmadığı halde** önceki esmer halinin tam tersi göz kamaştıran güneş ışığı gibi parlayan bir şekilde **bembeyaz çıksın.** (Firavun ve adamlarına) göstermek için elinle bu işi yaptığın vakit,

23- Sana peygamberiğine delalet eden **en büyük mucizelerden** birini daha **gösterelim diye yaptık,** (bu işi gösterdik).[301] Elinin eski haline dönmesini arzu ettiğinde yine önceki gibi elini koynuna sok ve çıkar.

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰىۚ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِىْ صَدْرِىْۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِىْٓ اَمْرِىْۙ ﴿٢٦﴾

24. Firavun'a git. Çünkü o iyice azdı.

25. Musa: Rabbim! dedi, yüreğime genişlik ver.

26. İşimi bana kolaylaştır.

Açıklaması:

24- Firavun'a ve beraberinde olanlara elçi olarak **git. Çünkü o** haddi aşarak **azdı.**

25- Musa dedi ki: "Ey **Rabbim!** Risalet görevini üstlenmek için **göğsüme genişlik ver.** Onu tebliğ edebilmem için,

26- İşimi kolaylaştır.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِىْۙ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِىْۖ ﴿٢٨﴾

301 "Âyeten Uhrâ" ve "Beyzâ" kelimeleri "Tahruc" fiilinin tahtındaki zamirden hal düşmektedirler.

27. Dilimden (şu) bağı çöz.

28. Ki sözümü anlasınlar.

Açıklaması:

27- Dilimdeki peltekliği çöz.

28- Sözümü iyice anlayabilsinler.

وَاجْعَلْ لِى وَزِيرًا مِنْ اَهْلِىۙ ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخِىۙ ﴿٣٠﴾

29. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver,

30. Kardeşim Harun'u.

Açıklaması:

29- Ve bana ailemden bir vezir kıl.

30- Kardeşim Harun'u.

اُشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِىۙ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِى اَمْرِىۙ ﴿٣٢﴾ كَىْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًاۙ ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًاؕ ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

31. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir.

32. Ve onu işime ortak kıl.

33. Böylece seni bol bol tesbih edelim.

34. Ve çok çok analım seni.

35. Şüphesiz sen bizi görmektesin.

Açıklaması:

31- Onunla arkamı kuvvetlendir.

32- Ve onu işimde ortak kıl.

33- Tâ ki, seni çokça tesbih edelim.

34- Ve seni çokça zikreyleyelim.

35- Şüphe yok ki, sen bizi bihakkın görücüsün.

قَالَ قَدْ اُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىۙ ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰىۙ ﴿٣٨﴾ اَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِى وَعَدُوٌّ لَهٗ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّىۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِىۘ

﴿٣٩﴾ اِذْ تَمْشِٓى اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَۗ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾

36. Allah: Ey Musa! dedi, istediğin sana verildi.

37. Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk.

38. Bir zaman, vahyedilecek şeyi annene (şöyle) vahyetmiştik:

39. Musa'yı sandığa koy; sonra onu denize (Nil'e) bırak; deniz onu kı-yıya atsın da, benim düşmanım ve onun düşmanı olan biri onu alsın. (Ey Musa! Sevilmen) ve benim nezaretimde yetiştirilmen için sana kendimden sevgi verdim.

40. Hani, kız kardeşin gidip "Ona bakacak birini size bulayım mı?" diyordu. Böylece seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen, birini öldürdün de seni endişeden kurtardık. Seni iyiden iyiye denemeden geçirdik. Bunun için yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonra takdire göre (bu makama) geldin ey Musa!

Açıklaması:

36- Buyurdu ki: Ey Musa! Sana istediğin verilmiştir.

37- Ve andolsun ki, sana başka defa da ihsanda bulunmuşuzdur.

38- Hani annen seni doğurduğunda, doğan çocuklarla birlikte Firavun'un seni öldürmesinden korkmuştu da, uykuda veya (gönlüne) ilham ederek senin hakkında **bir vakitte annene şu ilhamı vermiştik.**

39- Onu tabutun içine koy da tabutla birlikte **onu deryaya** Nil nehrine **bırak. Nehir de onu sahil** kenarına **atsın.**

Gramer: "İkzi" cümlesi "Ma Yuha" cümlesinden bedeldir. "Felyulkıhı" emri haber manasındadır. (Yani atacak).

Ve onu, hem bana düşman, hem ona düşman biri -o da Firavun'dır- **alsın! Bir de benim gözetimim** ve korumam **altında büyütülmen için üzerine tarafımdan bir** sevgi **koydum** ki bütün insanlar tarafından sevilesin diye. Bu yüzden seni, Firavun ve gören herkes sevdi.

40- Hani süt anne getirmişlerdi de sen onlardan hiçbir kadının memesini almamıştın. İşte o vakitte **kızkardeşin** Meryem senin durumunu araştırmak için **gidiyor da "ona** iyi **bakacak** birini **buluvereyim mi size?" diyordu.** Teklifi kabul edilince derhal çocuğun annesini (gidip) getirdi ve (annesi gelince) hemen onun memesini alıverdi. **Böylece seni annene iade** ettik ki, sana kavuşmakla gözü **aydın olsun da** o esnada **üzülmesin. Hem** Mısır'da (kazaen) bir Kıbti **adam öldürmüştün** Firavun tarafından öldürülmekten tasalanmıştın **da seni gamdan**

kurtardık. Ve bunlardan başka belalara düşürüp seni onlardan kurtarmakla çeşitli belalarla imtihan **ettik. Bu sebeple** on yıl Mısır'dan Medyen'e geldikten sonra seni kızıyla evlendirerek Şuayp peygamberin yanında olmak üzere **Medyen halkı içinde kaldın. Sonra da bir** kader üstüne ezeli ilmimde takdir ettiğim peygamberlik ile ki (o zaman) kırk yaşında idin (buraya) **geldin.**

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٤٣﴾ فَقُوْلَا لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

41. Seni, kendim için elçi seçtim.

42. Sen ve kardeşin birlikte âyetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin.

43. Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı.

44. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.

Açıklaması:

41- Ya **Musa! Ben seni kendime** risalet vazifesi ile seçtim.

42- Sen, kardeşin ile birlikte insanlara dokuz (tane olan) **mucizelerimle git. Beni** tesbih ve buna benzer şekilde **anmakta gevşeklik** usanıklık **göstermeyin.**

43- Firavun'a gidin. Çünkü o Rablık davasında bulunmakla **azdı.**

44- Bu iddiasından vazgeçme konusunda **varın kendisine yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler. Yahut** Allah'tan **korkar** da vaz geçer. Allahü teâlânın, Firavun'un bu davasından vazgeçmeyeceğini bilmesi kesin olduğundan "Belki" nasihat dinler" sözü Musa ve Harun'a (a.s) göre kullanılmıştır.

قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِيْ مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ اِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾

45. Dediler ki: Rabbimiz! Doğrusu biz, onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz.

46. Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.

47. Haydi, ona gidin de deyin ki: Biz, senin Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğul-

larını hemen bizimle birlikte gönder; onlara eziyet etme! Biz, senin Rabbinden bir âyet getirdik. Kurtuluş, hidayete uyanlarındır.

48. Hakikaten bize vahyolundu ki: (Peygamberleri) yalanlayan ve yüz çevirenlere azap edilecektir.

Açıklaması:

45- (Musa ile Harun): "Ey **Rabbimiz, onun bize karşı** aşırı **davranmasından** yani çabucak cezaya çarptırmasından **yahut** bize karşı **azgınlaşmasından** (kafa kaldırmasından) **muhakak korkarız!" dediler.**

46- Allahü teâlâ buyurdu ki: "Korkmayın! Zira ben yardımımla **sizinle beraberim.** Onun ne diyeceğini **işitirim** ve ne yapacağını **görürüm.**

47- Hemen ona gidin deyin ki: "Biz **Rabbinin** elçileriyiz. **Artık İsrailoğullarını bizimle Şam'a gönder. Onlara** eziyet edip **durma!** Örneğin kuyu kazma, inşaat işi ve ağır yük taşımak gibi çetin işlerde onları kullanmaktan vazgeç! **Biz sana, Rabbinden** Peygamberlik vazifemizin doğruluğuna dair **bir mucize** ile –hüccetle **geldik. Selam da doğruya tabi olanadır.** Yani azaptan kurtuluş ona aittir.

48- Gerçekten bize vahyolundu ki, azap bizim getirdiklerimizi **yalanlayanlara ve** onlardan yüz **çevirenleredir.** Musa ile Harun (a.s.) Firavun'a giderek bütün bunları söylediler.

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِىٓ اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾

49. Firavun: Rabbiniz de kimmiş, ey Musa? dedi.

50. O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hılkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi.

Açıklaması:

49- Bunun üzerine Firavun: "O halde sizin Rabbiniz kimdir ya Musa?" dedi. Musa (a.s.) (tebliğde) asıl olması ve de (çocukken) onu kendisinin büyüttüğünü isbatlamak için Firavun sadece Musa'yı (a.s.) zikretti.

50- Musa: "Bizim Rabbimiz mahlukattan **her şeye** onu diğerlerinden ayıran kendine özgü **hilkatını veren, sonra da** yarattığı bütün canlılara yemesini, içmesini, evlenmesini ve bunların dışındaki şeylerin **yolunu gösterendir." dedi.**

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّى فِى كِتَابٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنْسَى ۟ ﴿٥٢﴾

51. Firavun: Öyle ise, önceki milletlerin hali ne olacak? dedi.

52. Musa: Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin yanında bir kitapta bulunur. Rabbim, ne yanılır ne de unutur, dedi.

Açıklaması:

51- Firavun: "Putlara tapmaları hususunda örneğin Nuh, Hud, Lut ve Salih peygamberlerin kavmi gibi **geçmiş kuşakların hali nedir? dedi.**

52- Musa (as) şu cevabı verdi. "Onların hallerinin **ilmi rabbimin katında** saklı olan **bir kitaptadır.** O da Levh-i Mahfuz'dur ki kıyamet gününde durumlarına göre onları cezalandıracaktır. **Rabbım şaşmaz** hiçbir şey O'na gizli kalmaz, **ve** Rabbim hiçbir şeyi **unutmaz.**

اَلَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوْا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ اَرَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾

53. O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir. Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.

54. Yeyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın kudretine) işaretler vardır.

55. Sizi ondan (topraktan) yarattık; yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.

56. Andolsun biz ona (Firavun'a) bütün (bu) delillerimizi gösterdik; yine de yalanladı ve diretti.

Açıklaması:

53- O bütün mahlukat arasından **yeryüzünü sizin için** döşek gibi **bir beşik yapmıştır. Orada sizler için yollar açtı.** Engebesiz dümdüz yaptı. **Ve gökten** yağmur su(yu) **indirmiştir.** Allahü teâlâ, Musa'nın (a.s.) kendisini tanımladığı şeyleri tamamlamak ve Mekke ehline hitap etmek üzere şöyle buyurdu: **"İşte biz onunla çeşitli bitkilerden çiftler çıkarmaktayız.** Yani renkleri, tatları ve bunlardan başka diğer şeyleri çeşit çeşittir.

54- Hem onlardan **yeyin ve hem** yeryüzünde **hayvanlarınızı güdün.**

"Şetta" kelimesi "Ezvacen'ın sıfatıdır. "Şetta" ise şetitin çoğuludur. Merizun-Merza gibi. "Şetta" kelimesi "Teferreke" (dağıldı) manasına gelen Şette'l-Emru cümlesinden gelir.

"En'am" Ne'am'ın çoğuludur. Onlar da deve, sığır ve koyundur. (Lazım ve

muteaddi olmak üzere) "re'atil-îbilu" "Reaytuha" şeklinde kullanılır. Buradaki emir serbest bırakmayı (ibaheyi) ve (Allah'ın) nimeti(ni) hatırlatmayı ifade eder. Bu cümle "Ahrecna" fiilinin zamirinden haldir.

Yani yemeyi ve hayvanlarınızı otlatmayı mübah kılıcılar olduğumuz halde (sizler için çeşitli bitkilerden çiftler çıkarmaktayız). **Muhakkak ki** burada anlatılan **bu şeylerde akıl sahipleri için birçok ibretler vardır.**

"Nuha" kelimesi Nuhye'nin çoğuludur. Gurfetun Gurefu gibi. Sahibini çirkin işleri işlemekten alıkoyduğu için akıl'a "nuha" denilmiştir.

55- Babanız Adem'i ondan yaratmakla **sizi** de **ondan** yani topraktan **yarattık. Sizi yine** öldükten sonra kabirlere gömerek **ona iade edeceğiz. Başka bir defa daha sizi** öldükten sonra dirilme vaktinde **yine ondan çıkaracağız.** Tıpkı ilk yaratıldığınızda sizi (ondan) çıkardığımız gibi.

56- Yemin olsun ki, biz Firavun'a mucizelerimizin hepsini dokuzunu da **gösterdik. Böyleyken** onları sihir zannederek hepsini de **o, yine yalanladı** ve Allahü teâlâyı birlemeyi **kabul etmedi.**

قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهٗ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّيْنَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

57. Dedi ki: Bizi, yaptığın büyü ile yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin, ey Musa?

58. Öyle ise, muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla.

59. Musa: Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktinde insanların toplanma zamanı olsun, dedi.

Açıklaması:

57- (Firavun): **'Ya Musa;** orada mülk (idare) senin olsun diye **sen,** sihrinle **bizi yerimiz** Mısır'dan **çıkarmak için mi geldin bize?**

58- O halde biz de sana mutlaka karşı koyacak, senin sihrin gibi bir sihir yapacağız.

Şimdi sen, bizimle aranda bu iş için **bir yer tayin et ki, ne senin, ne de bizim caymayacağımız orta bir yer olsun" dedi.** Yani öyle bir orta yer olsun ki, her iki taraftan gelen kimseye mesafesi eşit olsun.[302]

302 "Mekan" kelimesi harf-i cerrin çekilmesiyle mansub olmuştur. "Sıva" kelimesi ise "sıva"

59- (Musa): **"Sizinle karşılaşma zamanımız zinet günü** o günde zinetlenip bir araya geldikleri onların bayram günü **ve insanların** Mısır halkının **toplanacağı** (herkesin) olacak olan şeyi (hakkın ortaya çıkıp batılın yok oluşunu) görmesi için (güneşin tam yükselme vakti olan) **kuşluk** vaktidir.

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾

60. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hilesini (sihirbazlarını) topladı; sonra geri geldi

Açıklaması:

60- Bunun üzerine Firavun arkasısı **dönüp gitti ve bütün hilesini** hilekâr sihirbazlarını **topladı. Sonra** onları kararlaştırılan yere **getirdi.**

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

61. Musa onlara: Yazık size! dedi, Allah hakkında yalan uydurmayın! Sonra O, bir azap ile kökünüzü keser! İftira eden, muhakkak perişan olur.

Açıklaması:

61- Musa onlara: "Her birinin yanında bir ip ve asa bulunarak yetmiş iki kişiydiler. **'Yazıklar olsun size!** Yani Allah azabı sizden kaldırmasın. Ona birini ortak koşmakla **Allah'a yalan iftira etmeyin! Sonra** tarafından **bir azabla kökünüzü kazır.** Yani sizi helak eder. **Gerçekten** Allah'a karşı yalan **iftira eden ziyana uğrar.**

فَتَنَازَعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾

62. Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar; gizli gizli fısıldaştılar.

Açıklaması:

62- Sihirbazlar aralarında Musa ve kardeşi hakkındaki **işlerini münakaşa ettiler ve gizlice** onlar hakkında aralarında söz **fısıldaştılar.**

قَالُٓوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾

ve "suva" şeklinde okunmuştur.

63. Şöyle dediler: "Bu ikisi, muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin örnek yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdırlar sadece."

Açıklaması:

63- (Gizlice) birbirlerine **dediler ki: "Bu iki** (kardeş) **muhakkak sihirbazdır. Büyüleriyle sizi hem yerinizden çıkarmak, hem de en üstün** en şerefli **olan dininizi** galip gelmelerinden halkın onlara meyletmeleri sebebiyle **yok etmek istiyorlar.**[303]

فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّاۚ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

64. "Öyle ise hilenizi kurun; sonra sıra halinde gelin! Muhakkak ki bugün, üstün gelen kazanmıştır."

Açıklaması:

64- Onun için bütün sihirli hilelerini toplayınız.[304] **Sonra saf haline gelin** yani saf saf olduğunuz halde geliniz. **Bugün üstün gelen, muhakkak felah bulur** kurtuluşa erer. Sihirbazlar:

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوْاۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فِيْ يَمِيْنِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوْاۜ اِنَّمَا صَنَعُوْا كَيْدُ سٰحِرٍۜ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُٓوْا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوْنَ وَمُوْسٰى ﴿٧٠﴾

65. Dediler ki: Ey Musa! Ya sen at veya önce atan biz olalım.

66. Hayır, siz atın, dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten koşuyor gibi görünüyor.

67. Musa, birden içinde bir korku duydu.

68. "Korkma! dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin."

---

303 "Hazeyni" kelimesini İbn-i Amr ya ile okumuş, diğer imamlar ise elif ile "Hazanı" şeklinde okumuşlardır. Bu da, tesniyenin üç halinde elif getirenin gramerine uygun düşmektedir. "Müsla" kelimesi "Emselü'nün müennesidir. En şerefli (en ideal) manasındadır.

304 Hemze-i vasıl ile ve mim'in fethası ile okunur. Buna göre kelime "Lamme" (topladı) fiilinden gelir. Hemze-i katı ile ve mim'in kesresi ile okunur. Buna göre ise kelime "Acme'a" (sapasağlam yaptı) fiilinden gelir.

69. “Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz.”

70. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar; “Harun’un ve Musa’-nın Rabbine iman ettik” dediler.

Açıklaması:

65- ‘Ya Musa! Tercihte bulun! Evvela asanı **ya sen at! Yahut** asasını **ilk atan biz olalım” dediler.**

66- Musa: ‘Yok siz atın!” dedi. Bunun üzerine onlar (asalarını) attılar. **Bir de ne görsün. Onların ipleri ve sopaları (yaptıkları) sihirden,** yılanlar **kendisine gerçekten** karınları üzerine **koşuyorlarmış hayalini veriyor.**

67- Birdenbire Musa, içinde bir korku duydu. Yani, onların sihri kendi mucizesinin tipinden olması bakımından işi, insanların kafasını, karıştırıp kendisine iman etmeyeceklerinden korktu.[305]

68- Biz ona: **“Korkma! Çünkü** onları yenmekle **galip gelecek sensin sen!**

69- Sağ elindekini o asayı **bırakıver. O, onların yaptıklarını yalar yutar. Zira onların yaptıkları sırf sihirbaz hilesidir.** Yani sihir cinsindendir. **Sihirbaz ise** sihri yüzünden **nerede olsa felah bulmaz” dedik.** Musa (a.s.) bu emir üzerine asasını bırakmış, o, sihirbazların bütün yaptıklarını yuttu.

70- Sonunda bütün sihirbazlar Allah için secdeye kapandılar. Biz Harun’la Musa’nın Rabbine iman ettik” dediler.

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۗ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِيْ جُذُوْعِ النَّخْلِ ۗ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ اَشَدُّ عَذَابًا وَّاَبْقٰى ﴿٧١﴾

71. (Firavun) Şöyle dedi: Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Hakikat şu ki o, size büyü öğreten ulunuzdur. Şimdi elleriniz ile ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız.

Açıklaması:

71- Firavun: Bizzat Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha? O,

305 “Isuyyun” kelimesinin aslı “Usuvun” idi. Vavlar ya’ya dönüştürülüp (ya kendinden bir önceki harfi kesre istediğinden) “Sad” kesre kılındı. (Ona bağlı olarak) “ayn” da kesrelendi.

muhakkak size sihri öğreten büyüğünüzdür (hocanızdır), **o halde ahdim olsun, ben de mutlaka sizin ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama** yani sağ elle sol ayağı(nızı) **keseceğim. Ve** sizi **mutlaka hurma dallarına** yani dalları üzerine **asacağım.**[306]

Böylece hangimizin bu sözüyle kendini ve Musa'nın (a.s.) Rabbini kasdediyor **azabı** kendine muhalefet edene karşı **daha şiddetli ve daha devamlıymış bileceksiniz." dedi.**

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِى فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ ؕ اِنَّمَا تَقْضِى هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ؕ ﴿٧٢﴾

72. Dediler ki: "Seni, bize gelen açık açık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin."

Açıklaması:

72- Sihirbazlar: **"İmkanı yok, bize gelen** ve Musa'nın doğruluğunu gösteren **bu açık mucizelere ve bizi yaratana karşı, seni asla tercih edemeyiz!**[307]

Artık hükmün neye geçiyorsa hükmünü ver! Yani dediğin şeyi yap. **Senin hükmün ancak bu dünya hayatında geçer.** Ahirette ise cezasını görürsün.[308]

اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ؕ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

73. "Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah, (mükâfatı) en hayırlı ve (cezası) en sürekli olandır."

Açıklaması:

73- Doğrusu biz şirk koşmak ve diğer **günahlarımızı ve** Musa'ya karşı koymak için öğrenimine ve yapımına **bizi zorladığın sihre karşı, bizi bağışlasın diye Rabbimize iman ettik. Allah hem** kendine itaat edildiğinde sevapça senden **daha hayırlı,** kendine isyan edildiğinde **hem** azaba senden **daha devamlıdır.**

306 "Eemintüm" iki hemzenin okunuşu ile ikincisini elife dönüştürmekle okunmuştur. "Min hilafın" (car-mecruru "Eydiyekum ve Ercüleküm" kelimelerinden mahallen mansub olmak üzere) haldir.
307 Vellezi"deki vav, ya kasem vavıdır. Veya "Ma" lafzı üzerine atıftır.
308 "El-Hayat ed-dünya"nın nasbi harf-i cerrin çekilmesiyledir. Yani "fi hazihil-Hayati'd-dünya...

اِنَّهٗ مَنْ يَّأْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

74. Şurası muhakkak ki, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, cehennem sırf onun içindir. O ise orada ne ölür ne de yaşar!

Açıklaması:

74- Allahü teâlâ **"Şüphesiz her kim** Firavun gibi **mücrim** kafir **olarak varırsa, ona muhakkak cehennem vardır. Orada ne ölür,** ki rahat edebilsin **ne de** kendisine fayda verecek bir yaşamla **dirilir.**

وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ۙ ﴿٧٥﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

75. Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mümin olarak O'na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir.

76. İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükâfatı budur.

Açıklaması:

75-76- Her kim de O'na mü'min ve farzlar ve nafileler gibi yararlı işler yapmış olduğu halde varırsa, işte onlara en yüksek dereceler vardır. Adn yani ikamet cennetleri ki, altlarından ırmaklar akar, orada ebedi olarak kalacaklardır. İşte günahlardan temizlenen kimsenin mükafatı budur." buyurdu.[309]

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْ فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيْقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾

77. Andolsun ki biz Musa'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmiştik.

Açıklaması:

77- Ve **hakikaten Musa'ya şöyle vahyettik: "Geceleyin kullarımı** Mısır topraklarından **götür de,** asanı vurarak **onlara denizde kuru bir yol aç.** Musa (a. s.) kendisine emredileni getirdi ve Allahü teâlâ o yerini kupkuru yaptı, İsrailoğulları oraya vardılar. **Bu suretle yetişilmekten** yani Firavun'ın sana ye-

309 "Ula" kelimesi "A'la"nın müennesi olan "Ülya"nın çoğuludur. "Cennatu Adn" "Ed'derecatu'l-Ula"yı izah etmektedir, Yani atf-ı beyandır.

tişmesinden **korkmazsın,** boğulmaktan da **endişe etmezsin.**

فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُوْدِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهٗ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾

78. Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi.

79. Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevketmedi.

Açıklaması:

78- Derken Firavun orduları ile beraber iken **onları takip etti. Denizde onları kaplayan kapladı.** Neticede deniz onları boğdu.

79- Hasılı Firavun kavmini kendine tapmaya davet etmekle **delalete sürükledi. Hidâyete erdiremedi.** Bilakis onları, "Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum" şeklindeki sözünün tam tersi helaka düşürdü.[310]

يَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّوْرِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِىۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾

80. Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık; Tûr'un sağ tarafına (gelmeniz için) size vâde tanıdık ve size kudret helvası ile bıldırcın eti lütfettik.

81. Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yeyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz; sonra sizi gazabım çarpar. Her kim ki kendisini gazabım çarparsa, hakikaten o, yıkılıp gitmiştir.

Açıklaması:

80- Ey **İsrailoğulları! Sizi düşmanınız** Firavun'ı boğmakla ondan **kurtardık. Ve** onunla amel etmesi için Musa'ya Tevratı verelim diye **size Tur'un sağ tarafını** (oraya gelmenizi) **vaadettik.** Üze**rinize de kudret helvası ile bıldırcın indirdik,** onlar da (gökten inen) kudret helvası ile bıldırcın kuşudur. Burada peygamberimizin zamanında bulunan Yahudilere seslenildi ve Musa peygamberin zamanındaki atalarına Allahü teâlânın ihsan ettiği şeyler ile muhatab kılındılar, ki Allahü teâlânın şu sözüne onları hazırlamak ve ona göre hareket etmelerini sağlamak için,

310 Âyette geçen "Esri" kelimesi hamze-i katı olarak "Esra" fiilinden gelir. Hemze-i vasıl ve onun'un kesresi ile okunursa "Sera" fiilinden gelir. Burada iki kıraat vardır.

81- Size verdiğimiz ihsan ettiğimiz **rızıkların temizlerinden yeyin ve** o nimetlere nankörlük etmekle **onlar hakkında taşkınlık etmeyin ki sonra üzerinize gazabım vacib olur.** -gazabım iner- **Benim gazabım da kimin üzerine vacib (iner) olursa muhakkak ki o,** cehenneme düşüp **helak oldu demektir.**[311]

وَاِنِّی لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰی ﴿٨٢﴾

82. Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra (böylece) doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.

Açıklaması:

82- Bununla beraber, hiç şüphe yok ki, ben şirkten **tevbekâr olan ve iman edip** Allah'ı birleyip farz ve nafileyi içine alan **yararlı iş gören, sonra da** ölene kadar anlatılan şeyleri yapmaya devam etmek suretiyle **sebat gösteren kimse için çok bağışlayıcıyım.**

وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰی ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓی اَثَرِی وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰی ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِیُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسٰٓی اِلٰی قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۭ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُّمْ اَنْ يَّحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِی ﴿٨٦﴾

83. Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevkeden nedir, ey Musa!

84. Musa: İşte, dedi, onlar da benim peşimdeler. Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim Rabbim.

85. Allah buyurdu: Senden sonra biz, kavmini (Harun ile kalan İsrailoğullarını) imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.

86. Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. Ey kavmim! dedi, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? Şu halde size zaman mı çok uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki, bana olan vaadinizden döndünüz?

Açıklaması:

83- Tevrat'ı alma yerine gelişinde **seni acele ile kavminden ileri geçiren nedir Ya Musa!**

311 "Her iki yerde geçen "Yehillu" kelimesi Ha'nın kesresi ve zammesi ile de okunmuştur. Kesre ile okunursa "vacib olur", zamme ile okunursa "iner" manasını ifade eder. Yahlil" kelimesindeki lam da kesre ve zamme ile okunmuştur.

84- Musa dedi ki: "Onlar, işte onlar benim izimdedirler. Yani bana yakın bir şekilde geliyorlar. **Ben sana acele ettim ki, Rabbim** benden hoşnutluğun daha fazla **hoşnut olasın!** Musa (a.s.) cevabtan önce tahminine göre özrünü beyan eti ve **Allahü** teâlânın **buyurdu(ğu** gibi) tahmin edilenler geri kaldı.

85- "Biz senin ardından yani sen onlardan ayrıldıktan sonra **kavmini imtihan ettik.** Onlar buzağıya tapmakla **Sâmirî onları şaşırttı."**

86- Bunun üzerine Musa, yaptıkları hareketten dolayı **öfkeyle** çok üzgün **müteessir bir şekilde derhal kavmine döndü:** "Ey **kavmim! Rabbiniz size** Tevrat'ı vereceğine dair **güzel** doğru **bir vaadde bulunmamış mı idi? Üzerinize** benim sizden ayrılma **müddeti mi uzadı? Yoksa** buzağıya tapmanızla **Rabbinizden** size **bir gazabın vacib olmasını arzu ettinizde mi bana olan vaadinizden caydınız?** da benim ardımdan gelmeyi terk ettiniz. **dedi.**

قَالُوا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِّنْ زِيْنَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: Biz sana olan vaadimizden, kendi kudret ve irademizle dönmedik. Fakat biz, o kavmin (Mısır'lıların) zinet eşyasından birtakım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık; aynı şekilde Sâmirî de atmıştı.

Açıklaması:

87- Onlar şu cevabı verdiler: "Biz sana verdiğimiz sözden kendi gücümüz ile veya **kendiliğimizden caymadık. Lakin biz o kavmin zinetinden** yani Firavun'un kavminin zinetlerinden ki, İsrailoğulları o zinetleri onlardan düğün gerekçesiyle emanet almışlardı, sonra da onlar yanlarında kaldı, **birtakım ağırlıklar yüklenmiştik** veya bize bir takım ağırlık yüklenmişti. Sâmirî'nin emri ile **onları** ateşe **attık. Sâmirî de** yanında bulunan süs eşyalarını ve (ilerdeki âyette geleceği üzere) Cebrail'in atının tırnağının izinden almış olduğu toprağı da **attı.**[312]

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوْسٰى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

88. Bu adam, onlar için, böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti. Bunun üzerine: İşte, dediler, bu, sizin de, Musa'nın da tanrısıdır. Fakat onu unuttu.

Açıklaması:

88- Derken Sâmiri **onlara** eritmiş olduğu zinet madenlerinden et ve ceset-

312 "Melkina" lafzı mim'in üç harekesiyle de okunur. "Hamelna" şeddesiz olarak "Hummilna" mim'in kesresi ile şeddeli olarak da okunmuştur.

ten oluşan (ruhsuz) bir **buzağı cesedi** (heykeli) **çıkardı ki, böğürmesi vardı,** yani duyulabilen bir sesi vardı. Yani konulduğu yere neticede hayat veren toprak ve o toprağı buzağı kalıbını döktükten sonra onun ağzına koyması sebebi ile bu şekle dönüştü. Bunun **üzerine** Sâmirî ve ona uyanlar **"işte sizin de ilahınız,** Musa'nın **da ilahı budur"** fakat Musa Rabbini burada unuttu da onu aramaya gitti, dediler. .

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۙ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

89. O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini, kendilerine ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmezler mi?

Açıklaması:

89- Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **"Görmüyorlar mıydı ki, o** buzağı **kendilerine hiçbir söz iade edemiyor,** yani onlara cevap veremiyor **ne bir zarar,** gidermeye **ne de fayda** sağlamaya **mâlîk olamıyordu?** Peki böyle bir şey nasıl ilah kabul edilir.[313]

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِىْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِىْ ﴿٩٠﴾

90. Hakikaten Harun, onlara daha önce: Ey kavmim! demişti, siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz.

Açıklaması:

90- Yemin olsun ki, Musa onların yanına dönmeden önce Harun **onlara:** "Ey **kavmim! Siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde** Allah'a ibadet etme hususunda (gelin) **bana uyunuz ve bu konuda emrime itaat ediniz" demişti.**

قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ﴿٩١﴾

91. Onlar: Biz, dediler, Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz!

Açıklaması:

91- Onlar: "Musa bize dönünceye kadar biz, bu buzağıya tapmaktan asla ayrılmayacağız." dediler.

313 "En" lazfı şeddeden tahfiflenip sakin kılınmıştır, ismi ise mahzuf olup "Ennehu" takdirindedir.

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِۜ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِى ﴿٩٣﴾

92. (Musa, döndüğünde)Dedi: Ey Harun! Bunların dalâlete düştüklerini gördüğün vakit seni engelleyen ne oldu.

93. (Neden) benim yolumu takip etmedin? Emrime âsi mi oldun?

Açıklaması:

92-93- Musa dönüşünden sonra "Ey **Harun! Sana ne mani oldu ki, bunların** buzağıya tapmaları yüzünden **delalete düştüklerini gördüğün vakit peşimden gelmedin? Yoksa** Allah'tan gayrı şeye tapanların arasında kalmakla **emrime isyan mı ettin? dedi.**

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىٓۚ اِنِّى خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِٓى اِسْرَٰٓءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِى ﴿٩٤﴾

94. (Harun:) Ey annemin oğlu! dedi, saçımı sakalımı, yolma! Ben, senin: "İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın!" demenden korktum.

Açıklaması:

94- Harun- "Ey **anam oğlu** annemin oğlu demek istedi, (ana-baba bir kardeş olduğu halde) annesini zikrederek onun kalbini yumuşatmak istedi. **Benim sakalımı ve başımı tutma!** Şiddetli öfkesinden dolayı sol eliyle sakalından, sağ eliyle de başının saçlarından tutmuştu. (İleri giderek onlara zorla engel olmaya çalışarak) şâyet sana uysaydım ki, (bu durumda) buzağıya tapmayanlardan bir grubun bana uyması gerekirdi (bu takdirde) **Ben, senin "İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın** ve bana kızarak onlar hakkındaki görüşün hususunda **benim sözüme bakmadın! diyeceğinden korktum dedi.**

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِىُّ ﴿٩٥﴾

95. Musa: Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî? dedi.

Açıklaması:

95- Musa (Sâmirî'ye hitaben) **'Ya senin derdin neydi, ey Sâmirî?"** seni böyle yapmaya sevk eden nedir? **dedi.**

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ﴿٩٦﴾

96. O da: Ben, onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi, dedi.

Açıklaması:

96- O da: "Ben onların görmediklerini gördüm yani ben onların bilmedikleri şeyi bildim **de, Resûlün** Cibril'in atının tırnağının **izinden bir avuç** toprak **aldım, onu** erimiş mücevherlerden yapılmış buzağı suretinin içine (ağzına) **attım. Böylece nefsim bunu bana** bahsedilen topraktan bir avuç alıp atmayı **hoş gösterdi.** Ben onu kendisinde can olmayan her ne şeye atıyorsam onda bir canlılık meydana geldi ve kavmimin kendilerine bir ilah etmeni senden istediklerini gördüm. Bu yüzden bu buzağının onların ilahı olması fikrine kapıldım.

قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِى الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَۖ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهٗۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًاۜ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِى الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

97. Musa: Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: "Bana dokunmayın!" diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!

Açıklaması:

97- Bunun üzerine Musa (a.s.) ona **"Haydi defol!** aramızdan **hayatın boyunca** (nasibin, cezan), gördüğün herkese **"Benimle temas yok!** yani "bana yaklaşma!" **demendir.** Artık o çöllerde (vahşi hayvanlar arasında) sersem sersem dolaşır oldu. Birine dokunduğu veya biri ona dokunduğunda ikisi birden sıtmaya tutulurdu. **Hem sana bir de** azap göreceğin **zaman var ki, asla ondan ayrılamayacaksın.** Yani ondan kaçamayacaksın. Veya ondan cayılmayacak. Bilakis o azaba sevk edileceksin. **O başında** kendisine taparak **bekleyip durduğun ilahına da bak! Biz onu** ateşte **cayır cayır yakacağız, sonra da onu parça parça edip denize** "denizin rüzgarına- **savuracağız.** Musa (a.s.) buzağıyı kestikten sonra bahsetmiş olduğu şeyleri yaptı.

اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

98. Sizin ilâhınız, yalnızca, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

Açıklaması:

98- Sizin ilahınız, ancak ve ancak kendinden başka hiçbir ilah olma-

yan Allah'tır. O ilmi ile her şeyi kuşatmıştır.[314]

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ۚ ﴿٩٩﴾

99. (Resûlüm!) İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.

Açıklaması:

99- Ey Muhammed sana bu kıssayı anlattığımız gibi **işte sana geçmiş** nesillerin **haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Muhakkak ki sana tarafımızdan bir zikir** Kur'an **verdik.**

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۙ ﴿١٠٠﴾

100. Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyamet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

Açıklaması:

100- Kim ondan yüz çevirir ona iman etmezse, **şüphesiz ki, kıyamet günü** ağır bir günah yükünü **yüklenecektir.**

خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۭ وَسَاۗءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ۙ ﴿١٠١﴾

101. Bu kimseler, onda (o günah yükünün altında) ebedî kalırlar. Onlar için kıyamet gününde bu ne kötü bir yüktür!

Açıklaması:

101- Bu kimseler o azap içinde ebedi kalırlar. Onlar için kıyamet gününde bu ne kötü bir yüktür.[315]

يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَىِٕذٍ زُرْقًا ۚ ﴿١٠٢﴾

102. O günde Sûr'a üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız.

---

314 "Yabsuru" kelimesi "ya ile ve ta" ile de okunmuştur. "Tuhlife" lafzı lamın kesresi ve fethası ile okunmuştur. "Zalte" kelimesi aslında birincisi kesra olan iki lam ile "Zalilte" şeklinde idi. Kelimede hafiflik olması için birinci lam hazfedildi. "İlmen" lafzı temyizdir. Failden tahvil edilmiştir, (aslında fail idi) yani "O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır, demektir."

315 "Himlen" lafzı temyizdir. "Sae" kelimesinin tahtında müstetir olan zamiri açıklamaktadır. Mahsusun biz'zem ise hazfedilmiştir. Takdiri ise "Sae vizruhum" şeklindedir. "Lehum"deki lam beyan içindir. "Yevme Yunfahu", yevme'l-kıyameti'den bedeldir.

Açıklaması:

102- O günde Sûr'a boynuza ikinci üfürüşle **üflenir ve** biz **o zaman mücrimleri,** kafirleri yüzleri siyah olmakla birlikte gözleri **gömgök bir halde mahşerde toplayacağız.**

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

103. Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Dünyada sadece on gün kaldınız."

104. Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman: "Bir günden fazla kalmadınız" der.

Açıklaması:

103-104- Aralarında birbirlerine gizlice seslerini kısarak **şöyle konuşurlar:** "Dünyada, gündüzleri ile beraber **on geceden fazla kalmadınız! Aralarında konuştukları** konuyu **biz daha iyi biliriz.** Yani onların dedikleri gibi değil. **O zaman onların** görüş bakımından en dengeli, **en akıllısı: "Bir günden fazla durmadınız" der.** Ahiretin dehşetlerini gözleri ile gördüklerinden dolayı dünyada kalışlarını son derece azımsayacaklar.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾

105. (Resûlüm!) Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak.

Açıklaması:

105- Bir de sana dağlardan kıyamet gününde nasıl olacaklarını **soruyorlar.** Onlara **de ki; Rabbim onları** akan kum gibi ufalayıp, sonra da rüzgarlar gönderip onları uçurmak suretiyle **ufalayıp savuracak.**

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾

106. Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.

Açıklaması:

106- Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.

لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾

107. Orada ne bir iniş, ne de bir yokuş görebileceksin.

Açıklaması:

107- Orada ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

108. O gün insanlar, dâvetçiye (İsrafil'e) uyacaklar. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.

Açıklaması:

108- O gün, yani dağların savurulduğu gün insanlar kabirlerinden kalktıktan sonra kendilerini sesi ile mahşer yerine **çağıran** İsrafil'e (a.s.) **tâbi olurlar,** İsrafil şöyle seslenir: "Haydi Rahman'a arz olunmaya gidiniz." Onların tâbi olmasında **ona karşı yan çizmek yoktur,** yani tâbi olmamaya takatları olamayacaktır. **Öyle ki Rablerinin heybetinden sesler kısılır.** Susar **Artık** yürürken devenin ayaklarının çıkardığı bir sese benzer, mahşer yerine doğru yürürken ayakların basarken çıkardığı bir ses **bir hışırtıdan başka bir** şey **işitmezsin.**

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

109. O gün, Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez.

Açıklaması:

109- O gün, Rahman'ın şefaat etmesine **izin verdiği ve** "Lailahe illellah" diyerek **konuşmasına razı olduğu kimselerden başkasının şefaati** hiç kimseye **fayda vermez.**

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110. O, insanların geleceklerini de geçmişlerini de bilir. Onların ilmi ise bunu kapsayamaz:

Açıklaması:

110- Allah, onların önlerindeki ahiret işlerini **ve arkalarındaki** dünya işlerini **bilir. Onlar ise onu ilmen kavrayamazlar.** Bu işleri bilemezler.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

111. Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.

Açıklaması:

111- Ve bütün yüzler, o hayy-ı kayyum'a yani Allah'a boyun bükmüştür. Zulüm yani şirk yüklenen ise gerçekten hüsrana uğramıştır.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

112. Her kim, mümin olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.

Açıklaması:

112- Her kim de mü'min olarak salih ameller taatlar **işlerse artık o, ne** günahlarına ilave edilmekle **zulme uğramaktan ve ne de** sevaplarından eksiltmekle **hakkının çiğnenmesinden korkar.**

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

113. (Resûlüm!) Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda ikazları tekrar tekrar açıkladık. Umulur ki onlar (bu sayede günahtan) korunurlar; yahut da o (Kur'an) kendileri için bir ibret ortaya koyar.

Açıklaması:

113- Anlattığımız şeyleri inzal ettiğimiz gibi **işte böylece biz onu** yani Kur'an'ı **Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Ve onda her türlü tehditleri tekrar ettik. Umulur ki onlar** şirkten **korunurlar. Yahut da o** Kur'an, kendilerinden önce geçen milletlerin helak olması sebebiyle **kendileri için bir ibret ortaya koyar** da ibret alırlar.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ ۖ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

114. Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlan-madan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.

Açıklaması:

114- Gerçek hükümdar olan Allah, müşriklerin kendisini nitelediği vasıflardan **yücedir. Sana onun vahyi tamamlanmadan** yani Cibril onun tebliğini bitirmeden **önce, Kur'an'ı** okumakta **acele etme!** Ve **"Rabbim benim ilmimi** Kur'an ile **artır." de.** Nitekim Kur'an'dan ona her ne zaman bir şey indirildiyse onunla ilmi artmıştır. **Andolsun ki, bundan** yani o ağaçtan yemesinden **önce**

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَ ۖ اَبٰى ﴿١١٦﴾

115. Andolsun biz, daha önce de Âdem'e ahit (emir ve vahiy) vermiştik. Ne var ki o, (ahdi) unuttu. Onda azim de bulmadık.

116. Bir zaman biz meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. Onlar he-men secde ettiler; yalnız İblis hariç. O, diretti.

Açıklaması:

115- Adem'e ahit vermiştik. (o) ağaçtan yememesini ona tavsiyede bulunmuştuk. **Fakat o unuttu** da bizim ahdimizi terketti. **Biz onda, azim,** kararlılık ve kendisine yasakladığımız şeye karşı sabır **bulamadık.**

116- Hatırla ki, bir vakitler meleklere: "Adem'e secde edin!" demiştik. Onlar hemen secde ettiler. Yalnız İblis hariç. O, Adem'e secde etmemek hususunda **diretti.** "Ben ondan daha hayırlıyım" dedi. İblis cinlerin atasıdır. Meleklerle beraber bulunup onlarla beraber Allah'a ibadet ederdi.

فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

117. Bunun üzerine: Ey Âdem! dedik, bu, hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersin!

Açıklaması:

117- Bunun üzerine biz de 'Ya Adem! Muhakkak bu, sana ve **zevcen** Havva'ya -med ile- **düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra** (yeryüzüne inerek) tarla kazmak, ekin ekmek, devşirmek, öğütmek, ekmek yapmak ve bunlara benzer işleri yapmak suretiyle yorulur, meşakkate düşür **bedbaht olursun.** Erkek hanımı için çalışıp yorulduğundan dolayı âyette sadece Adem'in bedbaht olacağını bildiren tekil (müfred) kelime ile yetinilmiştir.

اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

118. Şimdi burada senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.

119. Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek, sıcaktan da bunalmayacaksın.

Açıklaması:

118-119- Çünkü senin için orada (cennette) **acıkmamak** ve **çıplak kalmamak vardır. Ve sen orada susamazsın** ve cennette güneş bulunmadığından **güneşin sıcaklığını hissetmeyeceksin.**

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

120. Derken şeytan onun aklını karıştırıp "Ey Adem! dedi, sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"

Açıklaması:

120- Derken ona şeytan vesvese verdi. Ey Adem! Sana ebedilik ağacını yani ondan her kim yerse ebedi kalacak **ve bir de** ebedi kalmanın gereği olan **tükenmez mülkü göstereyim mi? dedi.**

فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ۟ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾

121. Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı.

Açıklaması:

121- Bunun üzerine Adem'le Havva **o ağaçtan yediler ve derhal ayıp yerleri açılıverdi.** yani onlardan her birinin ön ve arka avret yerleri gözüktü. Avret yerinin açılması sahibini üzeceğinden ön ve arka avret yerlerinden her birine üzmek manasına gelen "Sev'a" ismi kullanılmıştır. Onunla örtünmeleri için **üzerlerine cennet yapraklarından yapıştırmaya başladılar,** (yasak) ağaçtan yemek suretiyle **Adem Rabbine asi oldu da şaşırdı.**

ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

122. Sonra Rabbi onu seçkin kıldı; tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.

Açıklaması:

122- Sonra Rabbi, onu seçti manevi yakınlığına mazhar kıldı.**tevbesini**

kabul buyurdu. Ve ona yol gösterdi. Yani tevbesine devam etme yolunu ona gösterdi.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

123. Dedi ki: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.

Açıklaması:

123- Ey Adem ve Havva müştemil olduğunuz zürriyetinizle beraber zürriyetinizin bir kısmı diğer bir kısmına, birbirlerine haksızlık yapmasından dolayı **birbirinize düşman olarak hepiniz oradan** cennetten **inin! Şâyet benden size bir hidâyet geldiğinde, kim benim hidâyetime** yani Kur'an'a **uyarsa o kimse** dünyada **sapmaz ve** ahirette de **bedbaht olmaz.**[316]

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

124. Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz.

125. O: Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!, der.

Açıklaması:

124- Her kim de benim zikrimden yani Kur'an'ıma iman etmekten **yüz çevirirse, ona dar bir geçim vardır.** Bu dar geçim, bir hadis-i şerifte, kafirin kabrinde azap görmesi şeklinde yorumlanmıştır. **Onu** yani Kur'an'dan yüz çevireni **kıyamet gününde** gözü **kör olarak haşredeceğiz.**

125- O, Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, dünyada ve dirilirken hakikaten görür idim!" der.[317]

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ ﴿١٢٦﴾

316 "Âyette geçen "Enneke" "înne"nin ismine atfen fetha ile, "inne" cümlesine atfen ise kesra ile okunmuştur. "İmma" burada in-i şartiyyenin nun'u zaid olan ma lafzına idgam edilmiştir.

317 Âyette geçen "Danken" lafzı tenvinli olarak "Diketen" (darlık) manasında masdardır.

kabul buyurdu. Ve ona yol gösterdi. Yani tevbesine devam etme yolunu ona gösterdi.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

123. Dedi ki: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.

Açıklaması:

123- Ey Adem ve Havva müştemil olduğunuz zürriyetinizle beraber zürriyetinizin bir kısmı diğer bir kısmına, birbirlerine haksızlık yapmasından dolayı **birbirinize düşman olarak hepiniz oradan** cennetten **inin! Şâyet benden size bir hidâyet geldiğinde, kim benim hidâyetime** yani Kur'an'a **uyarsa o kimse** dünyada **sapmaz ve** ahirette de **bedbaht olmaz.**[316]

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

124. Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz.

125. O: Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!, der.

Açıklaması:

124- Her kim de benim zikrimden yani Kur'an'ıma iman etmekten **yüz çevirirse, ona dar bir geçim vardır.** Bu dar geçim, bir hadis-i şerifte, kafirin kabrinde azap görmesi şeklinde yorumlanmıştır. **Onu** yani Kur'an'dan yüz çevireni **kıyamet gününde** gözü **kör olarak haşredeceğiz.**

125- O, Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, dünyada ve dirilirken hakikaten görür idim!" der.[317]

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ ﴿١٢٦﴾

316 "Âyette geçen "Enneke" "înne"nin ismine atfen fetha ile, "inne" cümlesine atfen ise kesra ile okunmuştur. "İmma" burada in-i şartiyyenin nun'u zaid olan ma lafzına idgam edilmiştir.

317 Âyette geçen "Danken" lafzı tenvinli olarak "Diketen" (darlık) manasında masdardır.

126. (Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun!

Açıklaması:

126- Rabbi, "iş **öyledir, sana âyetlerimiz geldi de onları unuttun,** âyetlerimizi terk ettin ve onlara iman etmedin, âyetlerimizi unuttuğun gibi **bugün de öylece unutulacak** ateşte bırakılacaksın.

وَكَذٰلِكَ نَجْزِى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ۗ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾

127. Doğru yoldan sapanı ve Rabbinin âyetlerine inanmayanı işte böyle cezalandırırız. Ahiret azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.

Açıklaması:

127- Ve işte Kur'an'dan yüz çevirenleri cezalandırdığımız gibi **Rabbinin âyetlerine inanmayanları, israf edenleri, şirk koşanları böylece cezalandırırız. Muhakkak ki ahiret azabı dünya ve kabir azabından daha şiddetli ve daha devamlıdır.**

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُوْنِ يَمْشُوْنَ فِى مَسٰكِنِهِمْ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾

128. Bizim, onlardan önce nice nesilleri helâk etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

Açıklaması:

128- Biz onlardan evvel nice asırları yani geçmiş nesilleri, elçilerini tekzip etmeleri yüzünden **helak etmişizdir,** yani helak edişimiz çok olmuştur. **Bu** (helak edişimiz) **onlara** Mekke halkına **aşikâre olmadı mı? Halbuki kendileri onların yurtlarında** Şam ve diğer yerlere sefer ederken **yürüyüp duruyorlar. Şüphesiz ki bunda, akıl sahipleri için birçok ibretler vardır.**[318]

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

129. Eğer Rabbinden, daha önce sâdır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir

318 Âyette geçen "Yamşune" cümlesi "Lehum" zamirinden hal'dir. Manayı dikkate alarak masdar harfi olmadan (Ehlekna) fiilinden "îhlak" masdarını almada bir manilik yoktur, (Yani mananın sahih olması için fiilden masdar almak masdar harfine bağlı değildir. Bilakis mana masdara bağlı kılınmışsa, fiili masdara tevil eden bir şey olmadan o fiilden masdar tevil edilebilir.)

vâde olmasaydı, (ceza onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu.

Açıklaması:

129- Eğer onlardan azabın ahirete bırakılması hususunda **Rablerinden geçmiş bulunan bir söz ve** onlar için **belirtilmiş bir müddet olmasaydı, elbette** helak edilmeleri dünyada **kaçınılmaz olurdu.**[319]

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

130. (Resûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, sen, Allah'tan hoşnut olasın. (Allah da senden!)

Açıklaması:

130- O halde onların dediklerine sabret! Bu hüküm kılıç (harbe izin veren) âyet ile neshedilmiştir. **Rabbine hamdederek, güneş doğmadan önce** sabah namazını **batmadan önce de** ikindi namazını **kıl. Gece saatlerinde akşam ve yatsı namazlarını, gündüzün etrafında da** öğle namazını **kıl. Umulur ki** sana verilecek sevap ile **hoşnut olasın.** Gündüzün etrafından maksat öğle namazıdır. Çünkü öğle vakti güneşin batıya doğru meyli ile başlar. Bu da gündüzün ilk kısmının ve son kısmının tarafıdır.[320]

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۬ؕ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

131. Sakın, kendilerini denemek için onlardan bir kesimini faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Rabbinin nimeti hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.

Açıklaması:

131- Sırf kendilerini azgınlık etmeleri yüzünden **imtihan için, onlardan bazı kesimlere** gruplara **dünya hayatının zineti** ve şaşaası **olarak** (verdiğimiz ve) **faydalandırdığımız şeylere sakın göz dikme!** cennette **Rabbinin rızkı**

---

319 Âyette geçen "Ecelun musemme" "Kane" fiilinde mustetir olan zamir üzerine atfedilmiştir. (Atfın geçerli olabilmesi için munfasıl zamirle tekidlenmesi gerekeceğinden) Kane'nin haberi ile olan fasıla tekid yerine geçmektedir.

320 Âyette geçen "etrafen-nehar" "Min anai"nin mahalli üzerine mansub olarak atfedilmiştir.

dünyada onlara verilen şeylerden **daha hayırlı, daha devamlıdır.**

وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاؕ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًاؕ نَحْنُ نَرْزُقُكَؕ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

132. Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et. Senden rızık istemiyoruz; (aksine) biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç, takvâ iledir.

Açıklaması:

132- Hem ailene namazı emret! Kendin de ona devam eyle! Biz senden rızık istemiyoruz. Senin ve senden başkasının rızkını sana teklif etmiyoruz, (o bizim üzerimizdedir. Sen bizim üzerimizde olan şeyle meşgul olma) **Biz senin rızkını veririz. Akıbet** cennet **takva** ehli **olanındır.**

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖؕ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾

133. Onlar: (Muhammed) bize Rabbinden bir mucize getirmeli değil miydi? dediler. Önce gelen kitaplardakinin apaçık delili (Kur'an) onlara gelmedi mi?

Açıklaması:

133- Bir de müşrikler O Muhammed **bize Rabbinden** kendilerinin ilk kez ortaya atıp önerdikleri **bir mucize getirse ya! dediler. Acaba bunlara evvelki kitaplarda bulunan** ve Kur'an'ın da kapsamına aldığı geçmiş nesillerin haberleri ve elçileri tekzip etmeleri yüzünden onların helak edilmeleri **beyanı gelmedi mi ki?**[321]

وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾

134. Eğer biz, bundan (Kur'an'dan) önce onları bir azapla helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvalığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!

Açıklaması:

134- Eğer biz onları bundan önce Muhammed peygamber olarak gönderilmeden önce **azapla helak etmiş olsaydık,** kıyamet gününde: **Ey Rabbimiz!** Ne **olurdu, bize bir peygamber gönderseydin de,** kıyamette **rezil** cehennemde **rüsva olmadan** (bize) gönderilmiş olan **âyetlerine uysaydık! derlerdi.**

321 Âyette geçen "Evelem te'tihim" ta ve ya ile de okunmuştur.

قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟ ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

135. De ki: Herkes beklemektedir: Öyle ise siz de bekleyin. Yakında anlayacaksınız; doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş!

Açıklaması:

135- Onlara **de ki:** "Bizden ve sizden **herkes** işin nereye varacağını **gözetlemekte, siz de gözetleyin bakalım. Doğru yolun sahipleri kimlermiş,** delaletten **hidâyete erenler kimlermiş** Biz mi yoksa siz mi, **yakında** kıyamette **bileceksiniz.**

سُورَةُ الْاَنْبِيَآءِ

ENBİYÂ SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 112 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَۚ ﴿١﴾

1. İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler.

Açıklaması:

1- Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden Mekke halkı **insanlara hesapları** kıyamet günü **yaklaştı. Onlarsa, hala** bundan **gaflette** iman etmek suretiyle o güne hazırlık yapmaktan **yan çizip duruyorlar.**

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَۙ ﴿٢﴾

2. Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak dinlerler.

Açıklaması:

2- Rablerinden kendilerine azar azar gelen her yeni ihtarı yani Kur'an lafzını **hep alaya alarak dinliyorlar.**

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْۜ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى اَلَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۚ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

3.Kalpleri hep eğlencede (gaflette), hem o zalimler şu gizli fısıltıyı yaptılar: Bu (Muhammed), sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözü-

nüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?

Açıklaması:

3- Kalpleri Kur'an'ın manasından **hep gaflette. O zulmedenler aralarında gizlice şöyle fısıldaştılar** yani konuştular. **«Bu** yani Muhammed **ancak sizin gibi bir insan,** getirdiği şey ise sihirdir. **Artık görüp durduğunuz** onun sihir olduğunu bildiğiniz **halde şimdi kalkıp sihre mi uyacaksınız?**[322]

قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾

4. (Peygamber) dedi ki: Rabbim, yerde ve gökte (söylenmiş) her sözü bilir. O, hakkıyla işiten ve bilendir.

Açıklaması:

4- Onlara **söyle: «Rabbim gökte ve yerde** olan her **sözü bilir. O,** onların gizlediklerini **hakkıyla işiten,** onu **hakkıyla bilendir.»**

بَلْ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ۚ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾

5. “Hayır, dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalardır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o, şairdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir âyet getirsin.”

Açıklaması:

5- Onlar, peygamberin Kur’an’dan getirdiği şey hakkında **«Hayır!** o rüyasında görmüş olduğu **karma karışık rüyalardır. Yok onu kendisi uydurdu yok o bir şairdir.** Getirdiği şey ise şiirdir. **Yoksa bize evvelkilere gönderildiği** deve, asa ve el **gibi bir mucize getirsin! dediler.**[323]

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا ۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6. Bunlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti; şimdi bunlar mı iman edecekler?

Açıklaması:

6- «Onlardan önce peygamberlerinin getirmiş olduğu mucizeleri yalanlamaları suretiyle **helak ettiğimiz hiçbir belde** yani halkı **iman etmedi. Şimdi onlar mı iman edecekler?** Hayır.

322 Âyette yer alan «Ellezine Zalemu» Eserru’n-Necva’daki vav (zamirin)den bedeldir.
323 Âyette yer alan «bel» üç yerde de bir maksattan diğerine intikal etmek içindir.

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٧﴾

7. Biz, senden önce de, kendilerine vahiy verdiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.

Açıklaması:

7- Biz, senden önce de ancak kendilerine vahyedilen melekler değil **birtakım adamlar gönderdik.** Eğer bunu **bilmiyorsanız kitap ehline** Tevrat ve İncil'i bilen alimlere sorun. Çünkü onlar bunu biliyorlar ve siz onları tasdik etmeye, müminlerin Muhammed'i tasdik etmesinden daha yakınsınız. «Yuha» bir kıraatte nün ile ve ha'nın kesresi ile okunmuştur.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَّا يَأْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خَالِدِيْنَ ﴿٨﴾

8. Biz onları (peygamberleri), yemek yemez birer (cansız) ceset olarak yaratmadık. Onlar (bu dünyada) ebedî de değillerdir.

Açıklaması:

8- Biz, onları yani peygamberleri **yemek yemez bir** ceset bundan maksat cesetler **yaratmadık.** Bilakis onlar yemek yerler. Dünyada **ebedi kalıcı da değillerdi.**

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَّشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٩﴾

9. Sonra onlara (verdiğimiz) sözü yerine getirdik; böylece, hem onları hem de dilediğimiz (başka) kimseleri kurtuluşa erdirdik; müsrifleri de helâk ettik.

Açıklaması:

9- Sonra biz onlara verdiğimiz kendilerini kurtaracağımıza dair **sözü yerine getirdik. Hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri** yani peygamberleri tasdik edenleri **kurtardık. Müsrifleri** onları yalanlayanları **da helak ettik.**

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ ۗ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٠﴾

10. Andolsun, size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik. Hâla akıllanmaz mısınız?

Açıklaması:

10- Ey Kureyş topluluğu! **Andolsun size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şan ve şerefiniz ondadır.** Çünkü O, sizin dilinizle inmiştir. **Hâlâ akıllanmayacak mısınız?** ki bu Kur'an'a iman etmiyorsunuz.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿١١﴾

11. Zalim olan nice beldeyi kırıp geçirdik; arkasından da nice başka topluluklar vücuda getirdik.

Açıklaması:

11- Biz, zalim olan kafir olan **nice memleketleri** yani halkını **kırıp geçirdik.** Helak ettik. **Ve onlardan sonra başka milletler yarattık.**

فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَأْسَنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾

12. Azabımızı hissettiklerinde bir de bakarsın ki oralardan (azap bölgesinden) kaçıyorlar!

Açıklaması:

12- Azabımızı sezdikleri vakit yani o memleket halkı helâkımızı sezdikleri vakit **oradan hızla kaçmaya başladılar.** Melekler alay ederek onlara dediler ki:

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾

13. "Kaçmayın! İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün! Çünkü size sorular sorulacak!"

Açıklaması:

13- Koşup kaçmaym; Size nimet verilen yere ve yurtlarınıza dönün. Olur ki adet üzere dünyalığınızdan **sizden** bir şey **istenir."**

قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

14. "Vay başımıza gelenlere! dediler; gerçekten biz zalim insanlarmışız."

Açıklaması:

14- Onlar: «Vay bize, vah helakımız. **Biz gerçekten** inkar etmekle **zalimler idik» derler.**[324]

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

15. Biz kendilerini, kuruyup biçilmiş ekine, sönmüş ateşe çevirinceye kadar bu feryatları sürüp gider.

324 «Ya» uyarı içindir.

Açıklaması:

15- Artık feryatları bu sözler **olmuştur.** Öyle ki bu sözleri tekrar tekrar söyleyip durdular. **Nihâyet onları** kılıçla öldürülmeleri suretiyle tırpanla **biçilmiş ekin** gibi **ve** ateş söndüğünde onun külü gibi **sönmüş** ölüler **haline getirdik.**

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾

16. Biz, göğü, yeri ve bunlar arasındakileri, oyuncular (işi, eğlencesi) olarak yaratmadık.

Açıklaması:

16- Biz, o gökle yeri ve aralarındaki şeyleri oyuncular abes **olarak yaratmadık.** Bilakis (biz onları) kudretimizi gösterici ve kullarımıza fayda verici olarak yarattık.

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

17. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. (Bu irademizin eseri olurdu. Ama) biz (bunu) yapanlardan değiliz.

Açıklaması:

17- Eğer bir eğlence yapmak isteseydik; onu kendi tarafımızdan kullarımız olan iri gözlü hurilerden ve meleklerden **edinirdik. Şâyet biz** bunu **yapacak olsaydık** lakin biz bunu yapmadık ve de dilemedik. Lehv: Kendisiyle eğlenilen hanım veya çocuk demektir.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18. Bilakis biz, hakkı bâtılın tepesine bindiririz de o, bâtılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki, bâtıl yok olup gitmiştir. (Allah'a) yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!

Açıklaması:

18- Hayır! Biz hakkı, imanı bâtılın küfrün tepesine atarız da beynini parçalar, onu yok eder. Bir de bakarsın ki, o yok olup gitmiştir. "Onun beynini parçaladı» sözünün aslı Hak, bir darbeyle bâtılın beynini parçaladı. Hak öldürücü bir alettir. Ey Mekke kafirleri! Allah'a **isnat ettiğiniz** eş ve çocuk(gibi) o **şeylerden dolayı sizlere yazıklar olsun,** şiddetli azap olsun!

وَلَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا

يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾

19. Göklerde ve yerde kimler varsa O'na aittir. O'nun huzurunda bulunanlar, O'na ibadet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar.

Açıklaması:

19- Göklerde ve yerde mülkiyet bakımından kim varsa O'nundur. Onun huzurundakiler yani melekler kendisine ibadet etmekten kibretmezler ve yorulmazlar da.[325]

يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler.

Açıklaması:

20- Gece gündüz tesbih ederler; tesbih etmekten **usanmazlar.** Meleklerin tesbihi bizim nefesimiz gibidir. Hiçbir meşgale nefes almaktan bizi alıkoymaz.

اَمِ اتَّخَذُوٓا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾

21. Yoksa (o müşrikler), yerden birtakım tanrılar edindiler de, (ölüleri) onlar mı diriltecekler?

Açıklaması:

21- Yoksa yerden olan taş, altın, gümüş gibi **birtakım ilahlar edindiler de onlar** yani ilahlar **mı diriltecekler?** Yani ölüleri onlar mı diriltecekler. Hayır. Ölüleri diriltenden başkası ilah olamaz.[326]

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

22. Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.

Açıklaması:

22- Eğer her ikisinde yani göklerde ve yerde **Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de mutlaka fesada uğrardı.** Hakim birden fazla olunca, adet üzere bir şey hakkında çekişerek o konuda ittifak etmemeleri şeklinde arala-

325 «Men» Mubteda. «La-yestekbirune» cümlesi haberidir.
326 Buradaki «Em» intikali ifade eden bilakis manasındadır. Ve hemze de inkar ifade etmektedir.

rında meydana gelecek ihtilaf ve çekişme yüzünden gökler ve yerler, görüldüğü şu nizam ve intizamdan çıkar (harap olur)lardı.

Arş'ın Rabbi Kürs'ün yaratıcısı **olan Allah, onların** yani kafirlerin **vasfettikleri** kendisinin ortağı ve benzeri **şeylerden münezzehtir.**

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

23. Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekilecekler-dir.

Açıklaması:

23- O, yaptığından mes'ul olmaz. Ama onlar yaptıklarından **sorumludurlar.**

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً ۭ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٤﴾

24. Yoksa O'ndan başka birtakım tanrılar mı edindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle beraber olanların Kitab'ı ve benden öncekilerin Kitab'ı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler; bu yüzden de yüz çevirirler.

Açıklaması:

24- Yoksa Allahü teâlâdan başka ilahlar mı edindiler? Buradaki istifham kınama ifade etmektedir. **De ki:** «Buna dair **delilinizi getirin.** Delil (getirmey)e hiçbir yol yoktur. (Ne aklen ne de naklen.)

İşte benimle beraber olanların yani ümmetinim **kitabı** Kur'an **ve benden önceki** ümmetlerin **kitabı** Tevrat, İncil ve Allah'ın indirdiği diğer kitaplar... Onların dedikleri «Allah'ın şeriki vardır.» sözü bu kitapların hiçbirinde yoktur. Allahü teâlâ bundan berîdir. **Hayır, onların çoğu hakkı** yani Allah'ı birlemeyi **bilmezler de bunun için** ona ulaştıracak şeye bakmaktan **onlar yüz çevirici-dirler.**

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ ﴿٢٥﴾

25. Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona: "Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım.

Açıklaması:

25- Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona «Benden başka ilah yoktur. Onun için bana ibadet edin!» Beni birleyin diye vahye-

dilmiş olmasın.[327]

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهٗ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

26. Rahmân (olan Allah, melekleri) evlât edindi, dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Bilakis (melekler), lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır.

Açıklaması:

26- Böyle iken, «Rahman meleklerden **çocuk edindi» dediler. O, bundan münezzehtir. Aksine** onlar Allah katında **ikrama mazhar olmuş kullardır.** Ubudiyyet (kulluk) evlatlığa zıttır.

لَا يَسْبِقُونَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27. O'ndan (emir almadan) önce konuşmazlar; onlar, sadece O'nun emri ile hareket ederler.

Açıklaması:

27- Bunlar (melekler) **sözle asla O'nun önüne geçmezler.** Sözlerini ancak onun sözünden sonra zikrederler. **Hep onun emriyle** yani onun emrinden sonra **hareket ederler.**

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

28. Allah, onların önlerindekini de, arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!

Açıklaması:

28- Allah, onların önlerindekini ve arkalarındakini yani yaptıklarını da yapacaklarını da **bilir. Onlar ancak Allahü teâlânın** kendisine şefaat edilmesine **rıza gösterdiği kimseye şefaat ederler. Ve hepsi** yüce **Allah'ın korkusundan titrerler,** çekinirler.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنِّٓى اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾

29. Onlardan her kim: "Tanrı O değil, benim!" derse, biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimlere böyle ceza veririz!

327 «Yuha» kelimesi bir kıraata göre nun ile ve ha'nın kesresi ile okunmuştur.

Açıklaması:

29- İçlerinden kim: «Ben, ondan başka yani Allah'tan başka **bir ilahım» derse** ki bu İblis'tir. Kendisine ibadeti davet ederek kendine itaat edilmesini emretmiştir, **böylesini cehennemle cezalandırırız.** Onu cezalandırdığımız gibi **zalimleri** yani müşrikleri **biz böyle cezalandırırız.**

اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَاۜ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَيٍّۜ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30. İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?

Açıklaması:

30- Küfredenler, bilmediler mi ki göklerle yer bitişik bir halde iken yani (araları) kapalı iken biz **onları ayırdık,** yani gökleri yedi, yerleri de yedi kat yaptık. Göklerin bitişik olması, yağmur yağdırmazken, sonradan yağdırması, yerlerin bitişik olması ise bitki bitirmezken sonradan bitki vermeye başlamış olmasıdır.

Ve **her canlıyı** bitki ve diğer canlıları **da** gökten yağan ve yerden çıkan **sudan yarattık,** yani su, her canlının (aslı ve) hayat sebebidir.

Benim bir olduğuma **hala inanmıyorlar mı?**

وَجَعَلْنَا فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31. Onları sarsmasın diye yeryüzünde birtakım dağlar diktik. Orada geniş geniş yollar açtık; tâ ki maksatlarına ulaşsınlar.

Açıklaması:

31- Yeryüzünde onları sallamasın diye sabit dağlar yarattık. Hem oralarda yani dağlarda geniş yollar ve geçitler yaptık. Tâ ki seyahatler de maksatlarına **ulaşsınlar!**

«Evelem» vav'sız (e'lem) olarak da okunmuştur.

«Subulen» bedeldir. Yani geniş geçitler ve yollar.

وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَحْفُوظًاۚ وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾

32. Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzünün âyetlerinden yüz çevirirler.

Açıklaması:

32- Gökyüzünü de düşmekten **korunmuş** evin tavanı gibi yeryüzü içinde **bir tavan yaptık. Onlarsa, bunun** güneş, ay ve yıldızlar gibi **alametlerinden yüz çevirirler.** Bunlar hakkında düşünmüyorlar ki (düşünseler) bilecekler. Bütün bunları yaratanın asla bir ortağı yoktur.

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

33. O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler.

Açıklaması:

33- O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ay'ı yaratandır. Onların yani güneş, ay ve ay'a tâbi olan yıdızlarm **her biri bir yörüngede** yani semada değirmen gibi yuvarlak bir dairede, suda yüzen bir kimse gibi hızla **dolaşıp durmaktadırlar.**

«Küllün» kelimesindeki tenvin muzafun-ileyh'den ivazdir. Yani "güneş ay ve ona tâbi olan yıldızlardan her biri." demektir.

Allahü teâlâ, güneş ve ay'ın hareketini yüzen bir kimseye benzettiği için akıl sahibi varlıklara mahsus çoğul zamirini (yesbehun fiilini çoğul olarak) getirmiştir.

Kafirler: «Hiç şüphe yok Muhammed yakında ölecektir deyince bu âyet nazil oldu.

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ اَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾

34. Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar?

Açıklaması:

34- Biz, senden önce de hiçbir insana ebedîlik yani devamlı dünyada kalma **vermedik. Şimdi sen vefat edersen, onlar** dünyada **ebedi mi kalacaklar?** Hayır!

İnkar sorusu yeri son cümledir, yani onlar mı ebedi kalacaklar.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

35. Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

35- Her canlı dünyada **ölümü tadacaktır. Sizi imtihan etmek için** fakirlik, zenginlik, hastalık, sıhhat gibi **kötülükle ve iyilikle deneyeceğiz.**[328]

Hepiniz de sonunda bize döndürüleceksiniz. Biz de yaptıklarınızın karşılığını vereceğiz.

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًاۗ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾

36. (Resûlüm!) Kâfirler seni gördükleri zaman: "Sizin ilâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seni hep alaya alırlar. Halbuki onlar, çok esirgeyici Allah'ın Kitabı'nı inkâr edenlerin ta kendileridir.

Açıklaması:

36- O küfredenler, seni gördükleri vakit ancak seni alay yani kendisiyle alay edilen kimse **ediniyorlar,** diyorlar ki: **«Bu mu, ilahlarınızın lafını eden?** yani onları ayıplayan?» **Halbuki onlar, Rahman'ın** onları (Peygamberler ve Kur'an ile kullarını irşadını) **zikrini inkar ediyorlar.** Çünkü: «Biz Rahman'ı tanımıyoruz» dediler.

Âyetteki ikinci «Hum» zamiri tekid ifade etmektedir.

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍۗ سَاُرِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿٣٧﴾

37. İnsan, aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin.

Açıklaması:

37- Onların, azabı acele olarak istemelerinden dolayı bu âyet nazil oldu. **İnsan aceleden yaratıldı,** yani insan bütün hâl ve hareketlerinde çok aceleci olduğu için sanki aceleden yaratılmıştır. **Ben, size âyetlerimi** azab(la alakalı) vaadlerimi **göstereceğim.** Bunda **acele etmeyin.** Ve Bedir'de öldürülmeyi onlara gösterdi.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٨﴾

38. "Eğer, diyorlar, doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu tehdit?"

328 «Fitneten» kelimesi meful-u lehdir. Yani bakalım sabredip şükür mü edeceksiniz yoksa etmeyecek misiniz? diye sizi deneyeceğiz.

Açıklaması:

38- Bir de, bu hususta **doğru söylüyorsanız,** kıyamet hakkındaki **bu tehdit ne zaman** (tahakkuk edecek) **diyorlar.**

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

39. İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından (saran) ateşi savamayacakları, kendilerine yardım dahi edilmeyeceği zamanı bir bilselerdi!

Açıklaması:

39- Bunun üzerine Allahü teâlâ, **«Küfredenler** kıyamet gününde **ne yüzlerinden, ne arkalarından ateşi men edemeyecekleri ve yardım göremeyecekleri** ondan kurtulamayacakları **zamanı bilseler...**[329]

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

40. Bilâkis kendilerine o (kıyamet) öyle âni gelir ki, onları şaşırtır. Artık, ne reddedebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir.

Açıklaması:

40- Doğrusu kıyamet onlara ansızın gelecek de kendilerini şaşırtacaktır, onları hayrete düşürecektir. **Artık onu ne geri çevirmeye güçleri yetecek, ne de** tevbe etmek veya mazeret göstermek için **kendilerine mühlet verilecektir,** buyurdu.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾

41. Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi.

Açıklaması:

41- Yemin olsun ki, senden önce de birçok peygamberlerle alay edildi. Burada peygamberimiz (s.a.v.) için teselli söz konusudur. **Ama alay edenleri, o alaya aldıkları şey kuşatıverdi.** Başlarına alay ettikleri o azap iniverdi. Aynı şekilde seninle alay eden kimselere de iniverecektir.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

329 Şart edatı «Lev'in» cevabı hazfedilmiştir. Yani bunu söylemezlerdi.

42. De ki: Allah'a karşı sizi gece gündüz kim koruyacak? Buna rağmen onlar Rablerini anmaktan yüz çevirirler.

Açıklaması:

42- De ki: «Sizi gece ve gündüz şâyet başınıza inecek olsa **Rahman'ın** azabından **kim koruyabilir?** Yani bunu yapacak hiç kimse yoktur. Buradaki muhataplar Allah'ın azabından korkmayanlardır. Çünkü Allah'ın azabını inkar eden onlardır. Ne **var ki onlar Rablerinin zikrinden** yani Kur'an'dan **yüz çeviricidirler.** Onun içindeki şeyleri düşünmezler.

اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُوْنِنَا ؕ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُوْنَ ﴿٤٣﴾

43. Yoksa kendilerini bize karşı savunacak birtakım ilâhları mı var? (O ilâh dedikleri şeyler) kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alâka ve destek görmezler.

Açıklaması:

43- Yoksa onları kötü duruma düşmekten **koruyacak bizden başka ilahları mı var?**[330]

Onlar yani ilahlar **kendi nefislerini bile kurtarmaya güç yetiremezler.** Neticede onlara yardım edemezler, **onlar** yani kafirler bizim azabımızdan **korunamazlar da.**

"Sahebekellahu» da denilir. Yani Allah seni muhafaza etsin. Seni korusun demektir.

بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ؕ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ اَفَهُمُ الْغَالِبُوْنَ ﴿٤٤﴾

44. Evet, onları da, atalarını da barındırdık. Nihayet ömür kendilerine (hiç bitmeyecek gibi) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?

Açıklaması:

44- Doğrusu biz, onları ve atalarını kendilerine verdiğimiz nimetlerle **yaşattık. Hatta o ömür kendilerine uzun geldi.** Buna aldandılar. (Devam edeceğini sandılar.) **Fakat şimdi görmüyorlar mı ki, biz o yere gelip** kafirlerin yurtlarına yönelerek peygambere fetih nasip edip **etrafından azaltıyoruz. O**

330 Buradaki hemze inkar manasındadır. Yani bizden başka, onları azaptan koruyacak kimseler mi var? (Hayır yoktur.)

halde gâlip olanlar onlar mı? Hayır! Bilakis gâlip gelen Peygamber (s.a.v.) ve ashabıdır. (r.a.)

قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾

45. De ki: Ben, sadece, vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Fakat, sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar.

Açıklaması:

45- Onlara **De ki: «Ben sizi ancak** kendiliğimden değil Allah'tan gelen **vahiy ile uyarıyorum. Fakat, sağır olanlar, uyarıldıkları zaman bu çağrıyı duymazlar,** yani onlar duydukları uyarının gereği ile amel etmeyi terk ettiklerinden dolayı sağırlar gibidirler.[331]

وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

46. Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, "Vah bize! Hakikaten biz zalim kimselermişiz!" derler.

Açıklaması:

46- Yemin olsun ki, onlara Rabbinin azabından bir soluk hafif bir vakıa **dokunsa muhakkak,** «Vay **başımıza gelenler!** Vay helakımız! **Bizler cidden** Allah'a eş koşmak ve Muhammed'i yalanlamak suretiyle **zalimlermişiz» diyecekler.** Buradaki "ya" sesleniş için değil, görülen hatanın farkedildiğine dikkati çekmek içindir.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47. Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.

Açıklaması:

47- Biz, kıyamet günü için yani Kıyamet gününde **adalet** adil olan **terazileri koyarız da hiçbir kimse** iyiliği eksiltmek, kötülüğü artırmak gibi en **küçük bir şeyle haksızlığa uğratılmaz.** Yapılan amel, **hardal tanesi ağırlığında bile olsa, onu getirir** yani onu da teraziye koyarız. **Hesapçı olarak da** sayıcı olarak da her şeyde **biz yeteriz.**

331 İki hemzenin tahkiki ve hemze ile ya arasında ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿٤٨﴾

48. Andolsun biz, Musa ve Harun'a, takvâ sahipleri için bir ışık, bir öğüt ve Furkan'ı verdik.

Açıklaması:

48- Yemin olsun ki, biz Musa ile Harun'a bir ziyâ, takvâ sahipleri için bir nasihat olan Furkan'ı yani hakla bâtılı, helâlla haramı ayıran Tevrat'ı bir ışık ve bir öğüt olarak **vermiştik.**

اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. (O takvâ sahipleri ki) onlar, görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir.

Açıklaması:

49- Ki onlar insanlardan ayrı olarak **yalnızken** yani onlar yokken de **Rablerinden korkarlar. Kıyametten de** yani kıyametin şiddet ve sıkıntılarından **titrerler.** Yani korkarlar.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُۗ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَۚ ﴿٥٠﴾

50. İşte bu (Kur'an) da, bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?

Açıklaması:

50- Bu Kur'an **da, bizim indirdiğimiz mübarek bir zikirdir. Şimdi siz, bunu mu inkar ediyorsunuz?** Buradaki istifham kınama içindir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَۚ ﴿٥١﴾

51. Andolsun biz İbrahim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık.

Açıklaması:

51- Yemin olsun, biz daha evvel İbrahim'e de hidâyetini vermiştik yani buluğundan evvel hidâyetini verdik, **ve onun** buna ehil olduğunu **biliyorduk.**

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

52. O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz hey-

keller de ne oluyor? demişti.

Açıklaması:

52- O zaman, babasına ve kavmine, «sizin bu taptığınız yani tapmaya devam ettiğiniz **heykeller** putlar **nedir? demişti.**

قَالُوا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾

53. Dediler ki: Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.

Açıklaması:

53- Onlar, «Biz, atalarımızı bunlara ibadet eder bulduk Biz de onlara uyduk» **dediler.**

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

54. Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz, dedi.

Açıklaması:

54- İbrahim onlara **«Yemin ederim ki, siz de, atalarınız da** onlara tapmakla **açık sapıklık içindesiniz» dedi.**

قَالُوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾

55. Dediler ki: Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?

Açıklaması:

55- «Sen bu sözünde bize ciddi olarak hakikati mi getirdin yoksa, sözünde şakacılardan mısın?» dediler.

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

56. Hayır, dedi, sizin Rabbiniz, yarattığı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şahitlik edenlerdenim.

Açıklaması:

56- İbrahim: Doğrusu sizin ibadete layık olan **Rabbiniz göklerle yerin Rabbi** sahibidir ki önceden hiçbir örneği olmadan **onları hep O yaratmıştır. Ben de buna** söylediğim şeye **şahit olanlardanım.**

وَتَاللّٰهِ لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

57. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!

Açıklaması:

57- Allah'a yemin ederim ki siz dönüp gittikten sonra putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım.» dedi.

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

58. Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye.

Açıklaması:

58- Onlar kendilerine ait olan bayram gününde toplanma yerlerine gittikten sonra **Derken O, bunları** balta ile **paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü** baltayı onun boynuna asarak **bıraktı. Belki ona** yani büyüğüne başvururlar da diğerlerine yaptığı şeyi görürler **diye.**

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾

59. Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir, dediler.

Açıklaması:

59- Bayram yerinden dönüp yapılanı gördükten sonra « **Bunu bizim tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak** o, bu işte **zalim** olanlardan **biridir.» dediler.**

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيمُ ﴿٦٠﴾

60. (Bir kısmı:) Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrahim denilirmiş, dediler.

Açıklaması:

60- Onlardan bir kısmı diğerlerine **«Bir delikanlı işittik, onları anıyordu,** yani onları ayıplıyordu. **Kendisine İbrahim** denilirmiş!**» dediler.**

قَالُوا فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

61. O halde, dediler, onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahitlik ederler.

Açıklaması:

61- Öyleyse onu herkesin gözleri önüne yani (herkesçe) görünecek şekilde **getirin, belki** işi yapan o'dur diye aleyhinde **şahitlik ederler.» dediler.**

قَالُوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَآ اِبْرٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

62. Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim? dediler.

63. Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi.

Açıklaması:

62- İbrahim getirildikten sonra kendisine «**Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim? dediler.**[332]

63- İbrahim yaptığını söylemeyerek **«Onu belki şu büyükleri yapmıştır. O halde** bu işi kimin yaptığını **onlara sorun, eğer söylerlerse?» dedi.**

Bu âyet-i celilede şart cümlesinin cevabı önce zikredilmiştir.

Bundan bir önceki sözde (onu belki bu büyükler yapmıştır.) sözünde "bu işi yapmaktan acziyeti olan bir put ilah olamaz", şeklinde onlara bir tariz vardır.

فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾

64. Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) "Zalimler sizlersiniz, sizler!" dediler.

Açıklaması:

64- Bunun üzerine düşünerek **kendilerine döndüler de** kendilerine **«Doğrusu siz** konuşamayan varlıklara tapmanız sebebiyle **hakikaten zalimlerin ta kendilerisiniz» dediler.**

ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾

65. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun, dediler.

332 Âyet-i kerimede yer alan «E, ente» lafz-ı celili iki hemzenin tahkiki, ikincisinin elif'e ibdali, teshil edilen (ikinci hemze) ile diğeri (birincisi) arasında elifin getirilmesi ve getirilmemesi şeklinde ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

Açıklaması:

65- Sonra yine Allah'tan (eski) **kafalarına döndürüldüler.** Yine inkarlarına döndürüldüler ve «Allah'a yemin ederiz ki **bunların söz söyleyemeyeceğini sen de pekâlâ bilirsin»** Böyle iken onlara sormamızı bize nasıl emrediyorsun? **dediler.**

قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

66. İbrahim: Öyleyse, dedi, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hâla tapacak mısınız?

Açıklaması:

66- İbrahim: "O halde Allah'ı bırakıp da onun yerine **size** rızık ve başka **bir şeyle fayda veremeyen** ona tapmadığınızda hiçbir şeyle **size eremeyecek olan şeylere mi tapıyorsunuz?**

اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67. Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız?

Açıklaması:

67- Yuh olsun size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Bu putların ibadete layık ve münasip olmadığını ve ibadetin ancak Allahü teâlâya lâyık olduğunu hâlâ **anlamayacak mısınız? dedi.**[333]

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾

68. (Bir kısmı:) Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin! dediler.

Açıklaması:

68- Onlar: «Eğer putlarmıza yardım **yapanlarsanız onu** yani İbrahim'i **yakın! ve** (böylece) **ilâhlarınıza yardım edin.» dediler.**

Bunun üzerine İbrahim (a.s.) için büyük bir odun yığını oluşturdular ve o yığının etrafında ateş tutuşturarak İbrahim'i (a.s.) bağladılar ve bir mancınığa koyup ateşe attılar.

333 Âyet-i kerimede yer alan «uffın» kelimesi Fa harfının kesresi ve (tenvinsiz olarak da) Fethası ile de okunmuştur. Masdar manasındadır. Yani pislik ve çirkinlik size ve taptıklarınıza olsun.

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰٓ اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

69. "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik.

Açıklaması:

69- Bunun üzerine Allahü teâlâ **Biz** «Ey **ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol! «dedik** Ateş Hz. İbrahim'in bağından (bağlanan ipleri) başka bir şeyini yakmadı. Harareti gidip aydınlatması kaldı. Allahü teâlânın «selamet ol!» sözüyle de ateşin soğukluğu yüzünden ölümden kurtuldu.

وَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

70. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.

Açıklaması:

70- Onlar İbrahim'e tuzak kurmak istediler, ki o da yakmaktır. **Fakat biz, kendilerini** maksatlarına ulaşmada **daha ziyade hüsrana düşenler(den) kıldık.**

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

71. Biz, onu ve Lût'u kurtararak, içinde cümle âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.

Açıklaması:

71- Böylece İbrahim'i ve kardeşi Haranın oğlu **Lut'u** Iraktan (çıkarıp Şam'a hicret etmekle) **kurtarıp** birçok nehir ve ağaçlarla **içinde alemlere bereketler verdiğimiz yere** Şam diyarına **çıkardık.**

İbrahim (a.s.) Filistin'e Lut (a.s.) ise «mü'tefike» ye yerleşmiştir İki yerin arasında bir günlük mesafe vardır.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

72. Ona (İbrahim'e), İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya'kub'u lütfettik; her birini sâlih insanlar yaptık.

Açıklaması:

72- Ona yani İbrahim'e **İshak'ı** Saffat suresinde zikredildiği üzere bir erkek çocuk istemişti. **Fazla olarak** da yani istemiş olduğu şeye ilaveten de **Yakub'u ihsan** ettik. Veya Yakup oğlunun oğludur. **Ve her birini** yani onu ve iki oğlunu **salih kimseler** peygamberler **yaptık.**

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ۙ ﴿٧٣﴾

73. Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet eden kimselerdi.

Açıklaması:

73- Hepsini de emrimizle insanlara dinimize giden **yolu gösteren** hayırda kendilerine uyulan **imamlar yaptık.**[334]

Kendilerine hayırlar işlemeyi, namazı dosdoğru kılmayı ve zekatı vermeyi vahyettik. Yani hem onlar hem de onların peşinden gidenler tarafından hayırların yapılması, namazın kılınması ve zekatın verilmesini vahyettik.[335]

Onlar bize ibadet edicilerdi.

وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَآئِثَ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ۙ ﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنَاهُ فِى رَحْمَتِنَا ۗ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ۚ ﴿٧٥﴾

74. Lût'a gelince, ona da hüküm (hakimlik, peygamberlik, hükümdar-lık) ve ilim verdik; onu, çirkin işler yapmakta olan memleketten kurtardık. Zira onlar (o memleketin halkı), gerçekten fena işler yapan kötü bir kavimdi.

75. Onu (Lût'u) rahmetimize kabul ettik; çünkü o, sâlihlerden idi.

Açıklaması:

74- Lut'a da bir hüküm hasımlar arasını hak üzere ayıracak hakimlik **ve ilim verdik. Kendisini** livata (yoldan geçene) fındık atma, kuşlarla oynama ve bunlara benzer **kötülükler işleyen o beldeden** yani halkı pis işler işleyen o beldeden **kurtardık. Gerçekten onlar kötü bir kavim idiler. Fasıktılar.**[336]

75- Kendisini kavminden kurtarmamız suretiyle **onu rahmetimizin içine koyduk. Çünkü o salihlerdendi.**

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۚ ﴿٧٦﴾

334 Âyet-i kerimede yer alan «Eimmeten» iki hemzenin tahkiki ve ikinci hemzenin ya harfine ibdal edilmesi ile de okunmuştur.
335 Âyet-i kerimede yer alan «îkame» kelimesinden tahfiflik için ta hazfedilmiştir.
336 Âyet-i kerimede yer alan «Sev» kelimesi «Serrehu» (onu sevindirdi) sözünün zıddı olan «saehu» (onu üzdü) fiilinin masdarıdır. (Zamirle getirilmesi müteaddi olduğuna işarettir.)

76. Daha önce Nuh da dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece, kendisini ve (iman eden) yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

Açıklaması:

76- Nuh'u da hatırla **çünkü o, daha evvel** yani İbrahim ve Lut'dan evvel kavmine» Ey Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimse bırakma[337] diyerek beddua **etmiş; biz de onu kabul buyurmuştuk. Kendisini ve** gemisinde bulunan **ehlini o büyük sıkıntıdan** yani boğulmaktan ve kavminin kendisini yalanlamasından bedeldir.

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ؕ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿۷۷﴾

77. Onu, âyetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi; bu yüzden topunu birden (suya) gömdük.

Açıklaması:

77- Onun peygamberliğine delalet eden **âyetlerimizi yalanlayan kavminden** kendisine bir kötülükle ulaşmamaları için **onu koruduk. Hakikaten onlar kötü bir kavim idiler. Biz onları toptan boğduk.**

وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِى الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۙ ﴿۷۸﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۟ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ؕ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿۷۹﴾

78. Davud ve Süleyman'ı da (an). Bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı: Bir grup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp, ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.

79. Böylece bunu (bu fetvayı) Süleyman'a biz anlatmıştık. Biz, onların her birine hüküm (hükümdarlık, peygamberlik) ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Davud'a boyun eğdirdik. (Bunları) biz yapmaktayız.

Açıklaması:

78- Davud'u, ve Süleyman'ı da hatırla! Yani onların kıssasını hatırla! Yani ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Bu ekin ya tarla idi ya da bağ idi. Hani kavmin davarı içinde yayılmışlardı. Yani geceleyin çobansız olarak başıboş kalmak suretiyle ekini otladılar. Biz de onların verdiği hükme şahit idik.[338]

337 Nuh süresi 26.

338 Âyet-i kerimede yer alan «iz» Davud ve Süleyman'dan bedeldir. Ayrıca, âyet-i kerimede iki kişi için çoğul zamiri kullanılmıştır.(li-hükmihim.)

Hz. Davud (a.s.) koyunların tarla sahibine verilmesine hüküm vermişti. Süleyman (a.s.) ise davar sahibinin tarlayı düzeltip, sonra da sahibine geri vermekle, ekin tarlası eski haline gelinceye değin ekin sahibi koyunların sütünden, yavrularından ve tüylerinden faydalanacaktır diye hüküm vermişti.

79- Biz **onu** yani meselenin hükmünü **Süleyman'a bildirdik** ikisi de ictihad ederek hüküm vermişlerdir ve Davud (a .s.) (kendi hükmünden vazgeçerek) Süleyman'ın (a.s.) hükmüne döndü. Verdikleri hükmün vahiyle olduğu ve ikinci görüşün birincisini nesh ettiği (hükmünü kaldırdığı) da söylenmiştir. Onlardan **her birine hüküm** peygamberlik ve din işlerine dair **ilim verdik. Davud'la birlikte tesbih etmek üzere dağları onun emrine verdik.** Bir durgunluk hissettiğinde tesbihte bulunmaya şevklenmek için aynı şekilde **kuşlar da** kendisiyle birlikte tesbih etmek için, tesbihle ilgili emrine musahhar kılınmıştır. Kendisiyle birlikte dağların ve kuşların tesbihini musahhar kılma işini **yapanlar bizdik.** Her ne kadar size göre çok tuhaf da olsa. Yani kuşların tesbihini dağların Davud Peygamber'e aksettirmesi.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

80. Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?

Açıklaması:

80- Biz **ona** insanlar zümresi ile birlikte (ey Mekke halkı!) **sizin için** düşmanlarınızla beraber **muharebenizin şiddetinden sizi korumamız için giyecek** -ki o da zırhtır. Zırh giyilir. Zırhı ilk icad eden Davud'dur (a.s.). ondan önce halkalar vardı.- **sanatını öğrettik.** Ey Mekke halkı! **Şimdi siz** peygamberi tasdik etmek suretiyle nimetlerime **şükreder misiniz?** Yani bunlardan dolayı bana şükrediniz! (Buradaki istifham emir manasındadır.)[339]

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِاَمْرِهٖٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۗ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

81. Süleyman'ın emrine de kasırga (gibi esen) rüzgârı verdik; onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi. Biz her şeyi biliriz.

Açıklaması:

81- Süleyman'a da şiddetli esen rüzgarı musahhar kıldık. Diğer bir âyette

339 Âyet-i kerimede yer alan «Li-nuhsineküm» fiili «nün» ile okunduğunda zamir Allah celle celalühuye, «ya» ile okunduğunda Davud'a (a.s.) ve «ta» ile okunduğunda ise giyeceğe ait olmuş olur.

«hafif» bir rüzgarı[340] Yani isteğine göre şiddetlice ve hafifçe esen rüzgarı emrine verdik, ki **bu onun emriyle içinde bereketler verdiğimiz yere** -ki bu yer de Samdır- **akar götürürdü.** Biz **her** şeyi **bilenleriz.** Süleyman'a (a.s.) verdiği şeyin kendisini Rabbine boyun eğmeye sevkeder olduğunu Allahü teâlânın bilmesi onun ilmindendir. Allahü teâlânın işi ise icabına göredir.

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ۙ ﴿٨٢﴾

82. Şeytanlar arasından da, onun için dalgıçlık eden (ve inciler çıkaran) ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk.

Açıklaması:

82- Şeytanlardan onun için denize dalacak denize dalıp Süleyman (a.s.) için denizden cevherler çıkaracak olan **ve bundan başka** yani denize dalmaktan başka bina yapmak ve buna benzer işler **yapacak kimseleri de** musahhar kıldık.Biz **onları,** yaptıklarını ifsat etmekten **gözetim altında tutuyorduk.** Zira onlar geceden önce işi bitirdikleri vakit şâyet başka bir işte çalışmayacak olsalar (gündüzleri) yaptıkları işi bozarlardı.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ۚ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ ۖ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾

83. Eyyub'u da (an). Hani Rabbine: "Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmişti.

84. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.

Açıklaması:

83- Eyyub'u da hatırla! **Hani o,** bütün malını ve çocuğunu kaybetmek, vücudunun parçalara ayrılması ve hanımından başka bütün insanların kendisini terk etmesi ile üç sene veya yedi veya on sekiz sene imtihana tabi tutulup geçimi zorlaşınca **Rabbine dua ederek «Bana** (bu) **dert** (bu) sıkıntı (gelip) **çattı. Sen merhametlilerin merhametlisisin!» diye niyaz etmişti.**

Âyet-i kerimede yer alan «îz» «Eyyub» kelimesinden bedeldir.

340 Sad süresi 36.

84- Biz de onun niyazını **kabul ederek o zararı hemen gidermiştik.** Ve **tarafımızdan bir rahmet,** onlar da sabredip mükafata kavuşsunlar diye **ibadet edenlere de bir hatıra olmak üzere,** (ölen) erkek ve kız çocuklarının diriltilmeleri suretiyle her bir cinsiyetten üç ya da yedi tane olmak üzere **ona hem ailesini, hem de onlarla beraber** eşinden de **daha bir mislini verdik.** Çocukların gençlikleri de artırıldı.

Kendisine ait buğday harman yeri ile arpa harman yeri vardı. Allahü teâlâ iki tane bulut gönderip bunlardan biri, buğday harman yerine altın, diğeri ise arpa harman yerine gümüş yağdırdı. Nihâyet (ikisi de) doldu taştı.

Âyet-i kerimede yer alan «Rahmeten» kelimesi mefulu lehdir. «Min-indina» ise sıfatıdır.

وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنَاهُمْ فِى رَحْمَتِنَا اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

85. İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de (yâd et). Hepsi de sabreden kimselerdendi.

86. Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar hakikaten iyi kimselerdendi.

Açıklaması:

85- İsmail'i, İdris'i, Zülkifl'i de hatırla! (Bunların) **her biri** Allah'a itaat eden ve onun günahlarından **sabredenlerdendi.**

86- Onları da peygamberlikten müteşekkil olan **rahmetimizin içine aldık. Hakikaten onlar salihlerdendi.** Rahmetimize elverişli olanlardı.

Bütün gündüzlerini oruçla gecesinin de tamamını ibadetle geçireceğini ve kızmadan insanlar arasında hüküm vereceğini üzerine alıp bunda başarılı olunca kendisine (sözünün sahibi manasında) Zülkifl adı verilmiştir. Peygamber olmadığı rivâyet edilmiştir.

وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِى الظُّلُمَاتِ اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾

87. Zünnûn'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde: "Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!" diye niyaz etti.

Açıklaması:

87- Balık sahibini de ki o da Yunus bin Metta'dır. Hatırla! Hani kavminin merhametsizliğinden onlara karşı kızarak ve bu hususta kendisine de izin verilmemişken gitmişti de, bizim kendisini hiç sıkıştırmayacağımızı, yani onu balığın karnında tutma hükmümüz ile aleyhinde hüküm vermeyeceğimizi yahut da bundan dolayı kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı.

Âyet-i kerimede yer alan «iz» «Zennuni» kelimesinden bedeldir.

Derken gecenin karanlığı, denizin karanlığı ile balığın karnının karanlığından oluşan) karanlıklar içinde, «Senden başka hiçbir **ilah** yoktur. **Seni** noksanlıklardan **tenzih ederim. Ben gerçekten** kavmimin arasından izinsiz olarak çekip gitmemde **haksızlık edenlerden oldum» diye niyaz etmişti.**

Âyet-i kerimede yer alan «En» kelimesinin başından harf-i cer hazfedilmiştir. Yani «Bi-en» demektir.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ ؕ وَكَذٰلِكَ نُنْجِى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۸۸﴾

88. Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarırız.

Açıklaması:

88- Biz de duasını **kabul ile kendisini** bu sözleri sayesinde **kederden,** kurtardık. **İşte** biz onu nasıl kurtardıysak mü'minleri **de** dua ve niyazda bulunarak bizden yardım istediklerinde kederlerinden **böyle kurtarırız.**

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِىْ فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ۚ ﴿۸۹﴾

89. Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısısın, (her şey sonunda senindir).

Açıklaması:

89- Zekeriyya'yı da hatırla! **Hani Rabbine** «Ey **Rabbim! Beni yalnız bırakma!** Yani bana varis olacak çocuksuz bırakma! **Sen varislerin en hayırlısısın»** yarattıkların yok olduktan sonra bâki kalacak olan sensin» diyerek **niyaz etmişti.**

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسَارِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ؕ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ ﴿۹۰﴾

90. Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi

için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler.

Açıklaması:

90- Bunun üzerine biz de niyazını kabul **ettik** ve **kendisine** evlat olarak **Yahya'yı verdik.** Zevcesini **de** (doğum yapmaya) **elverişli** kıldık. Bu yüzden kısırlıktan sonra çocuk doğurdu.

Âyet-i kerimede yer alan «iz» Zekeriyya'dan bedeldir.

Gerçekten bunlar yani bahsi geçen peygamberler, hayır **işlerinde** ibadet konularında yarışırlar, rahmetimizi **umarak** ve azabımızdan **korkarak bize dua ederlerdi. Onlar** ibadetlerinde **bize derin saygı gösterenlerdi.**

وَالَّتِىٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَٓا اٰيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

91. Irzını iffetle korumuş olanı (Meryem'i de an.) Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kıldık.

Açıklaması:

91- Irzını lekelenmekten **koruyan o kızı** Meryem'i **de** hatırla **ki biz ona ruhumuzdan üflemiş,** yani Cibril'e emrettik. Şöyle ki entarisinin yakasından üfleyip Hz. İsa'ya hamile kaldı, **kendisini** de, oğlunu da **alemlere** insan, cin ve melekler alemine **ibret kıldık.** Çünkü annesi onu kocasız doğurdu.

اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً ۖ وَاَنَا۠ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

92. Hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin.

Açıklaması:

92- Ey muhataplar! **İşte bu** yani İslam dini **tek ümmet olarak sizin dininizdir.** Yani bu tek din üzerine olmamz gerekir.[341]

Ben de Rabbinizim. O halde yalnız bana ibadet edin. Beni birleyin!

وَتَقَطَّعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

93. (İnsanlar) kendi aralarında (din ve devlet) işlerinin birliğini bozdular. Halbuki hepsi bize döneceklerdir.

341 Âyet-i kerimede yer alan «Ümmeten vahideten» hal-i lazimedir. (Yani tek dinli olmak bütün peygamberler ve onlara uyanlar için lazım olan bir haldir.)

Açıklaması:

93- Onlar yani muhataplardan bazıları **aralarında işlerinde bölük bölük oldular.** Yani dinde ihtilafa düşerek din işlerinde fırka fırka oldular. Bunlar da Yahudi ve Hıristiyan gruplarıdır. Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Hepsi bize döneceklerdir,** yani amellerine göre karşılıklarını vereceğiz.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ ۚ وَاِنَّا لَهٗ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

94. Bu durumda her kim mümin olarak iyi davranışlar yaparsa onun çabasını görmezlikten gelmek olmaz. Zira biz onu yazmaktayız.

Açıklaması:

94- O halde kim mü'min olarak iyi amellerden bir şey **yaparsa, onun çabası inkar edilmez. Muhakkak biz** hafaza meleklerine amelini yazmayı emretmemiz suretiyle **onun amelini yazarız.** Ve ameline karşılık kendisine karşılığını veririz.

وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

95. Helâk ettiğimiz bir belde için artık (yeniden mâmur olmak) imkânsızdır; çünkü onlar geri dönemeyeceklerdir.

Açıklaması:

95- Helak ettiğimiz bir memleket (halkının)in **dönmeleri haramdır.** Yani dünyaya tekrar dönüşleri mümkün değildir.

Âyet-i kerimede «memleket» zikredilip halkı kastedildi. Yine Âyet-i kerimede geçen «La» kelimesi Zaiddir.

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman;

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِىَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِى غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

97. Ve gerçek vaad (ölüm, kıyamet) yaklaşınca, birden, inkâr edenlerin gözleri donakalır! "Yazıklar olsun bize! (derler), gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz; hatta biz zalim kimselermişiz."

Açıklaması:

96-97- Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc açılıp da yerden yüksek **her tepeden hızla inecekleri ve gerçek vaad olan** yani kıyamet günü **yaklaştığı vakit işte o zaman** yani durum şu ki o günün şiddetinden dolayı o günde **kafirlerin gözleri donakalmıştır.** «Vay **bize** vay bizim helakımız **Doğrusu biz bundan** bu günden dünyada **gafil idik. Hayır biz** peygamberleri yalanlamamız suretiyle kendimize **zulmeden kimseler olduk»** diyecekler.[342]

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ؕ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

98. Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz.

Açıklaması:

98- Muhakkak siz Ey Mekkeliler **ve Allah'ı bırakıp taptıklarınız** yani ondan başka taptığınız putlar **hep cehennem odunusunuz,** yakıtısınız. **Siz oraya gireceksiniz.**[343]

لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا ؕ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

99. Eğer onlar birer tanrı olsalardı oraya (cehenneme) girmezlerdi. Halbuki hepsi (tapanlar da tapılanlar da) orada ebedî kalacaklardır.

Açıklaması:

99- Eğer bunlar bu putlar sizin zannettiğiniz gibi **ilah olsalardı, cehenneme girmezlerdi. Halbuki** tapanlarla tapılanların **hepsi, orada ebedi kalacaklardır.**

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Orada onlara inim inim inlemek düşer. Yine onlar orada (hiçbir iyi haber) duymazlar.

Açıklaması:

100- Orada onlar tapanlar **için inim inim inlemek vardır.** cehennemin

342 Âyet-i kerimede yer alan «Hatta» onların dönmelerinin mümkün olmadığına gayedir. Âyet-i kerimede yer alan «Futihet» kelimesi şeddeli olarak da okunmuştur. «Yine âyet-i kerimede yer alan «Ye'cüc ve Me'cüc» kelimeleri de hemzesiz de okunmuştur. Bunlar iki kabilenin adıdır ve yabancı (Arap olmayan) kelimelerdir. Ye'cüc ve Me'cüc kelimelerinden önce muzaaf takdir edilir. Yani Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddi. Bu da kıyametin yaklaşması demektir. Yine âyet-i kerimede yer alan «Hiye» zamiri kıssadır. (Herhangi bir ismin yerini tutmaz.) Yine âyet-i kerimede yer alan «Ya» tenbih içindir.

343 Âyet-i kerimede yer alan «Leha» kelimesindeki lam harfi «fi» manasındadır.

aşırı derecede kaynamasından dolayı **onlar orada** hiçbir şey **işitmezler.**

اِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰٓى اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَۙ ﴿١٠١﴾

101. Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.

Açıklaması:

101- İbn Zibara (Hz. Peygamber'e gelerek) «Uzeyr, İsa ve meleklerede ibadet olunmuştur. O halde yukarıdaki âyete göre onlar da cehennemdedir" deyince bu âyet nazil oldu. **Şüphe yok ki kendileri için bizden en güzel** makam **takdir edilmiş olanlar var ya** ki adı geçenler de onlardan bir kısmıdır- **işte onlar, oradan uzaklaştırılmışlardır.**

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَاۚ وَهُمْ فِى مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَۚ ﴿١٠٢﴾

102. Bunlar onun uğultusunu duymazlar; gönüllerinin dilediği nimetler içinde ebedî kalırlar.

Açıklaması:

102- Onlar cehennemin sesini bile işitmezler. Gönüllerinin dilediği şeyler nimetler içinde ebedi kalırlar.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُۜ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size vaad edilmiş olan (mutlu) gününüzdür.

Açıklaması:

103- En büyük korku -ki o da kulun cehenneme atılma emridir- **bunları mahzun etmeyecek ve** kabirlerinden çıkarlarken **kendilerini melekler karşılayarak** onlara **«işte bu, size** dünyada **vaad olunduğunuz** (mutlu) **gününüzdür»** diyeceklerdir.

يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِۜ كَمَا بَدَاْنَٓا اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُۜ وَعْدًا عَلَيْنَاۜ اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104. (Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vaad ettiğimizi) yaparız.

Açıklaması:

104- Hatırla **o günü ki biz gökyüzünü Sicil** adındaki melekin öldüğünde insanoğlunun **sahifesini dürdüğü gibi düreceğiz.** Hiç yokken **ilk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde bir vaad olarak, yine onu** yok olduktan sonra **iade edeceğiz. Şüphesiz biz** vaad ettiğimiz şeyi **yapanlarız.**[344]

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da: "Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır" diye yazmıştık.

Açıklaması:

105- Yemin olsun! Biz Allah katındaki **ana kitaptan** (Levh-i Mahfuz'da) **sonra Zebur'da da** -Zebur burada kitap manasındadır- yani indirilmiş olan Allah'ın kitaplarında, arza cennet arazisine **benim salih kullarım varis olacaktır.» diye yazdık.** Buradakı hüküm her mü'min, kulu kapsamaktadır.

اِنَّ فِى هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

106. İşte bunda, (bize) kulluk eden bir kavim için bir mesaj vardır.

Açıklaması:

106- Muhakkak bu Kur'an'da onunla **amel eden bir kavim için** cennete girmede **tam bir yeterlilik** vardır.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

107. (Resûlüm!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

Açıklaması:

107- Ey Muhammed! **Biz** seni **alemlere** insanlara ve cinlere **rahmet olarak** yani seninle rahmet etmek için **gönderdik.**

344 Âyet-i kerimede yer alan «Yevm» kelimesi kendinden önce mukadder olan «üzkür» fiili ile mansuptur. Yine âyet-i kerimede yer alan «Lil-Kitabi"daki lam zaittir. Sahife manasındadır. Sicil ise meleğin ismidir. Yahut ta «Sicil» sahife, el-kitap, (ism-i meful olarak) yazılış manasında, «lam» ise «ala» harf-i cerri anlamındadır. (Mana: sahifeleri, yazılan kısmın üzerine dürer gibi...) Âyet-i kerimede yer alan «el-Kitap» bir kıraatte de çoğul olarak lil-kutub olarak okunmuştur. Yine aynı âyet-i kerimede yer alan «kema bede'na» cümlesindeki kaf «Nu'idu» fiiline taalluk etmektedir. «Nu'iduhu» fiilindeki zamir «Evvele» kelimesine aittir. «Kema bede'na"daki «ma» masdar ma'sıdır. Yine âyet-i kerimede yer alan «va'den" kelimesi kendinden önce mukadder olan «Va'adna» fiili ile mansuptur. (Meful-u mutlaktır.) Kendinden önceki cümlenin manasını kuvvetlendirmektedir.

قُلْ اِنَّمَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

108. De ki: Bana sadece, sizin ilâhınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi. Hâla Müslüman olmayacak mısınız?

Açıklaması:

108- De ki: «Bana, ancak sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyediliyor. Yani bana ilah konusunda ancak onun birliği vahyedilmektedir. **Şimdi siz** bana vahyedilen bir tek ilah prensibine **boyun eğiyor musunuz?»** Buradaki istifham emir manasındadır. Yanı boyun eğiniz. Teslimiyet gösteriniz.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ ۭ وَاِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ ﴿١٠٩﴾

109. Eğer yüz çevirirlerse de ki: (Bana emrolunanı) hepinize açıkladım. Artık size vaad olunan şey (mahşerde toplanma zamanınız) yakın mı uzak mı, bilmiyorum.

Açıklaması:

109- Bunun üzerine onlar bu tekliften **yüz çevirirlerse de ki: "Ben size harbi düpedüz ilan ettim.**

Gramer: Âyet-i kerimede yer alan «alâ sevâ» kelimesi Fail ve mefulden haldir. Yani bunu bilmede eşit olduğumuzu size bildirdim ki hazırlanasınız. Sizi bırakıp da bu konuda diktatör (despot) davranmıyorum. (Kendi bildiğimi yapmıyorum.) Size **vaad edilen** azap veya azabı içine alan kıyamet **yakın mı,** yoksa **uzak mı bilemem!»** Onu ancak Allah bilir.

اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿١١٠﴾

110. Şüphesiz Allah sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir.

Açıklaması:

110- Şüphesiz Allah, sizden ve sizden başkasından sudur eden iş ve **sözün açığını da o biliyor** siz ve başkasının gizlemekte **olduğunuz şeyi** sırrı da **o biliyor.**

وَاِنْ اَدْرِيْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿١١١﴾

111. Bilmiyorum, belki de o (azabın ertelenmesi), sizi denemek ve bir zamana kadar sizi (imkânlardan) faydalandırmak içindir.

Açıklaması:

111- Bilmiyorum! Belki bu yani vakti bilinmeyi de size bildirdiğim şey ile ne yaptığınızı görmesi için **sizin için bir imtihan, bir** vakte **kadar** yani ecellerinizin bitimine kadar **bir faydalanmadır.** Bu (met'aun ila-hin) «le'alle» ile umulan evvelkisine (fîtnetun leküm) mukabildir, (zıttır) Çünkü ikincisinde ummak söz konusu değildir. (Kesindir.)

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112. (Muhammed:) Rabbim! (Onlar hakkında) adaletinle hükmünü ver. Bizim Rabbimiz Rahmân'dır. Sizin anlattıklarınıza karşı yardımı umulandır, dedi.

Açıklaması:

112- «Ey **Rabbim!** Benimle beni yalanlayanlar arasında, onlara azap etmek veya onlara karşı zafer vermek suretiyle **hak ile hüküm** ver.

Ve Nitekim Bedir'de, Uhud'da, Ahzap savaşında, Huneyn'de ve Hendek'te (Hendeğin zikredilmemesi münasip olurdu. Zira Hendek savaşı ile Ahzap aynıdır) azaba uğradılar. Ve Efendimiz (s.a.v.) onlara karşı zafer elde etti.

Bizim **rabbimiz O çok esirgeyendir ki, sizin isnat ettiğiniz vasıflarınıza karşı "**Allah çocuk edindi" sözünüzle Allah'a, "O bir sihirbazdır" sözünüzle bana, "o şiirdir" sözünüzle de Kur'an'a karşı yalanlarımızdan **yardımına sığınılacak ancak O'dur» de** (veya dedi).

Âyet-i kerimede yer alan «Kul» kelimesi bir kıraatte «kâle» diye okunmuştur.

سُورَةُ الْحَجِّ

HAC SÛRESİ

Medine'de nâzil olup, 78 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾

1. Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!

Açıklaması:

1- Ey insanlar! Yani ey Mekkeli ve diğer insanlar **Rabbinizden korkun.** Yani O'na itaat etmek suretiyle azabından sakının. **Çünkü kıyametin sarsıntısı** yani akabinde -kıyametin pek yakın olduğunun belirtisi sayılan- güneşin batıdan doğacağı, yeryüzünün şiddetle sarsılması, bir tür azap sayılan insanların yüreklerini hoplatmada, **pek müthiş bir şeydir.**

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

2. Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir!

Açıklaması:

2- Onu göreceğiniz gün, onun sebebiyle **her emzikli kadın** bilfiil **emzirdiğinden vazgeçecek** yani (korkuya kapılarak) onu unutacak. **Ve her yüklü** yani gebe, **çocuğunu düşürecek. Sen** korkunun şiddetinden **insanları hep sarhoş göreceksin. Halbuki onlar** şarap içerek **sarhoş** olmuş **değillerdir. Lakin**

Allah'ın azabı çok şiddetlidir de onlar bundan korkuyorlar.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ۙ ﴿٣﴾

3. İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimseler vardır.

Açıklaması:

3- Bu âyet-i kerime, Madr b. el-Hars ve bir grup hakkında nazil olmuştur: **İnsanlardan birtakım kimseler vardır ki, Allah hakkında bir bilgileri olmadığı halde mücadale ederler.** «Melekler Allah'ın kızlarıdır, Kur'an öncekilerin masallarıdır» derler. Öldükten sonra tekrar dirilişi, inkar ederler. **Ve** mücadelelerinde **her inatçı** yani azgın **şeytanın ardına düşerler.**

كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهٗ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهٗ يُضِلُّهٗ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

4. Onun (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır: Kim onu yoldaş edinirse bilsin ki (şeytan) kendisini saptıracak ve alevli ateşin azabına sürükleyecektir.

Açıklaması:

4- Onun hakkında şöyle yazılmıştır şeytan hakkında şöyle hükmedilmiştir: **Kim bunu dost edinirse** yani ona uyarsa **muhakkak bu, o kimseyi saptırır ve doğru cehennem azabına** yani ateşe **götürür** davet eder.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۭ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَاۗءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـــًٔا ۭ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاۗءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْۢبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

5. Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin.

Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.

Açıklaması:

5- Ey insanlar! yani ey Mekkeliler! **Eğer öldükten sonra dirilmekten tereddütte** şüphede **iseniz, düşünün ki biz sizi** yani aslınız olan Adem'i **topraktan yarattık. Sonra** onun zürriyetini **bir nutfeden** meniden **sonra bir alakadan** -Alaka, pıhtılaşmış kandır **sonra şekli belirli** tasvir edilmiş ve hilkati tamamlanmamış **bir mudğadan** -Mudğa, lokma olacak kadar bir et parçasıdır- yarattık. Size kudretimizin kemalini **beyan edelim diye** ki siz bununla ilk yaratılıştan tekrar yaratabileceğimize delil getiresiniz. **Biz dilediğimiz bir süreye kadar** çıkış vaktine kadar **rahimlerde bekletiriz. Sonra sizi bir bebek olarak** yani bebekler olarak annelerinizin karınlarından **çıkarırız. Sonra da olgunluk çağına** yani kemale ve kuvvete - Bu çağ otuzla kırk yaş arasıdır- **erişesiniz diye** sizlere ömür veriyoruz, **içinizden kimi vefat eder.** Olgunluk çağına erişmeden ölür. **Yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz en** hasis - ki o da aşırı derecede yaşlılık ve aklın sulanmasıdır- **çağına kadar götürülür. Ki biraz ilimden başka sonra hiçbir şey bilmez** olsun. İkrime der ki:» Kim Kur'an okumayı alışkanlık haline getirirse bu duruma düşmez.» **Sen yeryüzünü de kupkuru** ölü **bir halde görürsün. Ama biz onun üzerine suyu indirdiğimiz vakit kıpırdanır** harekete geçer **kabarır** şişer ve artar **da her dilber** güzel **çiftten** türden **nebatlar bitirir.**[345]

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

6. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O, ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir.

Açıklaması:

6- İşte **bu** insanın yaratılışının başlangıcından yerin canlandırılmasının sonuna kadar zikredilenler **şundandır** şu sebeple (zikredilmiştir) **ki Allah hiç şüphesiz haktır.** Vardır ve daimdir **Ölüleri O diriltir; O her şeye kadirdir.**

وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ ﴿٧﴾

7. Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.

345 Âyet-i kerimede yer alan: «Nukirru» lafzı cümle-i müste'nifedir. Ayrıca «Min külli...» lafz-ı celilindeki «Min» zaidedir.

Açıklaması:

7- Kıyamet gelecektir. Onda hiç tereddüt şüphe yoktur. Allah kabirlerdeki insanları muhakkak diriltecektir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾

8. İnsanlardan bazısı, bir bilgisi, bir rehberi ve (vahye dayanan) aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın, Allah hakkında tartışır.

ثَانِىَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهٗ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾

9. Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek (kibir ve azamet içinde) Allah hakkında tartışmaya kalkar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyamet gününde ise ona yakıcı azabı tattıracağız.

Açıklaması:

8-9- Bu âyet-i kerime Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur: İnsanların öylesi de vardır ki hiçbir bilgiye beraberinde hiçbir rehbere ve yanında hiçbir aydınlatıcı nuru bulunan kitaba dayanmaksızın, sırf Allah'ın yolundan yani dininden şaşmak için yanını eğip bükerek yani kendini büyük görüp boynunu imandan çevirerek -ıtf, sağ yahut sol yan demektir- **Allah hakkında tartışmaya kalkar. Ona dünyada bir rezillik azap vardır.** Nitekim Bedirde katledilmiştir. **Kıyamet günü ise ona yangın azabını** yani ateşle yakma azabını **tattıracağız.**[346]

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

10. İşte bu, önceden yapıp ettiklerin yüzündendir (denilir). Elbette Allah kullarına haksızlık edici değildir.

Açıklaması:

10- Ve ona şöyle denilecek: **«Bunlar senin ellerinin yapıp gönderdiği günahlardan dolayıdır.** Yani senin yapıp gönderdiğin günahlardan dolayıdır, işlerin geneli eller kullanılarak görüldüğü için şahıs yerine -ellerin dışında başka uzuvlar değil de- bilhassa eller zikredilerek tabir olunmuştur. **Ayrıca Allah kullarına zulümkâr** yani zulüm sahibi **değildir»** ki suçsuz yere onları

346 Âyet-i kerimede yer alan «Saniye» haldir. Âyet-i kerimedeki «Liyadille» lafzı ya'nın fethası ve zammesi ile okunmuştur.

azaplandırsın.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ ۨ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿۱۱﴾

11. İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O, dünyasını da, ahiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir.

Açıklaması:

11- insanlardan kimi de Allah'a uçtan uca ibadet eder. Yani ibadetinde şüphe içerisindedir. Sebat ve istikrarsızlığı bakımından dağın ucunda durmakta olan adama benzetilmiştir. **Şöyle ki kendisine bir hayır** şahsında ve malında sıhhat ve selamet **dokunursa ona gönlü yatışır. Ama bir bela** şahsında ve malında bir zorluk ve hastalık **gelirse yüzü üstü dönüverir.** Yani küfre geri döner. Umduklarını kaçırmakla **dünyada ve** küfre geri dönmekle **ahirette hüsrana uğramıştır. İşte apaçık ziyan budur.**

يَدْعُوا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿۱۲﴾

12. O, Allah'ı bırakıp, kendisine ne faydası, ne de zararı dokunacak olan şeylere yalvarır. Bu, (haktan) büsbütün uzak olan sapıklığın ta kendisidir.

Açıklaması:

12- Allah'ı bırakır da ibadet etmediği taktirde **kendisine zararı** ibadet ettiği takdirde de **faydası olmayan şeye** puta **yalvarır** tapar, **işte bu** yalvarış haktan **büsbütün uzak olan sapıklığın ta kendisidir.**

يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهٖ ۭ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿۱۳﴾

13. O, zararı faydasından daha (akla) yakın olan bir varlığa yalvarır. O (yalvardığı), ne kötü bir yardımcı, ne kötü bir dosttur!

Açıklaması:

13- O kendisine tapmakla **zararı** *-Aklı sıra fayda vermiş olsa-* **faydalanmasından daha yakın olan bir varlığa tapar.** Ne **fena bir Mevla** yani yardımcı **dır O. Ve ne kötü bir yaran** arkadaş **dır** o.

Âyet-i kerimede yer alan «Lemen» lafzı üzerindeki «Lam» zaidedir.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

14. Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar.

Açıklaması:

14- Allahü teâlâ şüphe içerisinde olanın hüsranda olduğunu ferman buyurmasının hemen ardından bu âyet-i kerimede mü'minleri sevap ile yad ediyor: **Şüphe yok ki Allah iman edip** farz ve nafile ibadetlerden oluşan **salih amelleri işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Şüphe yok ki Allah dilediğini yapar;** kendisine itaat edene ikram eder. İsyan edeni alçaltır.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

15. Her kim, Allah'ın, dünya ve ahirette ona (Resûlüne) asla yardım etmeyeceğini zannetmekte ise, (Allah ona yardım ettiğine göre) artık o kimse tavana bir ip atsın; (boğazına geçirsin); sonra da (ayağını yerden) kessin! Şimdi bu kimse baksın! Acaba, hilesi (bu yaptığı), öfke duyduğu şeyi (Allah'ın Peygamber'e yardımını) gerçekten engelleyecek mi?

Açıklaması:

15- Her kim dünyada ve ahirette ona yani peygamberi Muhammed'e **yardım etmeyeceğini zannediyorsa, hemen göğe doğru** yani evinin tavanına **bir vasıta** ip **uzatsın!** İpin bir ucunu tavana, diğer ucunu da boynuna bağlasın **sonra da keşsin!** Yani kendini yerden kesmek suretiyle onunla intihar etsin! «Sahhah» adlı lügat kitabında da bu şekil tefsir edilmiştir. **Şimdi bu kimse baksın! Acaba** peygambere yardım edilmemesi konusundaki **hilesi** o konudaki **öfkesini giderecek mi?** İfade edilmek istenen mana şudur: Peygambere yardım ettiğimizden dolayı öfkesinden kendini boğup intihar etsin. Zira yardımdan geri dönüş yoktur.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16. İşte böylece biz o Kur'an'ı açık seçik âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah dilediği kimseyi doğru yola sevkeder.

Açıklaması:

16- İşte biz onu yani Kur'an'ın kalan kısmını **böyle** yani tıpkı bundan önceki âyetleri indirdiğimiz gibi **apaçık âyetler halinde indirdik. Ve şüphesiz ki Allah** hak yola varmasını **dilediği kimseye hidâyet verir.**[347]

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصَّابِـُٔيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ﴿١٧﴾

17. Mümin olanlar, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Açıklaması:

17- O iman edenler, o Yahudi olanlar, o Sabiîler -Bunlar Yahudilerden bir taifedirler- **O Hıristiyanlar, o ateşe tapanlar ve Allah'a ortak koşanlar var ya! Muhakkak Allah kıyamet günü aralarında** iman edenleri cennete koymak, onların dışındakilerini cehenneme atmak suretiyle **hükmünü verecektir. Çünkü Allah** onların yaptıklarından **her şeye şahittir.** Müşahede ilmiyle onu bilmektedir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ ۗ وَكَثِيْرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿١٨﴾

18. Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah di-lediğini yapar.

Açıklaması:

18- Görmedin mi bilmedin mi **ki göklerde ve yerde olan herkes güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, O hayvanlar hep Allah'a secde ediyor** yani kendisinden istenen vazifeyi eda etmekte O'na boyun eğmekte, **insanların bir çoğu da** -*Bunlar mü'min olanlardır*- boyun eğmeye ilaveten iman esasına dayalı olan secdeden imtina etmişlerdir. Allah **kimi hor bırakırsa;** bedbaht ederse **artık ona ikram edecek** onu bahtiyar kılacak **yoktur. Şüphesiz Allah** hor bı-

347 Âyet-i kerimede yer alan «Beyyinatin» «Zahiratin» manasında haldir. Ayrıca âyetin devamındaki «Ve ennellahe» lafzı «Enzelnahü»nün «Ha»sı üzerine atfedilmiştir.

rakmak ve ikram etmek ikilisinden **dilediğini yapar.**

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

19. Şu iki grup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir!

Açıklaması:

19- Bu iki sınıf, Rableri hakkında yani O'nun dini hakkında **birbirleriyle davaya kalkışan iki hasımdır.** Yani mü'minler bir hasım, yukarıda zikredilen beş kafir de bir hasımdır. Bu kelime müfrede de cemiye de şâmildir. **Küfredenler için** giyecekleri **ateşten elbiseler biçilmiştir.** Yani ateşle her taraftan kuşatılmışlardır. **Başlarının üstünden hamim;** hararetin son haddine ulaşmış, kaynar su **dökülür.**

يُصْهَرُ بِهِ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾

20. Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir!

Açıklaması:

20- Bununla karınlarının içindeki yağlar ve diğer muhteviyat **eritilir. Derileri de** bununla kızartılır.

وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

21. Bir de onlar için demir kamçılar vardır!

Açıklaması:

21- Bir de bunlara kafalarını tokmaklamak için **demirden kamçılar vardır.**

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

22. Izdıraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler ve: "Tadın bu yakıcı azabı!" (denilir).

Açıklaması:

22- Her ne zaman oradan yani ateşten orada kendilerine isabet eden **bir ıztıraptan ötürü çıkmak isteseler tekrar oraya iade edilirler.** Kamçılarla

oraya geri döndürülürler. **Ve** kendilerine:» **Tadın bakalım yangın azabını»** yani yakıcılığın son haddine ulaşmış azabı, denilir. Allahü teâlâ mü'minler hakkında ise şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۜ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

23. Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunanları, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Bunlar orada altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.

Açıklaması:

23- Şüphe yok ki Allah iman edip salih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada altın ve inciden bileziklerle yani altının inciyle işlenmesi suretiyle altın ve inciden yapılmış bileziklerle **süsleneceklerdir. Orada elbiseleri de ipek olacaktır.** O da dünyada erkeklere giyilmesi haram olan elbisedir.[348]

وَهُدُٓوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُٓوا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

24. Ve onlar, sözün en güzeline yöneltilmişler, övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.

Açıklaması:

24- Onlar sözün en güzeline hidâyet edilmişlerdir. Sözün en güzeli «Lailahe illallah»dır. **Evet onlar Hamid'in yoluna** yani övgüye layık olan Allah'ın yoluna ve O'nun dinine **hidâyet edilmişlerdir.**

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِۜ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25. İnkâr edenler, Allah'ın yolundan ve -yerli, taşralı- bütün insanlara eşit (kıble veya mâbed) kıldığımız Mescid-i Harâm'dan (insanları) alıkoymaya kalkanlar (şunu bilmeliler ki) kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız.

348 Âyette yer alan «Lülü» lafzı mecrur olarak mahalline atfen mansup olarak okunmuştur, (İkinci kıraata göre mana:» Altın bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir.» şeklinde değişir.-Çeviren)

Açıklaması:

25- Kafirlere, Allah'ın yolundan O'na itaatten ve **Mescid-i Haramdan -ki biz onu yerli** mukim **taşralı** yabancı **müsavi olmak üzere bütün insanlar için** kurban kesme mahalli ve ibadethane **yapmışızdır- men edenlere gelince: Her kim orada zulüm ile** yani bu sebeple **haktan sapmak isterse** Örneğin yasak olan bir davranışta bulunsa *-velev ki hizmetçiye sövmüş ola-* **biz ona acıklı** elem verici **azaptan** yani bir kısmını **tattırırız.**[349]

وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَالْقَآئِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

26. Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut.

Açıklaması:

26- Hatırla ki **bir zamanlar biz İbrahim'e** inşa etmesi için **Kâbe'nin yerini açıklamış** *-Kabe Tufan zamanı kaldırılmıştı-* **ve** ona şöyle emretmiştik: **Bana hiçbir şeyi ortak koşma! Beytimi tavaf edecekler için** orada **oturanlar** ikamet edecekler **için, rükû ve secde edenler** namaz kılanlar **için** putlardan **güzelce temizle.**

Âyet-i keimede yer alan; «er-Rükke'i» ve «Es-Süccedi» lafz-ı celilleri, «Raki'in» ve «sâcidin» kelimelerinin çoğuludurlar.

وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

27. İnsanlar arasında haccı ilân et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen argın develer üzerinde sana gelsinler.

Açıklaması:

27- Onlara haccı ilan et (onları hacca) çağır! Bu ferman üzerine İbrahim (a.s.) Ebu Kubeys dağı üzerinden yüzünü sağa, sola, doğuya ve batıya çevirerek: «Ey insanlar! Rabbiniz sizin için bir ev inşa etti ve üzerlerinize haccı farz kıldı. Şu halde Rabbinize icabet edin!» diye seslendi. Bunun üzerine haccedecekleri takdir edilmiş olan herkes, babalarının sulplerinden ve analarının rahimlerinden İbrahim'in (a.s.) bu nidasına: «Lebbeyk, Allahümme lebbeyk» Buyur Allah'ım, buyur emrine amadeyim) diyerek icabet etti. **Gerek yaya olarak,**

349 Âyet-i kerimede yer alan «ilhadin» lafzı üzerindeki «Ba», zaidedir. Ayrıca «Men-i şartıyye»nin cevabından «înne»nin haberi de anlatılmaktadır. Yani «Nüzikuhüm...» cümlesidir.

gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın binekler üzerinde yani (yolun etkisiyle) zayıflamış develer üzerinde, biniciler olarak **sana gelsinler!**[350]

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِى اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ ۚ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

28. Tâ ki kendilerine ait bir takım yararları yakînen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günler de Allah'ın ismini ansınlar. Artık ondan hem kendiniz yeyin, hem de yoksula, fakire yedirin.

Açıklaması:

28- Gelsinler de kendilerine ait dünyevi **menfaatlere** ticaret ile, yahut uhrevi menfaatlere yahut hem dünyevi hem de uhrevi menfaatlere -*Bu hususta müfessirlerin üç görüşü bulunmaktadır-***şahid olsunlar** hazır bulunsunlar **ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği dört ayaklı hayvanlardan:** hac için sevk edilenlerden ve (kurban için ayrılan) kurbanlıklardan olmak üzere, bayram günü ve sonrası boğazlanan deve, sığır ve koyundan **olanlar üzerine belirli günlerde** yani Zilhicce'nin onuncu gününde, yahut arefe gününden veya Kurban'ın birinci gününden itibaren teşrik günlerinin sonuna kadar olan günlerde -*Bu konuda üç ayrı görüş mevcutdur-* **Allah'ın adını ansınlar.** Müstehab kurban oldukları takdirde **siz de bu hayvanlardan hem yiyin hem de darda olanı, fakiri** yani aşırı derecede muhtaç olanı **doyurun.**

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

29. Sonra kirlerini gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Ev'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler.

Açıklaması:

29- Sonra kirlerini atsınlar yani tırnak uzunluğu gibi uzun zaman temizlik yapmamanın etkisiyle oluşabilecek kirlerini ve aynı sebeple keçeleşmiş saç ve kıllarını gidersinler. **Ve** hac için sevkedilen ve kurban için ayrılan hayvanlardan olan **adaklarını ifâ etsinler de o atik** yani eski -*Çünkü* o, *yeryüzünde tesis edilen ilk evdir-* **olan evi** ifada niyetiyle **tavaf etsinler.**

Âyet-i kerimede yer alan «Velyüfü» lafzı şeddesiz ve şeddeli olarak okunmuştur.

350 Âyet-i kerimede yer alan «Ye'tüke» lafzı, emrin cevabıdır. «Ricalen» lafzı «Kaimun-Kıyamün» gibi «Racilün» kelimesinin çoğulu olup «Müşaten» manasındadır. «Damirin» lafzı, erkeğe de dişiye de şamildir. «Ye'tiyne» lafz-ı celininin Nun'u, «Davamirü»ye râci olup manaya hamlen cemi olarak zikredilmiştir.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهٖ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّوْرِ ﴿٣٠﴾

30. Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.

Açıklaması:

30- Durum böyle yani emir yahut durum yukarıda zikredildiği gibidir. **Her kim de Allah'ın hürmetlerine tazim ederse** *–Allah'ın hürmetleri, saygısızlık yapılması helal olmayan şeylerdir-***bu,** yani onlara tazimde bulunmak, ahirette **Rabbi katında kendisi için daha hayırlıdır. Size,** «size ölü hayvan, (akar) kan, domuz eti, Allah'tan başkası namına kesilen hayvan, boğulmuş, yukarıdan yuvarlanmış, süsülmüş, canavar yeyip de ölmüş bulunan hayvanlar haram kılındı...»[351] Mealindeki âyet-i kerimede haram kılındıkları **okunanlar müstesna olmak üzere bütün hayvanlar helal kılındı.** Şu halde âyet-i kerimedeki istisna, munkatı'dır. Haramlılığın, ölüm vs. arızî sebeplerden ötürü dört ayaklı davarlar üzerinde söz konusu olması durumunda istisnanın muttasıl olması da caizdir. **O halde pislikten, putlardan kaçının. Yalan sözden** yani putlara telbiye edip Allah'a şirk koşmaktan yahut yalan yere şahitlik etmekten **kaçının.**[352]

حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِيْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ مَكَانٍ سَحِيْقٍ ﴿٣١﴾

31. Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın Hanifleri (O'nun birliğini tanıyan müminler olun). Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir.

Açıklaması:

31- Allah için Hanifler bütün dinleri bir tarafa bırakarak yalnızca O'nun dinini benimseyen Müslümanlar olarak... **O'na şirk koşmayanlar olarak...** *-makablinin manasını tekid mahiyetindedir-* (böyle yapın)! **Her kim Allah'a şirk**

351 (Maide: 3)

352 Âyet-i kerimede yer alan «Zalike» mukadder bir mübtedanın yani «el-Emrü» yahut «eş-Şa'nü»nün haberidir. Ayrıca âyetin devamındaki «el-Evsani» lafzı üzerinde bulunan «Min», beyan için olup cümle» .... ellezi hüve'l-Evsanü (putlardan ibaret olan pislikten...» takdirindedir.

koşarsa, sanki o, gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapmış yani çabucak yakalayıvermiş, **yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş** yani alıvermiş **gibidir.** Yani netice itibariyle böyle bir kimsenin kurtulmasının umulacak bir yönü yoktur.[353]

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

32. Durum öyledir. Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır.

Açıklaması:

32- Durum böyledir. Her kim Allah'ın şeairine tazimde bulunursa, şüphesiz bu yani o şeaire *-sedir: Kurbanlık için Harem-i şerif'e sevkedilen develerdir-* güzel yetiştirmek ve semizleştirmek suretiyle tazimde bulunmak, onların **kalplerinin takvasındandır.** Bu hayvanlar, kurbanlık oldukları anlaşılacak bir şeyle işaretlendikleri için «Şeair» diye isimlendirilmişlerdir. Örneğin develeri hörgüçlerinden bir demirle işaretlemek gibi.[354]

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

33. Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, Eski Ev'e (Kâbe'ye) kadardır.

Açıklaması:

33- Sizin için onlarda muayyen bir vakte kadar boğazlama vaktine kadar, onlara binmek ve onlara, zararsız şeyleri yüklemek gibi **bir takım menfaatler vardır. Sonra da helallik yerleri** yani boğazlanmaları helal olan mekan, **Beyt-i atik'tedir.** Yani onun yanıdır. Maksat; Harem sınırlarının tamamıdır.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

34. Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlâhınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun.

353 Âyet-i kerimede yer alan «Hünefae» ve «ğayre...» lafz-ı celilleri «ictenibü» fiilinin vav'ından haldirler.

354 Âyet-i kerimede yer alan «Zalike» lafz-ı celilinden önce mübteda olmak üzere bir «el-Emrü» kelimesi mukadderdir.

(Ey Muhammed!) O ihlâslı ve mütevazi insanları müjdele!

Açıklaması:

34- Her ümmet için, sizden önce geçmiş her Müslüman cemaat için **Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği davarların üzerine** onları boğazlarken **Allah'ın adını ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıldık, İmdi, sizin ilahınız tek bir ilahtır. O halde yalnız O'na teslim olun,** inkıyad eyleyin! **O ihlaslı** itaatkâr ve mütevazi **mü'minleri müjdele!**[355]

اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.

Açıklaması:

35- Onlar ki, Allah anıldığı vakit kalpleri titrer korkuya kapılır. Belalardan **başlarına gelene sabrederler. Namazı** vakitlerinde **dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan bir kısmını infak ederler** -tasadduk ederler.-

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36. Biz, büyükbaş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlar da sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yeyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.

Açıklaması:

36- Biz o kurbanlık develeri sizin için Allah'ın şeairinden dininin nişanelerinden **yaptık. Sizin için onlarda** geride zikredildiği gibi dünyada gerçekleşen **hayır vardır.** Ayrıca bir hayır da ahirette vardır. **Şu halde onlar ayakları**

355 Âyet-i kerimede yer alan «Menseken» lafzı «Kurban kesme» manasında, sin'in fethası ile masde «Kurban yeri» manasında; sin'in kesresi ile ism-i nekir okunmuştur.

üzerinde dururken sol ayağı bağlı olarak üç ayağı üzere dururken, boğazlama sırasında **üzerlerine Allah'ın ismini anınız.** Kesildikten sonra **yan üstü** yere **düştüklerinde ise** *-ki bu an onlardan yeme anıdır-* dilerseniz **onlardan yeyin.** Verilenle yetinen, istemeyen ve kendini göstermeyen **kanaatkâra ve ihtiyacını gizlemeyene** isteyene yahut kendini gösterene **yedirin. İşte böyle** yani bu şekil emrinize verdiğimiz gibi, kesilmeye ve binilmeye de **onları sizin emrinize verdik.** Aksi takdirde onlara tâkat vermezdik. **Umulur ki,** sizlere olan in'am ve ihsanıma **şükredesiniz.**

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37. Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!

Açıklaması:

37- Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Yani etler ve kanlar Allah'a yükseltilmez. **Lakin O'na sizin takvanız ulaşır.** Yani O'na yalnızca imanla birlikte sırf O'nun için işlediğiniz salih ameliniz yükseltilir. **O, kurbanlıkları böylece sizin emrinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı** sizi dininin bilgilerine ve haccının menasikine ulaştırdığından dolayı **Allah'ı tekbir ile yüceltesiniz. Güzel iş yapanları** tevhid düsturuna sahip olanları **müjdele!**

اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

38. Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder.

Açıklaması:

38- Muhakkak ki Allah iman edenlerden müşriklerin kötü emellerini **bertaraf edecektir. Çünkü Allah hiçbir** emanetine **hıyanet edeni ve** nimetine **nankörlük yapanı sevmez.** Bunlar da müşriklerdir. Yani şüphesiz Allah böyle yapanları cezalandırır.

اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39. Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebe-

biyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kâdirdir.

Açıklaması:

39- Kendilerine savaş açılanlara yani mü'minlere **zulme uğramış olmaları sebebiyle** kafirlerin kendilerine zulmetmesi dolayısıyla, savaşmaya **izin verildi.** Bu, cihad hakkında inen ilk âyettir. **Şüphesiz Allah, mü'minlere zafer vermeye kâdirdir.**[356]

اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40. Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, iç-lerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, gâliptir.

Açıklaması:

40- Onlar öyleleridir **ki,** başka bir sebeple değil, **sırf, «Rabbimiz** bir **Allah'tır» dedikleri için yurtlarından,** ihraç edilmeleri konusunda **haksızlığa uğrayarak çıkarıldılar.** Oysa bu söz haktır. Bu sözü sebep göstererek çıkarmak ise, haksız yere çıkarmaktır. **Eğer Allah, insanları bazısını bazısıyla def etmeseydi,** rahiplere ait **manastırlar,** Hıristiyanlara ait **kiliseler,** Yahudilere ait **havralar** -salavat: İbranice bir kelimedir- **ve** Müslümanlara ait **mescidler çoktan yıkılırdı. Ki buralarda** yani bu zikredilen yerlerde **Allah'ın ismi çokça anılmaktadır.** Halbuki buraların harap olmasıyla ibadetler de kesilmiş olurdu. **Elbette Allah kendine** yani dinine **yardım edeni muzaffer kılacaktır. Şüphesiz Allah,** yarattıkları üzerine **çok kuvvetli, çok güçlüdür.** Saltanatında ve kudretinde daima öndedir.[357]

اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾

356 Âyet-i kerimede yer alan: «Biennehüm» lafz-ı celalindeki «Ba» sebebiyyedir.

357 Âyet-i kerimede yer alan «Ba'zehüm» lafzı, «en-Nase»den bedel-i ba'zdır. Âyet-i kerimede yer alan «Hüddimet» lafzı, teksir ifade etmek için şeddeli olarak ve şeddesiz olarak okunmuştur.

41. Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten neh-yederler. İşlerin sonu Allah'a varır.

Açıklaması:

41- Onlar, o müminlerdir ki, kendilerini düşmanlarına karşı onlara yardım etmek suretiyle **iktidar mevkiine getirsek, namazı dosdoğru kılarlar; zekatı verirler, iyiliği emir, kötülüğü yasak ederler. Bütün işlerin sonu Allah'a dönecektir.** Yani ahirette bütün işlerin dönüşü yalnızca Allah'a olacaktır.[358]

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُوْدُۙ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيْمَ وَقَوْمُ لُوْطٍۙ ﴿٤٣﴾ وَّاَصْحٰبُ مَدْيَنَۚ وَكُذِّبَ مُوْسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكٰفِرِيْنَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٤٤﴾

42. (Resûlüm!) Eğer onlar (inkârcılar) seni yalanlıyorlarsa, (şunu bil ki) onlardan önce Nuh'un kavmi, Ad, Semûd (kavimleri de kendi peygamberlerini) yalanladılar

43. İbrahim'in kavmi de, Lût'un kavmi de (peygamberlerini) yalanladılar.

44. (Şuayb'ın kavmi olan) Medyen halkı da (Şûayb'ı) yalanladılar. Musa da yalanlanmıştı. İşte ben o kâfirlere süre tanıdım, sonra onları yakaladım. Nasıl oldu benim onları reddim (cezalandırmam)!

Açıklaması:

42- Bu âyet-i kerime Hz. Peygamber'e (s.a.v.) teselli mahiyetindedir: **(Habibim) Eğer (müşrikler) seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce Nuh'un kavmi, Ad** Hud'un kavmi **ve Semud** Salih'in kavmi **de (peygamberlerini) yalanlamışlardı.**[359]

43- İbrahim'in kavmi de Lut'un kavmi de (tekzib etmişlerdi)

44- Ashab-ı Medyen Şuayb'ın kavmi **de öyle! Musa da yalanlandı.** Onu Kıbtiler yalanladı. Kavmi İsrailoğulları değil. Yani bunların hepsi peygamberlerini yalanlamıştır. Şu halde sana düşen onları örnek almandır. **Ben de o kafirlere zaman tanıdım.** Kendilerinden azabı tehir etmekle onlara mühlet verdim. **Sonra onları** azapla **yakalayıverdim. Nasıl da oldu benim onları reddim.** Yani, peygamberlerini tekzib ettikleri için, kendilerini helak etmek suretiyle

358 Âyet-i kerimede yer alan «Ekamü's-salate» ve bu cümle üzerine matuf cümleler şartın cevabı, şart cümlesi cevabıyla birlikte de mevsulun sılasıdır. Mevsülden önce mübteda olmak üzere bir «Hum» kelimesi takdir edilir.

359 Âyet-i kerimede yer alan «Kavmü» lafz-ı celilinin müennes oluşu manaya itibarladır.

onları inkar edişim? Buradaki istifham, takrir içindir. Yani O, tam yerine varmıştır.

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾

45. Nitekim, birçok memleket vardı ki, o memleket (halkı) zulmetmekte iken, biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır.

Açıklaması:

45- Nitekim nice memleket vardı ki ben onu yani küfürleri sebebiyle halkını **zulüm yaparken helak ettim. Şimdi o memleketlerde duvarlar tavanları üzerine yıkılmış** düşüvermiştir. **Ve** nice **kullanılmaz hale gelmiş h**alkının ölümüyle terkediliş **kuyu(lar)** yine ehlinin ölümüyle ıssız kalmış **ulu** yüksek **saray(lar).**[360]

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

46. (Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur.

Açıklaması:

46- Onlar yani Mekkeli kafirler **yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, bu sebeple** kendilerinden önceki tekzib edenlerin başlarına gelenleri **düşünecek kalplere,** onların helak edilmelerine ve yurtlarının harabeye dönmesine ilişkin haberleri **işitecek kulaklara sahip olsunlar** da bunlarla ibret alsınlar. **Gerçek** hadise **şu ki, gözler kör olmaz; lakin sinelerdeki kalpler kör olur.** Bu ifade tekid mesabesindedir.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ ۚ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

360 Âyet-i kerimede yer alan «Keeyyin» lafzı «Kem» manasındadır. Âyet-i kerimede yer alan «Ehlektüha» lafzı, bir kıraatta «Ehleknaha» (Biz onları helak ettik) şeklinde okunmuştur.

47. (Resûlüm!) Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah vaadinden asla dönmez. Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.

Açıklaması:

47- Bir de senden açık azap istiyorlar. Elbette Allah azap indireceğine ilişkin **vaadinden caymaz.** Nitekim Bedir günü vaadini yerine getirmiştir. **Bununla beraber Rabbin indinde** azapla geçen ahiret günlerinden **bir gün, sizin** dünyada **saydıklarınızdan bin yıl gibidir.**[361]

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَاۚ وَاِلَىَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

48. Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır.

Açıklaması:

48- Nice memleketler vardır ki, zulmederlerken ben onlara mühlet vermiş, sonra onları -maksad halklarıdır- yakalayıvermişimdir. Sonunda varış dönüş ancak banadır.

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌۚ ﴿٤٩﴾

49. De ki: Ey insanlar! Ben ancak sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

Açıklaması:

49- De ki: «Ey **insanlar!** Ey Mekkeliler! **Ben ancak sizi apaçık uyaran** uyarısı apaçık olan **bir kimseyim** ve ben inananlar için bir müjdeleyiciyim.

فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. İman edip sâlih ameller işleyen kimseler için mağfiret ve bol rızık vardır.

Açıklaması:

50- Şu halde iman edip salih ameller işleyenler var ya! Onlar için günahlardan mağfiret ve bol rızık vardır. O da cennettir.

وَالَّذِينَ سَعَوْ فِىٓ اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

51. Ayetlerimiz hakkında (onları tesirsiz kılmak için) birbirlerini geri bırakırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar, cehennemliklerdir.

361 Âyet-i kerimede yer alan «Teuddüne» lafzı, ta'lı ve ya'lı olarak okunmuştur.

Açıklaması:

51- Âyetlerimiz: Kur'an **hakkında** onları tesirsiz kılmak gayreti içinde, Hz. Peygamber'e tâbi olanları **acizler addederek** yani onlara acizliği yakıştırıp, iman etmelerinin önüne geçmeye kalkışarak, yahut; bizim kendilerinden aciz olduğumuzu düşünerek -bir kıraatta ise «Muacizine» şeklindedir. Yani öldükten sonra tekrar dirilmeyi ve azabı inkar etmekle, bizi geçeceklerini zannedip bizimle yarışmaya kalkışarak- **koşuşturanlar ise, cehennemliklerin ta kendileridirler.**

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُوْلٍ وَّلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطٰنُ فِيْٓ اُمْنِيَّتِهٖۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِى الشَّيْطٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٢﴾

52. (Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

52- Biz, senden önce hiçbir Resûl -Resûl; tebliğe memur olan nebidir- **ve hiçbir nebi** -Nebi; tebliğe memur olmayan peygamberdir- **göndermedik ki O, bir şey temenni ettiği** okuduğu **vakit, şeytan O'nun temennisine** okuduğu şeye okuduğunun aslından olmayan ve o peygamberin kendilerine gönderildiği insanların hoşlarına gideceği türden olan **bir şey katmaya kalkışmasın.** Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Kureyş'in hazır bulunduğu bir mecliste, Necm Suresi'ndeki, «Gördünüz mü o Lat ve Uzza'yı ve üçüncüleri olan o Menat'ı?» (**19** ve **20**. âyet-i kerimeler) mealindeki âyet-i kerimelerden sonra kendi bilgisi ve iradesi olmaksızın sadece şeytanın diline katmasıyla, «İşte onlar bu yüce kuğulardır. Şüphe yok ki onların şefaatleri umulmaktadır.» diye okudu. Ve onlar buna çok sevindiler. Sonra Cibril gelip şeytanın diline Kur'an'dan olmayan bu sözleri kattığını kendisine haber verdi ve Hz. Peygamber bundan dolayı üzüldü. Bunun üzerine gönlü rahat olsun diye bu âyet-i kerime ile teselli edildi.[362] **Ama Allah, derhal şeytanın kattığını giderir** iptal eder. **Sonra âyetlerini muhkemleştirir.** Onları isbat eder. **Allah** şeytanın yukarıda zikredilenleri (Resûlünün di-

362 Müfessirin burada naklettiği ve diğer bazı müfessirlerin de naklettikleri «garanik» hadisesi, İmam Fahreddin er-Razi başta olmak üzere birçok tefsir ve hadis uleması tarafından uydurma kabul edilmiş ve «tevhidi isbat» düsturunun yanı sıra «O, hevasına göre konuşmaz, O'nun konuşması, kendisine vahyedilenden başkası değildir» (en-Necm: 3,4) mealindeki ayet-i kerimelerin ruhuna da aykırı bulunarak reddedilmiştir. Geniş Açıklama için bak: el-Cemel, ale'l-Celaleyn. C. 3 sf. 173-174, -Çeviren. Bu uydurma garanik hadisesini, tefsirine maalesef alan müfessirimizi Allahü teâlâ affetsin. (M. TALÜ)

line) kattığını, **ziyadesiyle bilendir,** ona bu konuda imkan vermesi hususunda da, **hikmet sahibidir.** Çünkü O, dilediğini yapar.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53. (Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler.

Açıklaması:

53- Şunun için ki, şeytanın kattığı şeyi kalplerinde maraz: şüphe ve nifak **bulunanlar ve kalpleri** gerçeği kabul etmekten **katı olanlar** yani müşrikler **için bir fitne** deneme **yapacaktır. Zalimler** kafirler **gerçekten uzak bir ayrılık içindedirler:** Hz. Peygamber (s.a.v.) ve müminlerle uzun bir görüş farklılığı içindedirler. Çünkü ilahlarından bahsedilirken dil, onları razı edecek bir ifadeye varmış, daha sonra ise bu, iptal edilmiştir.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

54. Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'an'ın) hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir.

Açıklaması:

54- Bir de kendilerine ilim Tevhid ve Kur'an **verilmiş olanlar, onun** yani Kur'an'ın **Rabbinden gelen bir hak olduğunu bilsinler ve O'na iman etsinler de kalpleri ona saygı duysun, rahat etsin Çünkü Allah, iman edenleri doğru bir yola yani** İslam dinine **hidâyet eder.**

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

55. İnkâr edenler, kendilerine o saat ansızın gelinceye, yahut da (kendileri için hayır yönünden) kısır bir günün azabı gelinceye kadar onun (Kur'an) hakkında hep şüphe içindedirler.

Açıklaması:

55- O küfredenler de o an kendilerine ansızın yani ölüm anı yahut kıyamet kendilerine hiç beklemedik bir anda **gelinceye kadar veya kısır bir günün** -kısır gün: içinde kafirler için hayra yer olmayan Bedir günüdür. Tıpkı hayır getirmeyen kısır rüzgar gibi. Ya da içinde gece olmayan kıyamet günüdür- **azabı çatıncaya kadar, ondan** yani Kur'an'dan **yana** şeytanın Hz. Peygamber'in diline kattığı ve sonradan iptal edilen şey dolayısıyla **bir şüphe içinde sürüp giderler.**

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٥٦﴾

56. O gün, mülk Allah'ındır. İnsanlar arasında hüküm verir. (Bu hüküm gereği) iman edip iyi davranışlarda bulunanlar Naîm cennetlerinin içindedirler.

Açıklaması:

56- O gün, yani kıyamet günü **mülk** yalnız **Allah'ındır. Aralarında** Müminlerle kafirler arasında, şimdi beyan edeceği şekilde **hükmünü verir. Artık iman edip salih ameller işleyenler,** Allahü teâlânın bir lütfuyla **Naim cennetlerindedirler.**[363]

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٥٧﴾

57. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için al-çaltıcı bir azap vardır.

Açıklaması:

57- Küfredip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için küfürleri dolayısıyla **alçaltıcı** şiddetli **bir azap vardır.**

وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٥٨﴾

58. Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, evet O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

363 Âyet-i kerimede yer alan «Lillahi» lafz-ı celilinin tazammum ettiği «istikrar» zarfı ("yevme"yi) nasbetmiştir.

Açıklaması:

58- Allah yolunda yani O'na itaat uğrunda, Mekke'den Medine'ye **hicret edip de, sonra öldürülmüş veya ölmüş olanları, hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla** -ki o da Cennet rızkıdır- **rızıklandıracaktır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır** verenlerin en üstünüdür.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

59. Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, halîmdir.

Açıklaması:

59- Onları, elbette hoşnut olacakları bir yere koyacaktır. O yer de cennettir. **Çünkü Allah,** onların niyetlerini **ziyadesiyle bilendir,** onları cezalandırmaktan da **gâyet halîmdir.**[364]

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

60. İşte böyle. Her kim, kendisine verilen eziyetin dengi ile karşılık verir de, bundan sonra kendisine yine bir tecavüz ve zulüm vâki olursa, emin olmalıdır ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir.

Açıklaması:

60- Hadise, **işte böyle** sana anlattığımızdan ibarettir. **Bir de** müminlerden **her kim,** müşrikler tarafından zulmen **kendine yapılan cezaya misliyle mukabele edip muakebe eder de** cezalandırır da; yani müşriklerin yaptıkları gibi haram ayda onlarla çarpışır da; **sonra yine** müşrikler tarafından **üzerine tecavüz edilirse,** yani evinden çıkartılmak suretiyle zulme maruz kalırsa, **Allah ona mutlaka yardım eder. Şüphesiz Allah** müminlerden **çok affedendir;** haram ayda çarpışmalarına karşın onları **çok bağışlayandır.**

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

61. Böylece (Allah, haksızlığa uğrayana yardım edecektir ve buna kâdirdir). Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Şu da muhakkak ki

364 Âyet-i kerimede yer alan «Müdhalen» lafzı, Mim'in zammesi ve fethası ile; masdar ve ism-i mekan olarak okunmuştur.

Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

Açıklaması:

61- Bu, yardım **şundandır: Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar.** Yani onlardan her birini –onunla artması suretiyle- diğerinin içine sokar, İşte bu hadise, yardımın menşei olan Allah'ın kudretinin eserinden bir parçadır: **Gerçekten Allah,** müminlerin dualarını ziyadesiyle işiten ve onları **hakkıyla görendir.** Zira imanı gönüllerine yerleştiren O'dur. Buna bağlı olarak da dualarına icabet etmiştir.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٦٢﴾

62. Böyledir. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir. O'nun dışındaki taptıkları ise bâtılın ta kendisidir. Gerçek şu ki Allah, evet O, uludur, büyüktür.

Açıklaması:

62- Yine **bu** yardım **şundandır: Çünkü Allah Hakkın** kalıcı olanın **ta kendisidir. Müşriklerin Allah'ı bırakıp yalvardıkları** taptıkları **şeylerse** -ki onlar da putlardır- **bâtılın** yok olmaya mahkum olanın **ta kendisidir. Ve gerçek şu ki, Allah yegane yücedir** yani kudretiyle her şeyin üzerindedir, **büyüktür.** O kadar ki, O'nun dışındaki her şey (O'nun azameti yanında) küçük kalmaktadır.[365]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ۚ ﴿٦٣﴾

63. Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır. (Her şeyden) haberdardır.

Açıklaması:

63- Görmedin mi bilmedin mi **ki, Allah gökten bir su** yağmur **indirdi de bu sayede yeryüzü** bitkilerle **yemyeşil oluveriyor.** İşte bu da O'nun kudretinin eserindendir. **Gerçekten Allah,** yağmurla yeryüzünden bitkiler çıkarmada, kullarına karşı **çok lütufkârdır.** Yağmuru geciktirmesi halinde onların kalplerinde oluşanlardan da **ziyadesiyle haberdardır.**

لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٦٤﴾

64. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hakikaten Allah, yalnız O zengindir, övgüye değerdir.

365 Âyet-i kerimede yer alan «Yedüne» lafzı, ya'lı ve ta'lı olarak okunmuştur.

Açıklaması:

64- Göklerde ve yerde ne varsa mülk bakımından **hepsi O'nundur. Hakikaten Allah, yalnız O,** kullarına muhtaç olmayacak kadar **zengindir,** dostları için **çok övülendir.**

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٥﴾

65. Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Açıklaması:

65- Görmedin mi ki, Allah yerde bulunan hayvanları **ve emriyle** izniyle, yolculuk ve yük taşımak için **denizde akıp giden gemileri hep sizin emrinize vermiştir. Göğü de kendi izni olmadıkça yere düşmekten** ve böylece helak olmanızdan -yahut, yere düşüp helak olmamanız için- **O tutuyor. Doğrusu Allah** gerek emrinize vermek ve gerekse semayı tutma konularında **insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.**

وَهُوَ الَّذِىْۤ اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ؕ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ ﴿٦٦﴾

66. O, (önce) size hayat veren, sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek olandır. Gerçekten insan, çok nankördür.

Açıklaması:

66- O, yoktan var etmekle **size hayat veren, sonra** hayat süreleriniz sona erdiğinde **sizi öldürecek, sonra** tekrar diriliş sırasında **yine diriltecek olandır. Gerçekten insan,** yani müşrik, Allah'ı tevhidi terketmekle O'nun nimetlerine karşı **çok nankördür.**

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ ؕ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٦٧﴾

67. Biz, her ümmete, uygulamakta oldukları bir ibadet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar (Ehl-i kitap) bu işte seninle çekişmesinler. Sen, Rabbine davet et. Zira sen, hakikaten dosdoğru bir yoldasın.

Açıklaması:

67- Biz her ümmet için bir ibadet tarzı bir şeriat **tayin etmişizdir ki, onlar bunun tatbikçileridirler** Onunla amel etmektedirler. **Öyle ise onlar bu işte** hayvan kesme işinde -çünkü onlar, «Allah'ın öldürdüğü hayvanı yemeniz, sizin öldürdüğünüzden daha lâyıktır» demişlerdi- **seninle çekişmesinler.** Bu cümleden: «Sen onlarla çekişme» manası maksuddur. Sen **Rabbine** yani O'nun dinine **davet et! Çünkü sen, gerçekten doğru bir hidâyet** din **üzeresin.**[366]

وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

68. Eğer seninle münakaşa ve mücâdeleye girişirlerse: "Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir" de.

Açıklaması:

68- Eğer seninle din konusunda **mücadele ederlerse, «Allah sizin yaptıklarınızı pekâlâ bilir** ve yaptıklarınızın cezasını verecektir» **deyiver.** Bu, savaşla emrolunmadan önceydi.

اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

69. Allah kıyamet gününde, ihtilâf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir.

Açıklaması:

69- Ve ey müminlerle kafirler! **Birbirinize muhalefet edip durduğunuz** örneğin iki fırkadan her birinin, diğerinin aksini söylediği **şeyler hakkında kıyamet günü Allah, aranızda hükmünü verecektir.**

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70. Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır.

Açıklaması:

70- Bilmez misin ki -Buradaki istifham takrir içindir- **Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir. Onlar** yani gökte ve yerde bulunan her şey **muhakkak bir kitaptadır.** Kastedilen kitap Levh-i Mahfuz'dur. **Şüphesiz ki bu** yani zikredilenleri bilmek **Allah'a göre kolaydır.**

366 Âyet-i kerimede yer alan «Menseken» lafzı, sin'in fethası ve kesresi ile okunmuştur.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

71. Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur.

Açıklaması:

71- Onlar yani müşrikler **Allah'ı bırakıp Allah'ın kendisine bir delil** hüccet ve dayanak **bilgileri olmayan şeylere** -ki onlar da putlardır- **ibadet ediyorlar. Ama o** şirk koşmak suretiyle **zulmedenler için** Allah'ın azabını kendilerinden def edecek **hiçbir yardımcı yoktur.**

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

72. Âyetlerimiz açık açık kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: Size bundan (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere (ceza olarak) bildirdi. O, ne kötü sondur!

Açıklaması:

72- Kendilerine karşı Kur'an'dan olan **âyetlerimiz açık açık** zahir olarak **okunduğu vakit, küfredenlerin yüzlerinde münkeri** yani o âyetleri inkarı, yani inkarın belirtisi olan hoşnutsuzluğu ve asık çehreliliği **sezersin. Neredeyse, kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak gibi olurlar.** Yani saldırarak içlerine düşüverecekler. **De ki: «Ben size bundan daha kötüsünü,** yani size, üzerinize okunan Kur'an'dan daha kerih gelecek bir şeyi **haber vereyim mi? O, ateştir. Allah onu küfredenlere,** «onların varışı orayadır» diye **vaad buyurdu. O ne kötü varış yeridir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Beyyinâtin» lafzı haldir.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهٗ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهٗ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

71. Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur.

Açıklaması:

71- Onlar yani müşrikler **Allah'ı bırakıp Allah'ın kendisine bir delil** hüccet ve dayanak **bilgileri olmayan şeylere** -ki onlar da putlardır- **ibadet ediyorlar. Ama o** şirk koşmak suretiyle **zulmedenler için** Allah'ın azabını kendilerinden def edecek **hiçbir yardımcı yoktur.**

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

72. Âyetlerimiz açık açık kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: Size bundan (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere (ceza olarak) bildirdi. O, ne kötü sondur!

Açıklaması:

72- Kendilerine karşı Kur'an'dan olan **âyetlerimiz açık açık** zahir olarak **okunduğu vakit, küfredenlerin yüzlerinde münkeri** yani o âyetleri inkarı, yani inkarın belirtisi olan hoşnutsuzluğu ve asık çehreliliği **sezersin. Neredeyse, kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak gibi olurlar.** Yani saldırarak içlerine düşüverecekler. **De ki: «Ben size bundan daha kötüsünü,** yani size, üzerinize okunan Kur'an'dan daha kerih gelecek bir şeyi **haber vereyim mi? O, ateştir. Allah onu küfredenlere,** «onların varışı orayadır» diye **vaad buyurdu. O ne kötü varış yeridir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Beyyinâtin» lafzı haldir.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهٗ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهٗ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ

وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

73. Ey insanlar! (Size) bir misal verildi; şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar. İsteyen de âciz, kendinden istenen de!

Açıklaması:

73- Ey insanlar!: Ey Mekkeliler! **Bir misal verilmektedir. Şimdi onu dinleyin!** Misal de şudur: **Şüphe yok ki sizin Allah'ı bırakıp** yani O'ndan başka **yalvarıp durduklarınız** taptıklarınız, -ki, onlar da putlardır- **bir sinek bile yaratamazlar. Velev ki hepsi bunun için** sineği yaratmak için **toplanmış olsunlar. Şâyet sinek onlardan;** üzerlerinde bulunan ve onlara sürülmüş olan koku ve za'ferandan **bir şey kapsa, putlar** aciz oldukları için **onu sinekten kurtaramazlar** geri alamazlar. Peki ya nasıl olur da (bu kadar aciz olan putlar) Allahü teâlâya ortaklar addedilerek tapılabilirler! Bu hadise hayretengiz bir husus olması bakımından «Darb-ı mesel» (misal vermek) diye tabir edilmiştir. **Talip de** tapan da **zayıf, matlup da** tapılan da![367]

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِیٌّ عَزِیزٌ ﴿٧٤﴾

74. Onlar, (Bu âciz putları Allah'a ortak koşmak suretiyle) Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür.

Açıklaması:

74- Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. O'na gereği gibi tazimde bulunamadılar. Çünkü onlar, bir sinekten kendini koruyamayan ve ondan hakkını alamayan putları O'na ortak koştular. **Muhakkak ki Allah, çok kuvvetlidir, azizdir** gâliptir.

اَللّٰهُ یَصْطَفِیْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌۢ بَصِیْرٌ ﴿٧٥﴾

75. Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah işitendir, görendir.

Açıklaması:

75- Allah, meleklerden elçiler seçer. İnsanlardan da elçiler seçer. Müşrikler, «içimizden Kur'an kala kala ona mı indirildi?!» deyince bu âyet-i kerime nazil olmuştur. **Gerçekten Allah** onların söylediklerini **ziyadesiyle işiten,** kimi

367 Âyet-i kerimede yer alan «Zübab» lafzı, cins isim olup müfredi «Zübabetün»dür. Zübab lafzı, müzekkere de müennese de şamildir.

elçi tayin edeceğini de **hakkıyla görendir.** Örneğin Cibril, Mikail, İbrahim, Muhammed ve diğer peygamberler -Allah cümlesine salat ve selam etsin- gibi.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

76. Onların önlerindekini de, arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.

Açıklaması:

76- Onların önlerindekini de, arkalarındakini de yani önceden gönderdiklerini de, geride bıraktıklarını da, geçmişte yaptıklarını da bundan sonra yapacaklarını da **bilir. Bütün işler, ancak Allah'a döndürülür.**

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

77. Ey iman edenler! Rükû edin; secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.

Açıklaması:

77- Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin! Yani namaz kılın. **Rabbinize ibadet edin** O'nu birleyin **ve** sıla-i rahimde bulunmak, ahlakın en güzellerine sahip olmak gibi **hayır işleyin ki, felah bulasınız** Cennette ebedi kalmakla kurtuluşa eresiniz.

وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ۗ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۗ مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ ۗ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ ۗ هُوَ مَوْلٰيكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

78. Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi). Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'an'da) size "Müslümanlar" adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır!

Açıklaması:

78- Hem Allah uğrunda gerektiği gibi bu uğurda bütün gücünüzü seferber ederek **cihad edin! Sizi O seçti:** Dini için o tercih etti. Zaruret hallerinde dini kolaylaştırmak suretiyle **üzerinize dinde bir güçlük de** yani zorluk da **yüklemedi.** Namazları kısaltmak, teyemmüm, ölmüş hayvan eti yemek, hastalık ve yolculuk durumlarında oruç tutmamak bunun örnekleridir. **Babanız İbrahim'in dini gibi. Bundan önce de** yani bu kitaptan önce de **bu kitapta da** yani Kur'an'da da **size Müslüman adını O,** yani Allah **taktı ki, peygamber** kıyamet günü size tebliğde bulunduğuna dair **size karşı şahit olsun. Siz de** evet siz de **bütün insanlara karşı** peygamberleri onlara tebliğde bulunduklarına dair **şahitler alasınız. Artık namazı dosdoğru kılın.** Onu kılmaya devam edin! **Zekatı verin! Ve Allah'a sarılın** O'na güvenin **ki, mevlanız** yardımcınız ve işlerinizi omuzlayan **ancak O'dur.** Ne **güzel Mevla O.... Ve ne güzel yardımcıdır** yani size yardım edendir O...[368]

368 Âyet-i kerimede yer alan «Hakke» lafzı masdariyet üzere mansubdur. Âyetin devamındaki «Millete», kaf harf-i cerrinin çekilmesiyle mansub olmuştur. «İbrahim'e» de atf-ı beyandır.

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 118 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ ﴿١﴾

1. Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir;

Açıklaması:

1- Mü'minler muhakkak felah bulmuşlar korktuklarından emin, umduklarına nail olmuşlardır.[369]

اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ ﴿٢﴾

2. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler;

Açıklaması:

2- Onlar ki, namazlarında huşû, tevazu sahibidirler.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَۙ ﴿٣﴾

3. Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler;

Açıklaması:

3- Onlar ki, boş söz ve diğer faydasız şeylerden yüz çevirirler.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَۙ ﴿٤﴾

369 Âyet-i kerimede yer alan «Kad» edatı olayın gerçekleşeceğini ifade etmek içindir.

4. Onlar ki, zekâtı verirler;

Açıklaması:

4- Onlar ki, zekatlarını verirler.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

5. Ve onlar ki, iffetlerini korurlar;

Açıklaması:

5- Onlar ki, ırzlarını haramdan **korurlar.**

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

6. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.

Açıklaması:

6- Ancak zevcelerine yahut sağ ellerinin malik olduklarına yani cariyelerine **karşı** (olan münasebetleri) **müstesna,** yani eşlerinden yahut cariyelerinden başka ırzlarını haramdan korurlar. **Çünkü onlar** bunlarla ilişkilerinde **kınanmış değillerdir.**

فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

7. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.

Açıklaması:

7- Artık kim de bunların yani eşleri yahut cariyeleri ile münasebette bulunmaya karşılık el ile şehvetini yerine getirmek gibi eş ve cariyelerinden **ötesini ararsa, işte onlar** kendilerine helal olmayan şeye uzanan **mütecavizlerin ta kendileridir.**

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

8. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler;

Açıklaması:

8- Onlar ki, emanetlerine ve kendi aralarında veya kendileri ile Allah arasındaki namaz ve benzeri konularda **verdikleri söze riâyet ederler.** Korurlar.[370]

370 Âyet-i kerimede yer alan «Emanat» kelimesi müfred olarak da okunmuştur.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9. Ve onlar ki, namazlarına devam ederler.

Açıklaması:

9- Onlar ki, namazlarına devam ederler. Namazlarını vaktinde kılarlar.[371]

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

10. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır;

11. (Evet) Firdevs'e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.

Açıklaması:

10- İşte onlardan başkası değil **sadece onlar varislerin ta kendileridir.**

11- Ki onlar Firdevs'e -ki cennetlerin en yüksek cennetidir- **varis olacaklardır.** Onlar orada ebedi kalacaklardır. Bu âyetlerde dönüşe (ahirete) işaret vardır. Bundan sonra başlangıcın zikredilmesi buna münasip düşmektedir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12. Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.

Açıklaması:

12- Yemin olsun! Biz insanı Adem'i **çamurdan** (süzülmüş) **bir hulasadan yarattık.** «Sülale» «Selel-tu'ş-şey'e mine'ş-şeyi» yani bir şeyi bir şeyden çıkardım, sözünden gelmektedir ki, o çıkan şey de onun özüdür, hulasasıdır. (Yani çamurun süzülmüş olan özünden demektir.)[372]

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾

13. Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik.

Açıklaması:

13- Sonra onu yani Adem'in nesli olan insanı **emin ve sağlam bir yerde** -ki o da Rahim'dir- **bir nutfe** meni **yaptık.**

371 Yine bu âyette yer alan «Salavat» kelimesi müfred olarak da okunmuştur.
372 Âyet-i kerimede yer alan «Min-tının» deki min harf-i cerri sülaleye taalluk etmektedir.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ ؕ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ ؕ ﴿١٤﴾

14. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.

Açıklaması:

14- Sonra o nutfeyi kan pıhtısı donuk kan **haline getirdik. Sonra kan pıhtısını bir** çiğnemlik kadar **bir parça et yaptık. O et parçasını da bir takım kemikler haline getirdik. Derken kemiklere et giydirdik.**[373]

Sonra ona ruh üfleyerek **başka bir yaratılış verdik. Yaratanların** yani suret yapanların **en güzeli olan Allah'ın şanı** (bak) **ne yücedir.**[374]

ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ؕ ﴿١٥﴾

15. Sonra, muhakkak ki siz, bunun ardından elbet öleceksiniz.

Açıklaması:

15- Sonra siz, bunun arkasından muhakkak öleceksiniz.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ ﴿١٦﴾

16. Sonra da şüphesiz, sizler kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.

Açıklaması:

16- Sonra siz kıyamet günü hesap vermek ve amellerin karşılığını almak için **diriltileceksiniz.**

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِيْنَ ﴿١٧﴾

17. Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.

373 Âyet-i kerimede yer alan «îzamen» kelimesi her iki yerde de bir kıraate göre «Azmen» olarak okunmuştur. Üç yerde zikri geçen «Halakna» kelimesi «Sayyerna» manasındadır.

374 «Ahsenu» kelimesinin mümeyyizi malum olduğu için hazfedilmiştir. Yani yaratma, suret yapma bakımından demektir.

Açıklaması:

17- Yemin olsun ki biz, sizin üstünüzde yedi yol yani yedi kat gök **yarattık.** Zira gökler meleklerin yollarıdır.

Kıraat: Âyet-i kerimede yer alan «Teraik» Tarikat'ın çoğuludur.

Ve biz altındaki **mahlukattan** üzerlerine düşüp de onları helak etmesinden **gafiller değiliz.** Bilakis göğü tutmaktayız. «Semayı da yere düşmekten o tutuyor.[375]

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِى الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُوْنَ ﴿١٨﴾

18. Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.

Açıklaması:

18- Gökten de onlara **yetecek kadar su indirdik de onu yerde iskân etik. Şüphesiz biz, onu gidermeye de kâdiriz.** Bu durumda insanlar hayvanları ile birlikte susuzluktan ölürler.

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿١٩﴾

19. Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.

Açıklaması:

19- İşte onunla sizin için hurmalıklardan, üzümlüklerden -ki Araplar'ın meyvelerinin en çoğu bu ikisidir- **nice bahçeler, bağlar yaptık ki, içlerinde sizin için birçok yemişler var.** Yaz ve kış **onlardan yersiniz.**

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿٢٠﴾

20. Tûr-i Sînâ'da da yetişen bir ağaç daha meydana getirdik ki, bu ağaç hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir.

Açıklaması:

20- Tûr-i Sina dağından **çıkan bir ağaç da** yarattık **ki hem yağ bitirir. Hem de yiyenlere katık olur** -ki bu da zeytin ağacıdır.-

Âyet-i kerimede yer alan «Sina» kelimesi, bir yer ismi olduğu için alemiyet ve tenislikten dolayı gayr-ı munsarif olarak sin'in fethası ile de okunmuştur.

375 Hac 65. ayetinde olduğu gibi.

Yine âyet-i kerimede yer alan «Tunbitu» fiili sülasi olarak da okunmuştur.

Âyet-i kerimede yer alan «ed-duhn» kelimesinin başında bulunan «ba harf-i cerri birinci kıraata göre zaid, ikinci kıraata göre ise muteaddi içindir. Bu da zeytin ağacıdır.

Yine âyet-i kerimede yer alan «Sibğın» kelimesi «ed-dühn» üzerine atıftır. Yani içine batırıldığında lokmaya renk veren bir katıktır, -ki o da zeytin yağıdır.-

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

21. Hayvanlarda sizin için elbette ibretler vardır. Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiririz. Onlarda sizin için birçok faydalar daha vardır; etlerinden de yersiniz.

22. Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.

Açıklaması:

21- Davarlarda yani deve, inek ve koyunlarda **sizin için gerçekten** kendisiyle ibret alacağınız **bir ibret** (ve) öğüt **vardır, karınlarındaki şeyden** yani sütlerinden **size içiririz. Sizin için onlarda** yünlerinden, tüylerinden, kıllarından ve bunlardan başka olan **daha birçok faydalar vardır. Onlardan yersiniz de.**

22- Hem onların yani develerin **hem de gemilerin üzerinde taşınırsınız.**

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik ve o: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız? dedi.

Açıklaması:

23- Yemin olsun ki biz Nuh'u kavmine (Peygamber) **gönderdik de** (onlara) **şöyle dedi:** «Ey **kavmim! Allah'a ibadet edin.** O'na itaat edin. Onu birleyiniz. **Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur.** Allah'tan başkasına ibadet etmenizle onun azabından **Hâlâ sakınmayacak mısınız?**[376]

376 Âyet-i kerimede yer alan «min-ilahin», ma'nın ismi, makablindeki car-mecrur da haberi,

فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰۗىِٕكَةً ۚ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَاۗىِٕنَا الْاَوَّلِيْنَ ۚ ﴿٢٤﴾

24. Bunun üzerine, kavminin inkarcı ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık."

Açıklaması:

24- Bunun üzerine kavminden ileri gelen kafir bir gürûh kendilerine uyanlara **şöyle dedi: «Bu sizin gibi bir insandan başkası değildir.** Kendisi başkan olmak ve siz de onun peşinden gidenler olmakla **size karşı** şereflenmek, **üstünlük** (sağlamak) **istiyor. Eğer Allah** kendinden başkasına ibadet edilmemesini **dileseydi, elbet** bu hususta insan değil de **melekler indirirdi. Biz evvelki atalarımızdan** yani geçmiş ümmetlerden **bunu** Nuh'un davet etmiş olduğu tevhidi **işitmedik.**

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٢٥﴾

25. "Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, bir süreye kadar ona katlanıp bekleyin bakalım."

Açıklaması:

25- «O, yani Nuh, kendisinde delilik hali bulunan bir adamdan başkası değildir. Onun için bir zamana, ölme zamanına kadar onu gözetleyin!»

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٢٦﴾

26. (Nuh), Rabbim! dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!

Açıklaması:

26- Nuh «Ey **Rabbim! Onların beni yalanlamaları nedeniyle** onları helak etmen suretiyle onlara karşı **bana yardım et!» dedi.** Bunun üzerine Allahü teâlâ onun duasını kabul ederek şöyle buyurdu.

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَاۗءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي

min harf-i cerri ise zaittir. (Bu zayıf bir görüştür)

الَّذِينَ ظَلَمُوٓا ۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

27. Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: Gözlerimizin önünde (muhafazamız altında) ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de, içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.

Açıklaması:

27- Biz de ona vahyettik ki: «Bizim gözetimimiz ve korumamız **altında ve bizim emrimizle gemi yap. Sonra** helak etme **emrimiz gelip** Fırıncıya ait **Fırın(ın)** suyu **kaynayınca** -ki bu Nuh (a.s.) için bir işaret (parola) idi- **hemen ona** yani gemiye (hayvanatın) **her bir sınıftan** yani erkek ve dişinin her bir sınıfından **iki tane** bir erkek ve bir dişi **koy.**[377]

Ve içlerinden helak edileceklerine dair **aleyhlerine söz geçmiş olanlar** -ki onlar da (kafir olan) hanımı ile Sam Ham ve Yafes'in aksine oğlu Kenan'dıdan **başka ehlini de** yani (iman eden) hanımını ve çocuklarını da (yükle). Bunun üzerine Nuh (a.s.) üç oğlunun hanımları ile birlikte ehlini gemiye bindirdi.- Hud suresinde ise «iman edenleri de (yükle). Zaten onun beraberinde bulunan az kimseden başkası da iman etmemişti.»[378] buyrularak iman edenlerin azlığına dikkat çekilmiştir.

Hanımları ile birlikte altı kişi oldukları rivâyet edilmiştir. Yine rivâyet edildiğine göre gemide olanların tümü yetmiş sekiz kişiden ibaretti. Bunların yarısı erkek, yarısı ise kadındı. **O zulmedenler** küfredenler **hakkında bana** helak edilmemeleri için **niyazda bulunma! Çünkü onlar boğulacaklardır.**

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

377 Âyet-i kerimede yer alan «isneyni» kelimesi «üslük» fiilinin mefulu olup «min» harf-i cerri ise «üslük» fiiline taalluk etmektedir. (Biz de meali buna göre verdik-Doğrusunu Allah bilir.) Hadis-i şerifte bildirildiğine göre: Allahü teâlâ Nuh (a.s.) için yırtıcı hayvan ile kuşları ve bunlardan başka diğer hayvanları bir araya getirip, iki elini de her bir sınıf hayvanın üzerine gezdirmeye başladı. Bunun üzerine sağ eli erkek sol eli ise dişi üzerine temas ederek bu şekilde onları gemiye yükledi.
Âyet-i kerimede yer alan «Külli» kelimesi bir kıraata göre tenvinli olarak okunmuştur. Buna göre «zevceyni» kelimesi «Üslük» fiilinin mefulü, «isneyni» kelimesi de onu tekid etmektedir.

378 (Hud-40)

28. Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde: "Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun" de.

29. Ve de ki: Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskân edenlerin en hayırlısısın.

30. Şüphesiz bunda (Nuh ve kavminin başından geçenlerde) birtakım ibretler vardır. Hakikaten biz (kullarımızı böyle) deneriz.

Açıklaması:

28- Artık sen ve beraberindekiler geminin üstüne doğrulunca hemen (şöyle) **de: «Bizi o kafirler gürûhundan** ve onların helak edilmesinden **bizi kurtaran** (selamete erdiren) **Allah'a hamd olsun.»**

29- Gemiden ineceğin esnada (şöyle) **de:** «Ey **Rabbim! Beni** indirilişi yahut yeri **bereketli** (olan) **bir yere indir, sen** bahsi geçen şeye **konuklayanların en hayırlısısın!»**[379]

30- Şüphe yok ki bunda anlatılan Nuh'un ve geminin kıssasında ve kafirlerin helak edilmeleri meselesinde Allahü teâlânın kudretine delalet eden **birçok ibretler** alametler **vardır. Doğrusu** durum şu ki Nuh'u onlara göndermek ve onun (onlara) nasihati ile Nuh'un kavmini **imtihan edenleriz.**[380]

ثُمَّ اَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَۚ ﴿٣١﴾

31. Sonra onların ardından bir başka nesil meydana getirdik.

Açıklaması:

31- Sonra arkalarından başka bir nesil kavim **yarattık.** Onlar da Ad kavmidir.

فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗۜ اَفَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ مَا هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

32. Onlar arasından kendilerine: "Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'tan korkmaz mısınız?" (mesajını ileten) bir peygamber gönderdik.

---

379 Âyet-i kerimede yer alan «Münzelen» kelimesi masdar yahut ism-i mekandır, ve Za'nın kesresi ile birlikte mim'in fethası ve kesresi ile de okunmuştur. Konaklama yeri demektir.

380 Âyet-i kerimede yer alan «in» şeddeden tahfiflenmiştir. İsmi ise zamir-i şandır.

33. Onun kavminden, kâfir olup ahirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler: "Bu, dediler, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içer."

Açıklaması:

32- Onlara da kendilerinden bir peygamber (olarak) Hud'u **gönderdik. «Allah'a kulluk edin! Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur.** Azabından **korkmuyor musunuz** da iman etmiyorsunuz (dedi).

33- Onun kavminden -dünya hayatında kendilerine nimet verdiğimiz halde küfredip ahirete kavuşmayı yani ahirete varılacağını yalanlayan- bir gürûh dedi ki: «Bu sizin gibi insandan başka bir şey değildir. Sizin yediğinizden yiyiyor; içtiğinizden içiyor!»

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾

34. "Gerçekten, sizin gibi bir beşere itaat ederseniz, herhalde ziyan edersiniz."

Açıklaması:

34- Vallahi, eğer kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz, bu takdirde yani ona itaat ettiğiniz vakit **muhakkak siz ziyan etmiş** yani aldanmış **olursunuz.**[381]

اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَآءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

35. "Size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, mutlak surette sizin (kabirden) çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?"

36. "Bu size vaad edilen (öldükten sonra yeniden dirilmek, gerçek olmaktan) çok uzak!"

37. "Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz."

381 Âyet-i kerimede hem kasem hem de şart yer almaktadır. Cevap cümlesi ise onlardan birincisine aittir. Bu cevapda ikincisinin cevabına gerek bırakmamaktadır.

38. "Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir; biz ona inanmıyoruz."

39. O peygamber: Rabbim! dedi, beni yalanlamalarına karşılık bana yardımcı ol!

40. Allah şöyle buyurdu: Pek yakında onlar mutlaka pişman olacaklar!

41. Nitekim, vukuu kaçınılmaz olan korkunç bir ses yakalayıverdi onları! Kendilerini hemen sel süprüntüsüne çevirdik. Zalimler topluluğunun canı cehenneme!

Açıklaması:

35- Size, öldüğünüz, bir toprak ve bir yığın kemik olduğunuz vakit (diriltilip) çıkarılmış olacağınızı mı vaad ediyor?[382]

36- O size vaad olunan kabirlerden çıkarılmak **ne kadar uzak!** Ne **kadar uzak!..**[383]

"Lima-tuadune"deki "lam" ise zaid olup beyan içindir.

37-0 yani hayat **bizim dünya hayatımızdan başkası değildir! Biz ölürüz,** oğullarımızın yaşamasıyla **yaşarız** (yani neslimiz devam eder). **Ama öldükten sonra diriltilmeyiz.**

38- O, yani peygamber **Allah'a karşı yalan iftira eden bir adamdan başkası değildir. Biz ona inanıcılar değiliz.»** Yani öldükten sonra dirilmeyi tasdik ediciler değiliz.

39- (O peygamber) **«Rabbim beni yalanlamalarına karşı sen bana yardım et» dedi.**

40- (Allahü teâlâ) «Az **bir** zaman (sonra) **mutlaka** inkarlarına **ve yalanlamalarına pişman olacaklar.» buyurdu.**[384]

41- Nihâyet onları adaletli olan azap ve helak **sayha(sı) yakalayıverdi** de öldüler **de kendilerini çer çöp haline getirdik.**

Gûsa: Kuruyan bitki demektir, yani onları kurumuş ot gibi bir hale getirdik.

Rahmetten **ırak olsun zalim** yalanlayan **kavim!..**

ثُمَّ اَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاۜ كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا

382 Âyet-i kerimede yer alan «Muhrecun» kelimesi birinci «Enne»nin haberidir, ikinci «Enne» ise birincisini te'kid etmektedir. Çünkü (amil ile mamul arasındaki) fasıla uzamıştır.

383 Âyet-i kerimede yer alan «Heyhate» kelimesi mazi isim fiildir. Masdar manasındadır. Yani uzak oldu, uzak oldu. (Uzak, uzak manasındadır.)

384 Âyet-i kerimede yer alan «min» harf-i cerri zaittir.

وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَۚ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

42. Sonra onların ardından başka nesiller getirdik.

43. Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

44. Sonra biz peyderpey peygamberlerimizi gönderdik. Herhangi bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, onlar bu peygamberi yalanladılar; biz de onları birbiri ardından yok ettik ve onları ibret hikâyelerine dönüştürdük. Artık iman etmeyen kavmin canı cehenneme!

Açıklaması:

42- Sonra onların arkasında başka nesiller, kavimler yarattık.

43- Hiçbir ümmet, ecelinden önce ölmek suretiyle **ecelini ne geçebilir, ne de** ecelini **geriletebilir.**[385]

44- Sonra biz her ikisi arasında uzun bir zaman bulunarak **peyderpey** peşpeşe **peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete peygamberi geldikçe, onu yalanladılar. Biz de onlardan kimini** helak etmek üzere **kiminin arkasına kattık. Ve onları dillere destan ettik. Artık uzak olsun inanmayan kavim!..**[386]

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍۙ ﴿٤٥﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَۚ ﴿٤٦﴾ فَقَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَۚ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

45. Sonra âyetlerimizle ve apaçık bir fermanla Musa ve kardeşi Harun'u gönderdik.

46. Firavun'a ve ileri gelenlerine de (gönderdik). Onlar ise kibire kapıldılar ve ululuk taslayan bir kavim oldular.

47. Bu yüzden dediler ki: Kavimleri bize kölelik ederken, bizim gibi olan bu iki adama inanır mıyız?

48. Böylece onları yalanladılar ve bu sebeple helâk edilenlerden oldular.

49. Andolsun biz Musa'ya, belki onlar yola gelirler diye, Kitab'ı verdik.

385 Mana dikkate alınarak, zamir müennes olarak getirildikten sonra müzekker getirildi.

386 Âyet-i kerimede yer alan «cae-ümmeten» kelimeleri iki hemzenin tahkiki ve hemze ile vav arasında ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

Açıklaması:

45-46- Sonra Musa ile kardeşi Harun'u mucizelerimizle ve apaçık hüccetimizle -ki onlar da (beyaz) el, asa ve bunlardan başka diğer mucizelerdir- **Firavun ve onun ileri gelenlerine gönderdik de** mucizelere ve Allah'a iman etmeyi **kibirlerine yediremediler. Onlar** zulüm ile İsrailoğulları'na **büyüklük taslayan zorba** (ve müstebid) **bir kavim idiler.**

47- Onun için dediler ki: «Kavimleri bize boyun büküp itaat' ederlerken bizim gibi iki beşere iman mı edecekmişiz?»

48- Böylece onları yalanladılar. Ve ardından helak edilenlerden oldular.

49- Yemin olsun ki biz Musa'ya kavmi Beni İsrail **belki** Tevrat sayesinde delaletten **hidâyete kavuşurlar diye, o kitabı** Tevrat'ı **verdik.** Firavun ve kavmi helak olduktan sonra Tevrat toptan kendisine verildi.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ﴿٥٠﴾

50. Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alâmet kıldık; onları, yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirdik.

Açıklaması:

50- Meryem'in oğlu İsa'yı da anasını da bir mucize kıldık. Allahü teâlâ iki mucize buyurmadı. Zira her iki hakkındaki mucize tektir. O da İsa'nın (a.s.) babasız olarak doğmasıdır.

Her ikisini de düz yani orada oturanların üzerinde oturabileceği sebilde dümdüz **ve suyu** yani gözlerin göreceği şekilde açık akar suyu **bulunan yüksek bir yerde barındırdık.** Buranın Beyt-i Makdis veya Dımaşk veya Filistin olduğu yönünde görüşler vardır.

يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًاۗ اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٥١﴾ وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُوْنِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًاۗ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِيْ غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٥٤﴾ اَيَحْسَبُوْنَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ وَّبَنِيْنَۙ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيْرٰتِۗ بَلْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿٥٦﴾

51. "Ey Peygamber! Temiz olan şeylerden yeyin; güzel işler yapın. Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim."

52. "Şüphesiz bu (insanlar) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir; ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının" (denildi).

53. Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler.

54. Şimdi sen onları bir zamana kadar gaflet ve sapıklıkları ile başbaşa bırak!

55. Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile.

56. Kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.

Açıklaması:

51- Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yeyin. Ve farz ve nafile olarak **güzel amel işleyin. Zira ben yaptıklarınızı hakkıyla bilenim.** Buna göre size mükafat vereceğim.

52- Ey Muhataplar biliniz ki **şu** yani İslam dini **bir tek din olarak sizin dininizdir.** Yani bu tek din üzerine olmanız gerekir.

Âyet-i kerimede yer alan «Ümmeten vahideten» kelimesi hal-i lazimedir.

Âyet-i kerimedeki "Enne" bir kıraatte nun'un sükunu ile, başka bir kıraatte de başlangıç cümlesi olarak, şeddeli olarak kesre ile de okunmuştur.**Ben de sizin Rabbinizim. Benden sakının.**

53- Fakat peygamberlere uyanlar **dinlerinde** Yahudilik, Hıristiyanlık ve bunlardan başka diğer bâtıl dinler gibi muhtelif **fırkalara** gruplara **ayrılmak, her fırka kendi yanındaki** din **ile böbürlenmek suretiyle parça parça oldular.**[387]

54- Şimdi sen onları yani Mekke kafirlerini **bir zamana** yani ölüp gidecekleri bir zamana kadar **sapıklıkları içinde bırak.**

55-56- Dünyada kendilerine verdiğimiz mal ve çoluk çocukla, biz onların hayırlarına acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır. Bilakis onlar bunun kendileri için bir istidraç olduğunun farkına varmıyorlar.

اِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَۙ ﴿٥٧﴾

57. Rablerine olan saygıdan dolayı kötülükten sakınanlar;

Açıklaması:

57- Gerçekten Rablerinden haya ederek azabından korkanlar

وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَۙ ﴿٥٨﴾

387 Âyet-i kerimede yer alan «Zubur» kelimesi «Tekatte'u» fiilindeki fail olan zamirden haldir.

58. Rablerinin âyetlerine inananlar; ;

Açıklaması:

58- Ve Rablerinin âyetlerine Kur'an'a **iman edenler,** tasdik edenler

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59. Rablerine ortak tanımayanlar;

Açıklaması:

59- Rablerine başkasını **ortak koşmayanlar!..**

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

60. Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar;

61. İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar.

Açıklaması:

60- Rablerinin huzuruna döneceklerinden kendilerinden kabul edilmeyeceğinden **yürekleri korku ile titreyerek verdiklerini** zekat ve yaptıkları salih amelleri (ona göre) **verirler** (ve işlerler).

Âyet-i kerimede yer alan «Enne»den önce mukadder bir harf-i cer lam'ı vardır.

61- İşte bunlar hayırlarda sürat yarışı yaparlar. Ve bunlar Allah'ın ezeli ilminde hayırlar için önde gidenlerdir.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62. Biz hiç kimseyi gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.

Açıklaması:

62- Biz hiçbir kimseye gücünün yani tâkatının **yeteceğinden başkasını teklif etmeyiz.** Mesela ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyen, kimse otururak kılsın. Oruç tutmaya gücü yetmeyen kimse yesin. **Nezdimizde hakkı söyleyen** kişinin yaptıklarını söyleyen **bir kitap** -ki o da amellerin kendisinde yazıldığı Levh-i Mahfuz'dur.- **Onlar** yani amelde bulunan kişiler **asla** hiçbir şeyle **haksızlığa uğratılmazlar.** İyi amellerin sevabından eksiltilmez. Günahlara da ilave de bulunulmaz.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

63. Hayır, onların (o inkârcıların) kalpleri bu hususta cehâlet içindedir. Ayrıca onların bundan (bu şirk ve inkârcılıklarından) öte birtakım (kötü) işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.

Açıklaması:

63- Fakat onların yani kafirlerin **kalpleri bu Kur'an'dan** (tam bir) **cehalet içindedirler. Hem onların bundan** müminler için anlatılan şeylerden **başka birtakım** (kötü) **işleri vardır ki, onlar için çalışıp dururlar. Bu** nedenle yaptıklarına karşı azap göreceklerdir.

حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾

64. En nihayet, refah ve bolluk içinde olanlarını sıkıntıya (veya azaba) uğrattığımızda, bakarsın ki onlar feryadı basarlar.

Açıklaması:

64- Nihâyet refah içinde olan zengin ve **reislerini azap ile** yani Bedir gününde kılıç **ile yakaladığımız vakit, hemen feryada başlayacaklardır.**

لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾

65. Boşuna sızlanmayın bugün! Zira bizden yardım göremeyeceksiniz!

Açıklaması:

65- Kendilerine şöyle denilir: **«Bugün feryat etmeyin. Çünkü bizden kurtulamayacaksınız.**

قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾

66. Çünkü âyetlerim size okunurdu da, siz, buna karşı kibirlenerek arkanızı döner, geceleyin (Kâbe'nin etrafında toplanarak) hezeyanlar savururdunuz.

Açıklaması:

66- Karşınızda Kur'an âyetlerimiz okunuyordu da siz gerisin geri dönüyordunuz.

مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

67. Çünkü âyetlerim size okunurdu da, siz, buna karşı kibirlenerek arkanızı

döner, geceleyin (Kâbe'nin etrafında toplanarak) hezeyanlar savururdunuz.

Açıklaması:

67- Ona yani Kâbe'ye yahut Harem-i Şerif'e, "biz onun ehliyiz, emniyet içindeyiz. Diğer insanlar yurtlarında böyle değildir" bahanesiyle inanmayı **kibrinize yediremiyor, musamereler yaparak** yani geceleyin cemaat halinde Beytullah'ın etrafında sohbetler yaparak **Kur'an'ı terk ediyordunuz.**[388]

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَآءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِينَۚ ﴿٦٨﴾

68. Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

Açıklaması:

68- Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Bu kelamı** yani peygamberin doğruluğunu gösteren Kur'an'ı **iyice düşünmediler mi?**[389]

Yoksa onlara evvelki atalarına gelmemiş bir şey mi (Peygamber mi) geldi?

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَۚ ﴿٦٩﴾

69. Yoksa Peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar?

Açıklaması:

69- Yoksa Peygamberlerini tanımadılar da, onun için mi onu inkar ediyorlar?

اَمْ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةٌۚ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

70. Yoksa onda bir cinnet olduğunu mu söylüyorlar? Hayır; o, kendilerine hakkı getirmiştir. Onların çoğu ise haktan hoşlanmamaktadırlar.

Açıklaması:

70- Yoksa «onda bir delilik var» mı diyorlar?

Bu dört yerdeki istifham muhataba, peygamberin doğruluğunu, evvelki ümmetlere peygamberlerin geldiğini, peygamberlerinin doğruluğunu ve ema-

388 Âyet-i kerimede yer alan «Samiren» kelimesi hal'dir. Âyet-i kerimede yer alan «Tehcurun» bu şekilde sülasi babından okunduğunda "Kur'an'ı terk ediyorsunuz", rubaiden okunduğunda "Peygamber ve Kur'an hakkında hezeyanda bulunuyorsunuz" manasını ifade etmektedir.

389 «Yeddebberu» kelimesinin aslı Yetedebberu idi. Ta dal'a idgam yapılmıştır.

netini bildiklerini ve peygamberde asla deliliğin bulunmadığı gerçeğini ikrar ettirmektedir.

Bilakis O, onlara hakkı yani tevhid esasını ve İslam kanunlarını içine alan Kur'an'ı **getirmiştir. Fakat onların çoğu haktan hoşlanmıyorlar.**[390]

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ؕ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ۙ﴿٧١﴾

71. Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, mutlaka gökler ve yer ile bunlarda bulunanlar bozulur giderdi. Hayır, biz onlara şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirdiler.

Açıklaması:

71- Eğer hak yani Kur'an onların istediği Allah'ın ortağı ve çocuğu -ki Allah bunlardan münezzehtir, Yücedir- gibi şeyleri getirmek suretiyle **keyiflerine tâbi olsaydı, göklerle yer ve bunların içinde bulunanlar muhakkak fesada uğrardı.** Yani Hakim birden fazla olunca adeten (ve aklen) bir konuda aralarında çekişeceklerinden dolayı gökler ve yerler görülen şu nizam ve intizamdan çıkardı. **Hayır! Biz onlara şereflerini** yani şerefleri onda olan Kur'an'ı **getirdik. Ama onlar şereflerinden yüz çeviriyorlar.**

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ ﴿٧٢﴾

72. (Resûlüm!) Yoksa sen onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Rabbinin vereceği daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

Açıklaması:

72- Yoksa, sen onlardan kendilerine getirmiş olduğun iman etmeye karşı **bir ücret mi istiyorsun? Rabbının mükafatı** sevabı, rızkı **daha hayırlıdır. Hem O, rızık verenlerin** ve mükafat verenlerin **en iyisidir.**[391]

وَاِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

390 Âyet-i kerimede yer alan «bel» intikal içindir.

391 Âyet-i kerimede yer alan «Hare» ile «Haraç» kelimeleri bir kıraatte her iki yerde de Harcen, diğer bir kıraatta da iki yerde de Haracen şeklinde okunmuştur.

73. Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.

74. Ahirete inanmayanlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.

75. Eğer onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik, iyice körleşerek azgınlıklarında direnirlerdi.

Açıklaması:

73- Şüphesiz sen, onları dosdoğru bir yola yani İslam dinine **çağırıyorsun.**

74- Fakat ahirete öldükten sonra dirilmeye, sevaba, cezaya **inanmayanlar bu yoldan sapmaktadırlar.**

75- Şâyet biz, onlara acıyıp da içinde bulundukları zararı yani Mekke'de yedi yıl kendilerine dokunan açlığı, (kıtlığı) **giderseydik mutlaka yine şaşkın şaşkın sapkınlıklarında ısrarla devam edeceklerdir.**

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

76. Andolsun, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarru ve niyazda da bulunmuyorlar.

Açıklaması:

76- Andolsun ki, biz onları açlık **azab(ı) ile yakaladık da yine Rablerine baş eğmediler. Onlar** dua ederek (el açarak) Allah'a **yalvarmazlar.**

حَتّٰٓى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

77. En nihayet üzerlerine, azabı çok şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır!

Açıklaması:

77- Nihâyet üzerlerine azabı çetin olan bir kapı açtığımız vakit bakarsın onlar onun içinde her türlü hayırdan **ümitlerini yitirmişlerdir.** Bu da Bedir gününde öldürülmeleri ile gerçekleşmiştir.[392]

وَهُوَ الَّذِى اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ ۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78. O, sizin için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratandır. Ne de az şükrediyorsunuz!

392 Âyet-i kerimede yer alan «Hatta» ibtida içindir.

Açıklaması:

78- Halbuki, sizin için kulakları, gözleri, kalpleri yaratan O'dur. Ne az şükrediyorsunuz.

Âyet-i kerimede yer alan «ma» azlığı kuvvetlendirmektedir.

وَهُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

79. Ve O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir. Sırf O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Açıklaması:

79- Yeryüzünde sizi yaratan O'dur. Hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz.

وَهُوَ الَّذِى يُحْىٖ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

80. Ve O, yaşatan ve öldürendir; gecenin ve gündüzün değişmesi O'nun eseridir. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız!

Açıklaması:

80- O, bir çiğnemlik et parçasına ruh üfleyerek **dirilten ve öldürendir. Geceyle gündüzün** karanlığı, aydınlığı, uzaması, kısalması ile **değişmesi de hep ona aittir. Hâlâ** O yüce yaratıcının yaptıklarını **düşünmez misiniz** de ibret almıyorsunuz.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

81. Buna rağmen onlar, öncekilerin dedikleri gibi dediler.

82. Dediler ki: Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden diriltileceğiz öyle mi?

Açıklaması:

81- Hayır! Onlar evvelkilerin dediği gibi dediler.

82- Onlar yani evvelkiler, «öldüğümüz ve bir toprak ve kemik olduğumuz zaman mı? Hakikaten biz mi diriltileceğiz?» Hayır! demişlerdir.[393]

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

393 Hemze her iki yerde de tahkik ve aralarında elif getirmek ve elifi terk etmekle birlikte iki vecih üzere ikinci hemzenin teshili ile de okunmuştur.

83. Hakikaten, gerek bize, gerekse daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından başka bir şey değildir!

Açıklaması:

83- Yemin ederiz ki, bize de atalarımıza da daha önce bu yani öldükten sonra dirilmek **vaad olunmuştur. Bu evvelkilerin** gülünç ve şaşılacak şeyler gibi uydurmalarından başka bir şey değildir» demişlerdir.[394]

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

84. (Resûlüm!) de ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?

Açıklaması:

84- Onlara **de ki: «Kimindir o yer ve ondaki** bütün mahlükat**lar** onların yaratıcısını ve sahibini **biliyor musunuz?**

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

85. "Allah'a aittir" diyecekler. Öyle ise siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız! de.

Açıklaması:

85- «Allahü teâlânındır» diyecekler, onlara **«o halde hiç öğüt almaz mısınız** siz» ki bilesiniz ilk defa yaratmaya kâdir olan öldükten sonra tekrar yaratmaya da kâdirdir.» **de.**[395]

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

86. Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş'ın Rabbi kimdir? diye sor.

Açıklaması:

86- (Yine) **De** ki: «**Kim o yedi göğün rabbi** ve O **büyük arşın** Kürs'ün **sahibi?»**

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

87. "(Bunlar da) Allah'ındır" diyecekler. Şu halde siz Allah'tan korkmaz mısınız! de.

---

394 Âyet-i kerimede yer alan «Esatir» kelimesi Usture'nin çoğuludur.

395 Âyet-i kerimede yer alan «Tezekkerun» kelimesi ikinci ta'nın zal'a idgam edilmesiyle de okunmuştur.

Açıklaması:

87- «Allah» diyecekler. «O halde ondan başkasına tapmaktan **sakınmaz mısınız» de.**

قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

88. Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir? diye sor.

Açıklaması:

88- De ki: «Her şeyin mülkü elinde olan kimdir ki, O himaye ediyor. Asla himaye edilmiyor? Biliyorsanız» (Haydi söyleyin).

«Melekut» kelimesindeki ta mübalağa ifade etmek içindir.

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

89. “(Bunların hepsi) Allah’ındır” diyecekler. Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz? de.

90. Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik; onlar ise hakikaten yalancılardır.

Açıklaması:

89- (Yine) **«Allah» diyecekler.**[396]

De ki: «O halde nasıl aldanıyor haktan, bir olan Allah’a ibadetten döndürülüyorsunuz. Yani nasıl bâtılmış izlenimini size veriyor.

90- Hayır! Biz onlara hakkı doğruyu **getirdik. Ama onlar** onu reddetme de **kesinlikle yalancıdırlar.**

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾

91. Allah evlât edinmemiştir; O’nunla beraber hiçbir tanrı da yoktur. Aksi takdirde her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.

Açıklaması:

91- O hak şudur **Allah, hiç evlat edinmiş değildir, onunla birlikte hiç-**

396 Âyet-i kerimelerde yer alan Allah lafz-ı celili iki yerde de, bahsedilen şeyler kime aittir, manasına binaen, lam har-i cerri ile de okunmuştur.

bir ilah da yoktur. O takdirde yani onunla birlikte bir ilah olsaydı **her ilah kendi yarattığını götürür** yani onda münferid kalır diğer ilahın kendi yarattığına hakimiyetini men etmeye çalışır **ve** (böylece) **elbette** galip gelmek için dünya krallarının durumu gibi **onlardan kimi kimine üstün olmaya çalışırdı. Onların vasf** (u- isnat) **ettikleri** bu gibi **şeylerden** onu tamamen **tenzih ederiz.**

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

92. Allah, gaybı da şehâdeti de bilendir. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok yüce ve münezzehtir.

Açıklaması:

92- Gizliyi de aşikârı da görünmeyeni de görüneni de **bilendir. O, onların** kendisine **ortak koştukları** o gibi **şeylerden yücedir.**[397]

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِى فِى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

93. (Resûlüm!) De ki: "Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi (dünyevî sıkıntıyı ve uhrevî azabı) mutlaka bana göstereceksen.

94. Bu durumda beni zalimler topluluğunun içinde bulundurma, Rabbim!"

Açıklaması:

93- De ki: «Ey **Rabbim! Eğer onlara vaad edilen** Bedir'de öldürülmeleri ile gerçekleşecek olan azabı **mutlaka** (bilfiil) **bana göstereceksen;**[398]

94- O halde, Rabbim, beni zalimler gürûhunun içinde bırakma ki, onlarla birlikte helak olmayayım.»

وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

95. Biz, onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette ki kâdiriz.

Açıklaması:

95- Onlara vaad ettiğimiz şeyi sana göstermeye elbette kâdiriz.

اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

397 Âyet-i kerimede yer alan «Alimi'l-gayb» cer ile okunduğunda sıfat, ref okunduğunda ise mukadder Huve'nin haberi olur.

398 Bu âyette yer alan «îmma» kelimelerinde şart edatı olan "în" harfinin nun'u zait olan ma harfine idgam yapılmıştır.

96. Sen, kötülüğü en güzel bir tutumla sav. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz.

Açıklaması:

96- Sen kötülüğü onların sana yaptıkları eziyeti **en güzel** haslet olan aldırış etmemek ve onlardan yüz çevirmekle **bertaraf et.** Bu emir, kılıç âyeti ile neshedilmiştir. **Biz onların neler vasfetmekte olduklarını çok iyi bileniz yani** onların yalanlarını ve dedikleri şeyleri çok iyi bileniz. Ve yaptıklarının karşılığını vereceğiz.

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

97. Ve de ki: Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım!

98. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım, Rabbim!

Açıklaması:

97- De ki: «Ey **Rabbim! Şeytanların** vesvese vererek **dürtüklemelerinden** (tahriklerinden) **sana sığınırım.**

98- Ey Rabbim! Onların işlerimde **huzurumda** (yanımda) **bulunmalarından sana sığınırım.** Zira onlar ancak kötülükle gelirler.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّٓى اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا ۭ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۭ وَمِنْ وَرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

99. Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim! der, beni geri gönder;"

100. "Tâ ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım." Hayır! Onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah vardır.

Açıklaması:

99- Nihâyet onlardan birine ölüm gelip çatınca, cehennemdeki yerini ve iman etseydi (gireceği) cennetteki yerini görünce (şöyle) **diyecektir: «Rabbim, beni** (dünyaya) **geri çeviriniz!** Âyetin «Beni çeviriniz» şeklinde çoğul gelmesi saygı ifade eder.

100- Tâ ki ben zâyi ettiğim ömür (denen) **şeyde** yanı ömrümün mukabilinde olacak «Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığına şehadet ederek» **iyi amelde bulunayım.»** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyaracak: **Hayır!** yani asla geri dönüş yok; **Bu yanı** Rabbim «beni geri çevir» sözü **sadece onun söylediği bir kelimedir** yani boş bir laftan ibaretti. **Önlerinde ise diriltilecek-**

leri güne kadar -ki o günden sonra zaten dönüş yok geri dönmekten onları **engelleyen bir perde vardır.**

فَإِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

101. Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar.

Açıklaması:

101- Birinci ve ikinci **Sûr'a üfürüldüğü zaman artık o gün aralarında** övünecekleri **ne bir nesebleri vardır** dünyadaki durumlarının aksine **ne de** neseblerinden **birbirlerine soruşurlar.**

Çünkü kıyametin bazı duraklarında kendilerini meşgul eden çok büyük bir iş, neseblerini soruşturmaktan alıkoyacaktır. Bazı durak yerlerinde ise ayılacaklar. (Kendilerine gelip soruşacaklar.) Âyette «onlar birbirlerine dönerek durumlarını sorarlar»[399] buyrulmuştur. (Demek ki bu iki âyet arasında çelişme yoktur.)

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

102. Artık kimlerin (sevap) tartıları ağır basarsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.

Açıklaması:

102- Kimin tartıları iyilikleri **ağır gelirse, işte onlar felah bulanların** umduklarına nâil olanların **ta kendileridir.**

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, artık bunlar da kendilerine yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedî cehennemdedirler.

Açıklaması:

103- Kimin de tartıları kötülükleri yüzünden hafif gelirse, onlar da kendilerine yazık edenlerin ta kendileri olup, onlar cehennemde ebedi kalacaklardır.

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104. Ateş yüzlerini yakar; orada suratları çirkin ve gülünç bir halde bu-

399 (Saffat: 27)

lunurlar.

Açıklaması:

104- Ateş yüzlerini yakar, orada onlar üst ve alt dudakları açılıp **dişleri sırıtıp kalacaktır.**

اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Size âyetlerim okunurdu da, siz onları yalanlardınız değil mi?

Açıklaması:

105- Onlara şöyle denilecektir. **«Benim** Kur'an **âyetlerim size okunurken** onlarla korkutulurken, **onları yalanlayanlar siz değil miydiniz?»**

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴿١٠٦﴾

106. Derler ki: Rabbimiz! Azgınlığımız bizi alt etti; biz, bir sapıklar topluluğu idik.

Açıklaması:

106- «Ey Rabbimiz! Bedbahtlığımız bize galebe etmişti. Ve bizler hidâyetten sapanlar gürûhu idik»[400]

رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

107. Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha (ettiklerimize) döner-sek, artık belli ki biz zalim insanlarız.

Açıklaması:

107- Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar! Eğer yine muhalefet yapmaya dönersek, o takdirde zalimler biziz!» derler.

قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

108. Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık!

Açıklaması:

108- Allahü teâlâ (aradan) dünya süresinin iki katı kadar geçtikten sonra (cehennem bekçisi) Malik'in lisanı ile onlara **«Sinin orada,** cehennemin içinde zelil ve hakir olduğunuz halde (benden) uzak olun! Azabın sizden kaldırılması

400 Âyet-i kerimede yer alan «Şikvetuna» kelimesi «Şekavetuna» şeklinde de okunmuştur. Her ikisi de aynı manada olan iki masdardır. (Kötü akıbet.)

hususunda **Benimle konuşmayın!** Bunun üzerine ümitleri kesilir.

اِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِىْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾

109. Zira kullarımdan bir zümre: Rabbimiz! Biz iman ettik; öyle ise bizi affet; bize acı! Sen, merhametlilerin en iyisisin, demişlerdi.

Açıklaması:

109- Çünkü kullarımdan bir fırka vardır ki, -ki onlar da muhacirlerdi- **«Ey Rabbimiz! Biz iman ettik; Bizi bağışla, bizi esirge. Sen esirgeyenlerin en hayırlısısın» derlerken**

فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِىْ وَكُنْتُمْ مِّنْهُمْ تَضْحَكُوْنَ ﴿١١٠﴾

110. İşte siz onları alaya aldınız; sonunda onlar (ile alay etmeniz) size beni yâd etmeyi unutturdu, siz onlara gülüyordunuz.

Açıklaması:

110- Siz onları eğlenceye aldınız, -Bilal, Suheyb, Ammar ve Selman[401] bunlardan bir kısmıydı- **hatta bu, beni hatırlamayı size unutturdu.**

Nihâyet onlarla meşgul olup alay etmeniz sebebiyle beni anmayı terk ettiniz. Unutturma sebebi fakir muhacirler olduğundan unutturma işi bunlara isnad edilmiştir.

Siz onlara gülüyordunuz.[402]

اِنِّىْ جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوْٓا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ ﴿١١١﴾

111. Bugün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim; onlar, hakikaten muratlarına erenlerdir.

Açıklaması:

111- Ben, sizin onlarla alay edip, eziyet etmenize karşı **sabretmelerine mukabil bugün onları** devamlı nimetlerle **mükafatlandırdım. Şüphesiz ki onlar** muradlarına **erenlerin ta kendileridir.» buyurdu.**[403]

---

401 Selman yerine Habbab denilseydi daha doğru olurdu. Zira Selman muhacirlerden değildi. Ravi.

402 Âyet-i kerimede yer alan «Suhriyyen» kelimesi Sin'in kesresi ile de okunmuştur, masdar olup eğlenmek manasındadır.

403 Âyet-i kerimede yer alan «înne» istinaf cümlesidir. Fetha okunduğunda «Ceza» fiilinin ikinci mefulü olur.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

112. (Allah inkârcılara) "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.

Açıklaması:

112- Allahü teâlâ Malik'in lisanı ile yine şöyle **buyurur: «Yerde** dünyada ve kabirlerinizde **kaç yıl kaldınız?»**[404]

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

113. "Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor" derler.

114. Buyurur: Sadece az bir süre kaldınız; keşke siz (bunu) bilmiş olsaydınız!

Açıklaması:

113- Onlar: «Bir gün yahut bir günden daha az kaldık, içinde bulundukları azabın büyüklüğünden dolayı bu süreyi küçük görüp bu konuda şüpheye düşmüşlerdir. **Sayanlara** yani halkın amellerini sayan meleklere **soruver!» derler.**

114- Allahü teâlâ Malik'in lisanı ile **buyurur:** «Siz **ancak pek az kaldınız. Şâyet** kaldığınız sürenin uzunluğunu **bilseydiniz,** cehennemde kalmanıza nisbetle bu süre pek az olurdu.[405]

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

115. Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?

Açıklaması:

115- «Ya sizi bir hikmet için değil de **ancak boş yere yarattığımızı ve bize dönmeyeceğinizi mi sandınız?»** Hayır! Mesele sizin sandığınız gibi değildir. Bilakis biz, sizi emir ve yasakla mükellef kılmak sonra da bize dönesiniz ve biz de, mükellefiyeti yerine getirmeye karşılık mükafatlandıralım diye sizi yarattık. «Ben insanları ve cinleri ancak (beni bilsinler ve) bana ibadet et-

404 Âyet-i kerimede yer alan «Kale» fiili «kul» olarak da okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «Sinine» kelimesi temyizdir.

405 Âyet-i kerimede yer alan «Kale» kelimesi önce geçen âyette olduğu gibi «Kul» olarak ta okunmuştur.

sinler diye yarattım.»[406] Âyet-i kerimede yer alan «la turce'un» kelimesi meçhul sigasıyla da okunmuştur.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

116. Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka tanrı yoktur, O, yüce Arş'ın sahibidir.

Açıklaması:

116- (Kayıtsız şartsız) **Hakim ve Hak olan Allah** abes ve buna benzer zatına yakışmayacak şeylerden **çok yücedir. O'ndan başka ilah yoktur. Kerim olan arş** ve kürsün **sahibidir.** Arş, çok güzel taht demektir.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۙ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهٖ ۙ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهٖ ۭ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾

117. Her kim Allah ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa, -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.

Açıklaması:

117- Her kim Allah ile beraber hakkında hiçbir delili bulunmayan başka bir ilaha taparsa onun hesabı, cezası ancak Rabbinin nezdindedir. Durum şu ki, kafirler felaha, saadete kavuşamazlar.[407]

وَقُلْ رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾

118. (Resûlüm!) De ki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin en iyisisin.

Açıklaması:

118- De ki: «Ey **Rabbim!** Müminleri **bağışla! Ve merhamet et!** Rahmette mağfiret üzerinde ziyadelik vardır.

Sen merhametlilerin en hayırlısısın.

Sen en güzel acıyansın.

406 (Zariyet: 56)

407 Âyet-i kerimede yer alan «La-burhane-lehu bihi cümlesi (ilah'ın) sıfat-ı kaşifedir. Bu sözün mefhum-u muhalifi yoktur.

سُورَةُ النُّورِ

NÛR SÛRESİ

Medine'de nâzil olup, 64 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

1. (Bu) Bizim inzâl ettiğimiz ve (hükümlerini üzerinize) farz kıldığımız bir sûredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda açık seçik âyetler indirdik.

Açıklaması:

1- Bu, bizim indirdiğimiz ve (hükümlerini üzerinize) farz kıldığımız bir suredir. Biz onda açık seçik âyetler delaletleri net olan âyetler **indirdik. Olur ki beller, tutarsınız düşünüp** öğüt alırsınız.[408]

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2. Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) on-lara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir grup da on-lara uygulanan cezaya şahit olsun.

---

408 Âyet-i kerimede yer alan «Farednaha» lafzı şeddesiz ve sure içindeki farzların çokluğuna binaen şeddeli olarak okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «Tezekkerune» lafzında, ikinci ta zal'e idgam edilmiştir.

Açıklaması:

2- Zina eden kadın ve zina eden erkekten yani evli olmayanlardan çünkü evli olmaları durumunda recm olunacakları sünnetle sabittir- **herbirine yüz celde** yani değnek **vurun.** (Arapça'da) «Celedehü» (onu celdeledi), «Darebe cildehü» cildine sopa attı) mânâsında kullanılır.

Buna ilaveten -sünnetle sabit olmak üzere- bir yıl da sürgün edilirler. Köle durumunda olanlar da mezkur hükümlerin yarısına tâbidirler. Bunlara tatbik edeceğiniz haddin bir kısmını terk etmek suretiyle **Allah'ın dini yani** hükmü **hususunda o ikisine karşı sizi sakın bir acıma duygusu kaplamasın! Eğer Allah'a ve ahiret gününe** yani öldükten sonra tekrar diriliş gününe **inanıyorsanız...** Bu cümle, şart edatının öncesindeki cümlenin ifade ettiği hükmü uygulamayı teşvik mahiyetindedir. Aynı zamanda o cümle şartın cevabı yahut cevabına delalet eder durumundadır. **Müminlerden bir taife de bunların cezasına** yani onlara atılan sopaya **şahit olsun.** Taife, bir görüşe göre üç, bir görüşe göre de şahitler adedince dört kişiden oluşur.[409]

اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۫ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3. Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, müminlere haram kılınmıştır.

Açıklaması:

3- Zina eden bir erkek, ancak zina eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla nikâhlanabilir evlenebilir. **Zina eden bir kadını da, ancak zina eden bir erkek veya müşrik nikâh edebilir.** Yani her birine uygun olan bu zikredilendir. Seçkin **müminlere bu** yani zinakâr kadınlarla evlenmek **haram kılınmıştır.** Fakir durumunda olan muhacir erkekler, kendilerine infakta bulunurlar diye zengin durumundaki fahişe müşrik kadınlarla evlenmeye kalkışınca bu âyet-i kerime nazil olmuştur. Bunu göz önünde bulunduran, bir görüşe göre haramlılık onlara mahsustur. Diğer bir görüşe göre ise âyet-i kerimenin ifade ettiği hüküm umumidir, ancak Allahü teâlânın «Bir de sizden bekâr olanları evlendirin...»[410] mealindeki âyeti ile nesh edilmiştir.

---

409 Âyet-i kerimede yer alan «ez-Zaniyetü ve'z-Zani» lafızlarının başındaki «el» takısı mevsule olup mübteda durumundadır. Şarta benzemesi dolayısıyla da, haberi durumundaki «Feclidü» cümlesinin başına «Fa» gelmiştir.

410 (Nur: 32)

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

4. Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.

Açıklaması:

4- Namuslu iffetli **kadınlara** zina ile isnadda **bulunup, sonra** onları zina ederken gördüklerine dair **dört şahit getirmeyenler olursa bunlara da** yani bunlardan her birine **seksen değnek vurun! Ve** hiçbir konuda **şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin! Bunlar** büyük bir günaha irtikab ettikleri için fâsıkların **tâ kendileridirler.**

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5. Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

Açıklaması:

5- Ancak bu iftiradan sonra tevbe edip amellerini **düzeltenler müstesna! Çünkü Allah** onların iftiralarını **çok bağışlayıcı ve** kendilerine tevbeyi ilham etmekle onlara karşı **çok merhametlidir.** Binaenaleyh böylece fâsıklıkları sona erer ve şahitlikleri kabul edilir.

Bir görüşe göre ise: Şahitlikleri kabul edilmez. Çünkü istisna son cümleyi («onlar fâsıkların ta kendisidir» cümlesini) bağlamaktadır.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾

6. Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir.

Açıklaması:

6- Eşlerine zina ile **isnadda bulunup da** bu konuda **kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince** -Bu hal, bir grup sahabinin başına gelmiştir- **onlardan her birinin, kendisinin,** zevcesine isnat ettiği zina konusunda **doğru**

söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına şehadet etmesi.[411]

وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ ﴿٧﴾

7. Beşinci defa da eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

Açıklaması:

7- Beşinci defasında da eğer bu konuda yalancılardansa, Allah'ın laneti kendi üzerinedir, demesi, üzerinden iftira haddini kaldırır.[412]

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِيْنَ ﴿٨﴾

8. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, kendisinden cezayı kaldırır.

Açıklaması:

8- Kadından cezayı, yani erkeğin şehadetiyle sabit olan zina haddini, **dört defa kocasının,** kendisine isnat ettiği zina konusunda **yalancılardan olduğuna dair Allah adına yemin ile şahitlik etmesi, kaldırır** defeder.

وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٩﴾

9. Beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.

Açıklaması:

9- Beşincisinde ise eğer kocası bu konuda **doğru söyleyenlerdense, Allah'ın gazabının kendisi üzerine olmasını söylemesidir.**

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠﴾

10. Ya Allah'ın size bol lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)!

Açıklaması:

10- Eğer Allah'ın bu konudaki suçunuzu örtmek suretiyle **fazl u rahmeti üzerinize olmasaydı ve Allah** gerek bu konuda ve gerekse diğer konularda tevbeyi kabul buyurmakla **tevbeleri kabul eden, ve** (yine) hem bu hususta, hem

411 Âyet-i kerimede yer alan «şehâdetü» lafzı mübteda, «Erbea şehadatin» de masdariyyet üzere mansubdur.

412 Bir önceki âyette geçen mübtedanın haberi: «Tedfeu anhü hadde'l-Kazfi»dir.

de diğer hususlarda vermiş olduğu hükmünde **hikmet sahibi olmasaydı,** bu konuda gerçeği ortaya koyar ve cezayı hemen müstehakkına verirdi.

اِنَّ الَّذِيْنَ جَآءُوْ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ ۭ لَا تَحْسَبُوْهُ شَرًّا لَّكُمْ ۭ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۭ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ ۚ وَالَّذِيْ تَوَلّٰى كِبْرَهٗ مِنْهُمْ لَهٗ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١١﴾

11. (Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşılık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

Açıklaması:

11- Müminlerin annesi Hz. Aişe'ye (r.a.) isnaden **Bu ağır iftirayı** bu en kötü yalan haberi **uyduranlar, şüphesiz sizin içinizden bir gruptur.** Müminlerden olan bir cemaattır. Hz. Aişe'nin ifadesiyle: «Hassan b. Sabit, Abdullah İbni Übeyy, Mistah ve Hamne bintü Cahş'dırlar.» Ey bu iftirayı uyduran grubun dışında kalan müminler! **Onu hakkınızda şer saymayın. Bilâkis o hakkınızda bir hayırdır.** Bu sayede Allah, sizlere bolca ecir bahşedecek, Aişe ve onunla birlikte gelenin itham edildikleri suçtan beraatlerini izhar edecektir. Hz. Aişe ile birlikte gelen Safvan idi. Nitekim Hz. Aişe validemiz anlatıyor: «Ben, örtü âyeti indirildikten sonra bir gazvede Hz. Peygamber'le (s.a.v.)beraberdim. Resûlullah gazvesini tamamlayıp geri döndü ve Medine'ye yaklaştı. Bir gece yola çıkılacağını duyurdu. Bunun üzerine ben de gidip ihtiyacımı giderdim ve kervanın konaklama yerine geri döndüm. Bir de gördüm ki gerdanlığım kesilmiş. -«Ikd» aynin kesresi ile, «Kılâde» (gerdanlık) demektir- Gerdanlığımı aramak üzere geri döndüm. Onlar, içinde olduğumu düşünerek, hevdeci mi -Hevdec: İçine binilen binektir- deveme yüklemişler. O sıralar kadınlar az yemek yediklerinden hafiftiler. -«Ulka» Ayn'ın zammesi ve Lam'ın sükunu ile, az yemek mânâsındadır.- Gerdanlığımı buldum ve onlar hareket ettikten sonra ordunun bulunduğu yere geldim. Daha önce bulunduğum yere varıp oturdum. Yokluğumu hissedecek ve bana geri dönecekler, diye düşündüm. Ben böyle düşünürken üzerime uyku çöktü ve uyumuşum. Safvan da ordunun arkasında kalmış, gecenin son kısmında konaklamış ve sabaha doğru hareket etmişti. -«Arrese» ve «İddelece» kelimeleri, Ra'nın ve Dal'ın şeddesi ile, gecenin sonunda istirahate çekilmek ve hareket etmek mânâlarındadırlar.- Ordunun konaklama yerine vardığında şafak sökmüştü. Derken oracıkta uyuyan bir insan karartısı -yani, şahsı- görmüş ve görünce beni tanımış. Hicab âyetinden önce de beni görürdü. O'nun beni tanıyıp istirca' etmesiyle- yani «İnna lillah ve inna ileyhi raciun» demesiyle - uyanıverdim ve derhal cilbabımla yüzümü örttüm, -yani çarşafımla yüzümü kapadım- Vallahi ne benimle bir kelime etti ne de

ondan bir kelime duydum. Ancak devesini çökertince «İnna lillah ve inna ilayhi raciun» dediğini işittim. Devenin ön ayağına bastı ve ben üzerine çıktım. Böylece bindiğim devenin yularını tutarak yoluna devam eti. Nihâyet öğlen sıcaklığında konakladıktan sonra kaylüle halinde iken orduya yetiştik. -«Mûğirine» ifal babından olup, sıcak bir yerde durmuş olarak, mânâsındadır- İşte tam bu sırada benim hakkımda helake giden gitti. Onlar içinde günahın büyüğünü yüklenen ise Abdullah b. Übeyy İbni Selül idi.« Hz. Aişe'nin sözü burada sona erdi. Allahü teâlâ buyuruyor ki, **O iftiracılardan her birine** yani boynuna bu hususta **kazandığı vebal vardır. Günahın büyüğüne sahip olana ise** yani vebalin büyüğünü yüklenip ilk önce içine dalan ve onu yayana ise -ki o da Abdullah b. Übeyy'dir- **büyük bir azap vardır.** O azap da ahiretteki cehennem ateşidir.

لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا ۙ وَقَالُوا هٰذَآ اِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾

12. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsn-ü zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?

Açıklaması:

12- Ne **olurdu, onu işittiğiniz vakit erkek ve kadın müminler kendileri hakkında** yani birbirleri hakkında **hüsn-ü zanda bulunsalar ve «bu açık bir iftiradır,** açık bir yalandır» **deselerdi ya!** Burada muhatapdan gaibe iltifat edilmiştir. Yani ey grup! Böyle zannetseydiniz ve böyle deseydiniz ya!

لَوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَآءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

13. Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler.

Açıklaması:

13- Onlar yani o grup **buna** onu bizzat müşahade eden **dört şahit getirselerdi ya! Madem ki şahit getiremediler. O halde onlar Allah katında** yani O'nun hükmüne göre, bu konuda **yalancıların ta kendileridirler.**

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِى مَآ اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.

Açıklaması:

14- Eğer dünya ve ahirette Allah'ın fazl-u rahmeti üzerinize olmasaydı, siz ey grup **o akıp gittiğiniz** daldığınız **dedikodu sebebiyle size muhakkak** ahirette **büyük bir azap dokunurdu.**

اِذْ تَلَقَّوْنَهٗ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَّا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَّتَحْسَبُوْنَهٗ هَيِّنًا ۖ وَّهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيْمٌ ﴿١٥﴾

15. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bu-nun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç)tur.

Açıklaması:

15- O sırada ki, siz o iftirayı dillerinizle birbirinize anlatıyordunuz. **Yani bazınız onu bazınızdan naklediyordu.** Hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağzınızla söylüyor ve bunu **hiçbir günahı olmayan** kolay bir şey sanıyordunuz. Halbuki o Allah katında **günah olması noktasında** çok büyüktür.[413]

وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهٰذَا ۖ سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيْمٌ ﴿١٦﴾

16. Onu duyduğunuzda: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz?

Açıklaması:

16- O iftirayı işittiğiniz vakit «Bunu söylemek bize düşmez **bize yakışmaz.** Hâşâ! **-«Sübhaneke» burada taaccüb içindir-** Bu büyük bir iftiradır **yalandır»** deseydiniz ya!

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْدُوْا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ ﴿١٧﴾

17. Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

Açıklaması:

17- Eğer bununla öğütlenecek müminler iseniz, böyle bir şeye bir daha

413 Âyet-i kerimede yer alan «Telekkavnehü» fiilinde iki ta'dan bir tanesi hazfedilmiştir. Ayrıca âyet-i kerimede yer alan «İz» lafzı, «Messeküm» yahut, «Efadtüm» filili ile mansubdur.

ebediyyen dönmenizi Allah size yasak ediyor:

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١٨﴾

18. Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

18- Allah size **emir ve nehiy konularındaki** âyetleri beyan ediyor. Allah, **emrettiğini de yasak ettiğini de** ziyadesiyle bilendir. **Ve o konuda** hikmet sahibidir.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾

19. İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Açıklaması:

19- Bu kötü haberin dilden dile iman **edenler hakkında onu** kendilerine nisbet etmek suretiyle **yayılmasını arzu edenlere** -ki onlar da haberi getiren gruptur- **dünyada** iftira haddi uygulamakla, ahirette -Allah'ın hakkı olması hasebiyle- cehennem ateşi ile **acıklı bir azap vardır. Allah,** o kötülüğün onlardan uzak olduğunu **bilir. Siz ise** ey o yalan haberi getiren grup! O kötülüğün onlarda mevcut olduğunu **bilemezsiniz!**

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾

20. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)!

Açıklaması:

20- Ve ey grup! **Eğer üzerinizde Allah'ın fazl-u rahmeti olmasaydı ve Allah** size karşı **çok şefkatli, çok merhametli olmasaydı,** cezanızı çoktan verirdi.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّىْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢١﴾

21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.

Açıklaması:

21- Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına yollarına yani onun süslemesine **tâbi olmayın. Kim şeytanın izlerine uyarsa o,** yani şeytanın izine uyan kimse o izlere tâbi olmak suretiyle fuhşu yani çirkini ve şer'an **kötü olanı emreder.** Ey grup, **Eğer üzerinizde Allah'ın fazl-u rahmeti olmasaydı,** uydurduğunuz iftira dolayısıyla **içinizden hiçbiri ebediyyen temize çıkamazdı.** Yani salih olmaz ve bu günaha tevbe etmekle ondan temizlenmiş olmazdı. **Lakin Allah, dilediğini** tevbesini ondan kabul buyurmakla günahından **tezkiye eder** temizler. **Allah, ziyadesiyle işiten,** maksadınızı **hakkıyla bilendir.**

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوا أُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾

22. İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstersinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

Açıklaması:

22- Bir de içinizden fazilet ve servet sahibi olanlar, yani zengin durumunda olanlar **akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermeyeceklerine yemin etmesinler.** Bu âyet-i kerime; teyzesinin oğlu, yoksul, muhacir ve Bedir ashabından olan Mıstah'a daha önceden infakta bulunan, ancak «İfk» dedikodusunun içinde yer alınca ona bir daha infakta bulunmayacağına dair yemin eden Hz. Ebu Bekir ve yine «ifk» konusunda en ufak bir söz sarfetmiş olanlara tasaddukta bulunmayacaklarına dair yemin eden bir grup sahabi hakkında nazil olmuştur. «Onların bu konudaki kusurlarını **affetsinler, bağışlasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah** mümin olanlar için **çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.»** Bu âyet üzerine Hz. Ebu Bekir: «Hay hay! Ben, Allah'ın beni bağışlamasını isterim» demiş ve Mıstah'a daha önce yaptığı yardıma devam etmiştir.

اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌۙ ﴿٢٣﴾

23. Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Onlar için çok büyük bir azap vardır.

Açıklaması:

23- Namuslu iffetli, fenalıklara bulaşmayı gönüllerinden hiç geçirmeyecek kadar fenalıklardan **habersiz,** Allah'a ve Resûlüne **inanan kadınlara** zina ile **iftira edenler, hakikaten dünyada ve ahirette lanete uğramışlardır. Onlara büyük bir azap vardır.**

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24. O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edecektir.

Açıklaması:

24- Bir günde ki, onların aleyhine dilleri, elleri ve ayakları kavlen ve fiilen **bütün yaptıklarına şahitlik edecektir.** O gün de, kıyamet günüdür.[414]

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

25. O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklardır.

Açıklaması:

25- O gün Allah, onlara gerçek cezalarını tastamam verecek onları kendilerine gerekli olan cezaya çarptıracak. **Ve Allah'ın aşikâr hak olduğunu bileceklerdir.** Çünkü onlara, şüpheyle baktıkları cezasının bir hakikat olduğunu ispat edecektir. Abdullah b. Übeyy de bunlardan biridir. Yukarıda zikredilen «Namuslu kadınlardan maksat, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zevceleridir ve bunlara iftira etmenin tevbesinden söz edilmemiştir. Surenin başında kendilerine iftira etmenin tevbesinden söz edilen kadınlar, Hz. Peygamber'in zevcelerinin dışında kalan kadınlardır.

414 Âyet-i kerimede yer alan «yevme» lafzı, bir önceki âyette yer alan «Lehüm» zarfının müteallakı olan «İstikrar» mânâsındaki bir fiil tarafından nasbedilmiştir. Âyet-i kerimede yer alan «Teşhedü» lafzı, ya'lı olarak da okunmuştur.

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَۘ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

26. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular, (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.

Açıklaması:

26- Kötü kadınlar veya sözler, insanlardan **kötü erkeklere,** insanlardan **kötü erkekler de kötü kadınlara** veya sözlere **yaraşır. İyi kadınlar** veya sözler, insanlardan **iyi erkeklere**, insanlardan **iyi erkekler de iyi kadınlara** veya sözlere **yaraşır.** Yani kötüye dengi, iyiye de dengi yaraşır. **Bunlar** iyi erkekler ve iyi kadınlar ki- Hz. Aişe ve Safvan da bunlar arasındadır- onların yani kötü erkeklerin ve kötü kadınların haklarında **söylediklerinden berîdirler. Onlar için** iyi erkekler ve iyi kadınlar için **mağfiret ve** cennette **cömertçe bir rızık vardır.** Hz. Aişe birkaç hususla iftihar etmiştir. İyi kadın olarak yaratılmış olması, kendisine mağfiret ve cömertçe bir rızık vaad olunması onun iftihar ettiği hususlardandır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere geldiğinizi farkettirip (izin alıp) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız.

Açıklaması:

27- Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip yani, izin alıp **ev halkına selam vermedikçe girmeyin!** Buna göre eğer bir kişi ise -bir hadis-i şerifte de varid olduğu üzere- «Es-Selâmü Aleyküm girebilir miyim?» der. **Bu, sizin için** izin istemeden girmenizden **daha hayırlıdır. Umulur ki** bunun daha hayırlı olduğunu **düşünürsünüz** de onu bellersiniz.

Âyet-i kerimede yer alan «Tezzekkerune» lafzında, ikinci ta, zal'e idgam edilmiştir.

فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْۚ وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün!" denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.

Açıklaması:

28- Eğer evlerde size izin verecek **kimse bulamazsanız, size izin verilmedikçe içeri girmeyin. Şâyet size** izin istedikten sonra **«geri dönün!» denirse, hemen dönün! Bu,** yani geri dönüşünüz, **sizin için** kapıda oturmanızdan **daha temizdir,** daha hayırlıdır. **Allah bütün yaptıklarınızı** yani izinli mi giriyorsunuz, izinsiz mi**, hakkıyla bilendir.** Şu halde size yaptıklarınızın karşılığını verecektir.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

29. İçinde kendinize ait eşyanın bulunduğu oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah, sizin açığa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.

Açıklaması:

29- Oturulmayan fakat yol kenarlarında bulunan ahırlar ve hanlar gibi **içinde,** girip korunmak vesair ihtiyaçlarınızı görmek suretiyle **sizin menfaatiniz bulunan evlere (izinsiz) girmenizde bir günah yoktur. Allah** sizin olmayan evlere girmeniz konusunda niyetinizin iyi mi yahut kötü mü olduğu noktasında **açıkladığınızı da** izhar ettiğinizi de **sakladığınızı da** gizlediğinizi de **bilir.** Müminler kendi evlerine girdikleri zaman kendi kendilerine de selam verecekleri hususundaki emr-i ilâhi (surenin sonunda) gelecektir.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30. (Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

Açıklaması:

30- (Habibim) Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakmaları helal olmayan şeylere bakmaktan **sakınsınlar ve ırzlarını** kendileri için helal olmayan bir yaklaşmadan **korusunlar. Bu, kendileri için daha temizdir.** Yani daha hayırlıdır. **Şüphesiz ki Allah, onların** gerek gözleri ile ve gerekse ırzları ile **bü-**

tün yaptıklarından haberdardır, ve onlara yaptıklarının karşılığını verecektir. Âyet-i kerimede yer alan «Min» lafzı, zaidedir.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ اَوْ اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِٓى اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِٓى اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.

Açıklaması:

31- Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini bakmaları helal olmayan şeylere bakmaktan **sakınsınlar ve ırzlarını** kendileri için helal olmayan bir yaklaşmadan **korusunlar, ziynetlerini açmasınlar** izhar etmesinler **Ancak bunlardan görünen kısımlar** -ki onlar da yüz ve ellerdir- **müstesnadır.** Şu halde (konuyla ilgili) iki görüşten birine göre, yabancı bir erkek, fitneden korkulmaması şartıyla yüz ve ellere bakabilir, ikinci görüşe göre ise haramdır. Çünkü bu fitneye düşürme ihtimali taşımaktadır. Fitneye sebebiyet vermemek için ikinci görüş tercih edilmiştir. **Baş örtülerini yakalarının üzerine vursunlar.** Yani baş örtüleri ile başlarını, boyunlarını ve göğüslerini örtsünler. Gizli olan **zinetlerini** -burada kastedilen zinet, yüz ve ellerin dışındakilerdir- **açmasınlar. Ancak kendi kocaları** yani eşleri, **yahut kendi babaları, yahut kocalarının babaları, yahut kendi oğulları, yahut kocalarının (başka kadından olan) oğulları, yahut kendi erkek kardeşleri, yahut erkek kardeşlerinin oğulları, yahut kız kardeşlerinin oğulları, yahut müslüman kadınlar, yahut**

ellerinin altında bulunanlar müstesna olup bunlar, göbekle diz kapağı arası dışındaki yerlere bakabilirler. Göbekle diz kapağı arasına, eşlerin dışındakilerin bakmaları haramdır. «Müslüman kadınlar» kaydıyla kâfir kadınlar çıkmış oldu. Şu halde müslüman kadınlar kendilerini kâfir kadınlara açamazlar. «Ellerinin altında bulunanlar» kaydı, kölelere de şamildir. **Yahut** -her biri cinsi güçten düşmek suretiyle- kadınlara **ihtiyacı kalmamış** yemeğin kalanlarını toplamak için **peşlerinde dolaşan erkekler, yahut henüz** cinsel ilişki için **kadınların gizli yerlerinin farkına varmamış çocuklar** (da yine) **müstesnadır.** Kadınlar göbekle diz kapağı dışındaki zinetlerini bunlara da açabilirler. **Gizledikleri zinetleri** ses çıkaran halhalleri **bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar.**

Karşılaştığınız yasak olan bakıştan ve diğer günahlardan **toptan Allah'a tevbe edin ey müminler! Tâ ki, felah bulasınız!** Tevbenizin kabulü dolayısıyla bundan kurtulasınız! Âyet-i kerimede erkekler, kadınlara teğlib edilmişlerdir.[415]

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ ۭ اِنْ يَّكُوْنُوْا فُقَرَاۗءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٢﴾

32. Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.

Açıklaması:

32- Bir de sizden bekarları -bu kelime, bakire olsun, dul olsun kocası olmayan kadınlara ve karısı olmayan erkeklere şamildir. Fakat hür olan kadınlar ve hür olan erkekler için söz konusudur- **ve kölelerinizle cariyelerinizden iyi olanları** yani Müslüman olanları **evlendirin! Eğer onlar** yani hür olan erkekler **fakir iseler, Allah,** evlenmekle **onları lütf-u kereminden zengin eder. Allah'ın ihsanı** yarattıkları için **geniştir,** onları **hakkıyla bilendir.**[416]

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا ۠ وَّاٰتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ ۭ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَي الْبِغَاۗءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوْا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَمَنْ يُّكْرِهْهُّنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْۢ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٣﴾

415 Âyet-i kerimede yer alan «Gayri» lafzı, sıfat olmak üzere mecrur, müstesna olmak üzere mansub olarak okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «Bu'uletihinne» lafzı, «Zevcün» mânâsında, «Ba'lün» kelimesinin çoğuludur.

416 Âyet-i kerimede yer alan «Eyâmâ» lafzı, «Eyyımün» kelimesinin çoğuludur.

33. Evlenme imkânını bulamayanlar ise; Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köleler ve câriyelerden) mükâtebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

Açıklaması:

33- Evlenme imkânı yani evlenmeleri için gerekli olan mehir ve nafaka **bulamayanlar, Allah lütfundan onları zengin edinceye** varlıklı kılıncaya ve böylece nikâhlanıncaya **kadar iffetlerini** zinadan **korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan** köle ve cariyelerden **mükâtebe isteyenleri de eğer kendilerinde bir hayır,** yani kitabet bedelini ödeme konusunda güvenirlik ve çalışıp kazanma gücü **biliyorsanız, hemen mükâtebe yapın!** Mükâtebe yapmak, örneğin bir kimsenin (köle veya cariyesine) "İki ayda iki bin dirhem karşılığında, her ay bin dirhem ödemen kaydıyla seni mükâteb kıldım. İk ibin dirhemi ödeyince hürsün" deyip köle veya cariyesinin, «Kabul ettim" demesidir. **Onlara Allah'ın size verdiği maldan** size karşı üstlendikleri borçlarını ödemede kendilerine katkı sağlayacak bir miktar **verin.** Bu, efendilere hitaben bir emirdir. Üstlendikleri miktarın bir kısmını indirmek de onlara vermek yerine geçer. Zor kullanarak **dünya hayatının geçici menfaatini kazanacaksınız diye genç kadınlarınızı** yani cariyelerinizi, **eğer onlar** zinaya karşı **iffetli olmak isterlerse, kendilerini fuhşa** yani zinaya **zorlamayın.** «Eğer onlar iffetli olmak isterlerse» cümlesi ikraha mahaldir. (Yani zorlama olabilmesi için gerekli olan noktadır.) Şu halde şartın mefhum-u muhalifi yoktur. (Yani iffetli olmak istemezlerse zorlayabilirsiniz, hükmü çıkmaz.- Çeviren)

Bu âyet, cariyelerini zina ile para kazanmaya zorlayan Abdullah b. Ubeyy hakkında nazil olmuştur. **Kim onları zinaya zorlarsa, muhakak ki Allah onların bu zorlanışlarından sonra** kendileri için **çok bağışlayıcı** ve onlara karşı **çok esirgeyicidir.**

Âyet-i kerimede yer alan «el-Kitâbe» lafzı, «Mükâtebe» mânasındadır.

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

34. Andolsun ki biz size (gerekeni) açık açık bildiren âyetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvâya ulaşmış kimseler için öğütler indirdik.

Açıklaması:

34- Yemin olsun! Size bu surede, **beyan edilmiş âyetler, sizden önce geçenlerden** yani onların misallerinin, yani haberlerinin türünden Yusuf'un haberi ve Meryem'in haberi gibi **bir misal** garip bir haber -ki o da Hz. Aişe'nin haberidir- ve «Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın», «Ne olurdu onu işittiğiniz vakit, erkek ve kadın müminler, kendi vicdanlarında hüsn-ü zanda bulunsalar ve "Bu açık bir iftiradır" deselerdi ya!», «O iftirayı işittiğiniz vakit, "Bunu söylemek bize yakışmaz, Hâşâ! Bu, büyük bir iftiradır" deseydiniz ya!» «Eğer müminler iseniz, böyle bir şeyle bir daha ebediyyen dönmenizi Allah size yasaklıyor» mealindeki ferman-ı ilâhilerinde **takva sahiplerine bir nasihat indirdik.** Nasihatin takva sahiplerine mahsus kılınmış olması, ondan yalnızca bunların faydalanacak olmasına binaendir.[417]

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ؕ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ؕ اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ ؕ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ؕ نُورٌ عَلٰى نُورٍ ؕ يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَآءُ ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ۙ ﴿٣٥﴾

35. Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.

Açıklaması:

35- Allah, göklerin ve yerin nurudur. Yani güneş ve ay vasıtasıyla onların aydınlatıcısıdır. **O'nun nurunun temsili** yani müminin kalbindeki sıfatı, **sanki bir mişkattir ki, içinde bir misbah var. Misbah, cam bir muhafaza içindedir.** «Misbah», lamba, yani tutuşturulmuş fitil demektir. «Mişkat» da, deliksiz fanus (oyuk) yahut (diğer bir görüşe göre), kandil içinde bulunan (ve içine fitil konan) boru mânâsındadır. **O cam muhafaza,** içindeki nurla birlikte **sanki bertaraf eden** yani aydınlatan **bir yıldızdır. Bu,** misbah, **mübarek bir ağacın** yağından; **Zeytinden tutuşup yanmıştır. Ki bu ağacın doğuya da batıya da**

417 Âyet-i kerimede yer alan «Mübeyyenâtin» lafzı ya'nın fethası ve kesresi ile okunmuştur. Yani (birinci takdire göre) «Sûrede zikredilenler beyan edilmiştir» yahut (ikinci takdire göre) açık, açık bildiren âyetler....»

nisbeti yoktur. Aksine ikisinin arasında kalmıştır. Dolayısıyla ona zarar verebilecek ne sıcağın ne de soğuğun etkisinde kalmamıştır. **Onun yağı,** son derece berrak olması sebebiyle **kendisine ateş değmese de neredeyse aydınlık verecek** ateşle oluşan **nur üstüne,** yağla oluşan nur!.. Allah'ın nuru, yani müminlere hak yolu göstermesi, iman nuru üstünde bir nurdur. **Allah, kimi dilerse onu nuruna** yani İslâm dinine **eriştirir. Allah insanlara** zihinlerine yaklaştırmak için **böyle misaller verir** beyan eder ki, ibret alıp iman etsinler. **Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.**

Misalleri beyan etmesi de O'nun bildiği «her şey» zümresindendir.[418]

فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهٗ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾

36. (Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu (öyle kimseler) tesbih eder ki;

Açıklaması:

36- Allah'ın yüceltilmesine tazim edilmesine **ve adının** O'nu tevhid ile **oralarda anılmasına izin verdiği birtakım evlerde** (evet) **o evlerde sabahları** yani gündüzün ilk saatlerinde **ve akşamları** zevalden sonra; gündüzün son saatlerinde **hep O'nun için tesbih getirilir.** Yani namaz kılınır.[419]

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

37. Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.

Açıklaması:

37- Birtakım erkekler (O'nun için tesbih getirmektedir) ki, ne ticaret yani alış, **ne de satış, kendilerini Allah'ı anmaktan, namazı dosdoğru kıl-**

418 Âyet-i kerimede yer alan «Diriyyün» lafzı, dal'ın kesresi ve zammesi ile okunmuş olup «def etmek» mânâsına gelen «Der'» kökünden gelir. Karanlıkları def ettiği için (bu kelime istimal edilmiştir). Ayrıca «inci» mânâsına gelen «ed-Dürrü» kelimesinin ism-i mensubu olarak, dal'ın zammesi ve ya'nın şeddesi ile de okunmuştur. Âyetin devamında yer alan «Tevekkade» lafzı, mazi sigasıyladır. Bir kıraatta «Evkade» fiilinin muzari meçhul sigasıyla yalı olarak («Yukadü» şeklinde), diğer bir kıraatta da "ta"lı olarak «Tükadü» şeklinde gelmiştir. Bu taktirde naib-i fail, «ez-Zücacetü»nun zamiridir.

419 Âyet-i kerimede yer alan «Fi-Büyütin» lafzı, âyetin devamındaki «Yüsebbehü»ye tealluk etmektedir. Ayrıca âyet-i kerimedeki «el-Güdüvvi» lafzı, masdar olup «el-Gadevâti» mânâsındadır. Âyet-i kerimede yer alan «Yüsebbehü» lafzı, Ba'nın fethası ve kesresi ile okunmuştur.

maktan ve zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar öyle bir günden korkarlar ki, o günde kalplerle gözler, korkudan **gidip gelir** dalgalanıp durur. Kalpler, kurtuluş ile helak arasında, gözler de sağ tarafla sol taraf arasında gidip gelirler. O gün, kıyamet günüdür.[420]

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

38. Çünkü (o günde) Allah, onları yaptıklarının en güzeli ile mü-kâfatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.

Açıklaması:

38- Çünkü Allah kendilerine yaptıkları işin güzeli ile yani sevabı ile **mükâfat verecek,** -Buradaki «Ahsen», «Hasen» mânâsındadır- **Onlara fazlından ziyadesini de bahşedecektir. Allah, dilediğine rızkı hesapsız verir.** «Falanca hesapsız bir şekilde dağıtı yor» denir. Bu cümle, «Dağıttığını hesaplamıyormuş gibi bolca veriyor» mânâsındadır.

وَالَّذِينَ كَفَرُٓوا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَٓاءً ۗ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ۗ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

39. İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanı başında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.

Açıklaması:

39- İnkâr edenlere gelince, onların amelleri engin bir ovadaki yani çöldeki **serap gibidir.** Serap: gün ortası, aşırı sıcaklığın etkisiyle akar suya benzer bir parıltıdır. Susuz yani susayan **onu su zanneder. Nihâyet ona vardığı vakit onu** zannettiği türden **bir** şey **bulmaz.** Kâfir de böyledir. Örneğin sadaka gibi yapmış olduğu amelin kendisine fayda vereceğini zanneder. Nihâyet ölüp Rabbinin huzuruna varınca amelini bulamaz. Yani ameli kendisine fayda vermez.

420 Âyet-i kerimede yer alan «Ricâlün» lafzı, bir önceki âyette yer alan ve Ba'nın kesresi ile okunan «Yüsebbihü» fiilinin faili durumundadır. Ba'nın fethası ile okunması durumunda; bu fiilin nâib-i faili, «Lehü»dür. «Ricâlün» ise, mukadder bir sualin cevabında gelen, mukadder bir fiilin failidir. Yani sanki «Men Yusebbihühü» (Kim onu tesbih ediyor?) diye sorulmuş da buna cevaben «Yusebbihühü» (Onu...) denilmiştir. Ayrıca âyetin devamında yer alan «İkâmi» lafzının Ha'sı, tahfif dolayısıyla hazfedilmiştir.

Üstelik onun yanı başında yani amelinin yanı başında **Allah'ı bulur. Allah ise onun hesabını tastamam vermiştir.** Yani dünyada iken yaptığının karşılığını vermiştir. **Allah, çok çabuk hesap görendir.** Yani karşılık verendir.[421]

اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِى بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ؕ اِذَاۤ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ﴿٤٠﴾

40. Yahut (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar... İnsan, elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.

Açıklaması:

40- Yahut o küfredenlerin kötü amelleri **engin** derin **bir denizdeki karanlıklar gibidir. O denizi bir dalga bürür. Onun,** yani o dalganın **üstünden bir dalga daha. Onun** yani ikinci dalganın **üstünden bir sehab** yani bulut. Bunlar, **birbiri üstüne yığılmış karanlıklardır.** Denizin karanlığı, birinci dalganın karanlığı, ikinci dalganın karanlığı ve bulutun karanlığı... **Öyle ki,** bu karanlıklar içinde bakan **bir kimse elini çıkarsa neredeyse onu dahi göremez.** Yani elini görmeye bile yaklaşmaz! **Her kime de Allah nur vermemişse, artık onun için de nur yoktur.** Yani her kime Allah hidâyet etmemişse, artık o kimse hak yolu bulamaz.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ ؕ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٤١﴾

41. Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi duasını ve tesbihini (öğrenmiş) bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir.

Açıklaması:

41- Görmedin mi, gökte olanlar, yerdekiler, hep Allah'ı tesbih ediyorlar. Namaz kılmak da tesbihdendir. Gökle yer arasında **kanat çırpıp süzülen** kanatlarını açıveren **kuşlar da öyle! Her birinin namazını ve tesbihini** Al-

421 Âyet-i kerimede yer alan «Ki'atin» lafzı, «Kâ'in» kelimesinin çoğuludur.

lahü teâlâ **bilmiştir. Allah onların bütün yaptıklarını bilicidir.**[422]

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

42. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; dönüş de ancak O'nadır.

Açıklaması:

42- Göklerle yerin mülkü yağmurun, rızkın ve bitkilerin hazineleri, **Allah'ındır. Dönüş de ancak Allah'adır.**

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَآءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَآءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

43. Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!

Açıklaması:

43- Görmedin mi ki Allah bulutları sürüklüyor onları nâzikçe sürüyor **sonra aralarını telif edip topluyor.** Onları birbirine katıp ayrı ayrı olan parçaları, tek parça haline getiriyor. **Sonra onu** birbiri üstüne **bir yığın haline getiriyor da görüyorsun yağmur bunun arasından:** çıkış noktalarından **çıkıyor. Bir de gökten, ondaki** gökteki **dağ halinde birikintilerden dolu,** yani onun bir kısmını **indiriyor da dilediği kimseye bununla musibet veriyor. Dilediğinden de onu bertaraf ediyor. Şimşeğinin ışığı** parıltısı, **neredeyse** az daha ona bakan **gözleri götürecek,** yani onları alıverecek.[423]

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

44. Allah, gece ile gündüzü birbirine çeviriyor. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için mutlak bir ibret vardır.

Açıklaması:

44- Allah gece ile gündüzü, (arka arkaya) döndürüp duruyor. Yani on-

422 Âyet-i kerimede yer alan «et-Tayrü» lafzı, «Tâirün» kelimesinin çoğuludur.

423 Âyet-i kerimede yer alan «Cibâlin» lafz-ı celili üzerindeki «Min», zaidedir. «Min-cibalin», harf-i cerrin iadesi ile (makablinden) bedeldir.

lardan birini diğerinin yerine getiriyor. Şüphesiz bu gece ile gündüzün döndürülmesinde **akıl sahipleri için** basiret sahipleri için, **bir ibret** Allahü teâlânın kudretini gösteren bir delâlet **vardır.**

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰٓى اَرْبَعٍ ۗ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

45. Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür... Allah dilediğini yaratır; şüphesiz Allah her şeye kâdirdir.

Açıklaması:

45- Hem Allah her debeleyeni yani her canlıyı **sudan** yani meniden **yarattı. Onlardan kimisi, karnı üstü yürüyor.** Yılanlar ve yer haşereleri gibi. **Kimisi iki ayak üstünde yürüyor.** İnsan ve kuşlar gibi. **Kimisi de dört ayak üstünde yürüyor.** Hayvanlar ve davarlar gibi. **Allah, dilediğini yaratır. Çünkü Allah, her şeye kâdirdir.**

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ ۗ وَاللّٰهُ يَهْدِى مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

46. Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir.

Açıklaması:

46- Yemin olsun ki biz, cidden açıklayıcı açık açık bildiren **âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola** yani İslâm dinine **iletir.**

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۗ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47. (Bazı insanlar:) "Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik" diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir grup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir.

Açıklaması:

47- Bir de onlar yani münafıklar, **«Allah'a** O'nun tevhid akidesine **ve Resûle:** Muhammed'e **inandık ve** hükmettikleri şeyde onlara **itaat ettik» diyorlar da, sonra bunun arkasından bir takımı** o hükümden **yüz çeviriyor. Bu** yüz çeviren **kimseler,** kalpleri dillerine muvafık, bilinen **mü'min değillerdir.**

وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾

48. Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler.

Açıklaması:

48- Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve O'nun tebliğcisi olan **Resûlüne çağrıldıkları vakit, bir de bakarsın onlardan bir fırka,** ona gelmekten **yüz çevirmişlerdir.**

وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

49. Ama, eğer (Allah ve Resûlünün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler.

Açıklaması:

49- Eğer hak kendilerinin olursa koşarak çabucak ve hükmünü kabul ederek **peygambere gelirler.**

اَفِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهٗ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

50. Kalplerinde bir hastalık mı var; yoksa şüphe içinde midirler, yahut Allah ve Resûlü'nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir!

Açıklaması:

50- Bunların kalplerinde bir hastalık bir küfür **mü var? Yoksa tereddüde mi kapıldılar;** yani O'nun peygamberliği konusunda şüpheye mi kapıldılar? **Yoksa Allah ile peygamberinin kendilerine** hüküm noktasında **bir haksızlık edeceğinden,** yani böylece hükümde haksızlığa uğrayacaklarından **mı korkuyorlar?** Hayır! **Aksine onlar** ondan yüz çevirmekle **zalimlerin ta kendileridirler.**

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۟ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlü'ne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak "İşittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte asıl bun-

lar kurtuluşa erenlerdir.

Açıklaması:

51- Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve peygamberine çağrıldıkları vakit, müminlerin sözü ancak kendilerine yaraşır bir ifade ile: **«Dinledik ve** icabet ile **itaat ettik» demek olmalıdır. Ve işte bunlar** bu takdirde **felah bulacakların** kurtulacakların **ta kendileridir.**

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾

52. Her kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir.

Açıklaması:

52- Her kim Allah'a ve peygamberine itaat eder; Allah'tan korkar, O'na itaat etmek sureti ile **O'ndan sakınırsa, işte böyleleri de** cennete girmek sureti ile **murada ereceklerin ta kendileridirler.**

Âyet-i kerimede yer alan «Yettakih» lafzı, Ha'nın sükûnu ve kesresi ile okunmuştur.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۜ قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۚ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

53. (Münafıklar), sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah'a yemin ettiler. De ki: Yemin etmeyin. İtaatiniz malûmdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Açıklaması:

53- Bir de (münafıklar) var güçleriyle son gayretleri ile **kendilerine** cihadı **emretsen, mutlaka çıkacaklarına dair Allah'a yemin ettiler. Onlara de ki: «Yemin etmeyin!** Peygambere **bilinen şekilde itaat etmeniz,** sadık olmadığınız yemininizden hayırlıdır. **Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan** sözde itaat edip uygulamada muhalefet ettiğinizden **haberdardır.»**

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۖ وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۗ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

54. De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getir-

meniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.

Açıklaması:

54- De ki: «Allah'a itaat edin! Peygambere de itaat edin! Eğer O'na itaatten **yüz çevirirseniz,** -bu da yine münafıklara hitaptır- **şunu bilin ki, o peygambere düşen ancak ona yükletilen** tebliğ **size düşen de size yükletilen** itaatdır. **Eğer ona itaat ederseniz, hidâyete erersiniz. Peygambere düşen belağ-ı mübinden** yani açık açık tebliğ etmekten **başkası değildir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Tevellev» lafzı, iki ta'dan birinin hazfı iledir.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ؕ يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ؕ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

55. Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vaad etti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.

Açıklaması:

55- Sizden iman edip salih ameller işleyenlere Allah şöyle vaad buyurdu: «Yemin olsun ki; İsrailoğulları'ndan olup da **onlardan evvel gelenleri hasıl** kibirli zorbaların yerine **sahip ve hakim kıldıysa kendilerini de** kâfirlerin yerine **yeryüzünde öylece sahip ve hakim kılacak. Ve onlara, kendileri için seçtiği dinlerini** -ki o da İslâm'dır- diğer bütün dinlere gâlip kılmak; ve yeryüzü ülkelerini kendilerine açıp bu ülkelere sahip olmalarını sağlamak suretiyle **kuvvetle icra imkânı verecek. Onları** kâfirlerden **korkularının arkasından behemehal huzura kavuşturacak.** Nitekim Yüce Allah onlara yukarıda zikredilen vaadini aynen gerçekleştirmiş ve kendilerini şu kavl-i şerifi ile sena buyurmuştur: **Çünkü onlar, bana kulluk ederler, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar.** Bu cümle, yukarıdaki vaadlerin illetini beyan eder nitelikte yeni bir cümledir, «onlardan **kim de bu** söz konusu edilen **ihsandan sonra nankörlük ederse, artık onlar, fâsıkların tâ kendileridirler.** Bu ihsana ilk nankörlük edenler, Hz. Osman'ın (r.a.) katilleridirler. Böylece onlar, kardeş ol-

malarının ardından birbirleriyle savaş eder hale geldiler. Âyet-i kerimede yer alan «istahlefe» lafzı, malum ve meçhul sigaları ile okunmuştur.

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

56. Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz.

Açıklaması:

56- Namazı dosdoğru kılın! Zekâtı verin ve peygambere itaat edin ki, merhamet olunasınız! Yani rahmeti ümit etmekle...

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ ۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

57. İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacaklarını sanmaya-sın! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri!

Açıklaması:

57- Sakın o kâfirleri yeryüzünde bizden kaçmak suretiyle bizi **aciz bırakabilirler sanma! Onların varacakları yer** dönüp gelecekleri yer **ateştir. O, ne fena yerdir** varış yeridir, O.

Âyet-i kerimede yer lan «Tahsebenne» lafzı, ta ile ve ya ile okunmuştur. Ya ile okununca faili «Resûl»dür.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

58. Ey müminler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem (kapanmamış) halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah âyetleri size böyle açıklar. Allah, (her şeyi) bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

58- Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar köle ve cariyeleri-

niz **ve sizden** hür olanlardan **henüz bulûğa ermeyen,** ancak kadınların hallerini bilebilen **çocuklar,** üç vakitte **üç kere sizden izin istesinler: Sabah namazından evvel, öğle sıcağından** yani öğle vakti **elbisenizi çıkardığınız sırada; bir de yatsı namazından sonra ki, bunlar, sizin için üç çıplak vakittir.** Bu vakitlere, çıplak vakitler denmiştir. Çünkü bu vakitlerde elbiseler çıkartılmakta ve avretler açılmaktadır. **Bu vakitlerden sonra,** yani bu üç vakitten sonra **ne size, ne onlara** ne kölelere ne de çocuklara, yanınıza izinsiz girmeleri konusunda **bir günah yoktur.** Bunlar, (size) hizmet için **yanınızda dolaşırlar. Bazınız, bazınızın yanında** dolaşır. Bu (son) cümle, bir öncekini tekid eder mahiyettedir. **İşte Allah size âyetleri** yani hükümleri **böylece** yukarıda zikredilenleri beyan ettiği gibi **açıklıyor. Allah** mahlûkatının işlerini **ziyadesiyle bilendir ve** onlar için tedbir buyurduğu işlerde de **hikmet sahibidir.** İstizan (izin isteme) âyeti, müfessirlerin bir görüşüne göre neshedilmiştir. Diğer bir görüşe göre ise neshedilmiş değildir. Fakat insanlar bu izin istemeği terk konusunda gevşek davranmaktadırlar.[424]

وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

59. Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden önce-kiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah alîmdir, hakîmdir.

Açıklaması:

59- Ey hür durumunda olanlar! **Sizden olan çocuklar da, bulûğa erdiklerinde, kendilerinden öncekilerin** yani hür olan büyüklerin **izin istedikleri gibi** her vakit **izin istesinler. Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah, her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.**

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Bir nikâh ümidi beslemeyen, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların, zinetleri (yabancı erkeklere) teşhir etmeksizin (bazı) elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. İffetli davranmaları kendileri için daha hayırlı-

424 Âyet-i kerimede yer alan «Selasü» lafzı merfu ve mansub olarak okunmuştur. Şöyle ki; Merfu okununca, kendisinden sonra bir muzaf bulunan ve muzafun ileyh bu muzafın yerine geçen, mukadder bir mübtedaya haberdir. Bu durumda cümlenin takdiri «Hiye evkatü selasi avrâtin» şeklindedir. Mansub okununca ise, makablinin mahallinden bedel olmak üzere mansub bir «Evkatü» takdir edilir ve muzafun ileyhi onun yerine geçer.

dır. Allah işitendir, bilendir.

Açıklaması:

60- Kadınlardan, kesilmiş durumunda olanlar yaşlılıklarından ötürü adetten ve çocuktan kesilmiş durumunda olan ve bu sebeple **nikâh ümidi kalmamış olanlar var ya!** Gerdanlık, bilezik ve halhal gibi, gizli olan **zinetlerini göstermemek** dışa vurmamak **şartıyla,** çarşaf, aba ve baş örtüsünün üstüne bağladıkları peştemalden oluşan **dış elbiselerini bırakmalarında, kendilerine bir günah yoktur. Bununla beraber** dış elbiselerini bırakmamak suretiyle **iffetli davranıp sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah** söylediklerinizi **ziyadesiyle işiten,** kalplerinizde olanları **hakkıyla bilendir.**

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْۢ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ ۟ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا ۟ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۟ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

61. Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görev yüklenmez; yapamadıklarından dolayı günahkâr olmazlar.) Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, anelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, veya anahtarlarını uhdenizde bulundurduğunuz yerlerden, yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin. İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye size âyetleri böyle açıklar.

Açıklaması:

61- Mukabilleri ile karşılıklı yemek yeme hususunda, **gözü görmeyene günah yok, topala günah yok, hastaya da günah yoktur. Sizin de kendi evlerinizden** yani çocuklarınızın evlerinden **yahut babalarınızın evlerinden, yahut annelerinizin evlerinden, yahut erkek kardeşlerinizin evlerinden, yahut kız kardeşlerinizin evlerinden, yahut amcalarınızın evlerinden, yahut halalarınızın evlerinden, yahut dayılarınızın evlerinden, yahut tey-**

zelerinizin evlerinden, yahut anahtarlarını uhdenizde bulundurduğunuz yani başkalarına ait olup koruyuculuğunu yaptığınız **yerlerden, yahut sadıkınızın evinden** -sadık: Dostluğunda size sadakat gösteren kimse demektir.- **yemenizde de üzerinizde** bir günah **yoktur.** Yani söz konusu kişiler hazır bulunmasalar da, razı oldukları bilinmek şartıyla evlerinden yemek caizdir. **Sizin topluca** bir arada, **yahut dağınık** ayrı ayrı **yemenizde de bir günah yoktur.** Bu âyet tek başına yemeyi sakıncalı bulan, beraberce yiyeceği birini bulamayınca da yemeyenler hakkında nazil olmuştur. Kendinize ait olup içinde aile bulunmayan **evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından mübarek ve hoş** karşılığında sevap verilen **bir tahiyye olmak üzere kendilerinize selam verin!** Yani «Es-Selâmü aleyna ve ala ibâdillahi's-salihin» (Selam, bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun) deyin. Zira melekler, selamınıza karşılık verirler. Şâyet evlerde aile varsa, bu taktirde onlara selam verin! **İşte böyle Allah size âyetlerini beyan ediyor.** Yani dininizin bilgilerini detaylarıyla birlikte sizlere açıklıyor. **Olur ki akıl edersiniz** bu bilgileri kavrayasınız diye...[425]

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ۚ فَاِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

62. Müminler, ancak Allah'a ve Resûlüne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Resûlüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resûlü'ne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiret edicidir, merhametlidir.

Açıklaması:

62- Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve peygamberine iman ederler. Ve Cuma hutbesi gibi **toplu bir işte, onunla,** yani peygamberle **beraber bulundukları vakit,** bir mazaretleri olması durumunda **ondan izin almadıkça bırakıp gitmezler. Doğrusu o senden izin isteyenler var ya! İşte Allah ve peygamberine iman edenler onlardır. Binaenaleyh bazı durumları** işleri **için senden izin isterlerse, sen de** hutbene ara verip **onlardan dilediğine izin veriver. Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphe yok ki Allah,**

425 Âyet-i kerimede yer alan «Eştâten» lafzı, «Şettun» kelimesinin çoğuludur. Ayrıca, âyetin devamında yer alan «Tahiyyeten» lafz-ı celili, «Hayya» fiilinin masdarıdır.

çok bağışlayıcıdır; çok esirgeyicidir.

لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63. (Ey müminler!) Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.

Açıklaması:

63- Peygamberi çağırmayı, aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi, «Ey Muhammed!» diyerek **çağırmayın!** Bilakis, gâyet yumuşak ve mütevazi bir eda ile ve de alçak sesle: «Ey Allah'ın peygamberi!», «Ey Allah'ın Resûlü» deyin. **İçinizden birbirini siper ederek sıvışanları,** yani hutbe esnasında, izin istemeden, gizlice ve bir şeyi kendine siper ederek mescidden çıkanları **Allah pekâlâ bilmektedir. Onun için onun** yani Allah ve Resûlü'nün **emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir fitne** belâ **gelmesinden yahut** ahirette **kendilerine acıklı bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.**

Âyet-i kerimede yer alan «Kad» tahkik içindir.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ ۗ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64. Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda olduğunuzu iyi bilir. İnsanlar O'nun huzuruna döndürüldükleri gün yapmış olduklarını onlara hemen bildirir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

Açıklaması:

64- Dikkat edin! Hiç şüphe yok ki, göklerde ve yerde ne varsa, mülk, yaratık ve kullar olarak **hepsi Allah'ındır.** Ey mükellefler! **Sizin hangi hal üzere bulunduğunuzu** iman mıdır, nifak mıdır **O bilir. Kendisine döndürülecekleri kıyamet gününde** O bilir. Burada muhatabdan (gaibe) iltifat edilmiştir. Yani bugünün ne zaman olacağını bilir. **Allah o gün onlara yaptıklarını** hayır mıdır, şer midir **haber verecektir. Allah,** gerek onların yaptıklarından ve gerekse başka şeylerden oluşan **her şeyi en iyi bilendir.**

سُورَةُ الْفُرْقَانِ

FURKAN SÛRESİ

Medine'de nâzil olup 77 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

تَبَارَكَ الَّذِى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

1. Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren, Allah, yüceler yücesidir.

اَلَّذِى لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهٗ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O bir çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur. Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.

Açıklaması:

1-2- Alemlere yani Meleklerden başka insanlara ve cinlere **uyarıcı** Allah'ın azabından korkutucu **olsun diye kuluna** Muhammed'e **Furkan'ı** Kur'an'ı -Çünkü Kur'an hak ile bâtıl arasını ayırmıştır.- **indiren, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan, hiç çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve** yaratılma niteliğinde olan **her şeyi yaratıp onu dümdüz yapan ne yücedir.**

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

3. (Kâfirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler.

Açıklaması:

3- Onlar yani kâfirler **ondan** yani Allah'tan **başka, hiçbir şey yaratamayan** (bilakis) **kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar** yani zararı ne def edebilen **ne de fayda verebilen** yani ne de fayda getirebilen **öldürmeye, hayat vermeye** yani ne bir kimseyi öldürmeye ne de bir kimseyi diriltmeye **ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çırkarmaya güçleri yetmeyen bir takım ilâhlar edindiler,** ki onlar da putlardır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ قَوْمٌ ءَاخَرُونَ ۚ فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

4. İnkâr edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydur-duğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır.

Açıklaması:

4- İnkâr edenler, «Bu yani Kur'an **onun** Muhammed'in **uydurduğu yalandan başka** (bir şey) **değildir. Bu hususta ona başka bir cemaat de yardım etmiştir.»** Onlar da Ehl-i kitaptan bir gruptur, **dediler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **Böylece onlar küfür ve yalan** yani bu ikisini **getirdiler.**

Âyet-i kerimede yer alan "zulmen vezuren" kelimeleri harf-i cerrin başlarından alınmasıyla mansup olmuşlardır. Şarih açıklaması ile buna işarette bulunmuştur.

وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾

5. Yine onlar dediler ki: (Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.

Açıklaması:

5- Şöyle de **dediler: «O eskilerin masallarıdır** başkasına emrederek şu kavimden **onların yazılmasını istemiştir de** onları ezberlemesi için **sabah-akşam kendisine okunuyor.»**

Âyet-i kerimede yer alan «Esatir» kelimesi Usture'nin çoğuludur.

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِی یَعْلَمُ السِّرَّ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِیمًا ﴿٦﴾

6. (Resûlüm!) De ki: Onu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

6- Onları reddetmek için Allahü teâlâ şöyle buyurdu? **«De ki: "O'nu göklerde ve yerdeki gaybı bilen indirdi, gerçekten O,** mü'minleri **çok bağışlayıcı,** onları **çok esirgeyicidir.»**

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ یَاْكُلُ الطَّعَامَ وَیَمْشِی فِی الْاَسْوَاقِ ؕ لَوْلَاۤ اُنْزِلَ اِلَیْهِ مَلَكٌ فَیَكُونَ مَعَهُ نَذِیرًا ۙ ﴿٧﴾

7. Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!

Açıklaması:

7- (Yine) **Dediler: «Bu ne biçim peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli değil miydi ki, beraberinde** onu tasdik eden, **bir korkutucu olsa idi.**

اَوْ یُلْقٰۤی اِلَیْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ یَّاْكُلُ مِنْهَا ؕ وَقَالَ الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾

8. Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yeyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler.

Açıklaması:

8- Yahut ona gökten **bir hazine indirilmeli** değil miydi ki onu harcar, geçim talebiyle çarşılarda dolaşmaya ihtiyaç duymaz. **Yahut ondan** yani meyvesinden **yiyeceği** ve onunla yetineceği **bir bostanı bulunmalı değil miydi?»** Ki, böylece bu sayede onun bize karşı bir üstünlüğü olmuş olurdu.

Âyet-i kerimede yer alan «Ye'külü» bir kıraatte Ne'külü okunmuştur. Yani "biz yerdik."

O zalimler yani kâfirler, mü'minlere «Siz, **ancak büyülenmiş** aldanıp aklını kaybetmiş **bir adama tâbi oluyorsunuz.» dediler.**

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

9. (Resûlüm!) Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler! Artık onlar sapmışlardır ve (hidayete) hiçbir yol da bulamazlar.

Açıklaması:

9- Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Bak senin hakkında** büyülenmiş, nafakasını temin edecek şeylere ve beraberde nübüvvet görevini icra edecek bir meleğe muhtaçtır sözleriyle **ne temsiller yaptılar da** bu temsilleri yüzünden hidâyetten **saptılar. Artık onlar** hidâyete **hiçbir yol bulamazlar.**

تَبَارَكَ الَّذِى اِنْ شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

10. Dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir.

Açıklaması:

10- Hayır ve nimeti pek ziyade ve **yüce olan O zat ki, eğer dilerse sana bunlardan** kâfirlerin öne sürdükleri hazine ve bostandan **daha hayırlısını, altından ırmaklar akan cennetler verir,** yani bu dünyada bile verir. Zira bunları ahirette kendisine vereceğini zaten (ezeli ilminde) dilemiştir. **Senin için** aynı şekilde dünyada **köşkler yapar.**

Âyet-i kerimede yer alan «Yec'al» kelimesi bir kıraatte istinaf (başlangıç) cümlesi olarak merfu okunmuştur.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

11. Onlar üstelik kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık.

Açıklaması:

11- Fakat onlar kıyameti yalan saydılar. Biz ise, kıyameti yalanlayan kimseler için kızıştırılmış yani çok dehşetli **bir ateş hazırladık.**

اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

12. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun öfkelenişini (müthiş kaynamasını) ve uğultusunu işitirler.

Açıklaması:

12- Onları uzak bir yerden gördüğü zaman, onlar onun öfkesinden kalbi galeyana gelince öfkelenen adam gibi **fokurtusunu ve uğultusunu** şiddetli sesini **işiteceklerdir.** Veya gayzını duymakla; görüp bilmekle idrak edeceklerdir.

وَاِذَآ اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler.

Açıklaması:

13- Ve elleri boyunlarına bağlı olarak götürülmüş yani elleri boyunları ile birlikte zincirlere vurulmuş olarak ona sıkıştırılmak suretiyle **onun dar bir yerine atıldıkları vakit de orada, «helak» diye haykırırlar.**[426]

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

14. (Onlara şöyle denir:) Bugün (yalnız) bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin!

Açıklaması:

14- Onlara şöyle denilir **«Bugün bir helak değil,** azabınız gibi **bir çok helak çağırın.**

قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

15. De ki: Bu mu daha iyi, yoksa takvâ sahiplerine vaad edilen ebedilik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükâfat ve (huzura kavuşacakları) bir varış yeridir.

Açıklaması:

15- De ki: «Bu mu bahsedilen bu tehdit ve cehennemin durumu mu **daha hayırlıdır, yoksa takva sahiplerine vaad olunan ebedilik cenneti mi? Ki, orası** Allahü teâlânın ezeli ilminde **onlar için bir mükâfat, bir merci'dir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Halidine» kelimesi hal-i lazimedir.

426 Âyet-i kerimede yer alan «Dayyik» kelimesi şeddesiz olarak da okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «Minha» car mecruru «mekân» kelimesinden haldir. Çünkü aslında «mekân»ın sıfatıdır. (Takaddüm edince hal olarak irablanmıştır.) Yine âyeti-i kerimede yer alan «Mukarranin» kelimesi çokluk ifade etmesi için şeddelenmiştir.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآؤُنَ خَالِدِينَۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْـُٔولًا ﴿١٦﴾

16. Onlar için orada ebedî kalmak üzere diledikleri her şey vardır. İşte bu, Rabbinin üzerine (aldığı ve yerine getirilmesi) istenen bir vaaddir.

Açıklaması:

16- Onlar için orada ebedi olarak diledikleri her şey vardır. İşte bu, bahsedilen şeylerin onlara vaad edilmesi **Rabbinin üzerinde istenen bir vaaddır.** Bununla vaad olunan kimseler «Ey Rabbimiz! Bize peygamberlerinin dilinden vaad buyurduklarını ver»[427] duaları ile bunu isterler. Veya bunu melekler «Ey Rabbimiz! Onları kendilerine vaad buyurduğun Adn cennetlerine koy!»[428] duaları ile onlar adına isterler.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَٰٓؤُلَآءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

17. O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da, der ki: Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?

Açıklaması:

17- O gün onları da Allah'tan başka taptıkları melekleri, İsa, Üzeyr ve cinleri **bir araya toplayıp da** Allahü teâlâ tapanlara delili ispat etmek için kendilerine tapılanlara «Siz **mi şu kullarımı** sizlere tapmayı onlara emretmeniz sebebiyle kendilerini **delalete düşürdünüz, yoksa kendileri mi hak yolu** kendilerinden **sapıttılar?» diyecektir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Nehşuru» kelimesi ya ile de okunmuştur

Yine âyet-i kerimede yer alan «Ye'külü» kelimesi nün ile de okunmuştur.

Ve yine âyet-i kerimede yer alan «E-entum» kelimesi iki hemzenin tahkiki, ikincisinin elife ibdali ve teshil edilen ile diğeri arasında elif getirmek ve terk etmekle birlikte ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنۢبَغِى لَنَآ أَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَآءَ وَلَٰكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوا قَوْمًۢا بُورًا ﴿١٨﴾

18. Onlar: Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular, derler.

427 (Al-i İmran: 194)
428 (el-Mü'min 8)

Açıklaması:

18- Onlar (da şöyle) **demişlerdir:** «Senin zatına yakışmayan şeylerden **seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da** yani senden gayrı **başka dostlar edinmemiz bizim için doğru olmaz.** (Böyle iken) Bize tapılmasını nasıl emrederiz.[429]

Lakin sen onları ve kendilerinden önceki **atalarını** uzun ömür ve bol rızık vermekle **varlığa daldırdın. Nihâyet zikri** nasihati, Kur'an'a iman etmeyi **terk ettiler. Ve helak olan bir kavim oldular.»**

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

19. (Bunun üzerine ötekilere hitaben şöyle denir:) İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azabınızı) geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız!

Açıklaması:

19- Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **İşte** «onlar ilâhlardır» şeklindeki **sözlerinizde sizi yalancı çıkardılar.** Yani ma'budlar tapanları tekzip etti. **Artık** sizden azabı **ne savmaya, ne de** size karşı azaba mani olmak için **bir yardım etmeye muktedir olamayacaklar.** Âyet-i kerimede yer alan «Yestedi'une» kelimesi ta ile de okunmuştur. Yani ne onlar ne de sizler (muktedir olamayacaksınız). **Ve sizden kim şirk koşarsa,** ahirette ona çok şiddetli **büyük bir azap tattıracağız.**

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20. (Resûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir.

Açıklaması:

20- Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de, hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. Sen de bu hususta onlar gibisin. Senin hakkında söylenen şeylerin benzeri onlar için de söylenmiştir. **Sizin bir kıs-**

429 Âyet-i kerimede yer alan «evliya» kelimesi birinci meful, min ise zaid olup menfiliği kuvvetlendirmektedir. Bundan önce geçen «Min dunike» de ikinci mefuldür.

mınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) **yaptık.** Zengin fakirle, sıhhatli hasta ile, şerefli adi kişi ile imtihan edildi. Bunların her birinden olan ikinci şahıs «Bana ne oluyor ki tüm kısımlardaki birinci şahıs gibi olmayayım!» Kendileri ile imtihan edildiğiniz kişilerden duyduklarınıza (bakalım) **sabredecek misiniz?** Âyetteki istifham emir mânâsındadır. Yani sabrediniz! **Senin rabbin** sabreden ile sabırsızlık göstereni **hakkıyla görendir.**

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا ۭ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيْرًا ﴿٢١﴾

21. Bizimle karşılaşmayı (bir gün huzurumuza geleceklerini) ummayanlar: Bize ya melekler indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik, dediler. Andolsun ki onlar kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.

Açıklaması:

21- Bize kavuşmayı ummayanlar, tekrar dirilmekten korkmayanlar **«Bizim üzerimize melekler indirilmeli değil miydi ki** bize gönderilmiş elçiler olurlardı, **yahut Rabbimizi görmeli** (değil mi)ydik?» ki, Muhammed onun elçisi olduğuna dair haberdar edilirdik» **dediler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu **«Yemin olsun ki, onlar kendileri** hakkında **kibire kapılmışlar ve** dünyada Allahü teâlâyı görmeyi istemeleri sebebiyle **de büyük bir azgınlık gösterdiler.**

Âyet-i kerimede yer alan «Utuvven» aslına binaen (ibdalsiz) vav ile, Meryem suresinde yer alan «İtiyyen» ise aksine ibdal ile okunmuştur.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِيْنَ وَيَقُوْلُوْنَ حِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿٢٢﴾

22. (Fakat) melekleri görecekleri gün, günahkârlara o gün hiçbir sevinç haberi yoktur ve (Size, sevinmek) yasaktır, yasak! diyeceklerdir.

Açıklaması:

22- Kıyamet gününde tüm halkın arasında **Melekleri görecekleri gün, o gün mücrimlere** yani kâfirlere **hiçbir sevinç haberi yoktur.** Aksine mü'minlere cennet müjdesi vardır. (Meleklere) dünyadaki eski alışkanlıkları üzerine, başlarına bir musibet geldiğinde (dedikleri) **yasak yasak** dokunma **diyeceklerdir.** Yani sığınırım sığınırım deyip, meleklerden (onların korkusundan) sığınma isteyeceklerdir.[430]

430 Âyet-i kerimede yer alan «Yevm» kelimesi mukadder «üzkür» fiili ile mansubdur.

وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾

23. Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız).

Açıklaması:

23- Hem onların sadaka, yakın akrabayı gözetmek, misafiri ağırlamak, sıkıntılı olana yardım etmek gibi hayır namına dünyada **yaptıklarına** irademizle **kasdedip onu saçılmış tozlar haline getiririz.**

Heba: Üzerinde güneş ışığı bulunan duvardaki delikte saçılmış toz gibi görünen şeydir, yani yaptıkları şeylerden faydalanmama yönünde buna benzemektedir. Çünkü şartı yerine getirilmediğinden dolayı bunda hiçbir sevap yoktur. Fakat dünyada bunların karşılığını görürler.

اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

24. O gün cennetliklerin kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir.

Açıklaması:

24- O gün kıyamet gününde **cennetliklerin kalacakları yer** kâfirlerin dünyadaki yerinden **daha hayırlı ve dinlenecekleri yer** yani cennetteki kaylüle yeri onlarınkinden **daha güzeldir.**

Kaylüle; sıcağın şiddetliğinde, gün ortasında istirahat etmek demektir. Günün ortasında hesap görme işinin sona ereceği bu âyetten alınmıştır. Hadis-i şerifte de bu şekilde belirtilmiştir.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

25. O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.

Açıklaması:

25- O gün gökyüzü, yani bütün sema **bulutla** yani bulutla birlikte -ki bu da bembeyaz bir buluttur- **yarılacak, melekler de** her semadan **peyderpey indirileceklerdir.** Bu da kıyamet günüdür.

Âyet-i kerimede yer alan «Yevm» kelimesi mukadder bir «Uzkür» fiili ile mansuptur.

Âyet-i kerimede yer alan «Teşekkaku» fiili bir kıraatta aslındaki ikinci ta'nın (şine) idgam edilmesiyle şın'ın şeddesiyle okunmuştur. «Nüzzile» kelimesi bir

diğer kıraatta ikincisi sakin olan iki nun ile lam'ın zammesi ve «Melaike» kelimesinin nasbı ile okunmuştur.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۭ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

26. İşte o gün, gerçek mülk (hükümranlık) çok merhametli olan Allah'ındır. Kâfirler için de pek çetin bir gündür o.

Açıklaması:

26- O gün, hak mülk Rahman'ındır. O günde hiç kimse ona ortak olamaz. **Kâfirlere ise** o gün mü'minlerin aksine **çok çetin bir gün olacaktır.**

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

27. O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım!

Açıklaması:

27- Hem o gün zalim müşrik Ukbe b. Ebi Muayt kıyamet gününde pişmanlığından ve üzüntüsünden **ellerini ısıracak** kelime-i şehadeti getirmişken sonradan Ubeyy bin Halefi memnun etmek için vazgeçmişti. **«Ah keşke ben peygamber** Muhammed'le **beraber** hidâyete doğru **yol tutsaydım!**

يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

28. Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim!

Açıklaması:

28- Vay başıma gelenler! Keşke falanı yani Übeyy'i (Ubey b. Halefi) **dost edinmeyeydim!..**[431]

لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِى ۭ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

29. Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yüzüstü bırakıp rezil rüsva eder.

Açıklaması:

29- Yemin olsun bana gelmişken ona iman etmekten beni vazgeçirmekle **beni zikirden** yani Kur'an'dan **saptırdı.» diyecektir.** Bunun üzerine Allahü teâlâ **"Şeytan insanı** kâfiri bela anında ondan uzaklaşıp kendisini terk etmek

431 Âyet-i kerimede yer alan «Veyleta» kelimesinin elifi izafet ya'sından ivazdır. Yani "Veyleti" demektir. Bunun mânâsı "Vay helakim, mahvoldum" demektir.

suretiyle **yardımsız yüzüstü bırakır»** buyurmaktadır.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِى اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

30. Peygamber der ki: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı büsbütün terkettiler.

31. (Resûlüm!) İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan düşmanlar peydâ ettik. Hidayet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

Açıklaması:

30- Peygamber Muhammed **de:** «Ey **Rabbim! Kavmim** Kureyş **bu Kur'an'ı terkedilmiş** (bir şey gibi) **tuttular.» der.**

31- Allahü teâlâ: **İşte böyle,** senin kavminin müşriklerinden sana düşman kıldığımız gibi biz senden önce geçen **her peygambe**re müşriklerden bir düşman yaptık. O halde onlar gibi sen de sabret! **sana hidâyet verici ve** düşmanlarına karşı sana **yardım edici olarak Rabbin yeter!**

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

32. İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.

Açıklaması:

32- İnkâr edenler: «Bu Kur'an ona Tevrat, İncil, Zebur gibi **toptan indirilseydi ya! dediler.**

Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek,** kalbini kuvvetlendirmek **için böyle** yani parça parça indirdik. **Ve onu tane tane ayırdık.** Yani biz onu azar azar, kademe kademe yavaşça getirdik ki, kolay anlaşılsın ve ezberlensin.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

33. Onların sana getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, (onun karşılı-ğında) sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim.

Açıklaması:

33- Hem onlar senin davanı (nübüvvetini) iptal etme konusunda **sana**

hiçbir mesel (şüphe) **getirmezler ki, biz** o misali ortadan kaldıran **hakkı ve daha güzel tefsirini** ve beyanını **getirmiş olmayalım.**

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ ۙ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

34. Yüzükoyun cehenneme (sürülüp) toplanacak olanlar; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.

Açıklaması:

34- Onlar **yüzüstü cehenneme sevkedilecek olan kimselerdir. İşte onlar, mevkice** -ki o da cehennemdir- **en fena, yolca da** başkalarından **en sapıktırlar,** en yanlış yoldadırlar. Bu yol da onların küfrüdür.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ۚ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً ۖ وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

35. Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik, kardeşi Harun'u da ona yar-dımcı yaptık.

36. "Ayetlerimizi yalan sayan kavme gidin" dedik. Sonunda, (yola gelmediklerinden) onları yerle bir ediverdik.

37. Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde, onları suda boğduk ve kendilerini insanlar için bir ibret yaptık. Zalimler için acıklı bir azap hazırladık.

38. Ad'ı, Semûd'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de (inkârcılıklarından ötürü helâk ettik).

39. Onların her birine (uymaları için) misaller getirdik; (ama öğüt almadıkları için) hepsini kırdık geçirdik.

Açıklaması:

35- And olsun ki, biz Musa'ya kitabı Tevrat'ı **verdik. Kardeşi Harun'u da beraberinde vezir** yardımcı **yaptık.**

36- **Ve dedik ki: «Âyetlerimizi yalanlayan kavme gidin!»** Yani Kıpti Firavun ve kavmine gidin.» Onlar da risalet görevi ile onlara gittiler. Fakat onları yalanladılar. **Sonunda onları tamamen helak ettik.**

37- Nuh kavmini hatırla! **Peygamberleri** Nuh'u **yalanladıklarında onları boğduk. Ve onları** kendilerinden sonra **insanlara bir ibret yaptık.** (Nuh'un (a.s.) kavmi, sadece Nuh'u (a.s.) yalanlamalarına rağmen, burada çoğul olan «er-Rüsul» peygamberler denilmiştir. Bu soruya şarih iki şekilde cevap veriyor. Nuh (a.s.) kavmi arasında uzun bir müddet kaldığı için sanki o birçok peygamber idi. Veya, Allah'ın birliğini getirmiş olmaları noktasında hepsi müşterek olduğu için Nuh'u yalanlamak bütün peygamberleri yalanlamak demektir. **Biz zalimler** kâfirler **için** dünyada başlarına gelecek şeyden başka ahirette elem verici **acıklı bir azap hazırladık.**

38- Hud'un kavmi Ad'ı, Salih'in kavmi **Semud'u, Ashab-ı Ress'i** Ress bir kuyunun ismidir. Peygamberlerinin Şuayb (a.s.) olduğu rivâyet edilmiştir. Şuayb'dan (a.s.) başka birinin olduğu da söylenmiştir. Onlar kuyunun etrafında otururlarken kuyu çöküp onlarla birlikte yurtlarını da yere batırdı. **Ve bunların arasında** yani Ad ve Ashab-ı Ress arasında **geçen birçok kavimleri de** hatırla!

39- Üzerlerine delili(mizi) ispatlama noktasında **onların her birine misaller getirdik** de onları ancak korkuttuktan sonra helak etmişiz. Peygamberlerini yalanlamaları nedeniyle **hepsini tamamen yok ettik.**

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِىْٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۗ اَفَلَمْ يَكُوْنُوْا يَرَوْنَهَاۚ بَلْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ نُشُوْرًا ﴿٤٠﴾

40. (Resûlüm!) Andolsun (bu Mekkeli putperestler), belâ ve felâket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Peki onu görmüyorlar mıydı? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar.

Açıklaması:

40- Yemin olsun ki, onlar yani Mekke kâfirleri **fenalık yağmuruna** yani taş yağmuruna **tutulan o beldeye vardılar,** yani uğramışlardır. Burası Lut kavmi şehirlerinin en büyüğüdür. O pis işi yaptıklarından dolayı Allah (c.c.) oranın halkını helak etmiştir.

Âyet-i kerimede yer alan «Sev» kelimesi «Sae» fiilinin masdarıdır.

Onlar Şam'a doğru yolculuk yaptıklarında **peki onu görmüyorlar mıydı?** da ibret almadılar? Buradaki istifham takriri ifade etmektedir. **Hayır onlar öldükten sonra dirilmekten korkmuyorlardı** da bu yüzden iman etmiyorlardı.

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًاۗ اَهٰذَا الَّذِىْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ﴿٤١﴾

41. Seni gördükleri zaman: "Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği!" diyerek hep seni alaya alıyorlar.

Açıklaması:

41- Onlar seni gördükleri zaman Peygamberlik vazifesinden kendisini küçümseyerek **«Bu mu** iddiasına göre **Allah'ın peygamber olarak gönderdiği»** diyerek **seni ancak alaya alıyorlar.**

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۗ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42. "Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten bizi neredeyse tanrılarımızdan saptıracaktı" diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!

Açıklaması:

42- Az kaldı o, bizi ilâhlarımızdan alıkoyacaktı. Eğer üzerlerine sebat göstermeseydik mutlaka bizi onlardan ayıracaktı. Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **Onlar** ahirette **azabı** apaçık **görecekleri vakit kim yolca daha sapıktır,** daha yanlıştır onlar mı yoksa mü'minler mi? **Yakında bileceklerdir.**

Âyet-i kerimede yer alan «İn» şeddeli iken tahfiflenmiştir. İsmi ise mahzuftur. Yani «İn hu» demektir.

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

43. Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resûlüm!) ona koruyucu olabilir misin?

Açıklaması:

43- Gördün mü, o hevasını yani sevmiş olduğu şeyi **ilah edinen kimseyi? Artık ona vekil sen mi olacaksın?** Heva ve hevesine uymaktan koruyacak olan koruyucu sen mi olacaksın? Hayır. Bu iş sana ait değildir.[432]

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

44. Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten (söz) dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar yolca daha da sapıktırlar.

---

432 Önemine bianen ikinci meful önce zikredilmiştir. "Menitteheze" cümlesi "G-re-eyte" fiilinin birinci mefulu, "Efe-ente..." cümlesi de ikinci mefuludur.

Açıklaması:

44- Yoksa, sen onların çoğunu anlama kulağı ile **dinliyorlar veya** kendilerine dediğin şeyleri **anlıyorlar mı sanıyorsun? Onlar ancak hayvanlar gibidirler. Hattâ onlar yolca** hayvanlardan **daha sapıktırlar** daha yanlıştırlar. Çünkü hayvanlar sahiplerine (bakımını yapan kimselere) boyun eğerler. Kâfirler ise, kendilerine nimet veren Allah'a itaat etmiyorlar.

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ۙ ﴿٤٥﴾

45. Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık.

Açıklaması:

45- Rabbinin işine **bakmaz mısın?** fecirle güneşin doğuşu arasında **gölgeyi nasıl yaymıştır? Dileseydi onu sabit yapar** güneşin doğuşu ile birlikte devam ederdi. **Sonra biz güneşi onun üzerine** yani gölge üzerine **bir delil yaptık.** Güneş olmasa gölge bilinmez.

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

46. Sonra onu (uzayan gölgeyi) yavaş yavaş kendimize çektik (kısalttık).

Açıklaması:

46- Sonra onu yani uzayan gölgeyi güneşin doğusuyla gizli gizli (Bazı nüshada hafif hafif) **azar azar kendimize doğru çektik.**

وَهُوَ الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَّالنَّوْمَ سُبَاتًا وَّجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوْرًا ﴿٤٧﴾

47. Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan O'dur.

Açıklaması:

47- O, geceyi sizin için elbise gibi örten **bir libas,** işlerinize ara vermekle **uykuyu** bedenleriniz için **bir dinlenme, gündüzü de** rızık vesaireyi temin etmek için **yayılma** içinde yayılan şey, zaman (faaliyet alanı) **yapandır.**

وَهُوَ الَّذِىْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ۙ ﴿٤٨﴾

48. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü top-

rağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.

Açıklaması:

48- Yağmurun önünde rüzgârları yayıcılar olarak yani yağmurun önünde rüzgârları ayrı ayrı olarak **gönderen O'dur. Biz gökten de çok temiz** (ve) temizleyici **bir su indirdik.**[433]

لِنُحْيِيَ بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا وَنُسْقِيَهُۥ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَاَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

49. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.

Açıklaması:

49- Ki onunla, ölü bir yeri diriltelim. Ve yarattıklarımız deve, inek ve **koyunlardan nice hayvan sürülerini ve birçok insanları onunla** yani su ile **sulayalım!**

Âyet-i kerimede yer alan «Meyten» kelimesinin müzekker ve müennesi aynıdır, (veya) Allah (c.c.) mekân mânâsına itibarla bunu müzekker getirmiştir.

Yine âyet-i kerimede yer alan «Enasiyy» kelimesi insanın çoğuludur. Aslı «Enasine» idi. Nun ya'ya ibdal edilmiş, ya da o ya'ya idgam edilmiştir. Veya «İnsiyyin» çoğuludur.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواْ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

50. Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu ille nankörlük edip diretmiştir.

Açıklaması:

50- Yemin olsun! Biz onu yani suyu **aralarında evirip çevirdik ki, düşünsünler, ibret alsınlar. Fakat insanların çoğu dayatmakta,** nimete **nankörlük** (ve) inkâr **etmekten başka bir şeye yanaşmamaktadırlar.** Çünkü onlar: «Falan yıldızın düşmesi sayesinde bize yağmur yağdırıldı» dediler.[434]

---

433 Âyet-i kerimede yer alan «Er-rıyah» kelimesi bir kıraatta «Errih» şeklinde okunmuştur. Yine âyet-i kerimede yer alan «Nüşûr» kelimesi bir kıraatta hafiflik için Şin harfinin sükûnu ile, diğer bir kıraatta masdar olarak şin'in sükûnu ve nûn'un fethası ile diğer bir kıraatta ise Nûn'un yerine ba'nın zammesi ve şin'in sükûnu ile okunmuştur. Yani müjdeciler olarak gönderdik. Birincinin müfredi Neşur gelir. Resûl gibi. Sonuncunun müfredi ise Beşir'dir.

434 Âyet-i kerimede yer alan «Yezzekkeri» fiilinin aslı «Yetezekkerü» idi. Dal zal'a idgam edilmiştir. Başka bir kıraatta zal'ın sükunu ve kef'in zammesi ile «liyezkurû» şeklinde okunmuştur. Yani Allah'ın bu nimetini hatırlamaları için...

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

51. (Resûlüm!) Şayet dileseydik, elbet her ülkeye bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik.

Açıklaması:

51- Biz dileseydik her bir beldeye oranın halkını korkutan **bir uyarıcı gönderirdik.** Fakat seni bütün memleketler halkına uyarıcı olarak gönderdik ki, ecrin büyük olsun.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

52. (Fakat evrensel uyarıcılık görevini sana verdik) O halde, kâfirlere boyun eğme ve bununla (Kur'an ile) onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!

Açıklaması:

52- O halde kâfirlere isteklerinde **boyun eğme! Onlara karşı bununla** yani Kur'an'la **büyük bir cihat yap.**

وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

53. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinin ki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur.

Açıklaması:

53- O, iki denizi birbirine komşu olarak bitişik bir şekilde **salıverendir. Bu su çok tatlıdır. Susuzluğu giderir. Bu çok tuzludur. Acıdır.** Biri ötekine karışmayacak şekilde **aralarına bir engel ve perde** yani birbirlerine karışmayı önleyen bir perde **koymuştur.**

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

54. Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.

Açıklaması:

54- (Yine) **sudan** meniden **bir insan yaratıp onu nesep** sahibi **ve** ister erkek olsun, ister kadın neslin devamını temin etmek için evlenmek suretiyle **sıhriyet** (soysop) sahibi **yapan O'dur. Rabbin** dilediği şeyi yapmaya **kâdirdir.**

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

55. (Böyle iken inkârcılar) Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı da Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.

Açıklaması:

55- Kâfirler **Allah'ı bırakıpta** itaat etmesi sebebiyle **kendilerine faydası ve** itaati terk etmesiyle **zararı olmayan şeylere tapıyorlar.** Bu da taptıkları putlardır, **o kâfir de Rabbinin aleyhine** şeytana itaat etmekle **yardımcı olmaktadır.**

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

56. (Resûlüm!) Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

Açıklaması:

56- Biz seni ancak cennet ile **müjdeleyici ve** cehennem azabından **uyarıcı olarak gönderdik.**

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

57. De ki: Buna karşılık, sizden, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) dışında herhangi bir ücret istemiyorum.

Açıklaması:

57- De ki: «Ben buna karşı yani gönderildiğim şeyi tebliğ etmeye karşı **sizden bir ücret istemiyorum. Fakat malını** Allahü teâlânın razı olduğu yerlere harcaması suretiyle **Rabbine bir yol tutmayı dileyen kimse hariç** ben onu bundan men etmiyorum.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ ۗ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا ۚ ﴿٥٨﴾

58. Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter.

Açıklaması:

58- Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et. Yani «Subhanellah ve Elhamdülillah» de. **Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter.**

Âyet-i kerimede yer alan bi-zunub, car mecruru Habir'e taalluk etmektedir.

اَلَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ۚ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِیرًا ﴿٥٩﴾

59. Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden (ona hükmeden) Rahmân'dır. Bunu bir bilene sor.

Açıklaması:

59- Gökleri, yeri ve aralarında bulunanları dünya günlerinden **altı günde yaratan O'dur.** Yani altı gün kadar bir zamanda yaratan O'dur. Zira o zaman güneş yoktu. Allahü teâlâ dileseydi onları bir anda da yaratabilirdi. Kullarına temkinli olmayı ve aceleci davranmamayı öğretmek için bundan vazgeçilmiştir.

Sonra Arş'ın üzerine istiva buyurdu. Yani zatına yakışır bir istiva ile istiva etmiştir. **O Rahman'dır.** Arş lugatça kralın tahtı demektir.

Âyet-i kerimede yer alan «Rahman» kelimesi isteva fiilinin tahtındaki müstetir zamirden bedeldir.

Ey insan **bunu yani** Rahman'ı **her şeyden haberdar olana sor!** Ki sana sıfatlarını haber versin.

وَاِذَا قِیلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۛ ﴿٦٠﴾

60. Onlara: Rahmân'a secde edin! denildiği zaman: "Rahmân da neymiş! Bize emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç!" derler ve bu emir onların nefretini arttırır.

Açıklaması:

60- Onlara Mekke kâfirlerine: **«Rahman'a secde edin! denildiği vakit, «Rahman da neymiş? Bize emrettiğin şeye secde eder miyiz?»** Halbuki biz onu tanımıyoruz. Hayır! Tanımadığımız şeye secde etmeyiz! **dediler.** Onlara söylenen bu söz **onların** imandan **nefretini artırdı.**

Âyet-i kerimede yer alan «Te'muru» fiili ya ile de okunmuştur. Her iki kıraata göre de amir Muhammed'dir (s.a.v.).

تَبَارَكَ الَّذِی جَعَلَ فِی السَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِیهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِیرًا ﴿٦١﴾

61. Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.

Açıklaması:

61- Gökte on iki tane **burçlar yaratan,** ki bunlar da koç, öküz, ikizler, yengeç, aslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova ve balık burçlarıdır. Bunlar da yedi gezegen, yıldızların köşkleridir (yörüngeleridir). Koç ile Akrep Merih yıldızının menzilleridir. Öküz ile Terazi Zühre yıldızının menzilleridir. İkizler ile Başak Utarid yıldızının menzilleridir. Yengeç Ay'ın menzilidir. Aslan Güneş'in menzilidir. Yay ile Balık Müşteri yıldızının menzilleridir. Oğlak ile Kova da Zühal yıldızının menzilleridir.

Ve yine **orada** (semada) **bir kandil** -ki o da Güneş'tir- **ve nurlu bir ay yaratan O zat ne yücedir.**[435]

وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

62. İbret almak veya şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de O'dur.

Açıklaması:

62- Gece ile gündüzün birinde kaçırmış olduğu bir ameli **iyice düşünüp hatırlamak** ve onu öbüründe tedarik etmek **isteyen kimseler, yahut** gece ve gündüz içinde Rabbinin kendisine vermiş olduğu nimete **şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirendir.** Yani onlardan her biri diğerini takip eder.[436]

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

63. Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) "Selam!" derler (geçerler);

Açıklaması:

63- Rahman'ın kulları, ki onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler. Cahiller (beyinsizler) **kendilerine** hoşlarına gitmeyecek **bir laf attıkları zaman «Selam» derler.** Yani kendilerini günaha sokmayacak söz söylerler.[437]

---

435 Âyet-i kerimede yer alan «Sirac» kelimesi bir kıraatta çoğul olarak «Suruç» şeklinde okunmuştur. Yani nurlandıran yıldızlar yarattı. Bunlar arasından özellikle ay'ın zikredilişi olması üstün bir tür olmasından ötürüdür.

436 Âyet-i kerimede yer alan «Yezzekkere» fiili önceden de ifade edildiği gibi şeddesiz olarak da okunmuştur.

437 Âyet-i kerimede yer alan «İbadurrahman» terkibi mübteda, aradaki muteriza cümleleri hariç «İşte bu kimseler yüksek derecelerle mükâfatlanırlar» âyetine kadar olan kısım bu mubtedanın sıfatlarıdır.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾

64. Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.

Açıklaması:

64- Onlar ki, Rableri için secde ederek ve ayakta durarak gecelerini geçirirler. Yani geceleyin namaz kılarlar.

Âyet-i kerimede yer alan «Succeden» sacid'in çoğuludur. Yine âyette yer alan «Kıyam» kelimesi ism-i fail mânâsında kullanılmıştır.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

65. Ve şöyle derler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır.

66. Orası cidden ne kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir!

Açıklaması:

65- Onlar ki, «Ey **Rabbimiz derler, bizden cehennem azabını sav! Çünkü onun azabı gelip geçici değil, daimidir»** yani kaçınılmazdır.

66- Gerçekten o, ne kötü bir karargâh ve ikâmetgâhdır. O cehennem yani ne kötü yerleşme ve ikâmet etme yeridir.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67. (O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.

Açıklaması:

67- Onlar ki, bakmakla yükümlü olduklarına **harcama yaptıkları vakit israf etmezler, cimrilik de etmezler,** yani sıkılık yapmazlar. Harcamaları **ikisi arası** israf ile sıkılık arası **ortalama olur.**[438]

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

438 Âyet-i kerimede yer alan «Yakturu» kelimesi ya'nın fethası ve zammesi ile de okunmuştur.

68. Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur.

Açıklaması:

68- Onlar ki, Allah'la beraber başka bir ilaha ibadet etmezler. Allah'ın öldürülmesini **haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina da yapmazlar Her kim de bunları** yani bu üç şeyden birini **yaparsa günah bulur,** yani cezaya çarpar.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهٖ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

69. Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır.

Açıklaması:

69- Kıyamet gününde azabı katlanır ve (azabın) **içinde hor ve hakir olarak ebedi kalır.**

Âyet-i kerimede yer alan «Yuda'ef» fiili bir kıraatta şeddeli olarak «Yude'ef» şeklinde okunmuştur.

Yine âyet-i kerimede yer alan «Yuda'ef» ile «yehlud» fiilleri bedel olarak meczum, istinaf olarak da merfu okunmuşlardır.

Âyet-i kerimede yer alan «Muhan» kelimesi haldir.

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

70. Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

70- Ancak onlardan **tevbe ve iman edip iyi amelde bulunanlar müstesna. İşte Allah bunların** bahsedilen **kötülüklerini** ahirette **iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.** Yani daima bu sıfatlarla muttasıftır.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

71. Kim tevbe edip iyi davranış gösterirse, şüphesiz o, tevbesi kabul edil-

miş olarak Allah'a döner.

Açıklaması:

71- Ve bahsedilen kimselerin dışında **her kim** günahlarından **tevbe eder de iyi iş yaparsa, muhakkak o, tevbesi makbul olarak Allah'a döner,** yani tamemen O'na yönelmiş olur. O da kendisini hayırla mükâfatlandırır.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ۙ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72. (O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler.

Açıklaması:

72- Onlar ki, günaha yani yalana ve bâtıla **şahitlik etmezler. Ve** çirkin ve buna benzer **boş söze rastladıkları zaman** ondan yüz çevirip **efendice geçip giderler.**

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar.

Açıklaması:

73- Onlar ki, Rablerinin âyetleri yani Kur'an **ile vaaz u nasihat edildikleri vakit, onlara karşı kör ve sağır düşmezler,** bilakis dinleyerek, görerek, istifade ederek üşüşürler.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74. (Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl! derler.

Açıklaması:

74- Onlar ki, Ey Rabbimiz! Bize zevcelerimizden ve nesillerimizden onları, sana itaat edenler olarak görmemiz suretiyle gözlerimizi **aydınlatacak** (iyi kimseler) **ihsan et! Ve bizi takva sahiplerine** hayırda (kendisine uyulan) **önder yap.»**

Âyet-i kerimede yer alan «Zürriyyat» kelimesi müfred olarak da okunmuştur.

أُولَٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾

75. İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır.

Açıklaması:

75- İşte Allahü teâlâya itaat etme hususunda **sabretmeleri sebebiyle** cennette **en yüksek dereceyle mükâfatlandırılacak olanlar bunlardır. Ve orada** o makamda melekler tarafından **sağlık ve selamla karşılanacaklardır.**[439]

خَالِدِينَ فِيهَا ۚ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

76. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir.

Açıklaması:

76- Orada ebedi kalacaklardır. Orası ne güzel bir karargâh ve onlar için **ikâmetgâhdır.**[440]

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۖ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

77. (Resûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Resûl'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!

Açıklaması:

77- Ey Muhammed! Mekke kâfirlerine **De ki:** «Sıkıntılı anlarda kendisine **duanız olmasa, Rabbim size değer vermez.** Ve sıkıntılarınızı gidermez. **Fakat şimdi** yani şimdi size nasıl değer versin ki peygamberi ve Kur'an'ı **muhakkak surette tekzip ettiniz. O halde** dünyada başınıza gelen şeyden sonra ahirette de azap, sizin **yakanızı bırakmayacaktır.** Nitekim Bedir günü onlardan yetmiş kişi öldürüldü.[441]

439 Âyet-i kerimede yer alan «Yulekkavne» kelimesi ya'nın fethası ile birlikte şeddesiz olarak da okunmuştur.
440 Ulâike ve onun peşi (cümle olarak) mübteda olan «ibadi'r-Rahman'ın haberidir.»
441 Âyette yer alan «Levla»nın cevabına makabli (size değer vermez) delalet etmektedir.

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

ŞUARÂ SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 227 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

طٰسٓمٓ ﴿١﴾

1. Tâ. Sîn. Mîm.

Açıklaması:

1- Ta, Sin, Mîm. Bu harflerden muradının ne olduğunu en güzel Allahü teâlâ bilir.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

Açıklaması:

2- Bunlar, yani bu âyetler, **açıklayıcı** hakkı, bâtıldan ayırıp ortaya koyan **kitabın** Kur'an'ın **âyetleridir.**

Âyet-i kerimede yer alan: «Ayâtü» ile «el-Kitâbi» arasındaki izafet, «Min» mânâsındadır.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3. (Resûlüm!) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!

Açıklaması:

3- Onlar yani Mekkeliler **iman etmeyecekler diye, sen** Ya Muhammed! **adetâ kendine kıyacaksın** üzüntünden kendini katledeceksin. Buradaki «Le-

alle» lafzı «işfak» (acımak) içindir. Yani, «bu üzüntüyü hafifletmek suretiyle kendine acı».

اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾

4. Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyunları eğilip kalır.

Açıklaması:

4- Biz dilersek, onların üzerine gökten âyet indiririz de, ona boyunları eğile kalır ve o zaman hemen iman ederler.

Âyet-i kerimede yer alan «Zallet» lafzı, muzari mânâsında olup cümle, «Tezallü tedûmü» takdirindedir. Ayrıca «A'nak» kelimesi, haddi zatında sahiplerinin sıfatı olan «Hud'u» (teslim olmak) ile sıfatlanınca, onun sıfatı da akıl sahiplerine mahsus olan siga ile cemilendi.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

5. Kendilerine, o çok esirgeyici Allah'tan hiçbir yeni öğüt gelmez ki, ondan yüz çevirmesinler.

Açıklaması:

5- Kendilerine Rahman'dan yeni bir zikir Kur'an (âyeti) **gelmeye dursun. İlle ondan yüz çevirirler.**

Âyet-i kerimede yer alan «Muhdesin» lafzı, sıfat-ı kâşifedir.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾

6. Üstelik (ona) "yalandır" derler; fakat alay edip durdukları şeylerin haberleri yakında onlara gelecektir.

Açıklaması:

6- Evet Kur'an'ı **yalanladılar. Ama onlara yakında o alay ettikleri şeyin haberleri** sonuçları **gelecektir.**

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾

7. Yeryüzüne bir bakmazlar mı! Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik.

Açıklaması:

7- Onlar yeryüzüne bakmadılar mı? Nazar etmediler mi? **Biz orada her iyi çiftten** güzel çeşitten **nice bitkiler yetiştirmişiz.**[442]

اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ﴿۸﴾

8. Şüphesiz bunlarda (Allah'ın kudretine) bir nişâne vardır; ama çoğu iman etmezler.

Açıklaması:

8- Şüphesiz bunda bir âyet Allahü teâlânın kudretinin kemalini gösteren alâmet **vardır. Ama** Allah'ın ezeli ilminde **onların çoğu iman edecek değildirler.**

Sibeveyh, âyet-i kerimede yer alan «Kane» lafzının zaide olduğunu söylemiştir.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ﴿۹﴾

9. Şüphe yok ki Rabbin, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

9- Muhakkak senin Rabbin yegâne güçlü Kâfirlerden intikam alabilen izzet sahibi **ve esirgeyici,** müminlere merhamet eden **O'dur.**

وَاِذْ نَادٰی رَبُّكَ مُوْسٰۤی اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِیْنَ ۙ﴿۱۰﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ؕ اَلَا یَتَّقُوْنَ ﴿۱۱﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّیْۤ اَخَافُ اَنْ یُّكَذِّبُوْنِ ۫﴿۱۲﴾ وَیَضِیْقُ صَدْرِیْ وَلَا یَنْطَلِقُ لِسَانِیْ فَاَرْسِلْ اِلٰی هٰرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَلَهُمْ عَلَیَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ یَّقْتُلُوْنِ ۚ﴿۱۴﴾ قَالَ كَلَّا ۚ فَاذْهَبَا بِاٰیٰتِنَاۤ اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُوْنَ ﴿۱۵﴾ فَاْتِیَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَاۤ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ۙ﴿۱۶﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ ؕ﴿۱۷﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِیْنَا وَلِیْدًا وَّلَبِثْتَ فِیْنَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِیْنَ ﴿۱۸﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِیْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِیْنَ ﴿۱۹﴾

10. Hani Rabbin Musa'ya: O zalimler gürûhuna, Firavun'un kavmine git.

11. Hâlâ (başlarına gelecekten) sakınmayacaklar mı onlar? diye seslenmişti.

442 Âyet-i kerimede yer alan «Kem» lafzı, haberiyye olup «Kesiren» mânâsındadır.

12. Musa şöyle dedi: Rabbim! Doğrusu, beni yalancılıkla suçlamalarından korkuyorum.

13. (Bu durumda) içim daralır, dilim dönmez; onun için Harun'a da elçilik ver.

14. Onların bana isnat ettikleri bir suç da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden korkuyorum.

15. Allah buyurdu: Hayır (seni asla öldüremezler)! İkiniz mucizelerimizle gidin. Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz, (her şeyi) işitmekteyiz.

16. Haydi Firavun'a gidip deyin ki: Gerçekten biz, âlemlerin Rabbi'nin elçisiyiz;

17. İsrailoğullarını bizimle beraber gönder.

18. (Kendisine Allah'ın emri tebliğ edilince Firavun) dedi ki: Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?

19. Sonunda o yaptığın (kötü) işi de yaptın. Sen nankörün birisin!

Açıklaması:

10- Ey Muhammed! Kavmine bahset; **Hani,** Musa ateşi ve ağacı gördüğü gece, **Rabbin Musa'ya «O zalimler topluluğuna** peygamber olarak **gidiver;**[443]

11- Kendisiyle birlikte **Firavun'un kavmine...** onlar ki, Allah'a küfretmekle kendi kendilerine, köleler gibi çalıştırmakla da İsrailoğulları'na zulmetmişlerdir. Allah'tan O'na itaat etmek suretiyle **hâlâ korkup** O'nu tevhidde **bulunmayacaklar mı? diye nida etmişti.**[444]

12- Musa **şöyle dedi: «Ey Rabbim! Doğrusu korkarım, beni tekzip ederler.**

13- Benim de onların beni tekzip etmelerinden **göğsüm daralır; dilim** ondaki pelteklik sebebiyle risaleti eda ederken **açılmaz. Onun için** kardeşim **Harun'a da** benimle birlikte **peygamberlik ver!**

14- Hem onların kendilerinden bir Kıpti'yi öldürdüğüm için **bana isnat ettikleri bir suçları var. Ondan dolayı korkarım,** bu suç sebebiyle **beni öldürürler.»**

15- Allahü teâlâ **buyurdu ki: «Hayır!** Yani seni öldüremezler. **İkiniz de,** yani sen ve kardeşin -şu halde burada muhatab, gaibe tağlib edilmiştir- **hemen mucizelerimizle gidin! Muhakkak biz, sizinle beraberiz;** sizin söyleyeceklerinizi de, size söylenecekleri de **işitiyoruz.»** Burada Hz. Musa ile Hz. Harun (a.s.) cemaat yerine konularak hitaba mazhar olmuşlardır.

---

443 Âyet-i kerimede yer alan «En» masdariye olup «Bi-en» takdirindedir.
444 Âyet-i kerimede yer alan «Ela» lafzındaki hemze, istifham-ı inkâri mânâsın-dadır.

16- Haydin! Firavun'a gidin de, deyin ki: «Biz, yani her birimiz **âlemlerin Rabbinin** sana gönderdiği **elçisiyiz!**

17- İsrailoğulları'nı bizimle beraber Şam'a **göndereceksin»**[445]

18- Hz. Musa ile Hz. Harun Firavun'a varıp aldıkları bu emr-i ilâhiyi ona ilettiler. «Firavun Hz. Musa'ya: **«Biz seni yeni doğmuş,** sütten kesildikten sonra yeni doğmuş sayılabilecek kadar küçük bir çocuk **iken aramızda,** evlerimizde **büyütmedik mi? Sen ömründen hayli seneler,** otuz sene **bizim aramızda kalmadın mı?** (Bu zaman zarfında) Musa (a.s.), Firavun'un giydiklerinden giyer, onun bineklerine biner ve onun oğlu diye anılırdı.

19- O yaptığın işi de yaptın -Kastedilen iş, Kıpti'yi öldürmesidir. -**O halde sen nankörlerdensin,** seni yetiştirmek ve zor işlerde çalıştırmamak suretiyle sana olan nimetimi inkâr edenlerdensin» **dedi.**

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٢٠﴾

20. Musa: Ben, dedi, o işi o anda sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım.

Açıklaması:

20- Musa, **«O işi yaptım, ama ben o vakit** yani bu esnada, Allah'ın bundan sonra bana lütfettiği ilim ve risalet nimetlerinden **cahil olanlardan idim.**

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِىْ رَبِّىْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِىْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢١﴾

21. Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı.

Açıklaması:

21- Senden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Nihâyet Rabbim bana hüküm, ilim **ihsan buyurdu ve beni peygamberlerden yaptı.**

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ اَنْ عَبَّدْتَّ بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٢﴾

22. O nimet diye başıma kaktığın ise, (aslında) İsrailoğullarını kendine kul köle etmendir.

Açıklaması:

22- O nimet diye başıma kaktığın şey de İsrailoğulları'nı kendine köle etmendir. Yani onları köle edindin, beni köle edinmedin. Bununla senin üzerine bir nimetin söz konusu olamaz. Çünkü sen onları köle edinmekle onlara hak-

445 Âyet-i kerimede yer alan «En» lafzı üzerinden «Ba» harf-i cerri hazfedilmiş olup «Bi-en» takdirindedir.

sızlık etmişsin.» Bazı âlimler, cümlenin başına, istifham-ı inkârı takdir etmektedirler. (Bu durumda mânâ, «Bu bir nimet midir?» şeklinde değişir.)[446]

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

23. Firavun şöyle dedi: Âlemlerin Rabbi dediğin de nedir?

Açıklaması:

23- Firavun Musa'ya «Senin elçisi olduğunu söylediğin o **Alemlerin Rabbi de nedir?** Yani nasıl bir şeydir O?» **dedi.** Mahlûkat için Allahü teâlânın hakikatini bilme konusunda bir yol olmayıp O'nu ancak sıfatlarıyla tanıyabileceklerinden, Musa (a.s.) da Firavun'a, O'nun bazı sıfatlarını anlatarak cevap verdi:

قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۗ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

24. Musa cevap verdi: Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız, (itiraf edersiniz ki) O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir.

Açıklaması:

24- «Göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şeyin Rabbidir. Yani bütün bunların yaratıcısıdır. Eğer Allahü teâlânın bunların yaratıcısı olduğunu **yakinen anlarsanız** bir tek O'na iman ediniz» **dedi.**

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

25. (Firavun) etrafında bulunanlara: İşitiyor musunuz? dedi.

26. Musa dedi ki: O, sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir.

Açıklaması:

25- Firavun kavminin elit takımından **etrafındakilere** «suale uymayan cevabını **duyuyor musunuz?» dedi.**

26- Musa **«O, sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir.» dedi.** Bu ifade her ne kadar daha önceki ifadenin mefhumuna dahilse de, Firavun'u fazlasıyla öfkelendirmektedir. İşte bundan dolayıdır ki Firavun:

قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِٓى اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾

446 Âyette yer alan «Temünnüha» lafzı, «Tümünnübiha» takdirindedir. «Enabbedte» cümlesi de «Tilke»den atf-ı beyandır.

27. Firavun: Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir, dedi.

Açıklaması:

27- «Herhalde bu size gönderilen peygamberiniz, iyice deli olmalı» dedi.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاۗ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾

28. Musa devamla şunu söyledi: Şayet aklınızı kullansanız (anlarsınız ki), O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir.

Açıklaması:

28- Musa **«O doğu ile batının ve aralarındaki her şeyin Rabbidir. Eğer** O'nun böyle olduğunu **akledebiliyorsanız,** bir tek O'na iman ediniz» **dedi.**

قَالَ لَىِٕنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِيْ لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ ﴿٢٩﴾

29. Firavun: Benden başkasını tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindanlıklardan ederim! dedi.

Açıklaması:

29- Firavun, Musa'ya, **«Yemin olsun! Eğer benden başka bir ilah tanırsan, seni mutlaka zindanlıklardan ederim» dedi.** Firavun'un zindanı çok ağır idi. Bir kişiyi yer altına hapsederdi. Ve o kişi orada ne kimseyi görebilir, ne de duyabilirdi.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾

30. Musa: Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı? dedi.

Açıklaması:

30- Musa ona **«Sana açıklayıcı bir şey,** yani risaletimi belgeleyen apaçık bir delil **getirsemde mi?** yani yine de bunu yapar mısın?» **dedi.**

قَالَ فَأْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾

31. Firavun: Doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu! diye karşılık verdi.

32. Bunun üzerine Musa asâsını atıverdi; bir de ne görsünler, asâ apaçık koca bir yılan (oluvermiş)!

Açıklaması:

31- Firavun Musa'ya, «Eğer bu konuda **doğru söyleyenlerden isen, hemen getir onu!» dedi.**

32- Bunun üzerine Musa asasını bıraktı. Bir de ne görsün! Asa açıkça bir ejderha koca bir yılan **oluverdi!**

وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِىَ بَيْضَاۤءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

33. Elini de (koynundan) çıkardı; o da seyredenlere bembeyaz görünen (nur saçan bir şey oluvermiş)!

Açıklaması:

33- Bir de elini çekti, onu koynundan çıkarıverdi **o da bakanlar için** önceki esmerlik halinin tersine **bembeyaz** ışık yayan bir nesne **kesiliverdi.**

قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

34. Firavun, çevresindeki ileri gelenlere: Bu, dedi, doğrusu çok bilgili bir sihirbaz!

Açıklaması:

34- Firavun **etrafındaki cemaate, «Bu hakikaten bilgiç bir sihirbazmış,** sihir ilminde pek mâhirmiş!

يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Sizi sihiriyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi ne buyurursunuz?

Açıklaması:

35- Sizi büyüsü ile yerinizden çıkarmak istiyor. Şimdi ne emredersiniz?» dedi.

قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَاۤئِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

36. Dediler ki: Onu ve kardeşini eğle ve şehirlere toplayıcı görevliler gönder;

37. Ne kadar bilgisi derin sihirbaz varsa sana getirsinler.

Açıklaması:

36- Onlar, «Onu ve kardeşini tut, ikisinin kararını beklet! **Şehirlere de haşrediciler,** toplayıcılar **gönder de,**

37- Sana sihir ilminde Musa'dan daha önde olan **bütün bilgiç sihirbazları getirsinler.» dediler.**

فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾

38. Böylece sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde biraraya getirildi.

39. Halka: Siz de toplanıyor musunuz (haydi hemen toplanın), denildi.

Açıklaması:

38- Böylece belli bir günün tayin edilen vaktinde -ki o da bayram gününün kuşluk vakti idi- **bütün sihirbazlar bir araya toplandı.**

39- Halka da, «siz de toplanacak mısınız?

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

40. (Firavun'un adamları:) Eğer üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız, dediler.

Açıklaması:

40- Eğer gâlip gelirlerse, umarız biz de sihirbazlara tâbi oluruz» denildi. Buradaki istifham, toplanmaya teşvik içindir, kendi adamları galip gelmesi halinde onlara tâbi olmayı ümit etmeleri ise, kendi dinlerine devam etsinler de Hz. Musa'ya tâbi olmasınlar, diye idi.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

41. Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a: Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi? dediler.

42. Firavun cevap verdi: Evet, o takdirde hiç şüphe etmeyin, gözde kimselerden de olacaksınız.

Açıklaması:

41- Sihirbazlar gelince, Firavun'a, «Eğer biz üstün gelirsek, bize muhakak bir mükâfat var değil mi?» dediler.[447]

42- Firavun, «Evet! Hem o vakit yani gâlip gelmeniz halinde **siz muhakkak gözdelerden olacaksınız!» dedi.**

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَآ اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

447 Âyet-i kerimede yer alan «Einne» lafzı, iki hemzenin tahkiki, ikincisinin teshili, tahkik ve teshil durumlarında aralarına Elif'in dahil edilmesi ile okunmuştur.

43. Musa onlara: Ne atacaksanız atın! dedi.

44. Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar ve: Firavun'un kudreti hakkı için elbette bizler gâlip geleceğiz, dediler.

Açıklaması:

43- Sihirbazlar Hz. Musa'ya «Ya sen (asanı) at! Yahut bizler atıverelim» dedikten sonra **Musa onlara, «Atın ortaya ne atacaksanız!» dedi.** Şu halde buradaki emir, öncelikle onların atmalarına -Böylece hakkı ortaya çıkarmaya yol bulmak gayesi ile- izin vermek içindir.

44- Onlar da hemen iplerini, sopalarını ortaya attılar ve «Firavun'un ululuğu hakkı için bizler, hakikaten bizler gâlipleriz» dediler.

فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ ﴿٤٥﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۙ ﴿٤٦﴾
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَۙ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾

45. Sonra Musa asâsını attı; bir de ne görsünler, onların uydurduklarını yutuveriyor!

46. (Bunu görünce) sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

47. "Alemlerin Rabbine, iman ettik" dediler.

48. "Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik."

Açıklaması:

45- Bunun üzerine Musa asasını bırakıverdi. Bir de ne görsünler! O bütün uydurduklarını, halkın gözünü boyayıp çevirdiklerini ve böylece iplerini ve asalarını koşan yılanlar olarak gösterdiklerini **yutuyor!**[448]

46- Sihirbazlar hemen secdeye kapandılar.

47-48- «Biz âlemlerin Rabbine, Musa ile Harun'un Rabbine iman ettik» dediler. Çünkü onlar pekâlâ biliyorlardı ki, asadan müşahade ettikleri şey, sihirle başarılabilecek bir iş değildir.

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَۜ
لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾

49. Firavun, (kızgınlık içinde) dedi ki: Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Demek ki size sihiri öğreten büyüğünüzmüş o! Ama şimdi (size yapacağımı görecek ve) bileceksiniz: Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz-

448 Âyet-i kerimede yer alan «Telekkafü» lafzında siganın aslında bulunan iki ta'dan biri hazfedilmiş olup «Tebteliu» mânâsındadır.

lama kestireceğim, hepinizi astıracağım!

Açıklaması:

49- Firavun, «Ben, kendim **size izin vermeden ona,** Musa'ya **iman mı ettiniz? Şüphe yok ki size sihir öğreten ustanız o imiş,** sihrin bir bölümünü size öğretmiş, kalanıyla da size galip gelmiş. **Ama yakında** benden size gelecek olanı **bileceksiniz. Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama** yani her birinin sağ eli ile sol ayağını **kestireceğim ve hepinizi mutlaka astıracağım!» dedi.**[449]

قَالُوا لَا ضَيْرَ ۖ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ۚ ﴿٥٠﴾

50. "Zararı yok, dediler, (nasıl olsa) biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz."

Açıklaması:

50- Sihirbazlar, «zararı yok». Bunun bize bir zararı olmaz. **Çünkü biz** keyfiyeti nasıl olursa olsun, öldükten sonra ahirette **Rabbimize döneceğiz,**

اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٥١﴾

51. "Biz, ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız."

Açıklaması:

51- Biz, zamanımızda **iman edenlerin ilki olduğumuzdan, Rabbimizin günahlarımızı bağışlayacağını tama ederiz,** umarız» **dediler.**

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ۚ ﴿٥٣﴾

52. Musa'ya: Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü takip edileceksiniz, diye vahyettik.

53. Firavun da şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi:

Açıklaması:

52- Musa'ya[450] aralarında -kendilerini Allah'ın âyetleri ile hakka çağırarak- geçirdiği, ancak tüm çabaların yalnızca daha çok kibirlenip haddi aşma-

449 Âyet-i kerimede yer alan «E-âmentüm» lafzı, iki hemzenin tahkiki ve ikincisinin Elif'e ibdali ile okunmuştur.

450 Âyet-i kerimede yer alan «En» lafzı üzerinden «Ba» harf-i cerri mahzuf olup «Bi-en» takdirindedir.

larına yol açtığı yılların ardından **«Kullarım!,** İsrailoğullarını **gece vakti** denize doğru **yürüt! Çünkü takip edileceksiniz,** Firavun ordularıyla birlikte sizleri takip edecek ve sizin arkanızdan onlar da denize dalıverecekler. Ne var ki ben, sizleri (denizi yarıp) kurtaracağım. Onları ise denizde boğacağım» **diye vahyettik.**

Âyet-i kerimede yer alan «En-Esri» lafzı, bir kıraatta, Nun'un kesresi ve «Esri» kelimesinin hemzesinin vasledilmesi ile okunmuştur. Bu durumda «Esra» da ayrı bir lügat olan «Sera» fiilinden gelmekte olup «Sir bihim leylen» mânâsındadır.

53- Firavun da İsrailoğulları'nın geceleyin yola çıktıklarını haber alınca **şehirlere** -Bir görüşe göre Firavun'a bağlı bin şehir, on iki bin de köy vardı- **haşrediciler,** asker toplayıcılar **gönderdi.** Bir yandan da şöyle diyordu:

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَۙ ﴿٥٤﴾

54. "Esasen bunlar, sayıları az, bölük pörçük bir cemaattır."

Açıklaması:

54- Bunlar, gerçekten sayıları az bir cemaatdır, taifedir. Rivâyete göre İsrailoğulları'nın tamamı, **670.000** kişi idi. Firavun'un ordusunun ise sadece öncül birliği **700.000** kişiden oluşuyordu. Dolayısıyla Firavun, kendi ordusunun çokluğuna nazaren İsrailoğulları'nı azımsamıştır.

وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَۙ ﴿٥٥﴾

55. "(Böyle iken) kesinkes bizi öfkelendirmişlerdir."

Açıklaması:

55- Fakat onlar, bizi kızdırıyorlar. Bizi kızdıracak davranışlarda bulunuyorlar.

وَاِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَۖ ﴿٥٦﴾

56. "Biz ise, elbette uyanık (ve yek vücut) bir cemaatız." (diyor ve dedirtiyordu).

Açıklaması:

56- Biz ise ihtiyatlı, teyakkuz halinde **bir cemaatız.»**

Âyet-i kerimede yer alan «Hezirûne» lafzı, bir kıratta «Hâzirûne» -hazırlıklı bir cemaatız mânâsında- şeklinde gelmiştir.

فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنّٰتٍ وَعُيُوْنٍۙ ﴿٥٧﴾ وَّكُنُوْزٍ وَّمَقَامٍ كَرِيْمٍۗ ﴿٥٨﴾

57. Ama (sonunda) biz onları (Firavun ve kavmini), bahçelerden, pınarlardan, çıkardık.

58. Hazinelerden ve değerli bir yerlerden.

Açıklaması:

57- Allahü teâlâ buyuruyor ki **Böylece onları,** yani Firavun ve adamlarını Musa ve kavmine yetişmek gayesi ile Mısır'dan (ve bulundukları) **bahçelerden,** Nil'in iki yakasında bulunan bostanlardan **pınarlardan,** Nil nehrinden evlerde akan akar sulardan:

58- Hazinelerden, altın ve gümüş gibi görünen mallarından -Allahü teâlânın hakkı bu mallardan eda edilmediği için «Hazine» diye adlandırılmışlardır- **ve şerefli makamlardan** emir ve vezirlere ait, bunları etbaı tarafından çevrelenen güzel bir meclisten **çıkardık.**

كَذٰلِكَۗ وَاَوْرَثْنٰهَا بَنِيْٓ اِسْرَاۤءِيْلَ ﴿٥٩﴾

59. Böylece, bunlara İsrailoğullarını mirasçı yaptık.

Açıklaması:

59- İşte böyle! Yani bizim çıkarışımız bu anlattığımız gibi oldu. **Ve onlara,** Firavun'u ve kavmini boğduktan sonra **İsrailoğulları'nı mirasçı yaptık.**

فَاَتْبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِيْنَ ﴿٦٠﴾

60. Derken (Firavun ve adamları) gün doğumunda onların ardına düştüler.

Açıklaması:

60- Derken gün doğumunda, güneşin doğma vaktinde **arkalarına düştüler.** Onlara yetiştiler.

فَلَمَّا تَرَاۤءَ الْجَمْعٰنِ قَالَ اَصْحٰبُ مُوْسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُوْنَۚ ﴿٦١﴾

61. İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları: İşte yakalandık! dediler.

Açıklaması:

61- Vakta ki iki topluluk birbirini gördü, yani iki topluluktan her biri diğerini gördü, **Musa'nın adamları, «Biz muhakkak yakalanıyoruz,** Firavun'un topluluğu bize yetişiyor. Onlara karşı koyacak bir takatimiz de yok» **dediler.**

قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾

62. Musa: Asla! dedi, Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir.

Açıklaması:

62- Musa «Asla! Yani kesinlikle bize yetişemeyeceklerdir. **Rabbim** yardımıyla **benimle beraberdir. Bana** kurtuluş yolunu **gösterecektir.» dedi.**

فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَۖ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِۚ ﴿٦٣﴾

63. Bunun üzerine Musa'ya: Asân ile denize vur! diye vahyettik. (Vu-runca deniz) derhal yarıldı (on iki yol açıldı), her bölük koca bir dağ gibi oldu.

Açıklaması:

63- Bunun üzerine Musa'ya» «Asan ile denize vur!» diye vahyettik. Hz. Musa denize vurunca **deniz yarıla kaldı,** on iki parça halinde yarılıverdi. **Her parçası koca bir dağ gibi oldu.** Bu on iki parçanın arasında, binitlinin ne eğerinin ne de tingiltisinin ıslanmadan geçebildikleri bir takım yollar oluştu.

وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِينَۚ ﴿٦٤﴾

64. Ötekilerini de oraya yaklaştırdık.

Açıklaması:

64- Ötekileri Firavun ve kavmini **de buraya yanaştırdık** yaklaştırdık. Nihâyet onların girmiş oldukları yollara bunlar da girdiler.

وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهٗٓ اَجْمَعِينَۚ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَۗ ﴿٦٦﴾

65. Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık.

66. Sonra ötekilerini suda boğduk.

Açıklaması:

65- Musa'yı ve beraberindekilerinin hepsini bahsedilen şekilde denizden çıkarmak suretiyle **kurtardık.**

66- Sonra ötekilerini, Firavun'u ve kavmini -bunların denize girme işlemi, İsrailoğulları'nın da çıkma işlemi tamam olunca- denizi üzerlerine kapamak suretiyle **boğduk.**

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۖ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

67. Şüphesiz bunda bir ibret vardır; ama çokları iman etmiş değillerdir.

68. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

67- Elbette bunda yani Firavun'u ve kavmini boğmamızda **bir âyet vardır.** Onlardan sonra gelenler için bir ibret vardır. **Böyle iken, çoğu** Allah'a **imana gelmedi.** Firavun'un hanımı Hz. Asiye, Firavun ailesinin mümini Hizkil ve Hz. Yusuf'un (a.s.) naaşını gösteren Meyrem binti Namusa'dan başka kimse iman etmedi.

68- Hiç şüphesiz senin Rabbin güçlüdür. Bundan dolayıdır ki kâfirlerden, onları boğmak suretiyle intikam aldı. Müminlere karşı da **çok merhametlidir.** Bundan dolayıdır ki, onları boğulmaktan kurtardı.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَۘ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾

69. (Resûlüm!) Onlara İbrahim'in haberini de naklet.

70. Hani o, babasına ve kavmine: Neye tapıyorsunuz? demişti.

Açıklaması:

69- Sen onlara, yani Mekke kâfirlerine **İbrahim'in** haberini **de oku!**

70- Hani babasına ve kavmine «siz neye taparsınız» demişti.

Gramer:Âyet-i kerimede yer alan «İz» lafzı, «Nebe'e»den bedeldir.

قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾

71. "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz" diye cevap verdiler.

Açıklaması:

71- Onlar «Birtakım putlara taparız ve onlara tapıp dururuz yani bütün gün onlara tapmaya devam ederiz.» **dediler.** İftihar amacıyla bu cümleyi de cevaplarına ilave etmişlerdir.[451]

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَۙ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

72. İbrahim: Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı?

451 Âyet-i kerimede yer alan «Na'büdü» fiilini, (hazfedilebileceğine dair karine bulunmasına rağmen) «Fe-Nezallü» fiili üzerine atfetmek için sarahaten zikretmişlerdir.

73. Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?

74. Şöyle cevap verdiler: Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk.

Açıklaması:

72- İbrahim, «dua ettiğiniz vakit onlar sizi işitirler mi?

73- Yahut şâyet onlara taparsanız **size faydaları veya** tapmaz iseniz size **zararları olur mu?» dedi.**

74- «Hayır! Ancak biz babalarımızı böyle yani bizim yaptığımız gibi **yaparlarken bulduk» dediler.**

قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّۤى اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَۙ ﴿٧٧﴾

75. İbrahim dedi ki: İyi ama, neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü?

76. ''İster siz , ister eski atalarınız.''

77. İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur);

Açıklaması:

75-76- İbrahim şöyle dedi: «Şimdi gördünüz mü? O sizin ve önceki atalarınızın taptıklarını?

77- Hep onlar benim düşmanımdır. Ben onlara tapmam. Yalnız, lakin **âlemlerin Rabbi öyle değil,** zira ben O'na kulluk ederim.

اَلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِۙ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِۙ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِۙ ﴿٨١﴾ وَالَّذِى اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لِى خَطِيۤـَٔتِى يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

78. Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur.

79. Beni yediren, içiren O'dur.

80. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur.

81. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur.

82. Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur.

Açıklaması:

78- O ki, beni yaratmıştır. Beni dine **O iletir.**

79- O ki, beni O doyurur, O sular.

80- Hastalandığım vakit bana o şifa verir.

81- O ki, beni öldürecek, sonra diriltecektir.

82- Ve o ki din günü yani ceza günü **günahımı bağışlayacağını tama ediyorum,** umuyorum.

رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَۙ ﴿٨٣﴾

83. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat.

Açıklaması:

83- Ey Rabbim! Bana bir hüküm, ilim **ver ve beni salih kullarına,** peygamberlere **kat!**

وَاجْعَلْ لِى لِسَانَ صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِينَۙ ﴿٨٤﴾

84. Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle!

Açıklaması:

84- Benden sonra kıyamet gününe kadar gelecek olan **sonrakiler içinde benim için doğruluk dili,** güzel övgü **halk eyle.**

وَاجْعَلْنِى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِۙ ﴿٨٥﴾

85. Beni, Naîm cennetinin vârislerinden kıl.

Açıklaması:

85- Beni Naim cennetinin mirasçılarından yani Naim cennetleri kendilerine bahşedilenlerden **eyle!**

وَاغْفِرْ لِاَبِى اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّآلِّينَۙ ﴿٨٦﴾

86. Babamı da bağışla (ona tevbe ve iman nasip et). Çünkü o sapıklardandır.

Açıklaması:

86- Babamı da ona kendisini bağışlamana vesile olacak tevbeyi nasib etmen suretiyle **bağışla! Çünkü o dalalette olanlardan idi.** -İbrahim (a.s.) bu duayı, babasının Allah'a düşman olduğunu bilmeden önce yapmıştı- Tevbe sûresinde zikredildiği gibi.

وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَۙ ﴿٨٧﴾

87. (İnsanların) dirilecekleri gün, beni mahcup etme.

Açıklaması:

87- Onların yani insanların **diriltilecekleri gün beni rezil,** rüsva **etme!»** Allahü teâlâ o gün hakkında şöyle buyuruyor:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍۜ ﴿٨٩﴾

88. O gün, ne mal fayda verir ne de evlât.

89. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).

Açıklaması:

88- O gün **ki, ne mal** kimseye **fayda verir, ne de oğullar!**

89- Ancak, lakin **Allah'a** şirkten ve nifaktan **temiz bir kalple varan başka!** Bu da müminin kalbidir. Zira mümine malı ve oğulları fayda verecektir.

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَۙ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَۙ ﴿٩١﴾

90. (O gün) cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

91. Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.

Açıklaması:

90- Cennet takva sahipleri için yaklaştırılmıştır. Ve onlar cenneti göreceklerdir.

91- Cehennem ise azgınlar için, kâfirler için **tebriz edilmiştir,** açık seçik gösterilmiştir.

وَقِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَۜ ﴿٩٣﴾

92. Onlara: Allah'tan gayrı taptıklarınız hani nerede? denilir.

93. Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine (olsun) yardımları dokunuyor mu?

Açıklaması:

92-93- Ve onlara «Allah'ı bırakıp yani O'ndan başka **taptıklarınız** -ki onlar da putlardır- **nerede?** Azabı sizden uzaklaştırmak suretiyle **size yardım ediyorlar mı?- Yahut** onu kendilerinden def edip **kendilerini kurtarabiliyorlar mı?** Elbette ki, Hayır!» **denilecektir.**

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنَۙ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ اِبْلِيسَ اَجْمَعُونَۜ ﴿٩٥﴾

94. Onlar ve azgınlar oraya tepetaklak (cehenneme) atılırlar.

95. İblis'in bütün orduları da.

Açıklaması:

94-95- Artık onlar, o azgınlar ve İblis'in orduları, etbaı ve hem cinlerden hem de insanlardan O'na itaat edenler **yüzüstü hep birden cehenneme yuvarlanırlar,** atılırlar.

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾

96. Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler:

97. Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz.

98. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk.

Açıklaması:

96- Onlar yani o azgınlar **orada** tapındıklarıyla birlikte **birbiri ile çekişirlerken şöyle derler:**

97- Vallahi biz, açık bir sapıklık içindeydik.

Gramer: Âyet-i kerimede yer alan «İn», şeddeli «İnne»den muhaffef olup, ism-i mahzuftur. Takdiri «İnhü»dür.

98- Çünkü sizi ibadette **alemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk.**

وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

99. Bizi ancak o günahkârlar saptırdı.

100. "Şimdi artık bizim ne şefaatçilerimiz var."

101. "Ne de yakın bir dostumuz."

Açıklaması:

99- Bizi hak yoldan **ancak mücrimler** yani şeytanlar, yahut kendilerine uyduğumuz öncekilerimiz **saptırdı.**

100-101- Artık bizim için müminlerin olduğu gibi, ne meleklerden, peygamberlerden ve müminlerden oluşan **şefaatçiler ne de** işimize eğilecek **yakın bir dost yoktur.**

فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

102. Ah keşke bizim için (dünyaya) bir dönüş daha olsa da, müminlerden olsak!

Açıklaması:

102- Bari bizim için dünyaya **bir kere** dönüş **olsa da müminlerden olsak!»**

Burada «Lev», temenni için olup «Neküne» onun cevabıdır.

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۖ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ۚ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٠٦﴾

103. Bunda elbet (alınacak) büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

104. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

105. Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.

106. Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

Açıklaması:

103- Şüphesiz bu zikredilen Hz. İbrahim ve kavminin kıssasında **bir ibret vardır. Öyleyken çoğu imana gelmediler.**

104- Ve şüphesiz ki, Rabbin güçlüdür, merhametli ancak O'dur.

105- Nuh'un kavmi Nuh'u yalanlamakla (esasında) **peygamberleri yalanladı.** Çünkü bütün peygagberler"tevhid" düsturunu getirmede müşterektirler. Veya Nuh (a.s) uzunca bir süre kavmi içinde bulunduğundan kendisi sanki birkaç peygamber gibi oldu.

Âyet-i kerimede yer alan «Kavmü» lafzının müennes oluşu mânâsına itibarla, müzekker oluşu da lafzına itibarladır.

106- O vakit nesebce **kardeşleri Nuh onlara,** «Siz Allah'tan korkmaz **mısınız?»**

اِنّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ۙ ﴿١٠٧﴾

107. Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Açıklaması:

107- Gerçekten ben size gönderilmiş kendisiyle gönderildiğim şeyi tebliğ üzerine **emin bir peygamberim.**

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ۚ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

108. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

109. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.

110. Onun için, Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

Açıklaması:

108- Artık Allah'tan korkun ve size emrettiğim konuda -ki o da, Allah'ı birleyip O'na itaat etmenizdir- **bana itaat edin.**

109- Buna karşı, yani bunun tebliğine karşı **ben sizden bir bedel de istemiyorum. Benim ücretim** yani sevabım **ancak âlemlerin Rabbi'ne aittir.**

Âyet-i kerimede yer alan «İn» lafzı, «Mâ-i nafiye» mânâsındadır.

110- O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin!» Tekid gayesi ile cümlesini tekrar etmiştir.

قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِى بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾

111. Onlar şöyle cevap verdiler: Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç!

112. Nuh dedi ki: Onların yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

Açıklaması:

111- Onlar, «Arkana hep en rezil kimseler dokuyucular ve papuççular gibi düşük kimseler **takılmışken biz sana inanır mıyız,** senin sözünü tasdik eder miyiz?» **dediler.**[452]

112- Nuh, «Benim onların ne yaptıkları hakkında bilgim yoktur. Âyet-i kerimede yer alan «İlmî» lafzı, «İlmün lî» takdirindedir.

اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّى لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

113. Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Bir düşünseniz!

114. Ben iman eden kimseleri kovacak değilim.

Açıklaması:

113- Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Eğer sizin şuurunuz olsa, bunu bilmiş olsanız, onları ayıplamazdınız.

Âyet-i kerimede yer alan «İn», «Ma-i nafiye» mânâsındadır.

114- Hem ben iman edenleri kovacak değilim.

452 Âyet-i kerimede yer alan «Vettebeake» lafzı bir kıraatta «Ve-etbaüke» şeklinde okunmuştur. Bu durumda «Tâbiün» kelimesinin çoğulu olup mübtedadır.

اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾

115. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

Açıklaması:

115- Ben ancak açık bir uyarıcıyım, uyarısı apaçık olan bir kimseyim» **dedi.**

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

116. Dediler ki: Ey Nuh! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın!

Açıklaması:

116- Onlar, «Ey **Nuh! Andolsun! Eğer** bize söylediklerinden **vazgeçmezsen muhakkak** taşla yahut kötü sözle **recm edilenlerden olacaksın» dediler.**

قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِى كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِى وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِى وَمَنْ مَعِىَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

117. Nuh: Rabbim! dedi, kavmim beni yalancılıkla suçladı.

118. Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar.

Açıklaması:

117- Nuh, «Ey **Rabbim! Gerçekten kavmim beni yalanladı.**

118- Artık benimle onların arasını sen feth eyle yani hükmünü ver **de, beni ve beraberindeki mü'minleri kurtar dedi.** Allahü teâlâ buyurdu ki:

فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

119. Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde (taşıyarak) kurtardık.

120. Sonra da geri kalanları suda boğduk.

Açıklaması:

119- Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri o meşhur insanlardan, hayvanlardan ve kuşlardan dolmuş **geminin içinde kurtardık.**

120- Sonra bunun ardından yani onları kurtarmamızın ardından, kavminden **geri kalanları boğduk.**

اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ﴿۱۲۱﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ﴿۱۲۲﴾ كَذَّبَتْ عَادُ ِۨالْمُرْسَلِیْنَ ﴿۱۲۳﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ هُوْدٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۱۲۴﴾ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِیْنٌ ﴿۱۲۵﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْنِ ﴿۱۲۶﴾ وَمَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِیَ اِلَّا عَلٰی رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۲۷﴾ اَتَبْنُوْنَ بِكُلِّ رِیْعٍ اٰیَةً تَعْبَثُوْنَ ﴿۱۲۸﴾ وَتَتَّخِذُوْنَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُوْنَ ﴿۱۲۹﴾

121. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

122. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

123. Âd (kavmi) de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

124. Kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

125. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

126. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

127. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.

128. Siz her yüksek yere bir alâmet dikerek eğleniyor musunuz?

129. Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?

Açıklaması:

121- Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Öyle iken yine çoğu imana gelmediler.

122- Ve şüphesiz Rabbin, O, yegâne güçlüdür, esirgeyicidir.

123- Ad da peygamberleri yalanladı.

124- Hani, kardeşleri Hud onlara şöyle demişti: «Siz Allah'tan korkmaz mısınız?

125- Gerçekten ben, size gönderilmiş, emin bir peygamberim.

126- Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

127- Buna karşı ben sizden bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir.

Âyet-i kerimede yer alan «İn», «Ma-i nâfiye» mânâsındadır.

128- Siz her tepeye, yüksek bir mekânda **bir alâmet,** yoldan geçenler için alâmet sayılan bina **inşa eder;** size uğrayan kimselerle **eğlenir** ve onlarla dalga geçer **misiniz?**[453]

453 Âyet-i kerimede yer alan «Ta'besûne» cümlesi «Tebnûne»nin zamirinden hal düşer.

129- Ve dünyada **ebedi kalacakmışsınız** (hiç ölmeyecek) **gibi,** yer altında su **hazneleri mi ediniyorsunuz?**

وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَۚ ﴿١٣٠﴾

130. Yakaladığınız zaman, zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz?

Açıklaması:

130- Hem dövmek için yahut öldürmek için **yakaladığınız zaman, zorbalar gibi,** hiç acıma duygusu taşımaksızın **yakalıyorsunuz.**

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِى اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَنِينَۙ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿١٣٤﴾ اِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾

131. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

132. Bildiğiniz şeyleri size bol bol veren, Allah'tan korkun.

133. "O size verdi davarlar, oğullar."

134. "Bahçeler çeşmeler." (Allah'a karşı gelmek)den sakının.

135. Doğrusu sizin hakkınızda muazzam bir günün azabından endişe ediyorum.

Açıklaması:

131- Artık bu hususta **Allah'tan korkun ve** size emrettiğim konularda **bana itaat edin.**

132- Size, bildiğiniz şeylerle imdat eden, üzerinize nimetlerini ihsan eden,

133- Size davarlarla, oğullarla,

134- Bağlarla, bahçelerle gözelerle, pınarlarla **imdat eden Allah'tan korkun!**

135- Doğrusu ben, bana isyan etmeniz halinde dünyada ve ahirette **üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum.»**

قَالُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَۙ ﴿١٣٦﴾

136. (Onlar) şöyle dediler: Sen öğüt versen de, vermesen de bizce birdir.

Açıklaması:

136- Onlar şöyle dediler: «Sen öğüt versen de, hiç öğüt verenlerden olmasan da bizce değişen bir şey yoktur, bizim nazarımızda hep aynıdır. Yani sen bize vaaz ediyorsun diye gidişatımızı değiştirecek değiliz.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَۙ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَۚ ﴿١٣٨﴾

137. Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir.

138. Biz azaba uğratılacak da değiliz.

Açıklaması:

137- Bu bizi korkutmaya çalıştığın şey, **eskilerin icatlarından** yani onların uyduruklarından ve yalanlarından **başka bir şey değildir.**[454]

138- Biz azap olunacaklar da değiliz!

فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنٰهُمْۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةًۗ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٤٠﴾

139. Böylece onu yalancılıkla suçladılar; biz de kendilerini helâk ettik. Doğrusu bunda büyük bir ibret vardır; ama çokları iman etmezler.

140. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

139- Böylece onu azap konusunda **yalanladılar. Biz de onları** dünyada kasırga ile **helak ettik. Şüphesiz ki, bunda bir ibret vardır. Öyle iken çoğu imana gelmediler.**

140- Ve şüphesiz ki Rabbin yegâne güçlüdür, merhametlidir.

كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ الْمُرْسَلِيْنَۚ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ صٰلِحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَۚ ﴿١٤٢﴾ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌۙ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِۚ ﴿١٤٤﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَۗ ﴿١٤٥﴾

141. Semûd (kavmi) de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

142. Kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

143. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

144. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

---

454 Âyet-i kerimede yer alan «İn», «Ma-i nafiye» mânâsındadır. Âyet-i kerimede yer alan «Halkü» lafzı, bir kıraatta (ki bizim kıraatımızdır) hı'nın ve lam'ın zammesi ile («Hulükü» şeklinde) okunmuştur. Buna göre mânâ şöyledir: Bizim üzerinde bulunduğumuz bu hal yani öldükten sonra dirilmeyi inkâr edişimiz sadece öncekilerin ahlâkı, yani onların huyu ve âdetidir.

145. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.

Açıklaması:

141- Semud (kavmi de) peygamberleri yalanladı.

142- Hani, kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: «Siz Allah'tan korkmaz mısınız?

143- Gerçekten ben, size gönderilmiş emin bir peygamberim.

144- Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

145- Buna karşı ben sizden bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim, ancak âlemlerin Rabbine aittir.

Âyet-i kerimede yer alan «İn», «Ma-i nafiye» mânâsındadır.

أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَٰهُنَا آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾

146. Siz burada, güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız)?

147. "Böyle bahçelerde, çeşme başlarında?"

148. "Ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında?"

Açıklaması:

146- Siz, burada bulunan nimetler **içerisinde emin olarak bırakılır mısınız?**

147- O, bahçelerin ve pınarların içinde,

148- O, ekinlerin ve turfanda meyvesi hoş, latif ve yumuşak **hurma ağaçlarının içinde ha?**

وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

149. (Böyle sanıp) dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz (oyup yapıyorsunuz).

150. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

151. "O aşırıların emrine uymayın."

152. "Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyenler(in sözüyle hareket etmeyin).

Açıklaması:

149- Bir de dağlardan, sevinçli sevinçli şımarık bir tutumla **evler yontuyorsunuz.**

Âyet-i kerimede yer alan «Ferihine» lafzı bir kıraatta «Fârihine-keyifli olarak, mânâsında- şeklindedir.

150- Artık Allah'tan korkun ve size emrettiğim konularda **bana itaat edin.**

151- O müsriflerin emrine itaat etmeyin.

152- Onlar ki yeryüzünü işledikleri masiyetlerle **fesada verirler de** Allah'a itaat etmek suretiyle **düzeltmezler.**

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَۙ ﴿١٥٣﴾

153. Dediler ki: Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin!

Açıklaması:

153- Kavmi, «Sen ancak büyülenmişlerdensin, kendilerine çokça sihir yapılarak akılları etki altına alınanlardansın.

مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ فَأْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾

154. Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerdensen, haydi bize bir mucize getir.

Açıklaması:

154- Sen aynı zamanda **bizim gibi insandan başka bir şey değilsin. Eğer** risaletin hakkında **doğru söyleyenlerdensen, haydi bir mucize getir!» dediler.**

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍۚ ﴿١٥٥﴾

155. Salih: İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir, dedi.

Açıklaması:

155- Salih dedi ki: «İşte bir dişi deve! Ona bir içme sırası, su hakkı **size de belli bir gün su hakkı var.**

وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

156. Ona bir kötülükle ilişmeyin, yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayıverir.

Açıklaması:

156- Ona bir fenalıkla dokunmayın ki, bu yüzden sizi büyük bir günün azabı büyük bir azapla **yakalar.»**

فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا نَادِمِينَۙ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۗ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

157. Buna rağmen onlar deveyi kestiler; ama pişman da oldular.

158. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Doğrusu bunda, büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

159. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

157- Derken o deveyi kestiler. Yani onu, tamamının rızasıyla onlardan birisi kesti. Ama onu kestiklerine **pişman oldular.**

158- Çünkü tehdit edildikleri **o azap kendilerini yakalayıverdi** de helak oldular. **Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Öyle iken çoğu imana gelmedi.**

159- Ve şüphesiz ki, Rabbin, O, yegâne güçlü, yegâne esirgeyicidir!

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٦١﴾ اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌۙ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۖ ﴿١٦٤﴾

160. Lût kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

161. Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

162. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

163. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

164. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.

Açıklaması:

160- Lût kavmi de peygamberleri yalanladı.

161- O vakit, kardeşleri Lut, onlara şöyle demişti: «Siz Allah'tan kork-

maz mısınız?

162- Gerçekten ben size gönderilmiş emin bir resûlüm.

163- Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

164- Buna karşı, ben sizden bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir.

اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَۙ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ اِنِّى لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَۜ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِى وَاَهْلِى مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِينَۙ ﴿١٧٠﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِى الْغَابِرِينَۚ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَۚ ﴿١٧٢﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَاۤءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُۘ ﴿١٧٥﴾

165. Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!

166. Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!

167. Onlar şöyle dediler: Ey Lût! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, sürgün edilmişlerden olacaksın!

168. Lût: Doğrusu, dedi, ben sizin bu işinizden tiksinmekteyim.

169. Rabbim! Beni ve ailemi, onların yapageldiklerinden (vebalinden) kurtar.

170. Bunun üzerine onu ve bütün ailesini kurtardık.

171. Ancak bir kocakarı müstesna. O, geride kalanlardan (oldu).

172. Sonra diğerlerini helâk ettik.

173. Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki... Uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) yağmuru ne de kötü!

174. Elbet bunda büyük bir ibret vardır; fakat çokları iman etmezler.

175. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

165- Siz âlemlerin yani insanların içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?

166- Ve Rabbinizin eşlerinizden sizler için yarattıklarını yani onların üreme organlarını bırakıyorsunuz. Doğrusu siz tecavüzkâr, helali aşıp harama

giden bir kavimsiniz.»

167- Onlar, «Ey **Lût! Yemin olsun eğer** bizi kabullenmeyişinden **vazgeçmezsen, muhakkak** memleketimizden **çıkarılanlardan olacaksın» dediler.**

168- Lut, **«Doğrusu ben sizin amelinize buğz edenlerdenim.**

169- Ey **Rabbim! Beni ve ailemi, bunların yapmakta oldukları kötülükten** yani onun azabından **kurtar!» dedi.**

170- Biz de onu ve ailesini toptan kurtardık.

171- Ancak bir kocakarı, kendi karısı **geride kalanlar içindeydi.** Biz onu helak ettik.

172- Sonra geride kalanları hep tedbir ettik, helak ettik.

173- Onların helak edilmeleri cümlesinden olarak **üzerlerine yağmur, taş yağdırdık. Uyarılanların yağmuru** olan onların (bu) yağmuru **ne de fena idi!**

174- Muhakkak ki bunda bir ibret vardır. Öyle iken, çoğu imana gelmedi.

175- Ve şüphesiz rabbin (evet) O, yegâne güçlüdür, yegâne merhametlidir.

كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٧٧﴾ اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌۙ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٧٩﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۖ ﴿١٨٠﴾

176. Eyke halkı da peygamberleri yalancılıkla suçladı.

177. Şuayb onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

178. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

179. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

180. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir.

Açıklaması:

176- Eyke -Eyke, Medyen yakınlarında bir ağaçlığın adıdır-**halkı da peygamberleri yalanladı.**[455]

455 Âyet-i kerimede yer alan «el-Eykeh» lafzı bir kıraatta, hemze hazfedilip harekesinin lam'a verilmesi ve ha'nın fethası ile okunmuştur.

177- O vakit Şuayb -kendilerinden olmaması dolasıyla «Kardeşleri» buyurmadı- **onlara şöyle dedi: «Siz Allah'tan korkmaz mısınız?**

178- Gerçekten ben, size gönderilmiş, emin bir peygamberim.

179- Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

180- Buna karşı ben sizden bir ücret de istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir.

اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾

181. Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın.

182. Doğru terazi ile tartın.

Açıklaması:

181- Ölçüyü ifâ edin, onu tam ölçün **ihsar edenlerden,** eksiltenlerden **olmayın.**

182- Ve doğru kıstasla, düzgün terazi ile **tartın.**

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

183. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.

Açıklaması:

183- Halkın eşyalarını düşürmeyin, onlara haklarından bir şey eksiltmeyin **yeryüzünde** insanları öldürmek vs. suretlerle **fesatçılık yaparak bozgunculuk yapmayın!**

Âyet-i kerimede yer alan «Ta'sev» lafzı, «Efsede» mânâsında olan «Asiye» -sa'nın kesresi ile- fiilinden gelir. «Müfsidine» lafzı da âmilinin mânâsını tekid eden haldir.

وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

184. Sizi ve önceki nesilleri yaratan (Allah) dan korkun.

Açıklaması:

184- Sizi ve sizden önceki nesilleri, halkı **yaratan (Allah)'dan korkun»**

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾

185. Onlar şöyle dediler: Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin!

Açıklaması:

185- Onlar, «Sen ancak ve ancak büyülenmişlerdensin.»

وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَۚ ﴿١٨٦﴾

186. Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Bilki, biz seni ancak yalancılardan biri sayıyoruz.

Açıklaması:

186- Ve sen, bizim gibi insandan başka bir şey değilsin. Biz seni muhakkak yalancılardan sanıyoruz.

Âyet-i kerimede yer alan «İn» lafzı şeddeli «İnne»den muhaffef olup ism-i mahzuftur. Takdiri, «İnhü»dür.

فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَۜ ﴿١٨٧﴾

187. Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır.

Açıklaması:

187- Eğer risaletin konusunda **doğru söyleyenlerdensen, üzeri-mize gökten bir kisf,** parça **düşürüver» dediler.**

Âyet-i kerimede yer alan «Kisfen» lafzı, sin'in sükûnu ile de fethası ile de okunmuştur.

قَالَ رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾

188. Şuayb: Rabbim yaptıklarınızı en iyi bilendir, dedi.

Açıklaması:

188- Şuayb, Rabbim, sizin yaptıklarınızı daha iyi bilir ve bu yaptıklarınıza karşın sizi cezalandıracaktır» **dedi.**

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِۜ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

189. Velhasıl onu yalancı saydılar da, kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, muazzam bir günün azabı idi!

190. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

191. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak gâlip ve engin merhamet sahibidir.

Açıklaması:

189- Hülâsa, onu yalanladılar. Kendilerini de o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gölge, kendilerine isabet eden aşırı bir sıcaklığın ardından onları gölgeleyen ve (tam gölgeleneceklerini sandıkları bir esnada) üzerlerine ateş yağdırıp yanmalarına sebep olan bir buluttan ibarettir. **Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi.**

190- Şüphesiz bunda, bir ibret vardır. Öyle iken çoğu imana gelmediler.

191- Ve **şüphesiz Rabbin, yegâne güçlüdür, yegâne merhametlidir.**

وَاِنَّهٗ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾

192. Muhakkak ki o (Kur'an) âlemlerin Rabbinin indirmesidir.

Açıklaması:

192- Ve muhakkak bu, yani Kur'an **âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.**

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

193. (Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) indirdi.

194. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için,

195. Apaçık Arapça bir dille.

Açıklaması:

193-194-195- Onu Rûhu'l-emîn, Cibril **uyarıcılardan olasın diye senin kalbine mübin,** açık **Arapça bir dil ile indirmiştir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Nezele» lafzı, bir kıraatta za'nın şeddesi ve «er-Ruhû» lafzının nasbî ile okunmuştur. Bu durumda fail «Lafze-i celal»dır.

وَاِنَّهٗ لَفِى زُبُرِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

196. O, şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır.

Açıklaması:

196- Gerçekten O, yani Muhammed'e indirilen Kur'an'ın zikri, Tevrat ve İncil gibi **evvelki kavimlerin Zübur'unda,** kitaplarında **da vardır.**

اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿١٩٧﴾

197. Benî İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?

Açıklaması:

197- Abdullah İbni Selam ve arkadaşları gibi müminlerden olan **İsrailoğulları alimlerinin bunu bilmesi onlara,** Mekke kâfirlerine, bu konuda **bir delil olmuyor mu?** Zira bunlarda meseleyi haber vermektedirler.

Âyet-i kerimede yer alan «Yekûn» lafzı, yâ'lı ve ta'lı olarak okunmuştur, ya'lı okununca «Âyeten» kelimesi mansub, tâ'li okununca da merfu okunur.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾

198. Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de,

199. Bunu onlara o okusaydı, yine ona iman etmezlerdi.

Açıklaması:

198- Eğer onu Arap olmayanlardan birine indirseydik.[456]

199- O da onu kendilerine, yani Mekke kâfirlerine **okusaydı,** ona tâbi olmayı kendilerine yediremediklerinden **yine iman etmeyeceklerdi.**

كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾

200. Onu günahkârların kalplerine böyle soktuk.

Açıklaması:

200- Biz, onu tekzibi **mücrimlerin,** yani Mekke kâfirlerinin **kalplerine** peygamberin okumasıyla **böylece,** yani Arap olmayanların okumasıyla onu tekzib etmelerini soktuğumuz gibi sokmuşuz**dur.**

لَا يُؤْمِنُونَ بِهٖ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٢٠١﴾

201. Onun için, acıklı azabı görünceye kadar ona iman etmezler.

Açıklaması:

201- Acıklı azabı görecekleri ana kadar, Kur'an'a inanmayacaklardır.

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

456 Âyet-i kerimede yer alan «A'cemine» lafzı, "A'cemü» kelimesinin çoğuludur.

202. İşte bu (azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın gelivere-cektir.

203. O zaman: Bize (iman etmemiz için) mühlet verilir mi acaba? diyeceklerdir.

Açıklaması:

202- Ki, o azap, kendilerine hiç farkına varmadan ansızın geliversin de,

203- «Acaba iman etmemiz için **biraz mühlet verilir mi» desinler** ve buna cevaben kendilerine «Hayır!..» denilsin. Müşrikler «Ne zaman azaplandırılacağız?» dediler. Buna cevaben Allahü teâlâ şöyle buyurdu:

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. (Durmadan mucize talebiyle) onlar bizim azabımızı mı çarçabuk istiyorlardı?

Açıklaması:

204- Şimdi onlar, bizim azabımıza mı acele ediyorlar?

اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَۙ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاۤءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَۙ ﴿٢٠٦﴾ مَۤا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَۜ ﴿٢٠٧﴾

205. Ne dersin! Eğer biz onları yıllarca yaşatsak.

206.Sonra tehdit edilmekte oldukları (azap) başlarına gelse!

207. Faydalandırıldıkları nimetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır.

Açıklaması:

205- Ne **dersin!** Desene! **Eğer biz onları yıllarca yaşatıp faydalandırsak,**

206- Sonra da tehdit edildikleri şey, azap **başlarına gelip çatsa.**

207- O faydalandırılmış oldukları şey, azabın üzerlerinden kal-dırılması yahut hafifletilmesi konusunda **onlara hangi yararı sağlar?** Yani onlara hiçbir yarar sağlamaz!

Âyet-i kerimede yer alan «Ma» lafzı, istifhamiye olup «Eyye şey'in» mânâsındadır.

وَمَۤا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَۛ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰىۛ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

208. Bununla birlikte hangi memleketi helak ettikse muhakkak onu uyarıcı (peygamberleri) olmuştur.

209. (Onlar) ihtar edilmiştir ve biz zulmetmiş değilizdir.

Açıklaması:

208- Ama biz, hangi memleketi helak ettikse, mutlaka onu uyaranlar, halkını uyaran peygamberler **olmuştur.**

209- Onlara **bir nasihat,** öğüt **olsun diye.. Ve biz,** kendilerini uyardıktan sonra onları helak etmemiz halinde **zulmediciler değilizdir.**

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِى لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

210. O'nu (Kur'an'ı) şeytanlar indirmedi.

211. Bu onlara düşmez; zaten güçleri de yetmez.

212. Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

Açıklaması:

210- Bu âyet-i kerime, müşriklerin iddialarına reddiye olarak nazil olmuştur: **Onu,** Kur'an'ı **şeytanlar indirmedi.**

211- Onu indirmeleri **onlara düşmez,** mümkün olmaz. **Zaten** buna **güçleri de yetmez.**

212- Onlar, meleklerin sözlerini **işitmekten,** kendilerini takip eden alevler vasıtasıyla, **kesin olarak uzaklaştırılmışlardır.**

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّى بَرِىٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

213. O halde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma, sonra azap edilenlerden olursun!

214. (Önce) en yakın akrabanı uyar.

215. Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir.

216. Şayet sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım.

Açıklaması:

213- O halde Allah ile birlikte başka bir ilaha kulluk etme!

Eğer onların seni davet ettikleri bu işi yaparsan, **azap edilenlerden olursun.**

214- (Önce) en yakın hısımlarını korkut. Bunlar, Haşim ve Muttalib oğullarıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendilerini açıktan korkutmuştur. Bu hadisi Buhari ve Müslim rivâyet etmişlerdir.

215- Sana tâbi olan müminlere, muvahhidlere **de kanadını indir,** yaklaşımını yumuşat.

216- (Buna rağmen) eğer onlar, yani hısımların **sana asi olurlarsa,** kendilerine **«Ben sizin yaptıklarınızdan,** Allah'tan başkasına kulluk etmekten **berîyim» deyiver.**

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

217. Sen O mutlak gâlip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan.

Açıklaması:

217- Ve o güçlü, esirgeyiciye Allah'a **tevekkül et,** yani bütün işlerini O'na havale et.

Âyet-i kerimede yer alan «Tevekkel» lafzı, vav ve fa ile okunmuştur.

اَلَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِى السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

218. O ki, (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor.

219. Secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor).

Açıklaması:

218- O Allah ki, namaza **kalktığın vakit seni görüyor.**

219- Secde edenler, yani namaz kılanlar **içinde** namazın rükûnları arasında; kıyam halinde, kuud (oturuş) halinde, rükû halinde ve secde halinde **dolaşmanı da** (görüyor).

اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

220. Çünkü her şeyi işiten, her şeyi bilen O'dur.

Açıklaması:

220- Çünkü O, hakkıyla işiten, hakkıyla bilen ancak O'dur.

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ

السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

221. Şeytanların ise kime ineceğini size haber vereyim mi?

222. Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.

223. Bunlar, (şeytanlara) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.

Açıklaması:

221- Ey Mekke kâfirleri! **Şeytanların, kimin üzerine indiğini size haber vereyim mi?**[457]

222- Onlar her uydurukçu, çok yalancı **günahkârın,** Müseyleme ve diğer kahinler gibi, fâcirlerin **üzerine inerler.**

223- Onlar yani şeytanlar, kahinlere iletmek üzere **duyduklarına,** yani meleklerden işittiklerine **kulak verirler. Ama çoğu, yalan söylerler.** Duyduklarına bir çok yalan katıverirler. Bu şeytanların gökyüzüne çıkmaktan men olunmalarından önce idi.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

224. Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.

225. Baksana onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.

226. Ve onlar yapamayacakları şeyleri söylerler.

Açıklaması:

224- Şairlere ise şiirlerinde **sapıklar tâbi olur.** Söyledikleri şiirleri terennüm ederler ve onu onlardan naklederler. Şu halde onlardır yerilmiş olanlar.

225- Görmez misin, bilmez misin **ki, onlar** söz vadilerinden ve sanatlarından **her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar,** geçip giderler. Ve böylece gerek övmede gerek kötülemede haddi aşarlar.

226- Ve onlar, yapmadıklarını «yaptık» diye söylerler. Yani yalan söylerler.

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَىَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

457 Âyet-i kerimede yer alan «Tenezzelü» lafzında siganın aslında bulunan iki ta'dan biri hazfedilmiştir.

227. Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.

Açıklaması:

227- Ancak şairlerden iman **edip, salih ameller işleyenler, Allah'ı çok zikredenler,** şiiri kendilerini zikirden alıkoymayanlar **ve** kâfirlerin kendilerini müminler içerisinde hicvetmesi sonucu **zulmedildikten sonra,** kâfirleri hicvetmek suretiyle **öç alanlar müstasnadır.** Bunlar yerilmişler zümresine dahil değillerdir. Nitekim Allahü teâlâ buyuruyor ki: «Allah, fena sözün açıklanmasını sevmez. Zulme uğrayanlar başka!..»[458] «O halde kim hakkınıza tecavüz ederse, siz de ona aynen sizin hakkınıza tecavüz ettiği gibi mukabelede bulunun.»[459] Gerek şairlerden ve gerekse diğer insanlardan **zulmedenler,** öldükten sonra **hangi münkalaba,** dönüş yerine **inkılab edeceklerini,** döneceklerini **yakında bileceklerdir.**

458 (Nisa: 148)
459 (Bakara: 194)

سُورَةُ النَّمْلِ

NEML SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 93 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍۙ ﴿١﴾

1. Tâ. Sîn. Bunlar Kur'an'ın, (gerçekleri) açıklayan Kitab'ın âyetleri-dir.

Açıklaması:

1- Tâ, Sîn Bunlarla ne kasdettiğini Allah en iyi bilendir. **Bunlar** yani bu âyetler **Kur'an'ın ve** hak ile bâtılı **açıklayan kitabın âyetleridir.**

Âyet-i kerimede yer alan «Ayat'ül Kur'an»daki izafet nun (i-beyaniyye) mânâsındadır. Yine âyette yer alan «Kitab» kelimesi sıfatın ilave edilmesi ile «el-Kur'an» üzerine atfedilmiştir.

هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾

2. İman eden müminler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.

3. Onlar ki, namazı kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete de kesin olarak inanırlar.

Açıklaması:

2- O, bir hidâyet yani sapıklıktan kurtaran ve Kur'an'ı tasdik eden **mü'minlere** cenneti **müjdecidir.**

3- Ki, onlar namazı en mükemmel bir şekilde **dosdoğru kılarlar. Zekâtı verirler. Ahirete de yakînen inanırlar.** Ahiretin varlığını delillere bakmak

suretiyle bilirler.[460]

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾

4. Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik; o yüzden bocalar dururlar.

Açıklaması:

4- Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların çirkin **amellerini, kendilerine** şehveti yüklemek suretiyle **süslü gösterdik.** Nihâyet onları güzel gördüler. **Bu yüzden onlar** bize göre çirkin olan amellerinden dolayı **bocalayıp dururlar.**

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

5. İşte bunlar, azabı en ağır olanlardır; ahirette en çok ziyana uğrayacaklar da onlardır.

Açıklaması:

5- Bunlar o kimselerdir ki, dünyada **azabın en kötüsü** öldürülmek ve esir edilmek **kendilerinindir. Ahirette en ziyade hüsrana uğrayaracak olanlar bunların ta kendileridir.** Çünkü onlar kendilerine ebedi kılınan cehenneme varacaklardır.

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

6. (Resûlüm!) Şüphesiz ki bu Kur'an, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından sana verilmektedir.

Açıklaması:

6- Muhakkak ki, bu Kur'an sana Kur'an'ın indirilmesi ve sana verilmesi hususunda **hikmet sahibi ve her şeyi bilen tarafından veriliyor.** Yani Kur'an sana zorluk üzere veriliyor. (Çünkü içindeki tekliflerde zorluk vardır.) Buradaki hitap Efendimiz'e (s.a.v.) aittir.

اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا ۜ سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

7. Hani Musa, ailesine şöyle demişti: Gerçekten ben bir ateş gördüm. (Gi-

460 Âyet-i kerimede yer alan «Hum» zamiri ile haberinin arasına fasıla girdiğinden «Hum» zamiri tekrarlanmıştır.

dip) size oradan bir haber getireceğim, yahut bir ateş parçası getireceğim, umarım ki ısınırsınız!

Açıklaması:

7- Hatırla **ki bir vakitler Musa** Medyen'den Mısır'a giderken **ailesine, «Ben hakikaten** uzaktan **bir ateş gördüm. Size ondan** yol durumu hakkında -ki Musa (a.s.) yolu kaybetmişti- **ya bir haber getireceğim yahut size bir ateş koru** yani bir fitil yahut odun tepesinde bir ateş parçası **getireceğim. Umarım** soğuktan ısınırsınız.»[461]

فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾

8. Oraya geldiğinde şöyle seslenildi: Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden münezzehtir!

Açıklaması:

8- Ateşin yanına varınca kendisine şöyle nida olundu: «Ateşin bulunduğu yerdeki yani Musa **ve çevresindekiler** yani Melekler veya bunun aksi **mübarek kılınmıştır,** yani Allah mübarek (mukaddes) kılmıştır. **Alemlerin Rabbi olan Allah eksikliklerden münezzehtir.** Bu cümle de kendisine yapılan nida kısmındandır. Bundan maksat Allahü teâlâ her kusurdan münezzehtir.[462]

يَا مُوسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

9. Ey Musa! İyi bil ki, ben, mutlak gâlip ve hikmet sahibi olan Allah'ım!

Açıklaması:

9- Ya Musa! Durum şu ki ben, mutlak gâlip ve hikmet sahibi olan Allah'ım![463]

وَاَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۜ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

10. Asânı at! Musa (asâyı atıp) onu yılan gibi deprenir görünce dönüp ar-

461 Âyet-i kerimede yer alan «Şıhab-Kabes» terkibi beyan ifade etmek için izafet ile ve izafetsiz de okunmuştur. Yine âyet-i kerimede yer alan «Tesdalun» kelimesindeki «ti» harfi iftial babındaki ta'nın yerine getirilmiş olup lam'ın kesre ve fethası ile okunabilen «Saliye (Sala) bi'n-nari» (ateşle ısındı) sözünden alınmıştır.

462 «Bareke» fiili mefulunu bizzat veya harf-i cerle alır. Fi harf-i cerrinden sonra «mekân» lafzı takdir edilir.

463 Âyeti kerimede yer alan «hu» zamiri şandır, yani "durum şu ki" demektir.

kasına bakmadan kaçtı. (Kendisine dedik ki): Ey Musa! Korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.

Açıklaması:

10- Asanı bırak! O da bıraktı **derken onu** hafif ve süratli yılan (yani) **çevik bir yılan gibi deprenir görüverince dönüp kaçtı ve geri dönmedi.** Bunun üzerine Allahü teâlâ **«Ya Musa!** ondan **korkma! Çünkü benim huzurumda peygamberler** yılan ve benzeri şeylerden **korkmaz!**

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوْٓءٍ فَاِنِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾

11. Ancak, kim haksızlık eder, sonra, işlediği kötülük yerine iyilik yaparsa, bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim.

Açıklaması:

11- Fakat, kim kendine **haksızlık yapar, sonra kötülükten sonra iyilik yaparsa** yani tevbe ederse bilsin ki tevbesini kabul eder ve onu bağışlarım. **Çünkü ben çok bağışlayıcıyım, çok esirgeyiciyim.**

وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِىْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ فِىْ تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ ﴿١٢﴾

12. Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine (git). Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır.

Açıklaması:

12- Elini koynuna elbisenin yakasından içeri **sok da Firavun'a ve kavmine** gönderilen **dokuz mucize içinde** onlardan biri olmak üzere esmer renginin aksine göz alan parlar bir şekilde **bembeyaz olarak** alaca hastalığı olmaksızın **kusursuz çıksın. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdirler.**

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۚ ﴿١٣﴾

13. Mucizelerimiz onların gözleri önüne serilince: "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler.

Açıklaması:

13- Vaktâ ki âyetlerimiz parlak olarak yani parlak ve açık olarak **onlara geldi, «Bu apaçık bir sihirdir» dediler.**

وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ؕ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾

14. Kendileri de bunlara yakînen inandıkları halde, zulüm ve kibirlerinden dolayı onları inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!

Açıklaması:

14- Vicdanları da bunlara tam bir kanaat getirdiği halde yani onların Allah katından olduğuna kalpleriyle kesin olarak inandılar. **Sırf zulüm ve** Musa'nın getirdiği şeylere iman etmeyi gururlarına yediremedikleri için **kibirden onları inkâr ettiler,** yani (dilleriyle) ikrar da bulunmadılar. Ey Muhammed! **Bak fesatçıların** bilmiş olduğun **sonu** ki helak edilmeleri **nice oldu!**[464]

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾

15. Andolsun ki biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar: Bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun, dediler.

Açıklaması:

15- And olsun ki, biz Davud'a ve onun oğlu Süleyman'a insanlar arasında hüküm verme, kuşlarla konuşma ve daha başka **ilim verdik.** Allah'a şükretmek için **onlar: «Bizi mü'min kullarının birçoğundan** peygamberlik ile, cinleri, insanları ve şeytanları emrimize amade kılmakla **üstün kılan Allah'a hamd olsun.**

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَىْءٍۗ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾

16. Süleyman Davud'a vâris oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur.

Açıklaması:

16- Peygamberlik ve ilimde diğer evlatları değil sadece **Süleyman Davud'a mirasçı olup dedi ki:** «Ey **insanlar! Bize kuş dili** yani kuş seslerinin ne anlama geldiği **öğretildi. Ve bize** peygamberler ve hükümdarlara verilen **her şeyden verildi. Şüphesiz ki, bu** verilenler **apaçık bir lütuftur!**

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٧﴾

464 Âyet-i kerimede yer alan «Zulüm ve ulüvv» kelimeleri "mefulu leh" olmak üzere cahd'e aittir.

17. Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; hepsi bir arada (onun tarafından) düzenli olarak sevkediliyordu.

Açıklaması:

17- Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları yolculuğa çıkmak üzere huzurunda **toplandı. Bütün bunlar önce toplanıp sonra sevk olunuyorlardı.**

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾

18. Nihayet Karınca vâdisine geldikleri zaman, bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin! dedi.

Açıklaması:

18- Nihâyet karınca vadisine vardıkları zaman ki bu vadi ya Taif ya da Şam bölgesinde olup, karıncaları küçük veya çok büyük oldukları söylenmektedir. Karıncaların reisi -ki Süleyman'ın (a.s.) ordularını görmüştü- **bir karınca: «Ey karıncalar yuvalarınıza girin! Süleyman ve ordusu sizi farkına varmadan ezip geçme**sin! kırmasın» **dedi.**[465]

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِٓى اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾

19. (Süleyman) onun sözünden dolayı gülümsedi ve dedi ki: Ey Rabbim! Beni, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kulların arasına kat.

Açıklaması:

19- Süleyman karıncanın bu sözüne -ki rüzgârın kendisine ulaştırdığı bu sözü üç mil mesafeden duymuştu- ilk başta **tebessüm edip** sonunda **güldü.** Ve yüksekten onların vadilerine göz gezdirdiğinde ordularını durdurdu. Nihâyet yuvalarına girdiler. Bu yolculukta ordusu süvari ve piyadelerden müteşekkildi.

Ve: «Ey **Rabbim! Bana ve ana-babama ihsan buyurduğun nimetine şükretmemi ve senin razı olacağın iyi işler yapmamı bana ilham et. Beni rahmetinle salih kulların** peygamberlerin ve dostlarının **arasına sok.» dedi.**

465 Karıncalar, akıllılara yapılan hitap gibi kendilerine hitap edilerek akıllılar yerine konuldular.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَۗ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَاۤىِٕبِيْنَ ﴿٢٠﴾

20. (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?

Açıklaması:

20- Hüdhüd'ü görebilmek için **kuşları teftiş etti** ki Hüdhüd yerin altındaki suyu görüp orayı gagasıyla gösterir ve akabinde Süleyman'ın (a.s.) namaz kılmak için suya olan ihtiyacını görmek için şeytanlar o suyu çıkarırdı. Süleyman (a.s.) Hüdhüd'ü göremeyince «Acep neden **Hüdhüd'ü göremiyorum?** Yani onu görmemi engelleyen bir şey mi bana arız oldu. **Yoksa o kayıplardan mı oldu?** da bu sebeple onu göremedim.» buyurdu.

لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾

21. Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!

Açıklaması:

21- O'nu kontroldan geçirince şöyle buyurdu: **Ya bana** mazeretini gösteren **apaçık bir delil getirecek, ya da** tüyünü yolup, kuyruğunu koparmak, güneşe atıp böylece yer haşerelerinden kurtulamayacak şeklinde **mutlaka onu şiddetli bir azaba uğratacağım, yahut** boğazını kesmek suretiyle **onu boğazlayacağım» dedi.**[466]

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٢٢﴾

22. Çok geçmeden (Hüdhüd) gelip: Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim.

Açıklaması:

22- Derken çok geçmeden yani az bir zaman sonra kafasını kaldırıp, kuyruğunu ve kanatlarını yere doğru sarkıtarak kemal-i tazim üzere Süleyman'ın (a.s.) huzuruna varıp **geldi,** onu bağışladı. Ve kendisine, görünürde yokken karşılaştığı şeyleri sordu. **Ben senin bilmediğin bir** şeyi **öğrendim,** yani ben, senin muttali olamadığın (göremediğin) şeye vakıf oldum. **Sana Sebe'den sağlam** ve kesin **bir haber getirdim.**[467]

---

466 Âyet-i kerimede yer alan «le-ye'tiyenni» fiili, kendisini meksur bir nun takip eden şeddeli meftuh bir nun ile de okunmuştur.

467 Âyet-i kerimede yer alan «meküse» fiili kef'in fethası ile de okunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «Sebe» kelimesi munsarıf ve Yemen'de bir kabilenin ismi olmakla gayrı munsarıf olarak da okunmuştur. Atalarının ismi olarak da kullanılıp bu itibarla munsarıf olmuştur.

اِنِّی وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِیَتْ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِیمٌ ﴿۲۳﴾

23. Gerçekten, onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım.

Açıklaması:

23- Muhakkak ben, bir kadını onlara hükümdarlık eder buldum, yani Belkıs isimli bir kadın onların kraliçesi olup **kendisine,** hükümdarların muhtaç oldukları bütün malzeme ve mühimmat (denen) **her şeyden verilmiştir. Onun bir de çok büyük bir tahtı var.** Uzunluğu seksen kulaç, genişliği kırk kulaç, yüksekliği ise otuz kulaç olan altın ve gümüşten yapılmış olup, zümrüt, yeşil zeberced, kırmızı yakut ve inci ile süslenmiş, ayakları ise kırmızı yakut, yeşil zeberced ve zümrütten mamuldür. Altı odası bulunup her bir odada kapalı bir kapı bulunmaktadır.

وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا یَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَیَّنَ لَهُمُ الشَّیْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِیلِ فَهُمْ لَا یَهْتَدُونَۙ ﴿۲۴﴾

24. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar.

اَلَّا یَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِی یُخْرِجُ الْخَبْءَ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَیَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿۲۵﴾

25. (Şeytan böyle yapmış ki) göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler.

Açıklaması:

24-25- O'nu ve kavmini, Allah'ı bırakıp, güneşe secde ediyorlarken buldum. Şeytan onlara yaptıklarını süslemiş de kendilerini hak yoldan alıkoymuş.

Artık onlar, göklerde ve yerde gizli olan yağmur ve nebat gibi **şeyleri meydana çıkaran,** kalplerinde **gizledikleri ve** dilleri ile **açıkladıkları her şeyi bilen Allah'a secde etmeye yol bulamıyorlar.**

Âyet-i kerimede yer alan «Ella-yescüdü» terkibinde Lam zait olarak getirilmiş olup nun kendisine idgam edilmiştir. «Li-ella ya'leme ehl'u-**l**-kitabi âyetinde Allahü teâlânın buyurduğu gibi. Bu cümle «İla» harf-i cerrinin düşürülmesi su-

retiyle «Yehtedüne» fiilinin mahallen mefuludur. Yine âyet-i kerimede yer alan «Hab» kelimesi masdar olup el-mehbub şeklinde ism-i meful'dür.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

26. (Halbuki) büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur.

Açıklaması:

26- Allah, kendinden başka ilâh olmayan, yüce Arş'ın Rabbidir.»[468]

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27. (Süleyman Hüdhüd'e) dedi ki: Doğru mu söyledin, yoksa yalancılar-dan mısın, bakacağız.

Açıklaması:

27- Süleyman Hüdhüd'e bize verdiğin bilgiler hususunda **doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun?** yani bu sınıftan mı oldun. Bu söz, «yoksa sen bu konuda yalan mı söyledin» sözünden daha etkili ve tesirlidir. Sonra onlara suyu gösterip su çıkarıldı ve kana kana içtiler, abdest alıp namaz kıldılar. Daha sonra Süleyman (a.s.) şöyle bir mektup yazdı: «Allah'ın kulu, Davud oğlu Süleyman'dan Sebe Kraliçesi Belkıs'a Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile... Selam hidâyete tâbi olanlar üzerine olsun. İmdi, bana karşı başkaldırmayın. Ve Müslüman olarak bana gelin!» Sonra onu misk ile damgalayıp mührüyle mühürledi. Sonra Hüdhüd'e şöyle dedi:

اِذْهَبْ بِكِتَابِى هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

28. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak.

29. (Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi,) "Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi.

Açıklaması:

28- Şu mektubumu götür de onlara yani Belkıs ve kavmine **bırak. Sonra onlardan biraz çekil** onların yakınında dur da cevap olarak **bak neye dönecekler** ne cevap verecekler. Hüdhüd mektubu alıp çevresinde ordusu olduğu

468 Bu cümle istinaf cümlesidir ve aynı zamanda övgü ifade eden bu cümle Belkıs'ın tahtına mukabil olarak Arşu'r-Rahman'ı ihtiva etmektedir. Aralarında ise çok büyük üstünlük ve meziyet vardır.

halde Belkıs'ın yanına vardı ve mektubu Belkıs'ın kucağına bıraktı. Belkıs mektubu görünce korkudan titredi ve boynunu büktü. Daha sonra mektubun içindekini öğrendi ve sonra,

29- Kavminin ileri gelenlerine «Ey **ileri gelenler! Bana çok şerefli** mühürlenmiş **bir mektup bırakıldı.**[469]

اِنَّهٗ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِۙ ﴿۳۰﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾

30. "Mektup Süleyman'dandır, Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır."

31. "Bana başkaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır)."

Açıklaması:

30- O, Süleyman'dandır. Ve O, yani muhtevası **Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla**

31- Bana karşı başkaldırmayın, Müslümanlar olarak bana gelin» dedi.

قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْٓ اَمْرِيْ ۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿۳۲﴾

32. (Sonra Melike) dedi ki: Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam.

Açıklaması:

32- (sözüne devam ederek şöyle) **dedi:** «Ey **ileri gelenler! Bana** (bu) **işim hakkında fetva verin** yani bana görüşlerinizi söyleyin. **Siz bulunmadan hiçbir işte katı hüküm vermiş değilim.**

قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ ۙ وَّالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿۳۳﴾

33. Onlar, şu cevabı verdiler: Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız; buyruk ise senindir; artık ne buyuracağını sen düşün.

Açıklaması:

33- Onlar: «Biz güç, kuvvet sahipleri çetin savaş yani harbde çetin **sahibi kimseleriz. Emir senindir. Bak** bize **ne emir buyuracaksın.** Ki sana

469 Âyet-i kerimede yer alan el-meleu -inni- terkibi iki hemzenin tahkiki ve ikinci hemzenin teshili (yani) meksur olarak vav'a kalb edilmesi ile okunmuştur.

itaat edelim.» **dediler.**

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٤﴾

34. Melike: Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır, dedi.

Açıklaması:

34- (Belkıs) **«Şüphesiz ki hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman orayı** yakıp yıkmakla **perişan ederler. Ahalisinin şerefli olanlarını hor ve hakir kılarlar. Bunlar da** yani mektubu gönderenler de **böyle yapacaklardır.**

وَاِنِّىْ مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٣٥﴾

35. Ben (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de, bakayım elçiler ne (gibi bir sonuç) ile dönecekler.

Açıklaması:

35- Ben onlara bir hediye göndereyim de elçiler ne ile dönecek hediye kabul mü yoksa red mi edilecek **bakayım.** Eğer o bir kral ise hediyeyi kabul edecek. Yoksa o bir peygamber ise kabul etmeyecek. Bunun üzerine Belkıs (Hz. Süleyman'a) yarı yarıya erkek ve kadın olarak bin tane hizmetçi, beş yüz tane altundan kerpiç, mücevheratla süslenmiş bir taç, misk-i anber ve başka çeşit hediyeleri bir mektupla birlikte elçi ile gönderdi. Hüdhüd durumu haber vermek üzere çabucak Süleyman'a (a.s.) doğru koştu. Bunun üzerine Süleyman (a.s.) altından ve gümüşten kerpiçlerin dökülüp, kendi bulunduğu yerden dokuz fersah mesafeye kadar büyük bir alana serilmelerini, çevresinde cinlerin altun ve gümüşten yüksek bir duvar yapmalarını ve o alanın sağında ve solunda cinlerin çocukları ile birlikte kara ve deniz hayvanlarının en güzellerinin getirilmesini emreder.

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۖ فَمَآ اٰتٰىنِىَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ ﴿٣٦﴾

36. (Elçiler, hediyelerle) Süleyman'a gelince şöyle dedi: Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Hediyenizle (ben değil) siz sevinirsiniz.

Açıklaması:

36- Bunun üzerine beraberindeki heyetle birlikte hediye ile gönderilen elçi **Süleyman'a gelince** (Süleyman) **dedi ki: «Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Bakın Allah'ın bana verdiği** peygamberlik ve saltanat **size verdiği** dünya **malından daha hayırlıdır. Doğrusu siz hediyenizle övünüyorsunuz.** Çünkü siz dünya zinetleri ile övünmektesiniz.

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَآ اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. (Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamıyacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırız!

Açıklaması:

37- Getirmiş olduğun hediye ile birlikte **onlara dön! Yemin olsun ki, karşı duramayacakları ordularla onlara varırız, onları hor ve hakir oldukları halde oradan** ülkeleri Sebe'den -kabilelerinin atalarının ismi ile isimlendirilmişlerdir- **çıkarırız,** yani Müslüman olarak gelmedikleri takdirde

Elçi hediye ile birlikte Belkıs'a dönünce, tahtını yedi sarayın içinde bulunan bir saray ve bu sarayın da içinde bulunan yedi evin içine sakladı. Kapılarını kilitleyip yanında bekçiler bıraktı ve kendisine ne buyuracağını bakıp görmesi için Süleyman'a (a.s.) doğru yola çıkmak üzere hazırlanmaya başladı. Bu sebeple her bir komutanın beraberinde binlerce kişi bulunan, on iki bin komutanla yola çıktı. Süleyman'a (a.s.) bir fersah mesafe kadar yaklaşınca Süleyman (a.s.) gelişini farketti.

قَالَ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾

38. (Sonra Süleyman müşavirlerine) dedi ki: Ey ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?

Açıklaması:

38- (Süleyman) «Ey **ileri gelenler! Kendileri bana Müslüman olarak** boyun eğip itaat ederek **gelmeden önce** -ki gelmeden önce tahtı almak benim için caiz (çünkü harp ehlidiler.) geldikten sonra ise caiz değildir- **hanginiz onun tahtını bana getirecek?» dedi.**

Kıraat: Âyet-i kerimede yer alan «el-mele'u-eyyüküm» terkibinde önceden de ifade edildiği gibi iki hemzenin tahkiki ve ikinci hemzenin meksur olarak vav'a ibdali ile okunmuştur.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ ۚ وَاِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَمِينٌ ﴿٣٩﴾

39. Cinlerden bir ifrit: Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve bana güvenebilirsiniz, dedi.

Açıklaması:

39- Cinlerden bir ifrit -ki çok güçlü ve kuvvetli bir cindir- **dedi ki: «Sen** hüküm vermek için oturduğun **makamından kalkmadan ben onu sana getiririm.** Süleyman (a.s.) sabahtan gündüzün yarısına kadar hüküm vermek için otururdu. **Gerçekten bu işe** yani onu taşımaya güçlü ve içindeki cevher ve benzeri şeylere karşı **emin birisiyim.»** Bunun üzerine Süleyman (a.s.): «Ben bundan da acele olmasını istiyorum» deyince

قَالَ الَّذِى عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ۖ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Kitaptan (Allah tarafından verilmiş) bir ilmi olan kimse ise: Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi. (Süleyman) onu (melikenin tahtını) yanı başına yerleşmiş olarak görünce: Bu, dedi, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rab-bimin (gösterdiği) lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük edene gelince, o bilsin ki, Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, çok kerem sahibidir.

Açıklaması:

40- Yanında semavi **kitaptan ilim bulunan zat** -ki bu zat Asıf b. Berhiya'dır. Sıddık birisi olup, dua edildiğinde kabul olunan ismi-i azam duasını bilirdi- ise «sen gözünle bir şeye baktığında **gözünü açıp kapamadan önce ben onu sana getiririm» dedi.** Ve Süleyman'a (a.s.) «göğe bak» dedi. O da baktı. Sonra gözünü açıp kapayınca tahtı önünde konulmuş buldu. Süleyman (a.s.) göğe baktığında Asıf İsm-i Azam duası ile dua ederek Allahü teâlâdan Belkıs'ın tahtını getirmesini istedi. Ve oldu. Şöyle ki taht yerin altından akıp gitti ve nihâyet Süleyman'ın (a.s.) kürsüsü altından ortaya çıktı, **derken onun yanında duruyor** yani hareketsiz bir şekilde duruyor **görünce «bu** yani bunun bana getirilmesi **Rabbimin fazlındandır. Şükür mü yoksa** nimetine **nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak içindir. Kim şükrederse, ancak kendi nefsi için şükreder.** Zira şükrünün sevabı kendisine aittir. **Kim de** nimete **nankörlük ederse bil-**

sin ki Rabbim onun şükrüne **muhtaç değildir,** nimetine nankörlük edenlere lutfetmede **kerimdir»** cömerttir, **dedi.**[470]

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِىٓ اَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41. (Süleyman devamla) dedi ki: Onun tahtını bilemeyeceği bir hale getirin; bakalım tanıyacak mı, yoksa tanıyamayanlar arasında mı olacak.

Açıklaması:

41- «Onun tahtını değişikliğe uğratın. Yani tahtı öyle bir hale getiriniz ki gördüğünde onu tanıyamasın. **Bakalım** onu tanımaya **muvaf-fak olacak mı yoksa** kendilerine değiştirilen şeyi tanımaya **muvaffak olamayanlardan mı olacak?» dedi.** Süleyman'a (a.s) «O'nda bir şey (eksiklik) vardır.» denildiğinde bununla Belkıs'ın zekâ ve aklını denemek istedi. Onlar da onda ilave yahut eksiltme veyahutta daha başka bir değişiklik yaptılar.

فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَۚ وَاُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42. Melike gelince: Senin tahtın da böyle mi? dendi. O şöyle cevap verdi: Tıpkı o! (Süleyman şöyle dedi): Bize daha önce (Allah'tan) bilgi verilmiş ve biz Müslüman olmuştuk.

Açıklaması:

42- (Belkıs) **geldiğinde O'na «Senin tahtın böyle midir?** yani tahtın bu şekilde midir? **denildi.** (Belkıs) **«Sanki bu odur.** Yani derhal tanıdı fakat onların kendisine benzetme yaptıkları gibi o da onlara benzetme yaptı. Çünkü Süleyman (a.s.): «Bu mu senin tahtın?» demedi. Şâyet «bu mu» denilseydi o da «Evet» diyecekti. Süleyman (a.s.) onda marifet ve ilim görünce şöyle dedi: **«Bununla beraber bize ondan önce ilim verildi ve biz Müslüman olduk»**

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

43. Onu, Allah'tan başka taptığı şeyler (o zamana kadar tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkârcı bir kavimdendi.

Açıklaması:

43- O'nun Allah'ı bırakıp da yani O'ndan başka **tapmaya devam ettiği**

470 Âyet-i kerimede yer alan «E-eşkürü» lafzı iki hemzenin tahkiki, ikincisinin elife ibdali ve teshil edilenle diğeri arasına elifi getirmek ve terk etmekle birlikte ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

şeyler Allah'a ibadet etmekten **kendisine mâni olmuştu. Çünkü o, kâfir bir kavimden idi.**

قِيلَ لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ ۭ قَالَتْ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿٤٤﴾

44. Ona: Köşke gir! dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir, dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.

Açıklaması:

44- Ona, «köşke gir» denildi.

Şarih: O, Süleyman'ın (a.s.) yaptırmış olduğu, altından tatlı su akıp içinde balıklar bulunan beyaz şeffaf billurdan oluşan bir yüzey (alan)dır.

Onu görünce derin bir su sandı. Ve ona girmek için **baldırlarından eteğini açtı.** (Eteğini yukarı çekti) Süleyman (a.s.) bu köşkün baş tarafında bulunan tahtının üstünde oturmakta idi. Süleyman (a.s.) Ona: **«o saf camdan yapılmış düz ve parlak** yani camdan **yapılmış bir köşktür.» dedi.** Ve onu İslâm'a davet etti. Belkıs: «Ey **Rabbim! Ben hakikaten** senden başkasına tapmakla **kendime zulmetmişim. Şimdi Süleyman'ın beraberinde âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.» dedi.**

Süleyman (a.s.) kendisiyle evlenmeyi arzu etti. Fakat onun baldırındaki kıllardan hoşlanmamıştı. Bu yüzden şeytanlar Süleyman'a (a.s.) kıl döken bir ilaç yapmışlar, Belkıs da bacaklarındaki kılları bu ilaçla giderdikten sonra kendisiyle evlendi ve ondan hoşlanarak saltanatına dokunmadı. Her ay kendisini ziyaret eder, üç gün yanında kalırdı. Süleyman'ın (a.s.) saltanatının sona ermesi ile onun da saltanatı sona ermiş oldu.[471]

Rivâyet edildiğine göre; Süleyman (a.s.) on üç yaşında iken hükümdar olmuş, elli üç yaşında ise vefat etmiştir. Saltanatı bitip tükenmeyen zatı bütün noksanlıklardan tenzih ederiz.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

45. Andolsun ki, "Allah'a kulluk edin!" (demesi için) Semûd kavmine kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki zümre oluverdiler.

471 Bu gibi kıssaların İsrailiyat'tan olduğu gözden kaçmamalıdır.

Açıklaması:

45- Yemin olsun ki, biz Semud kavmine de, «Allah'a ibadet edin» onu birleyin **diye** nesep **kardeşleri Salih'i gönderdik. Bir de baktı ki onlar** din hususunda **iki fırka olmuş çekişiyorlar.**

Bir fırka, Salih kendilerine gönderildiği andan itibaren iman etmişler, diğer bir fırka ise inkâr etmişlerdir.

قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

46. Sâlih dedi ki: Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan mağfiret dileseniz olmaz mı? Belki size merhamet edilir.

Açıklaması:

46- (Salih) Tekzip edenlere: «Ey **kavmim! Niçin iyilikten önce çabucak kötülüğü** yani rahmetten önce azabı **istiyorsunuz?** Çünkü sizler: «Senin bize getirdiğin şey gerçekse bize azap getir.» demişsiniz. **Allah'tan** koştuğunuz şirkten dolayı **mağfiret dilemeli değil miydiniz? Olur ki esirgenirsiniz»** de azaba uğratılmazsınız **dedi.**

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47. Şöyle dediler: Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık. Sâlih: Size çöken uğursuzluk (sebebi), Allah katında (yazılı)dır. Hayır, siz imtihana çekilen bir kavimsiniz, dedi.

Açıklaması:

47- Onlar «Biz seninle ve beraberindekilerle yani mü'minlerin **yüzünden uğursuzluğa uğradık.» dediler.** Çünkü onlara yağmur yağmamış ve aç kalmışlardı.

Kıraat: Âyet-i kerimede yer alan «İttayyerna» fiilinin aslı "Tetayyerna" idi. «Ta» harfi «Dı»ya idgam edildi ve hemze-i vasıl getirildi. Yani uğursuzluğumuz...

(Salih) **«Sizin uğursuzluğunuz Allah katındandır.** Onu size o getirmiştir. **Doğrusu siz** hayır ve şer ile **imtihana çekilen bir kavimsiniz» dedi.**

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

48. O şehirde dokuz kişi (elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgun-

culuk yapıyorlar, iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.

Açıklaması:

48- Şehirde Semud şehrinde **dokuz kişi** yani erkek **vardı ki, bun-lar yeryüzünde** masiyetler işleyerek **fesat çıkarıyorlar,** -ki bunlardan birisi de altın ve gümüş paraları kesme (kenarlarından kırpma)larıdır- itaat etmek suretiyle **iyiliğe yanaşmıyorlardı.**

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهٖ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. Allah'a ant içerek birbirlerine şöyle dediler: Gece ona ve ailesine baskın yapalım (hepsini öldürelim); sonra da velisine: "Biz (Sâlih) ailesinin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz" diyelim.

Açıklaması:

49- Allah'a and içerek yani yemin ederek **dediler ki** yani birbirlerine dediler ki: **«Ona ve ehline** yani kendisine iman edenlere **gece baskın yapalım**[472] yani geceleyin onları öldürelim. **Sonra velisine** yani onun kanını dava edecek velisine **yemin ederek, biz onun ehlinin öldürülmesinde bulunmadık.** Yani onları kimin öldürdüğünü bilmiyoruz. **Şüphesiz ki doğru söylemekteyiz» deriz.**

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾

50. Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik.

51. Bak işte, tuzaklarının âkıbeti nice oldu: Onları da (kendilerine uyan) kavimlerini de (nasıl) toptan helâk ettik!

472 Âyet-i kerimede yer alan «le-nübeyyitenne» fiili ta ve ikinci ta'nın zammesiyle de okunmuştur. Yine âyet-i kerimede yer alan «Le-nekulenne» fiili ta ve ikinci Lam'ın zammesiyle de okunmuştur. Ve yine âyet-i kerimede yer alan «muhlike ehlihi» terkibi mim'in fethasıyla da okunmuştur. Yani birinci kıraata göre "onların helak edilişleri", ikinci kıraata göre "onların helak olmalarında bulunmadık."

52. İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.

53. İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

54. Lût'u da (peygamber olarak kavmine gönderdik) Kavmine şöyle demişti: Göz göre göre hâla o hayâsızlığı yapacak mısınız?

Açıklaması:

50- Onlar bu konuda böyle bir hile kurdular. Biz de, onlar farkında olmadan onların hilelerine mukabele ettik. Yani cezalarını çabuklaştırmak suretiyle onları cezalandırdık.

51- Şimdi bak! Onların hilelerinin akıbeti nice oldu? Biz hem onları, hem de kavimlerini Cibril'in çığlık narası ile veya meleklerin taş atması ile -ki onlar taşı görüyorlar fakat melekleri görmüyorlar- **toptan târumar ettik.**

52- İşte zulümleri yani inkâr etmeleri **yüzünden çökmüş**[473] yani bomboş **kalan evleri. Şüphesiz** kudretimizi **bilen bir kavim için bunda büyük bir ibret vardır,** kudretimizi bilirler de ders alırlar.

53- Salih'e **iman edip** şirkten **sakınanları kurtardık.** Bunlar da dört bin kişiydi.

54- Lut'u da[474] (hatırla). **Hani kavmine «göz göre göre** yani masiyete kendinizi kaptırarak birbirinizi görerek **hâlâ o fuhşu** yani oğlancılık işini **yapacak mısınız?**

اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ النِّسَآءِ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿۵۵﴾

55. (Bu ilâhî ikazdan sonra hâla) siz, ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!

Açıklaması:

55- Siz[475] **kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz,** yaptığınız işin neticesini bilmeyen **cahil bir ka-vimsiniz!» dedi.**

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖۤ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْۤا اَخْرِجُوْۤا اٰلَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿۵۶﴾

473 Âyet-i kerimede yer alan «Haviyeten» kelimesi hal olmak üzere mansubdur. Amili ise işaret mânâsı (üşiru)dır.

474 Âyet-i kerimede yer alan «Luten» kelimesi kendinden önce mukadder bir üzkur fiili ile mansubdur. Ve «İz-kale» ondan bedeldir.

475 Âyet-i kerimede yer alan «E-inneküm» lafzı iki hemzenin tahkiki ile aralarına elif getirmek ve terk etmekle birlikte her iki vecih üzere ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

56. Kavminin cevabı sadece: "Lût ailesini memleketinizden çıkarın; çünkü onlar (bizim yaptıklarımızdan) uzak kalmak isteyen insanlarmış!" demelerinden ibaret oldu.

Açıklaması:

56- Buna kavminin cevabı sadece şu olmuştu: «Çıkarın şu Lut ailesini memleketinizden. Çünkü onlar livata işinden **temiz kalmak isteyen insanlardır.**

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾

57. Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık. Yalnız karısı müstesna; onun geride (azaba uğrayanların içinde) kalmasını takdir ettik.

Açıklaması:

57- Bunun üzerine biz de onu ve ailesini kurtardık. Yalnız karısı müstesna! Onu kaderimizle, azap içinde **geride kalanlardan kıldık.**

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَۚ ﴿٥٨﴾

58. Onların üzerlerine müthiş bir yağmur indirdik. Bu sebeple, uyarılanların (fakat aldırmayanların) yağmuru ne kötü olmuştur!

Açıklaması:

58- Kalanların üzerine bir yağmur yağdırdık ki o da, onları yok eden pişmiş taştan ibaretti. O azap ile **uyarılanların yağmuru ne kötüdür!**

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰىۗ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَۜ ﴿٥٩﴾

59. (Resûlüm!) De ki: Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçkin kıldığı kullarına. Allah mı daha hayırlı, yoksa O'na koştukları ortaklar mı?

Açıklaması:

59- Ey Muhammed! **de ki:** «Geçmişteki kâfir milletlerin helak olması üzerine **Allah'a hamd olsun. Ve O'nun** kendilerini **seçmiş olduğu kullarına selam olsun.** Kendisine ibadet eden kimse için **Allah mı**[476]**daha hayırlıdır; yoksa onların** yani Mekke halkının **ortak koştukları o şeyler mi** yani ilâhlar mı kendilerine tapan kimseler için daha hayırlıdır?

476 Âyet-i kerimede yer alan «E-Ellâhu» lafzı, iki hemzenin tahkiki, ikincisinin elife ibdali ve teshil edilenle diğeri arasına bir elif getirmek ve terk etmekle birlikte ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ۗ ﴿٦٠﴾

60. (Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onlar sapıklıkta devam eden bir gürûhtur.

Açıklaması:

60- Yahut, göklerle yeri yaratıp da, sizin için gökten su indiren mi ki onunla sizin ağacını bitiremeyeceğiniz -çünkü buna gücünüz yetmez- **güzel manzaralı bağ, bahçeler bitirdik. Allah'la beraber** bu işte kendisine yardım eden **bir ilâh mı var?** Yani onunla beraber hiçbir ilah yoktur. **Doğrusu onlar** Allah'a başkasını **ortak koşan bir kavimdirler.**[477]

اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۗ ﴿٦١﴾

61. (Onlar mı hayırlı) yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından (yer altından ve üstünden) nehirler akıtan, arz için sabit dağlar yaratan, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onların çoğu (hakikatleri) bilmiyorlar.

Açıklaması:

61- Yahut, yeri üzerindekileri sarmayan **bir karargâh yapıp arasından** yerin ara yerlerinden **ırmaklar akıtan, üzerinde** yeryüzünü sabitleştiren **sabit dağlar yaratan ve iki denizin arasına** tatlı suyla tuzlu arasına, birbirlerine karışmalarını engelleyen **perde koyan mı? Allah'la beraber bir ilah mı var? Hayır onların çoğu** tevhidi **bilmezler.**

اَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ۗ ﴿٦٢﴾

62. (Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşı-

477 Âyet-i kerimede gaib'den mütekellime iltifat vardır. Yine âyet-i kerimede yer alan «Hedaik» kelimesi Hedike'nin çoğuludur. Hedike ise, etrafı çevrili bahçe demektir. Âyet-i kerimede yer alan «Eilah» lafzı, yedi yerde de, iki hemzenin tahkiki ve her iki vecih üzere aralarına elif getirmekle beraber ikinci hemzenin teshili ile okunmuştur.

lık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!

Açıklaması:

62- Yahut kendisine bir musibet gelip de sıkıntıya düşen **başı sıkılan kendisine dua ettiği vakit, duasını kabul edip,** ondan ve başkalarından **sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünde halifeler**[478] yani her nesli,, her toplumu kendinden önceki nesile ve topluma halife **yapan mı? Allah'la beraber bir ilah mı var! Siz pek az öğüt alıyorsunuz.**

اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ۗ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۗ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝٦٣

63. (Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehtir.

Açıklaması:

63- Yahut karanın ve denizin karanlıkları içinde size geceleyin yıldızlar ile gündüzleyin de yerdeki işaretler ile varacağınız yere doğru **yol gösteren** (ve) sizi ulaştıran, **rahmetinin önünde** yani yağmurun önünde **rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah ile beraber bir ilah mı var? Allah onların** kendinden başka **ortak koştukları şeylerden çok yücedir.**

اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝٦٤

64. (Onlar mı hayırlı) yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar eden ve sizi hem gökten hem yerden rızıklandıran mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! De ki: Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin!

Açıklaması:

64- Yahut evvela halkı rahimlerde bir damla sudan **yaratan** öldükten sonra da **onu tekrar diriltecek olan** -tekrar dirilmeyi itiraf etmeseler bile, çünkü buna dair kesin deliller ortadadır- ve size yağmur ile **gökten ve** bitki ile **yerden rızık veren mi? Allah'la beraber bir ilah mı var?** Yani şu anlatılardan

478 Âyet-i kerimede yer alan «Hulefâ-el-ard» terkibinde izafet zarf manasında kullanılmıştır. Âyet-i kerimede yer alan «Tezekkerûn» fiili ya ile de okunmuştur. Ve ayrıca ta zal'a idgam edilmiştir. «Mâ» lafzı ise zaid olup azın, çok az olduğunu ifade etmektedir.

hiçbirini Allah'tan başkası yapamaz ve onunla beraber hiçbir ilah yoktur. **De ki:** «Şu anlatılan şeylerden birini yapmış olan, benimle birlikte bir ilahın olduğuna dair **eğer doğru söyleyenlerden iseniz, getirin delilinizi bakalım!**

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

65. De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

Açıklaması:

65- Bu âyet, Peygamber'e (s.a.v.) kıyametin ne zaman kopacağını soran müşrikler hakkında nazil olmuştur. **De ki: «Göklerde ve yerde Allah'tan başka** ne melekler ve ne de insanlar **gaybı** yani kendilerine gözükmeyeni **kimse bilemez.»** Lakin Allah bilir. **Onlar** yani başkaları gibi Mekke kâfirleri de **ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.**

بَلِ ادّٰارَكَ عِلْمُهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. Hayır; onların ahiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde, onlar ahiretten yana kördürler.

Açıklaması:

66- Onların ilimleri ahirete ulaşır mı? yani ahireti bilmeye ulaşır mı? ki kıyametin geliş vaktinden sormaktadırlar. Hayır iş böyle değildir, Yani onların ilmi ahirete ulaşamaz. **Doğrusu onlar, bundan şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar, ahiretten yana kördürler.**[479]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

67. İnkârcılar dediler ki: Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra, gerçekten (diriltilip) çıkarılacak mıyız?

---

479 Âyet-i kerimede yer alan birinci «bel» kelimesi soru ifade eden «Hel» takısı mânâsında kullanılmıştır. Âyet-i kerimede yer alan ve Ekreme veznindeki «Edreke» fiili diğer bir kıraatta dal'ın şeddesi ile «İddareke» şeklinde okunmuştur. Bu kelimenin aslı ise «Tedareke» idi. Ta harfi dal'a ibdal edilip o da diğer dal'a idgam yapılarak hemzeyi vasıl getirilmişti. Yani (birinci kıraata göre mânâ) ulaştı, kavuştu (mu) veya (ikinci kıraata göre) «birbiri ardınca gelip birbirine katıldı.» Ve yine ayet-i kerimede yer alan «Âmun» kelimesi «min amiye'l-Kalbu» (Kalb (gözü) kör oldu) sözünden gelmektedir. Bu söz önceki sözden daha tesirlidir. Âyet-i kerimede yer alan «Amûn» kelimesinin aslı «Amiyune» idi. Zamme ya üzerine ağır geldiğinden mim'in kesresi hazfedildikten sonra (zamme) mim'e nakledilmiştir.

Açıklaması:

67- Öldükten sonra dirilmeyi inkar etme hususunda **küfredenler de «Biz ve babalarımız toprak olduğumuz vakit mi, biz mi** kabirlerden **çıkarılacağız?**

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

68. Andolsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.

69. De ki: Yeryüzünde gezin de, günahkârların âkıbeti nice oldu, görün!

Açıklaması:

68- Yemin olsun! Bu dirilme işi bize de bizden önce atalarımıza da vaad olundu. Bu, eskilerin masallarından[480] başka bir şey değildir.» dediler.

69- De ki: «Yeryüzünde dolaşın da bir bakın, inkarları yüzünden **mücrimlerin akıbeti nice olmuş?** O da (dünyada) azap ile helak olmuşlardır.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. (Resûlüm!) Onların yüzünden tasalanma, kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü sıkıntı duyma.

Açıklaması:

70- Onlara karşı üzülme. Ve yaptıkları hilelerden dolayı sıkıntı olma. Bu âyet Resûlullah'ı (s.a.v.) teselli etmektedir. Yani onların sana karşı kurdukları tuzaktan dolayı canını sıkma. Çünkü onlara karşı yardımcın benim.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

71. Onlar: Eğer doğru sözlü iseniz (söyleyin bakalım) bu tehdit ne zaman gerçekleşecek? derler.

Açıklaması:

71- Bir de: «Eğer bu konuda **doğru söyleyen kimselerseniz bu vaad** edilen azap **ne zamandır» diyorlar.**

قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

480 Âyet-i kerimede yer alan «Esâtir» kelimesi Ustûre'nin çoğuludur. Yani yalan yere yazılan şey demektir.

72. De ki: Çabucak gelmesini istediğiniz şeyin (azabın) bir kısmı herhalde yakında başınıza gelecektir.

Açıklaması:

72- De ki: «Çabucak gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı belki de size yaklaşmıştır. Nitekim bu onlara, Bedir'de öldürülmeleri suretiyle oldu. Geri kalan azap da, onlara öldükten sonra gelecektir.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73. Şüphesiz Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir; fakat insanların çoğu şükretmezler.

Açıklaması:

73- Ve şüphesiz Rabbin, insanlara karşı ihsan sahibidir. Kâfirlerden azabın gecikmesi de bundandır. **Fakat onların çoğu şükretmezler.** Nitekim kâfirler azabın gecikmesinden dolayı şükretmezler. Çünkü onlar azabın olacağını kabul etmemektedirler.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74. Rabbin elbette onların kalplerinin gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

Açıklaması:

74- Halbuki Rabbin, onların göğüslerinin gizlediklerini de, dilleri ile **açığa vurduklarını da pekâlâ biliyor.**

وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

75. Gökte ve yerde göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta (Levhi Mahfuz'da) bulunmasın.

Açıklaması:

75- Gökte ve yerde gizli hiçbir sır[481] yani insanlar için son derece gizli bulunan hiçbir şey **yoktur ki açık bir kitapta** veya Allahü teâlânın ilmi Levh-i Mahfuz'da saklanmış **olmasın.** Bunlardan biri de kâfirlerin azaba uğratılmalarıdır.

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اَكْثَرَ الَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

481 Âyet-i kerimede yer alan «Ğaibetin»ın «ta»sı mübalağa içindir.

76. Doğrusu bu Kur'an, İsrailoğullarına, hakkında ihtilâf edegeldikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır.

Açıklaması:

76- Gerçekten bu Kur'an peygamberimiz zamanında bulunan **İsrailoğullarına, hakkında ihtilaf edip durdukları** yani aralarındaki ihtilafı kaldıracak şekilde anlatılan **şeylerin çoğunu** açıklamak suretiyle **anlatıyor.** Şâyet Kur'an'a tutunsalar ve teslim olsalar.

وَاِنَّهٗ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٧﴾

77. Ve o, müminler için gerçekten bir hidayet rehberi ve rahmettir.

Açıklaması:

77- Ve hakikaten O, mü'minler için sapıklıktan kurtaran **bir hidâyet rehberi ve** azaptan koruyan **bir rahmettir.**

اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِىْ بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿٧٨﴾

78. Rabbin şüphesiz, onlar arasında hükmünü verecektir. O, mutlak gâliptir, her şeyi bilendir.

Açıklaması:

78- Elbette Rabbin diğerleri gibi **onların arasında** kıyamet gününde adaletle **hükmünü verecektir. O, güçlü** gâlip ve hükmünü vermiş olduğu şeyi **hakkıyla bilendir.** Bu nedenle, kâfirlerin dünyada peygamberlerine muhalefet ettiği gibi hiç kimsenin kendisine muhalefet etmesi mümkün değildir.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِيْنِ ﴿٧٩﴾

79. O halde sen Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen apaçık hakikat üzeresin.

Açıklaması:

79- O halde, Allah'a tevekkül et! Ona güven **Şüphesiz sen apaçık bir hak** yani apaçık bir din **üzerindesin,** kâfirlere karşı zafer kazanmak suretiyle güzel sonuç senin olacaktır.

اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿٨٠﴾

80. Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da dâveti duyuramazsın.

Açıklaması:

80- Bundan sonra Allahü teâlâ İsrailoğullan'nı ölüler, sağırlar ve körlere benzeterek şöyle buyurdu: **«Şüphesiz sen, ölülere işittire-mezsin. Arkalarına dönmüş kaçarlarken, sağırlara da çağırmayı işittiremezsin.**[482]

وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِى الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْۗ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٨١﴾

81. Sen körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. Ancak âyetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin.

Açıklaması:

81- Sen o körleri sapıklıklarından uzaklaştırıp hidâyete erdirecek de değilsin. Sen, kabul edip anlamalarını sağlayacak şekilde **sadece bizim âyetlerimize** Kur'an'a **iman edenlere işittirirsin. İşte** Allah'ı birleyerek ihlâslı **Müslümanlar onlardır.**

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَاۤبَّةً مِّنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٨٢﴾

82. O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir dâbbe (mahlûk) çıkarırız da, bu onlara insanların âyetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler.

Açıklaması:

82- Tüm kâfirlerin başlarına inecek olan **azap onlara vacip olduğu zaman, onlar için yerden bir dabbe çıkarırız. O, insanların** yani Mekke kâfirlerinin **âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını** yani öldükten sonra dirilmeyi, hesap ve ceza görmeyi içine alan Kur'an'a inanmadıklarını **kendilerine söyler,** yani o hayvan çıktığında mevcut olan kimselerle Arapça olarak konuşup, sözlerinin tümü tarafımızdan nakil olmak üzere onlara şöyle diyecektir. O'nun çıkışı ile birlikte, iyiliği emretmek, kötülükten vazgeçirmek son bulacak, Allahü teâlânın Nuh'a (a.s.) «İman etmiş kimselerden başka senin kavminden hiç kimse iman etmeyecektir» buyurduğu gibi hiçbir kâfir de iman etmeyecektir.[483]

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُّكَذِّبُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿٨٣﴾

482 Âyet-i kerimede yer alan «Ed-dua-e'iza» terkibi iki hemzenin tahkiki ve hemze ile ya arasında ikincisinin teshili ile okunmuştur.

483 Âyet-i kerimede yer alan «İnne» maddesi bir kıraatte, «Tükellimühüm» fiilinden sonra ba takdir edilerek hemzenin fethesi ile de okunmuştur.

83. O gün, her ümmet içinden âyetlerimizi yalan sayanlardan bir cemaat toplarız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevkedilirler.

Açıklaması:

83- Hatırla ki, **o gün her ümmetten âyetlerimizi yalanlayanları bir cemaat halinde toplayacağız** -ki bunlar da peşlerinden gidilen önderlerdir- **onlar toplu olarak** evvelkiler sonrakiler üzerine sürülüp sonra **sevkedilirler.**

حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِى وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84. Nihayet, (hesap yerine) geldikleri zaman Allah buyurur: Siz benim âyetlerimi, ne olduğunu kavramadan yalan saydınız öyle mi? Değilse yaptığınız neydi?

Açıklaması:

84- Nihâyet hesap yerine **geldikleri vakit,** (Allahü teâlâ) onlara «Siz **benim** peygamberlerime (inen) **âyetlerimi** onları yalanlamanız bakımından **ilmen kavramadığınız halde yalanladınız mı? Yoksa**[484] emrolunduğunuz şeye karşılık **ne idi o yaptığınız? buyurur.**

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

85. Yaptıkları haksızlıktan ötürü, (azaba uğrayacaklarını bildiren) o söz gerçekleşmiştir; artık onlar konuşamazlar.

Açıklaması:

85- Yaptıkları zulüm yani koştuklan şirk **yüzünden, onlara azap hak olmuştur. Artık onlar konuşamazlar.** Çünkü hiçbir delilleri kalmamıştır.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۭ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86. Dinlensinler diye geceyi (karanlık) ve (çalışsınlar diye) gündüzü aydınlık kıldığımızı görmediler mi? İman eden bir kavim için elbette bunda birçok ibretler vardır.

Açıklaması:

86- Görmediler mi? Biz başkaları gibi **içinde istirahat etsinler diye geceyi yarattık. Gündüzü de görücü** bundan maksat onda işlerini çevirsinler

484 Âyet-i kerimede yer alan «Emma» terkibinde «em» lafzındaki mim, istifham ma'sına idgam edilmiştir. Ayrıca «Za» lafzı ise mevsul'dur. Yani ne şeydir.

diye içinde işler görülen alan **yaptık. Şüphesiz bunda iman eden bir kavim için** Allahü teâlânın kudretine delalet eden **ibretler vardır.** Kâfirlerin aksine bunlara inanma hususunda mü'minler ibret alıp faydalandıkları için yalnızca onlar zikredilmişlerdir.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

87. Sûr'a üfürüldüğü gün, -Allah'ın diledikleri müstesna-, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılır. Hepsi boyunları bükük olarak O'na gelirler.

Açıklaması:

87- İsrafil tarafından birinci **Sûr'a** üfürülen boynuz'a **üfürüldüğü gün, Allah'ın diledikleri** yani Cibril, Mikail, İsrafil ve ölüm meleği (Cebrail) İbn-i Abbas'tan rivâyet edildiğine göre bunlar şehitlerdir. Çünkü onlar Rablerinin huzurunda rızıklar içinde oldukları halde diridirler **müstesna, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılmıştır,** yani ölüme götürecek bir şekilde korkmuşlardır. Nitekim bu, başka bir âyette «Bayılmıştır» şeklinde ifade edilmiştir, bu olayın gelecekte gerçekleşeceği kesin olduğundan mazi sıgasıyla ifade edilmiştir. **Her biri [485] boyunlarını bükmüş olarak O'na gelirler.**

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِىَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ؕ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِىٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ ؕ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

88. Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.

Açıklaması:

88- Bir de sen Sûr'a üfürüldüğü vakit **dağları görür,** dağları gözünle görür, **onları** yerinde **hareketsiz** durur **sanırsın. Halbuki onlar** rüzgâr kendisine çarptığı vakit yağmur (yüklü) **bulut geçer gibi geçerler,** yani dağlar yürümeye devam eder. Nihâyet yere düşerler ve yerler ufalanmış bir halde bulunan dağlarla eşit bir hale gelir. Sonra pamuk gibi olup daha sonra da saçılmış toz zerreleri haline gelirler.

---

485 Âyet-i kerimede yer alan «Küllun» kelimesindeki tenvin muzafun iley'den ivezdir. Yani diriltilmelerinden sonra onların her biri kıyamet gününde... Âyet-i kerimede yer alan «Eta» fiili ism-i fail sigası ile de okunmuştur. Bu işin meydana gelmesi kesin olmasına binaen mazi sigasıyla ifade edilmiştir.

Bu, yapmış olduğu **her şeyi muhkem yaratan Allah'ın işidir.**[486] **Şüphesiz ki O, onların** yani düşmanlarının **yaptıkları** günah ve dostlarının itaatinden **haberdardır.**

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ ﴿٨٩﴾

89. Kim iyilikle (ilâhî huzura) gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar.

Açıklaması:

89- Her kim iyilikle yani «Lailahe illellah» diyerek kıyamet gününde **gelirse, bundan** yani bunun sayesinde **O'na sevap vardır. Onlar** yani iyilikle gelen kimseler **o günün korkusundan emin olurlar.**[487]

وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِى النَّارِ ۭ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٠﴾

90. (Rablerinin huzuruna) kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar. (Onlara) "Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (denir).

Açıklaması:

90- Her kim de kötülükle yani şirkle **gelirse, hemen** yüzleri ateşe çevrilmek suretiyle **yüzükoyun cehenneme atılırlar.**

Bu âyette «yüzler» zikredildi. Çünkü azalar arasında en şerefli yer yüzlerdir, hal böyle iken yüzlerin dışındaki azalar cehennem ateşine sürtünmeye daha da evlâdır.

Kınamak için onlara şöyle denilir: **Siz, yaptığınız amellerin** şirk ve günahların **karşılığından başkasıyla mı** ceza görmekle **cezalandırılacaksınız!»** yani sadece yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِىْ حَرَّمَهَا وَلَهٗ كُلُّ شَىْءٍ ۡ وَّاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۙ ﴿٩١﴾

---

486 Âyet-i kerimede yer alan «Sun'ellah» lafzı, kendinden önce geçen cümlenin ihtiva ettiği mânâyı pekiştiren bir masdar (mefulu mutlak)dır. Ve amili hazfedildikten sonra failine izafe edilmiştir. Yani bu işleri Allahü teâlâ en güzel bir şekilde yapmıştır. Âyet-i kerimede yer alan «Yefelune» fiili ta ile de okunmuştur.

487 Âyet-i kerimede yer alan «Hayr» kelimesi tafdil (üstünlük ifade) için değildir. Çünkü Kelime-i tevhidden daha hayırlı bir iş yoktur. Diğer bir âyette de iyiliğe on misli sevap verileceği vaad olunmuştur. Âyet-i kerimede yer alan «min feze'in yevme izin» terkibi nin'in kesre ve fethasına izafetle ve feze'in kelimesi tenvinli olmakla birlikte mim'in de fethası ile okunmuştur.

91. (De ki:) Ben ancak, bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine -ki O burayı dokunulmaz kılmıştır- kulluk etmekle emrolundum. Her şey de zaten O'na aittir. Bana Müslümanlardan olmam emredildi.

وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِىْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿٩٢﴾

92. "Ve Kur'an'ı okumam (emredildi). Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.

Açıklaması:

91-92- Onlara de ki: **«Ben ancak Allah'ın haram kıldığı bu beldenin** yani Mekke'nin **Rabbine ibadet etmekle emrolundum,** yani Allahü teâlâ Mekke-i Mükerreme'yi haram ve emin bir yer kılmıştır. Orada hiçbir insan kanı dökülmez. Hiçbir kimse zulüm görmez. Avı avlanmaz ve yaş bitkileri koparılmaz. Bu da, Allahü teâlânın azabı ve diğer Arap ülkelerinde yaygın olan fitneyi beldelerinden kaldırması hususunda oranın halkı Kureyş'e olan nimetlerinden bir kısmıdır. **Her şey O'nundur.** Allahü teâlânındır. O her şeyin Rabbi, yaratıcısı ve sahibidir. **Ve bana Müslümanlardan olmam** Allah'ı birlemek suretiyle O'na teslim olmam **ve** imana davet tilavetiyle sizlere **Kur'an okumam emredildi. Artık kim** iman etmek için **hidâyeti kabul ederse, ancak kendisi için kabul etmiştir.** Çünkü hidâyete ermesindeki sevabı kendine aittir. **Kim de** iman etmekten **sapar** hidâyet yolunu şaşırırsa, ona **«Ben ancak uyarıcılardanım»** korkutuculardanım. «Benim görevim sadece tebliğ etmektir» **deyiver.** Bu âyet kılıç âyeti ile neshedilmiştir.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾

93. Ve şöyle de: Hamd Allah'a mahsustur. O, âyetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız (ama artık faydası olmayacaktır). Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Açıklaması:

93- Ve de ki: «Allah'a hamd olsun! O, size yakında âyetlerini gösterecek; siz de onları tanıyacaksınız» Nitekim Allahü teâlâ Bedir gününde onlara, öldürülmelerini, esir edilmelerini ve meleklerin, öldürülenlerin yüzlerine ve sırtlarına vurmalarını gösterdi ve Allahü teâlâ onları acele olarak cehenneme sevketti.

Senin Rabbin, onların yaptıklarından gafil değildir. Sadece vakitlerini doldurmaları için onları erteliyor.

سُورَةُ الْقَصَصِ

KASAS SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 88 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

طٰسٓمٓ ﴿١﴾

1. Tâ. Sîn. Mîm.

Açıklaması:

1- Tâ.Sîn. Mîm. Bunlarla neyi kasdettiğini Allah daha iyi bilir.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

Açıklaması:

2- Bunlar yani bu âyetler hak ile batılı **açıklayıcı kitabın ayetleridir.**

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾

3. İman eden bir kavim için (faydalı olmak üzere) Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle nakledeceğiz.

Açıklaması:

3- Biz, sana Musa ile Firavun'un haberinden bir kısmını iman edecek bir kavim için hak ve doğru **olarak sana okuyacağız,** (evet) Onlar için. Çünkü bu ayetlerle faydalanacak olanlar onlardır.[488]

488 Ayet-i kerimede yer alan "Ayatu'l-Kitap" terkibindeki izafet min(i beyaniye) mânâsındadır.

اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤﴾

4. Firavun, (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı.

Açıklaması:

4- Çünkü Firavun, o yerde Mısır memleketinde **baş kaldırmış** büyüklük taslamaya kalkışmış **ve ahalisini** hizmetinde kullanarak **fırkalar haline getirdi. Onlardan bir taifeyi** -ki onlar da İsrailoğullarıdır- **zaafa uğratıyor,** dünyaya gelmiş olan **erkek çocuklarını boğazlıyor. Kızlarını** diri olarak **sağ bırakıyordu.** Çünkü kahinlerden birisi ona: «İsrailoğulları'ndan erkek bir çocuk dünyaya gelecek, senin saltanatının yok olmasına sebep olacaktır.» demişti. **Şüphesiz o** öldürme ve buna benzer işler yaparak **fesat çıkaranlardandı.**

وَنُرِيْدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا فِى الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَّنَجْعَلَهُمُ الْوٰرِثِيْنَ ۙ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَحْذَرُوْنَ ﴿٦﴾

5. Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk.

6. Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan (İsrailoğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk).

Açıklaması:

5- Biz ise istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lütfedelim. Onları hayırda kendilerine uyulan **önderler yapalım. Kendilerini** Firavun'un mülküne **varisler kılalım.**[489]

6- Ve onlara o yerde Mısır ve Şam diyarında **kudret** (ve hakimiyet) **verelim de, Firavun'a, Hamân'a ve ordularına, onlardan çekinmekte oldukları şeyi gösterelim,** onlar, elleriyle saltanatlarını ortadan kaldıracak olan bir çocuktan korkuyorlardı.

Ayet-i kerimede yer alan «Nuriye» fiili bir kıraatta ya ve ra harflerinin fethasi ve üç tane ismin de zammesiyle okunmuştur.

489 Ayet-i kerimede yer alan «e-immeten» kelimesi iki hemzenin tahkiki ve ikincisinin «ya» harfine ibdal edilmesiyle okunmuştur.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىۚ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾

7. Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye bildirdik.

Açıklaması:

7- Musa'nın annesine de ilham yoluyla veya rüyada **şöyle ilham ettik:** -Ki bahsedilen çocuk buydu ve dünyaya gelişine kız kardeşinden başkası vâkıf olmamıştı.- **«onu emzir, ona karşı** (bir tehlikeden) **korkarsan, onu denize** yani Nil'e **bırakıver.** Boğulacağından **korkma,** ayrılığına da **üzülme. Çünkü biz, onu sana geri vereceğiz ve kendisini peygamberlerden yapacağız.** Bunun üzerine annesi onu üç ay emzirdi. Hiç de ağlamıyordu. Fakat hayatını tehlikede görünce, onu iç kısmı zift ile boyanmış, Musa (a.s.) için içine döşek konulmuş bir sandığa koyarak, kapayıp geceleyin Nil nehrine bıraktı.

فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًاۗ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِـِٔينَ ﴿٨﴾

8. Nihayet Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak (nehirden) aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Şüphesiz Firavun ile Hâmân ve askerleri yanlış yolda idiler.

Açıklaması:

8- Derken Firavun'un adamları onu o gecenin sabahında tabutla birlikte **bulup aldı.** Ve Firavun'un önüne koydular. Sandık açıldı ve ondan baş parmağından süt emer bir vaziyette Musa (a.s.) çıkarılıverdi. Çünkü o, işin neticesinde **kendilerine** erkeklerini öldüren **bir düşman ve** kadınlarını köle eden (zelil kılan) **bir üzüntü olacaktı. Doğrusu Firavun,** veziri **Haman ve askerleri** kasten hata yani günah **işleyicilerdi.** Sonuçta Musa'nın (a.s.) elleriyle cezalarını buldular.[490]

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِى وَلَكَۗ لَا تَقْتُلُوهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا

490 Ayet-i kerimede yer alan «hezen» kelimesi bir kıraatte "ha"nın zammesi ve "za"nın sükunu ile okunmuştur ve her iki lugatta masdar olarak kullanılmıştır. Masdar olan bu kelime burada ism-i fail mânâsında olup "ehzenehu" gibi "hezenehu"den (müteaddi olarak) gelmektedir. Ayrıca ayet-i kerimede yer alan: "Hatun" kelimesi "hata"dan değil "hatie"dendir. Çünkü kelime "hata"dan olsaydı "muhtiin" denilirdi.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9. Firavun'un karısı (sepetin içinden erkek çocuk çıkınca kocasına:) Benim ve senin için göz aydınlığıdır! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlât ediniriz, dedi. Halbuki onlar (işin sonunu) sezemiyorlardı.

Açıklaması:

9- Firavun ve adamları Musa'yı öldürmeye yeltenmişlerken **Firavun'un karısı dedi ki: «O benim için de, senin için de bir göz bebeğidir. Onu öldürmeyin. Belki bize faydası olur. Yahut onu evlat ediniriz»** Nihayet onlar da kendisine itiraz etmediler. **Halbuki onlar** Musa ile olacak işlerinin akibetinin **farkında değil**di.

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًاۗ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۖفَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَۙ ﴿١١﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَّكْفُلُوْنَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نٰصِحُوْنَ ﴿١٢﴾

10. Musa'nın anasının yüreğinde yalnızca çocuğunun tasası kaldı. Eğer biz, (vaadimizle) inananlardan olması için onun kalbini pekiştirmemiş olsaydık, neredeyse işi meydana çıkaracaktı.

11. Annesi Musa'nın ablasına: Onun izini takip et, dedi. O da, onlar farkına varmadan uzaktan kardeşini gözetledi.

12. Biz daha önceden (annesine geri verilinceye kadar) onun süt analarını kabulüne (emmesine) müsaade etmedik. Bunun üzerine ablası: Size, onun bakımını namınıza üstlenecek, hem de ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi? dedi.

Açıklaması:

10-11-12 Biz daha önceden yani annesine geri vermeden önce **ona süt anaları haram etmiştik.** Yani annesinden başka süt emziren kadının memesini almaktan onu menettik. Bu yüzden getirilen süt analardan hiçbirinin sütünü kabul etmedi.

Bunun üzerine kız kardeşi, onların Musa'ya şefkatli davrandıklarını görünce **«Sizin hesabınıza** süt emzirmek ve buna benzer işlerle **bakımını yapacak bir ev halkı göstereyim mi? Ki onlar buna hayırhah olacak kimselerdir, dedi.** (onlar: «Çocuğa iyi bakacak ve ona iyi davranacaklarını nereden biliyorsun. Demek ki sen onu tanıyorsun dediklerinde) kız kardeşi onlara ceva-

ben "Lehu"deki zamir ile hükümdarı kasd ettiğini açıkladı. Bunun üzerine teklifi kabul edilir ve hemen gidip çocuğun annesini getirir. Annesi gelir gelmez annesinin sütünü kabul eder. (Firavun ve adamlarının «Başkasının sütünü kabul etmedi, seninkini kabul etti. Sen neyi oluyorsun?» sorusuna) «Ben kokusu hoş, sütü güzel bir kadınım» diyerek onlara cevap vermiş oldu.

Bunun üzerine Firavun kendi evinde çocuğunu emzirmesine müsaade etti ve Allahü teâlânın da buyurduğu şekilde çocuğu ile birlikte (evine) geri döndü.

فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣﴾

13. Böylelikle biz onu, anasına, gözü aydın olsun, gam çekmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin diye geri verdik. Fakat yine de pek çoğu (bunu) bilmezler.

Açıklaması:

13- Bu suretle onu annesine iade ettik ki, çocuğuna kavuşmakla **gözü aydın olsun da** o esnada **üzülmesin. Ve bilsin ki;** çocuğunu kendisine geri vermeyle ilgili **Allah'ın vaadi haktır. Fakat onların** yani insanların **çoğu** Allah'ın bu vaadini **bilmezler.** Ve yine bu Musa'nın kız kardeşidir, bu da annesidir diye bilmezler.

Musa (a.s.) memeden kesilinceye kadar annesinin yanında kaldı ve kendisine emzirme ücreti olarak her gün için bir dinar verildi. O da bunu aldı. Çünkü bu para düşmanın malıdır. Daha sonra çocuğu Firavun'a getirerek, Allahü teâlânın Şuara sûresinde bundan bahsederek: «Biz seni yeni doğmuş iken aramızda büyütmedik mi? Sen ömründen hayli seneler aramızda kalmadın mı?» buyurduğu gibi Firavun'un yanında büyütüldü.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤﴾

14. Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca, biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böylece mükâfatlandırırız.

Açıklaması:

14- Vaktâki Musa tam kemal çağına ulaştı otuz yahut otuz üç yaşındaydı, **ve olgunlaştı,** yani kırk yaşına geldi, **biz ona** peygamber olarak gönderilmeden önce **hikmet ve ilim** dinde derin bilgi **verdik. İşte** onu mükâfatlandırdığımız gibi **iyilik edenlere biz böyle mükâfat veririz.**

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِۖ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِى مِنْ شِيعَتِهٖ عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهٖۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِۖ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۖ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15. Musa, ahalisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle dövüşür buldu. Kendi tarafından olanı, düşmana karşı ondan yardım diledi. Musa da ötekine bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu. (Bunun üzerine:) Bu şeytan işidir. O, gerçekten saptırıcı, apaçık bir düşman, dedi.

Açıklaması:

15- Musa, bir müddet Firavun'un gözünden kaybolduktan sonra **halkının meşgul olduğu bir zamanda** öğle uykusu zamanında Firavun'un **şehrine girdi.** Bu Şehrin "Münf' olduğu söylenmektedir. **Ve orada döğüşen iki adam buldu. Şu, kendi taraftarlarından** yani İsrailoğulları'ndan **diğeri düşmanından idi.** Yani Firavun'un mutfağında odun taşımak için İsrailli kişiyi çalıştıran bir kipti. **Kendi taraftarlarından olan,düşmanına karşı yardım istedi.** Musa da ona: «Onu serbest bırak» dedi. Adamın Musa (a.s.)'a «Vallahi odunları senin sırtına yüklemeye karar verdim.» dediği rivayet edilmiştir. **Bunun üzerine Musa da ona bir yumruk vurarak** yani elinin iç kısmıyla bir yumruk vurdu -Ki Musa (a.s.) çok güçlü ve kuvvetli bir adamdı- **onun işini bitirdi,** yani onu öldürdü. Oysa onu öldürmeyi kasd etmemişti. Ölüsünü ise kuma gömdü. «Bu, yani onu öldürmek benim öfkemi kabartan **şeytanın işindendir. O, gerçekten** insanoğlunu **şaşırtıcı,** ona karşı sapıtması **apaçık** olan **bir düşmandır.» dedi.**

قَالَ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَاغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهٗۚ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

16. Musa: Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim (başıma iş açtım). Beni bağışla dedi, Allah da onu bağışladı. Çünkü, çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olan ancak O'dur.

17. Musa: Rabbim! Bana lütfettiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara (ve suça itenlere) asla arka çıkmayacağım, dedi.

Açıklaması:

16- Musa yaptığına pişman olarak «Ey **Rabbim!** onu öldürmekle **doğrusu ben kendime yazık ettim. Beni bağışla» dedi. Bunun üzerine** (Allah da) **Onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.** Yani O, ezeli ve ebedi

olarak bu iki sıfatla muttasıftır.

17- (Musa) **"Ya Rabbi!** bağışlamak suretiyle **bana olan bu in'amın hakkı için** beni koru ki, **artık kâfirlere** şayet beni korursan bundan sonra **hiçbir zaman yardımcı olmayacağım.» dedi.**

فَاَصْبَحَ فِى الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِى اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ؕ قَالَ لَهٗ مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۸﴾

18. Şehirde korku içinde, (etrafı) gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen kimse, feryat ederek yine ondan imdat istiyor. Musa ona (yardım isteyene) dedi ki: Doğrusu sen, besbelli bir azgınsın!

Açıklaması:

18- Böylece şehirde korkarak ve öldürmüş olduğu adamdan dolayı başına neler geleceğini **gözetleyerek sabahladı. Bir de baktı ki, dün kendisinden yardım isteyen adam** başka bir kıptiye karşı **yine** kendisinden yardım isteyerek **ona feryat ediyor. Musa ona:** «dün ve bugün yaptığın işten dolayı **sen muhakkak** azgınlığı **aşikâr bir azgınsın» dedi.**

فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِىْ هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِىْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ ۚ اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿۱۹﴾

19. Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, o adam dedi ki: Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi, bana da mı kıymak istiyorsun? Demek, düzelticilerden olmak istemiyor da, bu yerde yaman bir zorba olmayı arzuluyorsun sen!

Açıklaması:

19- Derken (Musa) **ikisinin de** kendisinin de, yardım dileyen adamın da **düşmanı olan adamı yakalamak isteyince,** yardım isteyen adam, Musa'ın (a.s.) kendisine söylediği sözden dolayı kendisini yakalayacağını zannederek **«Ya Musa, dün bir adam öldürdüğün gibi, beni de mi öldürmek istiyorsun! Sen ancak bu yerde bir zorba olmak istiyorsun da, ara buluculardan olmak istemiyorsun» dedi.** Kıbti bunu duyunca, katilin Musa olduğunu anlamış ve derhal Firavun'a giderek durumu ona haber vermiş, Firavun da Musa'nın öldürülmesi için cellatlarına emir vermiş, bunun üzerine Firavun'un adamları Musa'nın geçeceği yolu tuttular.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّى لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾

20. Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi: Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzakere ediyorlar. Derhal (buradan) çık! İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim, dedi.

Açıklaması:

20- Derken şehrin öbür ucundan uzak tarafından Firavun'un adamlarının geldikleri yoldan daha yakın bir yoldan **koşarak bir adam geldi.** Bu kişi Firavun'un hanedanından mümin birisiydi. **«Ya Musa!** Firavun'un kavminden **ileri gelenler seni öldürmek için senin hakkında meşveret ediyorlar. Hemen** bu şehirden çık (git) **Ben cidden** şehirden çıkmanı tavsiye etmede **senin iyiliğini isteyenlerdenim.» dedi.**

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

21. Musa korka korka, (etrafı) gözetleyerek oradan çıktı. "Rabbim! Beni zalimler güruhundan kurtar" dedi.

Açıklaması:

21- Bunun üzerine Musa **korkarak** ve arayan kişinin kavuşmasını veya Allahü teâlânın kendine yardımını **gözetleyerek oradan çıktı. «Ya Rabbi! Beni bu zalim kavimden** Firavun'un kavminden **kurtar» dedi.**

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّى اَنْ يَهْدِيَنِى سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

22. Medyen'e doğru yöneldiğinde: Umarım, Rabbim beni doğru yola iletir, dedi.

Açıklaması:

22- Medyen tarafına yönelince -ki burası Şuayb'in (a.s.) köyü olup Mısır'la arası sekiz günlük bir yoldu. (Medyen İbrahim'in (a.s) bir oğlunun adı idi.) Bu şehre İbrahim'in (a.s.) oğlu Medyen'in adı verildi.

Musa (a.s.) ise yolu bilmiyordu. **«Ola ki Rabbim beni doğru yola iletir.** Yani oraya ulaştıracak vasat bir yola kavuşturur.» **dedi.** Bunun üzerine Allahü teâlâ ona elinde değnek bulunan bir melek göndererek onunla birlikte Medyen'e doğru yürüdü.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ

تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۖ قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَاۤءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾

23. Musa, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan birçok insan buldu. Onların gerisinde de, (hayvanlarını) engelleyen iki kadın gördü. Onlara: Derdiniz nedir? dedi. Şöyle cevap verdiler: Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır.

Açıklaması:

23- Medyen suyuna varınca (bu) Medyen'de bir kuyudur. Yani o kuyuya varınca, **suyun başında** hayvanlarını **sulayan insanlardan bir topluluk buldu. Onların ötesinde** yani onlardan başka da koyunlarını sudan **alıkoyan iki kadın gördü.**

Musa onlara: **«Sizin haliniz nedir?** Yani durumunuz nedir? Niçin hayvanlarınızı sulamıyorsunuz?» **dedi.**

«Biz çobanlar suvarıp gitmeyince sulamayız. Babamız ise suvarmaya gücü yetmeyen **büyük bir ihtiyardır» dediler.**[491]

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّى لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

24. Bunun üzerine Musa, onların yerine (davarlarını) sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve: Rabbim! Doğrusu bana indireceğin her hayra (lütfuna) muhtacım, dedi.

Açıklaması:

24- Bunun üzerine Musa **onlarınkini** o kuyunun yakınında bulunan başka bir kuyudan, on kişinin kaldıramayacağı taşı üzerinden kaldırarak suladı. Sonra acıkmış bir vaziyette güneşin aşırı hararetinden samur ağacına ait **gölgeye çekilerek, Ey Rabbim! Gerçekten ben, bana indireceğin hayra** yemeğe **muhtacım» dedi.** Kadınlar, önceden döndüklerinden daha az bir zamanda babalarım yanına döndüler. Babaları bunun sebebini kendilerinden sorunca, kendilerini sulayan adamın durumunu ona anlattılar. Bunun üzerine, kadınlardan birine Musa'yı çağırmasını emretti.

فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِى عَلَى اسْتِحْيَآءٍۖ قَالَتْ اِنَّ اَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَاۗ فَلَمَّا جَآءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَۙ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾

491 Ayet-i kerimede yer alan "ria" rai'nin çoğuludur. Yani izdiham endişesinden dolayı çobanlar suvarmadan dönecekler, peşinden bizler suvaracağız. Ayet-i kerimede yer alan "yezdure" fiili bir kıraatte rubai olarak "yusdıru" şeklinde okunmuştur, Yani çobanlar hayvanlarını sudan çekip götürecekler.

25. Derken, o iki kadından biri utana utana yürüyerek ona geldi: Babam, dedi, bizim yerimize (hayvanları) sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor. Musa, ona (Hz. Şuayb'a) gelip başından geçeni anlatınca o: Korkma, o zalim kavimden kurtuldun, dedi.

Açıklaması:

25- Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu. **«Derken, o iki kadından biri utana utana** yani ondan utanarak elbisesinin yenini yüzüne örtüp **yürüyerek yanına geldi. «Bize çektiğin suyun ücretini sana ödemek için babam seni çağırıyor» dedi.** Bunun üzerine Musa (a.s.) içinden, ücreti almayı kabul etmeyerek kadının bu davetini kabul etti. Kadın da sanki mükâfatı kafasına koymuştu. Şayet o, yaptığına karşılık mükâfat isteyen kimselerden olsa.

Derken, kadın Musa'nın (a.s.) önünden yürüyünce rüzgâr elbisesini sallamaya başladı. Bu yüzden etekleri açılıverdi. Bunun üzerine Musa (a.s.) kadına, arkasından yürüyüp yolu bu şekilde kendisine göstermesini emretti. O da babası Şuayb'e (a.s.) gelinceye kadar böyle yaptı. Yanında akşam yemeği vardı. Musa'ya (a.s.) oturup akşam yemeğini yemesini teklif edince, Musa (a.s.) «O iki kadına su çekmeme karşılık olacağından korkarım. Biz ise ehli beytteniz. Hayırlı bir işten dolayı karşılık istemeyiz» buyurdu. Bunun üzerine Şuayb (a.s.): «Hayır! Benim ve babalarımın adeti misafiri ağırlar, yemek yedirirız» deyince Musa (a.s.) yemekten yedi ve başından geçenleri kendisine haber verdi. Allahü teâlâ buyuruyor **Bunun üzerine** Musa **ona varıp** kıptiyi öldürmesi, onların da kendisini öldürmeye kâsdetmeleri ve Firavun'dan korkmasından ibaret olan, başından geçen **Kıssayı anlatınca, «Korkma! O zalim kavimden kurtuldun!»** Çünkü Firavun'un Medyen üzerinde hakimiyeti yoktur» **dedi.**[492]

قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا يٰٓاَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿٢٦﴾

26. (Şuayb'ın) iki kızından biri: Babacığım! Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır, dedi.

Açıklaması:

26- İki kadından biri Musa'ya (a.s.) gönderilen büyüğü veya küçüğü idi **«Babacığım onu ücretle tut.** Bu adamı, koyunlarımızı otlatması için ücretli çoban tut. Yani yerimize çoban olarak bunu tut. **Çünkü tuttuğun ücretlilerin en hayırlısı şüphesiz ki o kuvvetli, emin** (adamdır) yani kuvvetinden ve güvenilirliğinden ötürü bunu ücretle tut.» **dedi.** Bunun üzerine Şuayb (a.s.) kızına, Onun güçlü ve güvenilir olduğunu nereden anladığını sordu. Kızı, önceden de geçtiği üzere kuyunun taşını kaldırdığını, (onunla beraber gelirken) kendisine

492 Ayet-i kerimede yer alan "kasas" kelimesi masdar olup meksus mânâsında (ism-i mef'ul) dür.

«arkamdan gel» dediğini ve ayrıca ilaveten yanına vardığında kendisini bilip başını eğdiğini ve kaldırıp bakmadığını babasına haber verdi, bunun üzerine Şuayb (a.s.) onu (kızlarından biri ile) evlendirmek istedi.

قَالَ اِنِّیۡۤ اُرِیۡدُ اَنۡ اُنۡکِحَکَ اِحۡدَی ابۡنَتَیَّ هَاتَیۡنِ عَلٰۤی اَنۡ تَاۡجُرَنِیۡ ثَمٰنِیَ حِجَجٍ ۚ فَاِنۡ اَتۡمَمۡتَ عَشۡرًا فَمِنۡ عِنۡدِکَ ۚ وَمَاۤ اُرِیۡدُ اَنۡ اَشُقَّ عَلَیۡکَ ؕ سَتَجِدُنِیۡۤ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِیۡنَ ﴿۲۷﴾

27. (Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın.

Açıklaması:

27- Şuayb **«Bana sekiz sene** koyunlarıma çobanlık ederek **ücretle çalışman şartıyla, şu iki kızımın birini** büyüğünü veya küçüğünü **sana nikahlamak istiyorum. Eğer on seneyi** yani çobanlık yapmayı on seneye **tamamlarsan o da** bu tamamlamak **sendendir. Bununla beraber** on yıl şartını koyarak **seni zorlamak istemem. İnşaallah beni** sözünde duran **iyi kimselerden bulacaksın!» dedi.** Şuayb (a.s.) "İnşaallah" sözüyle teberrükü kasdetmiştir.

قَالَ ذٰلِکَ بَیۡنِیۡ وَبَیۡنَکَ ؕ اَیَّمَا الۡاَجَلَیۡنِ قَضَیۡتُ فَلَا عُدۡوَانَ عَلَیَّ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰی مَا نَقُوۡلُ وَکِیۡلٌ ﴿۲۸﴾

28. Musa şöyle cevap verdi: Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekîldir.

Açıklaması:

28- Musa, **Bu** söylediğin **seninle benim aramdadır. Bu iki müddetin** sekiz yahut on yılın yani çobanlığın **hangisini ödersem** yani o müddeti tamamlarsam, **demek** bundan daha fazlasını istemekle **aleyhime dava yok. Allah,** senin ve benim **dediğimiz şeye vekildir,** veya şahittir» **dedi.**

Musa (a.s.) anlaşmış oldukları süreyi tamamladı. Şuayb (a.s.) kızına, onunla koyunlarından yırtıcı hayvanları kovacağı asayı Musa'ya vermesini emretti, ki Peygamberlerin asası Şuayb'in (a.s.) yanında bulunuyordu. Derken kızının eline, cennet ağacından olan Adem'in (a.s.) asası rast geldi. Musa (a.s.) da bu asayı Şuyab'in (a.s.) bilgisi dahilinde aldı.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

29. Sonunda Musa süreyi doldurup ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafından bir ateş gördü. Ailesine: Siz (burada) bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası getiririm, dedi.

Açıklaması:

29- Musa, müddetini yani sekiz yıl yahut on yıl olan -ki onun hakkında tahmin edilen de bu on yıldır- çobanlık müddetini **bitirip** kayınpederinin musadesiyle Mısır'a doğru **ailesi ile birlikte yola çıktığında, Tûr tarafından** uzaktan **bir ateş gördü.** Tûr dağın adıdır. Ailesine, «Siz burada **durun! Ben bir ateş gördüm. Umarım ki oradan** yol durumu hakkında **size bir haber** çünkü yolu kaybetmişti. **Yahut ısınmanız için, o ateşten bir ateş parçası getiririm» dedi.**[493]

فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَۙ ﴿٣٠﴾

30. Oraya gelince, o mübarek yerdeki vâdinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.

Açıklaması:

30- Oraya varınca, Musa (a.s.) Allah'ın kelamını orada işittiği kendisine **mübarek** (kılınan) **yerdeki vadinin** Musa'ya göre **sağ tarafındaki ağaçtan** -ki bu ağacın misvak ağacı, yahut böğürtlen (sarmaşık), yahut da sakız ağacı olduğu söylenmiştir-

«Ya Musa! Gerçekten ben, evet ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'ım![494]

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿٣١﴾

493 Ayet-i kerimede yer alan "cezve" kelimesi cim'in üç harekesi ile de okunmuştur. Ateşten bir parça ve kıvılcım demektir. Yine ayet-i kerimede yer alan "tesdekun" fiilinde "ti" harfi iftial babındaki "ta"nın yerine getirilmiştir. "Lam"ın kesre ve fethası ile okunan "seliye-sela bi'n-narı" (ateşle ısındı) sözünden alınmıştır.

494 Ayet-i kerimede yer alan "seçer" kelimesi harf-i cerrin iade edilmesiyle birlikte, bu ağacın vadinin yakasında yetişmesi münasebetiyle "şati'ı'den bedel(i istimal) kılınmıştır.

31. Ve "Asânı at!" (denildi). Musa (attığı) asâyı yılan gibi deprenir görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Musa! Beri gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın" (buyuruldu).

Açıklaması:

31- Asanı bırak!» diye nida olundu. Derhal asayı atıverdi. Musa **onu çevik bir yılan gibi hareket ediyor görünce,** ondan korkarak **öyle bir dönüp kaçtı ki, arkasına bile dönüp bakmadı,** yani geri dönmedi.

"Cann" küçük yılan demektir. Asa, çok hızlı hareket etmesinden dolayı küçük yılana benzetilmiştir. **Ya Musa! Beri gel. Korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın»** diye nida olundu.[495]

اُسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاۤءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۖ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ
فَذٰنِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ ﴿٣٢﴾

32. "Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz çıkacaktır. Korkudan (açılan) kollarını kendine çek. İşte bu ikisi Firavun ve onun adamlarına karşı Rabbin tarafından iki kesin delildir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır" (diye seslenildi).

Açıklaması:

32- Sağ **Elini** elden maksat elinin içini **yakanın içine sok** ve çıkar. Ceyb, gömleğin yakası demektir. **Hiç kusursuz** yani alaca hastalığı olmaksızın önceki esmer halinin aksine **bembeyaz çıkacaktır.** Bunun üzerine o elini koynuna soktu ve çıkardı ki, gözleri kamaştıran bir güneş ışığı gibi parlıyor. **Korkudan** yani elinin parıldamasından meydana gelen korkudan **ellerini kendine kavuştur.** Şöyle ki ellerini koynuna sokacaksın tekrar eski haline dönecekler, (korkun gidecek)

İşte bu ikisi yani asa ile el **Firavun'a ve kavmine Rabbin tarafından** gönderilen **iki kesin delildir. Çünkü onlar, yoldan çıkmış bir kavimdir.»**[496]

Asa ile el kelimeleri müennes iki isimdir. Ancak haberi müzekker olduğu için ikisini gösteren mübteda olan isim müzekker kılınmıştır.

قَالَ رَبِّ اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ﴿٣٣﴾

495 Ayet-i kerimede yer alan "en" muhaffefe değil, müfessiredir.

496 Ayet-i kerimede yer alan "reheb" kelimesi birinci harfin fethası ve zammesi ile birlikte ikinci harfin sükunuyle de okunmuştur. Ve yine ayet-i kerimede yer alan "zannike" kelimesi şeddesiz de okunmuştur. Ayet-i kerimede "el" kelimesi kanat ile tabir edilmiştir. Çünkü insanın iki eli, kuşun kanatları yerindedir.

33. Musa dedi ki: Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm, beni öldürmelerinden korkuyorum.

Açıklaması:

33- Musa **dedi ki:** «Ey **Rabbim! Ben onlardan bir adam öldürdüm.** Bu kişi önceden bahsi geçen kıbtidir. Onun için **beni öldüreceklerinden korkarım.**

وَاَخِی هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّی لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِیَ رِدْءًا یُصَدِّقُنِیْٓ اِنِّیٓ اَخَافُ اَنْ یُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

34. Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ediyorum.

Açıklaması:

34-Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha açık (ve) **düzgündür. Binaenaleyh onu da benimle beraber yardımcı olarak gönder ki beni tasdik etsin. Çünkü ben, beni tekzip edeceklerinden endişe ediyorum.**[497]

Yine ayet-i kerimede yer alan "Yuseddikni" fiili dua cümlesine cevaben meczum okunmuş. Diğer bir kıraatte bu cümle "Rid'en'in sıfatı olmak üzere merfu okunmuştur.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِیكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا یَصِلُونَ اِلَیْكُمَا بِاٰیَاتِنَآ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

35. Allah buyurdu: Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kudret vereceğiz ki, âyetlerimiz (mucize yardımlarımız) sayesinde onlar size erişemiyecekler. Siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz.

Açıklaması:

35- Allahü teâlâ **Buyurdu: «Senin pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz ve söze öyle bir kudret** ve galibiyet **vereceğiz ki onlar** hiçbir kötülükle **size erişemeyecekler. Mucizelerimizle** gidin **siz ve size tâbi olanlar** onlara **galip** geleceksiniz.»

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰی بِاٰیَاتِنَا بَیِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًی وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِیٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِینَ ﴿٣٦﴾

497 Ayet-i kerimede yer alan "rid'en" kelimesi bir kıraatte hemzesiz olarak "dal"ın fethasıyle okunmuştur.

36. Musa onlara apaçık âyetlerimizi getirince: Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihirdir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik, dediler.

Açıklaması:

36- Musa, açık mucizelerimizle onlara varınca, «Bu, uydurulmuş sihirden başka bir şey değildir. Biz evvelki atalarımızdan bunu onların günlerinde olan böyle bir şeyi işitmedik» dediler.[498]

وَقَالَ مُوسٰى رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُونُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Musa şöyle dedi: Rabbim, kendi katından kimin hidayet (hakka rehberlik) getirdiğini ve hayırlı âkıbetin kime nasip olacağını en iyi bilendir. Muhakkak ki, zalimler iflâh olmazlar.

Açıklaması:

37- Musa, «Rabbim, kendi katından kimin hidayet getirdiğini ve yurdun akıbeti yani ahiret yurdunda güzel neticenin **kimin olacağını en iyi bilen** yani (sadece) bilen **O'dur.** Yani her iki şıkta da o benim. Çünkü getirdiğim şeye ben daha çok layığım. **Muhakkak ki zalimler** kâfirler **felah bulmazlar» dedi.**[499]

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ ۚ فَاَوْقِدْ لِىْ يَا هَامَانُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّىْ صَرْحًا لَّعَلِّىْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّىْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٨﴾

38. Firavun: Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân! Haydi benim için çamur üzerine ateş yak (ve tuğla imal et), bana bir kule yap ki Musa'nın tanrısına çıkayım ama sanıyorum, o mutlaka yalan söyleyenlerdendir, dedi.

Açıklaması:

38- Firavun, «Ey **ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum. Haydi ey Haman! Benim için çamur üzerinde ateş yak** benim için tuğla pişir **de, bana** yüksek bir köşk **kule yap. Ola ki Musa'nın ilahını görür ve ona vâkıf olurum. Doğrusu ben, onun** başka bir ilah iddia etmesinde ve

498 Ayet-i kerimede yer alan "beyyinat" kelimesi hal'dir.

499 Ayet-i kerimede yer alan "kale" fiili vavlı ve vavsız olarak okunmuştur. Ayet-i kerimede yer alan "min indihi"deki zamir "Rab" kelimesine aittir. Yine ayet-i kerimede yer alan "men" makabline atfedilmiştir. Ayet-i kerimede yer alan "tekunu" fiili ya ile de okunmuştur.

onun elçisi olduğu konusunda **yalancılardan olduğunu sanıyorum.» dedi.**

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

39. O ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

Açıklaması:

39- Böylece o ve askerleri, o yerde Mısır'da **haksız olarak büyüklendiler ve zannettiler ki, bize dönmeyecekler.**[500]

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

40. Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu!

Açıklaması:

40- Bizde onu, askerleriyle beraber yakalayarak tuzlu **denize atıverdik.** Nihayet hepsi boğulup gittiler. Helâka kavuştuklarında **Bak, zalimlerin sonu nice olmuş!**

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾

41. Onları, (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü onlar yardım görmeyeceklerdir.

Açıklaması:

41- Biz onları, dünyada şirke davet etmeleri suretiyle **ateşe çağıran öncüler** şirk önderleri **yaptık. Kıyamet gününde de** kendilerinden azabın kaldırılması ile ilgili olarak **yardım olunmayacaklardır.**[501]

وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَۚ ﴿٤٢﴾

42. Bu dünyada arkalarına lânet taktık. Onlar, kıyamet gününde de kötülenmişler arasındadır.

Açıklaması:

42- Bununla beraber, biz bu dünyada onların arkalarına lanet ve rüsvaylık **taktık. Kıyamet gününde ise onlar nefret edilmiş** ve (Allah'ın rahme-

500 Ayet-i kerimede yer alan "la-yerci'un" fiili malum ve meçhul olarak da okunmuştur.
501 Ayet-i kerimede yer alan "eimmeten" kelimesi iki hemzenin tahkiki ve ikincisinin "ya" harfine ibdal edilmesiyle okunmuştur.

tinden) uzaklaştırılanlardır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43. Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Musa'ya, -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o Kitab'ı (Tevrat'ı) vermişizdir.

Açıklaması:

43- Yemin olsun! Biz evvelki Nuh, Ad, Semud kavmi ve diğer **nesilleri helak ettikten sonra, insanların kalplerine nurlar,** onunla amel eden kimseleri sapıklıktan kurtaran **bir hidayet ve** ona iman edecek kimse için de **bir rahmet olmak üzere, Musa'ya o kitabı** Tevrat'ı **verdik. Olur ki, ibret alırlar,** onda bulunan nasihatlardan öğüt alırlar.[502]

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾

44. (Resûlüm!) Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen batı yönünde bulunmuyordun ve (o hadiseyi) görenlerden de değildin.

Açıklaması:

44- Ey Muhammed! **Biz Musa'ya** Firavun ve kavmine gitmek üzere elçilikle ilgili **emri** münacaat esnasında **verdiğimiz zaman sen** Tûr dağının veya vadinin veya mübarek mekânın Musa'ya göre **batı yakasında değildin.** Bu işe **şahit olanlardan da değildin** ki bunu bilip de haber veresin.

وَلٰكِنَّآ اَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِٓى اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

45. Bilakis biz nice nesiller var ettik de, onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen, âyetlerimizi kendilerinden okuyarak öğrenmek üzere Medyen halkı arasında oturmuş da değilsin; aksine (onları sana) gönderen biziz.

Açıklaması:

45- Lakin biz Musa'dan sonra **birçok ümmetler yarattık da, onların üzerinden uzun ömür geçti** yani, ömürleri uzun oldu da vazifelerini unuttu-

502 Ayet-i kerimede yer alan "besaire" kelimesi "el-kitap" kelimesinden hal'dir ve "basret'in çoğuludur." Basiret ise kalp nuru demektir. Yani kalplere ait nurlar olarak ... demektir.

lar. İlimler kayboldu. Vahiy kesildi. Bunun üzerine seni peygamber olarak gönderdik. Ve sana Musa'nın ve diğerlerinin haberini vahyettik. **Sen Medyen halkı içinde kalmış ve ayetlerimizi onlardan okumuş da değilsin,** ki, onların haberlerini bilip de onları haber veresin. **Lakin** (Peygamber olarak) seni ve geçmişlerin haberlerini sana **gönderenler biziz.**

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

46. (Musa'ya) seslendiğimiz zaman da, sen Tûr'un yanında değildin. Bilakis, senden önce kendilerıne uyarıcı (peygamber) gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak (orada geçenleri sana bildirdik); ola ki düşünüp öğüt alırlar.

Açıklaması:

46- Musa'ya «kitabı kuvvetle tut» diye **nida ettiğimiz vakitte Tûr** dağı **tarafında değildin. Lakin Rabbinden bir rahmet olarak** seni gönderdik. **Tâ ki senden evvel kendilerine uyarıcı** (bir Peygamber) **gelmemiş olan bir kavmi** -ki onlar da Mekke halkıdır-**sen uyarasın. Olur ki onlar iyice düşünüp nasihat kabul ederler.**

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47. Bizzat kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde: Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysak ve müminlerden olsaydık! diyecek olmasalardı (seni göndermezdik).

Açıklaması:

47- Kendi elleri ile öne sürdükleri küfür ve benzeri şeyler **yüzünden onlara herhangi bir musibet** ceza **geldiği zaman: «Ey Rabbimiz, bize bir Peygamber göndereydin de biz de** gönderilen **ayetlerine uyup müminlerden olsaydık ya!» diyecek olmasalardı** onlara Peygamber göndermezdik.

Ayet-i kerimede yer alan "Levla"nın cevabı mahzuf olup kendinden sonra gelen ise mübtedadır.

Yani: Sözlerine sebep teşkil eden isabet olmayaydı. Veya musibetin gelmesinden kaynaklanan sözleri olmayaydı, yani elbette onların cezalarını acele verirdik. Ve onlara peygamber göndermezdik.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَآ اُوْتِىَ مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ مُوسٰىؕ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوْتِىَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Fakat onlara tarafımızdan o hak (Peygamber) gelince: "Musa'ya verilen (mucizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Peki, daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirini destekleyen iki sihir!" demişler ve şunu söylemişlerdi: Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz.

Açıklaması:

48- Fakat şimdi onlara tarafımızdan hak Muhammed **gelince, «Musa'ya verilen** bembeyaz el, asa vesaire gibi mucizeler veya toptan verilen Tevrat **gibi ona da verilmeli değil miydi?» dediler. Onlar daha evvel Musa'ya verileni inkâr etmediler mi?** Çünkü onlar Musa ve Muhammed hakkında; **«İki sihirbaz birbirine destek oldu» dediler. Doğrusu biz hepsini de** her iki peygamberi ve kitabı da **inkâr edicileriz» dediler.**

Ayet-i kerimede yer alan "Sahirani" bir kıraatte "sıhranı" şeklinde okunmuştur. Yani Kur'an ve Tevrat.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾

49. (Resûlüm!) De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah katından bu ikisinden (bana ve Musa'ya inen kitaplardan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!

Açıklaması:

49- Onlara **de ki:** «Eğer sözünüzde **sadıklarsanız Allah tarafından bu ikisinden** bu iki kitapdan **daha doğru bir kitap getirin de, ben ona uyayım!»**

فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْؕ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾

50. Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir! Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.

Açıklaması:

50- Kitap getirme davetinde **eğer sana icabet etmezlerse bil ki onlar** inkâr etmelerinde **sırf hevalarının peşinden gidiyorlar. Halbuki Allah'tan dosdoğru bir delil olmaksızın sırf kendi hevasına uyandan daha sapık**

kim olabilir? Yani ondan daha sapık kimse yoktur. **Şüphesiz ki Allah, zalim, kâfir bir kavme hidayet vermez.**

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

51. Andolsun ki biz, düşünüp öğüt alsınlar diye, sözü (vahyi) birbiri ardınca yetiştirmişizdir (aralıksız vahiylerimizi göndermişizdir).

Açıklaması:

51- Yemin olsun! Onlar için sözü Kur'an'ı **açıkladı ki, düşünüp nasihat tutsunlar** daima da iman etsinler.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52. Ondan (Kur an'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler.

Açıklaması:

52- Bundan önce yani Kur'an'dan önce **kendilerine kitap verdiğimiz kimseler var ya onlar, buna da iman ediyorlar.** Bu ayet, Yahudilerden Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi zatlar ile Habeşistan ve Şam'dan gelip de Müslüman olan bir grup insan hakkında nazil olmuştur.

وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

53. Onlara (Kur'an) okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik, derler.

Açıklaması:

53- Onlara Kur'an **okununca «Biz buna iman ettik. Şüphesiz bu, Rabbimiz tarafından** (gelen) **bir haktır. Doğrusu biz, bundan evvel de İslâm'ı kabul etmiş** muvahhid **kimselerdik» dediler.**

اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾

54. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar.

Açıklaması:

54- İşte bunlara, her iki kitabla amel etmelerine karşı **sabırlarından dolayı ecirleri** iki kitaba iman ettiklerinden **iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğü** kendilerinden **iyilikle savarlar. Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan tasadduk ederler.**

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِى الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

55. Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve: Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz, derler.

Açıklaması:

55- O kâfirlerden sövme ve rahatsız edici **çirkin bir söz işittiler mi, ondan yüz çevirirler. Ve «Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir.» Size selam olsun.** Ayrışma ve uzaklaşma selamı size olsun. Yani sövmek ve buna benzer sözlerden bizim tarafımızdan eminsiniz. **Biz cahilleri aramayız.** Onlarla arkadaşlık etmeyiz.» **derler.**

اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56. (Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.

Açıklaması:

56- Peygamberimiz'in (s.a.v.) amcası Ebu Talib'in iman etmesini çok arzu etmesi üzerine bu ayet nazil oldu. **Şüphesiz sen,** hidayetini **istediğine hidayet veremezsin. Lakin Allah, dilediğine hidayet verir. O, hidayete layık olanları daha iyi bilir.** Yani hidayete layık olanları O bilir.

وَقَالُٓوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَىْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57. "Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız" dediler. Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

57- Peygamberimizin kavmi **dediler ki, «Biz, eğer senin maiyetinde doğru yola uyarsak derhal yerimizden yurdumuzdan kapılıp götürülürüz,** yani derhal yurdumuzdan çıkarılırız.» **dediler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ **«Biz onları tarafımızdan** kendilerine **bir rızık olarak** her taraftan **her şeyin mahsullerinin gelip toplanacağı** Araplar arasında meydana gelen öldürme ve baskınlardan o yerde emin oldukları halde **Korkusuz bir haremde yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu** söylediğimiz şeyin hak olduğunu **bilmezler.**[503]

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَاۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلاًۜ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

58. Biz, refahından şımarmış nice memleketi helâk etmişizdir. İşte yerleri! Kendilerinden sonra oralarda pek az oturulabilmiştir. Onlara biz vâris olmuşuzdur.

Açıklaması:

58- Bununla beraber biz, geçimi ile yani yaşamı ile **şımarmış nice memleket(ler) helak ettik.** Memleket sözüyle, halkı kastedilmiştir. **İşte oturdukları yerler ki kendilerinden sonra oralarda** gelip geçen kimse bir gün veya daha az olmak üzere **oturulabilmiştir.** Onların **mirasçıları biz olduk.**

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

59. Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten biz ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.

Açıklaması:

59- Hem Rabbin memleketlerin ana merkezine yani şehirlerin en büyüğüne **kendilerine ayetlerimizi okur bir Peygamber göndermedikçe** haksızca **memleketleri helak etmiş değildir. Biz,** Peygamberleri tekzip etmeleri sebebiyle **ahalisi zalim olan memleketlerden başkasını helak etmeyiz.**

وَمَٓا اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَۚ ﴿٦٠﴾

503 Ayet-i kerimede yer alan “tucba” fiili ya ile de okunmuştur.

60. Size verilen şeyler, dünya hayatının geçim vasıtası ve süsüdür. Allah katında olanlar ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ buna aklınız ermeyecek mi?

Açıklaması:

60- Size ne şey verilmişse, sırf dünya hayatının geçici bir istifadesi ve süsüdür, yani ondan, yaşadığınız sürece yararlanır ve süslenirsiniz. Sonra yok olup gider. **Allah katındaki** sevap **ise, hem daha hayırlı, hem daha devamlıdır. Hâlâ** ebedi olanın geçici olandan daha hayırlı olduğunu **anlamayacak mısınız?**[504]

اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

61. Şu halde, kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve ardından ona kavuşan kimse, (sırf) dünya hayatının geçici menfaat ve zevkini yaşattığımız, sonra kıyamet gününde (azap için) huzurumuza getirilenler arasında bulunan kimse gibi midir?

Açıklaması:

61- Şu halde kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz -ki o da cennettir- **ve ona kavuşacak** nail olacak **kimse, kendisine dünya hayatının geçici zevkini yaşattığımız,** ki yakında yok olup gidecek **sonra kıyamet gününde** cehenneme **getirilmişlerden olan kimse gibi olur mu?** Birincisi mü'min, ikincisi kâfirdir. Yani aralarında hiçbir eşitlik yoktur.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

62. O gün Allah onları çağırarak: Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede? diyecektir.

Açıklaması:

62- Hatırla ki o gün Allahü teâlâ **onlara nida ederek, «Batıl bir zan ile** onları benim ortaklarım diye **iddia edip durduğunuz benim ortaklarım nerede?» diyecektir.**

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَآ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

504 Ayet-i kerimede yer alan "ta'kılun" fiili "ya" ile de okunmuştur.

63. (O gün) aleyhlerine söz (hüküm) gerçekleşmiş olanlar: Rabbimiz! Şunlar azdırdığımız kimselerdir. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık (yoksa onları zorlayan bir gücümüz yoktu. Onların suçlarından) berî olduğumuzu sana arzederiz. Zaten onlar aslında bize tapmıyorlardı (kendi arzularına tapıyorlardı), derler.

Açıklaması:

63- Cehenneme girmekle ilgili **üzerlerine söz hak olanlar,** -Bunlar da delalet reisleridir- «Ey **Rabbimiz! İşte bizim azdırdığımız bu kimseler** (var ya) **biz nasıl azdıysak onları da öyle azdırdık.** Onlar da azdılar. Biz onları azgınlığa zorlamış değiliz. Onlardan **berî olduğumuzu sana arzederiz.** (Zaten) **onlar bize tapmıyorlardı» diyeceklerdir.** Ayet-i kerimede yer alan "Haulâillezine eğveyna" mübteda ve sıfat olup "Eğveynahum" ise haberidir. Yine ayet-i kerimede yer alan "ma" ise olumsuzluk ifade eden bir edattır. Ayet sonlarının uyumu için ("ya'budu" fiilinin) meful(u) önce zikredilmiştir.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

64. "(Allah'a koştuğunuz) ortaklarınızı çağırın!" denir, onlar da çağırırlar; fakat kendilerine cevap vermezler ve (karşılarında) azabı görürler. Ne olurdu (dünyada iken) doğru yola girselerdi!

Açıklaması:

64- (O gün onlara) **«Yalvarın bakalım ortaklarınıza»** yani kendilerini, Allah'ın ortakları zannedip durduğunuz putları (çağırın)» **denilecek. Onlar da yalvaracaklar. Fakat onların** yalvarmalarına **karşılık vermeyecekler. Ve** onların uğradıkları **azabı göreceklerdir.** Dünyada **hidayeti kabul etmiş olsalardı** ahirette azabı görmezlerdi.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾

65. O gün Allah onları çağırarak: Peygamberlere ne cevap verdiniz? diyecektir.

Açıklaması:

65- Ve yine hatırla o gün (Cenab-ı Hak) **onlara nida edip** «Size **gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz?» diye soracaktır.**

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾

66. İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir (delilleri tükenmiş, söyleyecek sözleri kalmamıştır); onlar birbirlerine de soramayacaklardır.

Açıklaması:

66- Artık o gün onlara kendilerini kurtaracak cevap haberleri **kapanmıştır.** Yani kendileri için kurtuluştan bahseden hiçbir haber bulamayacaklardır. **Birbirlerine de** bu haberden **soramazlar.** Öylece susarlar.

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ﴿٦٧﴾

67. Fakat tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur.

Açıklaması:

67- Amma şirk koşmaktan **tevbe edip** Allah'ın birliğini tasdik ederek **İmana gelen ve** farzları yerine getirerek **iyi amelde bulunan kimsenin** Allah'ın vaadi gereği **felah bulanlardan** kurtulanlardan **olması umulur.** (Allah tarafından kesin, tarafımızdan ise umulur.)

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۗ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٨﴾

68. Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şânı yücedir.

Açıklaması:

68- Rabbin dilediğini yaratır ve dilediğini **seçer. Onlar** o müşrikler **için** hiçbir konuda tercih hakkı **muhayyerlik hakkı yoktur. Allah, onların şirk koşmalarından münezzeh ve yücedir.**

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٦٩﴾

69. Rabbin, onların, sînelerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

Açıklaması:

69- Hem Rabbin kalplerinin sakladığı küfür ve buna benzer **şeyleri ve** bunlardan dilleri ile **açığa vurdukları şeyleri bilir.**

وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٧٠﴾

70. İşte O, Allah'tır. O'ndan başka tanrı yoktur. Önünde de, sonunda da hamd O'nundur, hüküm O'nundur. Ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

70- O, Allâh'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dünyada ve âhirette bütün hamd O'na aittir. Hüküm O'na aittir. Ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ ؕ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾

71. (Resûlüm!) De ki: Düşündünüz mü hiç, eğer Allah üzerinizde geceyi ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka size bir ışık getirecek tanrı kimdir? Hâla işitmeyecek misiniz?

Açıklaması:

71- Mekke halkına **de ki: «Bana haber veriniz! Eğer Allah, üzerinizde geceyi kıyamet gününe kadar devam ettirse,** sizin batıl inancınıza göre **Allah'tan başka hangi ilah size** kendisinde geçiminizi temin edecek gündüz (ve) **aydınlık getirebilir? Hâlâ** anlayacak şekilde bunları **dinlemeyecek misiniz?** ve hâlâ şirkten vazgeçmeyecek misiniz?

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ؕ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

72. De ki: Söyleyin bakalım, eğer Allah üzerinizde gündüzü ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka, istirahat edeceğiniz geceyi size getirecek tanrı kimdir? Hâla görmeyecek misiniz?

Açıklaması:

72- Onlara **de ki: «Bana haber verin! Eğer Allah, üzerinize gündüzü kıyamet gününe kadar devam ettirirse,** inancınıza göre **hangi ilah size içinde** yorgunluktan **istirahat edeceğiniz geceyi getirebilir? Hâlâ** içinde bulunduğunuz şirk koşma hususundaki hatayı **görmeyecek** ve ondan dönmeyecek **misiniz?**

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73. Rahmetinden ötürü Allah, geceyi ve gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz, (gündüzün) O'nun fazl-u kereminden (rızkınızı) arayasınız ve şükredesiniz.

Açıklaması:

73- Onun rahmetindendir, sizin için geceyi, gündüzü yaratmış ki hem içinde gecede **dinlenesiniz, hem** gündüz çalışıp **onun fazlından isteyesiniz. Tâ ki** ikisindeki nimete **şükredesiniz.**

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

74. O gün Allah onları çağırarak: Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede? diyecektir.

Açıklaması:

74- Hatırla **o gün onlara nida edip, «Fasit bir itikatla iddia ettiğiniz ortaklarım nerede?» diyecek.** Bir sonraki ayeti üzerine getirmek (ve alakayı kurmak) için ayet ikinci kez tekrarlanmıştır.

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

75. (O gün) her ümmetten bir şahit çıkarır, (kâfirlere): Kesin delilinizi getirin! deriz. O zaman bilirler ki hakikat Allah'a aittir ve uydurageldikleri şeyler (putlar) da kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır.

Açıklaması:

75- (O gün) **Her ümmetten bir şahit çıkaracağız.** Bu şahit, onların peygamberidir ki, söyledikleriyle ilgili olarak onların aleyhine şahitlik yapacaktır.

Ve onlara «söylemiş olduğunuz şirk koşmaya dair **delilinizi getirin» diyeceğiz,** (o vakit) **anlayacaklar ki,** ilahlık konusunda **hak Allah'ındır.** Bu konuda hiç kimse ona ortak değildir. Onun ortağı vardır diye dünyada **uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolacaklardır.** Allahü teâlâ bu gibi şeylerden yücedir.

اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

76. Karun, Musa'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.

Açıklaması:

76- Gerçekten Karun, Musa'nın kavminden idi. Amcasının oğlu olup kendisine iman etmiş bir kişiydi. **Ve onlara karşı** kibirlenerek, büyüklük taslayarak ve mal çokluğu ile şımararak **azıttı. Ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarları güçlü kuvvetli bir cemaata ağır geliyordu.** Yani onlara ağır gelmekteydi. Usbe sayısı bir görüşe göre yetmiş, bir görüşe göre kırk, bir görüşe göre on'dur Bundan başka görüş belirten vardır. Hatırla **o vakit** İsrailoğulları'ndan mümin olan **kavmi ona şöyle demişti:** «Mal çokluğu yüzünden şımarıklık sevinciyle **sevinme. Çünkü Allah** bu şekilde **sevinenleri sevmez.»**

وَابْتَغِ فِيمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ ۖ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

77. Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.

Açıklaması:

77- Allah'ın sana verdiği mal **ile** onu Allah'a itaat uğrunda harcayarak **ahiret yurdunu iste. Dünyadan da** yani dünyada, ahiret hayatını kazanmak için amel ederek **nasibini unutma,** terk etme. **Allah, sana nasıl ihsan buyurmuşsa sen de** insanlara sadaka vererek **öyle iyilik et. Yeryüzünde** günah işleyerek **fesat çıkarma,** fesat peşinde koşma. **Çünkü Allah fesat çıkaranları sevmez.** Bundan maksat, onları cezalandırır.

قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىٓ ۚ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

78. Karun ise: O (servet) bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi, demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helâk etmişti. Günahkârlardan günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir).

Açıklaması:

78- (Karun) **«Ben buna** yani bu servete, **sırf bendeki ilim sayesinde nail oldum»** yani bana ancak ilmim sayesinde verilmiştir. **dedi.** -Musa ve Harun'dan (a.s.) sonra İsrailoğulları içinde Tevrat'ı en iyi bilen o idi.- Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Bilmiyor muydu ki, Allah ondan önceki nesiller**

içinden, ondan daha kuvvetli ve daha çok mal toplayan nice kimseleri helak etmiştir. Yani o bunları biliyor. Onları da helak edecektir. **Mücrimler günahlarından sorulmaz.** Çünkü Allahü teâlâ onların günahlarını biliyor. Böylece hesapsız olarak Cehenneme gireceklerdir.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿۷۹﴾

79. Derken, Karun, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Karun'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı! dediler.

Açıklaması:

79- Derken Karun, birçok adamları ile birlikte ipek ve altınla süslü elbiseler giymiş ve zinetlenmiş at ve katırlara binerek **ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, «Keşke** dünyada **Karun'a verilenin benzeri bizim de olsa. O, gerçekten** dünyalıktan **büyük** (ve) bol **bir nasip sahibidir.» dediler.**

وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿۸۰﴾

80. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükâfatı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.

Açıklaması:

80- Allahü teâlânın ahirette vaad ettiği şeylere dair **kendilerine ilim verilenler ise** onlara: **«Yazıklar olsun size. İman edip iyi amel eden kimseler için, Allah'ın** ahiretteki cennet mükâfatı **sevabı** dünyada Karun'a verilenden **daha hayırlıdır. Ona** yani mükâfat olarak verilen cennete **ise ancak** itaat etmeye ve günahtan kaçınmaya **sabreden kimseler kavuşturulur.» dediler.**[505]

فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴿۸۱﴾

81. Nihayet biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı

505 Ayet-i kerimede yer alan "veyl" kelimesi sakındırma ifade eden bir kelimedir.

kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, o, kendini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi.

Açıklaması:

81- Nihayet biz, onu (Karun'u) da **sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı** yani Allah'tan başka ondan helak olmayı savacak şekilde **kendisine yardım edecek hiçbir cemaat da yoktur. Kendini** azaptan **kurtaranlardan da değildi.**

وَاَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَٓا اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۟ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ۚ ﴿٨٢﴾

82. Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler: Demek ki, Allah rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az. Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki inkârcılar iflâh olmazmış! demeye başladılar.

Açıklaması:

82- Dün yani az önce **onun yerinde olmak isteyenler, «Vay! demek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı bol verir** genişletir, ve dilediğine **daraltır. Eğer Allah bize lutfetmeseydi, mutlaka bizi de batırırdı. Vay! Demek ki** Allah'ın nimetini **inkâr eden** Karun gibi **kimseler iflah olmazmış» demeye başladılar.**[506]

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۟ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

83. İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sahiplerinindir.

Açıklaması:

83- İşte ahiret cennet **yurdu! Biz onu yeryüzünde** azgınlık yaparak **büyüklük taslamak ve** günah işleyerek **fesat çıkarmak arzusunda olmayan kimselere veririz.** Güzel **sonuç** ibadetleri yerine getirerek Allah'ın azabından **sakınan kimseler içindir.**

506 Ayet-i kerimede yer alan "vey" kelimesi şaşarım mânâsında fiil ismidir. Yani ben şaşarım. "Ref' harfi de lam mânâsındadır. Ayet-i kerimede yer alan "hesefe" fiili malum ve meçhul olarak da okunmuştur.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٤﴾

84. Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır. Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler.

Açıklaması:

84- Her kim de bir iyilikle gelirse, ona iyiliği sayesinde bun**dan daha hayırlısı vardır.** Mükâfat vardır. O da yaptığının on mislidir. **Kim de bir kötülükle gelirse, kötülükleri işleyenler sadece yaptıklarıyla cezalanırlar,** yani misliyle cezalanırlar.

اِنَّ الَّذِىْ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ۗ قُلْ رَّبِّىْٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٨٥﴾

85. (Resûlüm!) Kur'an'ı (okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı) sana farz kılan Allah, elbette seni (yine) dönülecek yere döndürecektir. De ki: Rabbim, kimin hidayeti getirdiğini ve kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu en iyi bilendir.

Açıklaması:

85- Şüphesiz o Kur'an'ı senin üzerine indiren, seni dönülecek yere Mekke'ye **döndürecektir,** -ki Peygamberimiz (s.a.v.) Mekke'yi çok özlemişti.

De ki: «Kimin hidayetle geldiğini ve kimin açık bir sapıklık içinde olduğunu Rabbim bilir. Bu ayet(in son kısmı) Mekke kâfirlerinin Peygamber Efendimiz'e «Sen sapıklık içindesin» sözlerine cevap olarak inmiştir. Yani hidayetle gelen O'dur. Onlarsa sapıklık içindedir.[507]

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ۖ ﴿٨٦﴾

86. Sen, bu Kitab'ın sana vahyolunacağını ummuyordun. (Bu) ancak Rabbinden bir rahmet (olarak gelmiş)tir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma!

Açıklaması:

86- Sen kitabın Kur'an'ın **sana verileceğini ummuyordun. Fakat bu**

507 Ayet-i kerimede yer alan "alemu" kelimesi "alimun" (bilen) mânâsındadır.

Rabbinden bir rahmet olarak sana verilmiştir. **O halde sakın kâfirlere** seni kendisine davet ettikleri dinleri hususunda **destekçi olma.**

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَۚ ﴿٨٧﴾

87. Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Rabbine davet et. Asla müşriklerden olma!

Açıklaması:

87- Sana indirildikten sonra, sakın Allah'ın ayetlerinden seni çevirmesinler, (meyletme) sen insanları **Rabbine** rabbini birlemeye ve O'na ibadet etmeye **çağır.** Onlara yardım etmek suretiyle **sakın müşriklerden olma.**

Ayet-i kerimede yer alan "Yesuddunneke" fiilinin aslı "Yesuddu nenneke" idi. Cezmedici edattan dolayı ref (İrab) nun'u ve sakin nun ile birlikte yan yana geldiği için de fail olan vav hazfedilmiştir. Yine ayet-i kerimede yer alan "La-Tekunenne" fiiline cezmedici edat tesir etmedi. Çünkü mebnidir

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُۥ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

88. Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

88- Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun zatından başka her şey helak olucudur. Geçerli **hüküm O'nundur. Siz ancak** kabirlerinizden kalkıp **O'na döndürüleceksiniz.**

سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ

ANKEBÛT SÛRESİ

Mekke'de nazil olup, 69 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Mim. Muradının ne olduğunu en iyi Allah bilir.

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُٓوا اَنْ يَقُولُٓوا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

2. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar?

Açıklaması:

2- İnsanlar sandı mı ki, "iman ettik" demeleriyle bırakılacaklar da imtihana çekilmeyecekler. İmanlarının hakikatini ortaya koyan şeylerle denenmeyecekler. Bu ayet-i kerime, iman edip, müşriklerin eziyetlerine maruz kalan bir grup Müslüman hakkında nazil olmuştur.[508]

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾

3. Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.

508 Ayet-i kerimede yer alan "en yekûlü" lafzı üzerinden "ba" harf-i cerri mahzuf olup cümlesiyle "bi-kavlihim" tevilindedir.

Açıklaması:

3- Yemin olsun, biz onlardan öncekilerini de imtihan ettik. Elbette Allah, imanlarında **doğru olanları** müşahade ilmiyle **bilecek,** imanlarında **yalancıları da mutlaka bilecektir.**

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَاۗ سَاۤءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4. Yoksa kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü (ne yanlış) hüküm veriyorlar!

Açıklaması:

4- Yoksa o kötülükleri, şirk ve masiyetleri **işleyenler, bizi geçeceklerini mi,** bizden kaçacaklarını ve kendilerinden intikam alamayacağımızı mı **sandılar? Hükmetmekte oldukları** onların bu hükümleri **ne de fena bir şeydir.**[509]

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاۤءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍۗ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾

5. Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbet gelecektir. O, her şeyi işiten ve bilendir.

Açıklaması:

5- Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, bundan korkuyorsa **bilsin ki Allah'ın tayin ettiği ecel** kendisine **mutlaka gelecektir.** Şu halde onun için hazırlıklı olmaya baksın. Kullarının söylediklerini **hakkıyla işiten,** onların davranışlarını **hakkıyla bilen O'dur.**

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖۗ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

6. Cihad eden, ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnîdir. (O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur).

Açıklaması:

6- Kim harp cihadıyla, yahut nefis cihadıyla **cihad ederse ancak kendi hesabına cihad etmiştir.** Çünkü cihadının faydası kendinedir. Allah'a değil. **Şüphesiz Allah, âlemlerden,** insanlardan, cinlerden, meleklerden ve onların ibadetlerinden **müstağnidir.**

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِى

509 Ayet-i kerimede yer alan "sâe" lafzı, "bi'se" mânâsında zem fiili, "ma" da "ellezi" mânâsında mevsuledir. Aid ise "yahkümüne" fiilinin mefulu olmak üzere mahzuf olan "hû" zamiridir.

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

7. İman edip iyi işler yapanların (geçmiş) kötülüklerini elbette örteriz ve onlara, yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz.

8. Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.

9. İman edip iyi işler yapanları, muhakkak sâlihler (zümresi) içine katarız.

Açıklaması:

7- İman edip salih amel işleyenlere gelince; salih amelleri işlemeleri mukabilinde **onların günahlarını mutlaka örteriz ve yaptıkları işlerin** -ki onlar da salih amellerdir- **en güzeliyle onları mutlaka mükâfatlandırırız.**[510]

8- Biz insana anne babasıyla ilgili güzel tavsiyede bulunmuşuzdur. Yani onlara kaşı iyi davranması konusunda insana haddi zatında güzel olan bir tavsiyede bulunmuşuzdur. **Bununla beraber eğer kendisi hakkında,** ortak koşulması hususunda, gerçeğe uygun bir biçimde **bilgin olmadığı** -şu halde bu ifadenin mefhum-u muhalifi yoktur- **bir şeyi bana ortak koşman için uğraşırlarsa, o vakit** ortak koşma konusunda **onlara itaat etme. Dönüşünüz banadır, ben de o vakit size yaptıklarınızı haber vereceğim,** size, yaptıklarınızın karşılığını vereceğim.

9- İman edip salih ameller işleyenleri ise mutlaka salihler içine, peygamberler ve veliler içine **katacağız.** Yani onları bunlarla birlikte hasredeceğiz.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوذِىَ فِى اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِۜ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْۜ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10. İnsanlardan kimi vardır ki: “Allah’a inandık” der; fakat Allah uğrunda

510 Ayet-i kerimede yer alan “ahsene” lafzı “hasen” mânâsında olup “ba” harf-i cerrinin çekilmesi ile mansubdur.

eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi tutar. Halbuki Rabbinden bir nusret gelecek olsa, mutlaka, "Doğrusu biz de sizinle beraberdik" derler. İyi de, Allah, herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?

Açıklaması:

10- İnsanlardan öylesi vardır ki, "Allah'a iman ettik" der. Ama Allah uğrunda bir eziyete uğratılırsa, insanların mihnetini, kendisine olan eziyetlerini, kendisinden korkma konusunda **Allah'ın azabı gibi tutar,** böylece onlara itaat edip münafık olur. **Yemin olsun! Rabbinden** müminler lehine **bir zafer gelirse** ve ganimete mazhar olurlarsa **"Biz,** iman noktasında **sizinle beraberdik.** Şu halde bizi de ganimete ortak edin" **derler.** Allahü teâlâ buyurdu ki: **Allah, bütün âlemlerin sinelerinde olanı,** gönüllerinde bulunan imanı da nifakı da **en iyi bilen** yani yegâne bilen **değil midir?** Evet, bilendir.[511]

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿١١﴾

11. Allah, elbette (O'na gönülden) iman edenleri de bilir, iki yüzlüleri de bilir (ortaya çıkaracaktır).

Açıklaması:

11- Elbette Allah gönüllerinden **iman edenleri bilecek ve elbette münafıkları bilecektir.** Ve her iki fırkaya da yaptığının karşılığını verecektir.

Ayet-i kerimede yer alan iki fiildeki lam "Kasem Lamı"dır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾

12. Kâfirler, iman edenlere: Bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yüklenelim, derler. Hâlbuki onların hiçbir günahını yüklenecek değillerdir. Gerçekte onlar, kesinlikle yalan söylemektedirler.

Açıklaması:

12- Bir de kafirler iman edenlere, "Bizim yolumuza, dinimize **uyun,** bize uyma konusunda -eğer varsa- **sizin günahlarınızı biz yüklenelim" dediler.** Allahü teâlâ buyurdu ki, **Hâlbuki onlar, bunların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar** bu konuda **muhakkak yalancılardır.**[512]

---

511 Ayet-i kerimede yer alan "lein" lafzı üzerindeki lam kasem içindir. Ayrıca "le yakûlünne" lafzından, üç tane nun peşpeşe geldiği için ref âlemeti olan nun, içtima-i sakineyn sebebiyle de cemilik zamiri olan vav hazfedilmiştir.

512 Ayet-i kerimede yer alan "Ve'l-nahmil" emri, haber mânâsındadır.

وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَّعَ اَثْقَالِهِمْ ۖ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣﴾

13. (Fakat gerçek şu ki) elbette kendi yüklerini (veballerini), kendi yükleriyle birlikte nice yükleri taşıyacaklar ve uydurup durdukları şeylerden kıyamet günü mutlaka sorguya çekileceklerdir.

Açıklaması:

13- Onlar, muhakkak kendi yüklerini, günahlarını **ve kendi yükleriyle birlikte** müminlere "Bizim yolumuza uyun" demeleri ve kendilerini taklit edenleri haktan uzaklaştırmaları ile oluşan **daha birçok yükleri de elbette yüklenecekler ve yaptıkları iftiralardan,** Allah hakkında uydurdukları yalanlardan azarvâri bir sualle **kıyamet günü mutlaka sorulacaktır.**[513]

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

14. Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi.

Açıklaması:

14- Yemin olsun! Biz Nuh'u -yaşı henüz kırk veya daha çok iken- **kavmine gönderdik de, içlerinde,** sürekli kendilerini Allah'ı tevhide davet ederek **elli yıl müstesna bin sene kaldı** ve kavmi kendisini yalanladı, **derken onları zulmettikleri halde,** şirk koştukları **tufan,** çevrelerini saran ve seviyelerinin üzerine yükselen bol su **yakalayıverdi** ve (bu haldeyken) boğulup gittiler.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

15. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık.

Açıklaması:

15- Biz de onu yani Nuh'u **ve gemi ashabını** yani Hz. Nuh ile beraber gemide bulunanları **kurtardık ve gemiyi âlemlere** peygamberlerine asi olmaları halinde kendilerinden sonra gelecek insanlara **bir** ayet, ibret **yaptık.** Hz. Nuh tufandan sonra altmış yıl yahut daha çok yaşadı. Nihayet insanlar yeniden çoğaldı.

---

513 Ayet-i kerimede yer alan iki fiildeki lam "kasem lamı"dır. Bu fiillerin faili olan vav ve ref alameti olan nun, hazfedilmiştir.

وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

16. İbrahim'i de gönderdik. O kavmine şöyle demişti: Allah'a kulluk edin. O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır.

Açıklaması:

16- İbrahim'i de hatırla! **Hani kavmine şöyle demişti: «Allah'a ibadet edin ve O'ndan korkun,** azabından sakının. Eğer hayırlı olanı, olmayanından (ayırıp) **bilirseniz, bu sizin için** üzerinde bulunduğunuz; putlara tapma halinden **daha hayırlıdır.**

اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17. Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. O halde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

17- Siz Allah'ı bırakıp, yani O'ndan başka ancak **birtakım putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz,** yalan yere «Bu putlar Allah'ın ortaklarıdır» diyorsunuz. **Şüphesiz Allah'tan başka taptıklarınız, rızkınıza mâlik olamazlar.** Sizi rızıklandırmaya güçleri yetmez. **O halde rızkı Allah katında arayın.** Onu Allah'tan isteyin. **O'na döndürüleceksiniz.»**

وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

18. Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki sizden önceki birçok milletler de (kendilerine tebliğ edileni) yalan saymışlardır. Peygamber'e düşen, yalnız açık bir tebliğdir.

Açıklaması:

18- Eğer siz yalanlarsanız, yani ey Mekkeliler! Eğer siz beni yalanlarsanız, bilmiş olun ki **sizden önce de birtakım ümmetler** benden önceki peygamberleri **tekzip etmişlerdir. Bir peygambere düşen vazife ise, sadece belağ-ı mübin,** açık açık tebliğ etmektir. Bu iki kıssa da Hz. Peygamber'e (s.a.v.) teselli mahiyetindedir. Allahü teâlâ O'nun kavmi hakkında ise şöyle buyurmaktadır:

اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

19. Allah'ın, yaratılanı ilk baştan nasıl yarattığını, (ölümden) sonra bunu (nasıl) tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

Açıklaması:

19- Onlar görmediler mi, bakmadılar mı, **Allah yaratmaya nasıl başlıyor?** İlk önce onları nasıl yaratıyor? **Sonra onu,** yani yaratmayı tıpkı onları yaratmaya başladığı gibi yine O **tekrar iade edecek. Şüphesiz bu** zikredilen ilk ve ikinci yaratma, **Allah'a göre kolaydır.** Peki nasıl olur da onlar ikinciyi inkâr ederler?[514]

قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۚ ﴿٢٠﴾

20. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın. İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır. Gerçekten Allah her şeye kadirdir.

Açıklaması:

20- De ki: «Yeryüzünde dolaşın da bir bakın! Allah sizden evvelkileri **ilk baştan nasıl yaratmıştır** ve onları nasıl öldürmüştür. **Sonra da Allah yeni bir ahiret hayatını da tekrar yaratacaktır. Muhakkak Alah her şeye kadirdir.** İnsanların ilk yaratılışları da tekrar yaratılmaları da "Şey" mefhumuna dahildir.[515]

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَٓاءُ ۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

21. O, dilediğine azap eder, dilediğini esirger. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

21- O, azap etmeyi **dilediği kimseye azap eder,** merhamet etmeyi **dilediği kimseye de merhamet eder. Siz ancak O'na çevrilecek,** döndürüleceksiniz.

وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾

514 Ayet-i kerimede yer alan "lem yerev" lafzı, ya'lı ve ta'li olarak okunmuştur. Ayrıca ayette yer alan "yübdiü" fiili ilk harfin zammesiyledir. Aynı mânâda olan "bede'e" ve "ebde'e"den olmak üzere ilk harfin fethası ile de okunmuştur.

515 Ayet-i kerimede yer alan "neşete" lafzı, "medli" ve "şın"ın sükünüyle birlikte kısa "lı" olarak okunmuştur.

22. Siz ne yeryüzünde ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız.

Açıklaması:

22- Siz ne yerde ne de -şayet bulunmuş olsanız- **gökte** Rabbinizi size yetişmekten **aciz bırakıcı değilsiniz.** Yani O'ndan kaçamazsınız. **Sizin Allah'ın dışında** yani O'ndan başka sizi O'ndan alıkoyacak bir **veliniz ve** O'nun azabına karşı size yardım edecek **bir yardımcınız da yoktur.**

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَآئِهٖٓ اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِى وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

23. Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler -işte onlar- benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir ve onlar için acıklı bir azap vardır.

Açıklaması:

23- Allah'ın ayetlerini ve O'na kavuşmayı yani Kur'an'ı ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi **inkâr edenler yok mu? İşte onlar benim rahmetimden,** yani Cennetimden **ümitlerini kesmiş olanlardır. Ve işte onlar için elîm,** elem verici **bir azap vardır.»**

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ۭ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

24. Kavminin (İbrahim'e) cevabı ise: "Onu öldürün yahut yakın!" demelerinden ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda, iman eden bir kavim için ibretler vardır.

Açıklaması:

24- Allahü teâlâ Hz. İbrahim'in kıssasına devamla buyurdu ki: **İbrahim'e kavminin cevabı ancak şöyle demeleri oldu: «Onu öldürün, yahut cayır cayır yakın!» Allah da onu** içine atmış oldukları **ateşten kurtardı.** Şöyle ki: Ateşi Hz. İbrahim'e karşı soğuk ve güvenli kıldı. **Şüphesiz bunda** yani İbrahim'i ateşten kurtarmasında **iman eden,** Allah'ın vahdaniyetini ve kudretini tasdik eden **bir kavim için** -çünkü esas itibariyle istifade edecek olanlar bunlardır- **ibretler vardır.** Bu ibretler; ateşin olanca büyüklüğüne rağmen Hz. İbrahim'e tesir etmemesi, lavının dinmesi ve çok az bir zamanda yerine bir bahçenin yaratılması gibi sıralanabilir.

وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۖ وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25. (İbrahim onlara) dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çattığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur.

Açıklaması:

25- İbrahim, **«Sizin Allah'ı bırakıp birtakım putlar edinmiş olmanız(ın** sebebi) **dünya hayatında aranızda var olan bir sevgiden ibarettir. Ama sonra kıyamet günü kiminiz kiminizi inkâr edecek,** öncüler tâbilerinden berî olmaya çalışacak; **birbirinizi lanetleyeceksiniz,** tâbiler öncülerini lanetleyecekler. **Barınağınız,** toptan varacağınız yer **da ateş olacak ve sizin için hiçbir yardımcı,** cehennemden alıkoyucu **bulunmayacaktır.» dedi.**[516]

فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّى مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّىٓ ۖ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

26. Bunun üzerine Lût ona iman etti ve (İbrahim): Doğrusu ben Rabbim'e (emrettiği yere) hicret ediyorum. Şüphesiz O, mutlak güç ve hikmet sahibidir, dedi.

Açıklaması:

26- Bunun üzerine kardeşi Haran'ın oğlu olan **Lût ona iman etti,** İbrahim'i tasdik etti. **ve** İbrahim **«Şüphesiz ben** kavmimden ayrılıp **Rabbime,** yani Rabbimin bana emrettiği yere **hicret ediyorum.» dedi** ve kavmini terkedip Irak topraklarından Şam'a hicret etti. **Hakikaten O** mülkünde **azizdir,** tasarrufunda **hikmet sahibidir.**

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِى الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27. Ona İshak ve Ya'kub'u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihler (zümresin)dendir.

516 Ayet-i kerimede yer alan "innema" lafzındaki "ma" masdariyyedir. "Meveddetü" lafzı ise "inne"nin haberidir. Nasb kıraatına göre ise "mefulun leh" olup "ma", kâffedir. Buna göre mânâ: "Putlara tapmak üzere birbirlerinizi sevdiniz" şeklinde olur.

Açıklaması:

27- Biz Ona İsmail'den sonra **İshak'ı ve** İshak'dan sonra **Yakub'u da ihsan ettik. Ve Peygamberliği O'nun nesline verdik.** Nitekim Hz. İbrahim'den sonra gelen Peygamberlerin tamamı O'nun neslindendir. **Kitabı da** -kitaplar mânâsındadır- Yani Tevrat'ı, İncil'i, Zebur'u ve Kur'an'ı da (Onun nesline verdik) **kendisine dünyada mükâfatını verdik.** O mükâfat; tüm hak din mensupları içinde güzel övgüyle yad edilmesidir. **Şüphesiz ki o, ahirette de mutlaka** yüksek mertebelere sahip olan **salih kimselerdendir.**

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَۗ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28. Lût'u da (gönderdik). O, kavmine demişti ki: Gerçekten siz, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz!

Açıklaması:

28- Lût'u da hatırla! **Hani o kavmine, «Gerçekten siz hâlâ o kötülüğe** yani erkeklerin arka avretlerine **yanaşıp duracak mısınız? Sizden önce âlemlerden,** insanlardan ve cinlerden **hiçbiri bu hayasızlığı işlememiştir.**[517]

اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَاْتُونَ فِى نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَۗ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29. (Bu ilâhî ikazdan sonra hâlâ) siz, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlikler yapacak mısınız! Kavminin cevabı ise, şöyle demelerinden ibaret oldu: (Yaptıklarımızın kötülüğü ve azaba uğrayacağımız konusunda) doğru söyleyenlerden isen, Allah'ın azabını getir bize!

Açıklaması:

29- Hakikat siz erkeklere gidecek, yolu kesecek, size uğrayan kimselere bu ahlâksızlığı yapmakla onların size uğramayı terk etmelerine sebep olup yollarını kesecek **ve meclisinizde,** konuşma mahallinizde **bu münkeri,** birbirinize yaptığınız bu ahlâksızlığı **yapıp duracak mısınız?» demişti. Buna karşı kavminin cevabı ancak şu sözleri oldu:** «Bu davranışınızı çirkin kabul etmen konusunda **doğru söyleyenlerden isen,** çirkin işlerde bulunan kimselere de azap ineceğine göre **haydi bize Allah'ın azabını getir.»**

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى

517 Bu ve bir sonraki ayet-i kerimede yer alan "einneküm" lafzı, iki hemzenin tahkiki, ikincisinin teshili ve her iki durumda da aralarına elif'in getirilmesi ile okunmuştur.

قَالُوٓا اِنَّا مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظٰلِمِينَۚ ﴿٣١﴾

30. (Lût:) Şu fesatçılar güruhuna karşı bana yardım eyle Rabbim! dedi.

31. Elçilerimiz İbrahim'e (iki oğul ihsan edeceğimize dair) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: Biz bu memleket halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalim kimselerdir.

Açıklaması:

30- Lût, Ey Rabbim! Bu müfsid, erkeklere yanaşmak suretiyle isyancı kavme karşı, azabı indireceğine dair benim sözümü gerçekleştirerek bana yardım et» dedi. Allah da duasını kabul buyurdu.

31- Vaktâ ki elçilerimiz İbrahim'e İshak ve dndan sonra Yakub ile ilgili **müjdeyi getirdiklerinde, «Biz bu memleketin** yani Lût'un memleketinin **halkını helak edeceğiz. Çünkü onun halkı, büsbütün zâlimler,** kâfirler **oldu» dediler.**

قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًاۜ قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَاۜ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

32. (İbrahim) dedi ki: Ama orada Lût var! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna; o, (azapta) kalacaklar arasındadır.

Açıklaması:

32- İbrahim, **«Ama orada Lût var!» dedi. Onlar,** yani elçiler, **«Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. O'nu ve ailesini mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna! O** azap içerisinde **kalanlardan oldu.» dediler.**[518]

وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِۦٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْۖ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

33. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onlar hakkında tasalandı ve (onları korumak için) ne yapacağını bilemedi. Ona: Korkma, tasalanma! Çünkü biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız, (azapta) kalacaklar arasında bulunan karın müstesna, dediler.

518 Ayet-i kerimede yer alan "lenünciyennehü" lafzı, şeddesiz ve şeddeli ("lenünecciyennehü" şeklinde) olarak okunmuştur.

Açıklaması:

33- Elçilerimiz Lût'a gelince, onların yüzünden tasalandı, onlar sebebiyle mahzun oldu **ve onlardan sebep takati** göğsü **daraldı.** Çünkü onlar güzel yüzlü, misafir suretinde idiler. Bu sebeple onlara karşı kavminin bir ahlâksızlık yapacağından endişe etti. Bunun üzerine elçiler, kendilerinin Rabbinin elçileri olduklarını ona bildirip **«Korkma ve tasalanma! Biz, seni ve aileni kurtaracağız. Yalnız geride kalanlardan olan karın müstesna!**[519]

اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

34. "Biz, şüphesiz, bu memleket halkının üzerine, yoldan çıkmalarına karşılık gökten (feci) bir azap indireceğiz."

Açıklaması:

34- Doğrusu biz, bu belde halkının, öteden beri kendisi ile **fasık oldukları şey,** davranış **dolayısıyla,** yani fısk-ı fücurları sebebiyle **üzerlerine gökten bir ızdırap, azap indireceğiz» dediler.**

Ayet-i kerimede yer alan "Münzilüne" lafzı, şeddesiz ve şeddeli olarak okunmuştur.

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

35. Andolsun ki, biz, aklını kullanacak bir kavim için orada apaçık bir ibret nişânesi bırakmışızdır.

Açıklaması:

35- Andolsun biz, aklını kullanan bir toplum için oradan, harap ettiğimiz o ülkede açık bir işaret bırakmışızdır. Ondan kalan harabeler, isyan eden milletleri nasıl mahvettiğimizi göstermektedir.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دَارِهِمْ جٰثِمِينَۙ ﴿٣٧﴾

36. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik ve Şuayb: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ahiret gününe umut bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın! dedi.

519 Ayet-i kerimede yer alan "müneccüke" lafzı, şeddeli ve şeddesiz olarak okunmuştur. Ayet-i kerimede yer alan "ehleke" lafzı, kaf'ın mahalli üzere atfedilerek mansub olmuştur.

37. Fakat onu yalancılıkla itham ettiler. Derken, kendilerini bir sarsıntı yakalayıverdi ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.

Açıklaması:

36- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. **Dedi ki: «Ey kavmim! Allah'a ibadet edin. Ahiret gününe ümit besleyin, o** günden korkun -Maksat, kıyamet günüdür- **Yeryüzünde fesatçılıkla bozgunculuk yapmayın!»**[520]

37- Buna karşı, kavmi onu yalanladı, derken onları o sarsıntı, şiddetli zelzele **yakalayıverdi de, diz üstü, çöke kaldılar.** Ölü olarak dizleri üzerine yığılıverdiler.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَٰكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟ مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾

38. Âd ve Semûd'u da (helâk ettik). Sizin için, (onların başına nelerin geldiği) oturdukları yerlerden apaçık anlaşılmaktadır. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yoldan çıkardı. Oysa bakıp görebilecek durumdaydılar.

39. Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da (helâk ettik). Andolsun ki, Musa onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Halbuki (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi.

Açıklaması:

38- Ad ile Semud'u da helak ettik. Helak edildikleri, Hacer ve Yemen'de bulunan **meskenlerinden size belli olmaktadır.** Şeytan, **onlara** küfür ve masiyetlerden oluşan **amellerini süslemiş; bu suretle onları yoldan, hak yoldan sapıtmıştır. Hâlbuki onlar, açıkgöz** basiret sahibi **adamlardı.**[521]

39- Karun'u, Firavun'u ve Haman'ı da helak ettik. **Yemin olsun!** Daha önce **onlara Musa beyyinelerle,** açık delillerle **gelmişti de, onlar yeryüzünde kibirlenip kafa tuttular. Halbuki, geçebilecek,** azabımızın önünden kaçabilecek **değillerdi.**

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ ۚ

520 Ayet-i kerimede yer alan "müfsidine" lafzı, "efsede" mânâsındaki "asiye" -sa'nın kesresi ile amilini tekid eder mahiyette haldir.

521 Ayet-i kerimede yer alan "semûd" lafzı, mahalle ve kabile mânâlarından alınıp munsarif ve gayr-i munsarif olabilir.

وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٤٠﴾

40. Nitekim, onlardan her birini günahı sebebiyle cezalandırdık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine zulmediyorlardı.

Açıklaması:

40- Nitekim bu zikredilenlerden **her birini günahı sebebiyle yakaladık. Kiminin üzerine taşlar gönderdik,** içinde taşlar bulunan kasırga gönderdik. Hz. Lût kavmi gibi. **Kimini korkunç bir ses yakaladı.** Semûd kavmi gibi. **Kimini yere batırdık.** Karun gibi. **Bazılarını da boğduk.** Hz. Nuh'un kavmi, Firavun ve onun kavmi gibi. **Allah onlara zulmedecek** ve onlara suçsuz yere azap edecek **değildi. Lakin onlar,** günah işlemek suretiyle **kendilerine zulmediyorlardı.**

مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَاۤءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوْتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ۗ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوْتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوْتِ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۗ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٤٢﴾

41. Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir; halbuki yuvaların en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi!

42. Allah, onlar'ın kendisini bırakıp da hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

41- Allah'tan başka, yani putları onlardan faydalanacakları ümidi ile **dostlar edinenlerin hali, örümcek gibidir ki, o** içinde barınak amacıyla kendine **bir ev yapmıştır, ama evlerin en çürüğü,** en zayıfı **hiç şüphesiz örümcek yuvasıdır.** Ne örümcekten sıcağı def edebilir, ne de soğuğu. Putlar da aynen böyledir; kendilerine tapanlara hiçbir faydaları dokunamaz. Bunu **bir bilselerdi,** onlara tapmazlardı.

42- Şüphe yok ki Allah, onların kendini bırakıp, kendinden başka **neye yalvardıklarını,** taptıklarını **biliyor. O,** mülkünde **güçlü ve** tasarrufunda **hikmet sahibidir.**

Ayet-i kerimede yer alan "Ma", "Ellezi" mânâsındadır.

Ayet-i kerimede yer alan “Yedûne”, ya'lı ve tâ'lı olarak okunmuştur.

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43. İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.

Açıklaması:

43- İşte Kur’an’da bulunan **bu misaller var ya! Biz onları insanlar için misal veriyoruz,** beyan ediyoruz. **Ama onları âlimlerden,** düşünebilenlerden **başkaları akledemez,** yani anlayamaz.

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

44. Allah, gökleri ve yeri hak olarak (yerli yerince) yarattı. Şüphesiz bunda, iman edenler için (Allah’ın varlık ve kudretine) bir nişâne bulunmaktadır.

Açıklaması:

44- Allah, gökleri ve yeri hak olarak, yani hakkı hedefleyerek **yarattı.** (Yani boşu boşuna yaratmadı.) **Şüphesiz bunda müminler için bir ayet,** Allahü teâlânın kudretini gösteren bir delalet **vardır.** Müminler bahusus zikredildiler, çünkü söz konusu delaletten iman konusunda faydalanacak olanlar, yalnızca müminlerdir. Kâfirlerin durumları ise farklıdır.

اُتْلُ مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۖ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45. (Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.

Açıklaması:

45- (Habibim!) Sana vahyolunan kitabı, Kur’an’ı **oku ve namazı dosdoğru kıl! Çünkü namaz, hayasızlıktan ve** şer’an **münker olandan men eder.** Yani kişi namazda bulunduğu sürece bunlar, namazın şanındandır. **Allah’ı zikir ise,** onun dışında kalan diğer ibadetlerden **daha büyüktür. Allah, ne yaparsanız bilir.** Ve size yaptığınızın karşılığını verecektir.

وَلَا تُجَادِلُٓوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُٓوا اٰمَنَّا بِالَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46. İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur.

Açıklaması:

46- Kitap ehli olanlarla, ayetleri ve delillerine karşı tenbihte bulunmakla Allah'a davet etmek gibi **en güzelinden** yani en güzel mücadeleden **başkasıyla mücadele etmeyin! Ancak onlardan zulmedenler,** yani harple karşılık verip cizye vermemek için diretenler **müstesna!** Bunlarla Müslüman oluncaya, yahut cizye verinceye dek kılıçla mücadele edin. **Ve,** cizye vermeyi kabul edenlere -sizlere kendi kitaplarında bulunan herhangi bir hükümden haber verdikleri zaman- **deyin ki, «Biz, hem bize indirilene, hem de size indirilene iman ettik!** -Bu konuda onları tasdike de tekzibe de başvurmayın- **Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir. Biz ancak O'na teslim oluruz,** itaat ederiz.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۚ وَمِنْ هٰٓؤُلَآءِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ ۗ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ﴿٤٧﴾

47. (Resûlüm!) İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab'ı indirdik. Onun için, kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ediyorlar. Şunlardan (Araplardan) da ona iman eden nice kimseler vardır. Âyetlerimizi, ancak kâfirler (inatları yüzünden) bile bile inkâr eder.

Açıklaması:

47- İşte tıpkı onlara Tevrat'ı ve diğer kitapları indirdiğimiz gibi **sana da kitabı,** Kur'an'ı **indirdik. Onun için** Abdullah b. Selam ve benzerleri gibi **kendilerine kitap,** Tevrat **verdiklerimiz ona,** Kur'an'a **iman ederler. Bunlardan da** yani Mekkeliler'den de **ona iman edenler vardır. Bizim ayetlerimizi** bu kadar netleştikten sonra **kâfirlerden** yani Yahudilerden **başka kimse inkâr etmez.** Yahudilerse, Kur'an'ın hak olduğu, onu getirenin haklı olduğu kendilerine zahir olduğu halde bunu inkâr ettiler.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٤٨﴾

48. Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşku duyarlardı.

Açıklaması:

48- Sen bundan, yani Kur'an'dan **önce kitap okur değildin. Onu elinle de yazmazdın, öyle olsaydı,** yani okur-yazar olsaydın, **batılı savunanlar,** yani Yahudiler, hakkında **şüpheye kapılırlardı**, şüphe ederlerdi. Ve, «Tevrat'ta bize

anlatılan Peygamber ümmi olup okuması ve yazması yoktur» derlerdi.

بَلْ هُوَ اٰيَاتٌۢ بَيِّنَاتٌ فِىْ صُدُوْرِ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ۭ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الظّٰلِمُوْنَ ﴿٤٩﴾

49. Hayır, o (Kur'an), kendilerine ilim verilenlerin sînelerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir. Âyetlerimizi, ancak zalimler bile bile inkâr eder.

Açıklaması:

49- Hayır! O, yani senin getirdiğin Kur'an, **kendilerine ilim verilenlerin,** yani onu ezberleyen müminlerin **göğüslerinde bulunan açık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zâlimler** yani yahudifer **inkâr edebilir.** Onlarsa, kendilerine zahir olmalarının ardından onları inkâr ettiler.

وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيٰتٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥٠﴾

50. "Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.

Açıklaması:

50- Ve onlar, yani Mekke kâfirleri, **«ona** yani Muhammed'e, Salih'in devesi, Musa'nın asası ve İsa'nın sofrası gibi **Rabbinden bir mucize indirilse ya!» dediler. Onlara de ki: «Mucizeler ancak Allah'ın katındadır.** Onları dilediği şekilde indirir. **Ben, sadece apaçık bir uyarıcıyım,** masiyet ehlini açık açık cehennem ateşiyle uyarıcıyım.»[522]

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَّذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٥١﴾

51. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır.

Açıklaması:

51- Bizim sana bu kitabı, Kur'an-ı **indirmemiz,** istedikleri noktada **onlara yetmedi mi ki, karşılarında okunup duruyor?** (İyi ya işte) hiç bitmek ve tükenmek bilmeyen sürekli bir mucizedir! Oysa yukarıda söz konusu edilen mucizeler böyle değildir. **Şüphesiz ki O** kitapta **iman edecek bir topluluk için rahmet ve öğüt vardır.**

522 Ayet-i kerimede yer alan "ayetün" lafzı bir kıraatta "ayatün" şeklinde okunmuştur.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًاۚ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler (var ya), işte ziyana uğrayacaklar onlardır.

Açıklaması:

52- De ki: «Benimle sizin aranızda, benim doğruluğuma **şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa, hepsini bilir.** Benim ve sizin haliniz de O'nun bilgisi dahilindedir. İçinizden **batıla** -Batıl: Allah'ı bırakıp da tapılan şeylerdir- **inanıp Allah'ı inkâr edenler yok mu? İşte onlar,** alışverişlerini bitirme noktasında **zarar edenlerin ta kendileridirler.** Çünkü onlar imanın karşısında küfrü satın almışlardır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِۗ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُۗ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Senden, azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir vade olmasaydı, azap elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat onlar farkında değilken, o ansızın kendilerine geliverecektir.

Açıklaması:

53- Senden acele azap istiyorlar. Eğer onun için **tayin edilmiş bir müddet olmasaydı, o azap onlara** acilen **muhakkak gelmişti. O, elbet onlara ansızın gelecek** fakat **onlar** geliş anını bile **anlayamayacaklar.**

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِۗ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِالْكَافِرِينَۙ ﴿٥٤﴾

54. (Evet) senden azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Hiç şüpheleri olmasın, cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

Açıklaması:

54- Senden dünyada **acele azap istiyorlar. Halbuki cehennem, hiç şüphesiz kâfirleri kuşatacaktır.**

يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55. O günde azap, onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından saracak ve Allah (onlara): "Yaptıklarınızı (cezasını) tadın!" diyecektir.

Açıklaması:

55- O gün azap, onları hem üstlerinden, hem ayaklarının altından kaplayacak ve o gün biz, «Tadın bakalım yaptıklarınızı yani yaptıklarınızın cezasını! Artık bizden kaçamazsınız» **diyeceğiz.**[523]

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56. Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksanız orada) yalnız bana kulluk edin.

Açıklaması:

56- Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim yeryüzüm geniştir. O halde kolayca ibadet edemediğiniz bir yurttan hicret etmek suretiyle, nerede kolayca ibadet edebilirseniz orada **yalnız bana ibadet edin.** Bu ayet, Mekke'de Müslümanlıklarını açıktan söyleme noktasında darda bulunan Mekkeli zayıf Müslümanlar hakkında nazil olmuştur.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾

57. Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

57- Her nefis, ölümü tadacaktır. Sonra tekrar dirilişin ardından **bize döndürüleceksiniz.**[524]

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾

58. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir!

Açıklaması:

58- İman edip salih amel işleyenler var ya! Onları mutlaka altlarından ırmaklar akan cennetin yüksek yerlerinde barındıracağız, onları (bu-

523 Ayet-i kerimede yer alan "nekûlü" lafzı, nun ile -yani, "denilmesini emredeceğiz" mânâsında- ve ya ile- yani "azap ile görevli melek diyecek" mânâsında- okunmuştur.

524 Ayet-i kerimede yer alan "türce'ûne" lafzı, tâ'lı ve ya'lı olarak okunmuştur.

ralara) yerleştireceğiz. **Öyle ki, orada ebedi kalıcıdırlar,** ebedi kalacakları takdir edilmiştir. **Amel edenlerin mükâfatı** olan bu mükâfat **ne güzeldir!..**

Ayet-i kerimede yer alan "Le nübeyviennehüm" lafzı, bir kıraatta, ikâmet mânâsında olan "seva" kökünden gelen -Nun'dan sonra sa' ile- "Le nesviyenehüm" şeklinde okunmuştur. Bu durumda bir "Fi" harf-i cerrinin hazfı ile "Ğurefen" kelimesine teaddi etmiştir.

اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

59. Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar.

Açıklaması:

59- Onlar ki, dinlerini açıktan yaşayabilmek için müşriklerin işkencelerine ve hicrete **sabretmişlerdir ve yalnız Rablerine tevekkül etmektedirler.** Bundan dolayıdır ki Rableri, hiç ummadıkları yerden kendilerini nzıklandırmaktadır.

وَكَاَيِّنْ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

60. Nice canlı var ki, rızkını (yanında) taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir.

Açıklaması:

60- Nice hayvanlar vardır ki, zayıf olduklarından dolayı **rızkını taşıyamaz. Allah onlara da rızık veriyor. Size de** ey muhacirler! Velev ki beraberinizde azık ve nafaka bulunmamış olsun. Söylediklerinizi **hakkıyla işiten ve** gönüllerinizde bulunanı **hakkıyla bilen O'dur.**[525]

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

61. Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. O halde nasıl (hak-

525 Ayet-i kerimede yer alan "ke eyyin", "kem" mânâsındadır.

tan) çevrilip döndürülüyorlar?

62. Allah rızkı kullarından dilediğine bol bol verir, dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

63. Andolsun ki onlara: "Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. De ki: (Öyleyse) hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler.

Açıklaması:

61- Yemin olsun ki onlara yani kâfirlere, **«Şu gökleri ve yeri yaratıp güneşi ve ayı buyruğu altında kim tutuyor?» diye sorsan, elbette, «Allah» derler. O halde** bunu kabullendikten sonra «Allah birdir» demekten **nasıl da döndürülüyorlar,** çevriliyorlar.[526]

62- Allah, bir imtihan olsun diye **kullarından kimi dilerse onun rızkını yayar,** genişletir **ve ona** yani dilediğine, bir deneme olsun diye bu genişletmenin ardından (rızkını) **kısar,** daraltır. **Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilendir.** Rızkı genişletmek de, daraltmak da onun bildiği şeyler dahilindedir.

63- Yemin olsun ki, onlara, «Gökten su indirip de onunla yere, ölümünden sonra hayat veren kimdir?» diye sorsan, mutlaka «Allah» derler. O halde O'na nasıl da ortak koşuyorlar? Onlara «Aleyhinize hüccetin subûtü üzerine **Allah'a hamd olsun» de. Fakat onların çoğu** bu noktadaki çelişkilerine **akıl erdiremezler.**[527]

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۗ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

64. Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı!

Açıklaması:

64- Bu dünya hayatı, bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Fakat dünyada yapılan ibadetler, semereleri ahirette ortaya çıkacağından ahiret işlerinden sayılır. **Ahiret yurdu ise, gerçek hayat odur.** Bunun böyle olduğunu **bir bilselerdi,** dünyayı ahirete tercih etmezlerdi.[528]

فَاِذَا رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ

526 Ayet-i kerimede yer alan "lam", kasem içindir.
527 Ayet-i kerimede yer alan "lam", kasem içindir.
528 Ayet-i kerimede yer alan "hayevân" lafzı, "hayat" mânâsındadır.

يُشْرِكُونَۙ ﴿٦٥﴾

65. Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak (ihlâsla) Allah'a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah'a) ortak koşmaktadırlar.

Açıklaması:

65- Gemiye bindikleri vakit, dini yani duayı yalnız O'na has kılarak Allah'a dua ederler. Yani içinde bulundukları güç durumu yalnızca O, ortadan kaldırabileceğinden onunla beraber başka ilâhlara dua etmezler. **Fakat onları karaya çıkardı mı, bakarsın ki, O'na ortak koşmaktadırlar.**

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْۙ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. Kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve sefa sürsünler bakalım! Ama yakında bilecekler!

Açıklaması:

66- (Akıbetinde) **Verdiğimiz şeye,** nimete **nankörlük etsinler ve** putlara tapmak üzere bir araya toplanmak suretiyle **sefa sürsünler diye** (bunu yapıyorlar) **yakında** bunun sonucunu **bilecekler.**[529]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْۗ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

67. Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

Açıklaması:

67- Onlar görmediler mi, bilmediler mi **ki biz** onların şehri Mekke'yi **emniyet içinde bir harem yapmışız. Halbuki çevrelerinden insanlar** öldürülerek ya da esir edilerek **kapıp götürülmektedir.** Kendilerine ise hiç dokunulmamaktadır. **Hâlâ bâtıla,** puta **inanıp** şirk koşmaya devam etmeleri ile **Allah'ın nimetini inkâr mı edecekler?**

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗۗ اَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ

529 Ayet-i kerimede yer alan "veliyetemetteu" fiili bir kıraatta lâm'ın sükûnu ile okunmuştur. Bu takdirde tehdit mahiyetinde fiil-i emir olur.

مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68. Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok!

Açıklaması:

68- Allah'a karşı, O'na şirk koşmak suretiyle **bir yalanı iftira eden yahut kendine gelince hakkı,** peygamberi yahut kitabı **yalanlayan kimseden daha zalim kim olabilir?** Yani ondan daha zalim yoktur. **Cehennemde kâfirlere kalacak yer,** barınak **mı bulunmaz?** Cehennemde bu vardır ve söz konusu kimse de bunlardan biridir.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

69. Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.

Açıklaması:

69- Bizim uğrumuzda, bizim hakkımızda **cihad edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı** yani bize yürüyüş yollarını **göstereriz. Ve şüphesiz ki Allah,** nusret ve yardımıyla **ihsan sahipleriyle,** iman sahipleriyle **beraberdir.**

سُورَةُ الرُّومِ

RÛM SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 60 âyet-i kerimedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِيٓ أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. Rumlar yenildi.

3. Arapların bulunduğu bölgeye en yakın bir yerde onlar, hâlbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Mim. Bunlarla neyi murad ettiğini Allah daha iyi bilir.

2- Rumlar mağlup oldu. Rumlar Ehl-i kitap idiler. Ehl-i kitap olmayıp bilakis putlara tapan İranlılar bunlara galip geldi. Mekke kâfirleri de buna sevinerek Müslümanlara: «İranlılar Rumlar'ı yendiği gibi biz de sizi yeneceğiz» dediler.

3- En yakın yerde. Yani Romalılar'ın Farslılar'a en yakın olduğu Cezire'de iki ordu karşılaşmışlardı. Savaşa başlayan taraf İranlılar olmuştur. **Ama onlar** yani Romalılar **bu yenilgilerinden sonra** İranlılar'a **galip geleceklerdir.**[530]

فِي بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ ۚ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

4. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir.

530 Ayet-i kerimede masdar mefulüne izafe edilmiştir. Yani İranlılar'ın kendilerine galip gelmesinden sonra.

Açıklaması:

4- Birkaç yıl içinde olacaktır. Ayetteki "Bid'i" kelimesi üç ilâ dokuz veya on arasında bir sayı için kullanılır. Birinci karşılaşmadan yedi yıl sonra, iki ordu tekrar karşılaştı. Bu sefer Romalılar İranlılar'ı yendi. **Önceden de sonradan da emir Allah'ındır,** yani Romalılar'ın galibiyetinden önce de sonra da... Burada kastedilen şudur: Birincide İranlılar'ın, ikincide Romalılar'ın galip gelmesi Allah'ın emriyle olmuştur. Yani onun iradesiyle olmuştur. O gün yani Romalılar'ın üstün geldiği gün **Allah'ın,** İranlılar'a karşı Romalılara **zafer vermesiyle mü'minler sevinecektir.** Gerçekten de mü'minler buna, Bedir'de müşriklere karşı zafer kazanmalarına sevinmeleriyle birlikte (iki sevinci yaşayarak) sevindiler. Ki bunu, vukû bulduğu Bedir gününde, Cibril'in, Romalılar'ın İranlılar'a galip geldiği o gün (Efendimiz'e) haber vermesiyle öğrenmişlerdi.

بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿٥﴾

5. Allah, dilediğine yardım eder, galip kılar. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.

Açıklaması:

5- O dilediğine zafer verir. Galip **güçlü ve** mü'minleri **esirgeyici O'dur.**

وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦﴾

6. (Bu) Allah'ın vaat ettiğidir. Allah vaadinden caymaz; fakat insanların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

6- Allah'ın vaadidir. Allah zafer **vaadinden caymaz. Lakin insanların çoğu** yani Mekke kâfirleri Allahü teâlânın müminlere zafer vaadini **bilmezler.**[531]

يَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿٧﴾

7. Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler.

Açıklaması:

7- Onlar dünya hayatının dış görünüşünü bilirler. Yani onlar geçimleriyle ilgili ticareti, ziraatı, inşaat yapmayı, ağaç dikmeyi, ve buna benzer şey-

531 Ayet-i kerimede yer alan "va'dellah" kelimesi meful-u mutlak olup aynı teleffuzdaki fiiline karşılık ivez olarak gelmiştir. Bunun aslı "va'ede humullahu'n-nesre" (Allah onlarca zafer sözü vermiştir) idi.

leri bilirler. **Ahirette ise, onlar gafil olanların ta kendileridir.**[532]

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِىٓ اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى ۗ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8. Kendi kendilerine, Allah'ın, gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak hak olarak ve muayyen bir süre için yarattığını hiç düşünmediler mi? İnsanların birçoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr etmektedirler.

Açıklaması:

8- Gafletlerinden dönmeleri için **kendi kendilerine hiç düşünmediler mi? Allah göklerle yeri ve aralarındaki şeyleri ancak hak ile ve muayyen bir vakitle yaratmıştır.** Bu nedenle mezkur şeyler bu müddetin bitiminde yok olacaklar. Ve bundan sonra tekrar dirilme meydana gelecektir. **Bununla beraber insanların birçoğu** yani Mekke kâfirleri **Rablerine kavuşacaklarını inkâr ederler,** yani öldükten sonra tekrar dirilmeye inanmazlar.

اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَآ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

9. Onlar, yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler; yeryüzünü kazıp altüst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da nice açık deliller getirmişlerdi. Zaten Allah onlara zulmedecek değildi; fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekteydiler.

Açıklaması:

9- Onlar, yeryüzünde dolaşıp bir bakmadılar mı? Kendilerinden önceki ümmetlerin **akibeti nice olmuş?** O da peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle helak edilmeleridir. **Onlar,** örneğin Ad ve Semud kavmi **kuvvetçe kendilerinden daha şiddetliydiler. Toprağı** ziraat yapmak ve ağaç dikmek için **aktarmışlar. Ve onu bunların** yani Mekke kâfirlerinin **imarından daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri de onlara nice açık deliller getirmişlerdi. Demek Allah** suçsuz yere onları helak ederek **onlara zulüm etmiyordu. Lakin onlar** peygamberlerini tekzip etmeleri sebebiyle **kendilerine zulüm ediyorlardı.**

532 Ayet-i kerimede yer alan "hum" zamirinin tekrarlanması tekid ifade etmektedir.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَاۤؤُا السُّوۤاٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَۗ ﴿١٠﴾

10. Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük yapanların âkıbetleri pek fena oldu.

Açıklaması:

10- Sonra kötülük edenlerin akibeti en kötüsü en çirkini **oldu. Çünkü** onların kötülükleri şuydu. **Allah'ın ayetlerini** Kur'an'ı **yalanladılar ve onlarla eğleniyorlardı.**[533]

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11. Allah, ilkin mahlûkunu yaratır, (ölümden) sonra da bunu (yaratmayı) tekrarlar. Sonunda hep O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

11- Allah ilkin mahlûkunu yaratır. Yani insanları önce yaratır. **Sonra onu tekrarlar.** Yani ölümlerinin ardından tekrar onları yaratır. **Sonra yalnızca ona döndürülürler.**[534]

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَآئِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

12. Kıyametin kopacağı gün, günahkârlar (ümitsizlik içinde) susacaklardır.

13. (Allah'a koştukları) ortaklarından kendilerine hiçbir şefaatçı çıkmayacaktır. Zaten onlar, ortaklarını da inkâr edeceklerdir.

Açıklaması:

12- O gün kıyamet kopar; müşrikler delillerinden ümitlerini kestikleri için **susacaktır.**

13- Kendilerine şefaat etmeleri için kendilerini Allah'a ortak koştukları **şeriklerinden** -ki bunlar da putlardır- **şefaatçılar olmamıştır,** yani olmayacaktır. **Şeriklerini de inkâr ettiler** yani inkâr edecektir. Yani onlardan uzak olacaklardır.

---

533 Ayet-i kerimede yer alan "es-sua" kelimesi el-esveu'nun müennesi olup "akıbet" kelimesinin merfu okunmasına göre "kane" fiilinin haberi, akibet'in mansub okunması halinde ise kane'nin ismi olur. Bundan maksat cehennemdir. Yine ayet-i kerimede yer alan "en" kelimesinin başından harf-i cer hazfedilmiştir. Yani "bien" demektir.

534 Ayet-i kerimede yer alan "yurce'un" fiili "ta" ile de okunmuştur.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

14. Kıyamet kopacağı gün, işte o gün (müminlerle inkârcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır.

Açıklaması:

14- O gün kıyamet kopacaktır. O gün ayrılırlar. Yani mü'minlerle kâfirler ayrılırlar.[535]

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

15. İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar, cennette nimetlere ve sevince mazhar olacaklardır.

Açıklaması:

15- İman edip de güzel amellerde bulunanlara gelince; onlar bir bahçede cennette **mesrur olurlar.**

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾
فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

16. İnkâr edenler, âyetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalan sayanlar ise, işte onlar azapla yüzyüze bırakılacaklardır.

17. Haydi siz, akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vaktinde) sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah'ı tesbih edin (namaz kılın), ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur.

Açıklaması:

16- İnkar edip ayetlerimizi ve öldükten sonra dirilmeyi ve diğer **ahiret** ötesi şeylere **kavuşmayı yalanlayanlara gelince, işte onlar azap içinde hazır bulundurulacaklardır.**

17- O halde akşamladığınız yani akşama girdiğinizde -bu vakitte iki namaz vardır. Akşam ve yatsı- **ve sabahladığınız vakit,** yani sabaha girdiğimizde -bu vakitte ise sadece sabah namazı vardır- **Allah'ı tesbih edin** yani namaz kılınız.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

535 Ayet-i kerimede yer alan "yevmeiz" kelimesi te'kid ifade etmektedir.

18. Haydi siz, akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vaktinde) sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah'ı tesbih edin (namaz kılın), ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur.

Açıklaması:

18- Göklerde ve yerde hamd O'nadır! Bundan maksat göktekiler de yerdekiler de Allah'ı över. **İkindileyin** -bu vakitte ikindi namazı vardır- **ve öğle zamanında da** yani öğle vaktine eriştiğinizde, bu vakitte de öğle namazı vardır.[536]

يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿١٩﴾

19. Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.

Açıklaması:

19- O, ölüden diriyi örneğin bir damla sudan insanı, yumurtadan kuşu **ve diriden ölüyü** meniyi ve yumurtayı **çıkarır. Yeryüzünü de ölümünün** yani kupkuru olmasının **ardından** bitkilerle **o canlandırıyor. İşte** bunları çıkardığı gibi **siz de** kabirlerinizden **böyle çıkacaksınız.**[537]

وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَاۤ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ ﴿٢٠﴾

20. Sizi topraktan yaratması, O'nun (varlığının) delillerindendir. Sonra siz, (her tarafa) yayılan insanlar oluverdiniz.

Açıklaması:

20- Sizi yani aslınız olan Adem'i **topraktan yaratmış olması onun** Yüce Allah'ın kudretini gösteren **delillerdendir. Sonra siz** kan ve etten oluşan **insan oluvermiş** yeryüzüne **yayılmışsınızdır.**

وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوْۤا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١﴾

21. Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.

536 "Velehu'l-hamd'ü fis'semavatı ve'l-erdi" ayeti cümle-i muterizedir. Yine ayet-i kerimede yer alan "asiyyen" kelimesi "hine" üzerine atfedilmiştir.

537 Ayet-i kerimede yer alan "tehrucu" fiili meçhul olarak da okunmuştur.

Açıklaması:

21- O'nun ayetlerinden biri de, onlara gönül veresiniz ve onlara ısınasınız **diye, sizin için kendinizden zevceler yaratmış olması** işte Havva, Adem'in sol kaburga kemiğinden ve diğer kadınlar da erkek ve kadınların menilerinden yaratılmıştır, **ve** topluca **aranızda bir sevgi ve esirgeme yapmasıdır. Şüphesiz bunda** bu anlatılan şeylerde Allah'ın sanatı hususunda **düşünecek bir kavim için ibretler vardır.**

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۭ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴿٢٢﴾

22. O'nun delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için (alınacak) dersler vardır.

Açıklaması:

22- O'nun ayetlerinden biri de gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin yani dillerinizin Arapça, Acemce ve bunlardan başka şekilde **ve renklerinizin** beyaz, siyah ve bunların dışında **başka başka olmasıdır.** Oysa sizler tek bir erkek ve kadının çocuklarısınız. **Şüphesiz bunlarda âlemler** yani akıl sahibi kimseler **için** Allahü teâlânın kudretini gösteren **ibretler vardır.**[538]

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاۗؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٢٣﴾

23. Gece olsun gündüz olsun, uyumanız ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) aramanız da O'nun (varlığının) delillerindendir. Gerçekten bunda, işiten bir kavim için ibretler vardır.

Açıklaması:

23- O'nun ayetlerinden biri de gecede, gündüzde onun sizlere huzur ve rahatı dilemesiyle **uyumanız ve O'nun fazlından** gündüzleyin (rızık) aramanızdır. Yani geçiminizi temin etmede tasarrufta bulunmanız O'nun izniyle olmaktadır. **Şüphesiz bunda da** anlayacak ve ibret alacak şekilde **işiten bir kavim için ibretler vardır.**

538 Ayet-i kerimede yer alan "alemin" kelimesi "lam"ın kesresi ile de okunmuştur. Yani ilim sahibi kimseler için...

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْيِ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24. Yine O'nun delillerindendir ki, size korku ve ümit vermek üzere şimşeği gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklını kullanan bir kavim için (alınacak) dersler vardır.

Açıklaması:

24- Yine O'nun ayetlerinden biri de yıldırım isabet etmesinden yolculara **korku ve** yağmuru beklemede mukim olanlara **ümit** (vermek) **için size şimşeği gösteriyor.** Yani size göstermesidir. **Gökten bir su indiriyor da onunla yere ölümünden sonra** yani kupkuru olduktan sonra bitkiler bitirmesiyle **can veriyor. Şüphesiz bunda,** anlatılan şeyde **aklını kullanan** iyice düşünen **bir kavim için ibretler vardır.**

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ؕ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

25. Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun (varlığının) delillerindendir. Sonra sizi topraktan bir çağırdı mı hemen (kabirlerinizden) çıkıverirsiniz.

Açıklaması:

25- O'nun ayetlerinden biri de göğün ve yerin direksiz olarak **O'nun iradesiyle durmasıdır. Sonra** İsrafil'in kabirlerinden kalkmak üzere Sûr'a üfürmesiyle **sizi bir tek davetle çağırdığı zaman hemen** diriler olarak kabirden **çıkacaksınız.** İşte bir tek davetle kabirlerden çıkışınız Allahü teâlânın nişanelerindendir.

وَلَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلٌّ لَهٗ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾

26. Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.

Açıklaması:

26- Göklerde ve yerde ne varsa mülk, yaratma ve kul olma bakımından **O'nundur. Hepsi de O'na itaat edicidir.**

وَهُوَ الَّذِى يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ؕ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوٰتِ

وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾

27. İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce sıfat O'nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

27- İlkin insanı **yaratmaya başlayan, sonra** yok olmalarının ardından **tekrar diriltecek olan O'dur. Bu O'na** muhatabların nazarında bir şeyin tekrar diriltilmesi, ilk başta yaratılmasından daha kolay olmasına itibarla, ilk başta yaratmaktan **daha kolaydır.** Yoksa Allahü teâlâya göre ikisi de kolaylıkta müsavidir. **Göklerde ve yerde en yüce sıfat** ki o da «Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur» **O'nundur. O,** mülkünde **güçlü ve** yarattığı şeylerde **hikmet sahibidir.**

ضَرَبَ لَكُمْ مَّثَلًا مِّنْ اَنْفُسِكُمْ ۭ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاۗءَ فِيْ مَا رَزَقْنٰكُمْ فَاَنْتُمْ فِيْهِ سَوَاۗءٌ تَخَافُوْنَهُمْ كَخِيْفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾

28. Allah size kendinizden bir temsil getirmektedir: Mülkiyetiniz altında bulunan köleler içinde, size verdiğimiz rızıklarda -birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekineceğiniz derecede sizinle eşit (haklara sahip)- ortaklarınız var mı? İşte biz âyetlerimizi, aklını kullanacak bir kavim için böylece açıklıyoruz.

Açıklaması:

28- Ey müşrikler! **Size kendinizden** olan bir temsil yaptı. O da şudur: **Sizi rızıklandırdığımız** mal ve benzeri **şeylerde sağ ellerinizin malik olduğu** yani kölelerinizden **ortaklarınız var mıdır ki, onda siz ve onlar müsavi olup kendinizden** yani emsaliniz olan hür kimselerden **korktuğunuz gibi, onlardan da korkasınız?** Buradaki soru olumsuzluk ifade etmektedir, yani sizin nazarınızda köleleriniz size ortak olamaz. Ve kendi emsaliniz olan hürlerden (ortaklık hususunda) korktuğunuz gibi kölelerinizden korkmazsınız O halde nasıl oluyor da Allah'ın bazı kullarını O'na ortaklar koşuyorsunuz. **İşte biz,** iyice düşünüp **aklını kullanacak bir kavim için ayetlerimizi böylece** tafsilatlı bir şekilde **açıklıyoruz.**

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ فَمَنْ يَّهْدِيْ مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۭ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٢٩﴾

29. Gel gör ki haksızlık edenler, bilgisizce kötü arzularına uydular. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola eriştirebilir? Onlar için herhangi bir yardımcı yoktur.

Açıklaması:

29- Fakat şirk koşarak **zulmedenler hiçbir bilgisi olmaksızın havalarına uydular. Artık, Allah'ın şaşırttığını kim yola getirebilir?** yani onu yola getirecek yoktur, **onlara** Allah'ın azabından kurtaracak **hiçbir yardımcı da yoktur.**

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًاۗ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِيْ فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۗ لَا تَبْدِيْلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۗ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾

30. (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

30- Ey Muhammed! **O halde , sen yüzünü meylederek dine,** yani sen ve sana uyanlar dini sırf Allah için kılınız **Allah'ın fıtratına** yaratmasına **çevir ki, O, insanları o fıtrat üzerine yaratmıştır.** Allah'ın fıtratı O'nun dini (İslâm) dır. Yani bu fıtrattan ayrılmayınız. Buna (ve gereğine) devam ediniz. **Allah'ın yarattığı** dini **için değişiklik yoktur.** Yani şirk koşarak Allah'ın yarattığını değiştirmeyiniz... **İşte** Allah'ı birlemek doğru **din budur. Fakat insanlardan çoğu** yani Mekke kâfirleri Allah'ı birlemeyi **bilmezler.**

مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَۙ ﴿٣١﴾

31. Hepiniz O'na yönelerek O'na karşı gelmekten sakının, namazı kılın; müşriklerden olmayın.

Açıklaması:

31- Emrettiği ve yasakladığı şeylerde **hepiniz O'na** Allahü Teâlâya **dönün. O'ndan korkun. Namazı dosdoğru kılın. Müşriklerden olmayın.**[539]

مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ وَكَانُوْا شِيَعًاۗ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿٣٢﴾

32. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan)

539 Ayet-i kerimede yer alan "münibin" kelimesi "ekim" ve ondan kastedilen fiilin failinden hal'dir. Yani "ekımu."

her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir.

Açıklaması:

32- (O müşriklerden) **ki, onlar** taptıkları şeyler de ihtilaf etmeleriyle **dinlerini darmadağınık etmişler.** Bu konuda **fırka fırka olmuşlardır.** Onlardan **her fırka nezdinde olan ile sevinmektedir.**

Ayet-i kerimede yer alan "ferreku" fiili bir kıraatte "Farekû" şeklinde okunmuştur. Yani emrolundukları dinlerini terkettiler.

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُّنِيبِينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾

33. İnsanların başına bir sıkıntı gelince, Rablerine yönelerek O'na yalvarırlar. Sonra Allah, katından onlara bir rahmet (nimet ve bolluk) tattırınca, bakarsınız ki onlardan bir grup yine Rablerine ortak koşuyorlar.

Açıklaması:

33- İnsanlara yani Mekke kâfirlerine **bir *zarar* dokunduğu vakit, Rablerine,** ondan başkasına değil (yalnızca) **ona dönerek, dua ederler. Sonra onlara** yağmur vererek **tarafından bir rahmet tattırdı mı, bakarsın onlardan bir kısmı Rablerine ortak koşup durmaktadırlar.**

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْۚ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Kendilerine verdiklerimize nankörlük etsinler bakalım! Haydi sefa sürün; ama yakında bileceksiniz!

Açıklaması:

34- "Kendilerine verdiğimiz (nimetler)**e nankörlük etmeleri için** (**böyle yaparlar).**" Bu âyetin başındaki lâm; bazılarına göre, akıbet lâm'ı, diğerlerine göre ise ta'lîl lâm'ıdır. Fakat bu edat, Allah'ın onlara bunu takdir etmesi için, ta'lîl (sebep bildirme) lâm'ı olsa gerektir. Sonra Yüce Allah onları **"Yakında bileceksiniz!"** kavliyle tehdit etmiştir

اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهٖ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

35. Yoksa onlara bir kesin delil indirdik de, o delil, müşrik olmalarını mı söylüyor?

Açıklaması:

35- Yoksa onlara bir hüccet bir kitap **indirdik de O'na şirk koşmala-**

rını o mu gösterme yoluyla **söylüyor?**[540]

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَاۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36. İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda ona sevinirler. Şayet yaptıklarından ötürü başlarına bir fenalık gelse hemen ümitsizlige düşüverirler.

Açıklaması:

36- Bir de insanlara Mekke kâfirlerine ve diğerlerine **bir nimet tattırdığımızda** şımararak **ona sevinirler. Ama kendi elleriyle işledikleri** (günahlar) **yüzünden başlarına bir fenalık** sıkıntı **gelirse, hemen** Allah'ın rahmetinden **ümit keserler.** Müminin şanı nimet zamanında şükretmek, sıkıntı zamanında da Rabbine ümit beslemektir.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37. Görmediler mi ki Allah, rızkı dilediğine bol bol vermekte, dilediğininkini de daraltmaktadır. Şüphesiz imanlı bir kavim için bunda ibretler vardır.

Açıklaması:

37- Bilmediler mi ki, imtihan etmek ve sınamak için **Allah dilediğine rızkı genişletir,** dilediğine de **daraltır. Şüphesiz bunda,** bunlara **iman edecek bir kavim için elbette ibretler vardır.**

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِۖ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

38. O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.

Açıklaması:

38- Öyleyse akrabaya, iyilik ve sıla-i rahim yapmak **yoksula ve yolcuya** sadaka vermek suretiyle **hakkını ver.** Peygamberimizin ümmeti bu konuda kendisine tâbidir, **Bu, Allah'ın rızasını** yani yaptıklarına karşılık onun mükâfatını **dileyenler için daha hayırlıdır. Ve böyleleri felaha** kurtuluşa **erenlerin ta kendileridir.**

---

540 Ayet-i kerimede yer alan "em" inkâr hemzesi mânâsındadır. Yani şirk koşmayı onlara o mu emrediyor? Hayır! Böyle bir şey yoktur.

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِىٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿٣٩﴾

39. İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.

Açıklaması:

39- Alıcı **insanların mallarında artış olsun diye** bir şeyi bağış veya hibe olarak verip ondan daha fazlasını talep etmek suretiyle **verdiğiniz faiz, Allah katında artmaz.** Yani veren kimseler için bunda hiçbir sevap yoktur. Verilen (hibe, bağış gibi) şey yapılan muamelede talep edilen fazlalığın ismiyle (faiz diye) adlandırılmıştır. Ama onunla **Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekât,** sadaka ise niyetlerine göre sevaplarını **kat kat artıranlar bunlardır.**

Ayet-i kerimede muhatabdan gaibe iltifat vardır.

اَللّٰهُ الَّذِىْ خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ۗ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَّنْ يَّفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَىْءٍ ۗ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٠﴾

40. Allah, (o yüce varlıktır) ki sizi yaratmış, sonra rızıklandırmıştır; sonra O, hayatınızı sona erdirecek, daha sonra da sizi (tekrar) diriltecektir. Peki sizin (Allah'a eş tuttuğunuz) ortaklarınız içinde bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir.

Açıklaması:

40- Allah sizi yaratan, sonra rızkınızı veren, sonra sizi öldürüp, sonra diriltecek olandır. Sizin Allah'a eş koştuğunuz **ortaklarınızdan, bunlardan birini yapacak var mı?** Hayır! Yoktur. **Allah, onların işledikleri şirkten münezzehtir ve yücedir.**

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِى النَّاسِ لِيُذِيْقَهُمْ بَعْضَ الَّذِىْ عَمِلُوْا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٤١﴾

41. İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.

Açıklaması:

41- İnsanların elleriyle işledikleri günahlar **sebebiyle, karada** yani çöllerde yağmurun kesilmesi, nebatatın kıtlığı **ve denizde** yani nehirler (ve denizler) kenarındaki beldelerde suyun azalması sebebiyle **fesat meydana çıktı ki, yaptıklarının bir kısmını** yani cezasını **tattırsın. Olur ki** tevbe edip **dönerler.**[541]

قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

42. (Resûlüm!) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin âkıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi.

Açıklaması:

42- Mekke kâfirlerine **de ki: «Yeryüzünde dolaşın da bir bakın, bundan öncekilerin akibeti nice olmuş?.. Onların çoğu müşrik idiler.** Dolayısıyla şirk koştukları için yok edildiler. Meskenleri ve barınakları ise bomboştur.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

43. Allah katından, dönüşü olmayan bir gün (kıyamet günü) gelmeden önce yönünü o gerçek dine çevir! O gün (insanlar) bölük bölük ayrılacak-lardır.

Açıklaması:

43- Allah tarafından geri çevrilmesi asla bulunmayan o gün gelmezden evvel, -ki bu kıyamet günüdür- **yüzünü dosdoğru dine** İslam dinine **çevir. Ki o gün** hesaptan sonra cennet ve cehenneme **ayrılacaklardır.**

Ayet-i kerimede yer alan "Yessedde'un" fiilinde babın aslındaki "ta" "sada idgam edilmiştir.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

44. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. İyi işler yapanlara gelince, onlar da kendileri için (cennetteki yerlerini) hazırlamış olurlar.

45. Zira Allah, iman edip iyi işler yapanlara kendi lütfundan karşılık verecektir. Şüphesiz O, kâfirleri sevmez.

541 Ayet-i kerimede yer alan "liyuzike" fiili "nûn" ile de okunmuştur.

Açıklaması:

44- Her kim kâfir olursa, kâfirliğinin vebali **kendi aleyhinedir.** O da cehennem ateşidir. **Kim de iyi amel işlerse** cennetteki konaklarını **kendileri için hazırlamış olurlar.**

45- Allah, iman edip güzel amellerde bulunanları fazlından mükâfatlandırması için ayıracaktır. **Elbette O, kâfirleri sevmez,** yani onları cezalandıracaktır.

Ayet-i kerimede yer alan "Liyecziye" fiili "Yessedde'une"ye taalluk etmektedir.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ يُّرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَّلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

46. Size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler yüzsün, fazlından (nasibinizi) arayasınız ve şükredesiniz diye (hayat ve bereket) müjdecileri olarak rüzgârları göndermesi de Allah'ın (varlık ve kudretinin) delillerindendir.

Açıklaması:

46- O'nun ayetlerinden biri de rüzgârları müjdeciler olarak yani rüzgârlar sizi yağmurla müjdelemek için **göndermesidir. Hem** bununla yağmur ve bolluk **rahmetinden tattırmak, hem iradesiyle gemilerin yüzmesi için, hem de O'nun fazlından** denizde ticaret yaparak rızık **arayasınız diyedir.** Ey Mekke halkı **olur ki** bu nimetlere **şükredersiniz** de O'nu birlersiniz.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ اَجْرَمُوا ۭ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47. Andolsun ki, biz senden önce kendi kavimlerine nice peygamberler gönderdik de onlara açık deliller getirdiler. (Onları dinlemeyip) günaha dalanların ise cezalarını hakkıyla vermişizdir. Müminlere yardım etmek de bize düşer.

Açıklaması:

47- Yemin olsun, biz senden önce birçok peygamberleri kavimlerine gönderdik de onlara, kendilerine elçiler olarak görevlendirildiklerine dair doğruluklarını gösteren **apaçık delillerle vardılar.** Fakat onlar peygamberlerini yalanladılar. **Onun üzerine günah işleyenlerden intikam aldık.** Peygamberleri yalanlayanları helak ettik. Mü'minleri kurtarıp, onları helak etmek suretiyle kâfirlere karşı **mü'minlere yardım etmek ise üzerimize bir hak oldu.**

اَللّٰهُ الَّذِی یُرْسِلُ الرِّیَاحَ فَتُثِیرُ سَحَابًا فَیَبْسُطُهُ فِی السَّمَآءِ کَیْفَ یَشَآءُ وَیَجْعَلُهُ کِسَفًا فَتَرَی الْوَدْقَ یَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖ ۚ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ مَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اِذَا هُمْ یَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.

Açıklaması:

48- Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir de bulutları harekete geçirir. Sonra onu gökte bazen yavaş, bazen de süratli olarak **dilediği gibi yayar. Ve parça parça yapar. Derken yağmuru görürsün ki,** (bulutların) **arasından çıkmaktadır. Nihayet onu** yağmuru **kullarından dilediğine indirdiğinde, bir de bakarsın ki onlar** yağmur sebebiyle **sevinirler ve neşelenirler.**[542]

وَاِنْ کَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ یُّنَزَّلَ عَلَیْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِینَ ﴿٤٩﴾

49. 0ysa onlar, daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi.

Açıklaması:

49- Hâlbuki bunlar, üzerlerine yağmur indirilmeden önce yağacağından ümitlerini kesmişlerdi.[543]

فَانْظُرْ اِلٰٓی اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ کَیْفَ یُحْیِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْیِ الْمَوْتٰی ۚ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ ﴿٥٠﴾

50. Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir.

Açıklaması:

50- Allah'ın rahmet eserine yani yağmur sebebiyle ortaya çıkan nimetine **bir baksana! Yeryüzünü ölümünden sonra** yani kupkuruluğundan sonra bitki bitirmekle **nasıl diriltiyor? Şüphesiz ki O,** yeryüzünü dirilten **ölüleri de diriltir. O her şeye kadirdir.**

542 Ayet-i kerimede yer alan "kisefen" kelimesi "sin" harfinin sükûnu ile de okunmuştur.
543 Ayette ikinci kez yer alan "min kabl" tekid ifade etmektedir. Yine ayet-i kerimede yer alan "in" tahfiflenmiş olup, tahkik mânâsını ifade etmektedir.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

51. Andolsun ki, bir rüzgâr göndersek de onu (ekini) sararmış görseler, ardından muhakkak nankörlüğe başlarlar.

Açıklaması:

51- Yemin olsun ki biz, bitkiye zarar veren **bir rüzgâr göndersek de, onu** (nebatı) **sararmış görseler, mutlaka arkasından** yani sararmasının ardından yağmurla gelen nimeti inkar **eder olurlar.**[544]

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

52. (Resûlüm!) Elbette sen ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara o daveti işittiremezsin.

Açıklaması:

52- Çünkü sen ölülere işittiremezsin. Arkalarını dönmüş giderken, daveti sağırlara da duyuramazsın.[545]

وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۭ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٥٣﴾

53. Körleri de sapıklıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin. Ancak teslimiyet göstererek âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin.

Açıklaması:

53- Sen, körleri de sapıklıklarından ayırıp doğru yola iletici değilsin, sen ancak bizim Kur'an **ayetlerimize iman edip de** Allah'ı birleyen ihlâslı **Müslüman olanlara** anlayıp kabul edecek şekilde **duyurabilirsin.**

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَّشَيْبَةً ۭ يَخْلُقُ مَا يَشَاۗءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِيْمُ الْقَدِيْرُ ﴿٥٤﴾

54. Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah'tır. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, üstün kudret sahibidir.

---

544 Ayet-i kerimede yer alan "le-in" terkibindeki "lam" kasem lamı olup "le-zellu" ise cevabıdır.

545 Ayet-i kerimede yer alan "ed-dua-e-iza" terkibi iki hemzenin tahkiki ve hemze ile ya arasında ikincisinin teshili ile okunmuştur.

Açıklaması:

54- Allah O'dur ki, sizi zayıf bir sudan yaratmış, sonra diğer **bir za'fın** çocukluk za'fiyetinin **ardından bir kuvvet** yani gençlik kuvveti **vermiş. Sonra kuvvetin arkasından bir za'f ve ihtiyarlık** yaşlılık za'fı ile yaşlılıkta saç ağarması **meydana getirmiştir. O,** zayıflık, kuvvet, gençlik ve ihtiyarlıktan **dilediğini yaratır. O,** mahlûkatı idare etmeyi **ziyade bilen,** dilediğini yaratmaya **kemaliyle kadirdir.**[546]

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ ۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

55. Kıyamet koptuğu gün, günahkârlar, (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler. İşte onlar, (dünyada da haktan) böyle döndürülüyorlardı.

Açıklaması:

55- O gün, kıyamet kopar, kâfirler kabirlerinde **bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler.** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurur: **«İşte onlar,** kabirlerinde kalma süresindeki haktan, gerçekten döndürüldükleri gibi haktan öldükten sonra dirilmeyi ikrar etmekten de **böyle döndürülüyorlardı.»**

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler şöyle derler: Andolsun ki siz, Allah'ın yazısında (hükmedildiği gibi) yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür; fakat siz onu tanımıyordunuz.

Açıklaması:

56- Kendilerine ilim ve iman verilen melekler ve diğer kimseler **ise: «Andolsun ki siz Allah'ın** ezeli ilmindeki **yazısında yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte** inkâr etmiş olduğunuz **diriliş günü budur. Lakin siz bunun** vuku bulacağını **bilmiyordunuz» diyeceklerdir.**

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

57. Artık o gün, zulmedenlerin (beyan edecekleri) mazeretleri fayda vermeyeceği gibi, onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmez.

546 Ayet-i kerimede yer alan "zaif' kelimesi üç yerde birinci harfin zammesiyle de okunmuştur.

Açıklaması:

57- Artık o gün, zulmedenlere tekrar dirilmeyi inkâr etmelerine dair **mazeretleri fayda vermez. Onlardan hoşnut edilecek şeye dönmeleri de istenmez.** Yani Allah'ı hoşnut edecek şeye dönüş yapmaları kendilerinden istenmez. (Dünyaya geri dönüp iyi amel edeceklerine dair istekleri kabul edilmez.)[547]

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۗ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

58. Andolsun ki biz, bu Kur'an'da insanlar için her çeşit misale yer vermişizdir. Şayet onlara bir mucize getirsen inkârcılar kesinlikle şöyle diyeceklerdir: Siz ancak bâtıl şeyler ortaya atmaktasınız.

Açıklaması:

58- Yemin olsun ki, biz bu Kur'an'da insanlara kendilerini ikaz etmek için **her türlü meselden temsil kıldık. Yine yemin olsun ki,** Ey Muhammed! **Sen onlara** Musa'ya verilen asa ve el gibi **bir mucize de getirsen,** onlardan **küfredenler mutlaka** «Siz Ey Muhammed ve ashabı **palavracılardan** batıl şeyler ortaya atan kimselerden **başkası değilsiniz» diyeceklerdir.[548]**

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

59. İşte bilmeyenlerin (hakkı tanımayanların) kalplerini Allah böylece mühürler.

60. (Resûlüm!) Sen şimdi sabret. Bil ki Allah'ın vaadi gerçektir. (Buna) iyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin!

Açıklaması:

59- İşte böylelerinin kalplerini mühürlediği gibi tevhidi **bilmeyenlerin kalplerini** (de) **Allah böyle mühürler.**

60- Sen sabret, zira onlara karşı sana zafer nasip edeceğine dair **Allah'ın vaadi haktır.** Tekrar dirilmeye **kesin iman etmeyenler sakın seni hafifliğe sevk etmesinler.** Yani sabrı terkederek sakın seni hafifliğe ve tutarsızlığa sevketmesinler. Yani sakın sabrı elden bırakma!

---

547 Ayet-i kerimede yer alan "la-yenfe'u" fiili "ta" ile de okunmuştur.

548 Ayet-i kerimede yer alan "le-yekulenne" fiilinden "nunlar" peş peşe geldiği için ref (irab) nun'u ile iki sakin bir araya geldiğinden dolayı da çoğul zamiri olan vav hazfedilmiştir.

سُورَةُ لُقْمٰانَ

LOKMAN SÛRESİ

Mekke'de nazil olup, 34 âyet-i kerimedir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِۙ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَۙ ﴿٣﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

2. İşte bu âyetler, hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir.

3. Güzel davrananlar için bir hidayet rehberi ve rahmet olmak üzere (indirilmiştir).

4. O kimseler, namazı kılarlar, zekâtı verirler; onlar ahirete de kesin olarak iman ederler.

5. İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerdir.

Açıklaması:

1- Elif, **Lam, Mim.** Bununla muradının ne olduğunu en iyi Allah bilir.

2- Bunlar, yani bu ayetler **hakim,** hikmet sahibi **kitabın,** Kur'an'ın **ayetleridir.**[549]

3- O, ihsan sahipleri için bir hidayet ve rahmet vesilesidir.

Kıraat: Ayet-i kerimede yer alan "Hüden" ve "Rahmetin" lafızları ref iledir. Fakat kıraat ulemasının büyük çoğunluğunun kıraatına göre "ayâtü"den hal ol-

549 Ayet-i kerimede yer alan "ayâtü" ile "el-kitabi" arasındaki izafet, "min" mânâsındadır.

mak üzere mansub okunmuştur. Bu durumda halin amili, "Tilke" de bulunan işaret mânâsıdır.

4- (Bunlar) o kimselerdir ki -ihsan sahiplerinin beyanıdır-**namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler. Onlar, ahirete de kesin olarak inanırlar.**

Ayet-i kerimede yer alan ikinci "Hum", tekid mahiyetindedir.

5- İşte onlar, Rablerinden bir hidayet üzeredirler ve işte onlar felah bulanların, kurtulanların **ta kendileridir.**

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾

6. İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmî delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafı satın alır. İşte onlara rüsva edici bir azap vardır.

Açıklaması:

6- İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah yolundan, İslâm yolundan **hiçbir ilmi delile dayanmadan sapmak ve onu eğlence ittihaz etmek için,** onunla dalga geçmek için **laf eğlencesi,** yani önemli şeylerden meşgul eden şeyler **satın alır. İşte bunlara mühin,** alçaltıca **bir azap vardır.**[550]

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِى أُذُنَيْهِ وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

7. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen de ona acıklı bir azabın müjdesini ver!

Açıklaması:

7- Ona, ayetlerimiz yani Kur'an **okunduğu vakit, büyüklük taslayarak,** kibirlenerek, **sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık,** sağırlık **varmış gibi sırt çevirir. Sen de ona elîm,** elem verici **bir azabı müjdele,** ona bildir. Müjdenin zikredilmesi, kendisine tehakküm içindir. Ayette sözü geçen, Nadr b. el-Hars'dır. Bu şahıs, ticaret için gittiği Hire'den Acemler'e ait hikâye kitapları satın alıp, onları Mekkeliler'e anlatır ve "Muhammed size Ad ve Semud kavimlerinin hikâyelerini anlatıyor. İşte ben de size İranlılar'ın ve Rum-

550 Ayet-i kerimede yer alan "yadille" lafzı, ya'nın fethası ve zammesi ile okunmuştur. Ayrıca "yettahize" lafzı da, "yadille" üzerine atfedilerek mensub, "yeşteri" üzerine atfedilerek merfu okunmuştur.

ların hikâyelerini anlatıyorum" derdi Bunu duyan Mekkeliler de, Kur'an dinlemeyi bırakıp onun anlattıklarını daha çekici kabul ederlerdi.

Ayet-i kerimede yer alan iki teşbih cümlesi, "Vella" fiilinin zamirinden haldir. Yahut ikinci teşbih cümlesi birincisine tekid mahiyetindedir.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِۙ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ فِيهَاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

8. Şüphesiz, iman edip de güzel davranışlarda bulunanlar için, nimetleri bol cennetler vardır.

9. Orada ebedi kalacaklardır. Bu, Allah'ın verdiği gerçek sözdür. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

8- Fakat iman edip salih amel işleyenler var ya! Onlara Naim cennetleri vardır.

9- Orada ebedi kalıcıdırlar. Yani oraya girdikleri vakit ebedi kalacakları takdir buyurulmuştur. **Allah'ın hak vaadi budur.** Yani Allah bunu kendilerine vaad buyurmuş ve onu mutlaka gerçekleştireceği bir hakikat kılmıştır. O, kendisine hiçbir şeyin galip gelip, onun ne vaadini ne de tehdidini gerçekleştirmesine mani olamayacak kadar **güçlüdür. Ve** her koyduğunu ancak olması gereken yere koyacak kadar da **hikmet sahibidir.**

Ayet-i kerimede yer alan "Hâlidine" lafzı hal-i mukadderedir.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍۜ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

10. O, gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz gökyüzünden su indirip, orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik.

Açıklaması:

10- Gökleri, onları yani direkleri **görebileceğiniz direkler olmadan yarattı.** Bu ifade, asla direğin bulunmadığını ortaya koymaktadır. **Yere de sizi sarmasın,** sallamasın **diye ağır baskılar,** yüksek dağlar **koydu. Orada her türlü canlıyı yaydı. Hem biz** -burada gaibten mütekellime iltifat edilmiştir- **gökten su indirerek yeryüzünde her hikmetli çiftten,** güzel çeşitten **bitkiler yeşerttik.**

Ayet-i kerimede yer alan “Umudın” lafzı direk mânâsında olan “İmâdün” kelimesinin çoğuludur.

هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِىْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ۗ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿١١﴾

11. İşte bunlar Allah’ın yarattıklarıdır. Şimdi (ey kâfirler!) O’ndan başkasının ne yarattığını bana gösterin! Hayır (gösteremezler)! Zalimler açık bir sapıklık içindedirler.

Açıklaması:

11- İşte Allah’ın halkı, yani yarattığı **bu. Gösterin bana,** haber verin bana ey Mekkeliler! **O’nun dışındakiler,** O’ndan başkaları yani sizin ilâhlarınız **ne yaratmış** ki, onları Allahü teâlâya eş tutuyorsunuz? **Hayır,** aksine **o zalimler,** ortak koşmakla **açık bir sapıklık içindedirler.** Sizler de bu güruha mensupsunuz.

Ayet-i kerimede yer alan “Ma”, istifham-ı inkâri olup mübteda, “Za”, “ellezi” mânâsında sılasıyla birlikte haberidir. “Erûni” fiili amelden ta’lik edilmiş olup, mabâdi, iki mefulu yerine kâimdir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۗ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ حَمِيْدٌ ﴿١٢﴾

12. Andolsun biz Lokman’a: Allah’a şükret! diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır.

Açıklaması:

12- Yemin olsun ki biz Lokman’a hikmeti verdik. Bilgisi, dindarlığı ve sözünde isabetli oluşu o hikmetin başında gelir. Hz. Lokman’ın birçok hikmeti olduğu nakledilir. O, Hz. Davud Peygamber olmadan evvel, hikmetiyle fetva verirdi. Hz. Davud’un Peygamberliğine yetişmiş, ondan ilim alıp önceki fetvalarından vazgeçmiş ve bu hususta, “Dinlendirilmem söz konusu olunca, istirahat etmeyeyim mi?” demiştir. Kendisine: «İnsanların hangisi en şerlidir?» diye sorulduğunda: «İnsanlar kendisini kötülük halinde gördüklerinde aldırış etmeyen kimsedir.» cevabını vermiş. Ve biz kendisine, «Sana verdiği hikmete mukabil **Allah’a şükret!»** buyurduk. **Kim şükrederse, ancak kendi lehine şükreder.** Çünkü şükrünün sevabı kendisi içindir. Kim de nimete **nankörlük ederse, bilmelidir ki, Allah** yarattıklarından **ganidir, Hamiddir,** tasarrufunda daima övülmüştür.

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴿١٣﴾

13. Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti.

Açıklaması:

13- Ve hatırla ki, **bir vakitler, Lokman oğluna nasihat ederken, «Yavrucuğum** -şefkat ifade etmek için tasgir edilmiştir- **Allah'a şirk koşma! Çünkü** Allah'a **şirk, çok büyük bir zulümdür.» demişti** de oğlu onun dinine dönüp Müslüman olmuştu.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰي وَهْنٍ وَّفِصَالُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ۭ اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿١٤﴾

14. Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.

Açıklaması:

14- Biz insana ana-babasını tavsiye ettik, ona ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü **anası onu taşıdı** ve **za'f üzerine za'fla** zayıf düştü. Yani önce gebeliği sebebiyle zayıf düştü. Ardından doğum sancısı çektiği için zayıf düştü. Ardından da doğumu için zayıf düştü. **Ayrılması da** aynı sütten kesilmesi de **iki senededir.** Ve biz insana dedik ki: **«Bana ve ana-babana şükret. Varışın** yani dönüşün **ancak banadır.**

وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰٓي اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا ۡ وَّاتَّبِعْ سَبِيْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾

15. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.

Açıklaması:

15- Bununla beraber onlar, gerçeğe uygun bir biçimde **bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, onlara itaat etme. Ama on-**

larla dünyada iyi yani iyilikle, onlara iyi davranmakla ve sılada bulunmakla **geçin.** İtaatla **bana yönelenlerin,** dönenlerin **yolunu tut. Sonra dönüşünüz yalnız banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.** Ve size bunun karşılığını vereceğim.»

Tavsiye cümlesinden buraya kadar muterize cümledir.

يَا بُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِى صَخْرَةٍ اَوْ فِى السَّمٰوَاتِ اَوْ فِى الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

16. (Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

Açıklaması:

16- Yavrucuğum! Şüphesiz yaptığın yani kötü haslet, **bir hardal tanesi ağırlığında olsa da bir kaya içinde veya göklerde yahut yerin içinde** yani bundan daha gizli bir mekânda **olsa, Allah onu yine getirir** ve hesabını sorar. **Çünkü Allah** onu ortaya çıkarmak suretiyle **latiftir,** yerinden **haberdardır.**

يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾

17. Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.

Açıklaması:

17- Ey yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret, kötülüğü yasakla. İyiliği emretmen ve kötülüğü yasaklaman sebebiyle **başına gelen belaya sabret. Çünkü bunlar azmedilmeye değer işlerdendir.** Yani gerekli olmaları sebebiyle kararlılıkla ifa edilecek âl-î himmet işlerdendir.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

18. Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.

Açıklaması:

18- Hem insanlardan yanağını çevirme, kibirlenip onlardan yüzünü dönme. **Ve yeryüzünde böbürlenerek,** çalımlanarak **yürüme. Çünkü Allah her kendini beğenmiş,** yürüyüşünde gurur-vâri bir edaya bürünmüş **ve** insanlara karşı **övüneni sevmez.**[551]

وَاقْصِدْ فِى مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ؕ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19. Yürüyüşünde tabî ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.

Açıklaması:

19- Yürüyüşünde tabî ol, sessiz ve yumuşak yürümek ile koşmak arasında orta bir yol tut, sekinet ve vakardan ayrılma. Sesini kıs, alçalt. **Çünkü seslerin en hoş olmayanı** en çirkini **elbetteki eşeklerin sesidir.** Başlangıcı gürdür, sonu ise cılızdır.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ؕ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

20. Allah'ın, göklerde ve yerdeki (nice varlık ve imkânları) sizin emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi? Yine de, insanlar içinde, -bilgisi, rehberi ve aydınlatıcı bir kitabı yokken- Allah hakkında tartışan kimseler vardır.

Açıklaması:

20- Ey Muhatablar! **Görmez misiniz,** bilmez misiniz **ki, Allah göklerde bulunanları:** Güneşi, ayı ve yıldızları **ve yerde bulunanları:** meyvaları, ırmakları ve hayvanları onlardan faydalanasınız diye **sizin emrinize vermiş; nimetlerini açık olarak** -ki, suret güzelliği, uzuvların düzgün oluşu ve benzeri nimetlerdir- **ve gizli olarak** -ki, marifet ve benzeri nimetlerdir- **üzerinize yığmıştır,** bolca vermiş ve tamam etmiştir. **Böyle iken, insanlardan** yani Mekkeliler'den **bazısı hiçbir bilgiye, delile,** elçiye ve Allah'ın indirdiği **aydınlatıcı kitaba dayanmaksızın,** aksine kuru bir taklide dayanarak **Allah hakkında mücadele eder.**

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

551 Ayet-i kerimede yer alan "tusa'ir" lafzı, bir kıraatte "tusâir" şeklinde okunmuştur.

21. Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan; onları alevli ateşin azabına çağırıyorsa!

Açıklaması:

21- Onlara «Allah'ın indirdiğine tâbi olun!» denildiği vakit, «Hayır! biz atalarımızı neyin üzerinde bulduysak, ona tâbi oluruz!» derler. Allahü teâlâ buyurdu ki, **ya şeytan onları alevli ateşin azabına,** yani onun gereklerine **çağırıyor idiyse** yine de ona tâbi olacak mıydı? Hayır! (Bu, kendilerinden beklenecek iş değil.)

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۗ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿٢٢﴾

22. İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Zaten bütün işlerin sonu Allah'a varır.

Açıklaması:

22- Her kim iyilik edici, muvahhid **olarak yüzünü Allah'a tutarsa,** O'na itaate yönelirse **o, muhakkak en sağlam kulpa,** kopacağından endişe edilmeyen sağlam uca **tutunmuştur. Bütün işlerin sonu** dönüşleri **Allah'adır.**

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗۗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْاۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٢٣﴾

23. (Resûlüm!) İnkâr edenin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. İşte o zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz çok iyi bilir.

Açıklaması:

23- Kim de küfrederse, ey Muhammed! **Artık onun küfrü seni üzmesin,** küfrünü dert edinme. **Onların dönüşü, ancak bizedir, biz onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Çünkü Allah, kalpleri,** yani -tıpkı başka şeyleri bildiği gibi- kalplerde olanları da **hakkıyla bilendir.** Dolayısıyla onların karşılığını verecektir.

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيْلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٢٤﴾

24. Onları biraz faydalandırır, sonra kendilerini ağır bir azaba sürükleriz.

Açıklaması:

24- Biz onları dünyada **biraz,** yaşam günleri süresince **zevk ettiririz de, sonra kendilerini** ahirette **ağır bir azaba dûçar ederiz.** O azap da kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacakları, cehennem azabıdır.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25. Andolsun ki onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah..." derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah'a mahsustur, ama onların çoğu bilmezler.

Açıklaması:

25- Yemin olsun! Onlara, «Gökleri ve yeri kim yarattı?» diye sorsan mutlaka «Allah» diyecekler. «Tevhid noktasında aleyhlerine hüccetin ortaya çıkması üzerine **Allah'a hamdolsun» de. Fakat onların çoğu** tevhidin kendilerine gerekli olduğunu **bilmezler.**[552]

لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

26. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Bilinmeli ki, asıl ganî ve övülmeye lâyık olan Allah'tır.

Açıklaması:

26- Göklerde ve yerde ne varsa gerek mülk bakımından, gerek yaratık bakımından ve gerekse kullar bakımından **hepsi Allah'ındır.** Binaenaleyh; göklerde ve yerde O'ndan başka ibadete layık olan yoktur. **Şüphesiz Allah** yarattıklarından **ganidir ve hamiddir,** tasarrufunda övülendir.

وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

27. Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir.

552 Ayet-i kerimede yer alan "le yekülünne" lafzından, birkaç tane nun'un peş peşe gelmesi dolayısıyla ref alâmeti olan nün, ictima-i sakineyn dolayısıyla da zamir olan vav hazfedilmiştir.

Açıklaması:

27- Yerdeki her bir ağaç kalemler, deniz de, arkasından ona yedi deniz daha katılarak mürekkep **olsa, yine Allah'ın** malumatının ifadesi olan **kelimeleri,** bu kalemler ve bu mürekkeplerle yazılarak **bitmez.** Bundan daha çoğu ilâve edilse de bitmez. Çünkü Allahü teâlânın bilgileri sonsuzdur. **Muhakkak Allah, güçlüdür,** O'nu hiçbir şey aciz bırakamaz, **hikmet sahibidir,** hiçbir şey O'nun ilmi ve hikmeti dışında kalamaz.

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

28. (İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her şeyi bilen ve görendir.

Açıklaması:

28- Sizin yaratılmanız da öldükten sonra diriltilmeniz de yaratılış ve diriltiliş itibariyle **ancak bir kişi gibidir.** Çünkü, "Kün feyekün" ifadesine bakmaktadır. **Şüphesiz Allah Semi'dir,** her işitileni işitir. **Basir'dir,** her görüleni görür. Hiçbir şey O'nu bir şeyden alıkoyamaz.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِىٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

29. Bilmez misin ki Allah, geceyi gündüze ve gündüzü geceye katmaktadır. Güneşi ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belli bir vâdeye kadar hareketine devam eder. Ve Allah, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.

Açıklaması:

29- Görmedin mi ey muhatab! **Allah geceyi gündüze katıyor,** sokuyor, **gündüzü de geceye katıyor,** sokuyor. Böylelikle her biri diğerinden eksildiği kadar artıyor. **Güneşi ve ayı emrinize vermiş.** Onlardan **her biri muayyen bir vakte kadar** -muayyen vakit, kıyamet günüdür- yörüngesinde **akıp gidiyor. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.**

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

30. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir; O'ndan başka taptıkları ise hiç şüphesiz bâtıldır. Gerçekten Allah çok yüce, çok uludur.

Açıklaması:

30- Bu zikredilenler **şunlardır: Çünkü Allah hakkın,** varlığı tartışılmaz olanın **ta kendisidir. O'ndan başka yalvardıkları şeyler** taptıkları şeyler **ise hep bâtıldır,** yok olmaya mahkûmdur. **Gerçekten** Allah, Kahhâr sıfatıyla mahlûkatı üzerinde **yegâne yüce, yegâne büyük,** azamet sahibi **O'dur.**[553]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

31. Size varlığının delillerini göstermesi için, Allah'ın lütfuyla gemilerin denizde yüzdüğünü görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

Açıklaması:

31- Gemilerin denizde Allah'ın lütfuyla yüzdüğünü görmedin mi? Ey muhatablar! Bununla **Size varlığının delillerinden bir kısmını göstermek için...** (onları yüzdürüyor.) **Şüphesiz bunda** Allah'ın mâsiyetlerinden geri durup **çok sabreden,** O'nun nimetleri için **çok şükreden herkes için birçok ayetler,** ibretler **vardır.**

وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

32. Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlâsla) O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim âyetlerimizi, ancak nankör hâinler bilerek inkâr eder.

Açıklaması:

32- Gölgeler gibi, altlarında gölgelenilen dağlar gibi **dalgalar onları kuşattığı zaman** yani kâfirlerin üzerine yükseldiği zaman **dini** yani kendilerini kurtarması yolundaki dualarını **tamamen Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar.** Yani O'nunla birlikte başka şeylere yalvarmazlar. **Allah onları kurtararak karaya çıkardığı zaman içlerinden bir kısmı iktisad yolunu,** küfürle iman arasında orta yolu **tutar.** Bir kısmı da küfrü üzere devam eder. **Bizim ayetlerimizi** -ki dalgalardan kurtulmak da bu ayetler arasındadır-**ancak her katı yürekli,** gaddar ve Allah'ın nimetlerine karşı **çok nankör olanlar inkâr eder.**

553 Ayet-i kerimede yer alan "yedûne" lafzı, ya'lı ve tâ'lı olarak okunmuştur.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهٖ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهٖ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿٣٣﴾

33. Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.

Açıklaması:

33- Ey insanlar yani Ey Mekkeliler! **Rabbinizden korkun. Ve öyle bir günden çekinin ki,** o günde **hiçbir baba çocuğundan** bir şey **gideremeyecek ve hiçbir çocuk da o gün babasından bir şey gideremeyecektir. Hiç şüphe yok ki,** öldükten sonra tekrar dirilme konusunda **Allah'ın vaadi haktır. O halde sakın dünya hayatı sizi** Müslümanlıktan **aldatmasın. Ve o çok aldatıcı,** şeytan sizi Allah(ın hilmi) **sebebiyle** O'nun hükmü ve zaman tanıması konusunda **aldatmasın.**

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ ؕ وَمَا تَدْرِىْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ؕ وَمَا تَدْرِىْ نَفْسٌ بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿٣٤﴾

34. Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.

Açıklaması:

34- Hiç şüphe yok ki kıyametin ne zaman kopacağı konusundaki **ilmi, Allah katındadır. Yağmuru,** bildiği bir vakitte **O indirir. Rahimlerdekini** (daha nutfe halindeyken) erkek midir, dişi midir **O bilir.** Bu üç hususta hiçbirini Allahü teâlâdan başkası bilemez. **Hiçbir nefis yarın ne kazanacağını** hayır mı kazanacak yoksa şer mi **bilemez.** Ama Allah bunu bilir. **Hiçbir nefis nerede öleceğini de bilemez.** Allahü teâlâ bunu da bilir. **Hakikaten Allah** her şeyi **hakkıyla bilendir,** zahirinden olduğu gibi, iç yüzünden de **haberdar.** Buhari İbn Ömer'den naklen şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir: «Gaybın anahtarları beştir: Hiç şüphesiz kıyametin ilmi Allah'ın katındadır...» sürenin sonuna kadar.

سُورَةُ السَّجْدَةِ

SECDE SÛRESİ

Mekke'de nâzil olup, 30 âyet-i kerimedir

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile başlarım.

الٓمٓ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

Açıklaması:

1- Elif, Lam, Mim. Bununla neyi murad ettiğini daha iyi Allah bilir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

2. Bu Kitab'ın, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olduğunda asla şüphe yoktur.

3. "Onu Peygamber kendisi uydurdu" diyorlar öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı (peygamber) gelmemiş bir kavmi uyarman için -doğru yolu bulmaları için- Rabbinden gönderilen hak (Kitap) tır.

Açıklaması:

2- Kendisinde şüphe olmayan bu kitabın Kur'an'ın **indirilişi âlemlerin Rabbindendir.**[554]

3- Yoksa o Muhammed **bunu uydurdu mu diyorlar?** Hayır! (Mesele onların iddia ettiği gibi değildir.) **Bilakis o, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş bir kavmi** onunla **uyarman için Rabbinden gönderilen hak-**

554 Ayet-i kerimede yer alan "tenzilu'l-kitab" mübteda, "la raybe fihi" birinci haber, "min-Rabbi'l-âlemin" ise ikinci haberdir.

tır. Umulur ki senin uyarman sayesinde **doğru yolu bulurlar.**[555]

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ مَا لَكُمْ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَلِیٍّ وَّلَا شَفِیْعٍ ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴﴾

4. Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde (devirde) yaratan, sonra arşa istivâ eden Allah'tır. O'ndan başka ne bir dost ne de bir şefaatçınız vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?

Açıklaması:

4- Allah, gökleri, yeri ve aralarındaki şeyleri altı günde yaratandır. Bu altı günün evveli pazar, sonu cuma günü olduğu rivayet edilmektedir. **Sonra** şanına layık bir şekilde **Arşa istiva buyurmuştur.** Arş; lugatta hükümdarın tahtına denilmektedir. Ey Mekke kâfirleri **sizin için, ondan başka hiçbir veli** yani yardımcı **ve** sizden azabı savacak **şefaatçi yoktur. Artık** bunu **düşünmezmisiniz.** Düşünüp de iman etmeyecek misiniz?[556]

یُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَی الْاَرْضِ ثُمَّ یَعْرُجُ اِلَیْهِ فِی یَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗۤ اَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوْنَ ﴿۵﴾

5. Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra (bütün bu işler) sizin sayageldiklerinize göre bin yıl tutan bir günde O'nun nezdine çıkar.

Açıklaması:

5- Gökten yere kadar dünya müddetince **bütün işleri tedbir ve idare eder. Sonra sizin** dünyada **saydığınız bin sene miktarında olan bir günde** bu işler **O'na yükselir.** Sebe suresinde bu miktar elli bin sene olarak belirtilmiştir. Bu da kıyamet günüdür. Çünkü kâfire nisbetle kıyametin korku ve dehşetleri çok şiddetli olacağından bu müddet kendisine elli bin sene kadar gelecektir. Mü'mine gelince, hadis-i şerifte de belirtildiği üzere, kıyamet günü müddeti kendisine, dünyada kılmış olduğu bir farz namazı müddetinden daha hafif gelecektir.

ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ۙ﴿۶﴾

6. İşte, görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak galip ve merhamet sahibi O'dur.

555 Ayet-i kerimede yer alan "ma" lafzı olumsuzluk ifade etmektedir.
556 Ayet-i kerimede yer alan "min veliyyin" ile birlikte "ma"nın ismidir.

Açıklaması:

6- İşte görünmeyeni de görüneni de yani mahlûkatın görmediği ve gördüğü şeyleri **bilen,** mülkünde **yegâne galip olan,** itaat ehlini **çok esirgeyen** mahlûkatın işlerini idare eden yaratıcı **budur.**

اَلَّذِىٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾

7. O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır.

Açıklaması:

7- O ki, yarattığı her şeyi güzel yapan ve insanı Adem'i **yaratmaya da çamurdan başlayan O'dur.**[557]

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَّآءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾

8. Sonra onun zürryetini, dayanıksız bir suyun özünden üretmiştir.

Açıklaması:

8- Sonra insanın neslini zürriyetini **zayıf bir sudan** -ki o da menidir **meydana gelen bir kan parçasından yaratmıştır.**

ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ ۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

9. Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir. Ve sizin için kulaklar, gözler, kalpler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!

Açıklaması:

9- Sonra onu düzeltip tamamladı. Yani Adem'i yarattı. **Ve ona kendi ruhundan üfürdü,** yani donuk ve cansız bir şey iken onu duyarlı bir canlı yaptı. **Sizin için** yani Adem'in nesli için **kulaklar, gözler ve kalpler yaratmıştır. Ne az şükrediyorsunuz.**[558]

وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِى الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۜ بَلْ هُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

10. "Toprağın içinde kaybolduğumuz zaman, gerçekten (o vakit) biz mi ye-

557 Ayet-i kerimede yer alan "haleke" fiili mazi olup sıfat, lam'ın sükunuyla okunduğunda bedel-i istimal olur.

558 Ayet-i kerimede yer alan "ma" zaid olup azlığı kuvvetlendirmektedir.

niden yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.

Açıklaması:

10- Dediler ki: Yani dirilmeyi inkâr edenler: «yerdeki toprağa karışarak toprak olmamız suretiyle **Biz yerin içinde kaybolduktan sonra mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışta olacağız?»** Bunun üzerine Allahü teâlâ şöyle buyurdu: **«Doğrusu onlar,** dirilerek **Rablerinin huzuruna varacaklarını inkâr eden kâfirlerdir.»**

Ayet-i kerimedeki istifham inkâr ifade etmektedir.

Ayet-i kerimede yer alan "Eiza" ve "Einna" kelimeleri iki hemzenin tahkiki ve iki vecih üzere aralarına elif getirmek (ve terk etmek)le birlikte ikincisinin teshiliyle okunmuştur.

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11. De ki: Size vekil kılınan (bu konuda görevlendirilen) ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

11- Onlara **de ki: «Size vekil kılınan** yani canlarınızı almakla görevlendirilen **ölüm meleği canınızı alacak, sonra** diriler olarak **Rabbinize döndürüleceksiniz.»** Size, yaptıklarınızın karşılığını verecektir.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۜ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

12. O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen!

Açıklaması:

12- O kâfirlerin, utançtan **Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, «Rabbimiz!** inkâr ettiğimiz dirilmeyi **gördük ve** kendilerini yalanladığımız konularda peygamberlerin tasdikini senden **işittik. Şimdi bizi** dünyaya **geri çevir de,** orada **iyi işler yapalım. Artık** şimdi **biz kesin olarak inandık»** diyecekleri **zamanı bir görsen.** Artık bu yakarış kendilerine fayda vermez ve geride döndürülmezler.[559]

559 Ayet-i kerimede yer alan "lev" edatının cevabı mahzuf olup, takdiri şöyledir: Elbette korkunç bir olay görürdün.

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّى لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

13. Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat, "Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım" diye benden kesin söz çıkmıştır.

Açıklaması:

13- Allahü teâlâ buyurdu ki: **«Eğer dileseydik, biz herkese hidayetini verirdik.** Bu sebeple herkes kendi istek ve arzusuyla iman ve taata ulaşıyor. **Lakin benden kesin söz çıkmıştır.** O da şudur **«cehennemi cinlerden ve insanlardan muhakkak dolduracağım.»**

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۚ اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14. (O gün onlara şöyle diyeceğiz:) Bugüne kavuşmayı unutmanızın cezasını şimdi tadın bakalım! Doğrusu biz de sizi unuttuk; yaptıklarınızdan dolayı ebedî azabı tadın!

Açıklaması:

14- Oraya girdiklerinde cehennem bekçileri tarafından onlara **«O halde şu gününüze kavuşmayı unuttuğunuz için** yani bugüne iman etmeyi terketmeniz sebebiyle **tadın azabı. Biz de sizi** azap içinde **bıraktık. Yaptıklarınız** küfür ve yalanlama **yüzünden tadın bakalım daimi azabı.»**

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

15. Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanırlar ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile tesbih ederler.

Açıklaması:

15- Bizim ayetlerimize Kur'an'a **ancak öyle kimseler iman eder ki, o ayetlerle kendilerine nasihat edildiği vakit, yüzüstü secdeye kapanırlar. Ve Rablerini hamd ile tesbih ederler.** Yani "Subhanellahi ve bihamdihi" derler. **Hem onlar** iman ve taattan **kibirlenmezler.**

تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا ۫ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾

16. Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.

Açıklaması:

16- Gece teheccüd namazı kılmak için **yanları** döşeli **yataklardan uzaklaşır,** azabından **korkarak ve** rahmetini **umarak Rablerine dua ederler. Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan tasadduk ederler.**

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

17. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez.

Açıklaması:

17- Artık yaptıklarına mükâfat olarak kendilerine gözlerin kendisiyle **aydın olacağı nelerin gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez.**[560]

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۭ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿١٨﴾ اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۭ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾

18. Öyle ya, mümin olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar.

19. İman edip de, iyi işler yapanlara gelince, onlar için yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır.

Açıklaması:

18- Öyle ya! Hiç mü'min olan bir kimse, fasık gibi olur mu? Bunlar yani mü'minlerle fasıklar **bir olmazlar.**

19- İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için yapmış oldukları amellere karşılık, konak olarak me'va cennetleri vardır. "Nüzul" misafir için hazırlanan şey demektir.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَآ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٠﴾

560 Ayet-i kerimede yer alan "uhfîye" fiili bir kıraatta "ya"nın sükunu ile muzari olarak okunmuştur.

20. Yoldan çıkanlar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın! denir.

Açıklaması:

20- İnkâr ve yalanlama suretiyle **yoldan çıkanlara gelince, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde tekrar oraya geri çevrilirler. Ve kendilerine, «Haydi tadın yalanladığınız ateşin azabını!...» denilecektir.**

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

21. En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.

Açıklaması:

21- Andolsun ki biz en büyük azap ahiret azabından **önce onlara en yakın azap** dünya azabından öldürülme, esir edilme, kuraklık, kıtlık ve çeşitli hastalıklardan **da tattıracağız. Olur ki onlar** yani onlardan geride kalan kimseler imana **dönerler.**

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

22. Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir! Muhakkak ki biz, günahkârlara, lâyık oldukları cezayı veririz.

Açıklaması:

22- Rabbinin ayetleriyle, Kur'an'la **nasihat edilip de sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir?** Yani ondan daha zalim kimse olamaz. **Şüphesiz biz mücrimlerden** yani müşriklerden **intikam alıcıyız.**

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun biz Musa'ya Kitap verdik, -(Resûlüm!) sen ona kavuşacağından şüphe etme- ve onu İsrailoğullarına hidayet rehberi kıldık.

Açıklaması:

23- Yemin olsun! Biz Musa'ya kitabı Tevrat'ı **verdik. Sen de ona kavuşacağından şüphe etme!** Nitekim Miraç gecesinde buluşmuşlardır. **Biz onu** yani

Musa'yı veya Tevrat kitabını **İsrailoğulları'na bir hidayet rehberi yaptık.**

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا۟ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

24. Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.

Açıklaması:

24- İsrailoğulları'ndan da, dinlerine ve düşmanlarının belalarına **sabrettikleri için, emrimizle** insanlara **doğru yolu gösterecek önderler tayin ettik. Onlar** kudretimizi ve birliğimizi gösteren **ayetlerimizi kesin olarak biliyorlardı.**[561]

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ ۟ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ ۟ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

25. Muhakkak ki Rabbin, ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında kıyamet günü onların aralarında hükmedecektir.

26. Halen yurtlarında gezip dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz onları doğru yola sevketmedi mi? Bunlarda elbette ibretler vardır. Hâla kulak vermezler mi?

Açıklaması:

25- Şüphesiz, Rabbin Kıyamet günü, aralarında ihtilaf edip durdukları dini **şeylerde hükmünü verecektir.**

26- Biz, onlardan önce nesilleri inkârları yüzünden **helak ettik. Kendileri de** Şam ve diğer yerlere yolculuk yaptıklarında **onların yurtlarında gezip dolaşıyorlar. Bu, onlara aşikâre olmadı mı?** Yani birçok nesilleri helak edişimiz Mekke kâfirlerine aşikâre olmadı mı? Ki ibret alsınlar. **Şüpheniz bunda** kudretimizi gösteren **birçok ibretler vardır. Hâlâ** düşünüp nasihat alacak şekilde **dinlemeyecekler mi?**[562]

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَآءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَاْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ

561 Ayet-i kerimede yer alan "eimmeten" kelimesi iki hemzenin tahkiki ve ikincisinin "ya" harfine ibdal edilmesiyle okunmuştur. Yine ayet-i kerimede yer alan "lemma" kelimesi bir kıraatta "lam"ın kesresi ve "mim'in tahfifliği ile okunmuştur.

562 Ayet-i kerimede yer alan "yemşune" kelimesi "lehum" zamirinden hal'dir.

وَاَنْفُسُهُمْ ۗ اَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâla da göremeyecekler mi?

Açıklaması:

27- Görmediler mi ki, biz suyu orada hiç nebat bulunmayan kupkuru **çorak yere gönderiyoruz da onunla hayvanlarının ve kendilerinin yiyecekleri ekini bitiriyoruz.** Bunu **Hâlâ görmeyecekler mi?** Kendilerini de tekrar diriltmeye kadir olduğumuzu anlamayacaklar mı?

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

28. Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih (ve hüküm) günü hani ne zaman? derler.

Açıklaması:

28- Bir de mü'minlere, **«Eğer doğru söylüyorsanız,** bizimle sizin aranızda olacak olan **bu fetih ne zaman?» diyorlar.**

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

29. De ki: Fetih (ve hüküm) gününde inkârcılara (o gün ettikleri) imanları fayda vermeyecek ve kendilerine mühlet de tanınmayacaktır!

Açıklaması:

29- De ki: «Fetih gününde kendilerine azab inmesiyle birlikte **o küfredenlere imanları fayda vermeyecek. Onlara** tevbe etmek veya mazeret dilemek için **mühlet de verilmez»**

فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedirler.

Açıklaması:

30- Şimdi onlardan yüz çevir ve onlara azabın inmesini **bekle! Çünkü onlar** senin ölmeni veya öldürülmeni **bekliyorlar** ki böylece senden kurtulacaklar. Bu hüküm onlarla harp etme emri verilmeden önce idi.